AKADEMIA E SHKENCAVE DHE E ARTEVE E KOSOVËS

BOTIME TË VEÇANTA CXV
SEKSIONI I GJUHËSISË DHE I LETËRSISË
Libri 46

NORBERT JOKL

STUDIME PËR ETIMOLOGJINË DHE FJALËFORMIMIN SHQIP

*

STUDIEN ZUR ALBANESISCHEN ETYMOLOGIE UND WORTBILDUNG

Në 100-vjetorin e botimit të parë.
On the ocasion of one hundred years of the first edition.

PRISHTINË
2011

KOSOVA ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SPECIAL EDITIONS CXV
SECTION OF LANGUAGE AND LITERATURE
Book 46

NORBERT JOKL

STUDIME PËR ETIMOLOGJINË DHE FJALËFORMIMIN SHQIP

*

STUDIEN ZUR ALBANESISCHEN ETYMOLOGIE UND WORTBILDUNG

Translation: Eqrem ÇABEJ

Prepared and forwarded by: Academician Rexhep Ismajli
Editorial board: Academician Rexhep Ismajli
Academician Besim Bokshi
Academician Idriz Ajeti
Profesor Dr. Heiner Eichner

Editor: Academician Mehmet Kraja, Secretary of the Section for Linguistics and Literature



PRISHTINA
2011

AKADEMIA E SHKENCAVE DHE E ARTEVE E KOSOVËS

BOTIME TË VEÇANTA CXV
SEKSIONI I GJUHËSISË DHE I LETËRSISË
Libri 46

NORBERT JOKL

STUDIME PËR ETIMOLOGJINË DHE FJALËFORMIMIN SHQIP

*

STUDIEN ZUR ALBANESISCHEN ETYMOLOGIE UND WORTBILDUNG

Përktheu: Eqrem ÇABEJ

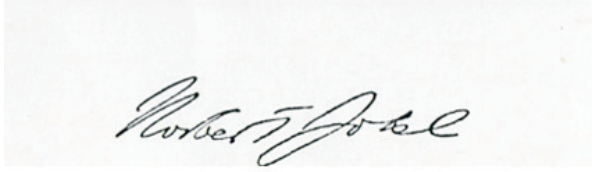
Përgatitja dhe Parathënia: akademik Rexhep Ismajli
Redaksia: Akademik Rexhep Ismajli
Akademik Besim Bokshi
Akademik Idriz Ajeti
Profesor Dr. Heiner Eichner

Redaktor: Akademik Mehmet Kraja, Sekretar i Seksionit të Gjuhësisë dhe të Letërsisë

PRISHTINË
2011

Nga origjinali:
Norbert Jokl: **Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung.**
Kais. Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse
168. Band, 1 Abhandlung, Wien 1911.





PARATHËNIE

Në historinë e albanistikës, posaçërisht në studimet për gjuhën shqipe, vepra e dijetarit austriak Norbert Jokl zë një vend krejtësisht të veçantë. Eqrem Çabej, duke folur për veprën albanistike dhe për figurën e profesorit të tij me rastin e 30-vjetorit të shuarjes, nuk kishte ngurruar të shprehte dhe një mendim më të përgjithshëm për hierarkizimin e vlerave të albanistikës, me ç'rast Jokl-in e vendoste në radhën e atëherëmë historikisht të rëndësishëmve F. Miklosich - G. Meyer – H. Pedersen – N. Jokl. Dhe e kishte bërë këtë duke shquar atë si mjeshtër të vërtetë të këtyre studimeve, që po sillte një frymë të re, gjerësi në metodën e hulumtimit, thellim qenësor në njohjen shkencore të shqipes. Jo vetëm Çabej, po të gjithë studiuesit e atij brezi e të mëvonë të shqipes kanë vërejtur se, megjithë rezultatet e shënueshme, vepra e Norbert Jokl-it nuk mund të konsiderohet e mbyllur, madje ajo ishte ndërprerë në mënyrën më tagjike të mundshme me vrasjen e tij nga nazistët më 1942, pikërisht në kohën kur pritej që ai t'i sintetizonte rezultatet e punës së tij në një shkallë më të lartë, për të na dhënë dhe një fjalor të madh etimologjik të shqipes e një gramatikë referente krahasuese të saj. Për një punë të tillë ai kishte bërë plane për të cilat diçka mund të mësohet nga letërkëmbimi i tij me Aleksandër Xhuvanin, një tjetër albanolog i shquar i kohës.

Norbert Jokl lindi më 25 shkurt 1877 në Bisenz (Bzenec, Moravi Jugore), ndërsa shumë herët u shpërngul në Vjenë, ku vijoi shkollimin dhe studimet. Fillimisht studioi për jurisprudencë dhe u doktorua në këto shkenca më 1901, për të punuar për një kohë jo shumë të gjatë në praktikën juridike. Në moshën 25-vjeçare iu kthye studimeve të rregullta për gjuhësi të krahasuar indoeuropiane dhe sllave, gjermanike, romane, tek autoritetet e mëdha të kohës: P. Kretschmer, V. Jagić, W. Meyer-Lübke, N. Vondrák, L. V. Schröder. Nga viti 1903 deri më 1923 punoi si bibliotekar kryesor në Universitetin e Vjenës dhe paralelisht zhvilloi studime e mësimdhënie

sidomos për fushat e gjuhësisë fino-ugriane dhe të filologjisë sllave-baltike-shqiptare, fillimisht si privat-docent (1913), ndërsa nga viti 1923 si profesor inordinar. Më 1929 u zgjodh anëtar i Akademisë Rumune të Shkencave, ndërsa më 1936, në kohën kur indoeuropeisti dhe albanologu i shquar Holger Pedersen ishte kryetar i Akademisë Daneze të Shkencave, u zgjodh anëtar i saj. Më 1937 Mbreti Zog i dha Urdhnin e Skënderbeut.

Si specialist për studimet e krahasuara, sidomos për gjuhët sllave, baltike e shqipe, Jokl-i kishte nisur hulumtimin për gradën doktor i shkencave me titull "Një ligj lashto(para)sllav i denazalizimit", të mbrojtur më 1907, ndërsa për habilitim më 1912 kishte pasur veprën që po botojmë tani: "Studime për etimologjinë dhe fjalëformimin e shqipes". Në komisione kishin qenë autoritetet e njohura të kohës në Vjenë. Për aspektet e ndryshme të jetës dhe të veprimtarisë së Norbert Jokl-it tani kemi një monografi të tërë të hartuar nga gjuhëtari shkodran dr. Petrit Kotrri dhe të botuar gjermanisht te Dukagjini.[1]

Në studimet për shqipen Jokl-i ishte mbështetur në dokumentimet tashmë ekzistuese për shumë të folme të saj, si për Shkodrën me rrethinë, për Arbneshin e Zarës, për të folmen e Elbasanit, për çamërishten nga Pedersen-i, për të folmet arëbreshe, për të folmen e Korçës, etj., por i mungonin njohuritë dhe shënimet për të folmet e gegnishtes aktuale verilindore, ndërsa çka mund të gjendej në dokumente të botuara si Cuneus Prophetarum e P. Bogdanit, ai tashmë e kishte përfshirë në punën e tij. Për njohje më të sakta të të folmeve gege verilindore e lindore kishte bërë hulumtime vetë përmes kontakteve me shqiptarët nga Tetova e Gostivari, që kishte ndeshur në Vjenë. Posaçërisht të frytshme kanë qenë hulumtimet e tij në bazë të kontakteve me një shqiptar nga Rapshishti i Gostivarit në Hungarinë e Jugut, për çka ishte dashur të merrte leje të veçantë përmes Akademisë Austriake.

Më 1916 Jokl-i kishte nisur të bashkëpunonte në Vjetarin indoeuropian (Indogermanisches Jahrbuch), ku mbulonte gjuhën shqipe. Këtë detyrë më herët e kishte pasur A. Thumb-i i njohur për studimin e greqizmave të lashtë në shqipen. Në seksionin VII të njoftimeve për botimet Jokl-i jep-

[1] Kotrri (2003), ff. 191.

te shënime të begatshme e të gjera bibliografike me qëndrime objektive e kritike për botimet për shqipen. Këtë punë ai e bëri për 23 vjet me radhë, derisa nuk iu ndalua me ligj të botonte në një revistë gjermane.[2] Ndihmesa e tij në këtë punë ishte çmuar shumë në qarqet albanologjike e indoeuropianiste, për çka flisnin dhe C. Tagliavini, G. Stadtmüller, E. Çabej e të tjerë.[3]

Më 1942, në valën e përndjekjeve naziste të ebreitëve në Vjenë, Norbert Jokl-i ishte vënë në pozitë të vështirë. Përpjekjet e miqve dhe të kolegëve austriakë, italianë e shqiptarë dhe të zyrtarëve shqiptarë nuk kishin qenë të mjaftueshme për ta shpëtuar albanologun dhe mikun e madh të botës shqiptare nga kthetrat naziste. Siç shihet nga raportimet e Tagliavini-t, të Stadtmüller-it, të Koliqit dhe tash nga sistemimi e përmbledhjet e Kotrrit, përveç Koliqit, nga bota zyrtare shqiptare, përfshirë dhe Kryeministrin, shumë i angazhuar për gjetjen e rrugës për ta shpëtuar Jokl-in kishte qenë konsulli shqiptar në Vjenë Nikolla Rotta, i cili dëshprueshëm njoftonte:

> *"... nga Berlini nuk erdhi asnjë vendim dhe më 4 mars 1942 në orën 8 të mbrëmjes në banesën e tij në Vjenë, VII, Neustiftig. 65, Norbert Jokl-i u burgos nga dy zyrtarë të Gestapos ndërsa banesa e tij u dyllos. Ai u çua në Llogorin e grumbullimit në Vjenë II, Castellezgasse 2 dhe më 8 maj të po atij viti ai u detyrua të shkonte në Poloni me transportim. Në momentin e fundit ai nuk iu bashkua grupit, por u vendos në Rossauer Kaserne dhe atje, për pasojë keqtrajtimesh, si rrahje etj., vdiq. Një njoftim nga bashkësia fetare ebraike tregon se ai nuk ishte varrosur në Vjenë" (përkth. R. I.).[4]*

Për rrethanat e zhdukjes së Jokl-it, ashtu si dhe për jetën e për veprat e Norbert Jokl-it dhe ndihmesat e tij për studimet shqiptare ka shkruar edhe historiani i shquar Georg Stadtmüller.[5] Sipas profesorit gjerman, besohet se më 6, apo ndoshta më 8 maj 1942 me një transportim ebreitësh austriakë ai do të jetë nisur për Minsk. Versioni i dytë është ai që u citua nga Rotta, ndër-

---

[2] Kotrri (2003); Tagliavini (1949).

[3] Tagliavini (1949), ff. 296-301; Stadtmüller (1971), 46-61. Për punën e Jokl-it si bibliotekar, po edhe për biografinë e tij shënime të rëndësishme ka lënë dhe Zwanziger (1982), ff. 243-250.

[4] Sipas Kotrri, Petrit: **Norbert Jokl und seine Studien zur albanische Sprache**, Dukagjini Balkan Books, Dukagjini, Pejë, 2003, f. 33

[5] Stadtmüller (1971), 46-61.

sa të tjerë mendojnë se ai do t'i ketë dhënë fund jetës së tij vetë, apo ndoshta do të jetë shpënë në llogor në Riga. Ballkanologu dhe nxënësi i Jokl-it Georg Renatus Solta tërë çështjen e linte të errët:

> *"çështja nëse Jokl-i kishte vdekur qysh në Vjenë nga keqtrajtimet apo më parë ishte transportuar për Minsk dhe atje zhdukur, do të mbetet përgjithmonë e errët"(përkthimi R.I.).*[6]

Afërsisht këtë e thoshin edhe njohës të tjerë seriozë si Eqrem Çabej në Innsbruck, në konferencën ndërkombëtare për Jokl-in që u organizua nga albanologu H. Ölberg më 1972.

Të gjithë ata që e kanë njohur Norbert Jokl-in, miq e kolegë të shquar, i kanë theksuar tiparet e tij prej shkencëtari serioz, kritik, objektiv dhe kërkestar, njeriu të butë dhe të afrueshëm. Le të shkëpusim për këtë pak fjalë të nxënësit të tij Eqrem Çabej:

> *"Norbert Jokli ishte njeri i parimeve dhe me karakter. Një mik i natyrës dhe i kafshëve, në jetën e përditshme me kolegët dhe nxënësit ai ishte gjithnjë dashamirës dhe i gatshëm për ndihmë dhe me korrektesë të madhe... Në kritikën shkencore ai ndiqte parimisht rregullin 'suaviter in modo, fortiter in re'" (përkthimi R. I.).*[7]

Norbert Jokl-i nuk ishte i martuar dhe nuk kishte trashëgimtar. Kishte bibliotekë shumë të pasur dhe, sipas shënimeve që kanë lënë të njohur të tij, e kishte të vështirë ta merrte me mend jetën pa të.

Gjatë jetës së tij Norbert Jokl-i ka botuar dy vepra të veçanta: ***Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung.*** *Sitzungsberichte der philosophisch-historische Klasse der Akademie der Wissenschaften, Wien, 168 (1911) 1. Abh., 1-121 dhe* ***Linguistisch- kluturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanischen****, Walter de Gruyter & Co. Berlin und Leipzig, 1923, 366 ff. Pas vdekjes së tij Oskar E. Pfeiffer nga dorëshkrimet e mbetura botoi si vëllim më vete* ***Sprachliche Beiträge zur Paläo-ethonologie der Balkanhalbinsel*** *(Zur Frage der ältesten griechisch-albanischebn Beziehungen), mit einem Vorwort von Georg R. Solta, Österreichische akademie*

---

[6] Jokl (1984), f. 6.
[7] Çabej (1972), f. 19.

der Wissenschaften, Wien, 1984, ff. 47. Ka lënë dhe një varg studimesh të çmuara nëpër revista të specializuara si Indogermanische Forschungen, Wörter und Sachen, Zeitschrift für slawische Philologie, nëpër botime homazhesh për studiues të shquar, në tekste themelore studimesh të fushës apo në leksikonë të mëdhenj, etj.

Norbert Jokli studimet për shqipen i bëri objekt kryesor të punës hulumtuese të tërë jetës së tij. Sipas Çabejtë, ky mjeshtër solli një frymë të re në këto studime në raport me paraardhësit e tij të mëdhenj, solli gjerësinë e vështrimeve, solli risi në metodën e hulumtimit, e thelloi qenësisht njohjen e gjuhës shqipe, sado që, sipas fjalëve të vetë Jokl-it, në pjesën e parë të sh. XX shqipja kishte mbetur ende fëmijë jetim i gjuhësisë krahasuese indoeuriopiane, ndërsa sipas E. P. Hamp-it, ky vlerësim i Jokl-it mund të njehej i saktë dhe në vitet '60 të sh. XX.

Vepra e parë e madhe e Jokl-it ishte kjo që botojmë tani – ***Studime për etimologjinë dhe fjalëformimin e shqipes****. Qysh në atë vepër ai kishte inauguruar vështrimin etimologjik që merrte parasysh tërësinë e zhvillimeve të leksikut. Kishte privilegjuar etimologjinë dhe historinë e fjalës, por burimin etimologjik të fjalës synonte ta mbështeste në një pamje sa më të plotë të saj, të formimit dhe të historisë së fjalës në të gjitha zhvillimet. Çabej syzimet e tilla nuk ngurronte t'i quante njëlloj traktati monografik për fjalët, çka gjithsesi do t'i shkonte në masë edhe më të plotë vetë praktikës që kishte ndjekur Çabej. Studimet etimologjike të Jokl-it i shquan, pos thellësisë, shqyrtimit të gjithanshëm, edhe shoshitja e elementeve të kulturës materiale. Jokl-i, siç e kanë vënë në dukje shumë autorë, ishte ndjekës i drejtimit studiues të njohur me emrin "Fjalët dhe sendet" në vijën e Rudolf Meringer-it. Ai madje edhe botonte në revistën "Wörter und Sachen". Ky orientim erdhi e u bë më i theksuar sidomos në kryeveprën e tij* ***Linguistisch-kulturhistorische Untesuchungen aus dem Bereiche des Albanischen****, 1923. Duke vepruar kështu ai ishte i detyruar të merrej me shumë aspekte të studimit të realieve, sidomos të etnografisë, për çka shpesh i hynte në punë dhe dija e tij juridike, sidomos në fushën e së drejtës zakonore, të kanunit dhe të marrëdhënieve farefisnore. Për këto nevoja ai shpesh i drejtohej diskutimit me mikun e tij, etnologun e shquar dhe njohësin e botës shqiptare, baron Franz Nopcsa.*

Në një aspekt më të përgjithshëm, as në një vlerësim kështu të shkurtë nuk mund të harrohet se Norbert Jokl-i në studimet e tij kishte bërë kthesën e madhe që shqipen ta shihte në radhë të parë nga brenda dhe jo më në radhë të parë nga aspekti i raporteve të saj me gjuhët e tjera. Ky vështrim i solli një sërë rezultatesh parimore, ndër to edhe vlerësimin se përmasat e huazimeve dhe të elementeve të huaja në shqipen ishin ndjeshëm më të vogla se ato që ishin thënë në studimet e mëparme. Kjo lidhet sidomos me Gustav Meyer-in dhe konceptin e tij për shqipen si gjuhë që ka aq shumë elemente romane, sa mund të quhet dhe një gjuhë gjysmë-romane. Ai kishte theksuar madje se ndikimet romane shiheshin jo vetëm në leksik, po edhe në gramatikën e shqipes. Ishte Holger Pedersen ai që i mori në shqyrtim pohimet e tilla dhe menjëherë në dekadën vijuese ia doli të përtregonte se në fakt ndikimi latino-roman në gramatikën e shqipes nuk mund të ishte ashtu i gjerë sa supozonte Meyer-i, madje se ai mund të reduktohej në fushën e strukturës së gjuhës në disa prapashtesa dhe se, sipas fjalëve të tij, në fushën e strukturës gramatikore ishte baraz me zero. Pa dashur të përqendrohemi në diskutime të tilla, le të themi se Jokl-i në këto çështje ishte në vijën e Pedersen-it, duke sjellë madje shpesh etimologji shqipe për fjalë që nga Meyer-i ishin trajtuar si romane. Në të njëjtën kohë ai ishte studiuesi që solli ndihmesa të reja sa u përket huazimeve latine të shqipes, qoftë në fushën e interpretimit të përshtatjes dhe të zhvillimit të tyre brenda shqipes, qoftë si fjalë që më parë nuk ishin njohur të tilla.

Në vështrimet e përgjithshme sa i përket vendosjes së shqipes në kuadër të gjuhëve indoeuropiane, siç thoshte dhe Çabej, Norbert Jokl-i mund të shihet si një pasardhës i mirëfilltë i G. Meyer-it, i cili shqipen e kishte përcaktuar si gjuhë IE satem dhe veriore. Jokl-i në këtë aspekt solli dhe njohje të reja, sidomos sa u përket raporteve të shqipes me gjuhët baltike, çka nuk ka mbetur pa u theksuar e vlerësuar nga studiues të shquar të mëvonë si E. P. Hamp, A. V. Desnickaja, etj. Në një periudhë të hershme, parardhësit e shqiptarëve, duke zbritur nga veriu erdhën e u vendosën në brigjet e Mesdheut.

Siç e ka përmbledhur Çabej, për pyetjen se nga doli shqipja, në atë kohë ishin në qarkullim dy përgjigje themelore: 1. nga ilirishtja, tezë kjo e përkrahur nga J. Thunmann, Diefenbach, Fallmerayer, G. Von Hahn,

Niebuhr, Benfey, F. Miklosich, G. Meyer, P. Kretschmer, F. Ribezzo; 2. nga trakishtja (në këtë kompleks shqyrtoheshin dhe raportet me rumanishten), tezë kjo e përkrahur nga Hirt, G. Weigand, J. Whatmough, H. Barić. Njohjet shumë të kufizuara të materialeve të gjuhëve të lashta ballaknike bënin që në shqyrtimin e këtyre çështjeve të merrnin peshë elemente të jashtme, si historia, gjeografia, etnologjia, etj. Jokl-i solli këtu dhe argumente me rëndësi si shqyrtimet onomastike, raportet e shqipes së lashtë me gjuhët greke e latine, etj. Në vijim të shqyrtimeve të atilla, Jokl-i kishte arritur të nxirrte përfundimin e tretë, që shqipja ishte pasardhëse e ilirishtes, po me një komponent të trakishtes, që Çabej e quante sintezë të dy tezave të mëparme. Më tej Jokl-i, madje, djepin e hershëm të shqipes e shihte më parë në Dardani, çka jepte mundësi edhe për shpjegimin e elementit të supozuar trakas dhe të relacioneve me rumanishten. Sipas Çabejtë, teza e Jokl-it në thelb ishte e drejtë, sepse fondi themeltar i shqipes ishte ilir, ndërsa trakas kishte pasur dhe në Adriatik. Në veprën që u botua pas vdekjes së tij, ***Sprachliche Beiträge zur Paläo-Ethnologie der Balkanhalbinsel****, Jokl-i kishte nxjerrë këtë përfundidm:*

> *"Po të përmbledhim atë që del nga materiali leksikor i shqyrtuar këtu, del se, shqipja është gjuha e një populli që qysh në Lashtë-si, dhe gjithsesi në kohët pararomake ashtu si në kohët romake, kishte shkëmbim gjuhësor me greqishten, se më tej shqipja dhe ilirishtja përkasin bashkë" (përkthimi R. I.).*[8]

Në këtë pikë ai mbi bazë analizash të të dhënave gjuhësore i kundërshtonte qëndrimet e studiuesve rumunë që i përjashtonin shqiptarët nga rrethi i popujve vendës në Ballkan qysh në lashtësi. Konkretisht i kundërshtonte idetë e A. Philippide-s që vendin e hershëm të shqiptarëve e shihte në periferinë e jashtme të Orbis Romanus, mbase në Panoni, dhe të V. Pârvan-it, i cili shkonte edhe më larg dhe shqiptarët i shihte të ardhur në kohën e dyndjes së popujve si paraprijës të serbëve nga Karpatet në Ballkan. Dhe aty nxirrte përfundimin tjetër:

> *"Kontaktet gjuhësore të shqyrtuara këtu të shqipes me greqishten dhe latinishten, siç mund të besoj unë, u japin fund të gjitha hipotezave të këtij lloji. Objekt i studimeve të ardhme do të jetë të përcaktojnë se cilit prej dy popujve të*

[8] Jokl (1984), f. 46.

Siujdhesës Ballkanike - shqiptarëve dhe grekëve – i përket e drejta e të parit" (përktheu R. I.).[9]

Vepra albanologjike e Norbert Jokl-it nuk është e mbyllur, në kuptimin që ajo nuk ishte përfunduar. Vetë Jokl-i mendonte të përfundonte një gramatikë historike-krahasuese të shqipes dhe një fjalor të madh etimologjik, për çka kishte bindjen se tashmë i kishte bërë parapërgatitjet. Mendohet se në një kopje të Fjalorit etimologjik të Meyer-it ai kishte vënë shumë shënime për projektin e tij të fjalorit etimologjik, disa madje thonë se ai këtë tashmë e kishte përmbledhur, por ajo kopje nuk është ruajtur. Sido që të jetë, ndihmesa e Jokl-it për studimet shqiptare është shumë e madhe në një radhë fushash studimi: në studimet e fonetikës historike dhe të vendosjes së kronologjive relative të ndryshimeve fonetike, në studimet e morfologjisë historike, në fushën e historisë së fjalëve dhe të etimologjisë; interesimet e tij ishin në rritje dhe për aspektet e gjuhës së shkruar dhe të gjuhës së sotme, pra në tërësi për gjithëçka që lidhet me shqipen. Është vërejtur se ndihmesat e tij në fushën e sintaksës janë më të pakta. Sido që të jetë, as diskutimet për to nuk mungojnë. Posaçërisht me vlerë janë edhe sot studimet e tij për raportet e shqipes me gjuhët fqinje, me latinitetin ballkanik, me rumanishten e gjuhët romane, me gjuhët sllave të jugut, me greqishten e vjetër e të re. Studimet e tij për gjuhët e lashta të Ballkanit, për trakishten e për ilirishten, dhe për raportet e tyre me shqipen shpesh kanë vlerë edhe sot.

Këtë paraqitje të veprës dhe të figurës së Jokl-it do të doja ta përmbyllja me një fjalë të peshuar dhe të matur që njohësi më i mirë i veprës së tij, Eqrem Çabej, e kishte shqiptuar me rastin e 30-vjetorit të vdekjes së tij:

> *"Me këtë dijetar albanistika humbet një përfaqësues të madh, atë që e pat zgjedhur studimin e shqipes për mision të jetës së tij. Përtej caqeve të dijes, populli shqiptar humbet një burrë, i cili, duke rrahur me frymë objektive ravën shkencore, u bë njëkohësisht dhe indirekt një mbrojtës i të drejtave tona nacionale".*[10]

Deri sot vepra e Norbert Jokl-it nuk është botuar e përmbledhur në një sërë, as gjermanisht, as shqip. Nëpër revista janë botuar studime të veçanta të

---

[9] Aty, f. 47.
[10] Çabej (1972a), rimarrë në Çabej (1975), ff. 204-207, këtu f. 207.

tij shqip, ndërsa në arkivin e Institutit të Gjuhësisë dhe të Letërsisë në Tiranë ruhet një numër përkthimesh interne të veprave të tij, që janë bërë kryesisht për të qenë në shërbim të studiuesve të atij instituti. Në këtë Insttitut ruhet edhe përkthimi i veprës që po botojmë sot i bërë nga albanologu më i madh i kohës, Eqrem Çabej. Për botim në Akademinë e Shkencave dhe të Arteve të Kosovës me rastin e 100-vjetorit të botimit të parë të veprës dhe në fillim të serisë së veprave të Jokl-it, nga Qendra e Studimeve Shqiptare në Tiranë, në kuadër të së cilës është Instituti i Gjuhësisë dhe Letërsisë, kërkuam të na bëhej e mundshme të merrnim një kopje nga ky përkthim. Prof. dr. Ardian Marashi, drejtor i Qendrës qe shumë i vëmendshëm për kërkesën tonë dhe na la në dispozicion kopjen e përkthimit të kësaj vepre të Jokl-it nga Çabej, ashtu si dhe kopjen e veprave të tjera të përkthyera të Jokl-it nga të tjerë studiues e përkthyesmerret vesh, me zotimin që ASHAK t'i përmbushë detyrimet sipas rregullores së saj. Me këtë rast i shprehim falënderimin tonë Qendrës së Studimeve Albanologjike në Tiranë dhe drejtorit të saj prof. dr. Ardian Marashi për mirëkuptimin.

Tekstin shqip nga dorëshkrimi i shkruar me makinë dhe pa shenja të veçanta, të radhitur nga shërbimi i ASHAK-ut, e kontrolluam vetë, duke u kujdesur sidomos për shenjat diakritike jashtëzakonisht të shumta të përdorura nga Jokl-i. Përkthimi nga Çabej është bërë në shqipen e atëhershme (mbase nga fundi i viteve '50), pra, në toskërishten e atëhershme letrare, por brenda edhe me forma të veçanta të geg. së atëhershme letrare, apo edhe të vetë gjuhëtarit të madh. Jemi përpjekur ta ruajmë në tërësi dhe në detaje gjuhën dhe shkrimin e Çabejtë.

Meqenëse ASHAK kishte vendosur të niste serinë e botimit të veprave të Jokl-it në disa vëllime të përkthyera shqip dhe në origjinalin e tyre gjermanisht, meqenëse shumë prej botimeve të veprës së Jokl-it, sidomos ato që janë shpërndarë nëpër revista e botime homazhesh, tashmë janë bërë të rralla dhe nuk gjenden me lehtësi, ne vendosëm që krahas përkthimit shqip, të vëmë botimin gjermanisht në formë fototipike - të skanuar, për dy arsye: kështu evitonim çdo mundësi gabimesh të reja në tekstin e Jokl-it gjatë radhitjes dhe njëherësh jepej mundësi që këto tekste të referoheshin sipas origjinalit dhe faqosjes së tij burimore.

Për të siguruar kopjet e veprave të Jokl-it të shpërndara nëpër revista e botime të ndryshme gëzuam ndihmën e pakursyer të profesor dr. Heiner Eichner nga Instituti i Gjuhësisë i Universitetit të Vjenës, kopmaratistit që në qarkun e interesave të tij gjithnjë e mban shqipen dhe që ka merita për studimet albanistike në këtë Institut. Profesor Eichner na ndihmoi të siguronim një fotokopje të ksomblës së botimit të veprës Studien zur albanesische Etymologie und Wortbildung në të cilën vetë Jokl-i kishte shënuar në faqen përbri plotësime dhe vërejtje të ndryshme për zërat e veçantë të veprës së tij. Shënimet e Jokl-it të shumtën e rasteve lexohen qartë, por ka raste kur për ne leximi ishte i vështirë. Kjo ishte arsyeja pse ne vendosëm që, krahas faqes së skanuar të botimit ashtu si ka dalë nga shtypi, ku janë vënë dhe indiciet për shënimet në faqen përbri, të vëmë po ashtu faqet me shënime me dorë të Jokl-it. Përfitojmë nga rasti që Profesor Eichner-it t'i shprehim falënderimet tona të përzemërta për këtë ndihmë të veçantë.

Prishtinë, maj 2011 *Rexhep Ismajli*

Shënime bibliografike

Ky shënim është hartuar në bazë të disa shkrimeve themelore për jetën dhe veprën e Norbert Jokl-it. Ndër autorët që janë marrë me figurën, personalitetin dhe vepërn e Norbert Jokl-it ka studiues të brezit të tij dhe sidomos të brezit pas tij, ndër ta edhe ish-studentë ose vijues studimesh gjuhësore në frymën e qerthujve ku sillej Jokl-i. ***Janë posaçërisht me interes shkrimet dhe vlerësimet e autorëve si Eqrem Çabej, Carlo Tagliavini, Georg Stadtmüller, Aleksandër Xhuvani, Georg Renatus Solta, Gerhad Grimm, Mahir Domi, Eric P. Hamp, Hermann Ölberg****, e të tjerë. Më poshtë është vënë lista e përzgjedhur e shkrimeve të përdorura. për këtë rast.*

Çabej (1972), Eqrem: Das albanologische Werk Norbert Jokls. In: Hermann M. Ölberg (ed.), Akten des Internnationalen Albanologischen Kolloquiums, Innsbruck 1972. Zum Gedächtnis an Norbert Jokl, Innsbruck 1977, 3-22.

Çabej (1977), Eqrem: Në tridhjetëvjetorin e vdekjes së Norbert Joklit. In: Mësuesi, 25. 10. 1972, 8., sowie in: Studime gjuhësore 5 (Prishtinë) 1977, 204-208.

Dodić (1972), Lazar: Die Beziehung Norbert Jokls zu den zeitgenossischen Albanologen und albanischen Schriftstellern anhand seines Nachlasses, në Ölberg, Hermann (ed.): Akten des Internationalen Albanologischen Kolloquiums Innsbruck 1972, zum Gedächtniss an Norbert Jokl, Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft, Sonderheft 41, Innsbruck, 1977, ff.

Domi (1972), Mahir: Norbert Jokl (1877-1942). In: Revista Pedagogjike 6 (1972) 152-162.

Grimm (1965), Gerhard: Norbert Jokl. In: Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, 3 (Graz-Köln) 1965, 128.

Kastrati (1973), Jup: Dr. Prof. Norbert Jokl – albanolog i shquar, Buletin shkencor, ILP, Shkodër, 1973, ff. 167-203.

Kotrri (2003), Petrit : Norbert Jokl und seine Studien zur albanische Sprache,

Dukagjini Balkan Books, Pejë, 2003, ff. 191.
Ölberg (1977), M. Hermann: Schriftenverzeichnis von Norbert Jokl, në Akten des Internationalen Albanologischen Kolloquiums Innsbruck 1972, zum Gedächtniss an Norbert Jokl, Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft, Sonderheft 41, Innsbruck, 1977, ff. 67-74.
Seliger (1960), Kurt: Ein österreichisches Gelehrtenschicksal. In: Volksstimme 2 (Wien) 3.1.1960, 9-10.
Solta (1974), Georg R.: Norbert Jokl. Indogermanist, Albanologe. In: Neue Deutsche Biographie 10. 1974, 585.
Solta (1984), Georg R.: Vorwort. In: N. Jokl Sprachliche Beiträge zur Paläo-Ethnologie der Balkanhalbinsel (Zur Frage der ältesten griechisch-albanischen Beziehungen), Wien 1984. (Postum).
Stadtmüller (1971), Georg: Norbert Jokl und sein Beitrag zur Albanienforschung. In: Beiträge zur Kenntnis Südosteuropas und des Nahen Orients XIII, "Dissertationes Albanicae" (München) 1971, 46-61.
Tagliavini (1949), Carlo: Norbert Jokl (1877-1942). In: Indogermanisches Jahrbuch 28 (1949) 296-301.
Xhuvani (1937), Aleksandër: Gjashtëdhjetvjetori i Prof. Joklit. In: Përpjekja shqiptare 1 (März 1937) 226-229.
Zwanziger (1982), Ronald: Norbert Jokl – Albanologe und Bibliothekar. Zur 40. Wiederkehr seines Todestages. In: Österreichische Zeitschrift für Buch-und Bibliothekswesen 31 (Wien) 1982, 243-250.

BIBLIOGRAFI E BOTIMEVE TË NORBERT JOKL-IT[11]

Ein urslavisches Entnasalierungsgesetz. *Archiv für slavische Philologie 28 (1906) 1-17.*
Ein urslavische Entnasalierungsgesetz. Antikritik und Nachträge. *Archiv für slavische Philologie 29 (1907) 11-49.*
Etymologisches. Gem.-sl. proso, r. prjáda, prudítь, prudъ, aksl. prądъ, slov. prọd. *Zbornik u slavu V. Jagića, Berlin 1908, 481-485.*
Über "Etymologische Anarchie" und ihre Bekämpfung. *Indogermanische Forschungen 27 (1941) 297-324.*
Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung. *Sitz.-Ber. der phil.-hist. Kl. d. Akademie d. Wiss. Wien, 168 (1911) 1. Abh., 1-121.*
Beiträge zur albanesischen Grammatik. (1) Zur Geschichte des alb. ts in Erbwörtern. (2) Vertretung des uralb. zd aus idg. sd(h), zd(h). *Indogermanische Forschungen 30 (1912) 192-210.*
Katun. Zur Geschichte eines Balkanwortes. *Indogermanische Forschungen 33 (1913/14) 420-433.*
Eine albanesisch-neugriechische Wortparallele. *Mitteilungen des Romanischen Instituts Wien, 1. Band, Heidelberg 1914, 298-308.*

[11] *Sipas Kotrri (2003)*

Wachsplattenaufnahme des Märchens "Die Stute und der Wolf", aufgesprochen von Mustafa Abdül aus Rapsist bei Gostivar. Aufnahme im Phonogrammarchiv Wien am 4.4.1914. Transkribiert und übersetzt von N. Jokl. Platte Nr. 2351, 2352.

Vorläufiger Bericht über die im Auftrag der Balkankommission der K. Akademie der Wissenschaften in Wien durchgeführten nordostgegischen Dialektstudien. *Anzeiger der Akademie der Wissenschaften Wien, phil.-hist. Klasse, Band 52 (1915) Nr. XIII, 68-74.*

Beiträge zur albanischen Grammatik. (3) Der Akkusativ-Nominativ und der Geschlechtswechsel im Albanischen. *Indogermanische Forschungen 36 (1916) 98-164.*

Beiträge zur albanischen Grammatik. (4) Die Verbreitung der Dehnstufenbildungen im Albanischen. *Indogermanische Forschungen 37 (1916/17) 90-122.*

Albanisch *Grundriss der indogermanischen Sprach- und Altertumskunde 3, Geschichte der indogermanischen Sprachwissenschaft seit ihrer Begründung durch Franz Bopp II, Die Erforschung der indogermanischen Sprachen III, Straßburg 1917, 109-151.*

Miszellen. (1) poln. jata, cech. jatka, südsl. pojata. (2) bulg. gracmul "Speiseröhre, Schlund". (3) Alb. tosk. ndene?, nene, geg. ndân, nâ'n, na'n "unter, unterhalb". *AslPh 37 (1920) 542-547.*

Vulgärlateinisches im Albanischen. Alb. boŀe "grosse Schlange". *Zeitschrift für Romanische Philologie 41 (1921) 228-233.*

Das Finnisch-ugrische als Erkenntnisquelle für die ältere indogermanische Sprachgeschichte (Vorläufige Mitteilungen aus einer größeren Arbeit). *Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay dla uczczenia jego działności naukowej 1868-1921, Cracow 1921, 97-112.*

Vuks albanische Liedersammlung, herausgegeben und mit sprachwissen-schaftlich-sachlichen Erläuterungen versehen. *Zbornik filoloških i lingvističkih studija A. Beliću povodom 25-godišnjice njegova naučnog rada posvećuju njegovi prijatelji i učenici, Beograd 1921, 33-86.*

Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanischen. *Berlin und Leipzig 1923.*

Zur albanischen Sprachgeschichte. I. Intern Albanisches. II. Zur Kenntnis der alb.-lt. und alb.-rom. Beziehungen. III. Zu den älteren alb.-slav. Beziehungen. *Arhiv za arbanasku starinu, jezik i etnologiju 1 (1923) 34-46.*

Albaner. B. Sprache, *Eberts Reallexikon der Vorgeschichte 1 (1924) 84-93.*

Thrakisches, *Streitberg Festgabe, Leipzig 1924, 173-181.*

Naim Be Frashëri e Pasunimi i gjuhës Shqipe. *Naim Frashërit! Vjershetorit dhe edukatorit kombetar. Graz 1925, 84-97.*

Bemerkungen Jokls zu alb. buzem, buzmi "Julblock". *E. Schneeweis, Die Weihnachtsbräuche der Serbokroaten. Erg.-Bd. 15 zur Wiener Zeitschrift für Volkskunde, 1925, 176.*

Illyrier. B. Sprache. *Eberts Reallexikon der Vorgeschichte 6 (1926) 33-48.*

Zum Erbwortschatz des Albanischen. *Indogermanische Forschungen 43 (1926) 47-64.*

Griechisch-albanische Studien. *Festschrift Paul Kretschmer, Wien-Leipzig, New-York 1926, 78-95.*

Die Bektaschis von Naim Be Frashëri, herausgegeben und übersetzt von Norbert Jokl. *Balkan-Archiv 2 (1926) 226-256.*

Altmakedonisch-Griechisch-Albanisches. *Indogermanische Forschungen 44 (1927) 13-70.*

Die magyarischen Bestandteile des albanischen Wortschatzes. (Wortge-schichtliche Studien aus den südosteuropäischen Sprachen) *Ungarische Jahrbücher 7 (1927) 46-84.*

Kelten und Albaner (Eine Untersuchung ihrer Isoglossen) *Symbolae Grammaticae in honorem Ioannis Rozwadowski, I, Cracoviae 1927, 235-250.*

Albanisch-iranische Berührungen. Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes (WZKM) 34 (1927) 30-50.
Phryger. A. Sprache. Eberts Reallexikon der Vorgeschichte 10 (1927/ 28) 141-153.
Balkanlateinische Studien. Balkan-Archiv 4 (1928) 195-217.
Rumänisches im Albanischen. Revista filologicA, Cernăuţi 2 (1928) 246-267.
Mërkosh. Eine Entgegnung. Revista filologică, Cernăuţi 2 (1929) 359-361.
Thraker. B. Sprache. Eberts Reallexikon der Vorgeschichte 13 (1929) 278-298.
Zur Vorgeschichte des Albanischen und der Albaner. Wörter und Sachen 12 (1929) 63-91.
Balkangermanisches und Germanisches im Albanischen. Festschrift der 57. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner, in Salzburg 1929, 105-137.
Nji studim i Prof. Dr. Norbert Jokl (Përreth librit të Buzukut). Hylli i Dritës 6 (Shkodër 1930) 145-154.
Zur Geschichte des alb. Diphthongs -ua-,-ue-. Indogermanische Forschungen 49 (1931) 274-300.
Zur Geschichte des alb. Diphtongs -ua-,-ue-. Indogermanische Forschungen 50 (1932) 33-58.
Südslavische Wortstratographie und albanische Lehnwortkunde. Sbornik Miletič, Sofia 1933, 118-146, 659-660.
Zur Ortsnamenkunde Albaniens. ZONF 10 (1934) 181-206.
Zur Lehre von den alb.-griech. Teilgleichungen. RIEB 1 (1934) 46-64.
Balkanlateinische Untersuchungen. 1. Lat. sagitta auf der Balkanhalbinsel, 2. Lat. retina auf der Balkanhalbinsel, 3. Lat. subterraneum und die Frage der balkanlat. Schicksale von -pt-, -ct-, 4. Das Balkanlt. als Vorlage für das alb. Übersetzungslehnwort. RIEB 1/3 (1936) 44-82.
Zu den lateinischen Elementen des albanischen Wortschatzes. Glotta 25 (1936) 121-134.
Ein Beitrag zur Lehre von der alb. Vertretung der idg. Labiovelare. Mélanges linguistiques offerts à Holger Pedersen, København 1937, 127-161. (= Acta Jutlandica 9).
Dijtunija europjane e gjuha shqype. Cirka 2 (Shkodër 1937) 283-285.
Albanologische Beiträge zur Kenntnis des Balkanlateins. Vox Romanica 6 (1941/42) 207-232.
Zur Frage der vorrömischen Bestandteile der alpinlombardischen und räto-romanischen Mundarten. Vox Romanica 8 (1945/56) 147-215.
Shënime vjetore për literaturën për shqipen në Indogermanischen Jahrbuch, Sektion VII, von Bd. 4, 1916 (1917) bis Bd. 24, 1940.

PUNIME TË BOTUARA PAS VDEKJES

Die Verwantschaftsverhältnisse des Albanischen zu den übrigen indogermanischen Sprachen. (Verfaßt ca. 1920-1925). Die Sprache 9 (1963) 113-156;
Sprachliche Bemerkungen zur älteren Geschichte der Albaner. (Hartuar shqip ca. 1933-1934). Studia Albanica 1 (1964) 47-50 (gjermanisht nga E. Çabej).
Rumänisches aus Albanien. (hartuar rreth 1925). Studia Albanica 2 (1964) 75-79.
Disa fjalë të shqipes si dëshmi të historisë së kulturës shqiptare. (hartuar rreth 1934-1937). Studime filologjike 3 (1964) 3-13. (përktheu E. Çabej).
Albanische Wörter als Zeugen albanischer Kulturgeschichte. (hartuar rreth 1934-1937) Studia Albanica 1 (1964) 51-60.
Shënime gjuhësore për historinë e lashtë të shqiptarëve. (hartuar rreth 1933-1934). Studime filologjike 2 (1964) 3-6.

Populli shqiptar dhe gjuha e tij. *(Nga libri "Die Erforschung der indogermanischen Sprachen"). Shkëndija 5 (1943) 5-7; 6 (1943) 8-13; 7 (1943) 1-5; 8-9 (1943) 11-12; 10 (1943) 15-16; 11 (1943)4-7; Hylli i Dritës 9-12 (1943) 325-334; 6-7 (1944) 53-62.*

Gjykime mbi At Gjergj Fishtën e veprën e tij. *Bd. A. Gjergj Fishta (1871-1940) Shkodër 1943, 486-490.*

Sprachliche Beiträge zur Paläo-Ethnologie der Balkanhalbinsel (Zur Frage der ältesten griechisch-albanischen Beziehungen). *Aus dem Nachlaß herausgegeben von Oskar E. Pfeiffer. Mit einem Vorwort von Georg R. Solta. Schriften der Balkankommission, Linguistische Abteilung XIX, Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien 1984.*

RECENSIONE DHE ARTIKUJ RECENSUES

Recension *për: G. Pekmezi, Grammatik der albanischen Sprache (Laut- und Formenlehre), Wien 1908. Archiv für slavische Philologie 31 (1909) 237-242.*

Recension *për M. Lambertz und G. Pekmezi, Lehr- und Lesebuch des Albanischen, Wien und Leipzig [1913]. Archiv für slavische Philologie 35 (1914) 594-598.*

Recension *për Endzelin, Slavjano-baltijskie etjudy, Charьskovъ 1911 (Slavisch-baltische Studien, angez. v. Jokl). Archiv für slavische Philologie 35 (1914) 307-317.*

12. Recension *për G. Weigand, Albanesisch-deutsches und deutsch-albanesisches Wörterbuch, Leipzig 1914. Indogermanische Forschungen 35 (1915) 32-38.*

Recension *për H. Krahe, Die alten balkanillyrischen geographischen Namen auf Grund von Autoren und Inschriften bearbeitet, Heidelberg 1925. ZONF 2 (1926/27) 238-245.*

Rezension *von Kr. Sandfeld, Balkanfilologien, Kpbenhavn 1926. Litteris 4 (1927) 191-210.*

Recension *von Balkan-Archiv 1-3, Leipzig 1925-1927. Indogermanische Forschungen 46 (1928) 379-385.*

Rezension *von A. Baldacci, Studi speciali albanesi I., Rom 1932. Petermanns Mitteilungen 79 (1933) 162.*

Recension *për M. Roques, Le dictionnaire albanais de 1635, Paris 1932. OLZ 37/7 (1934) 406-409.*

Slaven und Albaner. *(Artikull recensues për A. M. Seliscev, Slavjanskoe naselenie v Albanii , Sofia 1931). Slavia 13 (1934) 281-325, 609-645.Rez. A. Vaillant, RESI 15 (1935) 237.*

Zur Erforschung der albanischen Mundart von Borgo Erizzo in Dalmazien. *(Artikull recensues për C. Tagliavini L'Albanese di Dalmazia, Firenze 1937). Archivum Romanicum 24 (1940) 101-137.*

Norbert Jokl

STUDIME PËR ETIMOLOGJINË DHE FJALËFORMIMIN SHQIP

Nga gjermanishtja **Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung** shqip e përktheu Eqrem Çabej.

Marrë nga Arkivi i Qendrës së Studimeve Albanologjike, Tiranë.

Përgatiti për botim Rexhep Ismajli.

Prishtinë, 2011

I.

STUDIME MBI ETIMOLOGJINË DHE FJALËFORMIMIN E SHQIPES

(parashtruar në mbledhjen e 14 dhjetorit 1910)

Leksiku i shqipes i paraqet etimologut edhe sot një tok problemesh interesante. G. Meyer çmonte se numri i fjalëve që ai nuk shpjegoi është nja 730 (Fj. et. f. IX). Po të mendojmë që Fjalori etimologjik i Meyer-it, si e para vepër e këtij lloji, dhe mund të themi, si i pari fjalor i madh që përfshin njëkohësisht disa nga dialektet e gjuhës, është larg së përfshiri gjithë thesarin e gjuhës, atëherë mund ta marrim me mend se sa punë mbetet për të kryer në fushën e interpretimit etimologjik të fjalëve. Është e vërtetë se ankimi i Pedersen-it (K.Z. 36, 308) që shqipen nuk e njohim akoma në mënyrë të plotë vlen edhe për sot e gjithë ditën. Po, megjithatë, njohja e leksikut të kësaj gjuhe në kohët e fundit ka shkuar mjaft përpara. Dy fjalorë të mëdhenj, ai i Kristoforidhit (Athinë 1904) dhe ai që botoi më 1908 Shoqënia Bashkimi në Shkodër, kanë shumë fjalë që do t'i kërkonim më kot në glosarët e gjertanishëm. Në qoftë se nga këto dy vepra e dyta ka një pasuri fjalësh më të madhe, fjalori i Kristoforidhit ka këtë dobi që fjalët na i paraqet në trajtën e tyre dialektore dhe shënon edhe proveniencën e tyre, dobi kjo, që për punën e etimologjisë ka vlerë shumë të madhe. Literatura, që po punohet në një rreth vërtet modest, po të gjallë patriotësh shqiptarë, pasuron shumë edhe kjo njohjen tonë të gjuhës: libra shqip me brendi didaktike, dëfryese ose morale-fetare dhe shënime me karakter folkloristik na japin kontribute të reja për një njohje më të mirë të visarit të gjuhës popullore (duke lënë mënjanë neologjizmat e

shumta, që s'kanë ndonjë interes për ne nga pikëpamja e etimologjisë). Po edhe një lexim i saktë i teksteve të moçme na nxjerr në shesh një material që gjer më sot kish mbetur i pazbuluar. Kështu na gjejmë që te Bogdani një burim fjalësh, të cilat gjenden dhe në fjalorët ma të rinj që përmendëm më lart dhe janë interesante për punë të etimologjisë. Në kërkimet që po paraqesim më poshtë autori është munduar të shfrytëzojë të gjitha këto mjete e burime që thamë. Në këtë punë ai formoi bindjen gjithmonë e më shumë që G. Meyer-i ka shkuar tepër larg në pranimin e huazimeve. Për autorin ka qenë një gëzim që në këtë pikë ai pajtohet me mendimin e dijetarëve të tillë siç janë G. Meyer (khs. Grundriss der rom. Philologie, bot. i dytë I, f. 1041) e H. Pedersen (Jahresber. f. rom. Philol. 9, I, 203). Le të shënojmë edhe që kërkimet që po rreshtohen në këto fletë trajtojnë kryesisht vetëm probleme thjesht etimologjike, dhe çështje të gramatikës rrihen aq sa hyjnë në punën e shpjegimit të fjalëvet. Etimologjitë, që mund të diskutohen vetëm në kuadrin e gjerë të një pjese të fonetikës, i kemi evituar pothuajse krejt dhe rezervohemi t'i trajtojmë në një studim më të vonë. Përkundrazi, disa çështje të morfologjisë janë pothuajse gjithmonë të pandara nga çdo lloj kërkimi etimologjik. Dhe më shumë se në gjuhët e tjera, tamam në shqipet, së cilës morfologjinë ia dimë kaq pak, na u desh të hyjmë më thellë në punën e formimit të fjalëvet, me rastin e kërkimeve të etimologjisë. Këtë drejtim kërkimesh autorit iu duk me udhë që ta shprehte edhe në titullin e këtij studimi. Po meqenëse morfologjia s'kish sesi të merrej parasysh njësoj në të gjitha fjalët e trajtuara dhe ma nuk mund të paraqitte një kriter racional për një ndarje të gjithë monografisë, autori për të theksuar të njëjtat elemente të morfologjisë ndoqi këtë rrugë: që në artikujt e trajtuar i shënoi me gisht këto elemente qoftë ato që ishin cekur më sipër, qoftë ato që vijonin më poshtë. Për përsëritjet që kanë rrjedhur nganjëherë nevojisht nga kjo mënyrë pune autori kërkon ndjesë nga lexuesi.

I LEKSIKU I TRASHËGUAR

a m ë z ë erë, erë e mirë; shijë e idhët

Kristoforidhi, Fjalori f. 4, jep këto kuptime: l. *ὀσμή, πικρὰ γεῦσις;* Bashkimi[1] s.v. *amez* (f. 22) sjell vetëm kuptimin e dytë. Kjo fjalë hyn në grup me lat. *odor* erë, gr. *ὀδμή* erë e mirë, lit. *ūdžiu*, i marr erë. Paraqet të njëjtin sufiks si gr. *ὀδμή. -zë* është sufiks deminutiv i zakonshëm i shqipes. Kuptimin e dyfishtë erë, shije e gjejmë dhe në gjerm. e vj. të lartë *smecken* shijoj, përkundër gjerm. së mes. të l. *smecken* mbaj erë, mbaj erë të mirë. Sot dialekte të gjermanishtes (bavarishtja, alemanishtja, hesishtja) përdorin foljen *schmecken* shijoj me kuptimin i marr erë (Weigand, Deutsches Wört. 5 II, shtylla 745; Kluge, E.W.[7] 405). Si fjala *schmecken* në dialektet gjermane me kuptimin e dytë nga ata që u thanë, në gegërishtet (Bashkimi l. c.) kuptimi shije zuri kryet e vëndit. Trajta bazë **od-mā* që del për shqipen paraqet një asimilim të *d-* me *m-*, që është analog me atë të *d-* me *n-* (*punë* nga **spud-nā:* gr. *σπεύδω*, *shtynj* nga **stūd-n̥jō,* G. Meyer, A. St. 3, 28, Brugmann, Gr. I[2]*,* 664).

a n ë f. *e n ë*

Meyer, E.W.12, këtë fjalë e bashkon me dyshime me *anë*. Mendoj se shkon me ind. e vj. *ukhá-n̥, ukhā́* enë, vorbë, lat. *aulla* vorbë, kuth (khs. deminutivin *auxilla,* nga **auxla,* Walde, E.W. 55, 275), got. *auhns* sobë, stufë (tigan për të ngrohur) angl. e vj. *ofnet* enë e vogël (Meringer, I.F. 21, 292; Fick. 3[4], 29; Feist, E.W. 37). Baza e fjalës shqipe **auq^{u}-nā,* me asimilim të labiovelares me *n*, siç zhduken të tjera guturale përpara *n*-së: khs. *ndynj* nga **dhūg-n̥jō*: gjerm. e vj. e l. *tūhhan* (Meyer, E.W. 302, A. St. 3).[2]

---

[1] Fjaluer i Rii i Shcypés Përbâm Préie Shocniiét t'Bashkimit ([Shkoder 1908]).

[2] Sa për shumësin tosk. *ena* geg. *ên* (Pekmezi, Gr. 231) khs. shumësin e tosk. *netë*, geg. *nèt,*

a v a r í bashkë, së bashku

Përveç se te Jarnik-u e te Meyer-i (E.W. 20), këtë fjalë e gjejmë tani dhe te Jungg, Fjal.,[3] f. 2 e te Bashkimi f. 29. Jungg-u këtë fjalë e quan huazim nga turqishtja, por të këtij mendimi nuk janë Meyer-i e Bashkimi. Në të vërtetë, *avarí* është fjalë e përngjitur që mund të shpjegohet fare mirë me mjetet e shqipes. *a*-ja është po ai prepozicion që e gjejmë dhe në kompozita të tjera: *arrotulla* rreth e përqark (Meyer, E.W. 375), *avis* afroj (sh. më poshtë), *afër* (sh. më poshtë). Kjo *a*- do të jetë marrë prej lat. ad. *var-ī́*: gr. *ἀείρω* ngjit, bashkoj, *συνᾱ́ορος* i ngjitur, i lidhur ngushtë, i shoqi, e shoqja; *παρᾱ́ορος* i ngjitur përkrah, i bashkuar, *ἀπᾱ́ορος* i shqitur, i shkëputur, i largët, let. *weŕu, wērt* radhit, qëndis, qep, *rvirtene* (për *wir-tne*) e shkruar varg, një varg, lit. *vorà* radhë, rus. *svora* zinxhir, sll. e vj. kisht. *sъvora* fibula, çek. *vor* argsh, run. *vereníca* radhë e gjatë, e pakëputur, ku hyn *verénъka* tubë, vandak, një krah dru (khs. Për këtë varg fjalësh Solmsen, Unters. 290 v., Zubatý, Arch. F.sh. Phil. 16, 418). Sufiksi -*ī* është i njëjti si në *njerí, kallí* (Meyer E.W. 313) *dorbërí* kope, tufë (sh. më poshtë), *zí* (sh. më poshtë). Më afër do ta trajtojmë këtë sufiks te fjala *zī.* Pra te *avarí* kemi të bëjmë po ashtu me një substantiv të ngurosur (ngjitje, bashkim, të vënët varg) si dhe te sinonimi i saj *bashkë,* ajo qëndron ndaj rus. *verénъka* vandak, një krah dru ashtu sikundër *bashkë* qëndron ndaj lat. *fascis* tubë, vandak thuprash (G. Meyer, I. F. 6, 106).

a v i s, a v i t e m; a v i t i n j (Bogdani) sjell, bie mbledh afroj

Trajtën aktive *avis,* që s'e ka Meyer-i, e shënon Kristoforidhi, Fj. f. l me Bashkimin f. 29. Bogdani në Cuneus Proph. I. 81, 10 *avitinj* e përdor për lat. *cingregare* dhe pak më tutje për *aferre tue u avitunë* (aty I., 87, 6) për ital. *accostandosi*. Meyer-i në E.W. 20 këtë fjalë e paraqet, po me dyshime, si huazim nga serbokr. *obići* me vizitue, me

---

dhe vrejejtjet që bën për këtë shumës Pekmezi f. 94. Edhe kuantiteti i *ẽn* është në gegërishtet po ai që ka edhe fjala *nèt. anë* shkon pra me analogji me fjalët si *natë.* Njëjësi *enë* që ndeshim në toskërishtet krahas me *anë* u sajua pas shumësit.

[3] Fialuur i voghel scъp e ltinisct. N'Sckoder 1895.

provue, po ky shpjegim çalon disi nga ana e kuptimit. Edhe më pak shkon kjo etimologji nga pikpamja fonetike. Sepse sll. *b* na paraqitet në shqipet përhera si *b* në trup dhe në ballë të fjalës (*robinjë* shklave, *bisedoj,* emri topik *Berat* nga *Bělъgradъ* etj.). Në të vërtetë *avis* na paraqet një verbum compositum: *a-* është prepozicioni që trajtuam te *avari; vis* është identike me vis vënd, kështu që kjo përbërje e fjalës i përgjigjet mirë kuptimit "afroj, sjell, bie, mbledh" (në të vërtetë "grumbulloj për vete, fut në xhep"). Forma *avitinj* që ka Bogdani është e sajuar si *mundinj* (Bogd. l. c. I, 26, 42, *apinj* ibid.15, 14, *mbushinj* ibid. 43, 12). Ky verb, me *t-* radikale, na jep në dorë dhe çelësin për të shpjeguar fjalën *vis* m. vënd, geg. *anvise* zonjë shtëpie, nikoqire, *s-* të së cilës edhe Pedersen-i, K.Z. 36, 338 e konsideroi si refleks të *k̂*-së indoeuropiane, refleks i shkaktuar nga *v-*ja që ndodhej në ballë të fjalës. Mendoj se nuk është e domosdoshme që *vis* të shqipes ta lidhim me lat. *vicus,* sll. e vj. kisht. *vьsь* fshat, got. *weihs* fshat, katund etj. siç është bërë vazhdimisht që nga Meyer-i, E.W. 473 e tej (Pedersen, l.c.; Brugmann, Gr. 12, 557; Walde, E.W. 313; Fick 3^4, 409). Fonetikisht e semantikisht shq. *vis* mund ta afrojmë me lit. *vẽtà* vënd, vise, let. *wita* vënd, sll. e vj. kisht. *vitati* me banue, me ndejë (nëpër burime më të pastajme edhe "hyj në një shtëpi"), serb.-sll. kisht. *vitalište* banesë, rus. *privitátь* me ndejë, me banue. Si shqipja e sllavishtja, edhe lituanishtja, përveç kuptimit të përgjithshëm të "vëndit", ka edhe kuptimin e veçantë të "banimit". Kjo gjë na del nga kompozita si *vënvẽte* banesë e përbashkët e disa personave (Nesselmann, f. 72); *pavẽtis* godinë anekse, ballkon, lëndë. Baza e fjalës shqipe: **veit-i̯o-* ose *vit-i̯o*. Për mënyrën si është formuar fjala khs. gr. *οἰκίον*, *οἰκία* shtëpi, konak: *οἶκος* shtëpi.

b a g ë t ḗ, geg. *b a k t ḗ*

Meyer-i, E.W. 22 jep kuptimin gjë e gjallë, kafshë barre (sipas Hahn, A. St. 3l 11); kuptimin e dytë e merr hipotetikisht për kuptimin bazë dhe mendon që kjo fjalë mund të ketë të bëjë me frëngj. e vj. *bague* vandak, lombard. *bergam,* venec. *baga* rëshik vere, span. *baga* tërkuzë barre etj. (prej nga vjen dhe *bagage*), veçse fjalorët e rinj (Kristoforidhi 39, Bashkimi 33) na japin vetëm kuptimin *bagëti*. Gjithashtu

Kullurioti, *Ἀλφ* f. 56 ka *bagëtí* = gr. e re *κτῆνος*. Një dokument më i lashtë, Bogdani, Cun. Proph. I, 90, 20 e 21 e përkthen këtë fjalë vetëm me armenti. Po ashtu edhe në shkrimin: *Fe-rɛ̄fejɛs e mɛsime müslimane* prej J. H. M., Elbasan 1909, f. 19 kjo fjalë është përdorur me kuptimin gjë e gjallë, bagëti. Për këto arsye zor që në shpjegimin e kësaj fjale të mund të nisemi nga kuptimi kafshë barre. Posaçërisht duhet pasur parasysh që sufiksi -*ëtí* (sh. më poshtë) i jep fjalës rrënjë një kuptim kolektiv ose abstrakt, prandaj nga një *baga* e gjuhëvet rom. do të kish dalë vetëm kuptimi barrë, ngarkesë, jo kafshë barre. Pos kësaj, neve na del përpara vetvetiu një tjetër afrim: sllav. *bogъ,* në çek. *zboží,* nga *sъbožьje* mall, pasuri, luzac. e posh. sorb. *zbóžo* bagëti, pol. *zboźe,* dikur pasuri, sot drithë, ukr. *zb'íže* drithë, plaçka, tesha, ind. e vj. *bhága-ḥ* m. mall, të mirat, *bhájati* ndan etj. (shih Berneker, E.W. 67).4 Për ilirin blegtor malli, pasuria konsiston në bagëtinë e tij. Nga pikëpamja semantike, përveç fjalëve sllave që u përmëndnë më lart, që duan të thonë pjesërisht mall, pasuri, pjesërisht drithë, pjesërisht bagëti, le të krahasojmë dhe raportin që ekziston midis sllovak. *statek* e çek. *statek*. Këtu kjo fjalë do të thotë mall, pasuri, në sllovak. bagëti. Gjithashtu kemi: çek. *dobytek,* dikur mall, pronë, pare, bagëti, kafshë shtëpiake, shtazë, sot bagëti, gjedh; serbokr. *blago* visar, pare, bagëti, bullg. *blago* mall, pasuri, pronë. Morfologjikisht kësaj fjale i përgjigjet: *ngushtëtí, madhështí, dhuntí, trektí* (Meyer, Alb. St. I. 73), *shprëgëtī* (Bugge, BB 18, 185), pastaj fjala *limontí* të ndejturit pa punë, otium, për *bagëtí* duhet të nisemi nga një bazë mashkullore **bag[as]*, e cila në gjini puqet me ind. evj. *bhága-ḥ* m. mall, lumtëri, sllav. *bogъ* në *u-bogъ, ne-bogъ,* dhe *bogъ* zot (Berneker, l.c.).

Geg. *b a n e b a n e s ë*, ndejë, shtëpi e rrënuar; banoj, botë, dhe, truall, njerëz

Që te Bogdani, Cun. Proph. I. 95, 36 gjejmë pluralin *tè baana* = it. Habitationi (sic). Nga fjalorët këtë emër e ka vetëm Bashkimi f. 33. Foljen e përdor revista Tomori (që del në Elbasan që në mars 1910)

[4] Lidhjen e rom. *baga* me familjen e përmendur të fjalëve indoeur. Më vonë e pranoi dhe Meyer-i, I.F. 6, 116, sado që me qëndrimin për huazimin e fjalës shqipe dhe me kuptimin themelor 'bagëti'.

nr. 13, f. 4 dhe shën. 5; aty gjejmë edhe të tjera dëshmi për përdorimin e kësaj fjale: Elçija i zemrës J. Krishtit (botuar prej kolegjit të jezuitëve në Shkodër) 5, fash. 2, 53, 59. Fjala i përket rrënjës indoeuropiane *bheu̯ā-* (në shq. *bûj* banoj, jap me qira, shkoj natën, ind. e vj. *bhavanam* banesë, shtëpi, got. *bauan* me banue, gjerm. e vj. e lartë *būan* me banue, me lavrue, lit. *búti* me qenë, *bùtas* shtëpi, sll. e vj. kishtare *byti* me qenë, lat. *fui* etj.). Më afër nga të gjitha qëndron ind. e vj. *bhavana-* që ka të njëjtin kuptim. Baza e fjalës shqipe **bhou̯ona.* Pas pasazhit të cituar të Bogdanit kemi të bëjmë me një formë participale të përdorur si një abstrakt, ashtu si p.sh. te *tè daletè* (Bogdani, l.c. I. 95, 33), kurse Bashkimi fjalën e paraqet si subtantiv të thjeshtë. Këtu duhet shënuar që sufiksi *-eno-, -ono-* shërben me të vërtetë edhe në gjuhë të tjera (cf. Brugmann, gr. 2/12, f. 267 vv.) lit. *lẽkanas* mbetur, tepruar, *lėkana* mbeturinë, relike, sll. e vj. kishtare *zabъvenъ* harruar, lit. *dovanà* dhuratë, saks. e vj. *lugina* rrenë, ind. e vj. *hávana-m* të thirrurit. Me shq. *banë* nga **bhou̯onā* mund të krahasonim morfologjikisht nga lëma e shqipes vetë edhe tosk. *zë*-ri, geg. *zâ-ni,* nga **ĝhu̯ono-* sll. e vj. *zvonъ* kumbim, tingull, në qoftë se subtantivin e shqipes e të sllavishtes do ta marrim, me Brugmann-in, Gr. 2/12, 268, si një formacion më *-ono-* dhe do ta afrojmë me sll. e vj. kisht. *zovǫ,* ind. e vj. *havatē.* Veçse këto substantive, në bazë të dëshmisë që na japin të tjerat fjalë të afërme nga gjuhët sllave (f. Kruzhoski, Prace fillog. I, 101; Bloomfield, I. F. 4, 76; Osthoff BB 24, 177 v.), mund t'i ngjitim te një rrënjë më vete *ĝhu̯en-.*

Sikundër që rrënjës **bheu̯ā-*, **bheu̯ē-* me qënë, me u ba, që u trajtua këtu (cf. Hirt, Ablaut 105, Brugmann. Kurze v. Gram. 142, Grundriss 2/12, 398), i përket dhe ind. e vj. *bhū́mi-ḥ* dhe, tokë (Brugmann, gr. I.2, 112, Walde, E.W. 253, 2325), këtu duhet të hyjë edhe fjala *botë* që gjer më sot nuk ka gjetur vëndin që i përket. Baza e saj është **bhu̯ā-tā* ose **bhu̯e-tā.* Kjo fjalë e shqipes na paraqet një substantiv me formant *-tā*, i cili në shqipet si në gjuhët të afërme shërben për të sajuar abstrakta verbale ose cilësie si dhe konkreta që kanë dalë prej tyre: cf. shq. *ndjetë* urrejtje (sh. më poshtë), *latë* sëpatë e vogël, naxhake e vogël (sh. më poshtë te fjala *lapë*), *vathë* (sh. më poshtë), pastaj gr. *ἀήτη* të fryrët, *κοίτη* shtrat, lat. *subsessa* pusi, gjerm. e vj. e lartë *slahta* vrasje, therje, luftë, nga *slahan* me rrahë, me i ra, lit. *jūsta* brez, nga *jūsumi* ngjesh

(brezin), sll. e vj. kisht. *vrъsta* gjëndje, kondita: ind. e vj. *vr̥ttáḥ* (Brugmann, gr. 2/12, 414 vv.). Në shkallën apofonike të rrënjës, *botës* i përgjigjet gr. *φυή* shtat, lat. *amabam* nga **bu̯ām* (Hirt, l.c.). Në këtë mes, për nga ana e vokalizmit, me *botë* mund të krahasohen, si fjalë me trajtë të afërme, pos gr. *ἀήτη* që u përmend më lart, pasivet *ndotem* (sh. më poshtë të *ndejtë*) dhe *vdorem* prishem, humbas: djerr prish, shkatëroj (Meyer E. W. 70). Këto dy trajta pasive na shpien në participe më vokale të zgjedhur *ndotem* posaçërisht të një participi më to. Në pikëpamje semantike etimologjike, përveç ind. vj. *bhū́mi-ḥ* mund të afrojmë për krahasim edhe lat. *fundus* gjerm. e vj. të lartë *bodam*, gjerm. e sotme *Boden* truall, etj. (vëndi i rritjes: rrënja e këtyre fjalëve është **bheu̯ā*, **bhū*, Walde, E.W. 253, 3226). Meyer-i, E.W. 43 *botë*-n e krahason, po me dyshime, me ital. *motta* lym, frëngj. *motte* lym, frgj. *motta* plis dhe zvol, po ky shpjegim, për shkak të *b*-së në ballë të fjalës, që e ka shqipja mbarë, mbetet i dyshimtë.[5]

blozë

Meyer-i, E.W. 40 jep vetëm kuptimin e blozës, kurse Kristoforidhi f. 48 sjell për Përmet dhe kuptimin "pështymë" (gr. e re *φτύσμον*). Këto dy kuptime, që duket sikur janë mjaft larg nga njëri-tjetri, bashkohen fort mirë, po ta afrojmë këtë fjalë me ind. e vj. *maliná-ḥ* i ndyrë, i papastër, i zi, ku ka të gjarë se hyjnë edhe gr. *μέλας* i zi, let. *melns* i zi etj.6 (rrënja *melē* Hirt, Ablaut f. 90). Sa për kuptimin khs. më një anë lat. *suāsum* njollë e zezë mbi një petk, nga *suarssom: sordes* ndërpësi, got. *svarts*, gjerm. e vj. e lartë *svarz,* gjerm. e sotme *schvarz* (Walde, E.W. 585, 2726), më anë tjetër, lat. *saliva* pështymë: gjerm. e vj. e lartë *salp* i mbyllët, i ndyrë, anglos. *salovig* me ngjyrë të ndyrë, rus *solovój* bojë isabel (Walde, E.W. 540 v.,

[5] Edhe Helbig, Elem ital. në gju. shq. f. 88 v. (Jb. d. Inst. f. rum. Spr. 10) si refleksin normal të ital. *m* në ballë të fjalës janë që paraqesin një *b* për ital. *m.* Veçse edhe te këto *b*-ja iniciale e shqipes nuk shpjegohet me mjete thjesht fonetike. Te fjala *bociel, bucel* gllavinë e rrotës, nga it. *mozzello,* sipas Helbigut ka influencuar fjala *bucelë,* nga it. *bozzello.* Shëmbëlli i dytë që sjell Helbig-u: kal. *bështjer* arë, punët e bujkut, nga it. *mestiere* art, zanat, nuk para ta mbush menden nga ana e kuptimit, dhe po ta pranojmë mund të mendojmë që *b*-ja fillestare të jetë shkaktuar nga ndikimi që mund të ketë ushtruar fjala *bashtinë.*

[6] Më shumë për këtë shih më poshtë, te fjala *zi*, ku ka edhe tjetër literaturë.

2672). Pra, nga një kuptim i parë "ndyrësi" dalin të dy kuptimet e fjalës. Duhet shënuar që *pështymë, pështimë* nëpër dialekte do të thotë "blozë" (Meyer, E.W. 336). Në *blozë* duhet ndarë si element sufiksal *-zë*, që e ndeshim dhe në *buzë, gjizë*, pastaj në *njerëz*, *njerëzit,* e së fundi në disa fjalë si *njerëzí, njerëzí.* Ky sufiks ka kryesisht funksion kolektiv, siç na tregon qartë fjala *trizë* gjë trish, (Pedersen, alb. Texte f. 199, Reinhold, Noctes, Antolog. f. 25, 26, nr. 4) dhe mund të afrohet me gjerm. perëndimore *-t̨ia,* nga indoeur. *-d̨ia* (gjerm. e mesme e ulët *gebēnete,* gjerm. e mesme e lartë *gebeinze* eshtra, gjerm. e mesme e lartë *gesteinze, getierze, gevogelze* (Brugmann, Gr. 2/12, 648, 472). Nga kuptimi kolektiv u zhvillua kollaj kuptimi abstrakt. Këtë *-d-* përbrenda shqipes e gjejmë dhe në fjalën *lapër-dh-í* (më poshtë); për lidhjen që kanë *-zë, -zí, -dh-í* midis tyre do të flasin më mirë më poshtë, kur të trajtojmë fjalën *zi.*

b r e s ë radhiqe

Bashkimi f. 50 bie si kuptim të kësaj fjale radice amara, Meyer E.W. 47 Cichoria, radhiqe. Edhe në gr. e re radhiqja (*πικραλίδα*) e ka marrë emrin nga të idhëtit e saj. Kjo fjalë e shqipes është një rrënjë me geg. *brêj*, tosk. *brënj* brej, grindem (kuptimi i fundit pas Kristoforidhi 50) lat. *ferio* i bie, e shpoj, forare shpoj, gjerm e vj. e lartë *baron,* gjerm. e sotme *bohren* etj. (Meyer, E.W. 37, Walde E.W. 217, ^{2}283). "E idhët", pra, është në të vërtetë "që pret, që ther, që shpon, e mprehtë", po ashtu sikundër që sllov. *bridak* i idhët, edhe kjo hyn në të njëjtën rrënjë (Berneker, E.W. 86), e zhvilloi kuptimin që ka sot nga një më i parë "i mprehtë, që pret". Një zhvillim analog të kuptimit ne e gjejmë në gjerm. *bitter* i idhët: *beissen, g*ot. *beitan,* lat. *findere* (Kluge, E.W.7, 56, Walde, E.W. 224 v.), pastaj në gr. *πικρός* therës, i mprehtë, i idhët, ind. e vj. *pi̯šati* gdhënd, pret, laton (Prellwitz, E.W.2, 369; Walde, E.W. 467, 2584). Sufiksi që gjejmë në *bresë* është ai që do të trajtojmë në *gërrusë, gërresë, kmesë, lusë, resë,* ef. Edhe geg. *maise* mbështesë, ledh (Bashkimi 248): geg. *maj* (*mbaj*) (ibidem). Këtu kemi të bëjmë me një sufiks *-ti* të zgjeruar: *t̨ia.*[7] Është e vërtetë që Pedersen-i, K.Z. 36, 308,

[7] Nga gjuhët motra mbase mund të krahasojmë lituan *-czia, -te* (p.sh. *nekoczia* lopatë për të

nuk pranon një zgjerim të tillë, po megjithatë ai nuk përjashton mundësinë e egzistencës së një sufiksi të tillë. Me fjalët që u qeknë këtu sqarohet dhe trajta e sufiksit në huazime latine si *martesë, vlesë, fejesë.* Pedersen-i K.Z. 36, 308 *esë-n* e kish nxjerrë nga lat. *-atio* (*maritatio, velatio*), dhe në Rom. Jahresber. 9, I 212 ai këtë mendim e plotësoi në këtë mënyrë që sipas tij ndodhi një transformim i lat. *-ti̯o* në *-tjā.* Si u trajtua në shqipet lat. *-ti̯o, -ōnis,* këtë na e tregon fjala *arësye* f., *arësen* m., nga lat. *ratio* (Meyer, E.W. 15). Po në qoftë se ka ndodhur një shndrrim i *-ti̯o-*në *-tjā-* dhe kjo gjë do të ketë ndodhur në ato fjalë që ndiheshin si abstrakte, duhej të ekzistonte një model vëndi për këtë gjë. Po një model i tillë kanë qënë fjalët që u përmendë më lart. Megjithatë ka mundësi që trajta si *martesë, kërkesë* të mos rrjedhin drejtpërdrejt nga **maritatio, *circatio,* po të kenë dalë nga foljet përkatëse *martonj, kërkonj*, pas modeleve që u ceknë më lart. khs. sidomos *gërresë,* që ekziston krahas me *gërrusë.*

byk

Kjo grafi, pas Bashkimit 59, Kristoforidhit 53, Jungg-ut 14, Meyer-i E.W. 58 shkruan *byḱ;* po *ḱ*-ja do të jetë sigurisht ndonjë lapsus, meqë Meyer-i vetë në A. St. I, 22 e përmënd këtë fjalë ndër temat që mbarojnë më *k.* Te kjo fjalë kemi të bëjmë me një refleks të rrënjës **bhū-, bheu̯ā* rritem, mbij. Krahaso slloven. *bił* kallm, serbokr. *bîljka* idem, rus. *bylína* bimëzë, fill bar (Berneker, E.W.112). Fjala e shqipes, përkundrejt sufiksit *-l-* të gjuhëvet sllave, paraqet një sufiks *-k-* si dhe fjalët *penk,* dhe *ujkth* bashkë, lërkurë megjithë lesh, dhe sll. *znakъ* shënjë: *znati,* gjerm. e vj. e lartë *luog* shpellë, shtrofkë: lat. *lateo* (Brugmann, Gr. $2/1^2$, 477). Raporti semantik midis *byk* kashtë, hedhe, dhe slloven. *bił* është i njëjtë me raportin që kanë sllav. e vj. kishtare etj. *slama,* rus. *solóma* kashtë etj. dhe lat. *culmus* kallin, gjerm. *Halm* midis tyre (ef. Walde, E.W. /156, ^{2}208).

---

hedhur grurin në lëmë: *nekóti, kapoté* shkop për të luar me top: *kapóti; taikõczia* shkrepsë: *taikoti, nãszczini* shkop për të mbajtur enët e ujit: *nėszti* (Zubatý; I.F. 3, 140, Leskien, Bildung. Nom. 539).

b u r m ë i pjekur fare (për fiq kur janë bërë gati për të tharë)

Shpjegimi i Meyer-it (E.W. 55) që venec. *maduro, mauro* paskësh dhënë së pari **mæuro, *muro,* dhe me shtesë të *-më*-së **murmɛ, burmɛ,* s'ta mbush mënden as nga pikpamja fonetike as nga pikëpamja e formës. Përsa i përket *b*-së iniciale, le të kemi parasysh ç'u tha më lart në lidhje me krahasimin *botë* - ital. *motta.* Fjala *burmë* i përket rrënjës indoeur. **bhreu̯ā* valon, zien, të cilën e gjejmë edhe në lat. *ferveo* ziej, valoj, *defrŭtum*[8] musht i zier, island e vj. anglos. *brođ* lëng mishi, gjerm. e vj. e lartë *briunvan,* gjerm. e sotme *brauen,* irl. *bruith* me zie etj. (Walde, E.W. 168, 219, [2]225, 286; Persson, Wurzelerweit. 126, Fick 3[4], 263) *-ur* u zhvillua nga *ɣ* në pozicion përpara labialit (Pedersen, K.Z. 36 319). Sufiksi është ai që është i zakonshëm në participe (Pekmezi, Gr. f. 194). Khs. dhe më poshtë te fjala *jerm.* Zhvillimi i kuptimit pajtohet plotësisht me atë që ndeshim në tosk. *pjekur,* geg. *pjekun* (i bërë) (në të vërtetë "i pjekur, i zier"), ind. e vj. *pakvá-ḥ* i zier, i pjekur, i bërë (ku hyn edhe gr. *πέπων* i pjekur) i bërë. *brum* m., *brumë* f. është gjini me *burmë,* janë të një rrënje (cf. Meyer, E.W. 49, Walde, E.W. 217, [2]284).

b u z ë gojë buzë e gojës; majë, anë, sqep, dialekt

Meyer-i, i cili në E.W. 57 shënon vetëm kuptimet "buzë, maje, anë" etj., këtë fjalë e afron me lat. *bucca;* baza *bus-zë* me *s* nga *k̂.* Kjo etimologji bie, meqë lat. *bucca* ka *k* velare; prandaj Walde E.W. 74, 2 100 këtë me të drejtë nuk e pranon. Një rrugë për shpjegimin etimologjik të kësaj fjalë na e çel kuptimi gojë që na dëshmon për çamërishte, Pedersen-i, Alb. Texte f. 114; fjala është afëri me lit. *burnà gojë,* arm. *beran*[9] gojë, lat. *forāmen* etj. (cf. Fick 2[4], 168; Bugge, K.Z. 32, f. 4; Persson, ibidem 33, 292). Baza e fjalës shqipe **bɣzɛ,* me *-ɣ-* që u bë *-ur-* pas labialit, ashtu si në *burmë*. *r-ja* shpeshherë bie, përpara spirantesh dhe afrikatash, cf. *qeth*, lit. *kertù* ind. e vj. *kartarī* gërshërë (Meyer, E.W. 221, A. St. 3, 36), *këthenj* nga lat. *convertere* (Meyer,

---

[8] Pas shëmbëllit të G. Meyer-it A. St. 1, 2 dhe të botimeve të tjera albanologjike gjatësitë e latinishtes si rregull i kam shënuar vetëm atëherë kur ato delnin relevante për etimologjinë shqipe. Në këtë punë kisha sidomos vështirësi tipografike.

[9] Arm. *beran* është mirë ta mbajmë veç nga lit. *burnà* etj., dyshohet si huazim nga ‚rrethi gjuhësor jafetik'. Shih tash N. Marr, Bull. Acad. St. Petersbourg, 6 Ser., t. 4, 1910, f. 149.

E.W. 185), *përputh* ndrag, fëlliq (Pedersen, Alb. Texte 117; Hahn, Tekste 141): *pjerth,* krahas me të dhe *përpurth* (Meyer, E.W. 342), geg. *përzâj* i thëras (*zâ-ni,* Meyer, E.W. 483, me formatin *për-);* përveç këtyre edhe *gacë, gjizë, vathë,* të cilat do t'i trajtojmë më poshtë. Përmbi sufiksin *-zë* shih më sipër te *blozë*.[10] Zhvillimi i mëtejshëm i kuptimevet "gojë, buzë, majë, anë" etj. është analog me zhvillimin e kuptimevet që ka pësuar fjala *anë*: anë, skanj, breg (uji), fund, lat. *ōra,* gr. *ὤα* anë, skanj, zgrip: lat. *ōs* gojë, ind. e vj. *ṓṣṭha-ḥ buzë:* lat. *ōs* (Meyer, E.W. 11, Walde, E.W. 438, ^{2}548). Për shtektimin e shqipes *buzë* në gjuhë të tjera khs. Meyer E.W. 57.

d a l l o j shquaj, ndaj

Kjo fjalë mungon te Meyer-i, e ka Kristoforidhi, f. 91. Edhe fjala *padalluarshme = ἄκριτος* e pashquar mirë, fjalë që përdor Dokë Sula, sigurisht si një neologjizëm, në përkthimin e Piros së Plutark-ut; kap. 17 (Tomorri, nr. 9 f. 4 shtylla 1) lidhet me foljen tonë. Kjo fjalë është e afërt me ind. e vj. *dalayati, dālayati,* çan*, dálam* copë, pjesë, gjysmë, lit. *dalìs* pjesë, *dalyjù* ndaj, rus. *dolja* pjesë, fat, lat. *dolo* përpunoj, gdhënd, etj. cf. për këtë familje fjalësh Walde, E.W. 181, 329; Boisacq, Dict. ét. 161; Berneker, E.W. 209).

Geg. *d a n ë,* tosk. *d a r ë*

Bashkimi f. 80 shkruan *daan*, pl. *daana*, Jungg f. 20 *dan,* pl. *dena;* Kristoforidhi në f. 92 shënon për gegërishten *dânë,* pl. *dânëtë,* për toskërishten *darë* pl. *darëtë,* për shkodranishten *denë,* pl. *dënëtë* (kjo e fundit do të jetë një gabim shtypi për *denëtë*, duke u shtypur *ę* për *ε*: cf. fjalorët e tjerë). Kjo fjalë hyn në grupin e fjalëve: nord. e vj. *tǫng,* anglos. *tange,* gjerm. e vj. e lartë *zanga,* gjerm. e re *zange* të gjitha "darë", gr. *δάκνω,* ind. e vj. *dáśati* kafshon (Boisacq, Dict. ét. 163). Format e fjalës shqipe rrjedhin

[10] Puşcariu, Jb. D. Inst. F. Rum. Spr. 11, 48, 49, pa e pasë vendosur si të sigurt këtë kuptim, e mban *buzë* për refleks të një rrënje të ndeshur qysh në rom. e lashtë *bud-*, që me derivimin me *-i̯* do të ketë dhënë në rum. *buză*, arum. *budză*, dhe mbështetet kështu në përhapjen e rrënjës në romanishten. Ndryshe ka provuar t'i sqarojë format romane perëndimore Ascoli, Arch. Gl. 7, 517. Megjithatë në asnjërin prej këtyre sqarimeve fjalët romane perëndimore dhe lindore që tingëllojnë ngjashëm dhe kanë kuptim të afërt nuk bashkohen në një formë bazë. (Cf. Sidomos Puşcariu, l. C. F. 49; G. Meyer, E.W. 57.).

nga **daḱ-nā.* Pra, shënimi i Meyer-it (E.W. 61): "fakt që *a-ja* përpara *r-së* = geg. *n* nuk u ndrua, tregon që përpara *n* ka rënë një tingull" mbetet i drejtë. Trajtimi i grupit *-ḱn-* në formën e toskërishtes është po ai i në *parë* shikuar: ind. vj. *páśyati* sheh, rrënja **paḱ-*: d.m.th. që në vënd të *n*-së që pritej, hyn *r-ja,* duke shkuar pas modelit të trajtave participiale. Këtu duhen vënë në dukje dhe format e gegërishtes. Derisa fjalorët e shkodranishtes së thjeshtë nuk e shënojnë nazalizimin e *a*-së, Kristoforidhi shënon për gegërishten trajtën *dânë.* Kjo nuk do të jetë gjë tjetër veçse një grafi fonetikisht pak më besnike; kështu edhe Pekmezi në gramatikën e tij f. 231 shkruan për gegërishten *ą́n,* kurse Jungg (f. 4) me Meyer-in (f. 11) e shkruajnë këtë fjalë me *a* jonazale.

d e l l

Meyer E.W. 63 krahason lit. *gýsla* dell, sllav. e vj. kishtare *žila* dell, po ai vetë bën ca objeksione kundër këtij shpjegimi: ndryshimi i tingujve në ballë të fjalës (*gh* në lituanishtet e në sllavishtet, *ĝh* në shqipet; etj. dhe Hirt, B B 24, 256), pastaj ndryshimi që ekziston në vokalizëm. Po të njëjtat vështirësi na dalin edhe te shpjegimi që jep Pedersen-i (I. F. 5, 68), i cili e afron me lat. *filum;* ndryshimin e tingujvet në ballë të fjalës e ve në dukje Pedersen-i loc. cit. Kështu që në K.Z. 36, 326 ai vetë hoqi dorë nga shpjegimi i tij i mëparshëm. Këtyre vështirësive që qekmë këtu u shpëtojmë, po ta afrojmë këtë fjalë me gr. *δέω, δίδημι lidh*, ind. e vj. *dyati* lidh, *dāman* – lidhë. Kjo familje fjalësh ka në shqipet edhe një tjetër përfaqësonjës *duai* demet: indoeur. **de-* lidh: cf. Boisacq, Dict. ét. 180; Walde, E.W. 518; G. Meyer, E.W. 76, *dell*, nga *dō-lo-,* emër mjeti me sufiksin *-lo* (cf. dhe më poshtë te fjala *pillë*), pra kuptimi në thelb është "mjet lidhës, lidhë". Sa për sufiksin khs. gjerm. e vj. të lartë *seil,* gjerm. e re *Seil* tërkuzë, sll. kisht. *greblo* lugatë, lopatë, barkë, lat. *caelum* daltë (Brugmann, gr. 2/ 12, 362 vv.). Në pikëpamje të shkallës së apofonisë, *dell* nga **dō-lo* qëndron ndaj *duai* nga **dē-n* po ashtu si lituan *ãp-valkalas* kostum, ndaj sllav. së vj. kishtare *oblěklo,* nga **ob-velklo* veshje, si lit. *àtsailė* dru që lidh dërrasën e parme të qerres me bosht, ndaj lit. *àtseilis* hekuri që shkon nga trari tërthor i qerres te boshti (Brugmann, l.c. 364, 365). Zhvillimi i supozuar i kuptimit "lidhe, dell" është siç e gjejmë me të vërtetë në ind. e vj. *snāyu-ḥ, snāyu* lidhë, dell.

d e r t h, pës. *d e r d h e m* hidhem, lëshohem

Kuptimin e trajtës pasive që sapo cituan këtu e ka Kristoforidhi, Fjalori f. 213 s.v. *lum.* Afrimin e kësaj fjale me sllav. e vj. kishtare *drъzъ* guximtar, siç e gjejmë te Meyer-i (E.W. 64), e hodhi poshtë me të drejtë Pedersen-i në K. Z 36, 32; dhe me të vërtetë ai krahasim nuk ta mbush mënden nga ana e kuptimit. Po Pedersen-i edhe nga një krahasim që kish bërë vetë: me ind. e vj. *sr̥játi* derdh, e lë të rrjedhë (BB 20, 238), është gati (K.Z. 36, 289) të heqë dorë. Kështu që fjala do marrë si e pashpjeguar gjer më sot. Ajo është e afërt me ind. e vj. *dhā́rā* lumë, derdhje, *rreze*, *dhārayú-ḥ* që derdhet, që rrjedh, *dhāryam* ujë11 kuptime këto që pajtohen mirë me kuptimet e fjalës sonë. *-dh-* në *derth, derdhem* është *-d-* ose *-dh-* indoeur. që për ndërtime prezentesh (lit. *vérdu* sll. e vj. kisht. *idǫ, jadǫ* [*-d-* ose *-dh-*]; gr. *ἔλδομαι,* lat. *Cudo,* got. *giutan* [*d*], gr. *πύθω*, *γήθομαι* [*dh*] cf. Brugmann, K.G.V.G. 521). *dh-* e shqipes (δ) ka dalë nga *d(h)* pas *r*-së, siç ndodh zakonisht në këtë gjuhë.

d ē t, sic., kal. *d e i t,* sic. *d e j ë t*

Bugge, B B 18, 165 e lidh këtë fjalë me *dal, dalë lungë,* gr. *θάλλω,* ku pas mendimit të tij hyn edhe *θάλασσα* si "e fryra", dhe si paralele semantike nord e vje. *haf* det: *hefja* me ngritë. Sado që Meyeri, A. Stud. 4, 54, e miraton këtë etimologji të Bugge-s, ajo megjithatë nuk para ecën nga ana e fonetikës. Sepse një interpretim i këtillë presupozon një bazë **delt,* të cilën e kish propozuar vete Meyer-i në E.W. 64. Po të qe kjo trajta e lashtë e fjalës, ajo do të ishte ruajtur me siguri në shqipen e Greqisë: ky dialekt ka *përpjelta* përpjetë, sh. Kullurioti, Ἀλφ 164; Pedersen, K.Z. 33, 548 (të njëjtën trajtë e ka edhe arbërishtja e Siqelisë: Marchiano, Canti pop. alt. (f. 10). Mirëpo në shqipen e Greqisë kësaj fjale nuk i thonë **delt,* po *dēt* si gjetkë (Meyer, A. st. 5, 29). Fakti që në tërë shqipen e Ballkanit, jo vetëm nëpër disa dialekte, të cilat thonë p.sh. *uk* për *ujk* (cf. Pekmezi gr. 278), fjala shqiptohet *det,* vetëm ky

[11] Për sqarimin e mëtejmë lidhur me rrënjën e fjalës së ind. së vjetër khs. Uhlenbeck, Ai. Et. Wörterbuch, f. 135, 136 (ved. *dhávante* rrjedh, lëviz, gr. *θέω* eci, rrjedh).

fakt na çel rrugën për të gjykuar drejt dhe sic. *deit, dejët* (përkth. i ungjillit në dialektin e Piana dei Grecit, Matheu 5, 18). Është e vërtetë se po të nisemi nga një trajtë *delt,* mund të kuptonim trajtën *dejët; ë-ja* atëherë mund të ishte një vokal svarabhakti siç e gjejmë p. sh. në *këjic* kyç (te Rada, krahas me *klyç, qyç,* nga sllav. *ključъ).* Veçse për t'i ujdisur punët në këtë mënyrë duhej të ish siguruar ekzistenca e *l-së* në trajtën *delt:* po shq. e Greqisë na dëshmon të kundërtën. Edhe po të pranojmë një bazë dyrrokëshe që të ishte në lidhje me *dal* të themi një trajtë **dalit,*delit, as* kjo nuk na e zgjidh çështjen, sepse atëherë *l*-ja intervokalike duhej të na paraqitej si një *ll* (velare). Prandaj sic. *dejët,* bashkë me trajtën *det* të shqipes së Ballkanit, na imponon tjetër interpretim të kësaj fjale. Por të sjellim ndër mënd që siç ka treguar Pedersen, Festskrift til Vill. Thomsen, f. 247 v., *j*-ja është tingull që zhduk hiatin, atëherë në këtë fjalë do të pranojmë ekzistencën e një grupi vokalesh, i cili duket qartë që u sajua nga zhdukja e sonores interdentale *dejët,* pra, është forma e pakontrolluar, më e vjetra, dhe nga kjo duhet të nisemi në shpjegimin e fjalës. Përveç kësaj duhet vënë re kjo që *e*-ja nuk është palatalizuar, prandej ka të ngjarë që kjo të ketë dalë nga një diftong. Kjo fjalë lidhet me got. *diups,* gjerm. e vj. e lartë *tiuf;* gjerm. e sotme *tref* i thellë, lit. *dubiis* i thellë.

Si bazë na del: **deub-eto-*, e cila dha rregullisht **deët*, dhe, me një *j* që zhduk hiatin, *dejët,* trajtë që e gjejmë me të vërtetë te arbëreshët e Siqelisë. Në shqipen e gadishullit të Ballkanit *dēt* ka kudo *ē* (cf. përveç Meyer-it, E.W 64, Bogdanin, Cun. proph. 2, 4, 11: *deet*, pastaj Pekmezin Gr. 236; Pedersen, Alb. T.116). Gjatësia e *e*-së i detyrohet, pra, një kontraksioni, po ashtu si p. sh. gjatësia e *u*-së në *kūt* nga lat. *cubitus,* nëpërmjet **kuët.* Kështu deti edhe në shqipet është "i thelli, thellësira", ashtu si edhe anglos. *lagu* det, saks. e vj. *lagu* – liqen, det, lat. *lacus* liqen në themel duan të thonë "të thellët" (Fick 34, 358; Walde, E.W. 318, 2406). Sufiksi është ai që ndeshim në derivate adjektivash të lat., si p.sh. në *libertus,* falisk. *loferta,* nga një trajtë italike bazë **laufero-to* ose *louferto* (Sommer, I.F. 11, 227, Brugmann, Gr. 2/12, 404). Formacione analoge janë abstraktat femërore të cilësisë më *-tā,* siç janë p.sh ind. e vj. *pūrnāta* të plotët, got. *diupiþa* të thellët, lat. *vīta*, nga një **vī- vitā,* sllav. e vj. kisht. *dobrota* miqësi. Dhe me të vërtetë, Bashkimi f. 84 ka dhe formën *dete.* Veçse në këtë mes është

zor të thuhet nëse për shqipen *det* duhet të nisemi nga një mashkullore **deub-eto,* ose nga një femërore **deub-etā:* sepse, siç dihet, mashkullorja dhe femërorja në shqipet rrojnë shpeshherë krahas me njeratjetrën te i njëjti substantiv; cf. p.sh. *brum* m., *brumë.* Krahaso, përveç kësaj, femëroren *degë* me zanoren intervokalike, në vënd të një **deg,* të supozuar (Meyer, A. St. 3 g), si edhe substantivat *labë, shëlligë*, që do t'i trajtojmë më poshtë. Pekmezi, Gr. 236; Jungg 21, 22; Bashkimi 81 na dëshmojnë për gegërishten përveç *det* edhe trajtën *ded. d*-ja këtu u përftua sekundarisht në mbarim të fjalës, sigurisht pas analogjisë së atyre fjalëve, ku alternanca e *t*-së fundore me *d*-në në trup të fjalës kishte arsye etimologjike. Cf. geg. *sod* përbri *sot* (Jungg 142, 143; Bashkimi 402).

djathë, në Greqi edhe *dithë*

Trajtën *dithë* e gjejmë në Greqi në shprehjen *java e(n)dithit* (Meyer, A. St. 5, 72 v.). Kjo fjalë ka të bëjë në radhë të parë me ind. e vj. *dádhi* dhallë e pastaj me ind. e vj. *dhāya-ḥ* që ushqen, që rrit, prus. e vj. *dadan* qumësht, gr. *θήνιον* qumësht *τιθήνη* vajë, dadë, lat. *fēlo* e mënd, i jap qumësht (Walde, E.W. 215, 2. 280 v.). Raporti kuptimor që ekziston midis shqipes *djathë* dhe ind. së vj. *dadhi* dhallë pajtohet shumë mirë me ato që thotë Schrader-i, Reallexikon 409 v., sipas të cilave djathi në kohë të lashta fare s'ka qënë gjë tjetër veçse lac coagulatum, qumësht i thartë, dhallë. Gjuha shqipe ka ruajtur, pra, një kuptim të këtij trajtimi të moçëm të djathit. Edhe morfologjikisht shqipja *djathë* dhe ind. e vj. *dadhi* pajtojnë me njera tjetrën. Sepse, sikundër që kjo e fundit është një formë me reduplikacion: *da-dh-i (*cf. Walde l.c.; Brugmann, Gr. 2/1^2, 174), po ashtu është dhe *djathë,* e cila ka dalë nga **de-dh; djathë* paraqet, pra, vokalin e reduplikacionit *e* (tipi *τέτανος*, Brugmann, Gr. 2/1, 2 129). Në këtë bazë *e*-ja u bë -*ia* si në *mjaltë*: *μέλι, djathtë:* lat. *dexter*, gr. *δεξιός* (Pekmezi, Gr. 22). Trajta *dithë* e shqipes së Greqisë qëndron ndaj *djathë* ashtu si *vit* ndaj *vjet*. (Një tjetër formim me reduplikacion në gjuhën shqipe sh. te fjalët *gogëlë* dhe *popëlë.* Në lidhje me këtë etimologji që u shtrua këtu, një vështirësi fonetike të duket sikur e përbën *th*-ja e trungut të fjalës që paraqitet si refleksi i *d-h*-së së supozuar. Këtu duhet shënuar se për *ë*-

në fundore të *djathë-it,* fjalë që është dhe mashkullore dhe neutre, duhet pranuar që ky tingull u përftua po ashtu sikurse e tregoi Pedersen-i (K.Z. 36, 339) për -*ë*-në e fjalës *ujë*: *ë*-ja në këto fjala erdhi e u ngul për t'i bërë këto baras me neutrat e tjerë. Kështu, pra, *d-h-ja* në **de-dh* u ndodh në fund të fjalës dhe kështu u bë *th.* Dhe që ne duhet të nisemi me të vërtetë nga **de-dh,* këtë na e tregojnë fjalët *asht, elp:* sepse ashtu si *dadhi* lakohet në ind. e vjetër edhe *ásthi* asht, së cilës në shqipet i përgjigjet mashk. *asht* krahas me fem. *ashtë.* Kështu, pra, përsa i përket mbaresës, ind. e vj. *da-dhi* qëndron ndaj këtij **djath* që sypozuam këtu, ose relativisht ndaj *djathë,* ashtu si ind. e vj. *áshti* asht ndaj shq. *asht,* ose relativisht ndaj *ashtë.* Të njëjtin trajtim të mbaresës së **djath* përkundrejt ind. së vj. *dadhi,* e gjejmë dhe në shq. *elp* m. Përkundrejt gr. *ἄλφι* (cf. përmbi të tjera forma të kësaj fjale Pedersen-i, K.Z. 34, 287). Fakti që *djathë* mbeti një emër neutër, kjo sigurisht do të ketë të bëjë me këtë që kjo fjalë është emri i një lënde.

d o r b ë r í́ f. kope, tufë

Meyer-i E.W. 71 mendon se mos vjen nga it. *turba,* mirëpo në këtë rasë nuk shpjegohet as fillimi i fjalës as sufiksi. Këtu kemi të bëjmë me një kompozitë të moçme, që duhet zbërthyer në *dor-bërí. dor-*: gr. *θήρ*, sll. e vj. kisht. *zvěrь,* lit. *žvėris,* lat. *ferus* (Walde, E.W. 29, [2]286), nga **ĝu̯ēr-* me zhdukje të *v*-së pas *dh*-së, *d*-së në shq., ashtu si në *degë* nga **dvaig-*: gjerm. *Zweig* degë, në *derë* nga **d(h)verā,* sll. e vj. kisht. *dvьrь, dvorъ. -bërí:* lit. *buris* tok, grumbull tufë (= *bu-ri-s,* Osthoff, Etym. Parergra I, 9; Brugmann, Gr. 2/1 2, 355), let. *būra* tok, grumbull, shumicë, ind. e vj. *bhū́ri-ḥ* boll, plot (hyjnë te rrënja indoeur. **bheu̯ā* rritem, bëhem). Analiza etimologjike jep si kuptim bazë "grumbull shtazësh, tok shtazësh, tufë". Për sufiksin shih te fjala *zī.*

d o s ë

Kjo fjalë duhet lidhur tek emri indoeuropian i derrit, duke mbështetur në ndrimin fonetik *su.* shq. *d* përpara një vokali të theksuar, ndrim

që konstatoi Pedersen-i, K.Z. 36, 286. Baza është **sụ̄tị̄ā. S*ufiksi është ai që e gjejmë edhe në një tjetër emër shtaze: *bretkosë,* përbri *bretëk* (përmbi këtë fjalë flet Thumb, I. F. 26, 12). Te ky sufiks kemi të bëjmë me një formant *-t-* që ka dalë pikësëpari nga temat vokalike, e që përdoret për të sajuar kolektiva dhe abstrakta dhe kur konglutinohet me *-i* nga *ijā* (sh. më poshtë te fjala *zi*), na del në fjalë si *parësí*: *parë*, *malësí*, geg. *malcī*: *mal.* Khs. lit. *pilnatis* plotësi, të plotët, *pirmatis* principatus. Ashtu, pra, sikundër që gjerm. *Stute* pelë në ballë do të thoshte "një tufë harmëshorësh" dhe pastaj më vonë u bë emri i pelës, kështu edhe *dosa* së pari do të ketë pasur kuptimin "tufë derrash". Për këtë zhvillim të kuptimit në drejtim të një kolektivi khs. edhe gjerm. *Kamerad* shok, *Frauenzimmer* grua (dikur "grari"). *o*-ja në *dosë* shpjegohet nga rasat, ku sufiksi iu ngjit një *ā*-je që gjëndej në ballë të radikalit.[12]

d r e t h, rrënja *d r e d h*

Meyer-i në E.W. 73 këtë fjalë e ka lënë pa shpjeguar. Në Alb. St. 3,1 8 e lidh me gr. *τρέχω* vrapoj, rend, ind. e vj. *dhrájati* fërkon, rrëshqet, nord. e vj. *draga,* anglos. *dragan* tërheq, nduk. Kuptimi bazë, sipas tij, ishte "tërheq, nduk". Mirëpo verbi i ind. së vjetër dhe farefisi i tij nga lëma e gjuhëvet gjermanike, fjalë këto, të cilat pa dyshim janë afëri midis tyre (sh. Fick 3, 210), nuk i përgjigjen dhe aq mirë shqipes *dreth* për nga ana e kuptimit. Verbin e greqishtes për arsye fonetike nuk mund ta afrojmë këtu, sepse ai largohet nga puna e guturalit (gh); sh. Brugmann, Gr. 1 2, 690; Prellwitz, E.W. 467; Feist, E.W. 278. Verbi i shqipes ka të bëjë me këto fjalë: gjerm. e vj. e lartë *drāen* me dredhë, gr. *τόρνος* kompas, torno, *τερω* shpoj, punoj me torno, lat. *tero* fërkoj (Kluge, E.W. 7, 99; Walde, E.W. 624) si një *tre-d(h)* me *d* ose *d-h* që sajon prezente. Ajo *dr*-ja iniciale në vënd të *tr*-së shpjegohet me anën e anticipimit të mënyrës së artikulimit, nga mbarimi i fjalës në fillim të saj. Eshtë i njëjti proces si dhe në sllav. e përbashkët *drozdъ* mullibardhë përkundrejt prus. së vj. *tresde,* lit. *strãzdas,* island. e vj.

[12] Pedersen-i, K.Z. 36, 393 mendon për një afrim të dosës me derr, derk, dirk. Baza sipas tij mund të ishte *dērq*^{u} + vokal palatal. Mirëpo, me këtë shpjegim mbetet e errët lidhja e mëtejshme e këtij grupi.

þrǫstr etj. (Solmsen, K.Z. 37, 579: Berneker, E.W. 227). Të tjera shëmbëlla si këto gjen te Solmsen, loc. cit., dhe E. Schröder, Anz. f. d. Alt. 24, 19. Sa për kuptimin "tjerr, dredh lesh" që e ka fjala *dreth* edhe këtë, khs. gjerm. e vj. të lartë gjerm. e mesme të lartë *drāt,* gjerm. e sotme *Draht* = fill i dredhun. Këtu hyn dhe geg. (shkodr). *mrizë* shpërgaj, pelena (Bashkimi 306). Kjo formë kështu e dëshmuar e ndreq trajtën që jep Rossi i cili e shkruan këtë fjalë me *s: ndrisa* një trajtë që e mori dhe Meyer-i, E.W. 301. Baza është afërsisht **n-dred-zë* (më fort kështu sesa **n-dr̥d-i̯a*). Sa për kuptimin khs. gjerm. *Windel* ndriza: *Winden* për *dreth*, *dridhem,* të cilën Meyer-i, E.W. 73 (por jo në A. St. loc. cit.) e bashkon me *dreth,* ka tjetër burim, dhe këtë do ta trajtojmë gjetiu.

d u k e m

Kuptimi "dukem" gjëndet p.sh. që te Bogdani, Cun. proph. I. 12, 2; kuptimi "dal në dritë, bie në sy" (eluscere) ibidem 70, 3; po në atë vënd 81, 10 *duketė* është përdorur për ital. *si vede* "shihet". Bugge, BB 18, 189 e konsideroi këtë fjalë një huazim nga gr. *δοκεῖ* po këtë Thumb-i I. F. 26 2 e hedh poshtë për arsye fonetike meqë në këtë rasë duhej presupozuar që *o-ja* e gërqishtes të kish dhënë në shqipet *u.* Të gjitha kuptimet që shënuam këtu për këtë fjalë, shpjegohen, po ta afrojmë këtë me lit. *žvãkė* dritë, gr. *διαφάσσειν διαφαίνειν* te Heziku, lat. *fax* pishë (rrënja indoeur. *ĝhu̯ōq^{u}-, ĝhu̯əq^{u}-* Brugmann (Gr. 1^{2}, 312; Walde, E.W. 202, ^{2}265, Osthoff, Arch. Religionswiss. 8, 20). Verbi i shqipes paraqet shkallën zero.

d h u n ë 1. helm, hidhpril, mujshi, punë e keqe, e dëmshme; 2. turp, fyemje; *d e r ë* i idhët

Kuptimet e fjalës *dhunë* që i përmblodhmë në 1. janë sipas Kristoforidhit, Fjalori f. 89; kuptimet nën Nr. 2 i ka Bashkimi, f. 100, dhe ato piqen në themel me ato që ka Meyer-i, E.W. 87: "turp, njollë, shkandull". Veçse kuptimi "mujshi", që ka Kristoforidhi, del edhe nga

shprehja *për dhunḯ* me pahir, me zor, që shënojnë Meyer-i me Jarnik-un. Te Tomorri nr. 8, f. 1 shtylla 3 gjejmë *për dhunë,* me pahir, me zor. Meyer-i ka dhe *dhunonj* shaj; *dhun* i idhët (këtë të fundit pas Rossi-t), veçse ndonjë shpjegim të këtij grupi nuk jep. Kristoforidhi, loc. cit. *dhunë* e shënon si fjalë gege, kurse Meyer-i nuk shprehet mbi këtë se cilit nga të dy kryedialektet i përket ky substantiv, po në këtë mes atyre u ka shpëtuar që fjala *dhunurë,* me kuptimin "çnderuar, turpëruar" gjëndet te de Rada, Raps. 104. Nga kjo dëshmi dhe nga *dhunë* e dialektevet të Greqisë (Meyer, A. St. 5, 75) *n*-ja intervokalike është e siguruar dhe për tosk., prandaj kjo *n* nuk mund të jetë origjinale, po produkt i një asimilimi. Më anë tjetër, kjo fjalë i përgjigjet nga pikëpamja e kuptimit plotësisht ind. së vj. *dū-* vuajtje, helm, hidhërim, *du-nōti* e përpi, e mundon, e djeg, ku hyn edhe gr. *δαίω* ndez (Prellwitz, E.W.2 104; Boisacq, Dict. ét. 163). Pra, si bazë e fjalës së shqipes duhet vendosur një **dus-n-*, qoftë që *dus-* ta bashkojmë nga pikëpamja formale, drejtpërdrejt me ind. e vj. *duṣ-yati* prish, shkatërron, duke e përforcuar kështu nga ana e gjuhës shqipe mendimin e Persson-it (Wurzelereweit. f. 81) që *duṣ-yati* është një zgjerim i *du-nōti, dū,* gr. *δαίω* me anë të *s*-së*,* qoftë që *s*-në që u presupozua në *dus*-n- ta konsiderojmë si mbeturinë të një teme më *-s,* e cila gjëndet në atik. *δανός* i djegshëm, i thatë prej **δαϝεσ-νος* (Schueze, Quaest. ep. 167, n. 5). Edhe *dhuna* e shqipes këtu hyn. Sa për kuptimin "digjet – i idhët", khs. sllav. *gorьkъ* i idhët: *gorěti* me u djegë. Analiza që dhamë këtu për këtë grup fjalësh gjen vërtetimin e saj në tosk. *derë* i idhët, një fjalë që Meyer-i, E.W. 79 e shtie në grupin e *dhunës,* veçse pak si me dyshim. Afëria e rrënjëve të fjalëve *dhunë* dhe *derë* s'ka sesi të mohohet; *n*-ja intervokalike e toskërishtes të shpie te një *n* (pra, pa ndonjë *s* të mëparme), dhe *ë*-në e *derës* e ka nxjerrë vetë Meyer-i nga një *eu.* Për vokalizmin e një baze **deu-no* që supozojmë kështu për fjalën *derë,* prapë na japin paralele afërie gjuhët gjermanike; saks. e vj. *tiono* një e keqe, padrejtësi, armiqësi (le të kemi parasysh edhe sa i afrohet kjo fjalë *dhunës* së shqipes në kuptim), anglos. *tēona* padrejtësi, vuajtje, fyemje, grindje (baza e fjalëvet gjermanike: **teuna,* Fick 34,165).

thep m. shkëmb me majë, *thepis* e bëj me majë

Këtë grup fjalësh nga fjalorët e deritanishëm e ka vetëm Bashkimi (f. 473). Khs. Fishta, Pika voeset (Zara 1909) f. 39, v.5. *Mal mii mal, ky ravës s'thepisme.* Etimologjikisht ky grup afrohet me lat. *cippus* shtyllë me majë e drunjtë ose e gurtë, në fillim "hu, tru", ind. e vj. *śḗpa-ḥ* penis.[13] Mbi përhapjen e këtij grupi fjalësh nëpër gjuhët motra sh. Walde E.W. 121, 2 163; khs. Brugmann, gr. 12, 726, 801. Pra, si bazë na del: **k̂oipo-*. Kështu, pra, fjala e shqipes puthitet me fjalën e indishtes së vjetër edhe në shkallën e vokalit, kurse nga kuptimi i afrohet më fort latinishtja.

thërrás, thërrés, thirr

Meyer-i, E.W. 90 vendos alternativisht një temë *therr* ose *thirr,* po nuk shprehet për burimin e fjalës. Etimologjia e kësaj tregon që e drejtë është pjesa e parë e alternativës: fjala lidhet te baza indoeuropiane **k̂or-* nga e cila rrjedhin rus. *soróka,* çek. *straka* lit. *szárka* let. *sarke* laraskë (Walde, E. W. 143, 2/93). Një trajtë e vjetër, paralele, që fillon me *sṷ* e që e kanë dhe gjuhët sllave (sll. e vj. kisht. *svraka*) edhe kjo ekziston në gjuhën shqipe: *sorrë* (Meyer, E.W. 390, Pedersen, K.Z. 36, 337). Pra, tema prezenciale e verbit *thirr* të shqipes qëndron ndaj *sorrë* ashtu si rus. *soróka* çek. *straka* ndaj sllav. së vj. kishtare *svraka*. Sa për zhvillimin që ka pësuar verbi ynë në kuptim ("me krrokë, me thirrë") khs. gr. *κραζω* thërras: *κρώζω* krrok. Fleksionin origjinal të prezentit e ruan trajta *thirr* që e ka Bashkimi f. 475 (Bashkimi, sipas përdorimit të asaj krahine, e shkruan *thirri,* cf. *rriedhi* f. 381 = deivare, trare l'origine). Khs. edhe imperativin *thirr*; te Pedersen-i, Alb. Texte 13. Këtu do të kemi të bëjmë në themel pa tjetër me një prezent më *-n,* të llojit *marr* (ibidem f. 12). Pra, *rr*-ja ka dalë nga *rn, i*-ja ka dalë nga një *e,* përpara konsonantit të dyfishtë. Meqenëse *n*-ja në fillim qe me vënd vetëm në prezent, shpjegohen edhe format me *r*, si p.sh. e *thirmeja* (te Meyer-i, E.W. 90).

---

[13] Për këtë familje khs. tash edhe vrojtimet e Endzelin-it, K.Z. 44, f. 58, i cili let. *sipsna* 'shkop i fortë', lit. *szipulys* 'copë druri'i krahason me lat. *cippus*, ind. e vj. *śḗpa-ḥ.*

e r r m. *e r r ë* f. *t e r r*, errësirë, *u-e r r* u ngrys

Të tjerat fjalë që hyjnë në këtë grup i ka Meyer-i, E.W. 96. Mashk. *err* që mungon te Meyer-i, na e dëshmon Bashkimi 103. Krahas me *errë, err* ka dhe *terrë* (Meyer, loc. cit), *terr* (Bashkimi 454;) Jungg 156; Pekmezi, Gr. 276). Grafia *tęrr* me *e* hundake që e gjejmë te Meyer-Lübke, Gröbers Grundriss [2], I, 1049, nuk gjëndet gjëkundi në glosarët gegë në fjalë. Kjo do të thotë se mbetet gjë e dyshimtë ta nxjerrësh fjalën *terr* nga lat. *tenebrae* (kështu Meyer-Lübke, loc. cit. Pekmezi, Gr. 43, shën. 6), dhe mendimi i G. Meyer-it që trajtat me *t* kanë dalë me anë të një *t*-je të ngjitur duket se është me vënd. Tani puna është se si duhet shpjeguar fjala *err* etj. Unë e lidh me gr. *ἔρεβος*, got. *riqis* errëzinë. Baza; **erg*$^{\mu}$-, me ndrim të *rg*$^{\mu}$- në *rr*, ashtu siç u bë *rk*-ja *rr* (p.sh. në fjalën *sorrë*; Pedersen, K.Z. 36, 337). Raportet e ablautit u përgjegjnë atyre që gjejmë në gr. *ὄρφνη* errësirë, terr, nga *org*$^{\mu}$*-sn-* (kështu Hirt, I.F. 12, 226; Scheftelowitz, BB 29, 17), në qoftë se kjo fjalë hyn me të vërtetë këtu. Tjetër shpjegim të fjalës *ὄρφνη* ka së fundi Petersson-i I.F.24; 273.

g a c ë thingjill i ndezur

Kjo fjalë, që ka mbetur pa shpjeguar, i përket grupit indoeur. *g*$^{\mu}$*her- / g*$^{\mu}$*hor* me qenë ngrohtë (që e gjejmë në ind. e vj. *ghṛṇṓti* ndrit, digjet, sllav. e vj. kisht. *gorěti* me u djeg, lit. *gãras* avull, lat. *formus* i ngrohtë etj.) dhe në pikëpamje morfologjike na paraqet një kolektiv që u sajua si një zgjerim i participit më *-t.* Kështu, si bazë do të vendosim një trajtë *g*$^{\mu}$*-hor-t-i̯ā.* Trajtimi i *ti̯-së* është po ai që shohim në *mjalcë* bletë, nga *melitia̯* (Meyer, E.W. 282) si dhe në *gërrucë* krahas me *gërrusë,* që do të trajtojmë më poshtë cf. edhe geg. *malcī* përbri tosk. *malësī. r*-ja në shqipet zhduket shpeshherë para spiranteve dhe afrikateve, shëmbëlla për këtë gjë u dhanë te fjala *buzë.*

g d h e n t latoj (drunin), rrah, geg. *d h e n d, d h ê n n*

Te Meyer-i gjejmë vetëm verbin që shënuam në ballë; *dhend* përkundrazi na e dëshmon Bogdani, Cun. Proph. I, 67, 19: *dhendi shtatë shty-*

lla excidit columnas septem, pastaj Kristoforidhi, f. 87 *dhend* = *gdhend πελεκίζω, λέπω* dhe Jungg-u f. 27 (*dhenn* intagliare, scolpire). Një tjetër vënd ku e gjejmë është Kristoforidhi, Gjaja e malësorëvet, Tomorri, Nr. 11, f. 3, shtylla 1: *dhëndni pushkëtë* "zbrazni pushkët", një përdorim që edhe ky na shpie te një kuptim bazë "gdhend rrah"; khs. *i ra dhjetë dufèqë* i ra dhjetë herë (Pedersen. Alb. Texte 111), përkundrejt shprehjes *ra me grusht* … Meyer-i, i cili njihte vetëm trajtën *gdhënt* – duhet vënë re që Kristoforidhi, Fj. f. 60 shkruan *gdhent,* jo *gdhënt,*[14] këtë fjalë në E.W. 471 e afron me *vgje* pinus halepeusis, nga lat. *abiegnum.* Kundër një interpretimi të tillë flet fakti që ekziston trajta *dhent,* edhe sikur momentin semantik ta lëmë mënjanë *dhent* është e afërt me nord. e vj. *detta* rrëzohem keq, çaj, çel me forcë, *datta* rrah, trokas, këto nga trajtat **dentan dantôn* të gjermanikishtes së parë (Fick 3^4, 200)[15] në *g* shohim po atë prefiks që ka konstatuar dhe Meyer-i, në fjalën *këqyr* sh. E.W. 230 s.v. *qyronj,* dhe që e gjejmë edhe në një radhë fjalësh si *gdhinj, kënaq, knell, kthiell, këeq* e *keq, klirtë,* fjalë që do t'i shohim më poshtë. *g*-ja ka dalë nga një *k,* duke iu asimiluar kjo konsonantit të tingullt që vinte pas. Meyer-i loc. Cit. duket se burimin e këtij prefiksi e sheh në lat. *co.* Po një mendim i tillë nuk mund të vërtetohet me siguri. Përhapja e madhe e këtij prefiksi në shqipet të bën të mendosh që ky të jetë afëri me prefiksin latin.

g d h i n j, geg. *g ë d h î*

Shkodra pas Bashkimit 122 thotë *gdhî.* Kjo vjen nga **ko-di-n̥jo* dhe lidhet me *dihet* gdhihet, e me *ditë*. Trajta e toskërishtes dhe trajta e Shkodrës na paraqesin po atë trajtim të prefiksit *ko-* që konstatuam më sipër te fjala *gdhent.* Pedersen-i vren në K.Z. 33, 546 që kundër një bashkimi të *gdhinj* me *dihet* flet fakti që është zor të mendohet një

[14] *gδent: gδεnt, δεnd* (Kristofriði, Ǵaja e malés., l. c.) si *vent: vεnt.*

[15] Nëse me Blankenstein, I.F. 21, 113; Pedersen, Vrgl. Gr. D. Kelt. Spr. I, 138, 149; Meillet, MSL, 9, 49 në lat. *cum* për shkak të sll. *sъ* vendosim palatalen *k̂,* do të mund të merrej në çdo rast si e vlefshme për huazim të prefiksit në fjalët e diskutuara shqipe. Për këtë të krahasohet për fillimin e lat. *cum* Brugmann, Gr. $2/2^2$, f. 852 dhe për përgjegjësin shqip të sll. *sъ* dhe përcaktimin e fillimit të tij shih edhe *shkel* (f. 78), *shkep* (f. 80) etj. Vëreni po ashtu analizën time të *shkilcë*, *shçīl*, *shçile* Lab = *coagułum* në një prej artikujve që do të dalin në I.F.

sufiks *g,* prandaj ai mendon që *dihet* duhet ndarë mundësisht nga *gdhinj.* Mirëpo tani që u konstatua një prefiks *ko-*, këto dyshime bien. Kristoforidhi në përshkrimin Gjaja e Malësorëvet, Tomorri Nr.10, f. 1, shtylla 2 përdor dhe një substantiv *gëdhim.*

Geg. (Shkodër) *g ë r r u s ë, g ë r r e s ë, k u r r u s ë, k r ū s* lat. (te Arnobius) *g r o s a* gërresa e ergjendarëve

Këto trajta i gjejmë në këto vende: *gërrusë gërresë* te Kristoforidhi 62, 63 *krusë* te Bashkimi 209, *krūs* te Jungg-u 62 e te Meyer-i A. St., 5,87. Në këtë vënd Meyer-i shkodr. *krūs* gërresë, kruese e bashkon me verbin *krus* rrudh, dhe këtë e identifikon me *kërrus* përkul; mirëpo një afrim i këtillë nuk qëndron dot as nga pikëpamja e kuptimevet. Lat. *grosa* e gjejmë te Arnobius-i 6, 14 Walde E.W. 276, ^{2}354 mendon që kjo fjalë të jetë një huazim marrë nga një gjuhë e panjohur[16]. Kur të kemi parasysh që *ū*-ja e Shkodrës del nga një *ō* që *gr-* dhe *kr-* shndrrohen shpeshherë midis tyre në këtë grup fjalësh, që për *gr-* gjejmë edhe *ger-* (Meyer, E.W. 130 s.v. *grinj gërruanj* përbri *kruanj, kruj* (geg.) idem, atëherë identiteti i shkodr. *krusë, gërrusë* me lat. *grosa* na del aq i plotë si në tinguj si në kuptim, sa që pyetja e Waldes se nga i ka shkuar latinishtes kjo fjalë, e ka gjetur përgjegjen vetiut, aq më shumë kur *gërresë*-s vetë E.W. 130 i ka caktuar vendin që i përket përbrënda shqipes. Kështu, pra, fjala që na ka lënë Arnobi na paraqet një nga më të moçmet elemente të leksikut shqiptar, të dokumentuara me shkrim. Tani na del përpara pyetja: emrat që u shënuan në krye të këtij artikulli si qëndrojnë në mes të tyre dhe si ndaj përfaqësuesve të tjerë të këtij grupi? Për t'iu përgjegjur kësaj pyetjeje duhet të marrim në shqyrtim format verbale të shqipes. Këto janë: *gërruanj, kruanj,* geg. *kruj, kruej, gryenj, grienj* hap ugar, *gërryj* (geg.), edhe *gërryej* (Meyer, E.W. loc. cit. Kristoforidhi 163, 179; Bashkimi 208). *ua* në *gërruanj, kruanj* ka dalë nga një *ō; ye, ie* në trajtat e tjera nga një *e.* Prandaj të dy grupet lidhen më së miri në mes të tyre po të pranojmë ablautin e njohur që ka shqipja në verbe l. *e,* 2. *ē*

[16] Kjo është një fjalë e gjuhës vulgare. Një listë të vulgarizuar që përdor Arnobius-i, ku gjendet edhe grosa, e ke te Stange, Beil. Z. Progd. Gvrn. zu Saargemund 1892/93.

që ka dhënë *ō.* Etimologjia na e vërteton një supozim të këtillë: khs., përveç atyre që sjell Meyer-i, E.W. 130, edhe nord. e vj. *krota* gdhend, nga një *grd* – gjerm. *kratzen* kruaj, nga *gradj* – (sh. Fick 3[4], 51, Kluge, E.W.[7] 263 v.). Nga aoristi, ku e kish vëndin e saj *ē-ja* që në shqipet dha *ō,* u sajua rishtas një prezent më *-uanj,* po ashtu siç e ka treguar Pedersen-i, A. Texte f. 152 për verbin *luaj*, që nga pikëpamja formale është analog me këtë *gërruaj;* kurse format më *ie* ruajnë vokalizmin origjinal të prezentit *gërrusë, gërrucë, krūse* dhe lat. *grosa* që na ka lënë Arnobi shkojnë në vokalizmin e aoristit, *gërresë* shkon me vokalizimin e prezentit. Pas këtij modeli ose pas një modeli pak a shumë si ky u sajuan pastaj këto çifte nomina actoris si *këndés* (Përmet), *këndúes* (Mirdita), *knnues* (Shkodra) te Kristoforidhi 151, Jungg-u 58, Bashkimi 196. Sufiksi *-së* që na del prej këndej është po ai që e veçuam te fjala *bresë* (sh. më sipër), pra një rrënjë më *ti-* e zgjeruar. Rrënjë të formuara me *-ti* përdoren edhe në gjuhët sllave si nomina instrumenti: rus. *rukojatь* dorëzë.

g o g ë l ë sferë, top, koklutë

Këtë fjalë, me kuptimin 'sferë, shuk, top' e hasim që te Bogdani, Cun. proph. I 33, 2. Kuptimin "gogël, koklutë" (në bimë) e ka Bashkimi, f. 128. Kjo fjalë lidhet me lat. *galla* gogël[17] ind. e vj. *glāu-ḥ* deng, top, grumbull, gjerm. e vj. e lartë *chliuwa* top, lëmsh (Walde, E.W. 259, 271 v. 2 333, 347, Fick 3[4], 58): rrënja është *gel[ā].* Baza e fjalës së shqipes është **ga(l)-gal-nā. V*endosja e një sufiksi *n* dhe bashkë me të e grupit *-ln-* është e nevojshme këtu: ngaqë *l*-ja intervokalike bëhet *ll,* kurse *lj*-ja te Bogdani dhe në shkodranishten e sotme na paraqitet si *j,* si p.sh *engjije* nom. pl. *ëngjijt* (Bogdani, Cun. Proph. I, 13,5). Kështu, pra, fjala e shqipes në punë të sufiksit piqet me lat. *galla,* e cila vjen nga një **gal-nā*. Sa i takon formimit të saj **ga(l)-gal* është një formë reduplikimi e llojit të sll. kisht. *praporъ* zile, çek. *prápor* flamur, ind. e vj. *gárgara-ḥ* shtjellë (e ujit) (Brugmann, gr. 2/1[2], 127 v.; Vondrák, Vgl. slav. Gr. 1, 497 v.) *l*-ja e rrokjes së parë u

[17] Schuchardt, Zeitschr. f. rom. Phil. 29, 323, 324, nga shkaku i ekzsistencës së kat. *gall* fluskë ujë, për lat. *galla*, si kuptim bazë të ngjashëm vendos kuptimin fluskë ujë e cila sipas tij kish dalë nga një *glgl* onomatopeike, Mirëpo në çështjen e kuptimit bazë dhe të shpjegimit etimologjik të lat. *galla,* fjala e shqipes, e cila është sinonime me atë dhe njëkohësisht është e pavarur nga ajo nga ana e morfologjisë, është një instancë që nuk do lënë mënjanë.

zhduk nga disimilimi. Pra, *g*-ja intervokalike që në të parë duket si e çuditshme që ka mbetur pa rënë, me vëndin ku ka mbetur na jep të kuptojmë që përpara saj ka rënë një konsonant. Veçse likuida edhe në vokalin e rrokjes së parë ka lënë një gjurmë. Grupi *-o(1)* i fjalës shqipe ka dalë nga një *-ál-* me theksim të shtyrë (Stosston) po ashtu si shq. *-or-* nga *-ár-,* në *sorrë*: lituan *szárka,* rus. *soróka* laraskë (Pedersen, en K.Z. 36, 337). Për intonacionin e shtyrë (gestossen) në rrokjen e reduplikuar cf. çek. *prápor* flamur, serbokr. *präporac* zile. Një tjetër formim me reduplikim në shqipet u pa më sipër te fjala *djathë* dhe do ta shohim dhe më poshtë te fjala *popëlë.* Kjo fjalë që trajtuam këtu mungon vërtet te Meyer-i në E.W., por e ka në A. St. 5, 78, e cituar pas Reinhold-it, Noctes pelasg., *Πρόδρομος λεξ.* 64, dhe e ka vetëm në shprehjet *makarundë gogëlë* maccheroni alla napoletana (në specia), *makarundë gogëlëmshë.* Për shpjegimin etimologjik të kësaj fjale Meyer-i shton: "Po të kemi parasysh kuptimin që ka gogë, "njeri i rëndë i ngathët, duarthartë" (E.W. 126), atëherë mund ta lidhim këtu dhe emrin e makaronave napoletane që janë të trasha e të shkurtëra *gogëlëmshë* mund ta marrim si 'lëmsh i rëndë'". Ky shpjegim bie poshtë nga ekzistenca e trajtës *gogëlë* që ka Bogdani, loc. cit. Prandaj fjala nuk ka të bëjë gjë me *gogë* "ofiq i vllehve, i mjeshtërve, njeri duartharë", e cila është një fjalë me gurrë onomatopeike. Fjala *gogëlëmshë* e Reinhold-it duhet zbërthyer jo në *gogë-lëmshë,* po në *gogël-lëmshë,* prandaj na del si një kompozitë që nuk do të thotë "lëmsh i rëndë", po "lëmsh-top".

grundë, krundë, krundef

Meyer-i, E.W. 132 shënon: jemi të tentuar ta krahasojmë këtë fjalë me gjerm. e ulët *grand* krunde gruri, zall, e cila lidhet me anglos. *grindan,* angl. *grind* po ashtu si sllav. e vj. *tricę* krunde me rrënjën *ter-,* fërkonj, veçse vokalizmi paraqet vështirësira. Kjo vështirësi zgjidhet në të vërtetë, po të vendosim një bazë **ghrn̥d-* ku *n̥*-ja (ka të ngjarë nëpërmes të një *-ën-*) dha *-un.* Të njëjtin zhvillim mund ta vërtetojmë në *mund, shtrungë, tunt,* pasivi *tundem.* Veçanërisht mund të krahasojmë dhe lit. *gréndu, grę́sti* fërkoj. Më shumë për këtë grup fjalësh gjen te Walde E.W. 244, ^{2}316; Fick 3^{4}, 340. Sa për gr. *χεράς -άδος* zall, të cilën edhe këtë e kanë afruar me këtë grupim khs. tani Frankel, K.Z. 42, 258 dhe Charpentier, K.Z. 43, 167.

gjellë, të ngrënë, në Kalabri jetë; *gjellís* rroj, banoj, *gjellinj* rroj, banoj

Meyer-i, E.W. 138 këtë grup fjalësh e konsideron të huazuar nga serbokr. *jelo* gjellë. Kundër një shpjegimi të këtillë flasin dy gjëra: l. emrat topikë të Shqipërisë sot, që janë me origjinë sllave, nuk paraqesin ndonjë reflektim të sllav. *j* me një *gj* në shqipet. Në bazë të hartës austriake të përgjithshme të Europës 1: 200.000 po përmëndim këtu: *Jagodina* (fleta Elbasan), *Juranishte* (po atje), *Jalovec* (fleta Prizren), *Jelshani* (fleta Manastir), *Jagodina* (fleta Durrës), *Juga* (fleta Shkodër.) Krahaso edhe disa huazime të sigurta prej sllavishtes, të cilat edhe këto paraqesin një *j* në ballë të fjalës: *jarinë* e pjekur (serbokr. *jarina,* Meyer, E.W. 161), *jarm* parmendë (bullg. *jarem, jarmo,* ibidem), *jugë* (serbokr. *jug,* ibidem 164). 2. fjala *gjellë,* siç po shohim te botimi i një cope nga monumenti më i moçëm i gjuhës shqipe që dimë nga përkthimi i Biblës prej Dom Gjon Buzukut, i vitit 1555 (Tomorri nr. 11, f. 3), ka përbri saj dhe *gjellin* rron, jeton (libri i 3 i mbretënvet 17, 24). Kjo fjalë me një anë s'ka si të ndahet nga *gjallë,* po më anë tjetër nga *gjellë* të ngrënë, kal. jetë nuk mund të shkëputet. Le të krahasojmë p.sh. ital. *vivanda* gjellë *vivere* me jetue (Te Bogdani, Cun. proph. I, 2, 5 shqipes gjellë i përgjigjet në përkthimin italian *vivanda*). Kështu shpjegohet tani dhe *gjellís* rroj, banoj (të dyja këto kuptime në Cun. phroph. II, 3, 7) bashkë me *gjellinj* banoj (këtë kuptim e gjejmë që te Bogdani, nga kuptimi "rroj, jetoj" (te Buzuku, sh. më lart) po ashtu sikurse në rus. *žitь* me jetue, me banue, *žitelь* banor. Një shpjegim kërkon edhe raporti i vokalit të brëndshëm të trajtës *gjallë* ndaj atij të trajtavet *gjellë, gjellinj, gjellis, gjellis.* Në këtë gjë na ndriçon forma e Buzukut *gjellin* rron, jeton që ka dalë rishmë në dritë: këtu kemi përpara nesh një formacion me *-inj* të cilin e gjejmë shpeshherë nëpër dialekte (Pekmezi, Gr. 184) si dhe te Bogdani e te Bardhi cf. *apinj* (Bogdani, Cun. proph. I. 14,14), *thithinj* (Bardhi 24), *bushinj* (Bogdani loc.cit. I, 43, 12), *njehen* (aty I, 26, 36). Si te ky verbi i fundit (cf. Pedersen, K.Z. 36, 339) ashtu dhe te *gjellin* rron, jeton ngjan një umlaut. *gjellë* të ngrëne, jetë është një formë postverbale siç është p.sh. *qartë* grindje: *qërtonj* (Meyer, E.W. 220).

Tosk. *g j e m p,* e shq. *g j e m b i, g j ë m p, g j ë m b i;* geg. *g j e m,* në Greqi *g l i m p,* në Siqeli *g l ë m b ë* f.; *g j e p* (Kavall.), *g l e p* gjirpërë

Këto fjalë që i përkasin sigurisht *një* grupi, Meyer-i, E.W. i ka në dy vise të ndryshme, kurse në E.W. 140 ai fjalët *gjëmp, glimp, glëmbë* i afron me lit. *gémbė* gozhdë e mbërthyer në mur, në f. 138 *glep* gozhdë e krahason – po dhe këtë me dyshime – me verbin *qep.* Asnjëra nga këto dy etimologji nuk mund të qëndrojë: me të drejtë Pedersen-i, K.Z. 36, 334 kundër krahasimit të *gjemb* etj. me lit. *gémbė* ka invokuar faktin që në shqipen e Greqisë trajta e fjalës është *glimp* dhe kjo na shpie në një të moçme *gl-* në ballë të fjalës. Që këtu duhet pranuar një *gl-* si trajtë origjinale, këtë na e vërteton forma *gem* te Kristoforidhi f. 62, e cila është baras me *gjem* dhe kjo (f.79) = *gjemp.* Trajta *gem* është e dialekteve gege të cilat në grupin *gl* e zhdukin palatalizmin e guturalit (Pekmezi, Gr. f. 64). Gjithë ky grup është afëri me lit. *geliù, gélti* shpoj, ther, *įgélti* ngul thumbin, shpoj, *gelonìs* thumb, thimth[18] *gjemp, gjëmp* (të dyja këto grafi janë të toskërishtes pas Pekmezit, Gr. 240) vjen nga një **gle-mo-.* Raporti semantik midis *gjëmp* dhe lit. *geliù* shpoj, ther, sqarohet edhe me denominativin *gjëmbonj* shpoj, thumboj, ther, po gjen një paralele edhe në serbokr. *bódlja*, gjemb, ferrë, *bòdēm* shpoj, thumboj. Mbaresa e trajtavet tosk. *gjemp,* geg. *gjem* duhet vështruar po ashtu sikundër dhe mbaresa në tosk. *trëmp,* geg. *trem* nga (lat. *tremo*): *m*-ja fundore bëhet *mp (mb)* (Pekmezi Gr. 23. Brugmann, Gr. I.^{2} 908). Sufiksi i fjalës së shqipes është po ai që gjejmë në ind. e vj. *ḗma-ḥ* kalim, gr. *οἶμος* kalim, rrugë (ind. e vj. *éti* shkon, ecën, gr. *εἶσι*), gr. *φλογμος* zjarr: *φλέγω*, got. *doms* vendim, gjyq, gjykatë: rrënja **dhē* vë, vendoj, gjerm. e vj. e lartë *strōm,* gjerm. e sotme *Strom* lumë i madh: rrënja **sreu-* rrjedh, gr. *ῥέω* etj. (Brugmann, Gr. 2/1 ^{2}, 246 vv.). Në trajtën *glimp* të shqiptarëve të Greqisë e cila e ka ruajtur konsonatizmin inicial, *i*-ja në trung të fjalës ka dalë nga një *ie.* Sic. *glëmbë* u sajua krahas me **glëmp* të origjinës ashtu si *ashtë* f. "koskë" krahas me *asht* m. si *vjetë* përbri *vit,* si *djathë* përbri **djath* që duhet supozuar në origjinë (sh. më sipër të *djathët*). Po edhe fjala *gjep* gjëmb, ferrë (që kështu e ka Kavalioti,

[18] Lidhja etimologjike e mëtejshme e këtyre fjalëvet të lituanishtes është e diskutuar, cf. Boisacq, Dict. ét. f. 118, Hirt, Abl. f. 87, Fick I ^{4}404; Peterson, I.F. 24, 259.

Meyer, A. St. 4, A) hyn këtu. Sepse trajtën origjinale *gl* të fillimit të fjalës e gjejmë te *glep* "*gjilpërë"* (Hahn, Reise durch d. Geb. d. Drin 158), inkuadrimi i së cilës në këtë grup fjalësh nuk paraqet ndonjë vështirësi. Po nga shkaku i kësaj *gl* fillestare, krahasimi i këtyre fjalëve me verbin *qep*, siç e mendonte Meyer-i, s'ka sesi të qëndrojë. Në sufiks *gjep-i* ndryshon nga gjëmb-i, ajo do të ketë një sufiks, të lashtë më -*bho-* (cf. lit. *dárbas* punë: *daraũ, -ýti;* lit. *garbė̃* nder: *giriù* lëvdoj; *pa-liaubà* të lënët, të mbaruarit (e një pune): *liáuti* lë, pushoj; got. *halba* gjysma, ana: lit. *szalìs* anë (Brugmann, Gr. 2/12, 388 v.), *b(h)* e së cilës,[19] duke u ndodhur në fund të fjalës, dha *p* e pastaj u përgjithësua. Meyer, E.W. 138 supozoi që *gjep* thumb, thimth, të cilën ai atëherë e dinte vetëm prej Thunmann-it f. 9, nuk ishte tjetër veçse një trajtë e shkëmbyer me *gjëmp*. Më pastaj, kur botoi Kavaliotin (A. St. 4) ku *gjep* gjëndet me të vërtetë, ai mendimin e tij të parë e tërhoqi vetë. Te *gjep* masur, kallam i shkurtër e i hollë, mendojmë se duhet nisur nga një kuptim "shkopth me majë, stap" (p.sh. lit. *akstis* stap i vogël me majë, gr. *ὀκτς* majë, thumb d. *Stecken stap, shkop, Stachel* thumb, thimth).

Tosk. *gjërë, gjerë*, geg. *gjânë*

Grafia e trajtës tosk. me *ë* në trung të fjalës gjendet te Hahn-i e te Meyer-i, veçse Kristoforidhi shkruan *gjerë,* kështu te Psalteri, Ps. 104, 25; 119, 45, po ashtu dhe në Fjalor, f. 76. Edhe disa nga shkrimtarët toskë shkruajnë *gjerë,* si p.sh. Eshref Frashëri (Diturija, I, 97),[20] Lumo Skëndo (pseudonim i Midhat Frashërit): Lirija Nr. 78, f. 3. Kjo fjalë është e afërt me got. *Þana-seiþs* më tej, angles. *sīd* i gjatë, i largët, i gjerë, irl. *sith* i gjatë, lat. *serus* i vonë, gjerm. e mesme e lartë. *seine* i plogë (rrënja indoeuropiane **sēi-* vij ngadalë e vonë, shtyhet (një punë); Walde, E.W. 567, 2705, Fick 3^4, 439). Fjala e shqipes rrjedh nga një formë apofonie me zanoren *a*.

[19] Sh. më poshtë të *shkelp.*
[20] Diturija. E pɛrkohɛšme šḱip literale ðe diturake. Sel'anik 1907.

gjizë

Kuptim "qumësht i zënë" është i Shkodrës, sipas Rossit (xhiz) e pas Bashkimit 143. Kjo fjalë ka të bëjë me lat. *serum* hirrë, gr. *ὀρός* hirrë, ind. e vj. *sará-ḥ* i lëngët *r*-ja përpara *z*-së ra po ashtu si në *buzë* (sh. më sipër, ku ka dhe të tjerë shëmbuj për këtë fenomen). Sufiksi është po ai që pamë te *buzë, blozë, s*-ja origjinale indoeuropiane dha *gj* përpara vokalit të theksuar siç ndodh rregullisht në shqipet, *ie* dhe *i* nga shkaku i dy konsonantave që ishin në fillim. Përsa i përket anës materiale vlejnë po ato gjëra që u thanë për *djathë.* Pikërisht kuptimi "qumësht i zënë" që është dëshmuar për *gjizë* na vërteton sa i drejtë është mendimi i Schrader-it i përmëndur dhe më sipër te fjala *djathë,* që në kohët e para mënyra e gatimit të djathit ka qenë primitive fare.

gjollë pllaka ku u vënë kripë dhënvet

Këtë fjalë e përdor Naim Be Frashëri në poemën bukolike Bagëti e Bujqësija (që unë e njoh vetëm nga ribotimi që bën revista Lirija, në Nr. 84, f. 2, shtylla 3). Edhe Kristoforidhi në fjalorin e tij f. 82, e dëshmon këtë fjalë për të folët e Përmetit, gjithashtu e ka edhe Bashkimi f. 143. Kjo fjalë, që gjer tani ka mbetur pa shpjeguar, ka të bëjë me lit. *sůlas* bankë, saks. e vj. *selmo* dërrasë, sll. e vj. kishtare *slěmę* tra, të cilat kanë dalë nga një kuptim bazë "dërrasë" (Walde, E. W. 581, ^{2}722, J. Schmidt, Vokalismus 2,78). Baza e fjalës së shqipes është **sēlā.*

hîdhitë (Bogdani) sh. hithra, në Gr. *hith*, geg. *hîth*, geg. *hidhun, i dhun*, tosk. *hidhurë, hidhëtë, idhëtë, idhënoj, idhëroj*

Me trajtën *hith* që jep Bashkimi f. 160, plotësohet Hahn-i, i cili për formën gege të kësaj fjale na dëshmon edhe ky një nazal, veçse në Stud. II, 147 shënon, vetëm trajtën deminuntive *hîsëll, hîthës* – trajtë që Meyer-i E.W. 152 e ndron me të drejtë në *hîthëll, hîthëth.* Se cila është forma e lashtë, posaçërisht se cila është mbaresa origjinale e fjalës, këtë na e sqaron Bogdani, Cun. Proph. I, 48, 5 me trajtën *hîdhitë*

(shkruar *hijnδitε*) që na jep e që e cituam në krye, një trajtë kjo që u ka shpëtuar leksikografëve gjer më sot. Nga kjo del se *th*-ja në geg. *hîth,* në Greqi *hith* në fillim ka qenë me vënd vetëm në fund të fjalës, dhe që këtej u përgjithësua. Kjo gjë na jep mundësinë ta lidhim këtë fjalë më tej; shkon me ind. e vj. *inddhé* ndez, përflak, gr. *αἴθω* digjem, island. e vj. *eisa* prej një **aidhsā* hi i nxehtë, shpuzë, gjerm. e vj. e lartë *ëssa,* gjerm. e sotme *esse* farkë etj. Walde, E.W. 10, [2]14, Boisacq, Dict. ét. 23).[21] *h*-ja është anorganike, ashtu si në *herdhe,* bole, për *erdhe:* gr. *ὄρχις* (Meyer E.W. 151); dhe me të vërtetë brënda grupit të kësaj fjale të shqipes, grup që do ta trajtojmë që tani, na paraqet edhe trajta pa *h* fillestare. Sa për zhvillimin e kuptimit që ka pësuar *hîth* -i khs. gjerm. *Brenn*nessel hith: *brenne* djeg, digjem. Këtu hyjnë edhe: geg. idhunë, tosk. idhëtë, krahas me to dhe geg. *hidhun,* tosk. *hidhëtë, hidhurë, geg. idhëním, hidhëním,* tosk. *idhërím* të idhëtit, zemërim, zi, inat. Meyer-i E.W. 157 këto fjalë i bashkon me sll. e vj. kisht. *jęza* morbus, slloven. *jeza* inat etj., duke identifikuer -*enz*- të sll. me *idh*- të shqipes, duke admentuar, pra, për fjalën e sllav. një *ĝ* ose *ĝh.* Po kundër kësaj flet natyra e *z*-së në sllav. e vj. kishtare *jęza,* që në monumente glagolitike është *jędza.* Kjo *z* d*z* nuk mund të ketë dalë nga tjetër veçse nga një *g* (Vondrák, Altkirchensl. Gr. 135). Prandaj, kush do të ngulmojë në një afëri të shq. *idhërím* etj. me sll. *jęza,* let. *ígstu, ígt* me pasë helm të përbrëndshëm, me qenë i idhnuem, me maraz, island. e vj. *ekke* helm, hidhërim, duhet të pranojë një alternancë të guturalit palatal më një gutural velar (kështu p.sh. Brugmann, Ber. d. Sächs. ges. 1897, 38 31). Prandaj duket edhe Pedersen-i në K.Z. 36, 326 ka shfaqur mendimin që etimologjinë e vjetër të *idhëtë* mund ta zëvëndësojmë prapseprapë me një tjetër të re e jo më të keqe. Mos të harrojmë edhe që për grupin e *jęza,* let. *ígstu* etj. ka në shqipet një fjalë që i përgjigjet atij edhe në punë të guturalit (sh. më poshtë te fjala *keq*). Kjo të bën edhe më shumë që shq. *idhëtë* etj. ta ndash nga grupi balto-sllav. Përkundrazi afrimi i *idhëtë* etj. me *hith,* gr. *αἴθω* digjem etj. nuk has në ndonjë vështirësi: *dh*-ja e shqipes reflekton një *dh* të indoeur.[22] Sa për zhvillimin e kuptimit

[21] *Gjerm e lartë e vj. essa, gjerm. e lartë e re Esse është më mirë të ndahet nga grupi i diskutuar këtu i gr. αἴθω etj.; cf. Kluge, E.W.[7], 120 dhe literaturën e shënuar atje.*

[22] Në qoftë se pranojmë mendimin e Meyer-it, Alb. St.3, 29,30 rreth reflektimit të indoem. *d* dhe *dh,* e cila *dh* indieuropiane në gjihën shqipe u poq e u bë një me *d*-në; që pra pas një n-je ka dalë në shqipet nga ata tinguj përhera *d* kurrë ndonjëherë *dh,* atëherë në geg. *hith hidhitë* (Bogdani) *dh*-ja ka hyrë nga disa trajta si p.sh *idhun.* (Ky bark fjalësh edhe në

që ka marrë kjo fjalë në shqipet "i idhët", përkundrejt kuptimit që ka në gjuhët motra me shqipen (gr. *αἴθω* digjem, ind. e vj. *indhé* ndez etj.) khs. sll. e vj. kisht. *gorьkъ* i idhët; *gorěti* me djegë. Kuptimi i mëtejmë i grupit shqiptar: "zemërim, zi, inat" mund u zhvillua vetiut nga kuptimi "i idhët djegës". Cf. përveç, *erbittern* me zemrue, dhe çek. *horšiti* me idhnue, me zemrue, me acarue: *hořký* i idhët e sll. e vj. kisht. *gorьkъ,* pastaj edhe pol. *najątrzyć* me zemrue, me idhnue: sll. e vj. kisht. *obętriti* e bëj të marrë zjarr, lit. *aitrùs* i idhët, djegës (në gojë) (Berneker, E.W. 269).

h u r d h ë, geg. hauq, shterrë, moçal, tosk. gropë me ujë

Kuptimet e gegërishtes sipas Bashkimit f. 163, të toskërishtes pas Kristoforidhit 481. Këto kuptime nga ato që jep Meyer-i, E.W. 154, dallohen në këtë që ata fjalorët e mësipërm, që janë përpiluar prej shqiptarësh, nuk njohin ndonjë kuptim "vënd i thellë në një lumë". Përveç kësaj, kjo fjalë na del prej Kristoforidhit, i cili e dëshmon (loc. cit.) për të folët e Beratit; është dhe e toskërishtes, jo vetëm e gegërishtes, siç e shënon Meyer-i. Fjala afrohet me prus. e vj. *wurs* hauz*,* lit*. júrės* det*,* let. *jūr'a* det, avest. *vairi* liqen, ind. e vj. *var(i)* ujë (ind-eur. *[e]u̯ēr* ujë: Walde, E.W. ^{2}860). *h*-ja duhet gjykuar ashtu si në *herdhe, hidhetë, hut* (sh. më poshtë). Për sufiksin cf. *Lapër-dh-í* (sh. më poshtë) dhe ato ç'u thanë te fjala *buzë.*

h u t më kot: *h u t o j* ndaloj, frublloj, *m e u h u t u e, (h) u t u e m*

hut më kot, në të zbrazët, mungon te Meyer-i e te Kristoforidhi, po e ka Bashkimi, f. 163. *me u hutue* e përdor Fishta te Lahuta I. f. 22[23] ("u trubullua, e humbi") si dhe Jungg-u [48], *hutoj* e ka Bashkimi 154 me kuptimin "ndaloj, pengoj", kurse Kristoforidhi 481 e ka për "turbulloj, i merr mënden". Prandaj kuptimet që jep Meyer-i E.W. 155 ("hap gojën rri me gojë hapët, budallallosem") kanë nevojë të plotë-

---

gjuhët indoeuropiane motra me shqipen përmban fjalë me infiks nazal dhe fjalë pa nazal.

[23] Lahuta e malcisë Kangë Popullore. në dy pjesë, të dya anonime dhe pa shënim vendi e viti. autori i këtyre këngëve është Gj. Fishta, frat i Kuvendit francar.? në Shkodër. Fshikulli 2 u shtyp në Zarë.

sohen nga rrënja. Të gjitha këto kuptime që përmëndmë dhe që duket sikur largohen nga njeri-tjetri, pajtohen e bashkohen mirë në mes të tyre. Ne do të nisemi nga *hut,* më kot, më të zbrazët; kjo lidhet me gr. *αὔτως* më të zbrazët, më kot, *αὔσιος* idem, *(Ϝ)ετός* pa shkak, më kot *(Ϝ)ετώσιος* i kotë i padobishëm, got *auþeis,* gjerm. e vj. e lartë *odi* zbrazët, më kot. Fjala shqipe *hut,* piqet plotësisht me gr. *αὔτως, αὔσιος*, në kuptimin dhe bashkë me fjalët që sapo cituam i përket grupit të ind. si vj. *ava,* lat. *au-, vĕ,* prus. *au,* sllav. e vj. *u*-larg (Brugmann, gr. 2/12, 488; Froehde B B 20, 194; Boisacq, Dict. ét. 104 293; Weigand, Deutsch. Wb,2, 3 330; Walde, E.W. 51, ^{2}70). Edhe nga pikëpamja morfologjike *αὔ-τως, αὔσιος* nga *αὔ-τ-ιος* got. etj. *auþeis* (cf. Schulze, K.Z. 40, 414, shën.1) pajtohen me *hut.* Përsa i përket vokalizmit *hut* ndaj këtyre fjalëvet që cituam qëndron në raportin e apofonisë. Në qoftë se got. *us-, uz-,* gjerm. e vj. e lartë etj. *ur-* prej, jashtë, prej diku, nga, hyjnë edhe këto me të vërtetë, siç mendon Brugmann, K. vgl. Gram. 468, 463 me Holthausen-in, I. F. 17, 293, në këtë grup që përfshihet në *au̯e-* (mirëpo sh. dhe W. Lehmann, Das Präfix *uz-* f. 10) atëherë këto do të afroheshin me *hut* për nga ana e vokalizmit. *h*-ja e fillimit të fjalës është anorganike. Rossi shkruan *utuem* (sh. Artikullin më sipër). Kuptimet e mëtejme të këtij grupi dalin vetiut nga kuptimi "kot, zbrazët". Kuptimi "ndaloj, pengoj" del pa ndonjë zor nga ky që thamë. Zhvillimi semantik "zbrazët, *kot,* budalla" (*me u hutue,* (*h*)*utuem, hutoj,* në kuptimet që kanë te Kristoforidhi e te Meyer-i) e gjen paralelen e tij në gjerm. e mesme të lartë *oede,* i pambaruar, i zbrazët, i kotë, budalla, i marrë.

j ē f. lejë

Pedersen-it, Festskrift t. Thomson 253, afrimi i kësaj fjale me lat. *jus* e drejta, ind. e vj. *yō-ḥ* shpëtimi, e mira, siç e pat menduar Meyer-i (E.W. 162, A. St. 3,40), nuk i duket i sigurt, nga shkaku i tingullit nistor (sh. edhe Brugmann, Gr. 12 277). Duhet të themi se s'kemi shënja të sigurta që të dallojmë në shqipet indoeur. *i̯* edhe *j* (*j* gjysmë vokalike dhe *j* spirantike), siç admenton Meyer-i (në shqipet *j, gj*). Duke e afruar këtë fjalë me ind. e vj. *āvi-ḥ* i favorshëm, *ávaḥ* n. kënaqësi, favor, ndihmë, *ávati,* gëzohet e shpie përpara e ndihmon, e mbron, gr. *ἐνηής* dashamirë; i butë, *ἀΐτας* mik, i dashur, got. *awi-liuþ* hir*,* miradije etj.

Walde E.W. 53, 271 v. rrënja indoeuropiane *au̯e-* e dashur, e dua) *j*-ja e ballit të fjalës shpjegohet si zhdukëse e hiatit. Sa për kuptimin krahaso *dashëlë* lejë (Pedersen A. T. 125): *dashurë, desha,* po edhe gjerm. *Erlaubnis, Urlaub* lejë: *lieb* i dashur (Kluge, E.W.[7], 118), gjerm. e mesme e lartë *gunst* = dashuri, mirëdashje, lejë. Baza e fjalës së shqipes: *au̯-i̯a* me apofoni të *a*-së në *e.*

j e r m i tërbuar, marrosur (Bogdani); *h j e r m* idem (Rossi)

Bogdani e përdor këtë fjalë në Cun. proph. I, 35, 11 (= it. frenetico). Meyer-i e citon fjalën në E.W. sipas Rossi-t, po shpjegim etimologjik nuk jep. E afërt me gr. *ὄρωρα* jam i ndezur, *ὄρτο* u ngre në këmbë, lat. *orior* ngrihem, got. *rinnan* me rendë, me vrapue (Walde, E. W. 436, 2547). Balli i fjalës paraqet një *j* që zhduk hiatin, ashtu si *jap* që ka përbri saj *ap* (Pedersen, Festskrift. Thomsen 247), si *jē* leje (sh. më sipër). *m*-ja është po ai sufiks participial që gjejmë edhe në trajtat e shkodranishtes së vjetër *bām, besuem, ngjermuem* (Bogdani, Cun. proph. I, 22, 6), *bīm* lindur (ibid. I. 83, 13), dhe që e pamë dhe më lart, te *burmë.* Ky sufiks e ka burimin aty ku e ka dhe sufiksi në sll. e vj. kisht. *vezomъ, chvalimъ,* lit. *vẽžamas,* ind. e vj. *kṣāmá-ḥ* shkrumbues, bërë shkrumb, *bhīmá-ḥ* i tmerrshëm, lat. *opīmus* ushqyes, pëllor, i majmë, ushqyer mirë, dhe paraqet, pas gjithë gjasave, një variant fonetik të formantit -*meno*- (Brugmann, gr. 2/12, 232; Kurze vgl. Gram. 111), i cili në fillim ka qenë me vënd pas konsonantesh, pas vokalesh të gjata e pas diftongjesh.

k a n d ë (geg.), *k ë n d ë* (tosk.) *ë n d ë*, oreks, andje

Fjalën e gegërishtes e shënon Jungg-u, L. 54 (shkruar *kânne*): Bashkimi 180 (cf. Meyer, A. St. 6, 6, 17), të toskërishtes Meyer, A. St. 5, 85. Meyer-i në këtë vend, pa dyshim me plot të drejtë, e bashkon me *ëndë,* që ka të njëjtin kuptim, dhe mendon që *kënda* mund të ketë dalë nga *ka ënda* ma ka ënda, më pëlqen, duke u shkrirë *ka ënda* në *kënda.* Po kundër një shpjegimi morfologjik të tillë – përbërje me foljen *ka* – duhet të themi që ky është pa analogji në gjuhën shqipe. Pran-

daj na duket me vënd që dhe këtë fjalë ta konsiderojmë një kompozitë, të ngjizur me prefiksin *ko-* që trajtuam te *gdhent* me *gdhinj* dhe do ta shohim dhe më poshtë, në mënyrë që kjo fjalë do t'i përgjigjet edhe morfologjisë gjerm. *Ge-lüste* ëndë, dëshirë (me *ge-* khs. *hust* qejf, shën. i përkth.) aq me fort, kurse Meyer-i, E.W. 5 përmend edhe të tjera fjalë që janë të afërta me *ëndë* etj. e që janë sajuar me prefiks, siç janë *prënj* kënaq*, prēhem* pushoj, kënaqem.

k a n a s ë qyp për vaj

Këtë fjalë e ka Pedersen-i, Alb. Texte 54 (Glosari 139), lidhet drejtpërdrejt me foljen *kap* (cf. gjerm. *Faß* fuçi, *Gefäß* enë: *fassen* nxë; gjerm. *Hafen* shkel: lat. *capio;* lat. *capis, capado* kupë me verhë: *capio*), dhe më tej, jashta shqipes, me lat. *caput-itis,* ind. e vj. **kaput,* në fjalën *kapucchalam* flokët e prapakresë, përçe, island. e vj. *hǫfoð,* got. *hanubiþ*, gjerm. e vj. e lartë *houbit,* gjerm. e sotme *Haupt* krye, kokë (këto tri fjalët e fundit mundet që të kenë dalë me anë të një përzierje me një fjalë me diftong *u* në rrokjen e rrënjës që afrohet me ind. e vj. *ka-kúbh* – majë, kikë: Brugmann, Gr. $2/1^2$ 428, Bartholomae, I. F. 5, 226, Walde, E.W. 96, 2 129, ku ka dhe tjetër literaturë). Që ato fjalët që u përmendnë më sipër, *caput* dhe *hǫfoð,* lidhen me *capio,* këtë e ka treguar Johansson, Beitr. z. gr. Sprache 136. Lat. *capit,* got. *haubiþ,* përkundrejt trajtave *caput,* ind. e vj. **kaput,* të cilat kanë dalë nga një temë e dobët *kaput-*, na shpien pas gjithë gjasave te një temë e fortë **kapu̯ot*, *kapu̯et-,* respektivisht *kaup-u̯et-* (Brugmann, loc. cit.). Nga e njëjta temë ka mbirë *kapasë* e shqipes, e cila rrjedh, pra, nga një **kapu̯ot-i̯a.* Dhe meqenëse *kapasë-n* etimologjikisht nuk mund ta shkëputim nga *kap,* më anë tjetër s'mund ta ndajmë kollaj, morfologjikisht nga lat. *capit-is,* got. *haubiþ* etj. dhe këto të fundit i përkasin grupit të lat. *capio,* nga karakteri indoeur. që ka në vetvete *kapasë* del për rrjedhim që dhe verbi *kap* është fjalë indoeuropiane, autoktone e shqipes dhe nuk është ndonjë huazim nga turq: *kapmak* me kapë, me zanë. Me këtë fiton prapë mendimi i mëparshëm i Meyer-it (BB. 8, 185), kurse në E.W. 174 ai këtë verb të shqipes e konsideron me burim të huaj.

k a p i t e m më zihet fryma, ngulçoj

Kjo fjalë në kuptim të saj i përgjigjet tamam lit. *kūpůju, kūpůti* më zihet fryma, ndaj së cilës qëndron në raport apofonie. Në të njëjtin grup hyjnë, (sh. Wiedemann, I. F. 1, 856) dhe gr. *καπνός* tym, *καπνύω* nxjerr frymë, lat. *vapor* avull, valë, got. *afhvapjan* mbyt, lit. *kvãpas* frymë, erë, erë e mirë, *kvepiù, -ėti* mbaj erë të mirë, *kvėpù, kvẽpti* shpirrë, *kvėpa* fryma e zënë, sll. e vj. kisht. *kypěti* me zie, çek. *kopet* blozë. Si bazë të fjalës së shqipes do të vendosim **k(u̯)ap-.* Sa për zhdukjen e *u̯*-së në këtë grup fjalësh sh. Hirt, Handb. d. gr. Laut- u. Formenl. 1, 5, 144, e së fundi Niedermann, I.F. 26, 46, me shënime bibliografike. Meyer-i, E.W. 176 mendon, po me dyshim, se do të jetë një huazim nga gr. e re *κόπος* mundim. Mirëpo reflektimi i zanores së brëndshme është një instancë kundër kësaj etimologjie (cf. Thumb, I.F. 26, f. 7 e 9). Morfologjikisht ky verb hyn në kategorinë e madhe të verbave në *-ís,* e cila ka përfshirë edhe fjalë autoktone, krahaso p.sh. *svaritem* varem poshtë, krahas me *svarem* (Kristoforidhi, Fjalori 366).

k a r p ë, k a r m ë shkëmb, shkrep, gumë

Këto fjalë i ka Kristoforidhi, Fjalori 144, për Dibër si dhe Bashkimi 182, 183; ato i përkasin rrënjës *(*s*)*kerep* (një zgjerim i rrënjës **sker-*), rrënjë e përhapur fort sidomos në gjuhët gjermanike, po edhe në të tjerat gjuhë indoeuropiane (Fick, 3^4, 456). Cf. sidomos norv. *skarv* shkëmb i gjallë, gjerm. e mesme e lartë *schrove, schrof, schroffe* gumë, shkëmb në det, faqe shkëmbi, *schraf* idem, lit. *kerpù* pres, ind. e vj. *kṛpāṇa-ḥ* shpatë. Ndërsa këto fjalë gjermanike në kuptim i përgjigjen fjalës së shqipes plotësisht për raportin semantik midis lit. *kerpù* prej dhe shq. *karpë* shkëmb khs. lat. *seco* prej: *saxum* shkëmb (Walde, E.W. 548 = 2 681). Trajta *karmë* nga pikëpamja morfologjike ka dalë nga **karp-n* me *m* nga *-pn-,* në qoftë vërtet se ajo trajtë që na jep Kristoforidhi do të jetë e drejtë. Bashkimi përbri *karmë* shkruan *karrmë.*

Edhe *shkrep, krep* 1. shkëmb, shkrep (ky kuptim sipas Bashkimit 486), 2. shpat (pas Meyer-it e Kristoforidhit), *zgrip* anë, buzë, duhet t'i

radhitim këtu. *shkrep, zgrip* përmbajnë një *ç* që ka dalë nga *dis.* Meyer-i E.W. 205 këto fjalë i afron me ital. *grappo* shkëmb i dalë dhe ky interpretim në themel nuk është i papajtueshëm me këtë që dhamë ne – këtu duhet lënë mënjanë çdo bashkim i kësaj fjale të italishtes, e cila në gjuhët romane nuk është fjalë vëndi me gjerm. e vj. të lartë *klëp* gumë – vetëm se nuk merr parasysh tingullin nistor në *shkrep* e në *zgrip.* Nga pikëpamja e kuptimit *zgrip* anë, buzë, ndaj grupit që trajtuam këtu e që ka përgjithësisht kuptimin "pres" (lit. *kerpù*) qëndron si rus. *rubь* buzë, anë: *rubítь* me ça, me pre.

këeq, keiq, keq

Meyer-i, A. St. 5, 85 e tërhoqi interpretimin e tij të mëparshëm (E.W. 184. gr. *κακός*) dhe e zëvëndësoi me një tjetër. Sipas mendimit të tij të fundit fjala ardhka nga lat. *cadūcus,* duke marrë për bazë trajtën *keiq.* Pedersen-i, K.Z. 36, 327 me të drejtë shprehet edhe kundër këtij shpjegimi, i cili del i pamundur për shkak të vokalit. Sepse, për të arritur te forma *këeq* që ka Kavalioti (Meyer, A. St. 4, 59), duhej të niseshim nga një lat. *cadōcus;* mirëpo për një formë të tillë nuk kemi asnjë gjurmë. Në të vërtetë për këtë fjalë të shqipes do të marrim për bazë trajtën *kééq,* sepse, siç do të dëftojmë që tani, nga kjo trajtë arrihet vetiut te *keiq, keq*, po përkundrazi nga *keiq* s'mbërrijmë dot te *kééq.* Po ta zbërthejmë fjalën në *kë-eq,* te *kë*-ja kemi prefiksin që trajtuam disa herë këtu (lat. *co-, com-*); *-eq* afrohet me let. *ígnis* i thartë, i keq gërnjar, *ígstu, ídfu, ígt* kam një dhëmbje përmbrënda, kam maraz, sll. e vj. kishtare *jędza* sëmunde (*dz* nga një *g*), slloven. *jeza* inat, pol. *jędza* harpi, grua e keqe, lat. *aeger* pa qejf, i sëmurë, mundet dhe nord. e vj. *ekki* helm, hidhërim, brengë (Walde, E.W. 10 v., 214 v. Berneker, E.W. 268 v.); Zupitza, Guttur 161; Fortunatov, Arch. f. sl. Ph. 11, 573). Nga kuptimet e fjalëvet të këtij grupi, siç i radhitmë këtu, ne i kuptojmë mirëfilli edhe kuptimet e tjera të fjalës së shqipes, siç shënohen në vise të ndryshme (p.sh. Hahn, A. St. 2, 44: e fortë për uthull; i egër, për qen, cf. leton *ígnis* i thartë, i keq, pastaj Pedersen, Alb. T. 139: *bënem keq* sëmurem; bëhem liksht: cf. lat. *aeger*). Sa për kompozimin e një adjektivi me prefiksin *kë-* khs. nga shqipja vetë fjalën *kthiell* që do ta trajtojmë më poshtë, pastaj dhe lat. *concavus, compos, con-*

cinnus, gjerm. *getreu* besnik, *gesund* i shëndoshë i shëndetshëm, *gerecht* i drejtë. Si bazë të pjesës radikale do të pranojmë një -*aigio*-; *q*-ja u përftua në fund të fjalës dhe që këndej u përgjithësua. Nga *këéq* dolli **këíq* geg. (Bardhi) *keiq,* duke pësuar *e*-ja influencën e *q*-së që vinte pas ashtu siç e shohim në pluralin *shtigje: shtek, brigje: brek* (Pekmezi, Gr. f. 57, 90, 285). Pastaj nga *këéq* dolli *keq,* po ashtu siç dolli *pyll* nga **pëyll,* nga lat. **padūlem,* për *palūdem* (këtë shpjegim e gjejmë që te Miklosich-i, Die rom. E1. i. Alb. f. 46) ose më poshtë e diskutuara *zī* nga **zɛ́ī.* Fakti që format enklitike të përemrit *më+e* dha *ma* (Pekmezi, Gr. 132) nuk përbën ndonjë instancë kundër këtij interpretimi të *keq: d*o të kemi parasysh që te *më+e* kemi të bëjmë me silaba enklitike, pra, atone, kurse te *keq, pull, zī* e dyta nga silbat që do të kontrahoheshin është e theksuar.

k ë n a q

Shkon me lit. *pranókti* me zanë, me ia mbërijtë, let. *nāku, nākt* me ardhë. *kë-* në *kënaq* është si prefiksi që trajtuam disa herë. Sipas kësaj analize ky verb në pikëpamje kuptimore na del si "ia mbërij, mjaftoj, mblidhem", kuptime këto që të shpien kollaj te përdorimet e tanishme të verbit: cf. lat. *convenire* mblidhem, pastaj: i përshtatem, e kënaq, gjerm. e vj. e lartë *biquāi i* përshtatshëm, i aftë, gjerm. e sotme *bequem* i rahatshëm, *gecwēme* i përshtatshëm, i lezetshëm: got. *qiman,* gjerm. e sotme *kommen* me ardhë (Kluge, E.W. 7, 48; Fick 34, 61), pastaj gjerm. *hinreichend, zureichend* = *genügend* mjaft, i mjaftueshëm. Për zhvillimin e kuptimit "dëfrej, kënaq" nga kuptimi *bazë* që vendosëm këtu khs. gjerm. *Vergüngen* dëfrim, qejf.: *genügen* me mjaftue, gjerm. e mesme e lartë *vergenügen* me kënaqë (gjerm. e vj. e lartë *ginuog* got. *gabōhs* mjaft të afërme më tej me ind. e vj. *aśnóti* e arrin, e merr, lat. *nanciscor,* Brugmann, Kl. vgl. Gr. 148; Walde, E.W. 2, 506).

k e m, q e m timjamë, *k ë n j e m, g n e m* idem

kem është trajta thjesht shkodr., të cilën na e dëshmoi Jungg-u, f. 56, Bashkimi, f. 189. Meyer-i, E.W. 222 ka geg. *qem* (cf. Kristoforidhi,

f. 184) dhe këtë e afron, po me dyshim, me sll. (rus etj.) *čadъ* tym, si **ked-mo.* Meqenëse rrënja indoeur. **qu̯ēp-* (gr. *καπνός*, lat. *vapor*, lit. *kvepiù* mban në të mirë) është e përfaqësuar në gjuhën shqipe, dua të them me fjalën *kapitem* (sh. më lart), kurse një rrënjë **ked-* do të ishte e izoluar, prandaj do të jetë më e drejtë që edhe *kem, qem* ta lidhim me atë bazë. Trajta bazë **k(u̯)ep-no.* Kjo ka të mirën që kjo trajtë bazë puthitet me gr. *καπνός* dhe në punë të sufiksit. *pn* dha *m* si në *gjumë: ὕπνός.* Në pikëpamje semantike vështërësi nuk ka. Për shkallën e apofonisë khs. sidomos lit. *kvepiù* mbaj erë mirë. Trajtimi i ballit të fjalës *k(u̯)* është ai që pamë më sipër te *kapitem.* Shkodr. *kem* qëndron ndaj *qem*-it të viseve të tjera si shkodr. *dhet* ndaj së përgjithshmes *dhjetë.*

Meyer-i në E.W. 222 te fjala *cem* ka dhe *gnem* tus që sjell Bardhi f. 178, veçse përmbi raportin fonetik të kësaj forme ndaj *qem* nuk shprehet. Në këtë mes duhet thënë që Kristoforidhi në Fjalorin e tij f. 184 na dëshmon për Berat trajtën *kënjem.* Eshtë e qartë që kjo fjalë e toskërishtes është identike me geg. *gnem* që ka Bardhi. *g* ka dalë nga një *k* në ballë të fjalës, siç ndodh rregullisht; dhe *ë*-ja në silabë atone bie shpesh herë. Po kjo do të thotë që përkundrazi duhet zbërthyer në *kë-njem,* ku *kë-* është ai prefiksi që kemi përmendur sa herë. *-njem* e së folmes së Beratit qëndron ndaj *-nem*-it të Bardhit ashtu siç qëndron *qem* ndaj *kem,* si *dhet* ndaj *dhjetë.* Etimologjikisht kjo *-nem, -njem* s'është gjë tjetër veçse refleksi shqiptar i gr. *ὄνεμος* (me zhdukje të vokalit inicial, siç e gjejmë shumë herë në shqipet; *tetë: ὀκτώ, ndēr* nga lat. *honōrem, ngushtë* nga lat. *angustus*, Pekmezi, Gr. 51). Për përhapjen e mëtejme të këtij grupi në gjuhën shqipe sh. Meyer, E.W. f. 5 (*âj*) *dhe* këtu më lart te fjala *kandë, këndë.* Nga ana e kuptimit krahaso sidomos sll. *vonja* erë, erë e mirë.

k t h i e l l adj. i pastër; *k t h i e l l, k ë t h i e l l,* geg. *k t h i e l l e* sqaroj; thjeshtë

Morfologjia e këtyne fjalëve del e qartë kur të marrim e të krahasojmë një anë *kthiell* me *thjeshtë,* më anë tjetër *kthiell* dhe sic. *fjeγε* i kthiellët, *fjeγonem* te Skiroi (= *kthiellοj* shpjegoj te Bashkimi). Shohim, pra, që te *kthiell* përbri *fjeγë* në atë *k*-në kemi prefeksin që dimë dhe në këtë mes

duhet shënuar që Kristoforidhi, Fjalori 149 *këthiell* e jep si formë të toskërishtes. Më anë tjetër, nga një krahasim i trajtës *kthiell* me *thjeshtë* na del që në -*thiell* duhet të veçojmë një -*ll* sufiksale. Në këtë mënyrë ne arrijmë te një rrënjë **the*-, e cila është refleksi i rrënjes indoeuropiane *(s)kē̯i-,* pra, afrohet me sllav. *sinǫti* me shkëlqye dhe si duket edhe me got. *shkeinan* me u dukë, ind. e vj. *chāyā* shkëlqim, dritë e fortë (sh. Pedersen, K.Z. 36, 318; Hirt, BB 24, 263, PBB 23, 353, Walde, E.W. 80, 2107, Fick. 34 462; Feist, E.W. 237). Verbi *kthiell* ka dalë nga një adjektiv *kthiell* që e ruajnë Budi me Bogdanin dhe e shënon edhe Bashkimi; ky adjektiv përmban një formant indoeur. -*lo*- (cf. sll. *teplъ* i ngrohtë *gnilъ* i kalbur, lit. *putlùs,* frymë, i ajtur, gjerm. e vj. e lartë *steigal* rëpjetë, Brugmannn, Gr. 2/1^2, 362). Ky adjektiv është i gjallë edhe në trajtën *fjeγε* të Siqelisë, sic. *γ* vjen nga *ll.* Sa për kompozimin e një adjektivi me -*kë* sh. ato që u thanë më lart te fjala *këéc.* Ky formacion denominativ i shqipes që po shohim këtu, formacion që është sajuar pa ndihmën e një derivacioni me -*i̯o,* është po ai që ndeshim në *zgjat, ngjat* (: *i gjatë*), *çmall* i nxjerr mallin (: *mall*), *zbarth* (: *i bardhë*), *stërvít* (: *vjet*), sh. Pekmezi Gr. 227. *thjeshtë* përmban sufiksin *sto-.* Khs. *vjesht e parë* shtator: *vjel,* Meyer, E.W. 475). Nga ana e kuptimit *thjeshtë* qëndron ndaj *kthiell* dhe ndaj rrënjës *sk̂ē̯i-* si sllav. *čistъ* i pastër, i krelluar ndaj lit. *skáistas, skaistùs* i ndritur, i rrënjyem dhe rrënjës sinonime *sqē̯i-* (Pedersen, I. F. 5, 73, Ark. f. Nord. fil. 20. 283; Walde, E. W. 97, 2 107; Berneker, E.W. 158, 122). Ndërsa Meyer-i këto fjalë në E. W. nuk i shpjegon etimologjikisht. Bugge jep një interpretim të fjalës *kthiell* në B.B. 18, 191, shpjegim që ai vetë e cilëson një "tentativë të guximshme". Verbi sipas Bugge-s u sajua pak a shumë në shprehjen (*boreanus*) *convertit *diellan,* e cila në shqipet dha në fillim *kërth diell;* kjo u shkri e dha *këthiell, kthiell* dhe më vonë u përdor bashkë me një objekt. Po këtu mjafton ekzistenca e formës *thjeshtë* për të vërtetuar që s'kemi të bëjmë me huazim.

k l i r t ë luginë

Meyer-i E.W. 192 e shënon këtë fjalë, po shpjegim nuk jep; në A. St. 4 që u botuan më vonë (lista e fjalëvet të Kavaliotit) në f. 76 fjalën e quan të paqartë. Një rrugë shpjegimi na del, po të kemi parasysh që lista e fjalëve të Kavaliotit i përket një dialekti i cili grupin me një gutural + *l* nuk e

ruan; cf. *gjuhë* (A. St. 4, 37) *klyç,* Kristoforidhi f. 159), sll. *ključ.* Prandaj kemi të drejtë të themi që grupi *kl-* në *klirtë* nuk është origjinal, që, pra, midis *k*-së e *l*-së ka rënë një vokal. Kështu, pra, *klirtë* mund ta marrim si *kë+li-r-të* me prefiks *kë-* që e pamë shpeshherë këtu, dhe me *-të* që është ai sufiksi i shqipes, për të cilin flet Meyer-i në A. St. 2, 76 v. (lik = *liktë*, *afër-të: afër),* dhe që u ngjitet mbiemrave. Kështu ne arrijmë në një *-lir-*. Kjo afrohet me let. *leĩja* luginë, e cila së bashku me lat. *lituus* shkopi i përdredhur i angurëvet, briri i kthyer i kushtrimit, got. *liþus,* gjerm. e vj. e lartë etj. *lid* mis, gjymtyrët na shpien te një rrënjë *lei* – lakoj, përkul (Walde, E.W. 425, 345 ^{2}437, 533, Fick 34, 365; Persson, Wurzelerw. 187; Johansson, I. F. 19, 120 shën); shq. *-lir-* është trajtuar nga kjo rrënjë me anë të sufiksit *-ro*, ashtu si dhe gr. *πικρός* i mprehtë, i idhët (në të vërtetë "që të ther, të shpon"), sllav. e vj. kisht. *pьstrъ* i larmë; rrënja *peiK̂-* shpoj, ther, qendis; gjerm. e vj. e lartë *muntar* i gjallë, i freskët, i zellshëm, i shkathët, sll. e vj. kisht. *mǫdrъ*: got. *mundon* vë re, gr. *μανθεῖν* me mësue (Brugmann, Gr. 2/12 349), sll. e vj. kisht. *bъdrъ* vigjilent: *bъděti* rri zgjuar (ibidem, Berneker, E.W. 105 vv.). Raporti semantik që ekziston midis shq. *k-lir-të* luginë, let. *llija* luginë dhe rrënjës *lei-* lakoj, përkul është po ai që gjejmë dhe në lit. *lankà* luginë livadh, përkundrejt verbit *leñkti* me përkulë, me lakue, në lat. *vallis* luginë përkundrejt rrënjës *u̯al-* me përkulë, me lakue (khs. island. e vj. *valr* rrumbullak, lit. *apvalùs* rrumbullak, Walde, E.W. 647), në gr. *ἄγκος* luginë : *ἀγκυλος* i përkulur, i shtrembër, ind. e vj. *añcati* përkul, lakon (Boisacq, Dict. ét. f. 7; Prellwitz, E.W. 2, 4, Walde, E.W. 29, 240).

k m e s ë, k ë m é s, k a m é s f. kizë

Kjo fjalë, që Meyer-i, E.W. 193 e la pa shpjeguar, lidhet me shq. *kep* çaj, gdhend gurë (Meyer, E.W. 185; për kuptimin sh. dhe Kristoforidhi 152), lit. *kapóti,* let. *kapát* me shatue, me prashitë, lit. *kaplỹs* shatë, sll. e vj. kisht. *kopati* me gërmue, me mihë, me shatue, gr. *σκάπτω* nuk, gërmoj, *σκαπάνη* kazmë varresh, shatë (Solmsen, Beiträge z. gr. Wortforsch. I, 196 v.; Prellwitz, E.W.^{2}, 236; Walde, E. W. 94 v. ^{2}127, 684). Baza e fjalës shq.: **kapneṭi̯ā* ose **kopneṭi̯ā* ku *pn* dha *m,* ashtu si në *gjumë* nga *supnos*: gr. *ὕπνος*. Sufiksi është ai që gjejmë më sipër te *gëresë, bresë,* pastaj te *çëllésë* shtypës, tundës. **kopneṭi̯ā* na del si një in-

formacion i sajuar nga temat e prezentit, sikundër edhe *gëresë* është formuar nga tema e prezentit. Tema e prezentit që ka shërbyer si bazë është një prezent nazal, ashtu siç na e dëshmojnë edhe gjuhët e tjera motra me shqipen (cf. çek. *kopnouti). -ne* te **kapneţiā, kopneţiā* ka dalë nga një *-neu-* (tipi i ind. së vj. *stiŗnṓ-ti, tanṓ-ti*). Kështu, pra, fleksioni indoeur. *-neú- -nu-* duket se në gjuhën shqipe është uniformuar.

k n e l l e m çelem, ngjallem, përtërihem

Grafinë dhe kuptimin e kësaj fjale i japim pas Piskos, Handbuch d. nordalb. Spr. f. 77. Fjala duhet marrë si *k-nell* dhe lidhet me got. *Ganisan* me u shëndoshë, me shpëtue, me u lumnue, gjerm. e vj. e lartë etj. *ginesan* me shpëtue, me u ngjallë, gr. *vóστος* kthimi në atdhe, ind. e vj. *nā́satjāu* mjekë hyjnorë (Weigand, D.W.[5] 1, 679, Prellwitz, E.W.[2], 310). *-nell* rrjedh nga një **nes-l,* me ndrim të *sl* -së në *ll* siç e gjejmë në *kollë:* sll. e vj. kisht. *kašlь* (Meyer E.W. 185). Edhe ky verb u sajua nga një adjektiv i pajisun me formantin *-lo,* ashtu si *kthiell* që pamë më lart. Për të shënuar është edhe fakti që *k*-ja si këtu si dhe në *kënaq, kthiell,* ka shërbyer për të formuar perfektivin, krejt ashtu si lat. *cum* dhe *ga*-ja e gjuhëvet gjerm. Bashkimi 196 jep si kuptim divenire vivo e splendente, rischiararsi dhe ky përkon mjaft mirë me atë që sjell Pisko: sepse kuptimi bëhem i shkëlqyer, i ndritun ka dalë nga një përdorim ekspresiv për zjarrin ose për diellin, pak a shumë si fjala norvegjeze, që është edhe njëkohësisht me këtë fjalën e shq. *-nøre* ndez, çel zjarrë, sued. Dialektore *nöra* idem, kurse island. e vj. *nøra* do të thotë freskoj, ushqej (Meringer, Wörter u. Sachen I, 168 v.). Krahaso për nga ana e kuptimit dhe island. e vj. *kveykva, kveikja* ndez zjarrë, në të vërtetë e ngjallë, e cila është një me got. *qius* i gjallë, gjerm. e vj. e lartë *quëc* i gjallë, gjerm. e sotme *keck* guximtar, i pafytyrë (Kluge, E.W. [7]236). Për kuptimin bazë të rrënjës *nes-* sh. Meringer, loc. cit. Shq., pra, paraqet këtu një zhvillim që është paralel me atë të gjuhëvet gjerm. e të ind. së vjetër. Grafia që përdor Bashkimi: *knnell,* me *nn,* bazohet në konsiderata etimologjike; në shqiptimin shkodran, të cilin e gjejmë te Bashkimi, *nn* dhe *n* në këtë pozicion nuk dallohen (prandaj p.sh. *knim* te Pisko, loc. cit. f. 70, përkundrejt *knnim* te Bashkimi 196, *me shnosh* te Pisko 71, te Bashkimi 430 *shnnosh.*

k r e m e (geg.), *k r e m t e* (tosk) ditë feste

Meyer-i, E.W. 205 si formë të tosk. ka *krëmtë,* po dy autorë shqiptarë, Pekmezi, Gr. 252 e Kristoforidhi, Fj. 176, na dëshmojnë për tosk. që të dy trajtën *kremte.* Trajtën *kreme* e gjejmë për geg. te Jungg-u, Fjal. 60 e te Pekmezi, loc. cit. kurse kremte që e ka Meyer-i për geg. e ndeshim dhe te Bashkimi, f. 206, shkruan *kremte.* Meyer-i e lë pa shpjeguar. Bugge, BB 18, 168 mendon për një afëri me gjerm. e vj. të lartë *hirmen* me u prehë, me pushue. Mirëpo kundër këtij shpjegimi nga pikëpamja objektive duhet shënuar që ideja e ditës së kremte si një ditë pushimi është ide hebreo-kristiane. Prandaj le të na lejohet të propozojmë një tjetër afrim: saks. e vj. *hrōm.,* gjerm. e vj. e lartë *hruom,* gjerm. e sotme *Ruhm*[24] zulmë, glorie, island. vj. *herma* me lajmue, me kumtue, ind. e vj. *kīrtí-ḥ* të përmendur, zulmë, kumt, lajm, *car-karti* përmend, mburr, lëvdoj, gr. *κήρυξ* kasnec (sh. Osthoff, Etym. Parerga 35, Walde, E.W. 99, 2 132; Feist, E.W. 145). Si bazë e fjalës së shqipes na del **krō-m,* e cila përkon në sufiks te saks e vj. etj. *hrōm* (për sufiksin e fjalës së gjuhëvet gjermanike sh. Brugmann, Gr. 2/1^2 249). Nga kjo në vënd të *qer-ā* që supozohet zakonisht, ku *ā*-ja admetohet vetëm duke u mbështetur në gjuhët gjermanike që në këtë pikë janë ekuivoke, ne si bazë do të vendosim një *qer-ō.* Sa për raportin semantik që supozohet me këtë interpretim: glorie: festë, khs. sidomos sll. e vj. kisht. *slavъnъ dьnь* dies solemnis, çek. *slavnost* e kremte, festë, ditë feste, serbokr. *slävljenje* festa e shejtit pajtuer (të shtëpisë), fjalë këto që hyjnë të gjitha te *slava* glorie. Në punë të mocionit kjo fjalë e shqipes shkon pas emravet të ditëve së javës si *premte.*

k r i p m. flokë, leshra

Përveç autorëvet që citon Meyer-i në E.W. 206 (Schirò Raps.. 58, Mitko), këtë fjalë e dëshmojnë dhe këta: Marchiano, Canti pop. f. 54, Diturija I, 86, pastaj dhe Bogdani, shpeshherë. Kjo fjalë ka të bëjë me lit. *krypti* me u dredhë, me kthye nga ana tjetër, *kreipti* me dredhë, me kthye nga ana tjetër, sll. e vj. kisht. *krěsь τροπή,* temporum muta-

[24] Në aspektin semasiologjik nuk shfaqet thelbësisht ndryshe etimologjia e fjalës shqipe, nëse me E. Schröder (Z. f. d. Alt. 42, 67) vendosim sll. e vj. *hrôm* etj. e sll. e vj. *hrôpan*, gjerm. e lartë v. *rufen*. Shqipja *-m-* do të dilte në atë rast nga *-bn*, cf. Më poshtë te *lumë*.

tio. Sa për zhvillimin e kuptimit khs. irl. *folt* flokë, lesh, kimr. *gwallt* lesht e kres, sll. e vj. kisht. *vlasъ* flokë, lesh, avest. *varəsa* flokë, lesh., gr. *ἑλύω* përdredh, mbështjell, përkul, lat. *volvo* etj. (sh. Walde, E.W. 688, 2 857). Flokët merren, pra, si "kaçurrel, kacara".

q e r t h u l l qark, motovilë, enemi; *q e r t h u l l o j* (*-ë l l o j*) rrethoj, i rri përqark

Grafinë e kuptimin e fjalës së parë e muarmë te Kristoforidhi, Fjalori 186 (sh. dhe Bashkimi 63). Meyer-i, E.W. 220 shkruan *qerthël* (me *l* të butë) dhe si kuptim jep "qark, rreth, çikirik" (që si duket, nuk është një me eneminë). Meyer-i fjalën e bashkon me *qark* që rrjedh nga lat. *circus* dhe zhvillimin ai e mendon kështu që nga deminutivi *qerkth* dolli *qerth* e prej kësaj *qerthëll,* dhe kjo sipas tij u bë nën influencën e *civellus* gr. e re *κερκέλι*. Po këtë shpjegim e kundërshtojnë pikësëpari disa arsye fonetike. Kemi njëherë deminutiva si *zokth* zog i vogël: *zok, mikth : mik.* Edhe në *ujkth* lëkurë megjithë lesh, bashkë grupi *kth* ka mbetur i plotë. Prandaj s'ka ndonjë arsye pse mos të ish ruajtur, krahas me *qark,* ai **qerkth* që pat presupozuar Meyer-i. Pastaj, edhe një ndikim i lat. *circellus,* gr. e re *κερκέλι,* siç e admentonte – sadoqë jo me siguri. Meyer-i nuk pajtohet me faktet e theksimit të shqipes që pranohen sot rëndom: paraoksitonet e latinishtes, kanë hyrë në shqipet pa e ndruar theksin, p.sh. lat. *honōrem: ndēr* lat. *cornutus: kërrutë,* lat. *famíl̥ia: fëmijë,* në Jugë *fëmilë.* Kristoforidhi loc. cit. ka *qerthull,* dhe kjo nuk piqet me *circellus.* Më në fund edhe kuptimi "moptaile, enemi" nuk i përgjigjet me substantiv roman që admetohet në këtë mes. Në të vërtetë këtu kemi të bëjmë me refleksin shqiptar të rrënjës indoeur. **qert- *qerāt* – që na del në gr. *κάρταλος* shportë, ind. e vj. *kr̥ṇátti* përdreth fillin tjerr. sll. e vj. kisht. *krę(t)nǫti* me dredhë, *krętati* me përkulë, lat. *cratis* thurimë (sh. Walde, E.W. 148, 2198). Kuptimi që ka fjala e shqipes i përgjigjet fort mirë kuptimit që pamë te ky grup fjalësh që cituam. Emrat e qerthullit edhe në të tjera gjuhë kanë dalë prej verbash, që duan të thonë "dredh, përdredh, sjell". Krahaso p.sh. përveç gjerm. *Winde* enemi, qerthull, serbokr. *vïtao : vïti, r. krony,* nga një **kront-n:* sllav. e vj. kishtare *krǫtiti* (Ach. f. sl.

Phil. 28,3). Sinonimi rus është, pra, me shq. *qerthull* i afërt edhe nga ana e burimit. Në pikëpamje morfologjike *qerthull* përmban formantin *-lo,* siç e ka p.sh. dhe *mjergullë* (sh. Brugmann, Gr. 2/12, 362, dhe këtu më poshtë, te *mjergullë*), pastaj *pillë* (sh. më poshtë). Pra, *qerthull,* përsa i përket sufiksit, afrohet me irl. *cert-le* lëmsh, e cila është dhe etimologjikisht e afërt me të; *rth* ka dalë nga *rt,* si zakonisht.

q i p ḱ mullar

Kjo fjalë, që Meyer-i, E.W. 228, e shënon, pa dhënë proveniencën as shpjegimin etimologjik, sipas Kristoforidhit 188 është e toskërishtes jugore (Berat, Përmet). Afrohet me sllav. e vj. kishtare. *kupъ* tok, grumbull, lit. *kaũpas* idem, gjerm. e vj. e lartë *houf* tok, grumbull çetë, lagje, gjerm. e sotme *Haufe* tok, grumbull, gjerm. e vj. e lartë *hūfo* grumbull. Posaçërisht kësaj fjalës së fundit të gjermanishtes së vjetër të lartë fjala e shqipes i përgjigjet më mirë në pikën e shkallës së ablautit. Kështu, pra, si bazë për të do të vendosim këtë **kūp-íjā. qipḱ* qëndron në vënd të një *qypi* dhe na paraqet ndrimin e *y*-së në *i* që është karakteristik për këtë fjalë me *i,* po kjo nuk do të thotë që edhe gegërishtja e ka vërtet me *i,* sepse Bashkimi nuk kufizohet (sh. Parathënien, f. VI) në leksikun e gegërishtës, po ka marrë shumë gjëra edhe nga Kristoforidhi. Më anë tjetër, Kristoforidhi këtë fjalë e dëshmon vetëm për toskërishen, dhe Jungg-u, i cili ka vetëm leksikun e dialektit gegë, nuk e ka fare atë. Mendimi që kjo fjalë mund të ishte p.sh. nga sllav. *kupъ*, duhet hedhur poshtë, ngaqë *u*-ja e sllavishtes në më të shumtën e rasave nuk ka dhënë *y* në shqipet. Këtë e shohim nga kjo listë: *duf* = sllav. *duchъ* (Kristoforidhi 106), *jugë* = sllav. *jugъ* (Meyer, E.W. 164), *kurvë* = sllav. *kurva* (ibidem 217), *trup* = sllav. *trupъ* (ibid. 438), *runs* qengj = serb., bullg. *runo* bashkë lesh (ibid. 371), *rus* blond (ibid.), *ugar* = serb. bullg. *ugar* tokë e çarë (ibid 456), *ulicë* (Kristoforidhi 292) = sllav. *ulica* ulicë, *ubrigë* strehë (te de Rada) = serb. *briga* kujdes, merak, hall, me prefiksin sllav *u* (Meyer, E.W. 455), *strug* zdrug = serb. *strug* id. (ibid. 355). Vetëm *klyç, kliç* që më vonë u bë *qyç, këjiç*) dhe *galige* moçal (te de Rada, sh. më poshtë), duken sikur e kundërshtojnë këtë rregull. Po në këto dy rasa kemi të bëjmë me reflekse të sllav. *lju* (*ljuč, kaljuga*). Këtu, pra, kemi zëvëndësim fonetik të sllav. *lju* me shq. *ly;* një raport analog me këtë ekziston midis gjerm. *ü,* frgj. *u* dhe rus. *ju*,

e cila në huazimet që ka rusishtja nga ato dy gjuhë përfaqëson tingujt në fjalë: rus. *Tjuringija, Türingen, Ljubek, Lübeck, kjuveta* cuvette; pra, duke gjykuar nga këto fjalët që përmëndëm në kohën kur hyjtin këto fjalë në shqipet, *lj* + vokal e sllavishtes jugore dhe *l*-ja e zbutur + vokal e shqipes nuk kanë qënë foneme identike. Përveç kësaj sllav. *kup* ekziston me të vërtetë në shqipet si *kup* (sh. më poshtë).

l a b ë lëkurë, lëvozhgë, tapë

Këtë fjalë e gjejmë në revistën Tomorri, nr. 2 f. 4 shtylla l, në përkthimin e jetës së Piros prej Plutark-ut, përkthyer prej Dokë Sulës. Në gërqishtet i përgjigjet fjala *φλοιός*. Kjo fjalë etimologjikisht hyn në grupin e lat. *liber* bli rus *lubъ* lëkurë e brëndëshme, lëvozhgë, bli, prus. *lubbo dërrasë,* lit. *lubà, lűbas, lóbas* lëkurë e drurëve, let. *lůbīt* me lëvorue, me qirue, *luba* shindër e gjatë e çatisë (sh. Feist E.W. 175, Walde, E.W. 335, 2425 v. Fick. 3^4, 376), me këto fjalë fjala e shqipes qëndron në raportin e ablautit. Baza për shqipen është *laub-,* baza indoeuropiane *ləubh-, lōubh* – (cf. Brugmann, Kl. vgl. Gram. 88, Wiedemann, Handb. d. lit. Spr. 14). E vetmja gjë në këtë mes duket pak si e çuditshme. Po dhe këtu sikurse te *degë* f., që ka dalë nga një mashk. **dvoighos,* do të nisemi nga një bazë mashkullore **laubhos* (më sipër *djathë*). Kështu, pra, kjo fjalë në punë të gjinisë gramatikore përkonte në të parë me rus. *lubъ,* got. *laufs* fletë, gjeth.

l a j paguaj (një borgj), *l a m* pagesë; *p ë r l a j* rrjep, plaçkit, *b l e j, b l e n j, b l ē* paguaj (një borxh)

Mungon te Meyer-i, E.W., po e ka Kristoforidhi, f. 195, Bashkimi 221, Pisko 143; Meyer-i, A. St. 6, 14. Kjo fjalë në formë është bërë një me *laj,* mirëpo kuptimi si edhe lidhja që ka me *përlaj* rrjep, plaçkit, na mësojnë që etimologjikisht të dy fjalët kanë burime të ndryshme; është qysh herët e afërt me lat. *luo* paguaj, me të cilën puthet në kuptim plotësisht. Përmbi farefisin e këtij verbi në gjuhët motra sh. Walde, E.W. 354, ^{2}447; Weigand, E. W.^{5} II, 84, 85 (gr. *λύω* zgjith, *λύτρον* shpërblim, got. *fraliusan,* gjerm. e vj. e lartë *farliosan* me bjerrë, got.

laus zgjidhur, i shkëputur, i zbrazët, i kotë, gjerm. e vj. e lartë *lōs* i lirshëm, çpenguar, i privuar, i pafre, anglos. *lēas* i zbrazët, i privuar, gjerm. e vj. e lartë *lōsan* me shëprblye me të holla me pague për diçka etj.). Ndaj lat. *luo* shq. *laj,* nga një **lau-n̯o,* qëndron në raport të ablautit, kurse got. *laus.* gjerm. e vj. e lartë *lōs;* got. *lausjan* – të cilat paraqesin një zgjerim me *s* – qëndrojnë në të njëjtën shkallë të ablautit. Po gjerm. e vj. e lartë *lōs*, me kuptimet e saj "lirshëm çpenguar, i privuar" dhe anglos. *lēas,* që do të thotë "i zbrazët, i privuar" na tregojnë qartë që fjala *përlaj* e shqipes duhet afruar me grupin e tyre. Meyer-i këtë fjalë në E.W. 237 e lidh me *laj* pastroj, bëj banjë, po kjo gjë nuk ecën për arsye semantike.[25] Nga ekzistenca e *laj* paguaj një borxh sqarohet tani dhe puna e fjalës *blenj, blej, blē.* Vërtet që Meyer-i, E.W. 39 këtë e nxjerr nga lat. *ablevare,* po ky interpretim, pas sa shkroi Pedersen-i (Rom. Jahresber. 9, I, 210), por të qëndrojë më në këmbë. *blē* vjen nga *b-lē,* e kjo nga *leu̯ "*kundërpaguaj, shpërblej", *b*-ja e fillimit të fjalës është prepozicioni *mbë, më*, i cili paraqet të njëjtin trajtim si dhe në *bëleth* mbledh (Kavalioti, Meyer, E.W. 265 A. St. 4,80), *brënda* krahas me *mbrënda* (për përbërjen e kësaj sh. Pedersen, Rom. Jahresber. 9, I. 213), shkodr. *binem* çuditem; tosk. *mbinj* geg. *pî* e bëj të mpihet, e mpij (Meyer, E.W.265), një trajtim analog pëson edhe *n*-ja në ballë të fjalës, d.m.th. bie, duke e ndruar eventualisht një konsonant të shurdhët që vinte pas në sonor; *digjonj, dëgjonj,* nga lat. *intelligo* (Meyer, E.W. 66), *der, gjer* deri, përbri *ndjer* (sh. më poshtë). Me këtë shpjegim që dhamë këtu sqarohet edhe kuptimi i kompozitavet: *shpërblenj*, *kseshpërblim* shpërblim. Kuptimin origjinal të verbit e ka ruajtur mirë *bluem* yst (Kavalioti) si të thuash "përmbipagesë". Në punë të shkallës së ablautit i përgjigjet got. *fra-liusan.* Në pikëpamje morfologjike duhet nisur nga *blē* (cf. Pedersen; Alb. Texte 12; Pekmezi, gr. 233); *b-lē* nga një -*leu̯ō.* Duke ndjekur tendencën e për-

[25] Ato mënyrat e së thënit të rumanishtes që shënon Papahagi, Jahresber d. Inst. f. rumän. Spr. 14, 164 e që janë paralele me të shqipes (dakorum. *N'am spălat de datorie,* arum. *mi laĭ di borğe,* paralele me shq. *laj detyrënë)* e kanë burimin te një ndikim i shqipes mbi rumanishten në trajtën e përbrëndëshme të këtyre shprehjeve. Gjuhët e tjera të Ballkanit nuk njohin ndonjë shprehje të këtillë. Fenomene analoge me këtë ka dhe të tjera në gjuhën rumune. Khs. p.sh. mënyrën sesi leu kuptimi i rum. *lumë* botë, jetë (sipas sllav. së vj. kishtare *svĕtъ* dritë, botë, Puşcariu, Et. W. d. rum. Spr., f. 97, 1127).

gjithëshme të verbeve të shqipes, kjo fjalë (cf. Pedersen, loc. cit.) shkoj e hyri në koniugacionin më *n-* dhe kështu iu përshtat në mbaresë verbave si p.sh *pëlqenj;* që këndej formimi i abstraktit *kseshpërblím = pëlqím.* Pastaj pas modelit të atyre rasave, ku kemi asbtrakta më *-ím* krahas me abstrakta më *-úam* (cf. e *shëlbueme* Kristoforidhi, Fjalori 386 përbri *shëlbím*), krahas me *-blím* u sajua *bluam.*

l a p ë lëkurë e barkut të derrave; *l ë p i j* gdhënd, daltoj. *l a t ë* lloj cakorre, lloj nagaçe

Të dy fjalët më të para që i ka Kristoforidhi, Fjalori 197, 204, lidhen me gr. λέπω qëroj, λέπος lëkurë, lëvore, idem, λοπός leskër; λοπίς luspë, slloven. lepen, rus. лепéнь copë, leckë, mbeturinë, rriskë, lit. lãpas fletë, gjeth (sh. Prellwitz, E.W.2, 265; Walde, E.W. 335, 2,425 v.) Vërtet se G. Meyer-i në E.W. 236 me gr. λέπω krahasoi shq. lakur lakuriq, po ky afrim nuk është me vend, me që gr. λέπω me farefisin e saj nuk kanë labiovelar, po labial. Këtë e dëshmojnë më së miri ato fjalë të gjuhëvet sll.-bal. që i përkasin këtij grupi26. Te lapë hyn nga fjalori i shqipes dhe lëpīj gdhend, daltoj gegërisht e toskërisht, për gegërishte nga shkaku i aoristit lëpīna që e gjejmë te Kristoforidhi 204, duhet nisur nga një prezent lëpîj; khs. dhe participin lëpirë të toskërishtës. Sa për zhvillimin semantik të lëpīj gdhënd, daltoj, kruaj, përkundrejt gr. λέπω qëroj khs. lat. scalpo gdhënd, daltoj, kruaj, me gjerm. Schale lëkurë, guajtë, schälen qeroj, nord. e vj. skilja ndaj, veçoj. Prandaj për bazën lep më mirë do të jetë të nisemi nga një kuptim bazë "çaj, ndaj", nga i cili shpjegohet edhe kuptimi i lapë-s lëkurë (posaçërisht lëkura e barkut të berrave), po ashtu si ai i lat. scortum lëkurë, shuall, ind. e vj. kr̥tti-ḥ lëkurë: rrënja sqer veçoj, ndaj, pres (gjerm. e vj. e lartë scëran me qethë etj., gr. δέρμα lëkurë e rjepur, lëkurë: ind. e vj. dr̥ṇáti çan, gr. δέρω. rjep (Walde, E.W. 143, 2 192). Nga pikëpamja morfologjike *lëpīj* (*lëpîj*) duhet gjykuar po ashtu si fjala *lëpínj* (me gjuhë) që ka trajtuar Pedersen-i në Rom. Jahresber. 9, I, 211. Këtu duhet vendosur dhe fjala *latë* lloj cakore,

[26] Fjalët *lakur* lakuriq, *lëkurë, likurë,* shkodr. *lkur* f. lëkurë, shuall, lëvore drurësh, bishtajë, hyjnë në grupin e sllav. së vj. kisht. *lǫčǫ* ndaj, veçoj shkëput, gr. *λακίς* f., *λάκος* n. rreckë zhele, *λακίζω* gris, çjerr, lat. *lacinia* kind (në themel reckë), *lancino* shqyej gris, shqerr etj. (sh. Prellwitz, E.W.[2], 258; Walde, E.W. 317, 2403).

nagaçe e vogël. Kjo te Meyer-i mungon, po e la *latë* lloj cakore, nagaçe e vogël. Kjo te Meyer-i mungon, po e ka Bashkimi 226, Kristoforidhi 199. Meyer-i, E.W. 60 ka vetëm denominantivin latonj, të cilën ai e lidh me daltë = rum. daltă nga sllav. e vj. kishtare dlato. Mirëpo latonj si denominativ hyn natyrisht te latë e jo te daltë. E sa për latën, nuk ka asnjë arsye që këtë ta konsiderojmë një huazim të drejtpërdrejtë ose të tërthortë nga sllavishtja. Ndrimin dl: gl e (sh. Pedersen, K.Z. 33, 545; Bugge, BB 18, 167; Meyer, A. St. 4, 81) e kanë pësuar, siç do ta tregojmë më poshtë te sogje roje kullë (sh. pjesën e II) edhe huazimet e shqipes nga sllavishtja. Kështu, pra, për sllav. Dlato duhej të prisnim në shqipet një glatë, gjatë. latë vjen nga një *lap-tā, me ndrim të pt-së në t (më poshtë te ngris), kuptimi i saj puthithet bukur me kuptinin e lëpíj gdhënd daltoj: cf. gr. σκαλίς sëpatë: lat. scalpo daltoj. Për sufiksin e latë-s sh. ç'u tha më lart për fjalën botë.

l a p ë r d h i fjalë të ndyra; *l a p a r o s* ndyj, qelbem

Këto fjalë mungojnë te Meyer-i, po i ka Kristoforidhi (198 respektivisht 197) me Bashkimin (226). Hyjnë në grupin e ind. së vj. *rēpaḥ* n. Njollë, ndyrësi, lerë, *lēpa-ḥ* të lyerit, të ndyrët, gr. *λίπος* n. dhjamë, *λιπαρός* i majmë, sll. e vj. kisht. *lěpъ* lyrë, lerë, ngjitës për të zënë zogj, lit. *lipsznùs* ngjitës lat.*lippus* zglliban, sklepan, (më gjatë përmbi këtë grup fjalësh flet Walde, E.W. 343 ^{2}434 v.). Baza indoeur. është *leip-, loip-,* në shqipet *lap* nga *loip.* Për reflektimin e diftongut *oi* në gjuhën shqipe khs. *gjalmë:* got. *Insailjan* (Brugmannn, gr. I^{2} 183). Përsa i përket kuptimit fjalë të ndyra, ky është kuptimi i specializuar, se po të marrim emrin topik *Laparda* (fshat në verilindje të Beratit, harta e përgjithshme e Austrisë 1: 2000.000, fletore Elbasan, e shkruan *Ljaparda*), na bën të mendojmë me të drejtë që në themel kemi të bëjmë me një kuptim të moçëm më të përgjithshëm ndyrë si llucë. Khs. emra vëndesh sll. si serb. *Grezna,* rus. *Grjazь, Grjazovec, Grjaznucha, Grjaznoe,* të cilat lidhen të gjitha te sll. kisht. *gręza* llucë, rus. *grjazь* llucë, lerë, ndyrësi, slloven. *grez* baltë e butë e e thellë, moçal (Miklosich, Slav. Orstsnamen aus Appellativen, f. 27). Përveç kësaj, verbi *laparós* ndyj, fëlliq, qelbem, të shpie te një kuptim i parë "ndyrësi lerë", i këtij substantivi. Nga pikëpamja morfologjike, koekzistenca e lapërdhī dhe laparós na dëfton që emri duhet zbërthyer në lapër-dhī. Baza

loip është zgjeruar në shqipet me sufiksin -aro-, ashtu si në gr. λιπαρός. Vokalin e sufiksit përveç se të laparós e gjejmë të gjallë edhe te emri i vëndit Laparda. Dhe sa për pjesën fundore -dhī, kjo na del një konglutinat, siç e shohim edhe te lapër-dhī përbri Lapar-da, pastaj te njerí krahas me njer, te kallí krahas me kall. Kështu, pra, meqë dh- në lapër-dhī ka dalë nga d pas r-së, ne arrijmë te d-ī (= d-ijā). -d- afrohet me sufiksin -da të sllav.: pravьda, vražьda. (Për këtë sufiks sh. Brugmann, gr. 2/12, 472). Në shqipen vetë me konglutinatin -dhī ka të bëjë dhe konglutinati -zī (njerëzī, marrëzī): -z nga një dj. Për llojin e kësaj afërie më shumë hollësira te fjala zī.

l a p s dëshiroj

Këtë fjalë e shënon Kristoforidhi 198 për Tiranë (te Meyer-i, E.W. mungon). Hyn në indoeur. **leubh-,* të cilën e gjejmë në got. *galaufs* i dëshirueshëm, çmuar, i vlefshëm, ind. e vj. *lúbhyati* ka dëshirë të madhe, lat. *lubido libido* gjakim, epsh, *liebet lubet* ta ka ënda, sllav. e vj. kishtare *ljubiti* me dashtë etj. (Përmbi këtë grup fjalësh në gjuhët motra sh. Walde, E.W. 336, ^{2}426; Feist, E.W. 180). Baza e fjalës së shqipes është **laub-.* Në pikëpamje morfologjike, para së gjithash, është për të vënë re se *s*-ja e shqipes nuk mund të jetë një *s* origjinale, por – meqë siç po duket, përjashtohet rasa që të ketë dalë nga një labiovelar – rrjedh nga një *-ṭi*. Dhe grupi *-bt-, -pt-* në gjuhën shqipe nuk ruhet, po u bë *t* [cf. *shtatë:* lat. *saptem,* Brugmann, gr. 1^{2}, 722, 971, pastaj *latë* (sh. më lart), *ngris* (sh. më poshtë]. Nga ana tjetër, nuk mund të pranohet që *-b-* fundore e bazës të ketë qënë ndarë nga *-ṭi-* me anë të një vokali që në krye të herës spese po të ishte kështu *-b-* si intervokalike do të kish rënë. Pra, këtu kemi të bëjmë me një formë verbale të re, të sajuar me anë të analogjisë. Ashtu siç kemi krahas me *mbrap* kthehem edhe *mbraps* (Kristoforidhi 231), *prapsem* (Lumo Skëndo, Këndime f. 12)[27], ashtu edhe prej një **lap* nga *laub-* erdhi e u përftua *laps*. Një formim analog me këtë është dhe *laps* u lodha, u mërzita.

[27] Kɛndime pɛr škołat e para prej Lumo Skɛndo. Sel'anik, 1910.

l a p s u lodha, u mërzita

Vetë me gr. lαπαρój i flashkët, i butë, i blluzgët, λαπάζω zbraz (stomakun), ἀλαπαδνός i dobët, i mjerë, lit. aĨpti me u likshtue (më shumë për grupin e gërqishtes te Boisacq, Dict. ét. 41; Persson, Wurzelerweit. 170, 226). Sa për mënyrën e formimit sh. verbin më sipër.

l e n j lindem, *l i n d* pjell, *p o l e m* popull

Për mënyrën sesi lidhen në mes të tyre të dy verbat që cituam, lidhje që, sado me dyshim, e kish parë edhe Meyer-i në E.W. 241, sh. Pedersen, Alb. Texte f. 12. Atje shpjegohet edhe sesi *lenj* hyn në fleksionin më *-n*. Me *lind* nuk mund të ndahen nga njera tjetra dhe meqë *lenj* (Pedersen, l.c.) përmban një *d* të zhdukur rregullisht, bie natyrisht mendimi i Meyer-it që *lenj* mund të ketë ardhur nga lat. *levare*. Kjo fjalë përkundrazi shpjegohet mirëfillit me mjete të visarit autokton; got. *liudan* me u rritë, gjerm. e vj. e lartë *liotan* idem, *liut* popull, gjerm. veriore e lartë *Leute*, sll. kishtare *ljudъ* popull, let. *laudis* gjind, njerëz. *lindem* qëndron ndaj *lenj* si *zgjindem* (Kavalioti) ndaj *gjenj*; pra *i* në *lindem* do të jetë sajuar me anë të analogjisë, sepse që të themi se edhe *e*-ja që ka dalë nga një indeur. *eu* të ketë dhënë përpara dy konsonanteve një i, siç ka dhënë *e*-ja origjinale, për këtë do të jetë zor të gjinden prova të tjera. Me këto verbe lidhet edhe *polem* popull (e gjejmë që te Bogdani), e cila fjalë paraqet të njëjtin zhvillim kuptimi që shohim dhe sllav. *ljudъ* popull, gjerm e vj. e lartë *liut* popull, fjalë, që janë gjiri me atë. Si paralele semantike për polem popull, lenj, lind, le të përmendim dhe këto: sll. *narodъ* komb, *roditi* me le, me pjellë; lat. *natio*: *nasci* me le, *gens*: *gignere. po-lem* vjen nga një **leud-m-* me atë sufiks participial që e trajtuam te *jerm* dhe me të vërtetë, një formë e tillë ekziston dhe e gjejme të përdorur si particip: *lem* = it. generato (Bogdani, Cun. proph. I, 8, 7). Mendimi që shfaq – me dyshime – Meyer-i, që polem ardhka nga gr. *πόλεμος* dhe dashka të thotë në të vërtetë trubullirë, përshjellim: nga ana e kuptimit nuk të kënaq dhe rrëzohet edhe nga fjala *lenë* lindje, që është afërt me polemin dhe morfologjikisht është sajuar njësoj si ajo (me këtë kuptim s'e gjen nëpër fjalorë, po e ka shkrimi

Ferrëfejës a mësime myslimane… këthymun shqip në dialekt t'Elbasanit prej J.H.M. f.5), *lemë* do të thotë "lindje" (orient), kështu te Krsitoforidhi, Psalteri, B. 78, 26, dhe Fjalori, 203). Këtu, përveç këtyne, hyn dhe *les* ai që bijon, generator (Bogdani, Cun. proph. I, 8,7).

l e s h; *l e t ë* jele

Interpretimi që i jep Meyer-i fjalës lesh (: gjermanik. *Flies*, gjerm. e mesme e lartë *vlies*, anglos. *fleos* nga një bazë e përbashkët **tleusi*-, E.W. 241) s'ta do mëndja të jetë i drejtë meqë për grupin e fjalëvet të gjuhëvet gjermanike një fillim me *tl*- nuk është i siguruar. Përkundrazi Fick 3^4, 225 fjalën gjermanike e afron me let. *pluskas* tufë flokësh, zullufe, lit. *plùskos* tufë flokësh, flokë, irl. *luascah* leshtor. Thurneysen, I. F. 14, 128, pas të cilit shkon dhe Kluge, E.W. 7, 477, gjerm. e mesme e lartë *vlies* etj. e lidh me rl. e mesme *lō* flok leshi, kjo nga një *pluso*- lat. *pluma*. Pra, grupi i gjerm. së mesme të lartë *vlies* ka të ngjarë që në ballë të fjalës ka pasur *pl*, po *pl*-ja në shqipet në ballë të fjalës nuk ndrohet. Atëherë kemi të drejtë të kërkojmë për shq. *lesh* një afrim tjetër. Ind. e vj. *lava-ḥ* të prerët, gjë e prerë, qethë lesh, flokë; pjesë, copë, *laví-ḥ* drapën, gr. *λαῖον* idem (cf. Petersson, I.F. 24, 268, Fick 3^4, 270 Walde, E.W. 354, ^{2}447). Baza e fjalës së shqipes është **leu-s* me formantin -*s.* Krahaso zgjerimet me *s* të këtij grup fjalësh në gjuhët gjermanike: got. *lausjan*, gjerm. e vj. e lartë *lōsjan*, *lōsōn* etj. (Fick 3, 4 377 v. Walde, loc, cit). Sa për afërinë e formantit *s* me determinativin *s,* sh. Persson, Wurzelerweit. f. 89, shënim 2, Brugmann, gr.2/1^2, 515, 538. Këtu duhet vendosur dhe shq. *letë* jele, një fjalë që gjer më sot nuk qe regjistruar; kjo vjen nga një **leu-t*; nga pikëpamja kuptimore kjo fjalë qëndron ndaj lesh si frëngj. *crinière* jele ndaj *crin*, lat. *crinis* flokë, leshra. Për reflekset e tjera të këtij grupi në gjuhën shqip sh. më lart te *laj*.

l ë n g ó r i përkulshëm, i epur (de Rada)

Meyer-i, E.W. 244 këtë fjalë e lidh, po jo me siguri, me *lëngonj* (nga lat. *langueo*, -*ēre*), po këtë etimologji, edhe duke lënë mënjanë të tjerat, s'ta afron mëndja as nga ana e kuptimit. *lëngór* i përkulshëm, i epur, afrohet më

fort me lit. *leñkti* me përkulë, me lakue, *liñkti* me u shtrembnue, sllav. e vj. kisht. *lęšsti* me përkulë, *lǫkъ* hark, let. *lůkans* i përkulshëm, i epur (nga një **lank*-, Bielenstein, Lett. Spr. I. f. 240) gr. *λοξός* i përkulur nga njëra anë, lat. *licinus* i përkulur, i kthyer nga lart (për këtë grup fjalësh cf. Fick. BB. 21 276; Prellwitz, E.W. 2265, 274; Wald E.W. 318, 2 405; Zupitza, Gutt, 69; K.Z. 36, 58 a). Në sufiks me këtë fjalë piqen dhe fjalët *hjezor* me *hie*: *hie*, *gjatulor* i ngadaltë: *gjatë* që të dyja edhe këto fjalë të Kalabrisë si ajo që po trajtojmë. Është vështirë të thomi nëse ky sufiks burimin e ka në lat. apo vetë në shq., sidoqoftë, edhe ky mendimi i fundit nuk duhet hedhur poshtë, meqë një formant po e vërtetojmë dhe në *lapërdhí*, *Laparda* (sh. më lart). Me këtë rasë një *-or* nga një *ā-ro* mund të shpjegohej mirëfilli në këtë mënyrë që formanti *ro-* iu ngjit temave që qenë në origjinë tema më *-ā* dhe që andej ky konglutinat u përgjithësua. Po në qoftë se do të decidohemi për origjinën lat. atëherë mund të mendojmë një kontaminacion të *-ar* dhe *-tor*, *-tuar*, nga lat. *-arius*, *-tore* (cf. Meyer-Lübke në Gröbers Grundriss 2, 1, 1055) me *-or*.

l i m o n t í́ nga, papunë

Meyer-i këtë fjalë e ka prej de Radës. Tani e përkthen Dokë Sula në përkthimin e Piros së Plutark-ut, kapitull 14 (Tomorri, nr. 6, f. 4 shtylla 1). Përkthyesi do ta ketë marrë fjalën nga shkrimet e De Radës. Kristoforidhi me Bashkimin nuk e kanë. Meyer-i, E.W. 246, mendon, po me dyshim, për ta nxjerrë nga it. *alimentare* (pra si të thuash: "pensionist"), po ky shpjegim nga ana e kuptimit nuk të besohet dhe fonetikisht çalon. Këtu më fort kemi të bëjmë me një kompozit të ngjitur me mjetet vetiake të shqipes, pjesa e parë e të cilit është një imperativ: *lë-mon-t-í́* = leje kohën, ku *lë* është imperativi i verbit *lë*, dhe *mon-* është akuzativ i *mot*. Këtë trajtë të akuzativit e gjejmë p.sh. dhe në vargun *i shërbeva mot e mon* (De Rada, Raps.); pastaj në fjalën *gjithmon* ("gjithë kohën, çdo kohë", Pekmezi, Gr. f. 215, khs. gjerm. *alliveil* "përhera"). Kompozita me *lë* si ky që pamë këtu ka shqipja dhe të tjera; p.sh. geg. *lebarqí́* (Meyer-i, E.W. 242), tosk. *lëbarkë* (Kristoforidhi 201) të hequr bark. *i-*ja e silabës së parë në *limontí́* ka dalë nga një *ë* pas *l*-së, siç e shohim dhe në kal. *livere*, krahas me *lëvere*

rrecka (Meyer, E.W. 244), në geg. *livroj* përbri *lëvroj*, *lëroj* (arën), geg., tosk, *lishoj*, prej dhe pranë tosk. *lëshoj*, tosk. *likurë*, geg. *likur*, pranë tosk. *lëkurë* (cf. Pekmezi, Gr. 285). Kjo fjalë e shq. në kuptimin e saj i përgjigjet frëngj. *passe-temps* – substrati i drejtpërdrejtë i këtij substantivi më *ī* është një adjektiv më *-etë*, i formuar prej **lë-mon*, i atij lloji që përmend Meyer-i në A. St. 2, 77: *errëtë* pranë *errë*, *majmëtë i majmë, largëtë* pranë *largë*. Që në *limontí* midis *n*-së e *t*-së ka rënë një vokal, këtë e shohim jo aq nga të raujturit të paprekur të grupit *-nt-* se De Rada, Raps. 18 shkruan, përveç *limontí* edhe *këntuar* – sesa nga arsye morfologjike.

l u m, l u m ë, l y m ë lumë; *l i s ë, l u s ë, l y s e*, she, përrua

Meyer-i, E.W. 251 shënon trajtën *lymë* prej Bardhit. E gjegjmë edhe te Bogdani, Cun. proph. I, 67, 19. Shpjegimin që jep Meyer-i loc. cit. marrë nga lat. *flūmen*, W. Meyer-Lübke, Gröbers Gr. I; 1047 e quan "jo krejt të sigurtë". Dhe me të vërtetë, po ta nxjerrim këtë nga latinishteja, ndeshim së pari në vështirësi fonetike: *fl*-ja iniciale e latinishtes qënka përfaqësuar në shqipet me një *l*, kurse lat. *fl* ruhet: *flok* nga *floccus*, *fluturoj* nga *fluctulare* pastaj, vështirësia që paraqet reflektimi i lat. *ū*, në *flūmen* (kurse zakonisht ka dhënë *y* në shqipet) del nga shtjellimi i Meyer-Lübke-s, loc. cit. Së dyti, shpjegimi i *lumë* nga *flūmen* ka lënë mënjanë fjalën *lisë*, *lusë*, *lyse* she, përrua, që u shënua në krye. Nga këto tri forma të parën Meyer-i, E.W. 247 e citon pas Hahn-it, Reise durch Gebiete des Drin und Wardar f. 24, po pa ia shpjeguar burimin. Harta e përgjithshme e Austrisë për Europën e mesme 1:200.000 te fleta e Prizrenit shënon tri rrypna uji me këtë emër. Këtu e gjejmë të shkruar *Ljusa* (*lj=l*, cf. *Ljaparda = Laparda*) dhe *Lüsja*. Këto fjalë të shqipes, po t'i afrojmë me cimr. *lliant* lumë i madh, det, sllav. e vj. kishtare *lьjǫ*, *lějǫ* derdh, lit. *lė́ju* derdh, *lytùs* shi got. *leiþu* verë pemësh, rrënja *lei-* (Walde, E.W. 337, Fick 3^4, 364), nuk hasim asnjë vështirësi. Baza e trajtave *lymë*, *lumë*, *lum*, është **li-m*, një formë kjo që ruhet e gjallë në emrin e lumit *Lim* në Hercegovinë.[28]

[28] *Që emri i lumit Lim shkon bashkë me apelativin e shqipes lumë këtë e ka pranuar qysh Vondrák, Altksl. Gr., f. 53, duke sqaruar gjithsesi i-në e emrit të lumit me rrethan të brendshme sllave (cf. Sll. kisht. e vj. plinǫti përbri pljunǫti). Analiza*

Sufiksi po ai që konstatuam në fjalën *polem* popull. *y*-ja në *lym* u shkaktua nga labiali që vinte pas. Shëmbuj për ndrimin *i: u* pas një *l*-je na japin Meyer-i, E.W. 250 me Pekmezin, Gr. 56, *lule*, nga lat. *lilium*, *kolubë*, kasolle, nga sllav. *koliba*, *luath livadh*, nga gr. e re *λιβάδι. lisë*; *lusë* kanë atë sufiks që e pamë dhe te *bresë*; *kmesë*, lat. *grosa* (te Arnobi). *y*-ja në *lysë,* në qoftë se kjo trajtë ekziston vërtet, do të jetë përftuar pas *lym*.

Tosk. *l u m ë,* geg. *l u m* i lumtur, geg. *l u m n í* lumtëri, lavdi, *l u m n o j* lus shënjtorë ose të vdekur, lavdoj

Të tjerë përfaqësonjës të kësaj familje i gjen te Meyer-i, E.W. 250; fjalëvet të geg. që cituam këtu në krye u dhamë jo vetëm kuptimet që ka Meyer-i, po dhe atë të Bashkimit, f. 240. Këtë familje fjalësh Meyer-i e ka lënë pa shpjeguar, ku *lumë*, *lum*, ka dalë nga *lub-no* dhe është e afërt me gjerm. *lob* lavd, lavdi, nord. e vj. *lof* lavdi, lit. *liaupsẽ* lumërim, këngë lavdi, *liáupsinti* me lumnue etj. (për përhapjen e këtij grupi në gjuhët motra indoeuropiane sh. Walde, E.W. 336, [2]426, Berneker, I.F. 40, 151, dhe këtu më lart fjalën *laps*). Me këto fjalë që cituam këtu afrohet mirë nga ana e kuptimit sidomos *lumní*. Trajtimi i *bn*: *m* është, pas sa u tha këtu, po ai që shohim te *pn* (*gjumë* nga *supnos* gr. *ὕπνος)*. Një e këtillë konkordancë në trajtimin e *bn* dhe të *pn* është afër menç a priori, sa kohë që si trajtë të ndërmjeme midis *pn* dhe *m* do të pranojmë një *mn* (Meyer, ct. st. 3, 32), dhe sa kohë që për *bn* supozimi i një forme të këtillë ndesh edhe në më pak vështirësi se sa te *pn*. Edhe në latinishtet *pn* e *bn* janë bërë të dyja *mn* (*somnus*, nga një *sụepnos*, khs. *sopor*; *Samnium*, khs. *Sabelli*. Morfologjikisht *lum*, nga *lub-no-*, është një formim participial: "i lëvduar, i lumnuem".

l u n g ë

Meyer, E.W. 53 dhe Bashkimi kanë kuptimin e rëndomtë të lungës, kurse Kristoforidhi, Lex. 213 ka kuptimin e veçantë "iritacion i bajameve".

---

etimologjike e fjalës së shqipes – dhe për këtë duhet të shihen çështjet e realieve – më vete lejon që i të shihet si e fillme.

Meyer-i, loc. cit. këtë fjalë e afron, po si me dyshim, me *bullungë* xhungë, e dalë në trup si dhe në enë metali, dhe e bashkon kështu me *bulë*, mungull, gonxhë që vjen nga lat. *bulla*. Mirëpo me këtë shpjegim mbetet i errët trajtimi i silabës së parë. Kjo fjalë më fort ka të bëjë me ind. e vj. *rṓga-ḥ* cen, sëmundë, ruje e thyer, dhimbje, sëmundë, lit. *lū́žti* me thye (intrans.), gjerm. *Lücke* vrimë, sopë që mungon, *Loch* birë, vrimë, rus. *luznutь* me i ra, me shty (për këtë grup fjalësh khs. Walde, E.W. 352 ^{2}445). Fjala e shqipes bashkë me ind. e vj. *rṓga-ḥ*, *rujā* na shpien te një *leu-g*, kurse fjalët balto-sllave janë vazhdimi i një *leu-ĝ*-. Sa për zhvillimin semantik të fjalës ("lungë") përkundrejt irland. së vj. "dhimbje sëmundë" khs. gjerm. e vjetër të lartë *swëro* dhimbje në trup, sëmundë, bullungë, lungë, gjer. e sotme *Geschwür* lungë.

m a r r

Meyer-i, E.W. 261, këtë fjalë, pak si me dyshim, e afron me ind. e vj. *mr̥šáti* prek, dhe si rasë analoge për trajtimin fonetik ai përmend fjalën *dritë*, prej një **drste*, *mer*- për *mers*-. Veçse në A. St. 3,14 që u botuan pas E.W., Meyer-i vetë provoi që në *dritë* nuk kemi një ndrim të *rs*, po një ndrim të *k̂t* në *t*; *dritë* shkon me ind. e vj *dr̥ś*-, gr. *δέρκω,* anglos. *torht*. Prandaj një *rr* nga një *rk̂* nuk ka të ngjarë që të jetë. Përveç kësaj barazimi: shq. *marr*: ind. e vj.*mr̥šáti* prek, nuk të kënaq as nga ana e kuptimit. Më mirë pra ta afrojmë verbin e shqipes me gr. *μάρη* dorë (cf. Neisser, BB 19, 121 v.) *εὐμαρής* përdorak, këtu kemi të njëjtin raport kuptimi si në gr. *χείρ*, shq. *dorë*: ind. e vj. *hárati* merr mban, *háraḥ* të marrët, dorëza, *haraṇa-m* të marrët krahu (Prellwitz, E.W. 504). Krahaso përveç këtyre edhe austr. *Greiferl* = dorë (*greifen* = me kapë, me rrokë, përkth.). *rr* në *marr* vjen nga një *rn*. Ky verb, siç ka dëftuar Pedersen-i, K.Z. 33, 542 dhe Alb. Texte 12, është një nga më të vjetrat verbe nazale të shqipes. Me këtë gjë konkordon më së mirë fakti që vetëm prezenti e participi paraqesin një *rr*.[29]

[29] Gjiri pakëz më e largët është gr. *μάρπτω* kap, që rrok, të cilën e afron Pedersen-i BB 20, 231. Për *μάρη: μάρπτω* sh. Brugmannn, I.F. 18, 131, Persson, Wurzelerw. 62, për *μάρπτω* sh. Kretschmer, K.Z. 31, 392. Nuk është e sigurtë që *μάρη* të ketë një temë e moçme më *r-n*- (ef Pedersen K.Z. 32, 248).

m a z ë ajkë, sipa e qumështit

Kjo fjalë mungon te Meyer-i, po gjendet te Bashkimi 257, Jungg 76 (maz), Kristoforidhi 217, i cili jep edhe kuptimin e fundit (gr e re *τσίπα*); etimologjikisht hyn në familjen e shq. *manj, maim*, lat. *madeo* jam i lagët, i njomë, gr. *μαδάω* përderdhem, tretem, ind. e vj. *mēda-ḥ* dhjamë, *mḗdha-ḥ* lëng i lyer, pije e fortë, gjerm. e vj. e lartë *mast*. gjerm. e sotme *Mast* të majurit, maja (Brugmann, Grundriss 1,[2] 624). Baza është *madi̯ā*. Meqë ajka paraqet të majmit e qumështit, emërtimi i saj kuptohet mirëfilli nga ana semantike. Sa për raportin kuptimor "cipë e qumështit" përkundrejt "ajkë" khs. gjerm. e mesme të lartë *roum* ajkë, gjerm. e sotme *Rahm* ajkë, përkundrejt anglos. *rēama* cipë e hollë (Fick 3,[4-] 348).

Geg. *m a z í* hulli; toka e punuar, gati për të mbjellë; të çarët e ugarit

Formën dhe kuptimin e kësaj fjale e kemi prej Kristoforidhit 217, i cili si sinonim na jep *ugar*, dhe prej Bashkimit 257; Meyer-i, E.W. 257 ka trajtën *mazie*, pas Rossi-t, po fjalën e lë pa shpjeguar. Kjo hyn në rrënjën *mad* i bie, e pres, e rrah (gjerm. e vj. e lartë *steinmezzo*; lat *maialis* derr i tredhur, nga një *madi̯alis,* Sommer, I.F., ll, 265; Walde 361 [2]455). Për kuptimin khs. gr. *φάρος* hullis, çaj copëtoj, lat. *ferio* shtyj, i bie, e govit (Walde, E.W. 217, [2]283). Një trajtë bazë **madi̯ā*, që dha **mazë* erdhi e iu ngjit një *í* sekundare në atë mënyrë siç u pa më për së afërmi të fjalës *zī*. Për punë të sufiksit krahaso sinonimin *vërrí* (sh. më poshtë). Shtimin sekundar të *-í-së* e shohim dhe te geg. *lëbarqí* dizenteri, përkundrejt tosk. *lëbarkë*.

m b y l l, m b i l l

Kjo fjalë afrohet me lit. *pilìs* kështjellë, kala, let. *pils* idem ind. e vj. *pū́r* kala, qytet i fortifikuar, *gōpuram* portë e qytetit, gr. *πόλις* kala, qytet, *πόλη* portë, duke admetuar një raport semantik pak a shumë të atillë si midis rus. *zamaknútь* mbyll dhe *zámokъ*, në çek *zámek* etj. (Për këtë grup fjalësh sh. së fundi Jacobsohn K. Z. 42, 272 v.). Fjala *mbyll* në bazën që do të supozojmë për të i përgjigjet më fort fjalës së baltishtes *m-pi̯*, respektivisht

-pu̯l̥-. Me këtë ne vëmë në dorë një dëshmi për reflektimin të *l̥*-së sonantike në gjuhën shqipe. Sikundër, pra, që *r*-ja sonantike në pozicion para sonanti reflektohet me *ir*, kështu reflektohet edhe *l*-ja sonantike, në të njëjtin pozicion, me *il*. *y*-ja dolli nga *i*-ja pas tingullit labial. Trajta sekundare të *mbyll* sjell Kristoforidhi, Fjalori f. 232. Nga këto vetëm tosk. *mbëllynj* duhet bashkuar me *mbyll*, *mbill* nga ana e etimologjisë. Pedersen-i, Alb. Texte 156 ka *mbëllij*, *mbllij*; *ë*-ja këtu u përftua në silabën e patheksuar. Format që gjejmë te Pedersen-i na tregojnë se kemi të bëjmë me një formacion verbal të llojit që trajton Pekmezi, Gr. 184, 152 v. Përkundrazi, trajtat *mbëshel*, *mbëçel*, *mbërçel*, *mëshel*, që i ka Kristoforidhi loc. cit. hyjnë te *çel*.

m b u r r, m b u r r e m

Meyer-i, E.W. 55 këtë fjalë e lidh, sadoqë pak me dyshim, me *burrë,* të cilën ai më tej e afron me gjerm. e vj. të lartë *gibūro* bashkëbanor. Po Wiedemann-i, BB 27 219, dyshon që fjalët *mburr* e *burrë* të jenë të afërta në mes të tyre, dhe mendon që *mburrem* do të ketë të bëjë me familjen e fjalëvet sllave që i ka trajtuar Miklosich-i, E.W. 268 te fjala *pŭch-*. Mirëpo atëherë mbetet i ërrët raporti fonetik midis tingullit fundor të verbit të sll. dhe tingullit fundor të verbit të shq.: sll. *ch*. rrjedh nga një *s*. Veçse më anë tjetër vërtet që për arsye të kuptimeve është mirë që *burrë* dhe *mburr* të ndahen nga njera tjetra, por për *mburr* është e mundur pa tjetër që të gjëndet një vënd përbrënda shqipes: duke e lidhur me *bie* sjell, lat. *fero* gr. *φέρω* sjell, indoeur. *bher-*. Edhe *mbahem*, e cila edhe kjo hyn në këtë grup (Meyer, E. W 35) ka kuptimin "mburrem". Pra, fjalët *mbahem* dhe *mburr* që janë të afërta nga kuptimi, janë të afërta edhe nga burimi i tyre. Për kutpimin krahaso edhe serbokr. *ponòsiti se* me u mburrë, me u krenue, me u mbajtë me të madh: *nòsiti* me bajtë. Në pikëpamje fonetike si bazë duhet vendosur një **bhr̥-n-, bhₑr-n* (cf. Wiedemann, loc. cit.), në të cilën *r̥*-ja dha *ur* nga shkaku i labialit të mëparshëm, *mburr* është një prezent i vjetër më nazal, ashtu siç është dhe *marr*.

Tosk. *m b y t, m b y s*; shkodr. *m y s* vras

Kuptimi "vras" është i Shkodrës (sh. Jungg, Fjaluur f. 85). Kuptimet e tjera (të tosk.) u zhvilluan ashtu si dhe frëngj. *noyer* me mbytë, nga lat. *necare* me vra; po ashtu dhe ital. *annegare* me mbytë, nga lat. *adnecare*. Për *mbyt* Shkodra thotë *me myt n'uj*; (cf. Bogdani, Cun. proph. I. 2,7). Për punë të etimologjisë kanë rëndësi themelore kuptimet e kompozitit: *përmbys* në Greqi *prëmis* zbraz, *përmbys* përplas; në Siqeli *përmus* vras, *përmismë* i rrëzuar, *përmisurë* shkarë, rrëshqitur, *përmbysem* bie përmbys; *përmbytëje*. Të gjitha këto kuptime, sidomos "kthej përmbys, e përmbys, përplas" bashkohen me kuptimin e trajtës së thjeshtë (*mbyt*) nën një kuptim bazë "rrah, i bie, e godit, e rrëzoj e përplas = e shtroj përdhe"). Ka mundësi, pra, që kjo fjalë të ketë të bëjë me lat. *confūtare* me rrëzue, me përmbysë, me rrahë, island. e vj. *bauta* me rrahë, me shty, gjerm. e vj. e lartë *bōgzan* idem, dhe më larg lat. *battuo* (cf. Walde, E.W. 137, 63, 2 185, 85, Fick 3^4, 274).

m i h gërmoj, rrëmoj tokën; - m ë s t ë adv. *m ë z a j* (në fjalët *n j i m ë s t ë, n j i m ë z a j* njëfish, *d y m ë z a j* dyfish)

mih: e afërt me got. *maitan* me gdhëndë, me pre, gjerm. e vj. e lartë *meiʒan* idem, *meiʒil* daltë. Raportin që ekziston midis kuptimevet daltoj, pres dhe mih, gërmoj, rrëmih e gjejmë dhe në shq. *grinj*: *gryenj* gërmoj, *grienj arënë* hap dhe të ri (Meyer E.W. 130). *gryenj* i përgjigjet, pra, në kuptimin e saj plotësisht fjalës *mih*, për të cilën Bashkimi 266 jep kuptimin rrëmih me shatë. Vegla primitive të të prerit shërbenin njëkohësisht edhe për të prerë, për të gërryer e për të rrëmihur (Walde, E.W. 2, 127). Ky konstatim vërtetohet më së miri nga këto familje fjalësh që përmëndmë këtu. Nga pikëpamja e historisë së kulturës materiale te shpjegimi i kuptimit që ka familja e fjalës *mih* në shqipet le të kemi parasysh edhe këtë që punimi i tokës me shatë paraqet një nga format më të lashta të ekonomisë (Ed. Hahn, Die Haustiere und ihre Beziehung zur Wirtschaft des Menschen, f. 388 vv., Das Alter der wirtschaft. Kultur, f. 54 vv.; Schrader, Reallexicon, f. 11), që prandaj filli i kuptimevet: çaj (got. *maitan*) *mih*, rrëmih tokën (shq. *mih*) kuptohet mirëfilli nga ana materiale. Meqë mbaresa *h* ka dalë nga një *-skō* (Brugmann, Grundriss 1, ^{2}758, Meyer E.W. 314 s.v. njof), si bazë e fjalës shqipe na del

mid-skō̂. Këtu e kanë vendin dhe numërorët *njëmëstë, dymëstë* i njëfishtë, i dyfishtë adv. *njëmëzaj*, *dymëzaj* (Pekmezi, Gr. 126). *-mëstë*, *-mëzaj* (me *ë* në silabë të patheksuar) hyn në grupin që trajtuam këtu më lart, ashtu si lat. *duplex* gr. *δίπλαξ*: *plango* rrah, gr. *πλάζω* (Walde E.W. 472, 188 ^{2}588, 247). Edhe në let. për "njëfish" thonë *wîńkart*, për "dyfish" *diwkart* ku *kart* i përgjigjet lit. *kařtas* një e goditur, një herë (=sll. e vj kisht. *kratъ*, çek. *-krát* herë).

m j e r g u l l ë, m j e g u l l ë

Meyer-i, E.W. 283 këto forma i barazon me geg. *njegull* nga lat. *nebulla*, në mënyrë që sipas tij *nj*-ja u bë *mj*, duke shkuar nëpërmes të një *mnj*-je; dhe ai thotë se një fjalë vendi e afërt me lit. *myglà*, sllav. *mьgla*, mund të ketë influencuar. Mirëpo me këtë mbetet e pashpjeguar *r*-ja në *mjergullë* – Brugmann, Grundriss 2/1^{2}, 362 e veçoi *mjegullë*-n nga lat. *nebula* dhe e merr për fjalë autoktone të shqipes, besojmë se me të drejtë. Veçse krahasimi që ai bën me gr. *ὀμίχλη*, lit. *miglà* (*myglà*) ndeshet në disa vështirësi të natyrës fonetike, dhe ja sepse: ose *mjegullë* ka pasur që në të parë një grup *-gl-*, dhe atëherë do të prsni një trajtë më *-gl-*, *-gj-*, ose *g*-ja dhe *l*-ja kanë qënë në *mjegullë* të ndara që në ballë me një vokal, dhe atëherë pritej që *g*-ja midis vokales të kish rënë. Edhe vokalizmi i fjalës së shqipes nuk i përgjigjet lit. *miglà* etj. Mundet që në sqarimin e kësaj fjale të na vijë në ndihmë ky fakt. Psalmin 97, 2 ("re dhe errësirë ka rreth tij", te Luter-i) Kristoforidhi e përkthen kështu: *rē edhe mjergullë është rreth atī*. Në biblën çeke të vëllez. ky vënd është përkthyer kështu: *oblak a mrákota jest vůkol něho*. Këto dy fjalë të një kuptimi etmilogjikisht lidhen: shq. *mjergullë* çek. *mrákota* nga një sll. e përbashkët *mork-*. Në punë të guturalit shqipja vërtet që nga sllavishtja largohet, po afrohet me refleksin e këtij grupi nëpër gjuhët gjermanike: nord. e vj. *myrkr* errësirë (Fick. 3^{4}, 313; Kern, I. F. 4, 108; Osthoff, po aty 8, 12 shën; Solmsen, K.Z. 34, 27). Edhe kuptimin "mjegull" që e ka fjala e shqipes përveç kuptimit "errësinë" e gjejmë edhe në gjuhët sllave: rus. *mórokъ* errësirë, mjegull e dendur, çek. *mrákotný* i errët, mjegullor. Nga *mjergullë* u bë *mjegullë* po ashtu si nga *largoj* trajta. *lagoj* me të njëjtin kuptim, që e ka Bashkimi f. 222. Në pikëpamje morfologjike përpara sufiksit *-lā* do të admetojmë që në trung të fjalës ka pasur një vokal, cilësinë e tij nuk mund ta caktojmë më; *u*-ja u sajua pas guturalit.

m o r r

Afrohet me ind. e vj. *marcáyati* e rrezikon, e ha, e dëmton, *marká-ḥ* të vdekurit, vdekja, lit. *pasmeřkt* me prishë, me shkatërrue. Zhvillimi i kuptimit është po ai që shohim në gr. *φθείρ* morr: *φθείρω* prish. *rr*-ja dolli nga *rk*-ja ashtu si në *sorrë*: lit. *szárka* etj. (Pedersen, K.Z. 36, 337). *o*-ja në trung të fjalës na shpie te një shtoston i dikurshëm, po ashtu si në fjalën *sorrë*.

m u n d

Meyer-i, E.W. 291, këtë fjalë e bashkon vetëm me got. *mundrej* qëllim, gjerm. e vj. e lartë *muntar*, gjerm. e sotme *mutnar* zgjuar, i gjallë, lit. *mundrùs* idem, duke përjashtuar nga ky grup sllav. e vj. kishtare *mǫdru* i urtë, me mend lit. *mandrùs* nadan, krenar. Mirëpo got. *mundrei*, gjerm. e vj. e lartë *muntar* hyjnë patjetër në tokun e fjalëvet balto-sllave që u përmendnë këtu më lart me të cilat bashkohen nën një bazë *men-dh-.* Po kjo gjë vlen dhe për verbin e shqipes. *-und* ka dalë nga një *-n̥d*, ka të ngjarë që nëpërmes të një trajte së ndërmjeme *-ënd*, ashtu si dhe në *grundë* (sh. më lart), në *shtrungë*, në *tund* (sh. më poshtë).

n d a j pranë, afër; karshi, në krahasim me

Një vështrim të përgjithshëm mbi përdorimin e këtij jo të vërtetë, po të ashtuquajtur prepozicioni na e jep Pedersen-i, Alb. Texte 166. Po aty theksohet dhe ndryshimi që ekziston te ky në regjim të rasës. Përveç viseve që janë cituar m'atë vënd si shembuj meritojnë të përmënden dhe këto. *Zoti është ndaj gjithë atyre* (Kristoforidhi, ps. 145, 18). *A viteniu ndaj mue* – accedite ad me (Bogdani, Cun. proph. I, 15, 16). Pekmezi, Gram. 209 ka geg. *ndaj*, *ndej* "në krahasim me" përdorur me akuzativ. Pedersen-i, loc. cit., përveç shprehjeve si *ndaj natë, ndaj ditë*, të cilat përkojnë, pra, me ato që shënon dhe Pekmezi, thekson dhe të tjera si *ndaj kishet* apud ecclesiam (Bardhi), *ndaj kalit* vicin del cavallo (De Rada) – ndërtime që janë prapë analoge me ato që cituam më sipër prej

Kristoforidhit e Bogdanit, dhe rasat *kishet, kalit* i quan dative. Pas analizës etimologjike që po japim këtu këto rasa si gjenitive si dative adnominale (cf. gr. *γραμματεὺς τῆς βουλῆ* shkronjës i kshillit lat. *opercula doliis*, ësht' i zhvilluar sidomos në sllavishtet: *vьsěmъ rabъ*, gjerm. e vj. e lartë *ein vorlouf allen:* Brugmannn, Kl. vgl. Gram 434: Vondrák, Vgl. sl. Gr. 2, 365 v). Po kjo çështje nga pikëpamja interne e shqipes natyrisht që as nuk shtrohet. Sinonime me *ndaj* është *ndanë* adv. afër, pranë, prepozicion me gjenitiv pranë, nga ana, një fjalë kjo që Meyer-i, E.W. 11 e lidh me të drejtë me *anë*. Fjalët *ndaj* e *ndanë* duan afruar edhe nga ana e etimologjisë, *ndaj* nga **nd-anį̄*, si një lokativ i hershëm. Për një refleks të lokativit në gjuhën shqipe sh. Pedersen, K.Z. 36, 310 dhe Rom. Jahresber. 9 (1905), I, 209, ku *mali*, gjenitivi i paskajuar i fjalës *mal*, konsiderohet si lokativ më -*eĩ* ose -*oĩ*. Kjo *anį̄* që ndërtuam ne këtu ndryshon nga *mali* vetëm në trajtimin e *į̄*-së, trajtim që lidhet me punën e sandhit. Përdorimi me akuzativ do të ketë ardhur nga ndikimi që kanë ushtruar prepozicionet e tjera.

ndjer, ngjer, ngjera, njer, gjer, deri

Përveç këtyre trajtavet që ka Meyer-i, E.W. 299, gjejmë edhe këto: *ndjerë* (Bardhi 21, Bogdani, Cun. proph. I. 4, 14, 82); *njera* (Pedersen, Alb. Texte 171), *gjerë* (te Meyer-i, E.W. 139 e pashpjeguar) *gjer*, *ngjeç*, *ndy*, *ndyç* (Kristoforidhi, Fjalori 79). *Ndjerë, deri*, megjithë format e tjera që cituam këtu në krye është shq. *inj* deri nga një **enį̄* (Meyer, E.W. 159), gr. *ἐν,* lat. *in*, gjermanik. *in*, lit. *ĩn, į̃* etj. si një **entero*-. Një paralele nga ana semantike e gjejmë në gr. *œστε*, lokr. delf. *ἔντε* deri, e cila, sado të ndryshme që të jenë intepretimet e kësaj fjale (cf. Brugmann, I.F. 14, 72, po ndryshe, sa për pjesën e saj të dytë, Thumb, K.Z. 36, 199, prapë ndryshe Günther, I.F. 20, 11 v), si pjesë të parë përmban një prepozicion me funksion lokal. Një analog të *ndjerë*, nga një *entero*, si nga ana morfologjike si nga ana e theksit e gjejmë në *pështjerë* poshtë thellë, një fjalë që e ndeshim që te monumenti më i parë i gjuhës shqipe, te përkthimi i Biblës prej Buzukut, Mbretërit 3, 17, 23 (botuar në të përkohshmen Tomori, Nr. 12); e ka edhe Bogdani, Cun. proph. I. 34, 8, shkruar *peſctierè* (te Meyer-i fjala mungon). Jo vetëm *è*-ja fundore duhet kënduar *ë*, po edhe *e*-ja e silabës së parë: sepse Bogdani shkruan shpeshherë gabimisht *e* për *è* (=*ë*), p.sh. *delij-*

runė loc. cit. I; 34,7 (tosk. *dëlir*, geg. *dlir*), *njerëzitė* loc. cit. 34, 8 (tosk. *njerëzit*, geg. *nierzit*), *ghezojnė* po aty (tosk. *gëzoj*, geg. *gzoj*). Kjo fjalë ka të bëjë me *poshtë*, *përposh* (mbi të cilën flet Pedersen-i, Alb. Texte 180, K.Z. 36, 290): *-posh* nga **pēd-su* ndër këmbë. Baza e *peſctierė* (=*pështierë*) është me një formë ideale, *pēd-s-t-ero*. Po në fakt duhet nisur nga *poshtë*. Te fjala *ndjerë ndj*-ja u bë *ngj* (cf. Pedersen, Alb. Texte 128, s.v. *gjekët*). *ngjeç* u përftua nga *ngjer ç*, ku *ç* është përemri pyetës. Sa për zhdukjen e *r*-së sh. më lart te *buzë*. Trajta *der* që e ka Shkodra (Kristoforidhi 79) duhet venduar edhe kjo këtu, sidomos për punë të fjalëvet *ndy*, *ndyç*, që i përmendmë më lart. Siç dihet, në shkodrançen shpeshherë nuk kryhet palatalizimi i *e*-së, cf. shkodr. *dhet* përkundrejt tosk. *dhjetë*. Sa për *d*-në fillestare në *der*, nga **en-t-ero* khs. shëmbujt që u dhanë më sipër (te *laj*) për *blē*: geg. *digjoj* pastaj *bëleth* (Kavalioti), Shkodr. *Binem* etj. Po kështu ka dalë trajta *gjer* nga *ngjer*. Prandaj edhe është gjë fort e dyshimtë që sinonomi *deri* të jetë marrë nga jashtë. Këtë Miklosich-i si me dyshim pat pranuar që shq. *deri* ridhte nga sllav. serb.-sllav. e vj. kishtare, kroat *deri*), për shkak të *ndjerë* – trajtat e tjera nuk njiheshin atëherë (Alb. Forch. I. 18). Meyer-i ndoqi mendimin e Miklosich-it (E.W. 293). Mbase kemi të bëjmë vetëm me një influencim të fjalës së vëndit nga fjala e sllavishtes në punë të mbaresës *i*, sadoqë edhe ky supozim nuk është i domosdoshëm (khs. p.sh. *derë*, A. St. 6, 35, *i*-ja fundore hyri për *ë*-në, si në lidhëzen *qi*). Dubleta të trajtavet që nisin me *gj* janë *qyç*, *qyr*; *q*-ja këtu qëndron në vënd të *gj*-së, siç ngjan zakonisht (cf. *gjuaj* – *quaj*, *gjedhe* – *qedhe*). Për vokalin e *qyç*, *qyr*, *ndyç*, *ndy* – kemi të bëjmë këtu në forma të gegërishtes – khs. geg. *nye* përbri tosk. *nē*, *nejë*, nga lat. *nōdus*.

n d i e h gjindem, *n d e s h* përpiqem me

(Bashkimi 303, 302; Jungg, Fjal. 90) Kjo fjalë afrohet me sllav. e vj. kishtare *dešǫ*, *desiti*, sll. kisht. e rusisht *došu*, *dositi* (edhe *dešu*, *desiti*) me hasë, serbokr. *dësīm dèsiti*, me ndeshë, çek. *podesiti*, *udesiti* me i a mbërrijtë, me e kapë. Konkordanca semantike e fjalës së shqipes me të sllavishtes është e përplotë. Nga ndryshimi që ekzsiton midis të dy verbeve që u përmëndnë në krye dhe nga forma autonome që paraqet verbi *ndjeh* del se as nuk duhet ta mendojmë që shqipja këto fjalë t'i ketë marrë prej sllavishtes. *sh*-ja e

shqipes në *ndesh* dhe *s*-ja sllave në *desiti* mund të bashkohen vetëm nën një indoeur. *s*. Kjo na vërteton që sllav. *desiti* më mirë nga të gjitha është ta afrojmë duke ndjekur Pedersen-in, I. F. 5, 47, me gr. *δήω* do të gjej. Këtë interpretim edhe nga ana e kuptimit ta do mëndja më shumë sesa afrimin e desiti me gr. *δέκομαι* pranoj, ind. e vj. *syáti* i bën një nder, lat. *decet* ka hie (cf. Fick, I. 4, 234, Walde, E.W. 168, ^{2}223; Berneker, E.W. 188). Veçse në sllavishtet mundet që të jenë tretur du verbe në një. Le të kemi parasysh kuptimet e larga të serbokr. *Udèsiti* me ndreqë, me goditë (që i përgjigjet lat. *decet* me gjithë farefis, 2) godit, ndesh më një, përpiqem me një që puqet krejt me shq. *ndesh* dhe afrohet fort dhe me kuptimin e gr. *δήω*. *e*-ja në shq. *ndesh* shpjegohet mirëfilli po të kemi parasysh *ndjer*; sipas Krstoforidhit f. 272 kjo fjalë përdoret në Shkodër e në rrethet e saj. Shq. *ndieh* na paraqet të njëjtën mabaresë që ka *mih*, *njeh*; pra rrjedh nga nje *des-skô̄*.

n d j e t ë i urryer; f. urrejtje, të vështirë; *n d o t e m*; geg. *n n ī s h e m*

Të dy fjalët që i cituam në krye i ka Meyer-i, E.W. 302 te *ndŷj*, ku, pa dhënë ndonjë shpjegim, shënon vetëm duhet hedhur poshtë çdo afrim me *ndŷj*. Pa dyshim, Meyer-i këtu ka të drejtë. Geg. *nnīshem* mungon nëpër fjalorë, po e përdor Fishta; Lahuta e Malcís I, 14. Ky grup fjalësh lidhet me *dhjes*, pasivi *dhitem*, të cilat i afrojnë me gr. *χέζω* ind. e vj. *hadati* (Meyer, E.W. 86), Prellwitz, E.W. 2 503). Sa për zhvillimin semantik të *ndjetë* përkundrejt *dhjes* krahaso p.sh. çek. *ohavný,* i ndjetë, sll. kisht *govьno* mut, ind. e vj. *guaváti* cacat. Në pikëpamje morfologjike *ndjetë* lidhet me grupin e abstraktëve verbale dhe adjektivale më -*ta*, për të cilat u fol më sipër te *botë*. Tani na del pyetja sesi qëndron *ndjetë* ndaj *dhjes* në pikëpamje formale. Sikundër që krahas me *thanj* nga **saus-n̥jō̄*: lit. *saũsas*, sllav. e vj. kishtare *suchъ* i thatë (Meyer, E.W. 88), aoristi *thava,* u bë dhe një paritcip *thatë*; kështu dhe krahas me *dhjes* aorist *dhjeva* leu dhe një particip *ndjetë*. Në fund të fundit, pra, një formacion si *ndjetë* i detyrohet faktit që *d*-ja radikale e *dhjes*, nga *ĝhedi̯ō̄*, në aorist doli në mes të fjalës dhe kështu u zhduk rregullisht (veta 3 sing. e aoristit *dhjeu*, Pedersen, Alb. Texte s.v. *luaj*). Kështu shpjegohet tani edhe pasivi *dhitem* i gegërishtes (me geg. *i* nga *ie*); pasivi (refleksivi) i shqipes sajohet duke i ngjitur participit format e verbit *jam* geg. *nnīshem*, nga **ndīshem*, ka dalë ose nga një **ndiet-shëm*. *ndjetë*

(cf. *moshë* përbri *motshë*: *mot*) ose nga një *ndied-shem*, me *d* radikale dhe me trajtim të grupit *dš* si në *përposh*, nga *pēd-su* (Pedersen, K.Z. 36, 290). Nga këto të dyja, për arsye morfologjike ka më të ngjarë që e para të jetë e drejtë. *ndotem* na shpie te një participp me infleksion (ablaut). Në gradën e infleksionit *ndotem* qëndron ndaj *dhjes* me *vdorem* vdirem ndaj *vdjer*.

n g ē shkodr. *n g a e* rast, kohë e lirë, nge

Kuptimet, sipas Kristoforidhit, Fjalori f. 260 (*εὐκαιρία*), Bashkimit 291 (opportunita, l'aver tempo di fare una cosa), Jungg, Fjal. 96 (opportunita). Këta dy fjalorët e fundit na japin trajtën *ngae,* të cilën e gjejmë dhe te Pisko, Handb. d. nordalb. Sprache 129 (*skam ngae* = s'kam kohë = kohë të lirë). Kuptimin që jep Meyer-i (E.W. 305). Kuptimin që e jep Meyer-i (E. W. 305): lit. *gyv-*, sll. e vj. kisht. *živ-*, ind. e vj. *jīv-* me atë gradë infleksioni që ka dhe lit. *gaivus* i gjallë, e refuzon me të drejtë Pedersen-i, K.Z. 36, 325, dhe më të vërtetë, përjashtohet çdo mundësi që *ngae* – dhe Meyer-i vetëm këtë trajtë dinte – t'i përgjigjet në gradë të infleksionit lit. *gaivu* (shq. *e* nga një *ai*). *e*-ja e tosk. *ngē* u sajua në mënyrë sekundare me anë të kontraksionit. Krahaso edhe geg. *roe,* tosk. *re*, geg. *hā̆* hae, nga *hae* (Pekmezi, Gram. 247): tosk *hē*. Vokali *ā̆* i formës *ngae* të gegërishtes është primar dhe këtë e shohim qartë nga trajta e skajuar *ngaja* (Lahuta e Malcís I. f. 11). Po kjo pikë s'na lejon ta afrojmë këtë fjalë me lit. *gaivus* që lidhet te një rrënjë *gᵘeu̯ē-*. Atëherë paraqitet nevoja e një shpjegimi tjetër dhe këtu duhet të kemi parasysh dhe kuptimet e ndryshme. Meyer-i niset nga kuptimi "fuqi, gjallëri", i cili në fjalorët e Jungg-ut, Bashkimit e Kristoforidhit nuk gjindet dhe Meyer-i na e dëshmon vetëm për Skironë, pra, për arbërishten e Italisë. Kuptimi që njihet përgjithësisht në shqipen e Ballkanit është "nga voli, kohë e lirë". Ky kuptim e afron fjalën me sll. e vj. kisht. *godъ* kohë, kohë e volitshme rus. *godъ*. vit, kohë, serbokr. *gôd*. ditë e kremte, vit, rast i volitshëm, *prïgoda* rast, gjerm. e v. e lartë *gigat* i përshtatshëm. Baza e fjalës së shqipes është **gadhā*, me zhdukje të rregullt të okluzivit të tingullt në mes dy vokalesh. Kuptimi "fuqi gjallëri" (Skiro) u zhvillua pastaj po ashtu si në ukr. *hóžyj* (sll. e përbashkët *godъ*) që do të thotë "i freskët, i gjallë" (Berneker, E.W. 318). Këtu hyn edhe verbi

impersonal geg. *ngjend*, që Kristoforidhi në Fjalorin e tij 263 e përkthen me *εὐκαιρῶ*, *ἀδειάζω,* pra, "kam kohë, kam nge, ngehem"). Të njëjtin kuptim e gjejmë dhe në refleksin sllav. të këtij grupi: sll. e vj. kisht. *godъ*, që përveç *ὥρα* kohë, do të thotë edhe *καιρός* kohë e volitshme, *vъgodъ εὐκαίρως* (kjo i përgjigjet në kuptimin plotësisht *ngjend*, *godě byti* me iu përshtatë, çek. *vhod* i volitshëm, i tamamtë, i përshtatshëm, serbokr. *zgöda* rast, rahati. Në pikëpamje morfologjike kemi të bëjmë me një formacion me *-n*, ashtu siç e gjejmë p.sh. dhe në *lind*. (cf. Pedersen, Alb.Texte 12).

n g r i d h e m ethem*: n g r i d h u r ë* era përç, *g ë r d e s* kurvar

ngridhem e ka Reinhold-i, Nocta Pelasgicae, Πρόδρομος Λεξ. 66 dhe pas tij Meyer-i, Alb. St. 5, 97. Në atë vënd ai mendon në një afëri me slloven. *grdệti* se[30] me të ardhë të vështirë. Nga pikëpamja e kuptimit është shumë më afër menç ta lidhim me ind. e vj. *gʰṛdhyati* lakmon, gjakon, *gʰṛdhnúḥ* lakëmeç, dishrak (për këtë familje fjalësh të indishtes së vjetër sh. Uhlenbeck E.W. der ai. Spr. 82). Indishtja e vjetër krahas me rrënjën *gardh-* lakëmoj, gjakoj paraqet edhe një rrënjë sinonime *gard-*: *garda-ḥ* lasciv, lakëmeç (aty f. 78). Sa për mundësinë e një bashkimi më të tejmë të fjalëvet inde që cituam me grupin gjermanik të got. *gredus* uri sh. Feist, E.W. 117 dhe literaturën që përmëndet atje. Baza e fjalës së shqipes është *gʰṛd-.* Zhvillimi i veçantë që ka marrë shq. *ngridhem* në kuptimin të saj, përkundrejt ind. së vj. *gʰṛdhyati* lakëmon, gjakon, kuptohet vetvetiu. Khs. lat. *cupido*: *cupio* lakëmoj, gjakoj. Këtu hyn edhe *gërdës*. kurvar (Reinhold, loc. cit. 64), të cilën Meyer-i, A. St. 5, 77 do ta bashkojë me *gërdís* më vështiroset, shpjegim ky që, nga ana semantike, sigurisht që s'ka sesi të kënaq *-ër* në *gërdës* ka dalë nga *ri*, e kjo nga *ṛ*, siç ka ngjarë shpeshherë.

n g r ī n j, n g r ī, geg. *n g r ĩ, s h k r ī n j, s h k r ī*, geg. *s h k r ĩ*, shkreh

ngrīnj e *shkrinj*, megjithë format sekundare të tyret; i ka Meyer-i E.W. 306 v., kurse formën *shkreh* e gjejmë te Kristoforidhi, Fj. f. 400 (s.v. *shkrîtë*). Nga trajta *shkrīnj* (përbri saj dhe *çkrinj*) shihet që fjala

[30] Pletešnik I, 247 shkruan *grdíti se*.

ka nisur në ballë me *kr*. Atëherë ky grup duhet afruar me rus. *čerstvъ* i ngurtë, i thatë, pa ndjenja, *serstvína* kore, sll. kisht.-rus. *črьstvъ* i ngurtë, solid, serbokr. *čvr̂st* (me metatezë) i fortë, i ngurtë, lat. *crassus* i trashë i majmë i vrazhdë (cf. Walde E.W. 148 [2]198, Berneker 171: baza **qerāt* thur, lidh e bashkoj, mledh top). Që kuptimi thelb i grupit të fjalëvet të shqipes është "i fortë, i ngurtë" këtë e shohim nga kjo që edhe kuptimi "ngrij" edhe kuptimi "shkrij" dalin vetëm në trajtat e ngjitura me prepozicion. Edhe nga shprehja e gegërishtes që përmënd Kristoforidhi f. 110 *âshtë ngrīm e âshtë bāmë shtank* ngrin (nga një frikë e përnjëhershme) na del edhe sot kuptimi bazë. Një paralele ekzakte për zhvillimin semantik "fortohem, ngrij" na e jep greqishtja: gr. e re *παγώνω* ngrij, dhe gr. e vj. *πάγος* akull, ngricë: *πήγνυμι* ngul, *πηγός* i fortë i shëndoshë, *âshtë ngrim* = gr. e re *ξεπαγιάζει.* Edhe rus. *čerstvína* kore që cituam më lart është interesante, në lidhje me punën e kuptimit, për grupin e fjalëvet të shqipes që trajtuam këtu dhe për kuptimet "ngrij, shkrij", që kanë këto: khs. lat. *crusta*: gr. *κρύος* ngricë *κρύσταλλος* akull. Për konstatimin e bazës së fjalës shqipe ka rëndësi fjala *shkreh* (që mungon te Meyer-i, po e ka Kristoforidhi), sepse nga *shkreh* arrihet te *ngrinj*, jo anasjelltas. Baza e *sh-kreh* është **kret-sk̂ō. ngrinj*, *shkrinj* nga **kret-nį̄ō* ashtu si *vinj* nga lat. *venio*.

n g r y s, n g r i s, n g r y s e m, n g r i s e t ë, u n g r i s

Kjo fjalë që te Meyer-i ka mbetur pa shpjeguar afrohet me lat. *creper* i mungët, errët, *crepusculum* të mugëtit. Edhe për fjalën latine gjer më sot nuk ka një shpjegim të kënaqshëm (cf. Walde E.W.[1] e [2]). Baza e fjalës së shqipes është **n-kŗp-tį̄o-*. Grupi *pt* shtrohet e thjeshtohet në *t*: khs. *shtatë*, nga *septṃ̀ti* (G. Meyer, A. St. 3, 33; Brugmannn, Gr. 1[2] 722), përmbi ndrimin e *pt* në *t* flet posaçërisht Pedersen-i, K.Z. 36, 325. Khs. dhe *latë* më sipër (te *lapë*). Për një formacion analog sh. te fjala *rras*.

n g j e l b ë t ë, n g j e l m ë t ë i kripur

Pedersen-i, K.Z. 36, 285, i cili pati parasysh vetëm trajtën *njelm* që e ka Pisko 147 me Jungg-un 88 e me Albaninë II 157, e pa mundësinë e ekzistencës së një forme më të vjetër *ngjelm* dhe që kështu kjo fjalë mund të afrohet ma lat. *sal*. Trajtën *ngjelbetë* na e dëshmon tani përnjëmënd Kristoforidhi, Fjalori f. 262, për Tiranë. Kristoforidhi Loc. cit. 263 na jep trajtën *ngjelmetë* edhe për Shkodër, po kjo, në bazë të dëshmive të Piskos, Jungg-ut si dhe të Bashkimit 146, dëshmi që konkordojnë në mes të tyre duke na dhënë të gjithë një trajtë me *nj-* iniciale, nuk do të jetë ekzakte. Sidoqoftë, trajta që na dëshmohet për Tiranë vërteton interpretimin që jep Pederseni, i cili, përveç kësaj, kish pasur parasysh edhe trajtën me *ngj-* iniciale që i qe dëshmuar gojarisht për Shqipërinë e Mesme. Në *njelm* nga një *n-sal-mo*, kemi sufiksin *-mo* që e gjejmë dhe në gr. *ἅλμη*. *e*-ja ka dalë nga një *a* nën influencën e *l*-së që vjen pas, e cila ka për efekt umlautin (për këtë gjë sh. Meyer-Lübke, Gröbers Grundriss 1^2, 1042 vv.) khs. *helm,* gjerm. e vj. e lartë *scalmo* murtajë, *elp,* gr. *ἅλφι. ngjelbëtë* ka sufiks *-bho-*, për të cilin sh. Brugmann, Grundriss $2/1^2$, 388. sh. dhe më poshtë, te *shkelm*, *shkelë*.

n u s fill, gjalmë

Këtë fjalë Meyer-i, E.W. 312 na e dëshmon vetëm për shq. e Italisë, dhe shpjegim etimologjik nuk jep. Po tani këtë e gjejmë dhe te Bashkimi 309. *nus* hyn në familjen e lat. *neo*, *nēre* gr. *νέω* tjerr, *νῆμα* tjerrë, fill; rrënja është **snē*, po krahas me këtë ka dhe rrënjë paralele në indoeur.: **snēu-*, që e gjejmë në island. e vj. *snūa* me dredhë, sllav. e vj. kisht. *snujǫ*, *snovati* me endë, let. *snaujis*, lak, ind. e vj. *snutáḥ* prej dellit (p.sh. Walde, E.W. 410, ^{2}514). Kështu fjala e shqipes paraqet atë gradë të infleksionit që ka fjala sanskrite. Për nga ana e morfologjisë khs. sll. e vj. kisht. *nitь* fill, tërkuzë (që na shpie te një rrënjë **snēi-*), ndërsa *nus* rrjedh nga *nu-ṭio-*. Nga pikëpamja e kuptimit shq. *nus*. qëndron ndaj isl. së vj. *snūa* me dredhë si gjerm. e vj. e lartë *drāt* fill ndaj gjerm. së vj. të lartë *drāen*, gjerm. e sotme *drehen* me dredhë.

njollë

Kjo fjalë mungon te Meyer-i, po e gjejmë të përdorur te revista Diturija (Selanik) I. f. 60 shtylla 1 e ka Kristoforidhi (f. 287) me Bashkimin (f. 148). Meqë *nj*-ja mund të ketë dalë nga një *ngj* (sh. vërejtjet që bën Pedersen-i K.Z. 36, 285 rreth fjalës *njelm*), na jepet mundësia ta afrojmë me gjerm. e vj. të lartë *salo*, *sal(a)wêr* me ngjyrë të thellë, të mbyllët, e ndyrë, anglos. *salo* me ngyrë të thellë, island. *sölr* e verdhë, e ndyrë (baza gjermanike *salva*-), rus. *solovój* e verdhë (për kuaj), isl. *salach* i ndyrë (për grupin e fjalëvet gjermanike sh. Fick, 3^4, 437). Shq. *njollë*, nga *n-sāl-v-*, në vokalizëm afrohet me gjerm. e ulët *saul* i ndyrë, si me blozë (= saks. e vj. **sōl*), e cila edhe kjo hyn në këtë grup që trajtuam këtu (Holthausen, I. F. 25, 150). *lv*- dha *ll*, si zakonisht në gjuhën shqipe.

njomë, ngjomë, nglomë; njom lag, rij, u jap ujë kafshëve

Një rrugë për të shpjeguar etimologjikisht këtë grup fjalësh që ka mbetur pa shpjeguar te Meyer-i E.W. 314 na e çel forma *nglomë* që na jep Kristoforidhi f. 264 për çamërishtën e që Meyer-i në kohën e tij nuk e dinte. Si u sqarua kështu fillimi i fjalës, kjo hyn në grupin e sll. kisht. ruse *glěnъ* jargë, lëng ngjitës, rus. *glěnь* lëng, slloven. *glen* jargë, baltë, llucë etj., lit. *glẽma* jargë ngjitëse, *gléima*, *glemẽsa* idem (Juškevič, Slov. I, gr. *γλοιός* vaj i ndyrë ngjitës, lëng që të ngjitet, anglos. *clœm* ledh, baltë (rrënja indoeuropiane *glēi*-, cf. Wood, I. F. 18, 43; Siebs, K.Z. 37, 34; Meillet, M. S. L. 8, 298; Berneker, E.W. 310, 303; Fick 3^4, 57). Sa për kuptimin e fjalës së shqipes ("i lagët") përkundrejt kuptimit që paraqesin fjalët që sapo cituam këtu nga të tjerat gjuhë indoeuropiane ("që të ngjitet ndër duar, baltik") khs. çek. *vazký* i njomë i ritë, përkundrejt rus. *vjazkij* që të ngjitet, ngjitës, baltik. Nga një kuptim i parë "si jargë" (prej nga dolli "pak i lagët, i njomë, i ritë") u zhvillua kollaj pastaj kuptimi "delikat, i njomë". Krahaso për këtë gjë gjerm. e mesme të lartë *kleine* i pastër, i hieshëm, i njomë, gjerm. e sotme *klein* i vogël (në themel "i lyer, lyer me dhjamë", Kluge, E.W. 7, 274), një fjalë kjo që etimologjikisht hyn në grupin që trajtuam këtu më lart. Baza e fjalës së shqipes – **glēmo*. Pra, fjala shqipe afrohet në punë të infleksionit (ablautit) dhe të përbërjes së saj sidomos në lit. *glẽma*.

p a l ë anë, parti; klasë, seksion

Këtë fjalë me kuptimin "anë, parti" e përdor p.sh. Lirija, nr. 76, f. 2 dhe Tomorri, nr. 2, f. 4 (Jeta e Piros, Kap. 5, përkthyer prej Dokë Sulës). Kuptimin "klasë, seksion" e ka Bashkimi f. 312. Te Meyer-i, E.W. kjo fjalë mungon; sepse fjala palë "e thyer e rrotës, radhë, zgjedhë, çift, varg me fiq të thatë" duket sheshit edhe nga kuptimi që s'është një me të, dhe, përveç kësaj, siç del nga grafia e Bashkimit në shqiptimin e gegërishtes, të dy fjalët ndryshojnë. Sepse palën e rrobës Bashkimi 317 e shkruan *pale* kurse palën që vumë ne në ballë të këtij artikulli ai në f. 312 e shkruan *paal*. Për të njëjtat arsye nuk ka sesi që fjala të jetë identike me *parë par*, çift, nga lat. *par*, përbri së cilës ka dhe *palë* (p.sh. te Lirija, nr. 70, f. 1; Tomori, Nr. 11, f. 3, shtylla 1; khs. dhe Kristoforidhin, Fjalori 300). Sa për anën e kuptimit khs. ato që shënon Walde (E.W. 449, ^{2}561) rreth përpjekjeve që janë bërë për të lidhur lat. *par pars*. E sa për shqiptimin e gegërishtes sh. Bashkimin 312: *paal*, *paala* parti, *paal paala* par, çift. *palë* anë, seksion (geg. *pāl,* e shquar *pala*) është qartë që lidhet me sllav. Kisht. *polъ* anë, breg, fis, gjysmë. Meqë palë ka *l*, dhe këtë e ka dhe në shkodranishten, duhet si *l* bazë të admetojmë jo një *-l-* intervokalike dhe as një *-l̨i-*, po një *-ln-*. Pra, kjo fjalë duhet marrë më mirë si një formë participiale më *-n*, e cila bashkë me sll. *polъ* do afruar, siç duket, me rrënjën **(s)phel-* (ind. e vj. *phálati* pëlcet, çahet më dysh*, phā́la-ḥ* pluar, cumb, sllav e vj. kisht. *plěi*, rus. *polótь* me herrë (barërat), got. *spilda* dërrasë për të shkruar, gjerm. e vj. e lartë *spaltan*, gjerm. e sotme *spalten* me ça etj) (cf. Fick. 3,^{4}511: Walde, E.W. 549, ^{2}732). Sa për zhvillimin kuptimor "anë, palë, gjysmë-çaj" khs. got. *halbs*, gjerm. e sotma *halb* gjysmë, gjerm. e vj. e lartë *halba* anë, drejtim, nord. e vj. *halfa* gjysma, pjesë, anë, palë, gjerm. e vj. e lartë *halba* anë, drejtim: lat. *scalpo* me pre, me daltue me një vegël, me gdhendë, me krue, me gërvishtë (Fick 3, ^{4}85, Walde, E.W. 549, ^{2}682). Për të tjera reflekse të rrënjës *(s)phel-* në gjuhën shqipe sh. te fjalët *plis* dhe *popëlë*.

Tosk. *p e n d ë*, *p ë n d ë*, geg. *p ê n d ë*, *p ê n n ë*, pëndë qe, ditar (toe); *p e n k* zagarë të lidhur bashkë

Nga këto fjalë Meyer-i (E.W. 326) të parën e bashkon me *pendë* e zogut, krah, nga lat. *penna* pendë. Mirëpo kuptimet e këtyre janë larg shumë njeri nga tjetri: më një anë "pendë qe, ditar toke", më anë tjetër "pendë (e zogut), krah", dhe kjo nuk është në favor të atij interpretimi. Përveç kësaj *penna* (respektivisht *pinna*) në asnjë vënd të gjuhëvet romane nuk ka kuptimin "pendë qe, ditar toke"[31]. Fjala e shqipes përkundrazi afrohet me lit. *spandyti* me nde, *pinnù*, *pìnti*, sllav. e vj. kisht. *pęti* me ndehë, me ngrehë, sll. e vj. kisht. *pǫto* zinxhir, verigë. Pra, baza e fjalës së shqipes është "gjë e ngrehur, pendë qe". Sa për zhvillimin semantik "çift qe, çift", khs. ind. e vj. *yugám* zgjedhë, çift, pastaj frëngj. *couple* çift (në të vërtetë "zagarë të lidhur bashkë": lat. *copula*). Zhvillmi i mëtejmë i kuptimit gjer në "ditar toke" (si masë) ka një analogji në gjerm. *Joch* zgjedhë, ditar toke, lat. *iugera*. Nga pikëpamja morfologjike kemi të bëjmë me një formë më *-tā*; nga ato që trajtuam më lart te fjalët botë, latë (khs. sllav. e vj. kisht. *vrъsta*. lat. *repulsa* etj). Nga pikëpamja fonetike është e vërtetë që nuk do të kish asnjë vështirësi që ta konsideronim *pëndë* huazim nga sllav. *pǫto* (sa për tingujt khs. *pëndar* bekçi arash e vreshtash, pojak, nga sllav. e vj. kisht. *pǫdar*, Meyer, E.W. 332; më shumë do të flitet për këtë te huazimet, te fjala thëngjill). Mirëpo janë dy momente që flasin kundër një mendimi të këtillë: 1. kuptimi i fjalës së shqipes që është zhvilluar posaçërisht nga jashtë dhe që s'ka as analogji përbrënda gjuhëvet sllave; 2. është ekzistenca e fjalës *penk* m. zagarë të lidhur bashkë që do ta shqyrtojmë tani. Këtë fjalë e ka Pekmezi, Grammatik 266;[32] po ta lidhim te baza indoeur. **(s)pen-* që trajtuam këtu, kjo fjalë gjen sinonime të plota në rus. *púto* zagarë të lidhur bashkë, litar, lit. *pántis* litar për t'i lidhur këmbët bagëtisë. Në pikëpamje morfologjike *penk* është

[31] Për zhvillimin e kuptimevet në gjuhët romane sh. Gröber, Arch. lat. Lexicogr. 4,437; Meyer-Lübke, Zeitschr. f. rom. Plil. 24, 403 v.; Puşcariu, ibidem 28, 682 v.

[32] Meyer-i, E.W. 327 shënon vetëm fjalën *pengë* qapat që i vihen kalit, pengesë, sipas Bardhit, dhe këtë e nxjerr nga lat. *pedica*. Për vështirësitë që has ky shpjegim sh. Meyer-Lübke, Gröbers Grundriss 1^2, 1050. Edhe më të mëdha janë natyrisht vështirësitë po të duam ta nxjerrim *penk*-un nga *pedica*.

e pajisur me sufiks -*k*, ashtu si *byk* (sh. më lart), *ujkth* bashkë lesh (sh. më poshtë). *e* u përftua përpara një nazali plus një eksplozivi, ashtu si në *vënt*. Kështu të dy fjalët e trajtuara këtu, *pendë* e *penk*, e mbështetin njëra tejtrën. Pastaj, pas *penk* do të jetë formuar edhe *pengë*, siç gjejmë përgjithësisht feminina krahas me shumë maskulina, si *lot*, *lotë*, *djep – djepe*, *djebë*. Më vonë, nga verbi denominativ *pengonj* erdhnë e u formuan abstraktët *pengesë* zinxhir pengimi, rryp pengimi, *pengim* (khs. rus. *púty* litar zinxhirë). Le të shënojmë dhe këtë që Kristoforidhi, përveç fjalës *pëndar* të tosk., që do të thotë pojak, bekçi arash e vreshtash, Meyer-i në E.W. vetëm këtë shënon – ka edhe një geg. *pëndar* bujk, i zoti i një pënde qesh (*γεωργός*, *ζευγίτης*). Natyrisht që kjo nuk mund të ndahet nga *pënda* jonë, *τὸ ζευγάρι τῶν βοῶν*, pra s'ka të bëjë aspak me tosk. *pëndar*, që vjen nga sllavishtja.

p i l l ë vegël për të krehur a për të lënurë lirin; ajo që kreh e lënur lirin; *p j e k ë t ë* qërpikët

pillë mungon te Meyer-i, po na e dëshmon Krstoforidhi, f. 326, për Berat, si dhe Bashkimi, f. 351. Fjala ka të bëjë me gr. *πέκτω* kreh, qeth, lat. *pecto* kreh, lit. *pèszti* me ndukë, me ndukë për flokësh, gjerm. e vj. e lartë *fahs* flokë, leshra etj. Baza e fjalës së shqipes është **pek̂-lā; i* nga një *ie* përpara dy konsonantesh; -*k̂l*- pati po atë trajtim që pati -*sl*- (si p.sh. në *kollë*). -*lā* është sufiksi indoeuropian që formon nomina instrumenti (emra veglash), khs. sll. kisht. *greblo* lugatë, lat. *pīlum* shtypës, dorë e havanit (Brugmann, Grundriss 2/1, [1]364 vv.). Kuptimi që ka fjala e shqipes tregon që kjo nuk vjen as nga altinishtja *pīlum* dorë e havanit, as nga sllav. *pila* sharrë. Në të njëjtën familje hyn fjala *pjekëtë* qerpikët (Pedersen, Alb. Texte, f. 32, 178), e cila me kuptimin e saj piqet më së miri me ind. e vj. *pakṣman* qerpikë, flokë. Po kurse ky grup fjalësh në gjuhët satem ka *k̂* (khs. sidomos lit. *pèszti,* avest. *pašnəm* qepallë), shq. *pjekëtë* ka *k* velare. Pra, ka të ngjarë që kemi të bëjmë me një fjalë të marrë hua nga një gjuhë centum.

p j e k prek, takoj, i bie, e godit

Kuptimi "i bie, rrah" është kuptimi bazë, siç e vërteton dhe Pederseni, Alb. Texte 178. Afrimi që bën Meyer-i (E.W. 341) me lat. *plecto* duhet lënë mënjanë, meqë *pl*-ja ruhet në shumicën e dialektevet të shqipes dhe më anë tjetër *pj*-ja fillestare në *pjek* është e shqipes së përbashkët. Këtu do të kemi të bëjmë me një metatezë të **kep-,* pra, do ta afrojmë me gr. *κόπτω* e godit, i bie. Krahaso fenomenin analog në gr. *ἀρτοκόπος* furrxhi: *πέσσω*, nga *peq̑u̯i̯ō* pjek, pastaj, siç duket, edhe lit. *kepù* pjek – sllav. *pekǫ* pjek. Për këto lloj metateza flasin më shumë në këto kohët e fundit Niedermann, I. F. 26, 45 v. e Hirt, I. F. 21, 171. Refleksi shqiptar i këtij grupi, në trajtën e tij të pandrruar, d.m.th. pa pësuar metatezë, u pa më lart, te fjala *kmesë.*

p l a f mbulesë leshi e larme; *p l ë h u r ë, p ë l h u r ë, p l u h u r ë, p ë l u r ë* beze e ashpër, pëlhurë bankash

Meyer-i, E.W. 343 me të drejtë *plaf* e *pëlhurë* i ka afruar njërën me tjetrën. Tani, duke u vërtetuar një farefis i *plaf*-it përbrënda shqipes, bie vetvetiu mendimi që kjo të ketë ardhur nga slloven., kroat. *plahta* çarçaf i dyshekut, mbulesë e tryezës, mendon që Meyer-i e përmënd vërtet, po si të pasigurt, duke theksuar edhe vështirësitë që dalin. Atëherë kemi të drejtë që për *plaf*-in të kërkojmë një vënd përbrënda fushës së visarit autokton të shqipes: lat. *plecto,* gjerm. e vj. e lartë *flihtu, flehtan,* gjerm. e sotme *flechte* thur, gërshetoj, ind. e vj. *prašna-ḥ* thurimë, shportë e thurur etj. *plah* ka dalë nga një *plo*$\hat{k}$*s-qo-* dhe është në themel vazhdimi i një teme më *-s*, të cilën e gjejmë dhe në gr. *πλέκος* n. thurimë, *πλοχμός* gërshetë, nga **ploksmo* (cf. Meillet, MSL ll, 313). Për mënyrën e formimit të fjalës khs. lat. *ēsca* gjellë, lit. *ėška* (ose *ėkas*) hej, kërmë, coftinë nga një *ēd-s-k-*, fjalë që kanë dalë nga një temë më *-s,* të cilën e shohim edhe në lit. *ėdes-is* hej, tagji, sllav. e vj. kishtare *jasli* grazhd, gjerm. e vj. e lartë *ās,* gjerm. e sotme *Aas* kërmë, coftinë (sh. J. Schmidt, Neutra 379). Sa për sufiksin *-k* khs. *byk, penk, ujkth.* Trajtimi i mbaresës është po ai që gjejmë dhe në verbet e shqipes më *-h* (*njoh, mih*). Për anën kuptimore le të krahasojmë çek. *pletivo* pëlhurë: *pletu* thur, pleks.

p l a n k, p l e n g u turp, dhunë, mbarrë

Këtë fjalë që te Meyer-i mungon, e ka Kristoforidhi (f. 331) me Bashkimin (f. 355). Është afëri me lat. *plango* i bie, e godit, island. e vj. *Flekkr* njollë, nishan, gjerm. e sotme *Fleck* njollë, lit. *plega* dajak, ndëshkim trupor. Fjala e shqipes na paraqet një shkallë infleksioni *pleg-* (ose *plëk-*), ashtu si dhe fjalët e gjuhëvet gjermanike që sapo cituam (Për shkallët e ndryshme të infleksionit te ky grup fjalësh sh. Walde E.W. 472, ^{2}588). *e*-ja u zhvillua përpara bazalit një eksploziv, ashtu si në *vent* e në *penk*. Për zhvillimin kuptimor që ka pësuar fjala e shqipes, përveç isl. e vj. *flekkr* khs. dhe gjerm. *Fleck* = njollë dhunë ("njollë në nder"), pastaj lat. *pudet me* më vjen turp: *pavio* rrah, godit (Walde, E.W. 498, ^{2}621).

p l i s dheu

Kuptimin "plisi i blertë" e ka Kristoforidhi 331. Meyer-i, E.W. 345 mendon, po me dyshime, se mos vjen nga gr. e re *πλί(ν)θος* tjegull. Ky mendim s'duket të jetë i drejtë dhe për këtë mjafton fakti që te Kristoforidhi (loc. cit.) gr. së re *πλί(ν)θος* i përgjigjet shqipja *plitë,* e cila piqet me atë fjalë edhe në kuptim, kurse *plis* largohet nga kuptimi. Kjo fjalë hyn përkundrazi te rrënja *(s)phel-* (ind. e vj. *phā́la-ḥ* pluar, *phálati* çan pëlcet e çahet më dysh, gr. *σπάλαξ* 'urith' sh. dhe më sipër te *palë* dhe më poshtë te *popëlë.* Baza është: *pli-tḭo,* qoftë që do të nisemi nga **pli-,* një zgjerim i rrënjës që *përmëndmë* (sh. Fick 3, ^{4}252), qoftë që do të vendosim një *pḭ-tḭo,* ku *ḭ*-ja në këtë rasë ka pësuar të njëjtin trajtim që pati dhe *i̯*-ja. Përsa i përket anës morfologjike këtu kemi të bëjmë me një zgjerim *-ḭo-* të një substantivi të pajisur me formatin *-to;* cf. lit. *pánczei,* zinxhirë, hekrua, përkundrejt sll. së vj. kisht. *pǫto* (Brugmann, Grundriss 2/1^{2}, 409). Raporti semantik ("plis = e çarë") na del edhe në gjerm. *Scholle* plis, që hyn te rrënja **sqel* çaj (Kluge, E.W. ^{7}412); ind. e vj. *loṣṭá-* m. n. si bucë dheu, që i përket rrënjës **leust-, louṣt-, lust-* shpoj, shtyj, godit, ind. e vj. *logáḥ* plis dheu, që lidhet me *rujáti* thyem, Petersson, I.F. 24, 251 v.

p l o k, p l o g u, p l o g ë, p l o g ë t ë i plogët, përtac; *p l o g ë n í*

plogë e gjejmë që te Bogdani, sh. edhe Bashkimin f. 356, Kristoforidhi f. 332, ku shënohen edhe fjalët e tjera që cituam në krye. *plog* ka dalë nga **pa-log-*, i përgjigjet plotësisht sinonimit të tij, lat. *neglego,* shkujdesem, lë pas dore (*pa = nec),* ku hyjnë edhe *religens* fetar, shpresëtar, gr. *ἀλέγω* kujdesem për një gjë, *ἀλεγύνω* bëhem merak (për përhapjen e këtij grupi në gjuhët motra sh. Walde, E.W. 176, [2]233, Boisacq 42). shq. *-log-* ka dalë nga *lēg-,* ku *ē*-ja përfaqëson shkallën e rregullt të vokalit në aoristin asigmatik të shqipes. Për zhdukjen e vokalit të *pa-* përpara një likuidi kemi dhe analogji të tjera: *prulun-perulun* (Bashkimi 366), *print* nga lat. *parentem. ë*-ja fundore në *plogë* u zhvillua sekundarisht, si në rasat që u panë më sipër te fjala *djathë.*

p l o k, p l o g u tok, grumbull

Këtë fjalë që mungon te Meyer-i, Kristoforidhi në Fjalorin e tij f. 332 e dëshmon për toskërishten, për të folët e Përmendit e të Korçës. *plok, plogu* ka dalë nga një **plēgo* dhe afrohet me *plot* lat. *plēnus*, got. *fulls,* lit. *pílnas*, sllav. e vj. kishtare *plъnъ* etj.[33] Kjo fjalë me përbërjen e saj me anë të formantit *-go-* radhitet në ata emra që përmënd Brugmann-i në Grundriss 2/12, 507; pjesa e parë (këtu *plë-*) duket si një rrënjë njërrokshe ose si një emër radikal. Në pikëpamje morfologjike khs. sll. kisht. *struga* rrymë, barkë (rrënja *sreu* – rrjedh); lit. *eigà* të ecurit, *at-eigà* të arriturit: *eĩti*

[33] Për lat. *religens*, *religio* sh. tani W. Otto, Arch. f. Religionswiss. 12 (1909) f. 541, i cili nuk ka ndonjë kundërshtim për afrimin e këtyre fjalëve latine me gr. *ἀλέγω* etj. shton njëkohësisht. "Po nuk merret vesh pse e kanë përbuzur afrimin me *legere* që të paraqitet vetvetiu". Walde, E.W.[2], 874 e pëlqeu këtë mendim. Në këtë mënyrë pranohet në themel mendimi i Wiedemann-it, i cili në BB 27, 240 shënim, i cili edhe ky e bashkon lat. *religens* njëkohësisht dhe me gr. *ἀλέγω* dhe me lat. lego, gr. *λέγω*. Edhe von Lingen, Die Wrz. *ΛΕΓ* und *ΛΕΧ*, f. 35 pyet se nga cili shkak formal Fick-u fjalët *neglego*, *religens* i ngjit te rrënja *leg* "kujdesem", po *eligo*, *colligo* i vëndon te rrënja leg "mbledh, zgjedh, lexoj". Kësaj pyetjeje të von Lingen-it i jep tani përgjigjen gjuha shqipe: latinishtes *legere* "me mbledhë, me zgjedhë, me lexue" në shqipet i përgjigjet mbleth (Meyer, E.W. 265) me *ĝ* palatale, latinishtes neglegere "me lanë mbas dore, mos me marrë parasysh" i përgjigjet shq. *plok*, *ploge* "i plogët" me *g* velare. Kështu, pra, mendimi i rëndomtë gjer më sot (cf. Otto, loc. cit), i cili *lego* dhe *religens* i ndan, gjen një mbrojtje fonetike në gjuhën shqipe.

me ecë; lit. *kúgis* çekan: *káuti* me rrahë, etj. Në këtë mënyrë me shq. *plok* tok, grumbull mund të bashkojmë edhe gjerm. e vj. të lartë *folc* grumbull, ushtri, gjerm. e sotme *Volk* popull, nord. e vj. *fólk* çetë, fis, popull, etj., pa qënë nevoja që për këto fjalë të pranojmë një zgjerim të rrënjës *pel-* (siç bën Fick-u 3^4 , 235).

Tosk. *p o p ë l ë, p o p e l,* geg. *p o p ë l* copë shkëmb gur i madh; grumbull, plis

Këtë fjalë e ka Kristoforidhi (f. 333) me Bashkimin (f. 358), në kuptimet e para që dhamë këtu. Kemi të bëjmë me një formë reduplikacioni, siç e pamë më lart te *gogëlë;* për këtë tip khs. dhe ind. e vj. *dā́dr̥ṣi-ḥ* guximtar, gr. *δηδέχατα*, Brugmann, Grundriss 2/1, ^{2}129). Kështu, pra, *pōpëlë* vjen nga **pē-pel-n-.* Po edhe një bazë shqipe e lashtë (*pá(l)-pal-n* është e mundur, formë që do t'ishte analoge me *gá(l)-gal-n* që dha *gogëlë.* Me këtë kjo fjalë mund të afrohet me serb.-sll. kisht. *planina* mal, bjeshkë, ukrain. *polonyna* vënd shterpë, tokë mashkullore (sllav. e përbashkët **poln-*), të cilat i lidhin më tej me gjerm. e vj. të lartë *felis,* gjerm, e sotme *Fels* shkëmb. gr. (te Heziku) *πέλλα* gur, ind. e vj. *pāṣṣyam* gur, shkëmb, shkrep (Kluge, E.W. ^{7}132; Weigand, D. W.^{5}, I, 519; Prellwitz, E.W.^{2}, 359; Fick 34, 237; Brugmann, Grundriss, 1, ^{2}430; J. Schmidt, K.Z. 32, 387). Në punë të sufiksit *-n-* fjalës së shqipes më fort i afrohet sllavishtja, Falk-Torp te Fick-u, në vëndin që cituam, mendojmë që emrat në fjalë mund të lidhen te rrënja *(s)phel-* çaj: ky afrim, po ta shikojmë nga ana e përbërjes së fjalës shqipe, ka më të ngjarë të jetë me vënd. Të tjera mise shqiptare të këtij grupi i trajtuam më lart (te *palë* e te *plis*). Meyer-i këtë fjalë, duke shkuar pas Kavaliotit, e shënon te fjala *pupë* xhufkë, vile rrushi (te Kullurioti kodër), me të cilën ai e bashkon në pikëpamje të etimologjisë. Vokalizmi i të dy fjalëvet e kundërshton këtë gjë. Sa për kuptimin "grumbull, plis" khs. *plis,* që është e një rrënje me *popëlë,* përveç kësaj edhe gjerm. *Scholle* plis: sllav. *skala* shkëmb, shkrep.

p r i s h l. shkatërroj, rrënoj; 2. shkulem, emigroj

prish me kuptimin e dytë mungon në E.W. të Meyer-it, po e gjejmë në një tekst që botoi ai në Alb. Studien 5, 32, pas botimit të Fjalorit ("E bija ziliqare e mbretit"), përveç këtu edhe te Kristoforidhi 343. Bash ky përdorim i fjalës na mëson se interpretimi që dha Meyer-i (*πρίω* sharroj, kuptimi më i parë i së cilës duhet të ketë qënë, pra, një më i përgjithshëm) ka nevojë të plotësohen. *prish* afrohet me gjerm. e vj. të lartë *freisa* të vënët në rrezik, rrezik, tmer, prishje – një fjalë që edhe nga kuptimi afrohet mjaft me fjalën e shqipes, saks. e vj. *frēsa* rrezik, rrezik i kojës, *frēsōn* vë në rrezik, shtie në ngasë, tundoj, gjerm. e sotme *Fraisen* ngërç, got. *fraisan* me provue, me shqyrtue. Në qoftë se duke afruar këto fjalë të gjuhëvet gjermanike me lat. *periculum, experior,* (siç bëjnë Hirt-i, Ablaut 121, sh. me Walde, E.W. 462, ^{2}576; Fick 3, ^{4}245) jemi në rrugë të drejtë, aq më shumë, që ky afrim shkon mirë për nga ana semantike, atëherë qëndron edhe krahasimi që bëri Meyer-i midis shq. *prish* e gr. *πρίω*; sepse, po të bashkojmë gjerm. e vj. të lartë *freisa* etj. me *periculum,* do të nisemi nga një zgjerim i *prr-*, pra nga *p(e)ris-* (baza është pas Hirt-it *perēi-*) dhe kjo ka vleftë dhe për *prish;* edhe gr. *πείρω* sipas Prellwitz-it, E.W. ^{2}, 384, mund të afrohet me *πρίω* dhe mund të hyjë kështu edhe ajo në indoeur. *per-.* Po ashtu pak a shumë qëndron puna, natyrisht, në qoftë se për fjalët gjermanike nisemi me Wiedemann BB. 28, 48, i cili, përveç kësaj shtron si alternativë, për grupin e këtyre fjalëvet, edhe bazën që pat vënë Hirt-i – nga një *fr-ai-s* indoeur. *pr-ōi-s* ose *pr-ai-s*, pra, nga një zgjerim i rrënjës, me diftong *i* dhe me *s*. Edhe nga një e tillë bazë mund të ketë dalë fjala *prish* e shqipes. (Ndryshe mendojnë për gjerm. e vj. të lartë O. Hoffmann, *Γέρας*, 38, Brugmann, Grundriss 1^{2}, 925). Sa për zhvillimin e kuptimeve: "prish, shkatërroj". Indoeur. *per-* khs. gr. *πέρθω* nga një *per-dh- - prish* shkulem, emigroj, lidhet me gjerm. e vj. të lartë *firren,* saks. e vj. *ferrian, firrōn, nord* e vj. *firra* me largue (baza e fjalëvet gjermanike: **ferzian, *ferzion,* Fick 3^{4}, 231). Fjala e shqipes u përgjigjet këtyre plotësisht, vetëm në vokalin radikal jo, i cili në shqipet ra. Baza e fjalës shqipe është *pris-*. Kjo na paraqet mbeturinën e një komparativi të vjetër të gjuhës shqipe, i cili në mënyrën e formimit të tij, domethënë në infleksionin e sufiksit, i përgjigjet latinishtes *magis.* Le të shënohet në këtë rast që kjo nuk është e

vetmja mbeturinë e komparativit të moçëm që ka ruajtur gjuha shqipe: edhe *madhështí: math, madhi,* lat. *magnus,* ind. e vj. *mahant-* do shpjeguar si një komparativ i këtillë; pra, *madhësh-t-i,* nga *maĝis-* i përgjigjet plotësisht latinishtes *magis.* Për infleksionin sufiksal sh. Sommer, I.F. 11, 58; J. Schmidt, K.Z. 26, 385; Brugmann, Grundriss $2/1^2$, 548. Për mënyrën e derivacionit të kësaj fjale kujto ato që u thanë te *limontí.* Kështu, pra, të dy verbet *prish* shkatëroj dhe *prish* shkulem, emigroj, vërtet janë afëri midis, po në mënyrën e formimit të tyre ndryshojnë; i pari na paraqet një zgjerim më *-s-,* i dyti është një derivat i komparativit të moçëm.

r e s h, r e s h ë n bie borë bie shi

Siç del nga shënimi që ka Bashkimi në f. 374, kuptimi i këtij verbi nuk përfshihet krejt me të rënët e borës (siç e ka Meyer-i, E.W. 363), sepse kjo fjalë përdoret edhe për hi, zjarr etj. që vjen prej qiellit. Meyer-i, loc. cit. mendon, po me dyshime, ta nxjerrë nga një, **vresh* dhe ta afrojë kështu me ind. e vj. *varṣá* – shi, gr. *Fέρση,* irl. e vj. *frass* rrebesh. Veçse më vonë, në A. St. 3, 86, ai këtë fjalë e quan të pashpjeguar; dhe me të drejtë, sepse *vr-*ja në ballë të fjalës në shqipet ruhet si e tillë. Po kur ne fjalën *resh* ta bashkojmë me sllav. e vj. kishtare *rosa,* lit. *rasà* vesë, ind. e vj. *rasā* lagësirë, vlag, lat. *rōs, rōris* (rrënja indoeuropiane *eres,* rrënjë paralele me *u̯eres*, e cila ka dhënë gr. *Fέρση,* ind. e vj. *varṣá-* shi, sh. Walde, E.W. 529, 2658), nuk ndeshim në asnjë vështirësi fonetike. Trajta *reshën,* që Meyer-i e shënon sipas da Lecce-s, është një trajtë sekundare e *resh* – vetëm këtë ka Bashkimi, ashtu si *hipën* (Bogdani, Cun. prophet. I 14, 13; 36, 17) është trajtë sekundare e *hip,* cf. Pekmezi, Gram. 184).

r ë n d ë, geg. *r â n d*

Kundër interpretimit të Meyer-it, i cili e nxjerr këtë fjalë nga lat. *grandis,* flasin disa arsye me karakter fonetik; grupi *gr-* në ballë të fjalës ruhet, nuk bie; khs. p.sh. *grij, grua, griq* kope, nga lat. *gregem; rreth,* të cilën Meyer-i, A. St. 3, 8 e sjell si një paralele fonetike, duke e nxjerrë nga një *graidos* e duke e afruar me gjerm. e vj. të lartë *chreiz* qark, rreth, është

fjalë e errët nga pikëpamja e etimologjisë (Pedersen, Roman. Jahresbericht 9, I, 215); *re* vërejtje, që Meyer-i, E.W. 362 e nxjerr nga lat. *grevis = gravis,* duhet shpjeguar ndryshe (Wiedemann, BB 27, 21). Edhe nga ana e kuptimit shq. *rëndë* i rëndë, me rëndësi, i mërzitshëm, nuk i përgjigjet latinishtes *grandis,* siç thekson edhe Meyer-i vetë në A. St. 4, 25; në gjuhët romane *grandis* përdoret vetëm për "i madh", jo për "i rëndë". Fjalën *rëndë* të shqipes mund ta afrojmë me lit. *rė́ju* vë stavë, stivoj. Sa për kuptimin khs. gjerm. *Last* barrë, *lästig* i mërzitshëm: nord. e vj. *hlaða* me stivue; rus. *kladъ* barrë: *kladú* vë, vë stavë, stivoj. Nga pikëpamja morfologjike kemi të bëjmë me mbeturinën e një participi më *-ent-,-ont-,* siç e gjejmë dhe në *vrëndë,* që do të shohim më poshtë. Në toskërishtet fjala mbaron me *-ë,* duke i u përshtatur analogjikisht mbaresës që kanë shumica e adjektivavet (sh. Pekmezi, Gram. 104).

Geg. *r î t ë* pak i lagët i njomë

Këtë fjalë Meyer-i s'e ka, po e gjejmë te Kristoforidhi 351 e te Bashkimi 375. Është afëri me ind. e vj. *riṇáti* e bën të rrjedhë, *rīyatē* zë të rrjedhë, *riṇa-ḥ* rrjedhës, që ka zënë rrjedh, sllav. e vj. kisht. *rinǫti* me rrjedhë, *rěka* lumë, lat. *rīvus* përrua, she etj. (të gjitha këto hyjnë te rrënja *rei-* rrjedh, dhe për këtë sh.Walde, E.W. 527, ^{2}655; Fick 3^{4}, 341). Fjala e shqipes është formuar me sufiksin *-të,* të cilin e trajtuam shpeshherë këtu, dhe ka dalë nga një formë nazale e verbit e cila na shfaqet dhe në ind. e vj. *riṇáti,* sllav. *rinǫti.* Kuptimi i parë është "që rrjedh, rrjedhës", e prej këtej mundi e u zhvillua lehtë kuptimi "pak i lagët, i njomë". Edhe në gr. *ὑγρός* i gjejmë të dy kuptimet, dhe "i lagët, i njomë" dhe "rrjedhës, që rrjedh". Baza është **rinëtë,* sepse po të kish qënë në ballë një grup *-nt-,* do të kishim sot *-nd-.*

r u a j bëj roje, ruaj, shikoj, vështroj, *r e s ë,* zili, ndezë; vëndi ku rrinë e presin peshqit, që t'i zëmë

Të dy kuptimet e fundit të ruaj i kemi shënuar pas de Radës, Gramm. f. 62 (it. *miro*). Ky verb është i afërt me fjalën *rē* në shprehjen

vë rē, fjalë të cilën Wiedemann-i, BB 27, 210 me plot arsye e ka bashkuar me lit. *regėti* me pa, me këqyrë, irland. *réil* i qartë, nga një **reg-lis, rosc* sy, nga *rog-sko.* Sidomos kuptimi që jep de Rada: "shikoj, vështroj" piqet plotësisht me kuptimin e verbit të lituanishtes.[34] Në pikëpamje morfologjike ky verb na paraqet një formë aoristi, po ashtu siç na e ka vërtetuar Pedersen-i Alb. Texte 152, për verbin *luaj*; nga aoristi, ku *g*-ja intervokalike u zhduk rregullisht dhe ku ishte me vënd dhe vokali i gjatë, u formua rishtas prezenti. Nga kuptimi "shoh, shikoj" u zhvillua pastaj kuptimi tjetër "ruaj, servare" (kështu p.sh te Bogdani, Cun. prophetarum I, 68; *Manna ruhetė nde Enetė Aarta.* Mana servatur iu vasa aurea). Krahaso zhvillimin krejt analog të gjerm. së sotme *bervahren* ruaj, përkundrejt gjerm. së mesme të lartë *warn* vë re, i vë mëndjen, e marr parasysh, saks. e vj. *warōn* marr parasysh: gr. *ὁράω* shoh. Këtu hyn dhe *të ruansh* që ta ruash, prej nga u bë pastaj *truanj* (Meyer, E.W. 369), kuptime këto që venë mirë me etimologjinë që u dha këtu. Mendimi i Meyer-it, që verbi ynë të ketë dalë nga sllav. *chraniti,* nga pikëpamja fonetike nuk të bind. Sepse, kurse edhe në fjalët latine të shqipes, që kanë hyrë këtu shumë shekuj përpara fjalëvet sllave, *a*-ja na reflektohet me shq. *ă* si *ā*-ja e gjatë si e shkurtëra, barabar (p.sh *faqe facies, fat fātum, gjukatë judicātum, kunat cognātus, ngrat ingrātus,* Meyer-Lübke, Gröbers Grundriss 1^2, 1041), atëherë nuk ka të ngjarë që *a*-ja e sllavishtes që hyri më vonë, të ketë bërë ndrimin *ā* në *ō* dhe pastaj diftongimin e *ō*-së. Po përveç kësaj, kundër një mendimi të tillë flasin dhe disa fjalë që janë sigurisht me gurrë sllave; *lakëmḯ,* nga serb., bullg. *lakom* lakëmes, tamahqar; *prak, pragu,* nga serb. bullg. *prag* idem, *mbras* zbraz, një derivat i serb. *prazan* i zbrazët, bullg. *prazen* ibidem, *stap* shkop*,* nga serb., bullg*. stap* idem*, starisvat* krushku i parë nga serb. *stari svat, Gllava,* emër i një fshati afër Tepelenës

[34] Trajta *roe* e gegërishtes na dëfton se *e*-ja e tosk. *rē* është produkti i një kontraksioni.Khs. fjalën *ngē, ngae,* për të cilën u fol më sipër. Një shpjegim do trajta *oroe* që e ka gërqishtja krahas me *roe. o*-ja, është një prefiks dhe afrohet me ind. e vj. *ā* në *viśā,* drejt popullit, gjerm. e vj. e lartë *ā,* nga indoeur. *ē,* në *āwahst* shtesë, *āmād* bkorra e dytë, gr. *ἠ-* në *ἠ-ρέμα* ngadal, mengadal: got. *rimis* qetësi, prehje, lit. *rimti* me pushue, me qenë i qetë (Brugmannn, Alb. Kern 30, I. F. 15, 103; W. Lehmann, Präf. *uz-* 138 f; Prellwitz, E.W. ^{2}177; Walde, E.W. 284, ^{2}363): 30, I. F. 15,103; W. Lehmann, Präfix *uz-* 138 v. Prellwitz, E.W. 2 177 Walde, E.W. 284, E.W. 284, ^{2}363): *oroe,* pra, = të vështruarit nga kjo anë, të këqyrunit.

(Lirija, Nr. 74, f. 2). Te *ruanj* hyn edhe fjala gege *resë* 1. zili, ndezë (me këtë kuptim e ka Fishta, Pika voeset, f. 43), 2. vëndi ku rrinë e presin peshqit, që t'i zënë. Të dy kuptimet i ka Bashkimi 374. Sa për kuptimin e parë khs. lat. *invidia* zili, resë: *video* sllav. e vj. *zavistь* resë: *viděti* me pa. Kuptimin e dytë do ta marrim si "të përgjuar, pritë" (khs. p.sh lit. *láukiu* prej një njeriu, *exspectare*: gr. *λεύσσω* shoh, let. *lūkůt* me shique). Nga ana morfologjike *resë* qëndron ndaj *ruanj* si *gërresë* ndaj gërruanj (sh. më lart). Khs. dhe fjalët *bresë*, *kmesë* që u trajtuan dhe këtu më sipër.

r r a s dënd, mbështjell fus me forcë, ndrydh

Kuptimet sipas Jungg-ut, Fjal. 120 (inzeppare, stivare, calcare) dhe Bashkimit 320, ku është shtuar kuptimi "mettere o enterare per forza". Kjo fjalë që Meyer-i, E.W. 372 sapo e qek, afrohet me rrah, e cila lidhet më tej me sllav. *raziti*, Meyer loc. cit. 371. Baza është **raĝ-ṭi̯ō.* Në mënyrën e formimit i përgjigjet verbi *ngris* (sh. më lart). Sa për raportin kuptimor "*rrah-shkel*" khs. gjerm. e vj. të lartë *berjan* me rrahë, me i ra, me trokitë, me shkelë, me mbrujtë, rus. *mjátь* me mbrujtë, me ngjeshë bukën, me shkelë; e përbri kësaj *mjátka* rrëmujë, kallaballëk, dajak.

r r i, qëndroj, banoj, pushoj

Afrimin që bëri Meyer-i (për këtë fjalë (E.W. 374): ind. e vj. *šrayati* përshtatet, lit. *szlėjù* pështet, gr. *κλίνω*, të cilin vetë Meyer-i e shtroi si me dyshime, Pedersen-i, K.Z. 33, 545 e refuzoi. Pastaj, në A. St. 4, 59 Meyer-i vetë shpjegimin e vet e quajti fort të pasigurt, po të njëjtin gjykim dha edhe për etimologjinë që pat shtruar Bugge: lat. *nidus,* arm. *nist* gjëndje, ndenjë, *nstem* rri, duke admetuar ky një ndrim të *n*-së fillestare në *r,* siç e admetoi edhe për fjalët *rri* dhe *rre* (BB 18, 170). Pra, meqë përpjekjet e gjertanishme, nga sa duket, nuk mjaftojnë, kjo na justifikon të shtrojmë një interpretim të ri: gjerm. e vj. e lartë *ruowa,* gjerm. e mesme e lartë *ruowe,* po gjerm. e vj. e lartë edhe *rāwa,* gjerm. e sotme *Ruhe* prehje, pushim, qetësi anglos. *rōw* prehje, pushim, çlodhje, gr. *ἐρωή* pushim, çlodhje, zmbrapje, ngadalësim, pakësim, të prerët (e një pune), nga një

ἐρωϝα (sh. Fick, K.Z. 22, 375 v.; J. Schmidt, po aty, 32, 335). *ī*-ja e gjatë në *rrī* ka dalë nga një *ū* në mbarim të fjalës ashtu si në *shī* (: gr. *ὗει*), *thī* (lat. *sūs*), *mī* (:lat. *mūs*), *ti* (: *tū*). Për vokalin fundor të këtyre fjalëve sh. Pedersen: K.Z. 36, 282. Kjo *ū* e fjalës së shqipes, që u nxuar kështu me anë të deduktimit, qëndron ndaj indoeur. *ōu, ēu,* të cilën e reflektojnë gr. *ἐρω(ϝ)η*, gjerm. e ndaj indoeur. *ōu, ēu,* të cilën e reflektojnë gr. *ἐρω(ϝ)η*, gjerm. e vj. e lartë *ruowa,* gjerm. e vjetër e lartë *rāwa,* në rrethana të infleksionit (ablautit) sh. Hirt, Ablaut, f. 33 v; Brugmannn, Kl. vgl. Gram. 143). Është e vërtetë që në gegërishtet fjala shqiptohet *rrî,* po do të ishte gabim që këtë fakt ta përdornim kundër interpretimit që dhamë këtu. Sepse gegërisht thonë dhe *mî* sadoqë kjo fjalë lidhet pa asnjë dyshim me *mūs.* Pra, nazali i gegërishtes këtu është sekundar. Në pikëpamje morfologjike *rrī* do ta konsiderojmë më mirë si një prezent të tipit *kthiell, zgjat* etj., të cilin e pamë më lart te *kthiell.*

s h e l i g ë, s h l l i g ë gjarpër, nepërkë

Meyer-i, E.W. 101 e Jungg-u, Fjaluur 127 e shkruajnë *šeľigɛ* (*sheligë),* kurse Bashkimi 429 e 416 ka *šligɛ (shlligë)* dhe *šélige (shëlligë, é = ë).* Forma me *ll* pajtohet më mirë me ato që thotë Pedersen-i, K.Z. 33, 541 v. përmbi *l*-në e shqipes. Kjo fjalë, që gjer më tani ka mbetur e pashpjeguar, afrohet me irland. e vj. *selige* breshkë, island. e re *seilche* kërmill (baza **selikiâ*), lit. *selėti* me ecë vjedhtas, me ecë rrëshqam, gr. *εἰλίποδας* që mezi hiqen, ind. e vj. *t-sárati* hiqet, hiqet zvarë (sh. Osthoff, BB 22, 255 vv.; Walde E.W. 560, 2696). Fjala e shqipes përmban formantin *go-*, që edhe në gjuhët motra përdoret shpesh për të formuar emra shtazësh; khs. ind. e vj. *urágа-ḥ, urága-ḥ* gjarpër, *bhująga-ḥ, bhujaga-ḥ* gjarpër, *patágá-ḥ* fluturak, zog, gr. *ὄρτυξ* shkurtë, *τέττιξ* gjinkallë (Brugmannn, Grundriss 2/12, 508, 510, 511; khs. edhe O. Richter; I. F. 9, 199v.). Në gjuhën shqipe sufiksin *go-* e gjejmë dhe në *plok, plogu* grumbull (sh. më lart). Për afërsinë e sufiksevet *go-* dhe *ko-* në formim të emravet të kësaj kategorie semantike që përmëndmë këtu, fjala e irlandishtes ka sufiks *ko-,* shih Brugmann, loc. cit. 505. Natyrisht që *g*-ja intervokalike në shqipet nuk mund të jetë e lashtë. Me mbaresën e femërores që ka kjo fjalë hyn në ata shembuj që zumë ngojë më sipër, te *djathë;* pra duhet të nisemi nga **sh(ë)llik,* kurse *sh(ë)lligë* është një formë sekundare. Raporti kuptimor që ekziston midis *sh(ë)lligë* e lit. *selėti*

me ecë vjedhtas, me ecë rrshqamë, gjen analogjinë e tij në lat. *serpens, serpere,* e në nord. e vj. *snākr* gjarpër: gjerm. e vj. e lartë *snahhan* irrepere (Kluge, E.W.7 408; Fick 34, 518). Edhe raporti kuptimor që ekziston midis *sh(ë)lligë* gjarpër, nepërkë dhe irland. *seilche* kërmill s'ka ndonjë gjë për t'u çuditur. Edhe në gjuhë të tjera emri i kërmillit dhe i gjarpërit janë ngjitur me të njëjtin brumë: norv. veriore *snōk* kërmilli: nord. e vj. *snākr* gjarpër, sved. *snok* gjarpër njës (Fick, loc. cit.). Fjala e irland. për nga ana e kuptimit qëndron ndaj lit. *selėti* me të vjedhtas, me ecë rrëshqamë, gati njësoj si gjerm. *Schnecke* ndaj zvic. *schnaacken* repere, serpere (sh. për këtë gjë te Kluge loc. cit. 409). Fjalët e irlandishtes që përmëndmë këtu i krahasoi me lit. *selėti,* po pa afruar fjalën e shqipes, Bezzenberger-i, te Fick-u 24, 292, dhe më tej ai i lidhi me lat. *salio.* Kundër këtij afrimi me *salio* u shpreh Walde E.W. 541, 2673 (te *salmo*). Edhe Osthoff-i, BB 22, 257 i ndan fjalët *salio* dhe lit. *selėti.* Po irland. e vj. *selige,* irland. e re *seilche* piqen përkundrazi mjaft bukur me shq. *sh(ë)lligë,* si nga kuptimi si nga mënyra e formimit dhe më anë tjetër të gjitha këto fjalë s'ka si të ndahen nga lit. *selėti:* kështu, pra, nga interpretimi i Bezzenberger-it do hequr vetëm lat. *salio,* kurse shq. *sh(ë)lligë* përbën nga ana e kuptimit një lloj unaze ndërmjet fjalës irlandeze dhe fjalës lituane, pra, është në gjendje ta mbështetë etimologjinë e Bezzenberger-it.

shkel; shkelm, shqelm[35]*, shkelp, shkelbi, shkelm oj, shqelboj; shkal* shitoj

Meyer-i, E.W. 407 supozon një rrënjë **skel-, skol-.* Mirëpo kundër një supozimi të tillë na dalin disa arsye: 1. *sq*-ja ka dhënë në shqipet *h* (cf. *harr* tëharr, qëroj, kij ndaj *sqer, halë*: lit. *skélti* me ça etj. Brugmann, Grundriss 12, 582), kështu që *shkal* shitoj (d. m. th. "shkel", Meyer loc. cit.) nuk pajtohet me këtë rregull; 2. mungon një lidhje e mëtejme për këtë fjalë. Të dyja këto vështirësi zhduken po ta zbërthejmë fjalën në *sh-kal.* Tani, meqënëse grupi *sh-k* në ballë të kësaj fjale nuk është trajtuar ashtu siç trajtohet *sk*-ja origjinale, del që midis *sh*-së dhe *k*-së ka rënë një vocal. *sh-* është refleksi i indoeur. *sem-, sm̥-* (sllav. e vj. *sǫ-,* ind. e vj. *sa-, sam-,* prus. e vj. *sen-,*

[35] Meyer E.W. 407 e shkruan. *shqellm,* po Bashkimi 1.313 ka *shqelm,* dhe kjo, duke pasur para sysh trajtën paralele *shkelm,* do të jetë e vetmja trajta e drejtë.

gr. *ά* etj.). Disa të tjera gjurmë të këtij prefiksi do t'i hetojmë më poshtë. *kal-,* nga një *kol-,* afrohet me lit. *kulnìs* thembër, lat. *calx,* thembër, *calcare* me shkelë (kjo e fundit me gutural në fund të radikalit, sh. Walde, E.W. 87, 2117) gr. *κολετρᾶν* me shkelë. Një trajtim më vete kërkon tani raporti që ekziston midis *shkal* e *shkel* edhe *shqelm.* Pedersen, K.Z. 36, 326 v. e lëfton mendimin që kish shprehur Meyer-i rastësisht (p.sh. E.W. 185) që një *e* e dalë nga një *a* me anë të apofonisë (umlautit) nuk shkaktoka zbutim të *k*-së në *q.* Pedersen-i thotë se në punë të etimologjisë së këtyre fjalëve si *keq, kep* gdhënd, latoj gurë, *gegë*, *kedhe* (geg.) vajzë që akoma s'është për burrë, *shkel, shkep* dhe me të tjera që kanë *k* përpara *e*-së duhet të jemi posaçërisht të matur. Çelësi i kësaj enigma, sipas tij, do kërkuar më të shumtën e herës në një huazim (prej gjuhësh ose prej dialektesh të tjera). Mirëpo, si për *keq* (sh. më lart) ashtu edhe për këtë grup që do të shtjellojmë këtu si dhe për *shkep* që do të vijë pak më poshtë ka dhe një tjetër mundësi shpjegimi: ndërsa *shkal* shitoj ("shkel") na shpie te një bazë **sm̥-kol-nō* (cf. *kulnìs*), format me *shqe-,* siç janë *shqelm, shqelmoj, shqelboj* (Kristoforidhi 395) përkundrejt *shkelp,* na dëshmojnë se në trung të fjalës kemi të bëjmë me një *e,* qoftë që kjo *e* vjen nga një formë që ndaj *kol*-it qëndron në raport të infleksionit, qoftë që u kondicionua nga *i*-ja e silabës që vinte pas, që, pra, u përhap brënda skemës së koningacionit, nga **kolnis *kalnis* etj. (vetja e parë **kolnį̇o *kalnį̇o*). Kështu, pra, në *shkel* do të kemi të bëjmë me një produkt kontamionacioni të të dy kategorive të formave: të tipit *kal-nō* dhe të tipit *kal-nį̇ō,* respektivisht *kel-nō.* Nga këto dy tipe, meqë në gjuhën shqipe verbet më *-no* u shëndruan e u bënë edhe në të tjera rasa verbe në *-nį̇o* (*shtynj,* nga *stūd-nį̇o;* got. *stautan* (Meyer, A. St. 3, 28), *ndynj:* nga **dhūg-nį̇o:* gjerm. e vj. e lartë *tūhhan,* po aty 9), prandaj është më afër menç të pranojmë si bazë një tip **kalnis.* Morfologjikisht koekzistenca e *shkelm*, *shkelp,* krahasohet me çiftin *ngjelmetë, ngjelbëtë* (sh. më lart). *shklep, shkelbi* për nga ana e sufiksit qëndron ndaj *shkel* ashtu si lit. *paliaubà* të prerët e një pune: *liáuti* me pra (Brugmann, Grundriss 2/12, 381).[36]

[36] Helbig, Jahresber d. Inst. f. rum. spr. 10,23 *shkel* e nxjerr nga lat **excalleare* shtëmëngem, mënjanem. Kundër një interpretimi të tillë, përveç punës së kuptimevet të cilat nuk përgjigjen dhe aq mirë, ka dy arsye që flasin kundër: 1. gjer më sot nuk janë dhënë shembuj të sigurtë për një kalim të verbeve latine në koniugacionin jo më *n-* të shqipes (sh. Pedersen, Roman. Jahresber. 9, I, 211, dhe këtu më poshtë, te tund); 2. Ky verb është i pajisur

s h k e p, s h k r e p i përngjaj pakëz

Meyer-i, E.W. 408 shënon vetëm *shkep;* por Kristoforidhi, Fjalori 393 krahas me *shkep* shënon, si trajtë më të drejtë, edhe *shkrep,* dhe na jep dhe një kuptim pakëz më ndryshe: "i përngjaj pakëz" (te Meyer-i "i përngjaj"). Me ekgzistencën e trajtës *shkrep* zgjidhet dhe për këtë verb ajo vështirësia e *k*-së jo të zbutur përpara *e*-së që përmënd Pedersen-i në atë vëndin që cituam (K.Z. 36, 327). Po me këtë na jepet mundësia edhe ta sqarojmë këtë fjalë edhe nga ana e etimologjisë. Kjo fjalë duhet zbërthyer ashtu siç u bë me fjalën *shkal. shkrep = sh-krep,* ku *sh*-ja është edhe këtu refleksi i *sem/ som-, sm̥ -; krep* afrohet me lat. *corpus,* ind. e vj. *kr̥p* – shtat, bukuri (indoeur. *qu̯rep;* sh. për këtë grup fjalësh Walde, E.W. 144, 2194). Kështu, pra, shq. *sh-krep* si nga forma e saj si nga zhvillimi i kuptimit: "i përngjaj pakëz" i përgjigjet gjermanishtes *gleich* barabar, gjerm. e v e lartë *gilīh,* got. *galeiks,* që në të vërtetë duan të thonë "që ka një trup njësoj si" (Kluge, E.W.7, 175). Për të rënët e *r*-së, siç e shohim në *shkep* përkundrejt *shkrep,* kemi dhe paralele të tjera, si p.sh *tendelinë* përbri *trendelinë* (Kristoforidhi, Fjalori 420, Meyer-i, E.W. 436 shënon vetëm *trendelinë,* sipas Hahn-it), *tokë* përveç *trokë* truall dhe (Kristoforidhi 425, 433; Meyer, E.W. 432), geg. *shkepëtīj,* po në gegërishten e Elbasanit *shkrepëtīj* (Kristoforidhi 400, cf. edhe Meyer, E.W. 409), *vangullonj* krahas me *vrangullonj* kapsallit sytë (Kristoforidhi 36), *pa,* pra, përveç kësaj, krahas me *pra* (Kristoforidhi 296, khs. sllav. e vj. *proče*), *përtryp,* e krahas me të *përtyp* (sh. më poshtë te *shtyp*) e të tjera si këto.

s h k o j; s h k u e s (*s h k u s*), *s h k e s* mbles, lajmës krushqar

Meyer-i, E.W. 408 jep për *shkoj* vetëm kuptimet "kaloj andej, kaloj"; po kuptimi bazë është "vete, shkoj", dhe këtë na e dëshmojnë Kristoforidhi,

---

me sufiks vëndi. Pastaj le të marrim e të këqyrim fjalën *shkalloj*, e cila, sipas Helbig-ut, loc. cit. shënim, për punë të *l*-së s'ka sesi të ketë ardhur nga lat. *callis* (siç mendonte Meyer-i E.W. 407). Meyer-i ka vetëm kuptimin "çmëndem, dal mënç". Ky verb, përkundrazi, është një me shkalloj, mbij, mugulloj, dal (për grynjërat), përdorur te Lumo Skëndo, Këndime për shkollat e para, f. 14; kjo na paraqet një kuptim më konkret dhe shihet qartë që hyn te grupi që u shqyrtua më sipër (kuptimi bazë është, pra, si të thuash, "shkel e dal jashtë"). Që këndej mundi e u zhvillua kollaj kuptimi "dal mënç". Për formimin e këtij verbi Pedersen, Roman. Hahresbericht 9, I, 211. *ll*-ja u përftua në pozicion intervokalik.

Fjalori 397, Bashkimi 425, Pekmezi, Gram. 273. Kuptimin "vete" Kristoforidhi, loc. cit., e shënon vetëm për gegërishten, po sipas Pekmezit ky kuptim është i shqipes i mbarë. Që ky shënim i Pekmezit është me vënd, këtë na e vërteton p. sh. të folët e Leskovikut (Lirija, Nr. 93 f. l, shtylla 3, ku *shkoj* përdoret me vështrimin "vete, udhëtoj, bëj udhë"). Meyer-i nuk jep një interpretim të prerë; ai vetëm shënon se një derivim nga lat. *sequor* shkon sa për tingujt, po nuk mjafton për kuptimin e fjalës. Ne do të thomi se lat. *sequor* nuk ka dhënë në asnjë vënd të botës romane kuptimet "shkoj, vete, shkoj andej". Prandaj duhet ndjekur një tjetër rrugë shpjegimi. Kjo fjalë është një denominativ i *shtek, shtegu,* po ashtu siç qe formuar në latinishten vulgare nga *via* udhë rrugë *viare* me shkue, me marrë rrugën, një fjalë që Kuintilani edenjonte. Pra, këtu mund të kemi të bëjmë me një ndikim të "formës së përbrëndëshme" nga ana e latinishtes. *shkoj* ka dalë nga një *sht(ë)goj* nëpërmes të një trajte **shtkoj.* Trajta e sotme *shkoj* ndaj kësaj bazës që supozuam qëndron afërsisht ashtu si geg. e shq. e Italisë (cf. Hanusz, Mém. Soc. Ling. 6, 266) *shpī*: tosk. *shtëpí,* krahaso për anën fonetike p. sh. edhe *kshu* në Leskovik (Lirija, Nr. 93, f. 1, shtylla 4), për *kështu.* Fakti që në bazën **sht(ë)goj g*-ja intervokalike nuk ra, po mbeti, shpjegohet me ato ç'thotë Meyer-i, A. St. 3, 37; cf. *agoj* gdhihet. Sa për vokalizmin në *shteg-,* **sht(ë)goj,* që dha *shtkoj,* khs. lat. *excitare*, që nëpërmes të një **shqtonj* dha në shqipen *çonj* (Meyer, E.W. 448). Se sa ndrohen pastaj nga përdorimi i tyre i shpeshtë ato fjalë që tregojnë të shkuarit, të vajturit, këtë na e shtjellojnë Marchot, Revue des langues romanes 1893, 146 dhe M. Bréal, Mem. soc. Ling. 9 31, me shëmbuj të marrë nga gjuhët romane. Sa për zhvillimin e kuptimit: "shkoj, kaloj andej" mund të krahasojmë frëngj. *passer* me shkue, me kalue aty pari. Këtu hyn edhe *shkues* mbles, lajmës, krushqar (që e ka Kristoforidhi 398 me Bashkimin 427). Jungg-u, Fjaluur 131, ka *shkūs,* ndërsa Meyer-i, përveç *shkūs,* shënon edhe trajtën *shkes* që e ka Hahn-i. Që fjala vjen nga *shkoj,* e vuri re Kristoforidhi, loc. cit, kruse Bugge, BB 18,184, e konsideron një huazim nga lat. (te Plauti) *cotio* senkser (cf. frëngj. e vj. *cosson* senkser, it. *cozzone* senkser, kodosh). Fakti që format *shkues* e *shkes* ekzistojnë që të dyja, na tregon qartë se kemi të bëjmë me një derivat nga një verb më *-onj;* khs. geg. *knnues* (Jungg, Fjaluur 58): tosk. *këndés,* nga *këndonj.* Po etimologjia e Bugge-s nuk ecën as nga ana fonetike, dhe ja sepse: ose *cotio* hyri në shqipet më një kohë më përpara se të ngjante ndrimi i *o*-së

në *e* (si në *ndēr* nga lat. *honōrem*), po atëherë duhej të kishim një formë **kes,* po jo *shkues, shkūs* ku *ue, ū* pasqyrojnë një *ō;* ose huazimi ndodhi pas kësaj kohe, po atëherë nuk kuptohet natyra e vokalit te trajta *shkes* që na jep Hahn-i. Edhe konsonanti inicial nuk pajtohet me etimologjinë e Bugge-s. Veçse interpretimi që shtroi së pari Kristoforidhi dhe që e shtjelluam dhe ne këtu do një mbështesë nga ana semantike. Një paralele nga kjo pikëpanje na jep sll. kisht. *chodataj* i dërguar, ndërmjetës, mestar, në rusishtet (nga sll. kisht.) gojtar, fjalëmirë, përfaqësues37, ndërmjetës; *chodátaja* mbleskë, krushqare: *chodiți* me shkue. Si një tjetër paralele semantike po përmendim shprehjen e latinishtes së mesme *tu inter illum et nos medius discurristi,* të cilën e ka Miklosich-i, Lexicon palaeslovenicum s.v. *chodataj* (f. 1093).

s h q e s, s h k a s, rrëshqas

Të tjerë misa të këtij grupi i gjen te Meyer-i, E.W. 411. Meyer-i nuk jep shpjegim, po shënon vetëm këtë, që *shkies* dhe *shkas* qëndrojnë ndaj tyre në raport të infleksionit dhe na shpien te një *skes.* Mirëpo kundër kësaj **skes* - **skos* flasin të njëjtat arsye fonetike, të cilat më sipër (te *shkel*) i përmëndmë si instanca kundër bazës **skel, *skol-.* Prandaj kjo fjalë do zbërthyer në *sh-qes. qes,* si një **ketįo,* afrohet me çek. (*pře-*)*kotiti* me përmysë, me rrëzue, *káceti* me përmysë, rus. *качáть* me përkundë refl. me u lëkundë. Raporti kuptimor që shkon në mes të fjalës sllave dhe të fjalës shqipe është po ai që ekziston midis lat. *labor* shkas, rrëshqas e *labo* lëkundem. *sh*-ja do të jetë lat. *ex;* -*kas* s'ka nevojë të qëndrojë doemos në raport infleksioni me *qes,* po mund të jetë formuar sipas analogjisë së gjithë atyre verbave që mbarojnë më -*as.*

s h p i e çoj; *s h p u r ë* përcjellë

Meyer-i (E.W. 35) nga sa duket, *shpie* e bashkon me *bie* sjell, kurse preteritin *pruva, prura,* participin *prurë* i lidhmë të drejtë dhe te rrënja *per-* që ka dhënë dhe ind. e vj. *píparmi* shpie, shtie matanë, përcjell, gr. *πόρος* va, *περαω* kalo; lat. *portare* me sjellë. Mirëpo po të af-

[37] *kshu* e përdorur edhe Naim Be Frashëri, Fletore e Bektashinjet[3], f. 9.

rojmë *shpie* me *bie,* tingulli inicial mbetet i pashpjeguar; nuk kuptohet në *shpie* as natyra e *sh-së* as *p*-ja. Ky verb duhet të zbërthehet në *sh-pie;* elementi radikal lidhet me aoristin *pruva,* participin *prunë,* forma këto që Meyer-i i shpjegoi drejt. Kështu, pra, s'është nevoja që të ndahet prezenti nga preteriti, siç bëri Meyer-i. *sh*-ja është refleks i indoeur. *sem-/som- sm̥-* (sh. më lart te *shkep, shkrep, shkel).* Si sll. *sъ*[38], ashtu edhe *sh*-ja e shqipes te ky verb ka një kuptim perfektiv. *sh-purë* i përgjigjet gjermanishtes *Ge-leit* përcjellë, shpurë, si *sh-krep, sh-kep* që i përgjigjet gjerm. së vjetër të lartë *gi-līh.* Format e preteritit që ka Meyer-i dhe që i qekmë më lart, janë të reja dhe kanë dalë me anë të analogjisë (cf. Meyer, loc. cit). Një trajtë më e moçme gjëndet te Bogdani, Cunens proph. I, 66, 16: *ſcpuu,* që duhet kënduar *shpū.* Ky aorist e ka analogjinë fonetike të tijnë te fjala *shpurë,* përcjellë, kjo nga një *pr̥ˢā.* Këto fjalë paraqesin që të dyja një *r̥ˢ* dhe në *shpu* ka rënë *r*-ja ashtu si dhe në *bie.* Për reflektimin e *r̥ˢ* -së pas labialesh khs. Pedersen-i, K.Z. 36, 319, së bashku me Brugmann-in, Grundriss 1, ^{2}465. Në gradën e infleksionit aoristi *shpū* i përgjigjet p. sh. aoristit *grisha.* Kjo tregon se preteriti i shqipes përveç reflekseve të perfektit indoeur. (Pedersen, Festskrift V. Thomsen, 253 v.) përmban në vetvete edhe disa mbeturina nga të aoristit. Khs., përveç këtyre, edhe ato që thuhen te fjala *shtie.*

shpall, përpāll

Meyer-i, E.W. 320 ka vetëm *shpal* me *l* të butë, dhe këtë e bashkon me *palë* rrudhë, pra, niset kështu nga një kuptim bazë "shtjell, shtëllis". Konceptin e të shpallunit, të nxjerrët në shesh një gjë të fshehur, e përmban, prepozicioni *sh = ç,* që afrohet me lat. *dis* (Pedersen, K.Z. 36, 321). Këtë etimologji e hedh poshtë forma *përpāll* shpall, botoj, bëj të njohur, formë që Meyer-i s'e ka, po që e përdor Bogdani, Cuneus proph. I, 73, 9, II, 2, 6; një verb ky, i cili, ndonëse i pajisur me një prepozicion që ka një funksion fare ndryshe, ka megjithëkëtë një kuptim pothuajse të njëjtë me atë. Nga kjo del që kuptimi thelb i kësaj familje fjalësh qëndron në verbin, jo në prepozicionin. Lat. *palam* haptas, sheshit, në sy të botës, rus. *pólyj* haptas, lirisht,

[38] [Për etimologjinë sh. sidomos Brugmannn, Grundriss 2/2^{2} 852. Shënim i korrekturës].

zbuluar, na paraqesin këtë kuptim dhe janë, pra, të afërmit e kësaj fjale të shqipes nga lëmi i gjuhëvet motra. Fjala jonë bashkë me ato hyn te rrënja indoeur. **pelā* ndej, hap (gjerm. e vj. e lartë *fẽld,* sll. e vj. *polje,* fushë, etj. sh. Walde E.W. 443, ^{2}554). *Përpāll* është "përhap, leçit", ndërsa *shpall* paraqet si të thuash një "nxjerr jasht e në shesh, shpërhap". Grafinë *shpall* me *ll* e *ka*, në kundërshtim me Meyer-in, Kristoforidhi, Fjalori 408; atë na e vërteton dhe trajta *përpāll* (shkruar *pèrpaaλ*) që e pamë te Bogdani.

s h p o r r, ç p o r r dëboj, largoj, heq qafe; *ç p o r r e m* largohem

Këto kuptime pas Kristoforidhit, Fjalori 409, kurse Meyer-i, E.W. 414 ka vetëm vështrimin "dëboj, përzë". Kjo fjalë, që ka mbetur pa shpjeguar te Meyer-i, do zbërthyer në *ç-porr, sh-porr; -porr,* nga një **pēr-n,* lidhet indirekt me got. *fairra* larg, larg prej, gjerm. e vj. e lartë *fẽrro* larg; ind. e vj. *pára-ḥ* më larg. Fonetikisht asaj më mirë nga të gjitha i përgjigjet lit. *pérnai* vjet, vitin e kaluar (e cila edhe kjo është e afërt me got. *fairra* etj.; rrënja është *per-;* Walde, E.W. 461, ^{2}575; Feist, 74 v.). Lituan *-ér-* me intonacion të shtyrë i përgjigjet shqipes *-or-* nga *-ér,* po ashtu sikundër lit. *-ár-* në *szárka* i përgjigjet shq. *-or* nga *-ār* në *sorrë* (Pedersen, K.Z. 36, 337). Nga fusha e shqipes hyn këtu natyrisht edhe *para, par* etj. (cf. Meyer, E.W. 321).

s h t i e, geg. *s h t ī, s h t î j* shtrij, hedh, vërvit, qëlloj, shtie pushkë, dështoj (pjellën)

Meyer-i këtë fjalë në E.W. 416 e përfshin në një artikull me *shtjell,* dhe këtë afrim e mbajti dhe në A. St. 3, 73 e 78. Sipas tij baza e përbashkët e këtyre ishte **stel-* (gr. *στέλλω*, sllav. e vj. *steljǫ,* gjerm. e vj. e lartë *stellan*). Ai pranon vërtet që *shtie,* ashtu si *bie* nga **bier* (*φέρω*), ka dalë direkt nga *shtier,* po kjo, sipas tij, rrjedhka nga një *stel-* me ndrim të *l*-së në *r.* Këtu edhe duke lënë mënjanë faktin që ajo rregulla që vendosi Meyer-i në lidhje me reflektimin e *l*-së indoeur. me një *r* në shqipet (A. St. 3, 78) nuk mund të qëndrojë (Pedersen, K. Z. 33, 551) në rasën tonë të posaçmen një indefikim të *shtie* me *shtjell* faktet nuk e justifikojnë. Sepse, siç del nga

Pekmezi, Gram. f. 275, ne këtu kemi të bëjmë me dy verbe krejt të ndryshme, të ndryshme si nga kuptimi si nga forma. *shtiell* do të thotë "shtëllis, shpalos", *shtie* ka ato kuptimet që dhamë më sipër. Pastaj *shtiell* në aorist bën *shtolla, shtie* në tosk. bën *shtira, shtiva, shtura* (Pedersen, Alb. Texte, 195), në geg. *shtiva, shtina.* Te Bogdani, Cuneus proph. I, 92, 23, 24 gjejmë: *shtiu ndë det* deiecit in mare, *shtiu ndata ujë* gettò in quelle acque. Atëherë vetvetiut na paraqitet një krahasim me lat. *sterno* shtrij përdhe, hap, shtrij, ind. e vj. *stṛ̥ṇ́ti* hap, rrëzoj, shq. *shtrinj* etj., grup ky që pajtohet fort mirë me të gjitha kuptimet që u dhanë më lart. *shtie* vjen nga një **ster-,* siç na mëson dhe Meyer-i vetë. Pra, derisa *shtrinj* nga pikëpamja morfologjike piqet me lat. *Sterno,* ind. e vj. *stṛ̥ṇ́ti, shtie(r)* afrohet morfologjikisht me sllav. e vj. *stьrǫ*, *strěti,* nga një **sterti,* rus. -*stértь.* Tani është puna të dimë sesi nga një bazë e tillë kanë dalë të tjerat forma që kemi. Trajta *shtiu* e vetes së tretë singular të aoristit (Bogdani, loc. cit., Pedersen-i, Alb. Texte 195), na çon te një *shti-,* meqë -*u* në vetën e tretë singular të aoristit nuk mund të jetë origjinale siç e shohim nga forma mediale; po kjo *shti-* me zhdukje të *r*-së, siç konstatohet dhe në tjera rasa, ka dalë nga një **shtir,* e cila prapë ka ardhur nga një *stṛ̥*- (Brugmann, Grundriss 1^2, 465). Pra, në shkallën e alternacionit vokalik (ablautit) *grisha* mund të krahasohet me trajtën *shpū* të Bogdanit që e përmëndmë më sipër. Aoristi që ekziston sot u sajua pastaj si një produkt kompromisesh të ndryshme; *ṛ̥*, respektivisht -*ir-,* mundi e u zhvillua vetëm në pozicion para sonatit, *r*-ja mundi e ra vetëm duke u gjendur në fund të fjalës. Duke u përgjithësuar një formë dhe duke influencuar format e ndryshme njera-tjetrën, nga forma *shti-* dolli pastaj me *v* zhdukëse të hiatit - *shtiva* (cf. Pedersen, Festskr. t. Thomsen 253 v.). Aoristi *shtura* u formua pas modelit të trajtave siç është p. sh. *vura.* Aoristi *shtira* i toskërishtes mund të jetë një formë origjinale po ka mundësi që u krijua rishtas, prej një participi *shti-rë* (që pranë tij ka geg. *shtīm).*[39] Në geg. prezenti është *shtī, shtî; shtī* na paraqitet me kontraksionin *ie >ī,* që ka geg. Në këtë mënyrë ky verb hyri nën ndikimin e verbave me *î,* dhe efekti i kësaj qe që u formua një aorist i ri *shtina,* te Bogdani përkundrazi gjejmë akoma aoristin e moçëm të vetës së tretë njëjës *shtiu.*

[39] Megjithatë, koniunktivi *shterë* (Pedersen, A. T. 195), *shtjerë* (Lirija, nr. 101, f. 1, 1) me *r*-në e tij e bën më të besueshme vërejtjen e parë. Pedersen-i, A. T. 196, do ta sqarojë ndryshe formën *shtirë*, që për shkak të ndikimit të *shtij* u bë *shtiu.*

s h t i p, s h t y p; p ë r t y p; p ë r t r y p; s h t r i p, z d r y p zbres

Kuptimet e të parit nga këto folje shtyp, ndrydh i kemi nga Kristoforidhi e nga Bashkimi. Te Kristoforidhi, Fjalori 414 kësaj fjale i përgjigjen nga gërqishtja e re *κοπανίζω, τσαλαπατῶ, καταπλακώνω* (pra, bluaj, thërmoj, shkel me këmbë, shtyp, kaplloj); Bashkimi 442 e përkthen me pestare, schiacciare (pra, thërmoj, shtyp). Me këto shpjegime pëson një lloj modifikimi përkthimi që jep Meyer-i për *shtip*: "thërmoj, grimcoj". Trajtën *përtryp*, të cilën Meyer-i, në E.W. 416 s'e ka, e përdor Kavalioti dhe këndej e merr e e shënon dhe Meyer-i në A. St. 4 (f. 83), vepër që u botua më vonë. Kavalioti e shkruan *παρτρούπ* dhe Meyer-i këtë e transkribon me *përtryp,* po nuk dëftohet i sigurt. Mirëpo, po të marrim e ta krahasojmë këtë fjalë me *përtyp*, që ka po atë kuptim dhe të kemi parasysh që në shqipet konstatojmë shpeshherë një zhdukje të *r*-së në një pozicion analog me këtë (sh. më lart të *shkep*), s'ka pikë dyshimi që te Kavalioti nën *α* ra subskripti¸ për një gabim shtypi (Kavalioti me *ᾳ* shënon *ë*-në e shqipes). Por forma *përtryp* nuk do lidhur me kuptimin që jep Meyer-i në E.W., l. c. të familjes së fjalëve (: lat. *stīpare*). Koekzistenca e *përtryp, përtyp, shtyp shtip,* na jep si verb rrënjë një *-tryp,* e cila na del e përngjitur me prepozicione të ndryshme. *-t(r)ip, tryp,* kuptimi bazë i së cilës, siç na e vërtetojnë përkthimet e Kristoforidhit e të Bashkimit që dhamë më sipër, është "shkel, shtyp, ndrydh", është e afër me gr. *τραπέω* shkel, shtyp, rrushin, anglos. *þrafian* me shtypë, me shty, me rrasë, me qortue, me ndëshkue, lit. *trepstu* shkapet këmbët, *trypiù* shkel e përsh me këmbë, shtyp, prus. *trapt* me shkelë, rus. *tropá* gjurmë, fërkem etj. Baza e fjalës së shqipes është **tr̥pō*, e cila dha rregullisht *trip.* y-ja do të ketë dalë nga shkaku i labialit që vinte pas, siç ngjan zakonisht. Për shkallën e alternancës vokalike (ablautit) khs. sidomos fjalën e gërqishtes si dhe lit. *trypiù.* Te *sh-ja* në *sh-t(r)yp, sh-t(r)ip* kemi të bëjmë më fort me prefiksin *sh-* të shqipes që e trajtuam më lart te *shk(r)ep,* sesa me lat. *ex.* Raporti semantik "përtyp" (*përtryp* te Kavalioti): shkel, shtyp (që e gjejmë te fjala *shtyp*) është njësoj me atë që shohim në rus. *mjatь* me shkelë, me ngjeshë (bukën), me përtypë.

Një kompozit i -*trip* është edhe *shtrip* zbres, një fjalë që na del që në më të vjetrin përkthim shqip të biblës (Mbretërit 3, 17, 23 botuar te Tomorri, nr. 12. f. 3), te Dom Gjon Buzuku i vitit 1555. Është e qartë se ky verb është një me *tryp shtryp,* geg. *zdryp,* sic. *zdrip* (Meyer, E.W. 439). Bugge në BB 18, 186 ato format që shënon Meyer-i u përpoq t'i nxirrte nga një lat. *derūpo* rrëzoj. Me këtë shpjegim mbetet pa shpjeguar tingulli fillestar i trajtës më të vjetër d.m.th. *shtrip,* e cila na dolli rishmë në dritë, gjithashtu nuk shpjegohen trajtat *stryp, zdryp, zdrip e tryp,*[40] sepse tek ato format e para duhej të admetonim një gurrë me trajtë të përngjitur, të themi një **disderupo,* fjalë që s'do të kish asnjë kuptim (ose shumë–shumë kuptimin e përkundërt, kurse me interpretimin që jep Bugge grupi *tr-* në ballë të fjalës vështirë të shpjegohet nga ana fonetike. Në të vërtetë, ne këtu kemi të bëjmë me një kompozit **dsh-trip,* dhe me këtë sqarohen të gjitha format. Për raportin semantik khs. gjerm. e sotme (në të vërtetë gjerm. e ulët) *Treppe* shkallë: *trappen* eci rëndë e *trampeln* përpjek këmbët (Kluge, E.W. [7]464, 462), cek. *vystuopiti* me zhdrypë: *stoupiti* me shkelë. Për formën e ballit të fjalës khs. *zbonj* pranë *dëbonj, tbonj, xbonj.*

s h t i r, s h t i j, s h t y r "kaloj një lumë, nxit, ngas, kall"

Meyer-i, E.W. 419 ka vetëm trajtën *shtyr.* Po kjo formë pas Kristoforidhit f. 413, 414 është vetëm e gegërishtes, edhe këtu, siç do ta shohim sakaq, nuk është e gegërishtes mbarë. Për toskërishten Kristoforidhi na dëshmon trajtat *shtir* (Berat) dhe *shtij* (Përmet). Meyer-i trajtën *shtyr* dhe kuptimet e kësaj i mori nga Hahn-i Alb. Studien 3, 127, po ai radhën e kuptimeve e ndroi. Te Hahn-i kuptimi "kaloj një lumë" ka vëndin e parë, kuptimet e tjera ndjekin me atë rradhë siç e dhamë më lart. Meyer-i ka "nxit, ngas, kaloj një lumë". Kristoforidhi në vëndin e cituar na jep vetëm domethënien "kaloj një lumë". Edhe Pedersen-i në Alb. Texte 195 te fjala *shtij* "shtyj", ka dhe një *shtij* "kaloj një lumë", fjalë që nga pikëpamja e formës është një me atë të parën. Kështu, pra, ky verbi që na jep Pedersen-i

[40] *t*-ja fillestare në *tryp* na dëfton që s'është i drejtë as mendimi i Jarnik-ut (cf. Pedersen; K.Z. 36, 287) që kjo fjalë rrjedhka nga rum. *rîpă,* shq. *ripë.*

koincidon me atë që dëshmon Kristoforidhi për Përmet. Pedersen-i me atë rast bën disa vërejtje rreth shkrirjes së fjalës *shtie* "hedh" me *shtij* (sh. më lart te *shtie*). Me këto të dhëna të Pedersen-it afrohet dhe Bashkimi f. 439, i cili *shtī* "kaloj" një lumë nuk e ndan aspak nga *shtī* "hedh, dështoj". Së fundi edhe Jungg-u, Fjaluur 136 (i cili ka dialektin e Shkodrës) ka vetëm *shtīr* "kaloj një lumë". Nga këto të gjitha mund të themi se del me siguri: 1. që kuptimi i parë, ashtu siç e ka dhe Hahn-i, është me të vërtetë "kaloj një lumë", kurse domethëniet e tjera janë sekundare; 2. që trajta *shtir* (shtij) është ajo më e përhapura, *shtyr* është trajtë thjesht dialektore. Zhdukja e *r*-së në *shtij* shpjegohet me atë mënyrën që shtjelluam më sipër për *shtie* dhe për aoristin e saj *shti(u). y*-ja në *shtyr* do të jetë shkaktuar nga *shtynj* (sh. edhe Pekmezin Gram. f. 55). Po t'i vështrojmë gjithë këto fakte së bashku, na del edhe lidhja etimologjike e kësaj fjale. *shtir* duhet zbërthyer në *sh-tir,* ku *sh-* është prepozicion (= indoeur. *shm-, sm̥-*) që kemi parë shpesh herë; *-tir* afrohet me ind. e vj. *tiráti* "depërton", *tárati* "kalon matanë, kalon kapërcen", *tiráḥ* "nëpër, përtej", lat. *trans,* got. *þairh* (Thumb, K.Z. 36, 198 v; Walde, E.W. 623, ^{2}774). Te fjalët e indishtes së vjetër *-ir-* duhet kuptuar si refleks i një *ḷ̥ʳ*-je (Brugmannn, Grundriss 12, 460). Po kështu qëndron puna me gradën e infleksionit që ka verbi i shqipes (khs. Brugmann, Grundriss 1, ^{2}465). Përdorimi i *sh*-së do të jetë analog me përdorimin e sllav. *sъ* nga **sm̥-,* qoftë që shërben për perfektivin (sh. më lart te *shpie*), qoftë që shënon pikënisjen në kuptim të hapësirës. Kuptimi tjetër që jep Hahn-i: "nxit, ngas" është sekundar, dhe kjo nuk duhet të na çuditë te një verb i lëvizjes, siç është ky (khs. lat. *incitare, citare* "vë në lëvizje"; gr. *κίω* "shkoj"). Njëkohësisht, shtysën mund ta ketë dhënë verbi *shtynj* dhe ndikimi që ushtroi ky në pikëpamje fonetike.

s h t o r a s ë "shtuara, në këmbë"

Meyer-i këtë fjalë në E.W. e shënon pas Kavaliotit, po pa shtuar ndonjë shënim, kurse në Alb. Studien 3, 91 thotë se është e errët. Sido që të jetë, kjo fjalë i përket rrënjës **stā-* "rri, qëndroj". Burimi nga e mori ai fjalën është toskërishtja, prandaj *r*-në lejohemi ta nxjerrim nga një *n* intervokalike. Kështu arrijmë te një bazë **stā-n,* në të cilën *n*-ja do të ketë dalë nga një participi më *-n* (khs. *Shtuarë* "në këmbë", Pedersen,

Alb. Texte 196, *shtuara* "in piede", Rada, Raps. f. 50). Sa për sufiksin do krahasuar geg. *rishtasi* "përsëri, rishmë, tash së fundi" (Kristoforidhi 351) pranë geg. *rishtas, rishtazi, rishtazë.* Kështu, pra, *s*-ja, siç del dhe nga format që në trup të fjalës kanë një *z*, është me vënd vetëm në fund të fjalës, dhe që këtej u përhap dhe më tej. geg. *rishtasi* me *i*-në fundore të saj-në qëndron ndaj *shtorasë* ashtu si geg. *qi* ndaj tosk *që.* Kështu dalim te një trajtë **shtorazë;* kjo nga ana e sufiksit afrohet me gr. -*δον*, -*δην*, -*δα: ἀποσταδόν* "që rri më larg", *σταδην* "që rri në këmbë", *μεταδρομάδην* që ndjek, i gjirmon mbrapa, *μίγδα* përzier etj. (Brugmannn, Grundriss 2/1[2], 471), në krahasim me të cilat fjala e shqipes paraqet një zgjerim me -*i̯o*-. Kështu, pra, baza do të jetë një **stā-n-odi̯o, * stā-n-adi̯o.*

s h t r u n g ë "pjesa e vathit ku mjelin dhitë"[41]

Për shtektimin e kësaj fjale te sllavët e te grekët, të cilët e muarnë drejtpërdrejt nga gjuha e barinjve vlleh, khs. Meyer-in në E.W. 418. Gurra e kësaj fjale pas Meyer-it është e errët. Mendimin që pat Miklosich-i me Schuchardt-in që kjo rrjedhka nga shq. *shtrëngonj*, e cila edhe kjo ka dalë nga lat. *stringo,* Meyer-i loc. cit. nuk e pranon. Mirëpo, ka mundësi patjetër që fjala të jetë afër me lat. *stringo,* nga **strengo* "nduk fort, shtrëngoj, bëj nyjë", gr. *στραγγός* "i dredhur", *στραγγεύω* "dredh", *στρογγύλος* "rrumbullak" (për këtë bark fjalësh khs. Walde E.W. 601, [2]745). Baza është **strn̥g-* me një zhvillim të *n̥*-së siç e gjejmë në *grundë, mund* (sh. më lart) dhe *tund* (sh. më poshtë). Zhvillimi i kuptimit është si në lat. *crātis* "thurime, vath", gr. *κυρτία*, gjerm. *Hürde* "vath i dhënët": sllav. e vj. *krę(t)nǫti* "me dredhë"[42].

---

[41] *Për shq.* shtrungë *dhe farefisin e saj khs. tani Vasmer, Roczn. slaw. 2, 27, i cili thotë: "unë mendoj që rum.* strungă *ka dalë nga sllav. e vj. *strǫga "shtrungë"... Po kjo mund të ketë dalë nga gr.* στράγγα *të shtrydhur, një deverbativ i* στράγγίζω *"shtrydhë, mjel". Në një pozicion të sandhit që ka qenë i favorshëm për ndrrimin e kuptimit ky ndrim kuptimi mund t'u ketë kryer në greqishten vetë. Veçse për ta dokumentaur s'e dokumentoj dot". Mirëpo, siç thekson dhe Vasmer-i vetë me sa ka një gr. të re* στράγγα *me kuptimin "shtrungë", aq është e dokumentaur një sllav. e vj. *strǫga.*

[42] Me mendimin e Weigand-it (Jahresber. des Inst. f. rum. Spr. 16, 228, 229) që fjala ishte me origjinë sllave e se ekzistonte një bullg. e vj. *strǫga* nuk mund të pajtohem. Miklosich e ka bërë të besueshme se fjala në sll. është e huaj, Wander. d. Rum. f. 8, 19, 24 (Denkschr. d. Wien. Ak. phil. hirt. Kl., vol. 30; pos ukr. *strunka* khs. edhe sllovak. *strunga*) dhe sll. Elem in Magyar 2f. 115 v) (= Nr.792). Një formë e lashtë bullg. *strǫga* nuk është shënuar.

shurr "përmjer" shurrë

Meyer-i në E.W. 420 substantivin e bashkon me gjerm. e vj. të lartë *sūr* "i hartë", sllav. e vj. *syrъ* "djathë", po në Alb. Studien 3, 45 – për arsye fonetike – heq dorë nga kjo etimologji, duke e quajtur të pasigurt. Pedersen-i KZ 36, 281 na vërteton se ajo nuk pajtohet me rregullën që vihet re në gjuhën shqipe që në fjalë thjesht shqip *sh* përpara një vokali të mbrapmë (velar) nuk ka. Pedersen-i mendon për një origjinë latine, dhe pikërisht nga **ex-urinari,* po vetë ai bën këtë vërejtje që kjo do kish dhënë vetëm një verb **shurronj,* po jo *shurr* (të cilën na e dëshmon Jungg-u, Fjaluur 138). Po s'ka dyshim që Pedersen-i ka të drejtë, kur vështirësitë që paraqet *sh*-ja përpara *u*-së kërkon t'i mënjanojë me këtë supozim që këtu kemi të bëjmë me një kompozit më *sh-.* Për një mendim të tillë kemi një paralele të mirë në gr. e re *κάτουρον* "shurrë" (: gr. e vj. *οὖρον* idem, *οὐρέω* "përmjerr". *sh*-ja mund të jetë lat. *ex,* po pak së paku po aq të ngjarë ka që kjo të jetë identike me atë *sh* = indoeur. *sm̥-,* për të cilën kemi folë shpeshherë. Në këtë rasë do të kishim të bënim me një element që shënon pikënisjen e një lëvizjeje, po ashtu siç është *sъ*-ja në gjuhët sllave (sllav. e vj. *sъ nebese* nga qielli, çek. *spadati* "me ra përposh". Në këtë mënyrë do të kishim një konkordancë semantike të plotë me gr. e re *κάτουρον. -urr* nga një **ur-n,* hyn në grupin lat. *ūrīna,* nord. e vj. *ūr* "shi i hollë", lit. *júrės* "det", gr. *οὐρέω* "përmjerr" etj. (khs. Walde, E.W. 601, ^{2}860; Fick 3, ^{4}32), fjalë këto, me të cilat ajo qëndron në raportin e infleksionit. Te *shurr* nga *s-ur-n,* kemi përpara nesh një formacion verbal, i cili i përgjigjet atij të verbit *marr.* Femërorja *shurrë* qëndron ndaj *shurr* si *lidhë* "lidhkë, shirit" ndaj *lith,* si *qartë* "grindje, zënkë" ndaj *qërtonj.* Kemi, pra, një formacion postverbal (deverbativ).

tartallis "përpëlitem"

Këtë fjalë, që mungon nëpër fjalorë, e ka Pedersen-i, Alb. Texte f.74. Ka të bëjë me ind. e vj. *tar-alá-ḥ* "që lëkundet, që dridhet". Për formën e fjalës së indishtes khs. Persson, Wurzelerweiter. f. 51; Brugmann, Grundriss 2/1^{2}, 356 v, f 1, 502. *tartallis* është një formë me reduplikacion dhe na paraqet një **tar-tar-ís,* ku *r*-ja e dytë u disimilua. Mënyra e formimit të këtij verbi i përgjigjet asaj të *γαργαίρω* "guloj, bujis" (*γάρ-γαρα*, ind. e vj. *Gal-*

galīti ‘me pikue, me gjerbë”, sllav. e vj. *glagoljǫ* “flas” nga një **golgoljǫ* etj.; khs. Brugmann, Kruze vgl. Gram. 482 v.). Të tjera fjalë të afërta me këtë i gjen te Persson, loc. cit. e te Walde, E.W. 635, [2]789. Verbi i shqipes dhe verbi i indishtes së vjetër që sollmë për krahasim piqen posaçërisht në këtë pikën që këtyre u mungon determinativi konsonantik i pjesëtarëvet të tjerë të kësaj familje fjalësh.

geg. *ç â s h t j e*, *ç a s h t j e*, *ç â s h t ë*, tosk. *ç ë s h t j e*.

Formën *çâshtje* të gegërishtes na e dëshmon për Elbasan Tomorri, nr. 4, f. 1 sht. 2, f. 2 sht. 4, kurse në broshurën Fe-rɛfejɛs a mɛsime myslimane pɛrmbledun prej J. H. M., Elbasan 1909, në kapak si edhe në f. 1 dhe në pasqyrën e fjalëvet në fund fjala është shkruar *çashtje* (tšaštje). Bashkimi f. 72 ka formën *çâshtë* (tšąšte). Trajtën *çështjë* e gjejmë në revistën Lirija nr. 74, J. 2, në një korrespondencë prej Gjirokastre. Po këtë trajtë e ka dhe vepra e kompiluar *Valët e detit* e Spiro Risto Dines, Sofia 1908, f. 851 (pa shënuar proveniencën, po sigurisht prej toskërie). Koekzistenca e geg. *â* dhe e tosk. *ë* na shpie më në fund te një vokal nazal. Kjo fjalë ka dalë nga një afrim, një rrasje e fjalisë geg. *ç’âsht,* tosk. *ç’është?* Këndej dolli *çâsht, çështë,* së cilës iu ngjit pastaj sufiksi *-ëlë* që formon nomina actionis. Forma *çâshtë* (Bashk.) duhet gjykuar ashtu si *mbledhë* pranë *mbëjedhijë* (Meyer, E.W. 265), *mbëldhëlë* (Pedersen, Alb. Texte 157).

ç e m “hetoj, zbuloj”, *ç e m e t ë* “del në shesh”

Vetëm këtë formën e fundit ka Meyer-i në E.W. 446, dhe e ka pa ndonjë shpjegim. Trajtën aktive e gjejmë te Kristoforidhi, Fjalori 446, dhe te Bashkimi 73. Mendojmë se fjala duhet marrë si *ç-ap-nj̣o,* ku *ç-*ja është ai prefiksi që dimë (: lat. *dis*) kurse elementi radikal hyn te lat. **apio* “lidh, pështjell”, *cōpula* “lidhë”. Si kuptim bazë na del, pra, “zgjidh”.

t u n d

Pas Meyer-it, E.W. 452, me të cilin bashkohet dhe Meyer-Lübke, Gröbers Grundriss 1^2 1056, kjo fjalë ka dalë nga lat. *tundo*. Po Pedersen-i në Roman. Jahresber. 9, I 211 shfaq dyshime ndaj një mendimi të tillë, meqë ata të pakë shëmbuj që sillen për të vërtetuar kalimin e verbeve latine në koniugacionin pa *-n-* në shqipet janë krejt të dyshimtë. Objeksioni i Pedersen-it në këtë rast është aq më shumë me vend, ngaqë mund ta zgjidhim çështjen mirëfilli pa admetuar ndonjë huazim nga lat.: ky verb i shqipes puthitet në punë të kuptimit krejtësisht me ind. e vj. *tąsáyati* "tund, shkund", e cila së bashku me lit. *tąsýti* "nduk andej e këtej", got. *at-þinsan* "me tërhekë për këtej" etj., paraqet një zgjerim më *s*-të rrënjës *ten-*. Tek e njëjta rrënjë hyn dhe shq. *tund,* veçse këtu kemi një prezent më *-d(h)-* (ose zgjerim). Baza është **tn̥d-*, me atë trajtim të *n̥*-së përpara konsonantit që pamë më lart edhe te *grundë, mund, shtrungë*. *mund* afrohet me *tund* edhe nga ana morfologjike; edhe lat. *tendo* mund ta krahasojmë morfologjikisht me këtë fjalë.

u i k t h "bashkë (lesh)"

Këtë fjalë, që e ka Kavalioti, Meyer-i (E.W. 457 dhe Alb. Studien 4, 09) e merr për një deminutiv të fjalës *ujk, ulk*, veçse një interpretim i tillë nga ana semantike nuk ta mbush mënden. Po një afëri rrënje më e largët është e mundur, siç do ta shohim. Në pikëpamje formale shpjegimi i Meyer-it, i cili këtë fjalë e konsideron një deminutiv, është me vënd. Me këtë rrugë arrijmë tek *uik-*, e kjo nga një *ulk-*. Kjo afrohet vetvetiu me familjen e fjalëvet lat. *vellus* "bashkë (lesh)", *vellere* "me ndukë" (Walde, E.W. 654; 2813 v.), fjalë këto ndaj së cilave fjala jonë qëndron në raportin e infleksionit. Në pikëpamje morfologjike kjo është një formacion me sufiks *-k* si ato fjalët që pamë më lart: *byk, penk,* pastaj si sllav. e vj. *znakъ* "shënjë": *znati,* gjerm. e vj. e lartë *luog* "shpellë, shtrofkë", lat. *lateo* etj. (Brugmann, Grundriss 2/12 477).[43] Në qoftë se shq. *ujk*, *ulk* me lat. *lupus*, gr. *λύκος* etj. ka dalë

[43] uikth. *Endzelin-i K.Z. 44, 61 mendon që shq.* ulk *të ketë ardhur nga sllav. *vъlkъ; pas mendimit të tij shqipja neksin* vu-*, nga sa duket, e ka vetëm në disa huazime më të reja. Mirëpo sesi trajtohet* v-*ja ante vokalike në ballë të fjalës në huazimet e vjetra marrë prej sllavishtes, këtë na e tregon fjala* thëngjill, fëngjill*, që u trajtua këtu.*

nga një *u̯l̥-qu̯-* („bishë që të çan, të shqyen"), zgjerim i rrënjës *u̯el-* (ku hyn edhe lat. *vellere*, sh. Walde, E.W. 355 2448), mund të pranohet prapë një lidhje më e largët midis *ujkth* "bashkë (lesh)" dhe *ujk.*

u r ë (e lumit)

Kjo fjalë, që gjer më sot ka mbetur e pashpjeguar, ka të bëjë me *udhë* ("udhëtim"), pra, me grupin e lat. *veho*, dhe rrjedh pikësëpari nga një **udh-rā*, **ud-rā*. Raporti kuptimor që ekziston midis *urë* dhe *udhë* "rrugë, udhëtim" është po ai që kanë lat. *pons* "urë, vig" dhe sllav. e vj. *pǫtь* "udhë", ind. e vj. *pánthā-ḥ* "rrugë dhish, udhë rrugë" në mes të tyre. khs. edhe kuptimet e avest. *pərətuš* "kalim, va, urë". Emrat e urës kanë dalë nga emrat e vaut, sepse të kaluarit e lumenjve me ura është një gjë më e vonë, se më përpara i binin më va (Schrader, Real-Lex. 114)44. Sufiksi *-rā* është identik me sufiksin që konstatuam më lart te fjala *dor-bë-r-í*; khs. gr. *ἕδ-ρα* "seli" (: *ἕζομαι*), sll. e vj. kisht. *pirъ* "convivium" (: *piti*), gjerm. e vj. e lartë *būr* "ba-nesë" (: *būan)* etj. (Brugmann, Grundriss: 2/1, 2354 v.). Pra, ura na del kështu si "kalim, va", shq. *-dhr-*, *-dr-* dha një *r*, ashtu si në *dirsë*, *djersë*, nga një **svidrot* -: gr. *ἴδρως* (Pedersen K.Z. 36, 288; khs. dhe Pedersen K.Z. 40, 212). Po ashtu edhe *-tr-* ka dhënë *-r-*: plur. *të tjerë*: *tjetër* (Pekmezi, Gram. 149, mendimi i të cilit që plurali u formuaka ndryshe, me këtë rast *do* modifikuar). Te *të tjerë,* pra, artikulli është ngjitur përpara dy herë (*tjetër* pranë *jatër).*

i u r t ë "i mënçëm, me mënd, modest; guximtar, trim"

Shpjegimin që jep Meyer-i: e afërt me *unj* "përul", *unjem* "ulem", *ul* idem (E.W. 458) e refuzoi me të drejtë Pedersen-i K.Z. 33, 551, meqë një ndrim fonetik *l:r* që presupozohet këtu nuk vërtetohet gjetiu dhe meqë kuptimi bazë i fjalës është "i mënçëm, me mënd" e jo "i përulur, i përvutë", siç kujtonte Meyer-i. Dhe me të vërtetë, mendimi i Pedersen-it vërtetohet me kuptimin "guximtar, trim" që do ta dëshmojmë menjëherë. Në qoftë se domethënia e parë është "i mënçëm, me mënd", kjo fjalë, duke dalë nga një **urëtë*, lidhet me got. *war* "i matur, që di e ruhet", saks. e vj. *war*, gjer. e vj. e

[44] Sh. dhe ato që thotë Meringer-i, Wörter und Sachen I. 187, 192 v.

lartë *War*, *giwar* "i matur", gr. *ἐπὶ ὄρονται* "ata ruajnë, mbikëqyrin", *ὁράω* "shoh", lat. *vereor* "shikoj me drojtje, e druaj me nderim" (Feist, E.W. *309*. Walde, E.W. 659, 2820), dhe na paraqet një zhvillim kuptimi që e shohim dhe në lat. *prūdens* "i urtë", nga **pro-u̯idens* ("që e sheh që përpara"), gjerm. e vj. e lartë *spāhi* "i urtë"; gjerm. e vj. e lartë *spḗhōn* "me ruejtë, me vëzhgue", lat. *specio* (Brugmann I.F. 16, 500). Te Marchiano, Canti popolari alban. delle colonie d'Italia (Foggia 108) f. 74, 30 gjejmë frazën: *trimθi, si i ùrti c'isc* (trimthi, si i urti ç'ish), që Machianoi e përkthen: il giovine, baldo come era (shënim për 30: *ùrti* "virtuoso, prudente ma qui potrebbe interpetarsi (!) valoroso, come il latino virtus"). Dhe me të vërtetë, një kuptim i tillë (d.m.th "trim, guximtar") vërtetohet që te Bogdani, në Cuneus prophetarum I. 28, 44 për djaloshin që ka lerë në shenjë të Venusit thuhet: *deſceron … me ù baam i urtè* desidera attendere alla virtù. Nga një kuptim i parë "i matur, që di e ruhet" u zhvilluan dy kuptimet që duket sikur t'ishin gati të pakundërta: më një anë "me mend, kokëulët" (khs. frëngj. *sage*, siç e përkthen dhe Dozon-i, Vocab. f. 6, fjalën e shqipes), më anën tjetër "guximtar, trim". Sa për zhvillimin e këtij kuptimit të fundit khs. gjerm. e vj. të lartë *kuoni* "guximtar, qejfli lufte" gjerm. e re *kühn* "guximtar" përkundrejt nord. së vj. *kœnn* "i urtë, i vuar" (që të dyja i përkasin rrënjës gjermanike *kan - kun*, gjerm. e re *können* "me mujtë, me ditë", Kluge, E.W.[7], 270). Siç po na del, pra, qartë nga fjala e gjermanishtes së sotme, fjala i *urtë* arrin në domethënien "trim, guximtar" nëpërmes një elipse; pikënisja është "i urtë, i matur në luftë".

v a t h ë "vëndi i rrethuar për bagëti, thurimë, oborri i shtëpisë"

Meyer E.W. 463 tosk. *vëth* "vathi i veshit" = geg. *vâth* e ve një me *vathin* e bagëtisë; në këtë ai ndjek Hahn-in Alb. St. Fash. III f. 5, veçse ky shënon vetëm trajtën gege. Mirëpo nga fjalorët e rinj të gegërishtes, nga Jungg-u me Bashkimin, del që kemi të bëjmë me dy fjalë të ndryshme. Vathi i veshit gegërisht (në geg. e veriut) është mashkullore *vâth*, sh. Jungg 169, Bashkimi 485; si mashkullore na e jep dhe Meyer-i. Përkundrazi, rrethaku i bagëtisë, thurima etj. në Veri është femërore, *vathë,* pra, ndryshon nga ajo e para si nga vokalizmi si nga gjinia gramatikore. Prandaj s'ka sesi që *vatha* e bagëtisë të afrohet me fjalën *vank* "pjesa e rrotës",

siç mendon Meyer-i në vëndin e cituar. Kjo duhet refuzuar për shkak se *vatha* në gegërishtet nuk ka nazal *vathë* "vëndi i rrethuar për bagëti, thurimë, oborri i shtëpisë" rrjedh nga një **vor-tā* dhe lidhet me ags. *worþ* m. n. oborr, gjerm. e mesme e ulët *wort, wurt* f. muri, sll. kisht.-rus. *vora* "saepimentum", fjalë këto që në kuptim puqen plotësisht me fjalën e shqipes, e më tej me sllav. e vj. *въrǫ, vrěti* "mbryll", rus. *zavórъ"* lit. *ùžveriu* "mbyll, mëshel", ind. e vj. *api-vṛṇōti* "mbyll, ndryn, mulon", lat. *aperio* etj. (khs. Walde E.W. 36 v., 250, Fick 2, 4 395); *-t-*ja në bazën që u admetua më sipër, pas *r*-së, u bë *th*, dhe pastaj *r*-ja përpara spirantit ra; khs. *këthenj* nga lat. *convertere* (Meyer E.W. 185), pastaj *buzë, gjizë* (sh. më lart). Në punë të sufiksit *vathë* nga *v*or-tā* konkordon me *botë*, *latë*, *ndjetë* (sh. më lart). Në gjuhën shqipe kjo familje fjalësh që u trajtua këtu përfaqësohet edhe me fjalën *varr*, geg. *vorr* (për geg. *o* khs. Pekmezi, Gram. 55); edhe Meyer-i në Alb. Studien V 104, duke tërhequr mendimin e tij të parin (me fjalën *birë*, E.W. 37) e lidhi te rrënja *ver-* "mbështjell, mëshel, mbroj". Baza është **vor-n* "e mbyllura nga të gjitha anët e mbrojtura". Khs. rus. *choronítь* "me vorrue", përkundrejt sllav. së vj. *chraniti* "me mbrojtë, me i dalë zot".

v ë r r i "hulli, brazdë"

Meyer-i E.W. 37 këtë fjalë e shkruan *vërŕ* (sipas Hahn-it), dhe kjo grafi e shtyn atë ta afrojë me *vrë* e me *birë*. Edhe po të lemë mënjanë dyshimet që shpreh Meyer-i vetë rreth pikës që fjalët që nisin me *v* e me *b* të jenë të afërta në mes të tyre, grafia që ai përdor për këtë fjalë, siç po del tani, nuk është e saktë: Kristoforidhi (Fjalori 22) e shkruan *vërrŕ (vɛr̄ŕ)* dhe si kuptim jep "hulli (e vogël)". Kjo fjalë lidhet me lat. *versus* "hulli, vijë, vizë rruvje, radhë, varg" (: me *verro)*, nord. e vj. *vǫrr* "të rrahurit e lugatave". Megjithatë nuk kemi këtu një konkordancë të plotë nga pikëpamja fonetike, sepse *rr*-ja e shqipes nuk del nga një *rs*. Duhet nisur përkundrazi nga kjo që lat. *verro* do zbërthyer në **ver-so* khs. gr. *ἀπό-ϝερ-σε* "mori me vete, rrëmbeu" (Meyer, Gr. Gram. 3164; Persson, Wurzelerw. 129). Pra baza e fjalës së shqipes mund të jetë **ver-n-ija*, d.m.th. një formë e rrënjës pa zgjerim me *s-* dhe pikërisht në një trajtë participale që paraqet sufiksin *-n*.[45]

[45] Tosk. *verë*, çam., shkodr. *virë* (Kristoforidhi, fjalori 22), ashtu si *vathë*, *përkund-*

v i g j e peshqesh në të ngrëna që shpien në një dasmë, në një llindje, kur ndërtohet një shtëpi e re

Meyer-i këtë fjalë në E.W. 472 e shënon sipas Mitkos dhe e lë pa shpjeguar. Meqë kjo fjalë, nga sa di unë gjer më sot, nuk është dëshmuar për çamërishten dhe shqipen e Greqisë, për natyrën e *gj*-së nuk japim dot një gjykim të sigurt; prandaj shpjegimin që po japim këtu e japim me rezervë. Në qoftë se *gj*-ja ka dalë nga një *gl*, këtë fjalë mund ta afrojmë me gr. *ἕδνον* "peshqesh që i jep dhëndri nuses", gjerm. e vj. e lartë *widamo* dhuratë e të fejuarit për nusen, gjerm. e lartë e ver. *Wittum*, angls. *weotuma* "mergjur", sllav. e vj. *věno* "pajë" (khs. Vondrák, Vgl. slaw. Gram. I 414; Walde E.W. 2818; Boisacq, Diction. étym. 215). Si bazë e fjalës e shqipes na rezulton në radhë të parë *ved-l-*, *dl*-ja u bë *gl* e pastaj *gj*, si te fjala *gjatë* nga *dlang-të*; gr. *δόλιχος* "pistë e gjatë, hipordom i gjatë", *δολιχός* "i gjatë", ind. e vj. *dīrghá-ḥ* i gjatë", sllav. e vj. kisht. *dlъgъ* njësoj, etj. (Pedersen, K.Z. 33, 545; Bugge, BB. 18, 167; Meyer, Alb. Studien IV 81, për lat.*longus* khs. van Wijk, I.F. 23, 375; Walde E.W.2 440). Sufiksi *-l* si në *ζεύγλη* "rrypi a kapistra e zgjedhës", *ἑλλά* "ndejë, seli" sllav. e vj. *osla* "grijë" (; gr. *ἀκόνη*) etj. (Brugmann, Grundriss II/12 362 vv.). *e*-ja e bazës që supozuam këtu përpara konsonantit në origjinë të dyfishtë u bë *i.*

v i k, *v i g u* kalim që përbëhet nga një tra, shkalë, shtiqë a parmëndë

Këto kuptime po i japim pas Kristoforidhit 30, Bashkimit 493, Jungg-ut 172; nga këta Bashkimi jep jep të gjitha kuptimet që u thanë, Kristoforidhi vetëm të parin, Jungg-u vetëm të dytin. Duhet shënuar që Dokë Sula në përkthimin e Piros së Plutark-ut, kap. 17 (Tomorri, Nr. 12, F.3) *vik* e përdor drejtpërdrejt për gr. *φορεῖον*. Meyer-i E.W.

---

razi, do të hyjnë në grupin indoeuropian *ver-* (slll. e vj. kisht. *vьrǫ*, *vrěti* „mbyll", lit. *užveriu* „mbyll, mëshel" etj., me një zhvillim të kuptimit siç e gjejmë edhe në gjerm. e vj. të lartë *loh*, gen. *Lohhes* „dry, bravë", angls. *loc*: got. *-lūkan*, gjerm. e vj. e lartë *lūhhan*, anglos. *lūcan* „me mbyllë". Për punën e kuptimit krahaso sidomos (cf. Johansson, I.F. 25, 216) lit. *veriù*, *vérti* „me çelë ose me mbyllë", refl. *vẽrias* „me u çelë", fjalë e afërt me fjalën e shqipes. *i*-ja në *virë* do gjykuar ashtu si në fjalën *vit* (përbri: *vjet*: lat. *vetus*). *vërë ë*-në e silabës së parë e mori nga *vërima* që është sinonime edhe etimologjikisht e afërt.

472 për këtë fjalë thotë: "*vik* m. "kalim". Nga lat. *vīcus* "lagje, rrugë". *vik* "tabut i të vdekurvet" Bla(nchus), Ro(ssi) për mua s'është i qartë". Të dhënat e mësipërme tregojnë që shpjegimi që jep Meyer-i nuk mund të qendrojë. Sepse këtu s'kemi të bëjmë me kuptimin "udhë", po me një urë nevoje a kalim gatitur me një tra. Përveç kësaj kjo fjalë mbaron me *g* jo me *k;* kjo *k* u përftua vetëm në fund të fjalës; le pastaj që po ta nxjerrim fjalën nga latinishtja, kuptimet e tjera mbeten të paqarta. Po të kemi parasysh raportin semantik në frëngj. *Branche* "degë, dyrek" si dhe të *brancard* "vig, shkalë, mashkull, bigë e qerres", pl. "dyrekë", na del që për këtë fjalë të shqipes duhet nisur nga një kuptim i parë "degë, gem". Dega ku vihet përmbi një rrjedhë uji të vogël, shërben si vig kalimi dhe mund të përdoret edhe si shkalc dhe si mashkull (frëngj. *brancard*). Atëherë kjo fjalë na del afër me ind. e vj. *vayā́* "degë, gemi", irland. *fē* "thupër", sllav. e vj. *vetvь* "degë, gem". Shpjegimi më i tejmë i këtij grup fjalësh nuk bëhet dot me siguri (Khs. Walde E.W.2 841; autorin, Arch. f. slav. Phil. 29, 441). Sa për sufiksin khs. shq. *plok, plogu* "grumbull, tok" (sh. më lart); po ka mundësi që të kemi të bëjmë në themel me një sufiks *gh*, dhe në këtë rasë duhet krahasuar fjala shq. *degë*, gjerm. e vj. e lartë *zwīg*, gjerm. e sotme *Zweig* "degë" (Brugmann, Grundriss 2/12 513; Meyer, Alb. Studien III 9).

v o r b ë "kuth, kuç i baltë"

Këtë fjalë, që na del që te Bogdani (p.sh. Cun. Proph. I. 27, 37, 92, 24), Meyer-i e ka, po shpjegim nuk jep. Ajo lidhet me sllav. e vj. *vьrěti* "me zie, me vlue", *variti* "me zie, me vlue", *varъ* "vapë, zhegë", lit. *vìrti* "me zie" etj. Sa për kuptimin khs. çek. *hrnec,* pol. *garniec* "kuth, vorbë, poç" ind. e vj. *ghr̥ṇá-ḥ* "vapë, valë e nxehtë", lat. *fornax* (Walde E.W. 238, 2309; Berneker E.W. 271). Sufiksi është ai që gjejmë në lit. *garba* "ndër": *giriù* "lëvdoj, mburr", *dárbas* "punë": *darýti* "me ba" (Brugmann, Grundriss 2/12 389), shq. *shkelp*, *shkelbi* (sh. më lart). Meqë kjo fjalë është e gegërishtes, nuk mund të thuhet me siguri nëse *o*-ja reflekton një vokal që në fillim të ketë qënë i gjatë apo nëse ajo u përftua ashtu si dhe në *votër* për tosk. *vatrë*; *vorr* = tosk. *varr*; pra, me një labializim përmes *v*-së që është specifik për gegërishten (khs. Pekmezi, Gram. 55).

v r ë n d ë "një shi i hollë"

Afrohet me sllav. e vj. *ūr* "një shi i hollë", *ȳra* "me ra shi i hollë", avest *vār* "shi", lat. *ūrīna* "shurrë" (shih Walde, E.W. 691, [2]860), shq. *shurrë* etj. Me formën që ka, kjo fjalë e shqipes është mbeturina e një participi indoeuropian me -*ent* -, -*ont*-, ashtu si fjala *rëndë* që u trajtua më sipër. Edhe për *ë*-në fundore vlejnë po ato që u thanë për *rëndë*. Grafia *vrenne* (Bashkimi 500) na paraqet fonetikën e gegërishtes veriperëndimore.

z â n ë, muzë, perëndeshë

Nga fjalorët këtë fjalë e ka vetëm Bashkimi 511, ku jepet dhe përkthimi që vumë në krye. Kuptimin e fjalës e sqarojnë më mirë këto dëshmi që janë nxjerrë prej tekstesh: te Lahuta e malcís *I* f. 12 (autori i këtyre këngëve të botuara si anonime është Atë Gjergj Fishta) thuhet:

Prênnoj dielli, n'qiell duel hâna
N'Véleçik po pingron Xâna.[46]

Në librin me vjersha "Pika voëset" të Fishtës, f. 37, strofa 1, vargu 3:

Ka t'kërmojmë, oj Zâna e malit?

Po aty strofa 5:

Djergu, Zânë, praa m'çeste *t'ême*
Edhè kângës m' i' a ênn ti fillet.

Zâna, pra, është me të vërtetë një hyjneshë e kumbimit, e këngës. Asaj i veshin dhe forcë e trimëri: *Burrë i fort'e trim si Xâna* (Lahuta e Maltsiis I, f. 5). Për arsye të cilësisë kryesore të saj si hyjneshë e kumbimit dhe e këngës emri i saj do afruar me geg. *zâ*, tosk. *zë* "zëri" (: sllav. e vj. *zvonъ* 'kumbim", sll. kisht. *zvъněti* "me kumbue, me tingëllue", Meyer E.W. 483).47 Si "zâ,

[46] *x* në ortografinë e Bashkimit = *z.*

[47] Në krye mendova se rrjedh nga lat. *Diana,* po këtë etimologji e lashë, për arsye fonetike (khs.*djall*, nga lat.*diabolus* [Pedersen-i, Roman. Jahresber. IX I 216, e pak më ndryshe Thumb-i I.F. 26, 12] dhe për punë të kuptimit. Po z. Hofrat Meyer-Lübke më tërhoqi

zë' e shpjegon këtë fjalë edhe Hahn-i, Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar f. 69 (Denkschriften der Wiener Ak., Phil-hist. Kl. 16), i cili na jep kumt për nuset e malit të quajtura *Zana* dhe i quan këto si orë a perri shqiptare. Duhet shënuar që Hahn-i flet për shumë *Zana*, kurse ato vise tekstesh që cituam ne më lart si dhe informuesit e mi shqiptarë (p.sh. Zef Harapi e Rrok Prennushi prej Shkodre) dinë të flasim për *Zanën* (në singular).

Tosk. *z g j e d h e*, geg. *z g j e d h e, z g e d h e*

Këto trajta i shënon Pekmezi në Gramatikën e tij f. 283; Kristoforidhi në Fjalor f. 369 ka *sgjedhë*; Bashkimi 397 ka *sgjedhë* dhe *sgiedhe* (=*sgiedhe* f. 518, trajtë që puqet krejt me *zgjedhë*- të Pekmezit, meqë Bashkimi *je*-në e shkruan *ie*); Jungg-u në fjalorin e tij f. 150 e shkruan *zgjedh*, *zgiell* (grafi, për të cilën vlen po ajo që u tha për Bashkimin). Sadoqë kjo fjalë, nga sa di unë, për çamërishten dhe për shqipen e Greqisë gjer më sot nuk na është dëshmuar,[48] edhe vetë nga ky material dialektor që u paraqit këtu mund të jepet të paktën një gjykim probabël rreth formës primitive të konsonantit fillestar të saj. Koekzistenca e trajtavet *zgjedhe* e *zgedhe* të gegërishtes, nga të cilat ajo e para, sipas dëshmisë që na japin fjalorët shkodranë të Bashkimit e të Jungg-ut, është e Shkodrës, dhe e trajtës *zgjedhe* të toskërishtes shpjegohet kështu që të admetojmë një *gl* origjinale. Sepse në të folmet e gegërishtes në grupet *kl*, *gl j*-ja bie, ose më mirë të themi, bie palatalizimi i guturalit: Pekmezi gramatika 64; prandaj kemi *zgedhe*. Kështu si formë bazë kemi **zgledhe*. Meqë -*gl*- ja mund të rrjedhë nga një -*dl*-, ne arrijmë në *zdledhe* = *zd-ledhe*. Pra kjo fjalë hyn në grupin shq. *lith*, *lidhe*, *lidhë* "lidhcë, hekura", lat.

---

vëmendjen përmbi faktin që reflektimi i tingullit inicial nuk e qit këtë çështje, meqë *diabolus* si një term kristian që është i përket një shtrese më të pastajme, dhe shton se *Diana* ekziston në një trevë të madhe të gjuhëvet romane dhe sidomos në gjuhën rumune (*zînă* arum. *dzînă*; Puşcariu, E.W. d. rum. Spr. f. 181, Nr. 1942), dhe se kuptimi disi më i largët që ka fjala në gjuhën shqipe shpjegohet po të pranojmë një kryqëzim të etimologjisë popullore me geg. *zâ*, tosk. *zë*.

[48] Forma *zevlë* e shqiptarëve të Greqisë ka dalë nga gr. e re *ζεῦλα* për *ζεῦγλα* dhe që Meyer-i E.W. 484 e lidhi me *zgjedhë* etj., siç do ta shohim më poshtë, për arsye fonetike nuk mund të bashkohet me *zgjedhë.*

ligo "lidh", ku me tjetër gutural hyn dhe lit. *laigonas* "vëllai i gruas" (Wiedemann, Bezz. Beitr. XXVII 212; Brugmann II 21, 319; Walde E.V. 338 v., [2]429). Me këtë fjalën e fundit *zgjedhe* përkon në vokalizëm, ngaqë *e*-ja len nga një *ai.* Për tingujt inicialë khs. *zgjith* që vjen nga një *zd-lith*, *dz-lith* Meyer E.W. 245. Në disa dialekte (Berat, Gjinokastër) thonë edhe *zgjedhë*, *xjedhë*, sh. për këtë gjë Pekmezin, gramatika f. 67 (ndrim i s*q*-së, *zgj*-së në *sj*, *oj*, *zj*, *xj*). Po që në këtë grup edhe *gj*-ja që ka dalë nga një *gl* po ashtu trajtohet, këtë na e tregon forma zgjith = *sgjith* (:*lidh)* që ka Kristoforidhi në Fjalor f. 121 e mjerisht pa dhënë ubikacionin, një trajtë e cila, pra, në punë të tingujvet inicialë përkon me tosk. dialektore *zjedhë* = *zgjedhe*. Tani del pyetja se si duhet shpjeguar -*zd*-ja; domethënia e fjalës nuk na lejon ta vëmë në një vijë me prefiksin e rëndomtë të shqipes *zd-, dz-*, *dsh-*: lat. *dis*. Më e drejtë është që në *zd*-në e kësaj fjale të kërkojmë korespondentin e lat. *bis*, lat. e vj. *duis*, gr. *δίς*, ind. e vj. *dvíḥ*, gjerm. e mesme e lartë *zwis* "dy herë", ku *dṷ*-ja iniciale u reflektua me *d*, ashtu si në fjalën *degë,* që hyri edhe kjo etimologjikisht në këtë grup, dhe në fjalën *dorbërī́,* që u trajtua më lart. Kështu, pra, pas kësaj analize del se fjala ka kuptimin "çift, pendë, bigë", që pajtohet fort mirë me kuptimin që dimë. Meyer-i E.W. 484 do ta nxjerrë këtë fjalë nga gr. e re *ζεῦλα* për *ζεῦγλα,* duke e përshkuar nëpër shkallët **zegla*, *zgjella*, *zgjedha*. Mirëpo ky shpjegim nuk ka marrë parasysh faktet dialektore. Sepse shkëmbimi i *ll*-së me *dh* është punë dialektesh p.sh. në Shkodër, (Pekmezi, Gram. f. 61) dhe në Gjirokastër (Erveheja e M. Çamit, botuar prej J. Vretos, [2] f. XV dhe shënim). Përkundrazi te fjala jonë, siç na tregojnë dëshmitë e mësipërme, *dh*-ja në trup të fjalës është e shqipes mbarë (gegërisht e toskërisht), kurse forma *zgiell,* që ka Jungg-u, është vetëm e Shkodrës. Pas Meyer-it duhej të niseshim nga një trajtë e përbashkët **zgjella*, e cila të kish dhënë më tej *zgjedha* në gjithë shqipen. Kaq sa për bazën **zgjella*, *zgjedha*. Po edhe paraforma më e vjetër **zegla*, **zgjella,* që supozon Meyer-i, është gabim, meqë grupi *gl* trajtohet fare ndryshe, të tjerë shëmbuj për një metatezë të tillë mungojnë dhe së fundi edhe tingujt *l* në *zgjella* dhe në **zegla* dallohen në kualitetin e tyre.

z ī, fem. *z e z ë* "i zi, i mjerë, i keq", *z ī* f. "jaz, zi bukë", *z e z ë* f. "bojë e zezë"

Meyer-i EW 484 në adjektivin fem. *zezë* do të kërkojë një deminutiv. Mendimin e tij e ndjek p.sh. dhe Densusianu, Baust. z. rom. Philologie 472. Po, duke lënë mënjanë faktin që një adjektiv femëror i sajuar në këtë mënyrë del krejt jashtë nga skema e zakonshme e adjektivavet femërore në gjuhën shqipe, kundër një kuptimi të tillë të kësaj forme, kuptim që do të kishte pasoja të rënda për etimologjinë dhe për fonetikën, flasin këto dy fakte: 1. kemi dhe një abstraktim *zezë* "hije e zezë", dhe këtu, s'ka sesi të kemi përpara nesh një deminutiv, 2. plurali i mashkullores bën *të zes* dhe *zezë*, i femërores *të zeza* (Pekmezi, Gram. 106). Pra z-ja e dytë është e rrënjës së fjalës dhe ka dalë evidentisht nga një -*dį̑*-, ndërsa trajtat *zī* (adjekt. mashk.) dhe *zī* (subst. fem.), që duken sikur largohen shumë, shpjegohen duke admetuar zhdukjen e rregullt të *d*-së në pozicion intervokalik. Po me këtë bie atëherë edhe interpretimi etimologjik që jep Meyer-i (Alb. Studien IV 83), po me rezervë: lit. *žìilas* "i përhimë", let. *fîls* "i kaltërt". Mendimi që sapo shfaqmë përreth karakterit të *z*-së së dytë gjen vërtetimin e tij në etimologjinë e këtij grupi fjalësh të shqipes; ky afrohet me lit. *gedù* "mbaj zi" (khs. *zī* "jaz"), *gẽda* "turp, dhunë" (khs. shq. *t'u nxiftë faqeja*, që Kristoforidhi, Fjalori 288 e përkthen me *αἰσχύνη εἰς σέ*), prus. e vj. *gīdan* "turp, mbarrë", rus. *gádkij* "i ndjetë, i shëmtuar, i ndyrë", *gážu*, *gádtь* "ndyj, fëlliq, prish, shkatërroj", gjerm. e mesme e lartë *quāt kōt*, gjerm. e sotme *kat*, *kot* "ndyrësi, lerë", gjerm. e mesme adjektivi *quāt*, holand. *kwaad* "i keq, i shëmtuar, i zvetnuem", angl. e mesme *cwēd* "i keq, i lig" (për këtë grup fjalësh khs. Zubatý, Arch. f. slav. Phil. 16, 422; Brugmann IF 5, 375 v.; Wiedemann, Bezz. Beitr. XXX 212). Kuptimin që kanë adjektivet e gjuhëvet gjarmanike që sapo cituam, d.m.th "i keq, i lig", e gjejmë dhe në zinë e shqipes. Kështu e përdor Meyer-i në Alb. Studien VI 12, Proverbi 93. Afërimë e koncepteve "i zi – i ndyrë" (khs. gjerm. e mesme *quāt*, *kōt* etj.) na e dërfton mirë gjerm. e vj. e lartë *salo* "i ndyrë i zi", ind. e vj. *maliná-ḥ* "i ndyrë, me njolla, me ngjyrë të mbyllët si të veshur, i përhimë, i përhimë i mbyllët, i zi" (Böhtlingk, Sankskrit-Wörterbuch in kürzerer Fass. 5, 38): *mála-m* "ndyrësi, lerë",

pastaj gjerm. *schwarz*, got. *swarts*, që nga sa duket afrohen me let. *sordes* "ndyrësi" (Feist E.W. 257; Kluge E.W. ^{7}419; Fick 3,^{4} 550; Walde E.W. 585, ^{2}726). Me ind. e vj. *maliná-ḥ*, *mála-m* më të shumtët e etimologëvet (Khs. p.sh. Hirt, Ablaut 90; Schrader, Reallexikon 744; Brugmann IF 9, 367; Solmsen KZ 38, 443; Prellwitz, E.W.^{2} 287; Walde E.W. 398, ^{2}500) bashkojnë dhe gr. *μέλας* "i zi", let. *melns* "i zi", dyshime shfaq van Wijk IF 20, 344 shënim. Sido qoftë puna e këtyne fjalëvet, ndrimi semantik që u presupozua këtu për shq. *zī* mjaftojnë shëmbujt e mësipërm për ta vërtetuar. Për rrënjë bazë të grupit të mësipërm (rus. *gádkij*, gjerm. e mesme e lartë *quāt* etj.) Berneker E.W. 289 mendon një **g(u̯)ōdh-*, **g(ōu̯)ēdh-*.[49] Me këtë na vërtetohet dhe një herë rregulla e Pedersen-it për reflektimin e labiavelarevet, respektivisht të velarevet me një *u̯* të mëpasme përpara një vokali të qartë në gjuhën shqipe (KZ 36, 30 j. vv.). Tani le të kthehemi te shpjegimi morfologjik. Ne kemi këtu dy çifte formash që fonetikisht puqen, po nga ana funksionale ndryshojnë: *zezë* (femërorja e adjektivit) "e zezë", *zezë* (substantivi femëror) "boja e zezë, e zeza", *të zezë* (norminativi mashk. i adjektivit), "të zez"; *zī* (substantivi fem.) "zi, jaz, zi buke." 1. *zezë*, femërorja e adjektivit dhe substantivi femëror nga **gu̯edhi̯ā* (adjektivet më *i̯o* kanë edhe në të tjera fjalë abstrakte adjektivore pranë tyre), *të zezë* nominativi pl. mashk., afërsisht nga një **gu̯edhi̯oi* (khs. *njerëzitë* pl. i shquar nga një **neridi̯oi*, Pedersen, Roman. Jahresber. 9, [1905], I, 209). 2. fem. abstrakte *zī* nga * *gu̯edhíjā, *gu̯edhíi̯a.* Kjo dha së pari – cf. *thëní* nga **k̂ēnīdā* (Meyer, Alb. Studien III 13), **zëí* dhe nga kjo me kontraksion *zī.*. Kontrakcione krejt analoge vrejmë edhe në huazimet latine të shqipes, si p.sh në fjalën *pyll,* nga **padūlem* për *palūdem* (Meyer EW. 360); forma e ndërmjeme midis bazës dhe trajtës së sotme të shqipes duket qartë që është **pëyll*; khs. edhe *lirë*, nga lat. *līber*, që kaloi nëpër trajtën **liër*, pastaj, nga fjalët vetiake të shqipes, *keq* nga *këeq*, formë që e gjejmë te Kavalioti. Ashtu si *zī* (subtrantivi fem.) shpjegohet edhe *zī,* "i zi" (adjektivi mashk.), pra nga **gu̯edhíjo-*, **gu̯edhíi̯o-* me një theksim siç e ka dhe

[49] *Në kundërshtim me bazën *g(u)ōodh-, *g(u)ēdh-* të Berneker-it, *v. Osten-Sacken K.Z. 44, f. 56 vendos një tingull inicial *g^{u}, pra, gadën e infleksionit *g^{u}ē(u̯)dh-, *g^{u}ō(u)dh-. Po për punë të shqipes kjo natyrisht nuk ndryshon gjë.*

ind. e vj. *kšatríyaḥ* "zotnues", *ajríya-ḥ* "i egër", *usríya-ḥ* "i kuqremë.50 Nga gjithë këto që thamë këtu na dalin këto përfundime. Në fem. abstrakte shohim koekzistencën e **-íi̯ā* dhe **-i̯ā* (*zī*, *zezë)*, e cila i përgjigjet raportit gr. μανία "tërbim", *πενία* "varfëri", lit. *gìrìa* "pije" ind. e vj. *vidyā́* "dije" (sh. Brugmann, Grundriss II/12 184 v., I 2 264). Të njëjtën koekzistencë të *-i̯o-* dhe *-i̯o-* e ndeshim dhe në skemën e nocionit të adjektivit duk meqënë që krahas me mashk. *zī* nga **gu̯edhíi̯o-* kemi fem. *zezë* nga **gu̯edhíi̯ā*. Ky është një raport që të kujton disa rrethana të fleksionit të lituanishtes, ku temat më **i̯o*, me përjashtim të nominativit singular të mashkullores e të femërores dhe të akuzativit singular të mashkullores e të femërores, kalojnë analogjikisht në temat me *jo*: mashk. *dìdis*, fem. *dìdė*, akuz. mashk. *dìdį*, fem. *dìdę*, po gjenitivi singular mashk. *dìdžo*, fem. *didžõs* (Wiedemann, Hand. D. Lit. Spr. 84). Ndryshimi është ky që në gjuhën shqipe forma me *jo* u përhap më shumë. Ekzistenca e një abstrakti adjektivor *zī* pranë një adjektivi mashkullor *zī*, që në gjuhët romane nuk ka analogji, dhe pranë një abstrakti femëror *zezë*, na vërteton që te *-íjā* kemi të bëjmë me një sufiks vëndas (kështu mendon dhe Pedersen-i, Roman. Jahresber. 9, I, 208); këtij erdhi e iu shtua pastaj sufiksi roman *-ía*. Mashk. *zí* do gjykuar ashtu si fjalët *njëri (nɛrí)*51, *kallí* (khs. ind. e vj. *nárya-, nárya-* "burrnor", në kundërshtim me këtë, shqipja na shpie te një theksim **neríi̯o*). Gjithashtu edhe abstrakti femëror *zī* ka analogjitë e veta në punë të formës ndër disa nga fjalët që u trajtuan më sipër: *avarí́* "bashkë" ("bashkim, radhitje"), një formacion si p.sh. lit. *su-mania* "consilium", gr. *μανία* "tërbim", *dorbërí́* "tufë, kopé" (derivat me *-i̯o-* nga një substantiv, të cilin e gjejmë të gjallë në lit. *buris* "tok, tufë", let. *būra* "tokë, shumicë"). Po *-i-*ja nga një *-i̯ā* erdhi e iu ngjit më vonë edhe sufikseve së tjera. Këtë e shohim qartë në forma si këto: *njerëz-í́* pranë pl. *njerëz*, e shquar *njerëzitë* (sh. më lart), geg. *vllazní́* pranë pl. *vllazën*. Siç iu shtua këtu *–í-*ja nga një **-i̯ā* sufiksit *-idi̯-*, respektivisht një konglutinati të sufiksit *di̯* dhe të sufiksit *n-* kështu *í-*ja iu ngjit edhe sufiksit *-eti̯-* në fjalët *parësí́*, *malësí́.* Sufiksi *-ës-* në *parësí́* i përgjigjet sufiksit në lit. *pirmatis* "principatus": *pírmas* "i parë", *pilnatis* "plotni", mashk. (temë më *-i̯o*) "hënë e plotë": *pílnas* "i plotë, plot", *aklatis* "të qënët i verbër": *ãklas* "i verbër", *vënatis* "njësi" *vẽnas* "një", sll. kisht.

[50] Për vjetërsinë e theksimit të ind. së vj. Shih Hirt, I.F. 16, 78.
[51] Kështu shkruan Pekmezi, gram. 264; Meyer E.W. 313 e ka *njeri.*

lichotъ, ἀνωμαλία inaequalitas": *lichъ περιττός* "redundans", *lǫkotъ* "çengel": *lokъ* "i kthyer", i shtrembët" (Brugmann, Grundriss II/12 438). Konglutinata që i përngjajnë shiqpes -*ës-í* janë lat. *servitium*, *pueritia* serbokr. *čistòća*, *gluhòća* (Brugmann, 1oc. cit. 194). Një sufiks i afërm me atë është ai që gjejmë te fjala *dosë.* Si sufiks sekundar e gjejmë -*í*-në edhe në *lapër-dh-í* (sufiksi *d* i së cilës i afrohet sufiksit të fjalës *njerëz)*, *madhështí,* nga **maĝis-t-*, siç na del nga krahasimi me *madhështuer* (Bogdani, Cun. prophetarum I, 7, 4) me *madhësht-í, limon-t-í* (sh. më lart), *maz-í*, te kjo fjala e fundit, siç duket ka kuptim kolektiv.

Sufiksi -*z i*, -*z ë*, -*z i t*

Këtë sufiks e ndeshim p.sh. në tosk. *prapazë*, *prapazi, prapazit* ("nga prapa" (Kristoforidhi, Fjalori 340), geg. *prapaz* (Bashkimi 361) "*prapa; përparazi* "nga përpara" (Kristoforidhi 318), tosk. *poshtazi, poshtazë* "nga poshtë" (Pekmezi, Gramatika 269; Kristoforidhi, Fjalori 335). Këtu kemi të bëjmë me refleksin shqiptar të formantëve indoeuropianë më -*dh-*, khs. *πόθι* "ku", *αὐτόθι* "këtu", ind. e vj. *ádhi* "më, mbi" (Brugmann, Kl. vgl. Gram. 454). -*zë, -zi* shpjegohet duke admetuar një zgjerim të tillë të -*dhi-* siç e gjejmë në gr. *ἐνταυθοῖ*, lat. ubĭ, *ubei* (Brugmann IF 15, 80 shën. E); pra, pak a shumë nga një *-*dh̥i* a -*dh̥iei,* pas lokativit. -*zit* është një konglutinat i formantit që trajtuam këtu me indoeur. -*tos*: ind. e vj.: *i-táḥh* "që këtej", lat. *intus*, gr. *ἐντός*, lokr. *ἐχθός*, at. *ἐκτός*.

II. HUAZIME

a f ë r

Bogdani këtë fjalë në Cuneus Prophetarum II 15, 2,4 e shkruan *affèrė.* Meyer-i në EW 3 niset nga verbi përkatës *afëroj*, dhe këtë e nxjerrë nga një lat. **affinare: affinis* "kufitar, fqinjë". *afër* sipas tij u sajua rishtas nga *afëroj* dhe *afẽr* gegërishtja e mori nga toskërishtja. Me të drejtë Pedersen-i, Roman. Jahresbericht IX, I 212 në punën e huazimeve të shqipes nga latinishtja vuri parimin metodologjik që kur admetojmë substrate latine për fjalë të shqipes, duhet dhënë rëndësi jo vetëm dëshmisë së rumanishtes, po edhe më tepër dëshmisë konkordante të gjithë gjuhëvet romane të tjera. E pra, gjuhët romane nuk njohin ndonjë **affinare* me afrue nga *affinis*, siç e presupozojnë pas mendimt të Meyer-it fjala *afëroj* dhe që këndej tosk. *afẽr* (roman. *Affinare* = ital. *affinare*, frëngj. *affiner* do të thotë "me hollue", pra s'ka të bëjë me *affinis*, po me *fino*, *fin* "i hollë"). Një sinonim i *afër* është *për anë, pranë* "afër" (fjalë për fjalë në anë, mb'anësh"), *mb'anë* në anë, në krah. Kjo na çel shtegun për të interpretuar fjalën tonë: po ta zbërthejmë këtë në *a-fẽr* (që në silabë të patheksuar dha -*fër*), te kjo -*fẽr* do të gjejmë got. *fẽra* anë, sa për mbaresën khs. formën më -*ė* që përdor Bogdani e cila *ė* = *ë. a* është ai prepozicioni që kemi përmendur shpeshherë këtu (*avarí, avitem,* pastaj *ajashtë* jashtë *arrotulla* rreth e rrotull). Të tjera huazime nga gjuhët gjermanike janë: *petkë* (Thumb, Z. f. d. Worforsch. 7, 266, Pedersen, Roman. Jahresber X, II 344 v.), geg. *fat* i shoqi (sh. më poshtë). Gotët e patën në sundim Shqipërinë veriore që nga 396 gjer më 535 (Hahn, Alb. Studien I 310),52 prandaj ka mjaft të ngjarë apriori që të ketë pasur huazime. Po edhe të tjera fise vandile, pra fise të afërta me gotët, si herulët e taifalët (cf. Löwe K.Z. 39, 311) ranë në kontakt me ilirë. Edhe dialektet e këtyre popujve vijnë në konsideratë si burim i këtyre fjalëvet gjermanike që përmëndëm këtu. Që veçanërisht edhe emërtime vendore është zakon të merren hua, këtë na e tregon frëngj. *vis-a-vis,* të cilën gjuha e vogjëlisë së Vjenës e përdor për karshi, përballë.

[52] Për sa kohë vazhdoi gjuha gotike në Ilyricum sh. Bartoli, Das Dalmatische I, f. 238 v.

-*a j* (sufiks në emra vendesh)

Emra vendesh të formuar me këtë mënyrë gjeni shpesh sidomos në gegërishtet; po japim këtu një listë të vogël, e cila nuk pretendon aspak të jetë e plotë: *Nikaj, Lukaj*, *Zogaj, Zülfaj*, *Rupaj*, *Racaj, Blakaj, Bunjaj, Marknikaj, Dednikaj, Pecaj, Gropaj, Piraj, Hažiakaj, Kołaj, Lulašpepaj, Lotaj, Salbegaj, Dautaj, Haxhihaj, Salmanaj* (grafia e këtyre emrave topikë sipas hartës austriake 1:200.000). Këtu kemi të bëjmë në themel me emra vllaznish (çetash) që përmbajnë sufiksin latin -*aneus*: *anju̯s* (khs. ital. *Galvagni*, *Marcagni*). Kjo na del qartë te Bogdani, Cuneus prophetarum. Volumi i dytë i kësaj vepre përmban si shtojcë antichità della casa Bogdana = shq. Plechienia e ʃctepisse *Bogdanagnet*; gjithashtu në f. 2 të kësaj shtojce Casa Bogdana përkthehet me *Sctepija* e *Bogdanagnet*. Këtu, pra, na del forma fonetike e vjetra si dhe funksioni adjektivor i këtij sufiksi latin që ka hyrë në gjuhën shqipe. Ky sufiks vazhdoi të jetë produktiv për shumë kohë, sepse, siç tregojnë *Salbegaj*, *Dautaj*, *Haxhihaj*, ai iu ngjit edhe emravet turke (muhamedane).

Tosk. *a v í s*, *a v í t* "dukem"

Vetëm Pekmezi, Gramatika 232 e shënon këtë fjalë, e cila nuk është një me geg. a*vís* afroj (sh.më lart), kurse fjalorët kanë vetëm fjalën e geg. *avís* dukem nga sll. e vj. *aviti*, *javiti* me revelue, me tregue, skr. *jáviti* me ba të ditun, me njoftue, *jáviti se* me u dukë, rus. *Javítь* me tregue, *javiítьsja* me u dukë.

Geg. *b l e g t ū r*, *b l e g t u e r*, *b l e g t o r i* "bariu"

Këtë fjalë e përdor Fishta në *Pika voëset* f. 41 (*blegturi i yt*) dhe f. 43 (*blektori*) dhe e shënon dhe Bashkimi f. 46. (*blegtuer*, *blegtori*), aty ke edhe *blegtarii̯* pastorizia, ceto dei pastari, *blegtore* pastorale.[53] Fjala është trajtuar ashtu si *tregtār: tregë* pazar, nga sll. kisht. *trъgъ*, kështu, pra, *bleg-tuer* na shpie te një **bleg*, e cila është marrë nga

[53] Për raportin e sufiksevet -*tar* dhe -*tuar*, geg. -*tūr* sh. Pekmezi, Gramatika f. 219.

serbokr. *blâgo* visar, të holla, bagëti. Trajtimi i *a*-së sllave të trupit të fjalës pas likuidës është po ai që shohim dhe në geg. *shtrezë* roje, sogje, nga sllav. (sll. e vj. bullg. serbokr.) *straža* "roje".

d i e g u l l ā r, t i e g u l l ā r "shtambar, vorbës"

Grafia *diegułār* sipas Kristoforidhit, Psalteri, Psalmi 2 vargu 9; Kristoforidhi, Fjalori 423 ka *tiegułār* (pa domethënie); Bashkimi 456 shënon *tiegułār*. "figolo, vasaio". Kjo fjalë lidhet me *tjegullë*, nga lat. *tegula*. *d*-ja iniciale në *diegullar* shpjegohet duke admetuar një kryqëzim me *djeg*.

Tosk. *th ë n g j í ll*,[54] *th i n g j í l l, f ë n g j í ll*, geg. *th n j i l l*, pl. *-i j*

Shpjegimi që jep Flechia (në Arch. glottol 2, 342) dhe që e shënon dhe Meyer-i EW. 90: nga lat. *favilla*, është fonetikisht i pamundur, sepse *favilla* do të kish dhënë **fèlë* (Pedersen K.Z. 33, 538). Meyer-i vetë më vonë e mori prapë këtë shpjegim (në Alb. Studien IV 62). Sipas Pedersenit kjo fjalë mbetet e pashpjeguar. Po kjo s'është gjë tjetër veçse sllav. *(v)ǫglь*, kolekt. neutr.), *(v)ǫglije*. Ana fonetike do një shpjegim më të imtë. *Vǫ-* nga një *ǫ-* iniciale është një karakteristikë e bullgarishtes dhe e kroatosllovenishtes (Conev, Къm. Istorijata na bulg. ezikъ f. 78, në Sborn. za narodn. umotvor. 19). Dhe me të vërtetë, në sllovenishtet thonë *voglen*, bullg. *vъglen*. Shqipja sllav. *v* e zëvëndëson me *f*, me të cilën alternoi pastaj *th*-ja, khs. *fugë* fikës femër, nga serbokr. *vüga* (Meyer EW 113). Sllav. *ǫ* u reflektua në shqipet me *ën* ashtu si në *përndár* bekçi, ushtuer[55] nga sll. kisht. *pǫdarь* ruajtës (Meyer E.W. 332), *orëndí* vegla nga sllav. *orǫdije* (Pedersen K.Z. 33, 537 shënim). Siç na vërtetojnë gjuhët sllave moderne (serbokr. (Vuk s.v.) *ügalj*, çek. *uhel*, pol. *węgiel)*, në sllavishtet në trajtën *(v)ǫglь* u përftua një gjysmëvokal sekundar **(v)ǫgъlь.* Nuk paraqet asnjë vështirësi që këtë formë ta vëmë në bazë të fjalës së shqipes. *g*-ja sllave kur është ndodhur pranë palataleve ka dhënë në sqipet *gj,* khs. *gjosë* (drejt *qozë*) "mish dhie i pjekut", nga *kozje* (Meyer EW 142), *gjorë* "i mjerë", nga

[54] Grafia *gj* pas Pekmezit, Gram. 240, dhe pas Ervehesë së M. Çamit, bot. nga J. Vretua[2], 16.
[55] Për geg. *përndar* "bujk me një pend që" sh. më sipër te *pendë.*

gorje, *gore* (sh. më poshtë).[56] Rregullimi i raportit fonetik, që kanë sing. *thëngjíll* me *ll* dhe *pl. thëngjí* me *j* (nga *l*) midis tyre u bë sipas analogjisë së substantivave si *buall*, pl. *buaj, yll*, pl. *yjetë*, *yjtë*. Gjysmëvokali sekundar i sllavishtes na paraqitet i reflektuar me *i*. Pastaj theksimi u shndrua sipas modelit të substantivave të tjerë më *-ill* si *unjíll*, *skundill* "ana e petkut" (Bardhi). Pra, në qoftë se *v*-ja iniciale është një dëshmi për origjinë bullgare të fjalës, ne më anë tjetër, nga puna e ruajtjes së nazalimit dhe e karakterit të butë të gjysmëvokalit që supozuam, këtë huazim do ta vendojmë në një kohë mjaft të vjetër.

Verbe me *-ë z o n j, -ë z o j*

Këto p.sh. janë: *kallëzoj*, geg. *kunorëzoj*, tosk. *kurorëzoj* (Kristoforidhi, Fjalori 171), *vrgëzoj* vë varg, shkoj varg (*vark*, po aty 15) etj. *-ëzoj* na paraqet korrespondentin shqiptar të formave verbale më *-idiare* të gjuhëvet romane, nga gr. *ίζειν* (ital. *ferteggiare* me kremtue, me ba gostë, frëngj. *nettoyer* me mëshimë, pastrue, *guerroyer* me luftue).

Geg. *f a t* "i shoqi"[57]

Meyer-i në E.W. 100 këtë fjalë e bashkon me *fat* "kismet, baft, lumtëri" nga lat. *fātum*, po kjo punë nuk është shumë e besuar nga pikëpamja semantike. Sepse *fātum,* sadoqë është e rëndomtë në gjithë gjuhët romane, kurkund nuk ka zhvilluar kuptimin "i shoqi", përveç kësaj, një koncept të martesës siç e kanë shkallët e larta të kulturës ("martesat bëhen në qiell"; "fati i burrit është gruaja") s'ka si ta supozojmë për fiset e Ilirisë, të cilët rronin në konditat më primitive. Dhe me të vërtetë, shq. *fat* "i shoqi" nuk është gjë tjetër veçse gjermanikishtja **fadi*, i zoti, i shoqi, e cila ka mbetur e gjallë në got. e Wulfilas në fjalët *brūþsfaþs* "dhëndër" *hundafaþs*, *þūsundifaþs* "i pari i njëqind, njëmijë vetave" (gr. *πόσις*, ind. e vj. *páti-ḥ* "zot, i shoqi", lit. *pàts* "burrë i martuar" etj.). Mbaresa *-t* e fjalës së shqipes tregon që në bazë të kësaj qëndrojnë rasat oblike si *-fadis*, një

[56] Për një reflektim analog të sllav. *i* në gjuhën shqipe sh. më poshtë te *garrac.*
[57] Për sa kohë vazhdoi gjuha gotike në Ilyricum sh. Bartoli, Das Dalmatische I, f. 238 v.

formë e tillë pati pastaj po atë trajtim që patnë fjalët thjesht shqip. Kjo *d* që u gjet kështu në mbarim të fjalës u bë *t*, siç ka ndodhur në shqipet edhe në të tjera rasa. Nga ekuacioni gjermanik -*fadis*: shq. *fat* mund të konkludojmë që në kohën që hyri kjo fjalë në shqipet, gjermanik. (got.) *d* nuk koincidonte me *dh*-në e shqipes së sotme, në mbarim të fjalës duhetj të kishte *th*. Nga kjo del mirëfilli që *d*-ja intervokalike në fjalën e gotishtes që qe gurra e fjalës së shqipes në kohën që ajo hyri këtu kish arritur trajtën fonetike të ostrogotishtes së mëpastajme ku çdo *d* e Wulfilas ishte ndruar në një okluziv (sh. Wrede te Stamm-Heyne, Ulfilas[10], f. 358, 63, shën.1).

f u r a t ë "degë"

Kjo fjalë që na e dëshmon Pedersen-i, Alb. texte 41, 127 rrjedh nga lat. *furcata* dhe kështu do të thotë në të vërtetë bigë, bigëzim dhe ajo na paraqet një zhvillim kuptimi të tillë, siç e gjejmë p.sh në gjerm. *Zweig* degë, gem (në thelb bigë, Kluge E.W.[7] 512), shq. *degë* etj. *rk*-ja e substratit u bë *r,* siç ka ndodhur dhe me të tjera rasa; khs. Pedersen, Alb. Texte 145 te fj. *kurr*. Një huazim më të ri kemi te *furkë* (Meyer E.W. 114)

g a l i g ë "moçal, kënetë"

Kjo fjalë mungon nëpër fjalorë, po e ka de Rada, Rapsodie f. 104, Canto 30, 10. Është një huazim nga serbokr. *Kàljuga* "moçal, kënetë". Në ballë të fjalës ka *g* në vënd të *k*-së, një fenomen që e gjejmë dhe në rasa të tjera (khs. p.sh. *gàleç* "kalush, kalë i vogël" te Marchianoi, Canti popol. alb. f. 84, 13). Sa për reflektimin e sllav. *lju* khs. ato që u thanë te fjala *qipí.*

g a r r á c, g ë r r a ç, g ë r r é c "saksi lulesh, brokë e thyer"

Meyer-i E.W 120 ka *garráç,* "saksi lulesh", pa dhënë ndonjë interpretim, kurse Kristoforidhi 59 shënon dhe format e tjera, *gërráç* për Kavajë e Berat, *gërréc* për Krujë dhe e përkthen fjalën me "brokë e thyer". Edhe Bashkimi f. 121 jep këtë domethënie. Kjo fjalë rrjedh nga sllav. (sll. kisht.)

гръньсъ "vorbe, kuth" (= serbokr. *grnac,* çek. *hrnec*, pol. *garniec*; *arr, ërr* janë zëvendësim fonetik për sllav. *rъ* (pra për *r* sonantike), sllav. *rъ* dha *rr* ashtu si dhe *rn*-ja e trashëguar. Edhe koegzistenca e *ç*-së dhe e *c*-së bazohet në zëvëndësimin fonetik, d.m.th. se paraqet përpjekjet e ndryshme për të reflektuar *cь*-në e butë të sllavishtes (khs. fjalën *thëngjíl* nga *(v)ǫgьlъ* që u përmend më lart, pastaj fjalën *çënít* "cinoj, nderoj" nga sllav. *cěniti*, Pekmezi, Gramatika 235). Sidomos ky fakti i fundit është një dëshmi që ky huazim u bë në një kohë mjaft të moçme, sepse ndodhi në një kohë, kur në sllavishten jugore zbutja nuk qe kryer akoma. Edhe fakti që ky huazim pësoi ndryshimin *rn: rr* na shpie te i njëjti përfundim kronologjik.

g l l a n í k, g l a n í k "gur i madh i vatrës për të pështetur gurët e zjarrit; gur i madh për të hypur kalit"

Kjo fjalë përdoret p.sh te Valët e detit f. 837 me të parin nga këto kuptime që shënuam në krye dhe është e shkruar me *gll*. Gjithë këtë grafi ka dhe Kristoforidhi f. 64, kurse Bashkimi 127 e shkruan me *l* të butë. Pamja fonetike bashkë me sufiksin tregojnë qartë që kemi të bëjmë me një huazim. Këtu kemi përpara nesh një formë me -*nik* nga një fjalë që rrjedh nga bullg. *glavńá* "më e trashë e zjarrit, zjarr", sufiksi -*nik* është bërë produktiv në gjuhën shqipe edhe në fjalë që s'janë me origjinë sllave; cf. *besník*, *besë; fisník; fis* (Pekmezi, Gramatika 220). *gllanik, glanik* ka dalë, pra, nga një **glav-nik*. Nga të dy kuptimet që dhamë lart i dyti u zhvillua sekundarisht nga i pari.

g l i n ë "botë, deltinë, ledh".

Kjo grafi e fjalës gjendet në revistën Diturija (Selanik 1909), vol. I, f. 22. Bashkimi 195 ka *kllî*, e shquar *kllîa* f. "lucë, lerë". *glinë* është një huazim i ri nga sllav. *glina* "botë, deltinë". Po geg. *kllî* mund të ketë dalë nga sllav. *glěnъ* (rus.-sll.. kishtare *glěnъ*, slloven. *glen* "jargë, lucë"); *i*-ja në trup të fjalës gege është përfundimi i *ie*-së përpara *n*-së; khs. *zīj* nga *zíenj*: Pekmezi, Gramatika f. 54o.

g j o r ë "i mjerë, i shkretë"

Meyer-i E.W. 141 mendimin e tij që kjo fjalë mund të rridhte nga turq. *qor* "i verbër", e hedh vetë poshtë kur shënon që fjala turke e ka refleksin e saj në gjuhën shqipe, në fjalën *qor. gjorë* vjen nga sllav. *gore*: sllav. e vj. *gore* "vaj, medete", slloven. *gorje* "vaj, mjerim", rus. *góre* "helm, brengë", çek. *hoře* "mjerim" etj. (sh. Berneker E.W. 333). *gj*-ja e fjalës shqipe përkundrejt sllav. *g* shpjegohet ashtu si te fjala *gjosë* "mish dhie i pjekur" nga serb. *közjē* (Meyer EW 142), me ndikimin që ushtroi *e*-ja e palatalizuar (shpërngulje e palatalizimit).

k l l o g j e n, k ë l l o g j e n, k l l o g ë r, "urdhi i drithit, bar i keq"

Grafinë dhe domethëniet i kemi sipas Bashkimit 195, Kristoforidhit 150, 73 (s.v. *grozhullë)* Jungg-ut 58. Meyer e shënon këtë fjalë sipas Jungg-ut, në trajtën *klogën*, e shquar *klogna* (*nj ?),* veçse Jungg-u në Fjalorin e tij që dolli pas Fjalorit etimologjik të Meyer-it këtë fjalë e shkruan *klogen,* që do kënduar *kllogjen.* Sepse Jungg-u *gj*-në e shkruan *g* dhe *g*-në e shkruan *gh* (khs. *gaal* vivo f. 33, *gaan* largo po aty, *gum* gjumë, f. 42, përkundrazi *ghabue (me)* errare f. 35, *ghaε* riso, gioija f. 36). Që kjo është forma e drejtë e fjalës, kjo na del pa pikë dyshimi edhe nga ata fjalorët që cituam më sipër. Meyer-i këtë fjalë e ngjit te sllav. (serb. bullg. *glavnja* "zjarr", po kundër kësaj etimologjie flasin një varg arsye me natyrë fonetike: një reflektim të sllav. *a* me *o* në shqipen e *përbashkët* (khs. Kristoforidhi 150) emrat topikë nuk na e vërtetojnë (khs. *Berat* nga *Bělъgradъ*, *Graždani*, *Jagodina*, *Radomir*, *Blata*). Një reflektim i tillë edhe apriori nuk është afër mënç, meqë edhe lat. *a* nuk merr më pjesë në ndrimin *ā: o* të shqipes. Pastaj ajo etimologji presupozon që grupi *vń* nga nga *vьń* të ketë dhënë në shqipet *gjn*. Në të vërtetë kjo fjalë është identike me *kllogjër*, geg. *kllogjin* murg, kallogjer, nga gr. e re *καλόγερος* (të tjerat forma të kësaj i ka Meyeri E.W. 169). Këtë na e vërteton edhe ajo trajta e dytë *kllogër* që ka Kristoforidhi. Pra, urthi i drithit është quajtur murg, nga boja e zezë që ka. Për zhvillime të tilla të kuptimit khs. p.sh gjerm. *Nonne*, murgeshë, emër i një fluture që dëmton pyjet, *Mönch* (murg), një

lloj; nga rusishtja khs. *monášenka* murgeshë; flutur a krimbalesh i pishave. Përveç kësaj kjo fjalë sipas Kristoforidhit do të thotë edhe egjër, bar i keq, dhe me këtë kuptim khs. shq. e Gr. *kallojérth*, emër bime, Bellevalia Comosa, që e shënon Meyer-i E.W. 169 sipas Heldreich-it. *n*-ja e geg. *kllogjen*, për gr. *r*, duhet gjykuar po ashtu si *n*-ja në emrin e qytetit *Gjinokastrë* pranë formës *Gjirokastrë* (te Kristoforidhi f. 82) = *Ἀργυρόκαστρον*. Kemi të bëjmë, pra, me një huazim të gegërishtes nga toskërishtja, që toskët si fqinj të pandërmjemë të grekëvet e shpunë më tej, kjo kuptohet mirëfillit.

k o m t ë adj. "bërë prej leshi", *k o m t ë*, *k o m ë t ë* m "pëlhurë me lesh dhie"

Meyer-i E.W. 196 shënon vetëm substantivin, pas Mitkos; adjektivin e shënon tani Bashkimi f. 200. Po me këtë është e qartë që na është dhënë kuptimi i përgjithshëm i fjalës. Ky adjektiv është sajuar me sufiksin shqip -*të* dhe është një huazim nga lat. *coma*.

k u p "një grumbull bishtaja"

Meyer-i E.W. 215 këtë fjalë bashkë me *kup* "majë, e nxjerr nga një lat. **cuppus* (ital. *coppo* poç për të pirë, provenc. *cobs* "testa capitis"). Po nga ana e kuptimit më fort afrohet sllav. e vj. *kupь* "tok, grumbull". Sepse me derivimin e fjalës nga lat. **cuppus* vërtet që kuptohet domethënia "majë" (khs. frëngj. e vj. *cope* "majë", gjerm. *Kuppe* "kupë", Kluge E.W.[7] 258, 282), po një kuptim "tok grumbull" fjala latine kurrkund s'e ka zhvilluar. Kështu, pra, këtu u bashkua e u tret një fjalë latine me një fjalë sllave. Edhe Meyer-i E.W. 175, Alb. Studien IV 113 pranon që një *kúpa* e serbishtes hyri në gjuhën shqipe dhe dha këtu *kapicë*, me një kuptim më të largët.

l l a z í n ë "shesh i hapët ku lidhin kuajt, gomarët, etj."

Kristoforidhi f. 192 e shënon këtë fjalë për Përmet. Është një huazim mjaft i ri nga sllav. (serbokr.) *làzina* "rrogë, rrogjë". *ll*-ja fi-

llestare dhe ruajtja e *n*-së intervokalike në toskërishtet na shpien në konkluzionin që kemi para nesh një huazim të ri. Edhe sllav. *lazъ* "rrah", e cila është afëri me këtë fjalë, ka pasë hyrë në gjuhën shqipe: *las*, kal.ab. *γas,* nga *llas*, Meyer E.W. 231.

l l o z n í c ë "degë"

Këtë fjalë Kristoforidhi f. 93 na e dëshmon për Korçë. Vjen nga sllav. *loznica*, deminutivi i sllav. së vj. kisht. *loza* "degë, ardhi", serbokr. *lòznica* "rrush i egër", bullg. *lóznica.*

l e t n i c ë emër i një peshku që zemë në prendverë

Kjo fjalë mlungon nëpër fjalorë, po sipas Lumo Skëndos (Lirija Nr. 70 f. 3) përdoret në Pogradec. Është marrë nga sllav. (bullg.) *lĕtnica,* e cila në dialektin bullgar të asaj ane përdoret e të njëjtin kuptim (Gerov 3, 33).

l ë m i s h t ë karthija të thata

Meyer-i EW. 243 këtë fjalë e bashkon me *lëmsh*, po ky afrim nuk të kënaq as nga semantika as nga morfologjia. Ajo rrjedh nga një sllav. *lomište*: *lomiti* "me thye"; khs. serbokr. *lòmača* "karthije", rus. *lomášnikъ"* "karthije, shkarpa". *lëmishtë* në themel do të thotë "vënd i së thyeravet", "vënd, ku gjenden karthje të thata", pastaj karthjet vetë. Një metonimi të tillë e gjejmë p.sh. dhe në sll. kisht. *sъmetište* "stercus" ("vënd ku fshijnë, ku mbledhin plehrat").

m e j t o n j

Kjo fjalë për çudi mungon nëpër fjalorë, po gjëndet p.sh. te Naim Be Frashëri, Bagëti e Bujqësija (që e njoh vetëm nëpërmes të revistës Lirija Nr. 86 f. 1, shtylla 3), te Dozon-i, Manuel f. 26, Pedersen-i, Alb. Texte 101, Valët e Detit, f. 295, 802, 825, Diturija I f. 3, 11 Lirija Nr. 61, f. 1 e në shumë

vise të tjera. Rrjedh nga lat. *meditari* (lat. vulgare *meditare*), me zhdukje të rregullt të okluzivit intervokalik të zëshëm.

m b u o r n j, p u r o n j mbroj, i dal zot

Meyer-i E.W. 267 mendon për një huazim nga ital. *barrare* (Meyer-i fjalën e shqipes e shkruan me *rr*). Po Kristoforidhi f. 338 përveç *mburonj* ka dhe *puronj* (kjo në Berat), dhe kjo do të jetë forma origjinale e tingullit inicial, sepse përndryshe, nga një *b* iniciale që admeton Meyer-i, trajta *puronj* nuk mund të shpjegohet. Pra kjo fjalë është marrë nga roman. *parare* "me mbrojtë".

n o v ë pl. lajme të reja

E ka Marchiano-i, Canti popolari albanesi f. 36, 51 (*nóvė tė mîrė)*, Vigo, Canti popolari siciliani f. 696. Fjalorëvet kjo fjalë u mungon. Rrjedh nga sllav. *novъ* "i ri, e re". Meqë na del në këngët e shqiptarëvet të Italisë, kemi të bëjmë me një huazim mjaft të moçëm.

o p u t ë lidhësa këpucësh (ose më mirë lidhësa për *o p i n g ë, o p a n g ë*)

Kjo fjalë mungon te Meyer-i; e ka Kristoforidhi f. 288 e Bashkimi f. 311. Vjen nga serbokr. *òputa* që ka të njëjtin kuptim. Meqë serbokr. *u* rrjedh nga një *ǫ*, ky huazim është më i ri se *thëngjill* (sh. më lart), *përndā́r* "bekshi, ushtuer", *orëndḯ* "vegla" nga sllav. *orǫdije* (Pedersen K.Z. 33, 537 shënim).

o v u l l metelik, janë

Kjo fjalë mungon nëpër fjalorë. E gjejmë p.sh. te Tomorri, Nr. 13, f. 2, shtylla 2. Rrjedh nga gr. *ὀβολός*. Nga mënyra sesi është reflektuar *o*-ja e dytë nuk nxjerrim dot konkluzione fonetike, sepse kjo fjalë iu përshtat në formën e saj fjalëvet me -*ull* si *akull*, *mugull*. Khs.

edhe *idhull, idhullë* (që e gjejmë që te Bogdani, Cuneus prophetarum I, 3, 9), nga gr. *εἴδωλον*.

p a l l o n j pakësoj; *p a l l o h e m* pakësohem, bëj firë

Kjo fjalë mungon te fjalorët e gjertanishëm, po e gjen te Valët e Detit 829. Ka dalë nga lat. *paulus* i pakët, i imtë, i vogël dhe paraqet atë refleksin e zakonshëm të lat. *au.* Për punë të *ll*-së si bazë e saj duhet admetuar jo forma latine e vjetra *paullus*, po më e reja *paulus*.

p i a v e c ë shushunjë

Këtë fjalë që mungon te Meyer-i e shënon Kristoforidhi f. 324 dhe Bashkimi f. 347. Miklosich-i në Alb. Forschungen I shënon, pas Rossi-t, vetëm formën *piskavizza* (me shënimin "një deformim i fjalës sllave"). Të njëjtën formë *piskavicë* e ka dhe Meyer-i E.W. 339. Fjala sllave që është burimi i fjalës sonë është serbokr. *pijavica*.

p o d ë, pod kat i sipërm

Forma e parë gjëndet në dorëshkrimin më të vjetrin të shqipes, te libri i Dom Gjon Buzukut që na u bë i njohur pjesërisht tani rishmë, te mbretërit 3, 17, 19 (vargjet 17-24 u botuan në revistën Tomorri Nr. 12, f. 3). *pod* është fjalë e Shkodrës, pas dëshmisë së Bashkimit f. 357. *pod(ë)* nuk është gjë tjetër veçse lat. *podium*, nga gr. *πόδιον.* Po meqë lat. *-di-* në huazime të vjetra na del si *-z-* (khs. *reze* nga **radia*, në vënd të *radius* dhe meqë edhe në gjuhët romane *-d̨-*ja ndrohet kudo (khs. ital. *poggio* etj. Meyer-Lübke, Gram. d. rom. Sprachen I 429), kemi të bëjmë me një huazim mjaft të ri mbase me një huazim dijetarësh.

Geg. *p o r o t ë, p a r o t ë*, njëzetekatër dëshmitarë të betuar

Kristoforidhi 334 me Bashkimin 358, 321 na e dëshënojnë këtë fjalë, që rrjedh nga sebokr. *pörota* të betuarit, zhuritë. Grafia *parotë*

shpjegohet me faktin që në gegërishtet *o*-ja anon në shqiptim fort nga *a*-ja; pra kemi të bëjmë me një lloj shkrimi hiperkorrekt. Gjatë sundimit të gjatë të sllavëvet në Shqipëri hynë edhe disa institucione të procedurës civile sllave.

p r i k ë pajë në të holla

Gjindet te Valët e Detit f. 309 shënim 3 dhe f. 833. Fjalorët s'e kanë. Rrjedh nga gr. e re *προῖκα* "pajë", gr. e vj. *προίξ*. Meyer-i 333 dhe Kristoforidhi 316 bien vetëm trajtën *përqij*, e cila edhe kjo vjen indirekt nga i njëjti burim, veçse ka hyrë në shqipet me anë të serb. *prćija*.

s k o t e racë, pllas

Këtë fjalë e ka Tomorri Nr. 5, f. 2, shtylla 2, e gjejmë dhe te Bashkimi f. 400. Baza e saj është serbokr. *sköt* "pecus, progenies".

Geg. *s o g j e* roje, pirg[58]

Kjo fjalë që e shënon Kristoforidhi 376 lidhet sigurisht me *sodis* "shoh, shiqoj, kundroj" (të cilën e përdor Bogdani, Cuneus prophetarum I, 2, 5 dhe 4,16). Fjala *sodís* mungon te Meyer-i (në E.W.), po është identike me *sudít* "kujdesem për një gjë, këqyr" që gjindet këtu në f. 396. Që të dyja këto forma verbale kanë dalë nga vazhdimi i sllav. së vj. *sǫditi*. Po kurse *sudit* na paraqet refleksin serbokroat (ose bullgar perëndimor maqedonas) të sllav. ǫ, *sodis* përkundrazi në punë të trajtimit të sllav. së vj. *ǫ* përkon me *porosit* nga *porǫčiti*, pra me mënyrën sesi ka reflektuar sllav. *ǫ* na shpie te dalekti bullgar i Dibrës (sh. Vondrák, Vel. slav. Gram. I. 131). Substantivi *sogje* ka dalë nga një **sǫd-lā* (për sufiksin khs. fjalët *pillë*, *mjergullë*, *mjegullë*, *vigje*, *qerthull* që trajtuam më lart) d.m.th se verbi që u muar hua u pajis me atë sufiks që përdoret në shiqpet në nomina instrumenti etj. *-dl-*ja u bë *-gl-*, *gj*, si në *gjatë*, nga **dlang-të*.. Në pikëpamje fonetike kjo fjalë paraqet një interes të

[58] E ka dhe Bashkimi 402, Jungg-u 142, 198.

veçantë, sepse me anë të asaj kemi në dorë një pikë-mbështetje për punën e ndrimit të *dl*-së në *gl* në gjuhën shqipe. Pra ky ndrim fonetik i shqipes ka qenë akoma në fuqi në kohën e marrëdhënievet slave-shqiptare dhe vazhdoi punën e tij edhe pas zhdukjes së vokalevet nazale në gurpin e përmendur të dialekteve bullgare.

t r e g o n j, t r ë g o n j rrëfej, shtjelloj, kallëzoj, trathtoj; dëftoj, vërtetoj

Grafia *tregoń* sipas Kristoforidhit f. 430; aty fjala është përkthyer me "rrëfej, kallëzoj, shtjelloj". Meyer-i jep kuptimet "denoncoj, trathtoj" dhe si trajtë të parë vë *trëgój* po pranë kësaj dhe *tregój*; Kristoforidhi ka dhe një formë *tërgoj*, po e ka me pikë pyetëse. Po kjo folje ka dhe kuptimin "vërtetoj, dëftoj", siç del p.sh nga këto fjalë: *Fazil paša tregon se ńε ńeri i maᵭ e i mεntšim εsht' i zoti kε tε ngałńε ńε mbretεriĺ güsεm tε vdekurε* (Ditunija Selanik I f. 33), po ashtu *u tregua buīε* (Lirija Nr. 101, f. 2). Meyer-i në vëndin e cituar mendon për një huazim nga lat. *tradere*, duke admetuar që *d*-ja u zhduk dhe në vënd të saj hyri një *g* ashtu si në fjalën *pagua*, nga *pavouem.* Mirëpo meqënëse *pagua* vjen nga ital. *pagone* (Meyer E.W. 318), kjo shëmbëll nuk vërteton asgjë për *tregonj*. Prandaj Pedersn-i ka të drejtë kur e refuzon shpjegimin e Meyer-it (K.Z. 33, 538); ai këtë fjalë e konsideron të pashpjeguar. Edhe për Puşcariu-n, E.W. d. rum. Spr. I 163 shpjegimi i Meyer-it që thotë se *tregonj* vjen nga *tradere* del shumë i dyshimtë. Në të vërtetë ky verb nuk është gjë tjetër veçse denominativi i *tregë* "pazar, treg", nga sllav. *trъgъ,* pra, në themel është identike me *tregoj* "merrem me tregëti të vogël". Në pikëpamje semantike duhet vënë re se në kohët e vjetra e primitive tregu ishte njëkohësisht edhe vëndi i mbledhjevet, vëndi ku rriheshin çështjet e përbashkëta (sh. Schrader, Reallexikon 521 vv.). Khs. sidomos raportin kuptimor që kanë gr. *ἀγορα* treg, *ἀγοράζω* blej, *ἀγορεύω.* flas botërisht, e thom haptas dhe pa frikë, shpall, kumtoj, lajmoj, në mes të tyre. Posaçërisht këto dy kuptimet e fundit piqen mjaft me kuptimet e fjalës *tregonj* (kallëzoj, rrëfej, dëftoj, vërtetoj). Kështu, pra, *tregonj* do të thotë në të

vërtetë nxjerr në treg, shpall përball, dhe që këtej ka dalë si kuptimi rrëfej, kallëzoj ashtu dhe kuptimi kallëzoj, denoncoj.

c u r r m; *c u r r ë* f. shkëmb, shkrep

Ndër fjalorët këtë fjalë e ka Jungg-u 177, Bashkimi 481, e përdor p.sh. dhe Fishta, Lahuta e malcís I f. 15; Pika voëset f. 5. Rrjedh patjetër nga hebr. צור *çur* "shkëmb, gur me anë të mprehta". Në turqishtet dhe arabishtet,[59] nga sa po shoh, nuk gjindet, prandaj kjo fjalë nuk ka si të ketë ardhur te shqiptarët me anë të osmanëvet. Pra, ata që e sollnë ka të ngjarë të kenë qënë çifutët. Edhe një tjetër fjalë me gurrë semite (arabe apo hebraike?), fjalën *aní* anije, vapor nuk e gjejmë në turqishte (sh. Meyer E.W. 12). Duhet shënuar se në shqiptimin hebraik të çifutëvet hebr. צ=*c*.

v o j n a t ë m i r a pl. erëra të mira

E ka Tomorri Nr. 6, f. 4, shtylla 4. Kjo fjalë vjen nga sllavishtja: sllav. e vj. *vonja* erë e mirë, serbokr. *vònj, vònja* erë.

[59] Për këto shqyrtime pata mbështetjen e Zotit Priv.-Docent Dr. Hrozný.

PASQYRË MORFOLOGJIKE

Formime me reduplikacion: *djathë; gogëlë, popëlë*

Formanti -*í* nga *ijā:*

zī (substantivi fem.), *limontí, njerëzí, qipí, dorbërí*

Formante me nazal.

-*m*-: *burmë, jerm, lemë* "lindje", *polem, kënjem, lum, ngjelmetë.*

-*n*-: *karmë, kem, qem, lum* "i lumtur", *danë darë, bane* "banesë".

Formant me okluziv labial:

bho-: *ngjelbëtë, shqelp, gjep.*

Formante më -r- dhe -*l-:*

-*r*-: *dor-bë-r-í* "tufë bagëti", *urë* (- *or* në: *lëngor, hjezor* mund të jetë e huaj).

-*l*-: *pillë, vigje, mjergulllë, qerthull, kthiell* "i kthiellët", *knellem*

Formante me okluziv dental:

-tā: *botë, latë, ndjetë, pendë* "çift qe", *vathë* "v. e bagëtisë"

-*së*: *bresë, kmesë, lusë* "she, përrua", *resë*, geg. *mbaisë, gërrusë, gërresë*

-osë: *dosë, bretkosë*

-ës-: *parës-í, malësí*

-d-: *lapër-dh-í, hurdhë*

-zë-: *blozë, gjizë, buzë*, pl. *njerëz, njerëzí, marrëz-í.*

-zi-, *zë-, -zit: prapazi, përparazi, shtorasë, poshtazi.*

Formante me okluziv gutural:

-*k*: *byk, penk* "qen të lidhur"*, ujk-th*

-g: *plok, vik*

-ig-: *shlligë:*

Formante me *–s-*:

is-: *madh-ësh-t-ī́, prish*

-aj: në emra topike dhe në emra çetash të Gegërisë: *Nikaj, Lukaj, Kolaj* etj.

Prefikse:

kë-: gdhent, gdhinj, këngë kandë "andje, ëndë" *këeq* "keq", *kënaq, kënjem, klirtë* "luginë", *kthiellë* "i kthillët", *knellem. sh-: sh-kel, sh-k(r)ep* "i përgjaj", *sh-pre, sh-tryp* "zbras", *sh-tir* "kaloj lumin", *sh-urr* "përmjerr".

ō-: *oroe*

verbe:

-*h*: *mih, shkreh*

-*d*: *derth, dreth*

të huaja (romane)

-*ëzonj: kunorëzoj kurorëzoj, vargëzoj*

TREGUES

(Udhëzimet për Pjesa II: Huazime shënohen me II)

I. Shqip

afërtë: (klirtë)
agoj: shskoj
aht(ë): djathë, gjemp
âj: kem
ajashtë: ii afër
akull: II ovull
amvise: avis
anë: buzë
apinj: avis, gjallë
arësye, arësenj: bresë
arrotulla : avarŕ, II afër
avitinj: avis

bām: jerm
banoj: bane
bëleth: laj, ndjer
berat: avis
bështjér: bane
besník: II gllaník
bie: mburr
binem: ndjer, laj
bisedoj: avis
blej, blenj, blē: laj
bluam: laj
bociel, buciel: bane
botë: bane
brënda: laj
brenj, brêj: bresë
bretëk: dosë
bretkosë: dosë
brum, brumë: burmë, dēt
buall: II thëngjílll
bûj: bane
bulë: lungë
bulungë: lungë
burmë: buzë
burr: mburr
bushinj: gjellë

dal: dē
dalë: dēt
daltë: lapë
darë: danë
dashëlë: jē
dëbonj: shtip
ded: dēt
degë: vik, dēt, dorbërŕ, zgjedhe
deit: dēt
dejët: dēt
der: ndjer
derë: dhunë
derë: ndjer
deri: ndjer
derk: dosë
derr: dosë
dhend, dhênn: gdhent,
dhet: ndieh, kem, ndjer
dhjes: ndjetë
dhjetë: kem, ndjer
dirsë: urë
dithë: djathë
djall: Zânë
djeg: II diegullār
djep, djepe, djebë: pendë
djerr: bane
djersë: urë
dorë: marr
dridhem: dreth
dritë: marr
duai: dell
duf: qipŕ
tè daletè: bane
xbonj: shtip
xjedhe: zgjedhe

thanj: ndjetë
thatë: ndjetë
thënŕ: zī
thëpís: thep
thī: rrī
thithinj: gjellë
thirr: thërras
thjeshtë: kthiell

elp: ngjelbëtë, djathë
engjije: gogëlë
errëtë: limontŕ

ëndë: kandë

fëmijë, fëmilë: qerthull
fëngjíll: II thëngjíll
fisník: II gllaník
fjeɣɛ: kthiell
flok: lum
fluturoj: lum
fugë: II thëngjíll
furkë: II furatë

gëdhî: gdhinj
gëdhim: gdhinj
gem: gjemp
gërdës: ngridhem
gërráç: II garraç
gërrēc: garraç
gërresë: gërrusë
gërruanj: gërrusë
gërrucë: gacë
gërrusë, gërresë: bresë
gëryej, gërryej: gërrusë
glëmbë: gjemp
glep: gjemp
glimp: gjemp
gllaník: II gllaník
gnem: kem
gogëlëmshë: gogëlë
gosë: thëngjíll
grî: rëndë
grienj: gërrusë
grinj: gërrusë, mih
griq: rëndë
grisha: shpie, shtie
grua: rëndë
gryenj: gërrusë

gjallë: gjellë
gjalmë: llapërdhí
gjânë: gjërë
gjatë: vigje, II sogje
gjatulór: lëngorór
gjedhe: ndjer
gjellinj: gjellë
gjëmp: gjemp
gjenj: lenj
gjep: gjemp
gjer: ndjer
gjerë: gjërë
gjithmon: limontí
gjizë: blozë
gjuaj: ndjer
gjumë: lumë, kem

hã̄: ngē
halë: shkel
harr: shkel
hē: ngē
helm: ngjelbëtë
herdhe: hîdhitë
hidhun: hîdhitë
hidhurë: hidhëtë: hîdhitë
hith: hîdhitë
hîth: hîdhitë
hîthël, h îthëth: h îdhitë
hîthës: h îdhitë
hip(ën): resh
h îsëll: h îdhitë
hjerm: jerm
hjezór: lëngór
hutoj: hut

idhënoj, idhëroj: h îdhitë
idhëtë: h îdhëtë
idhul(ë): II ovull
idhun: h îditë
inj: ndjer

jap, ap: jerm
jarinë: gjellë
jarm: gjellë
jatër: urë
jerm: burmë
jugë: gjellë, qipí

kallëzoj: II –ëzonj
kallí: avarí, zī
kalojérth: II kllogjen
kamés: kmesë
kapicë: II kup
kap: kapasë
karmë: karpë
kep: kmesë
këthenj: vathë, buzë
këjiç: qipí, dēt
këqyr: gdhent
kllogjen: II kllogen
këmés: kmesë
këndés: shkoj, gërrusë
këndë: kandë
këndúes: gërrusë
këntuar: limonti
kënjem: kem
kërkesë: bresë
kërrus: gërrusë
kërrutë: kërthull
kështu: shkoj
kllî: II glinë
kllogjër: kllogjen
klyç, kliç: qipí, dēt
kmesë: bresë
knnues: gërrusë, shkoj
kollë: knellem, pillë
kolubë: lim
krep: karpë
kruanj: gërrusë
krundë, krunde: grundë
krrus(ë): gërrusë
kseshpërblim: laj
kshu: shkoj

kurorëzoj: II -ëzonj
kurvë: qipḱ
kūt: dēt

labë: dēt
lagoj: mjergullë
lakëmī: ruaj
Laparda EV: lapërdhḱ
laparós: lapërdhḱ
lapërdhḱ: zī, blozë
largëtë: limontḱ
largoj: mjegullë
latë: bane, lapë, ngrys
lem: lenj
lemë: lenj
lëkurë: limontḱ
lëmsh: lëmishtë
lëngonj: lëngórlëpīj:
lapë
lëpínj: lapë
lëroj: limontḱ
lëshoj: limontḱ
lëvere: limontḱ
lëvroj: limontḱ
lidhë: shurr
lith: zgjedhe
liktë: klirtë
likur(ë): limontḱ
Lim: lum
lind: lenj, ngē
lirë : zī
lisë : lum
lishoj : limontḱ
livere: limontḱ
livroj: limontḱ
lot, lotë: pendë
luath: lum
luaj: gërresë
lule: lum
lumë: lum

lymë: lum
lusë: lum, bresë
lysë: lum

llas: II llazinnë

madhështḱ: prish, zī
maim: maze
maimëtë: limontḱ
maise: bresë
malësḱ: zī, dosë, gacë
manj: mazë
martesë: bresë
marr: shurr
marrëzḱ: lapërdhḱ: blozë
mbahem: mburr
mbëjédhijë: çâshtje
mbëllij: mbyll
mbëllynj: mbyll
mbërçel: mbyll
mbëshel: mbyll
mbill: mbyll
mbinj: laj
mbledhë: çâshtje
mbllij: mbyll
mbrap, mbraps: laps I
mbrënda: laj
mëshel: mbyll
-mëstë: mih
-mëzaj: mih
mī: rrī
mih: ndieh
mjalcë: gacë, djathë
mjegullë: mjergullë
mugull: II ovull
mundinj: avis
mys: mbyt

ndanë: ndaj
ndej: ndaj

nder: shkoj, kem
ndesh: ndieh
ndjerë: ndjer
ndjetë: bane
ndotem: bane, ndjetë
ndrisë: dreth
ndy: ndjer
ndŷj: ndjetë
ndynj: anë, shkel
ndyç: ndjer
nē: ndjer
nejë: ndjer
ngae: ngē
ngaja: ngē
nglomë: njomë
ngridhurë:ngridhem
ngris: ngrys
ngushtë: kem
ngjend: ngē
ngjer I (a): ndjer
ngjetsh: ndjer
ngjomë: njomë
nnīshem: ndjetë
nnrizë: dreth
nye: ndjer
njegull: mjergulë
njehen: gjellë
njelm: ngjelbëtë
njer: ndjer
njerëzí: lapërdhi
njerezitë: zī
njërí: zī
njof: mih
njom: njomë

orënd: II thëngjil, II oputë
oroe: ruaj

pa: shkep

padalluarshmë: dalloj
pagua: II tregonj
palë: shpall
para, par: shporr
parë: danë
parësí: zī, dosë
parotë: II porotë
pengë: pendë
pengesë: pendë
penk: pendë, byk
peshtiere, pështierë: ndjer
petkë: II afër
pëlhurë: plaf
pëlurë: plaf
pëndar: II thëngjíll, pendë, II oputë
pëndë: pendë
pëngonj: pendë
përqīj: II prikë
përlaj: laj
përmbys: mbyt
përmbysem: mbyt
përmbytëjë: mbyt
përmisurë: mbyt
përpāll: shpall
përparazi: - zi
përpjelta: dēt
përposh:ndjer, ndjetë
përputh, përpurth: buzë
përtyp: shtip
përtryp: shtip
pështymë, pështimë: blozë
pëzâj: buzë
pî: laj
pillë: dell
piskavica: II piavecë
pjekëtë: pilë
pjekur, pjekun: burmë
plehurë: plaf
plitë: plis
plogëni: plok
plot: plok
pluhurë: plaf
polem: lenj
porosít: II sogje
poshtazi: -zi
poshtë: ndjer
pra: shkep
prak: ruaj
pranë: II afër
prapazë, prapazit: -zi
prapsem: laps I.
premte: kreme
prëmis: mbyt
prënj: kandë
print: plok
prulun: plok
pruva: shpie
punë: amëzë
pyl: këéq; zī
pupë: popëlë
puronj: II mburonj

qartë: gjellë, shurr
qedhë: ndjer
qeth: buzzë
qem: kem
qep: gjemp
qi, që: shtorasë
qor: II gjore
quaj: ndjer
qyr: ndjer
qyç: ndjer
qyç: dēt, qipí

rând: rëndë
re: rëndë, ruaj, ngē
resë: ruaj, bresë
reshën: resh
rezë: II podë
ripë: shtip
rishtas(i): shtorasë
rishtazi, -zë:shtorasë
robinjë: aris
roe: nge
runs: qipí
rrah: rras
rreth: rëndë

sodís: II sogje
sorrë: shporr, gogëlë, marr
sot, sod: dēt
stërvít: kthiell
strug: qipi
sudît: II sogje
svaritem, svarem: kapitem

sheligë: dēt
shī: rrī
shkalloj: shkel
shkal: shkel
shkas: shqes
shkelm: shkel
shkelp: shkel
shkepëtīj: shkep
shkreh: ngrīnj
shkrep: karpë
shkrep: shkep
shkrepëtīj: shkep
shkrī, shkrî: ngrīnj
shkrīnj: ngrīnj
shkues, shkes: shkoj
shqelboj: shkel
shqelm: shkel
shqelmoj: shkel
shllígë: sheligë

shpërblenj: laj
shpī: shkoj
shpurë: shpie
shtatë: laps I, ngrys
shtek: shkoj
shtëpī: shkoj
shtī, shtīj: shtie
shtīj shtir
shtjell: shtie
shtezë: II blegtūr
shtrëngonj: shrungë
shtrinj: shtie
shtrip: shtip
shtuarë: shtorasë
shtynj: shkel, shtir, amëzë
shtyp: shtip
shtyr: shtir
shurrë: shurr

tbonj: shtip
tendelinë: shkep
terrë: err
tetë: kem
ti: rrī
tiegullār: II diegulār
tjegulë: II diegulār
pl. të tjerë: urë
tjetër: urë
tokë: shkep
tregë: II tregonj
trendelinë: shkep
trëmp, trem: gjemp
trizë: blozë
trokë: shkep
truanj: ruaj
trup: qipi

çënit: II garráç
çështjë: çâshtjë
çkalloj: shkel
çmall: kthiell
çporr: shporr

ubrigë: qipŕ
udhë: urë
ugar: qipŕ
ujë: djathë
uik, ulk: uikth
ujkth: byk
uk: dēt
ul: urtë
ulicë: qipŕ
unj: urtë
unjíll: II thëngjíll

vâth: vathë
vathë: bane
vangullonj: shkep
vank: vathë
vargëzoj: II -ëzonj
varr: vathë
vatrë: vorbë
vdjer: ndjetë
vdorem: ndjetë, bane
vent: pendë
vëth: vathë
vërë: vërŕ
vërímë: vërŕ
vgje: gdhent
virë: vërŕ
vis: avis
vit: gjemp, vërŕ, djathë
vjel: kthiell
vjesht e parë: kthiell
vjetë: gjemp
vllaznŕ: zī
vlesë: bresë
vorr: rrathë
votër: vorbë
vrangullonj: shkep
vrenne: vrëndë

zâ, zë: Zânë, bane
zbarth: kthiell
zbonj: shtip
sdrip: shtip
zdryp: shtip
zezë: zī
zgedhe: zgjedhe
zgrip: karpë
zgjat, ngjat: kthiell
zgjella: zgjedhe
zgjindem: lenj
zíej: II glinë
zīj: II glinë
zjedhe: zgjedhe

yll: II thëngjíll

II. Indishte e vjetër.

ajríya-ḥ: *zī*
añcati: *kľirtɛ*
ádhi: *-zi*
apivṛṇōti: *vaϑɛ*
ava: *hut*
ávati: *jē*
ávaḥ: *jē*
aśnṓti: *kɛnaḱ*
asthi: *djaϑɛ*

ā: *ruaj*
āvi-ḥ: *jē*

i-táḥ: *-zi*

inddhé: *hį̄δitɛ*

ukhá-ḥ: *anɛ*
ukhá: *anɛ*
urą́ga-ḥ: *šeľigɛ*
usríya-ḥ: *zī*

ém a-ḥ: *ǵemp*
ṓšṭha-ḥ: *buzɛ*

ka-kúbh-: *kapasɛ*
kapucchala-m: *kapasɛ*
kartarī: *buzɛ*
kīrtí-ḥ: *kreme*
kṛ́tti-ḥ: *ľapɛ*
kṛṇátti: *ḱerϑul*
kṛp-: *škep*
kṛpāṇa-ḥ: *karpɛ*
kšatríya-ḥ: *zī*
kšāmá-ḥ: *jerm*

gárgara-ḥ: *gogɛľɛ*
garda-ḥ: *ngriδem*
galgalīti: *tartałís*
guváti: *ndjetɛ*
gōpura-m: *mbüł*
gṛdhnú-ḥ: *ngriδem*
gṛ́dhyati: *ngriδem*
glāu-ḥ: *gogɛľɛ*

ghṛṇá-ḥ: *vorbɛ*
ghṛṇṓti: *gatsɛ*

carkarti: *kreme*

chāyá: *kϑieł*

jīvá-ḥ: *ngē*

tą́sáyati: *tund*
tanṓti: *kmesɛ*
tárati: *štir*
taralá-ḥ: *tartałís*
tiráti: *štir*
tiráḥ: *štir*
tsárati: *šeľigɛ*

dą́šati: *danɛ*
dádhi: *djaϑɛ*
dala-m: *daŀoj*
dalayati: *daŀoj*
daśasyáti: *ndieh*
dádhṛ́ši-ḥ: *popɛľɛ*
dāman-: *deł*
dīrghá-ḥ: *viǵe*
dunō-ti: *δunɛ*

duš-yati: *δunɛ*
dū-: *δunɛ*
dɣš-: *maɾ*
dyati: *deł*
dvíḥ: *zǵeδe*

dhávantē: *derϑ*
dhāya-ḥ: *djaϑɛ*
dhārayú-ḥ, *dhārya-m*: *derϑ*
dhárā: *derϑ*
dhrájati: *dreϑ*

nárya-, *náriya-*: *zī*
Nāsatjāu: *knełem*

pakvá-ḥ: *burmɛ*
pakšman-: *piłɛ*
patągá-ḥ: *šeľigɛ*
páti-ḥ: II *fat*
pánthā-ḥ: *urɛ*
pášyati: *danɛ*
pāšya-m: *popɛľɛ*
pįšáti: *bresɛ*
píparmi: *špie*
pū́r: *mbül*
pūrṇatā: *dēt*
prašna-ḥ: *pľaf*

phálati: *paľɛ*, *plïs*
phā́la-ḥ: *paľɛ*, *plïs*

bhága-ḥ: *bagɛtí*
bhavana-m: *bane*
bhīmá-ḥ: *jerm*
bhująga-ḥ: *šeľigɛ*
bhū́mi-ḥ: *bane*
bhúri-ḥ: *dorbɛrí*

marká-ḥ: *moɾ*
marcáyati: *moɾ*
mala-m: *zī*
maliná-ḥ: *bľozɛ*, *zī*
mahánt-: *priš*
mɣšáti: *maɾ*
mḗda-ḥ: *mazɛ*
mḗdha-ḥ: *mazɛ*

yugá-m: *pendɛ*

riṇáti: *rįtɛ*
rīṇa-ḥ: *rįtɛ*
rīyatē: *rįtɛ*
rujáti: *plïs*
rujā: *ľungɛ*
rḗpaḥ: *ľapɛrδí*
rṓga-ḥ: *ľungɛ*

lava-ḥ: *ľeš*
laví-ḥ: *ľeš*
lúbhyati: *ľaps* I
lēpa-ḥ: *ľapɛrδí*
lōgá-ḥ: *plïs*
lōšṭá-: *plïs*

vayá: *vik*
varšá-: *reš*
vār(i): *hurδɛ*
vidyā: *zī*
vɣttá-ḥ: *bane*

šḗpa-ḥ: *ϑep*
šráyati: *rī*

sa-, *sam-*: *škeľ*
sará-ḥ: *ǵizɛ*
sɣjáti: *derϑ*
stɣṇṓti: *štie*, *kmesɛ*
snāyu-ḥ, *snāyu*: *deł*
snutáḥ: *nus*

hadati: *ndjetɛ*
haraḥ: *maɾ*
havatē: *bane*
hávana-m: *bane*

III. Avestisht.

pašnəm: *piłɛ*
pərətu-: *urɛ*
varəsa-: *krip*
vairi-: *hurδɛ*

IV. Armenisht.

beran: *buzɛ* und Nachträge
nist: *rī* und Berichtigungen

V. Greqisht.

a) Greqishte e vjetër.

ἀ-: *škeľ*
ἄγκος, ἀγκύλος: *klirtε* und Ber.
ἀγορά: II *tregoń*
ἀγοράζω: II *tregoń*
ἀγορεύω: II *tregoń*
ἀείρω: *avarí*
αἴθω: *hīδitε*
ἀήτη: *bane*
ἀΐττας: *jē*
ἀκίς: *ǵemp*
ἀλαπαδνός: *ľaps* II
ἀλεγύνω: *pľok*
ἀλέγω: *pľok* u. Nachtr.
ἄλμη: *nǵeľbεtε*
ἄλφι: *djaϑε*
ἄνεμος: *kem*
ἀπάορος: *avarí*
ἀπόϝερσε: *vεrī́*
ἀποσταδόν: *štorasε*
ἀρτοκόπος: *pjek*
αὐτόϑι: *-zi*
αὖτως: *hut*
αὔσιος: *hut*

γαργαίρω: *tartalís*
γάργαρα: *tartalís*
γήϑομαι: *derϑ*
γλοιός: *ńomε*

δαίω: *δunε*
δάκνω: *danε*
δανός: *δunε*
δέκομαι: *ndieh*
δεξιός: *djaϑε*
δέρκω: *maī*
δέρμα: *ľapε*
δέρω: *ľapε*
δέω: *deł*
δήω: *ndieh*
διαφάσσειν: *dukem*
δίδημι: *deł*
δίπλαξ: *mih*
δίς: *zǵeδe*
δόλιχος, δολιχός: *viǵe*

ἔδνον: *viǵe*
ἕδρα: *urε*
εἴδωλον: II *ovuł*
εἰλίποδας: *šeľigε*
ἐκτός: *-zi*
ἕλδομαι: *derϑ*
ἑλλά: *viǵe*
ἑλύω: *krip*
ἐν: *ndjer*
ἐνηής: *jē*
ἐνταυϑοῖ: *-zi*
ἔντε: *ndjer*
ἐντός: *-zi*
ἐπὶ ὄρονται: *urtε*
ἔρεβος: *eī*
ἔστιε: *ndjer*
εὐμαρής: *maī*
ἐχϑός: *-zi*

ϝέρση: *reš*
ϝετός: *hut*
ϝετώσιος: *hut*

ζεύγλη: *viǵe*

ἠρέμα: *ruaj*

ϑάλασσα: *dēt*
ϑάλλω: *dēt*
ϑέω: *derϑ*
ϑήνιον: *djaϑε*
ϑήρ: *dorbεrí*

κακός: *kεék*
καπνός: *kapitem, kem*
καπύω: *kapitem*
κάρταλος: *kerϑuł*
κήρυξ: *kreme*
κίω: *štir*
κλίνω: *rī*
κοίτη: *bane*
κολετρᾶν: *škeľ*
κόπτω: *pjek*
κράζω, κρώζω: *ϑεrās*
κρύος: *ngrīń*
κρύσταλλος: *ngrīń*
κυρτία: *štrungε*

λαῖον: *ľeš*
λαπάζω: *ľaps* II
λαπαρός: *ľaps* II
λέπος: *ľapε*
λεύσσω: *ruaj*
λιπαρός: *ľapεrδí*
λίπος: *ľapεrδí*
λοξός: *ľengór*

λοπίς: *ľapε*
λοπός: *ľapε*
λύκος: *uikϑ*
λύω: *ľaj*

μαδάω: *mazε*
μανία: *zī*
μάρη: *maŕ*
μάρπτω: *maŕ*
μέλας: *bľozε, zī*
μέλι: *djaϑε*
μεταδρομάδην: *štorasε*
μίγδα: *štorasε*

νόστος: *kneľem*

ὀβολός: II *ovuł*
ὀδμή: *amεzε*
οἰκίον, οἰκία: *avis*
οἶμος: *ǵemp*
ὀκτώ: *kem*
ὀμίχλη: *mjergułε*
ὁράω: *ruaj, urtε*
ὀρός: *ǵizε*
ὄρτυξ: *šeľigε*
ὄρφνη: *eŕ*
ὄρχις: *hīδitε*
ὥρωρα: *jerm*
οὐρέω: *šuŕ*
οὖρον: *šuŕ*

πάγος: *ngrīń*
παράορος: *avarí*
πέκτω: *piłε*
πέλλα: *popεľε*
πενία: *zī*
πέπων: *burmε*
περάω: *špie*
πέσσω: *pjek*
πήγνυμι: *ngrīń*
πηγός: *ngrīń*
πικρός: *klirtε, bresε*
πλέκος: *pľaf*
πλοχμός: *pľaf*
πόθι: *-zi*
πόρος: *špie*
πόσις: II *fat*
πρίω: *priš*
προΐξ: II *prikε*
πύθω: *derϑ*
πύλη: *mbüł*

σκαλίς: *ľapε*
σκαπάνη: *kmesε*
σκάπτω: *kmesε*
σπάλαξ: *plïs*
σπεύδω: *amεzε*
στάδην: *štorasε*
στέλλω: *štie*
στραγγεύω: *štrungε*
στραγγός: *štrungε*
στρογγύλος: *štrungε*
συνάορος: *avarí*

τερέω: *dreϑ*
τέτανος: *djaϑε*
τέττιξ: *šeľigε*
τιϑήνη: *djaϑε*
τόρνος: *dreϑ*
τραπέω: *štip*
τρέχω: *dreϑ*

ὑγρός: *rįtε*
ὗει: *rī*
ὕπνος: *kem*

φάρος: *mazí*
φάρω: *mazí*
φέρω: *mbuŕ*
φθείρ: *moŕ*
φθείρω: *moŕ*
φήρ: *dorberí*
φλογμός: *ǵemp*
φύη: *bane*

χέζω: *ndjetε*
χείρ: *maŕ*
χεράς: *grundε*

ᾠα: *buzε*

b) Greqishte e re.

ζεῦλα: *zǵeδe*
καλόγερος: II *klo-ǵen*
κάτουρον: *šuŕ*

κερκέλι: *kerϑuł*
κόπος: *kapitem*
λιβάδι: *ľum*
παγώνω: *ngrīń*

πικραλίδα: *bresε*
πλί(ν)θος: *plïs* und Ber.
προῖκα: II *prikε*

VI. Italikisht.

(Latinishtja e papërcaktuar)

aeger: *kɛék*
affinis: II *afɛr*
ama-bam: *bane*
angustus: *kem*
au-: *hut*
aulla: *anɛ*

battuo: *mbüt*
bis: *zǵede*
bucca: *buzɛ*

caducus: *kɛék*
caelum: *deł*
calcare: *škeľ*
calx: *škeľ*
capedo: *kapasɛ*
capio: *kapasɛ*
capis: *kapasɛ*
caput: *kapasɛ*
cippus: *ϑep*
circellus: *ḱerϑuł*
citare: *štir*
co-: *gδent* u. Nachtr.
coma: II *komtɛ*
compos: *kɛék*
concavus: *kɛék*
concinnus: *kɛék*
confutare: *mbüt*
convenire: *kɛnaḱ*
cornutus: *ḱerϑuł*
copula: *tšem, pendɛ*
corpus: *škep*
cotio: *škoj*
crassus: *rīń*
cratis: *štrungɛ, ḱerϑuł*
creper: *ngrüs*
crepusculum: *ngrüs*
crinis: *ľeš*
crusta: *ngrīń*
cudo: *derϑ*
culmus: *bük*
cupido: *ngriδem*

decet: *ndjeh*
defrutum: *burmɛ*
dexter: *djaϑɛ*
Diana: *Zǫnɛ*
diabolus: *Zǫnɛ*
dis: *zǵeδe*
dolo: *dałoj*
duis: *zǵeδe*
duplex: *mih*

esca: *pľaf*
excitare: *škoj*

familia: *ḱerϑuł*
fascis: *avarí*
fatum: II *fat*
favilla: II *ϑɛnǵíł*
fax: *dukem*
felo: *djaϑɛ*
ferio: *bresɛ, mazí*
fero: *mburī*
ferveo: *burmɛ*
ferus: *dorbɛrí*
filum: *deł*
findere: *bresɛ*
floccus: *ľum*
fluctulare: *ľum*
flumen: *ľum*
foramen: *buzɛ*
forare: *bresɛ*
formus: *gatsɛ*
fornax: *vorbɛ*
fui: *bane*
fundus: *bane*
furcata: II *furatɛ*

galla: *gogɛľɛ*
gens: *ľeń*
grandis: *rɛndɛ*
grosa: *gɛrusɛ*

honorem: *kem, ḱerϑuł*

in: *ndjer*
incitare: *štir*
intelligo: *ľaj*
intus: *-zi*
invidia: *ruaj*

jugera: *pendɛ*
jus: *jē*

lacus: *dēt*
langueo: *ľɛngór*
lateo: *uikϑ, bük*
levare: *ľeń*
līber: *zī*
liber: *ľabɛ*

libertus: *dēt*
libet, lubet: *ľaps* I
libido, lubido *ľaps* I
licinus: *ľengór*
ligo: *zǵeδe*
lilium: *ľum*
lippus: *ľapɛrδí*
lituus: *kľirtɛ*
fal. *loferta*: *dēt*
longus: *viǵe*
luo: *ľaj*
lupus: *uikϑ*

madeo: *mazɛ*
magis: *priš*
magnus: *priš*
maialis: *mazí*
meditari: II *mejtoń*

nanciscor: *kɛnak*
natio: *ľɛń*
nebula: *mjergułɛ*
necare: *mbüt*
neglego: *pľok*
neo, nēre: *nus*
nidus: *rī*

odor: *amɛzɛ*
opimus: *jerm*
ora: *buzɛ*
orior: *jerm*
os: *buzɛ*

palam: *špal*
paludem: *zī*
pavio: *pľenk*
paulus: II *pałoń*
pavo: II *tregoń*
pecto: *piłɛ*
pedica: *pendɛ*
penna: *pendɛ*
periculum: *priš*
pilum: *piłɛ*
pinna: *pendɛ*
plango: *pľenk*
plecto: *pjek, pľaf*
plenus: *pľok*
pluma: *ľeš*
podium: II *podɛ*
pons: *urɛ*
prudens: *urtɛ*
pudet: *pľenk*
pueritia: *zī*

radius: II *podɛ*
ratio: *bresɛ*
religens: *pľok* u. N.
rivus: *rįtɛ*
ros: *reš*

Sabelli: *ľumɛ*
saliva: *bľozɛ*
salio: *šeľigɛ*
Samnium: *ľumɛ*
saxum: *karpɛ*
scalpo: *ľapɛ, paľɛ*
scortum: *ľapɛ*
seco: *karpɛ*
sequor: *škoj*
serpens: *šeľigɛ*
servitium: *zī*
serum: *ǵizɛ*
serus: *ǵɛrɛ*
somnus: *ľumɛ*
sopor: *ľumɛ*
sordes: *bľozɛ*
specio: *urtɛ*
sterno: *štie*
stipare: *štip*
stringo: *štrungɛ*
suasum: *bľozɛ*
subsessa: *bane*
sus: *rī*

tendo: *tund*
tenebrae: *eī*
trado: II *tregoń*
trans: *štir*
tu: *rī*
tundo: *tund*

ubi: *-zi*
urina: *šurī*

vallis: *kľirtɛ*
vapor: *kapitem, kem*
ve-: *hut*
veho: *urɛ*
vello: *uikϑ*
vellus: *uikϑ*
vereor: *urtɛ*
verro: *vɛrí*
versus: *vɛrí*
viare: *škoj*
vicus: *avis, vik*
vita: *dēt*
volvo: *krip*

VII. Romane.

it. *affinare*: II *afɛr*
frz. *affiner*: II *afɛr*
it. *alimentare*: *limontí*
it. *annegare*: *mbüt*

sp. *baga*: *bagɛtí*
lomb. (berg., ven.) *baga*: *bagɛtí*
afrz. *bague*: *bagɛtí*
it. *bozzello*: *bane*
frz. *brancard*: *vik*
frz. *branche*: *vik*
arom. *budzǎ*: *buzɛ*
rum. *buzǎ*: *buzɛ*

prov. *cobs*: II *kup*
afrz. *cope*: II *kup*
it. *coppo*: II *kup*
afrz. *cosson*: *škoj*

frz. *couple*: *pendɛ*
it. *cozzone*: *škoj*
frz. *crin*: *ľeš*
frz. *crinière*: *ľeš*

rum. *daltă*: *ľapɛ*
arom. *dzînă*: *Zɑnɛ*

it. *festeggiare*: II *-ɛzoń*

katal. *gall*: *gogɛľɛ*
it. *greppo*: *karpɛ*
frz. *guerroyer*: II *-ɛzoń*

venez. *maduro*, *mauro*: *burmɛ*
it. *mestiere*: *bane*
it. *motta*: *bane*, *burmɛ*

frz. *motte*: *bane*
it. *mozzello*: *bane*

frz. *nettoyer*: II *-ɛzoń*
frz. *noyer*: *mbüt*

rom. *parare*: II *mburoń*
frz. *passe-temps*: *ľimontí*
it. *poggio*: II *podɛ*

rum. *rîpă*: *štip*

frz. *sage*: *urtɛ*
it. *turba*: *dorbɛrí*

it. *vivanda*: *ǵeɫɛ*

rum. *zínă*: *Zɑnɛ*

VIII. Kelte.

(Irisch unbezeichnet.)

bruith: *burmɛ*
fē: *vik*
folt: *krip*
frass: *reš*
kymr. *gwallt*: *krip*

kymr. *lliant*: *ľum*
lō: *ľeš*
luascach: *ľeš*
rēil: *ruaj*
rosc: *ruaj*

salach: *ńoɫɛ*
seilche: *šeľigɛ*
selige: *šeľigɛ*
sith: *ǵɛrɛ* u. Ber.

IX. Gjermanike.

nhd. *Aas*: *pľaf*
got. *aflvapjan*: *kapitem*
ahd. *āmād*: *ruaj*

ahd. *ās*: *pľaf*
got. *at-þinsan*: *tund*
got. *auhns*: *anɛ*

got. *auþeis*: *hut*
ahd. *āwahst*: *ruaj*
got. *awi-liuþ*: *jē*

got. *bauan*: *bane*
anord. *bauta*: *mbüt*
nhd. *beißen*: *bresɛ*
got. *beitan*: *bresɛ*
nhd. *bequem*: *kɛɲaḱ*
ahd. *berjan*: *ras*
nhd. *bewahren*: *ruaj*
ahd. *biquāmi*: *kɛnaḱ*
nhd. *bitter*: *bresɛ*
ahd. *bodam*: *bane*
nhd. *Boden*: *bane*
nhd. *bohren*: *bresɛ*
ahd. *borōn*: *bresɛ*
ahd. *bōzan*: *mbüs*
nhd. *brauen*: *burmɛ*
nhd. *Brennessel*: *hi̯ðitɛ*
ahd. *briuwan*: *burmɛ*
an., ags. *broð*: *burmɛ*
got. *brūþfaþs*: II *fat*
ahd. *būan*: *bane*, *urɛ*
ahd. *būr*: *urɛ*

an. *datta*: *gðent*
an. *detta*: *gðent*
got. *diupiþa*: *dēt*
got. *diups*: *dēt*
got. *dōms*: *ǵemp*
ahd. *drāen*: *nus*, *dreϑ*
an. *draga*: *dreϑ*
ags. *dragan*: *dreϑ*
nhd. *Draht*: *dreϑ*
ahd. *drāt*: *nus*, *dreϑ*
nhd. *drehen*: *nus*

anord. *eisa*: *hi̯ðitɛ*
an. *ekki*: *kɛéḱ*
nhd. *erbittern*: *hi̯ðitɛ*
nhd. *Erlaubnis*: *jē*
ahd. *essa*: *hi̯ðitɛ* und Nachtr.
nhd. *Esse*: *hi̯ðitɛ* und Nachtr.

ahd. *fahs*: *piłɛ*
got. *fairra*: *špoɾ̄*
ahd. *farliosan*: *ľaj*
nhd. *Faß*: *kapasɛ*
nhd. *fassen*: *kapasɛ*
ahd. *fëld*: *špał*
ahd. *felis*: *popɛľɛ*
nhd. *Fels*: *popɛľɛ*
got. *fēra*: II *afɛr*
mhd. *vergenüegen*, *vernüegen*: *kɛnaḱ*
nhd. *Vergnügen*: *kɛnaḱ*
as. *ferrian*, *firrōn*: *priš*
ahd. *fërro*: *špoɾ̄*
anord. *firra*: *priš*
ahd. *firren*: *priš*
nhd. *flechte*: *pľaf*
nhd. *Fleck*: *pľenk*
anord. *flekkr*: *pľenk*
mhd. *vlies*: *ľeš*
ahd. *flihtu*: *pľaf*
anord. *folk*: *pľok*
ahd. *folc*: *pľok*
nhd. *Volk*: *pľok*
nhd. *Fraisen*: *priš*
got. *fraliusan*: *ľaj*
nhd. *Frauenzimmer*: *dosɛ*
ahd. *freisa*: *priš*
as. *frēsa*: *priš*
got. *fulls*: *pľok*

got. *galaufs*: *ľaps*
got. *ganisan*: *knełem*
got. *ganōhs*: *kɛnaḱ*
mhd. *gebeinze*: *bľozɛ*
mnd. *gebēnete*: *bľozɛ*
nhd. *Gefäß*: *kapasɛ*
mhd. *gevogelze*: *bľozɛ*
ags. *gecwēme*: *kɛnaḱ*
nhd. *Geleit*: *špie*
nhd. *Gelüste*: *kandɛ*
nhd. *gerecht*: *kɛéḱ*
nhd. *Geschwür*: *ľungɛ*
mhd. *gesteinze*: *bľozɛ*
nhd. *gesund*: *kɛéḱ*
mhd. *getierze*: *bľozɛ*
nhd. *getreu*: *kɛéḱ*
ahd. *gibūro*: *mbuɾ̄*
ahd. *gigat*: *ngē*
ahd. *gilīh*: *škep*, *špie*
ahd. *ginësan*: *knełem*

ahd. *ginuog*: *kɛnaḱ*
got. *giutan*: *derϑ*
ahd. *giwar*: *urtɛ*
ndd. *grand*: *grundɛ*
got. *grēdus*: *ngriδem*
nhd. *Greiferl*: *maī*
engl. *grind*: *grundɛ*
ags. *grindan*: *grundɛ*
mhd. *gunst*: *jē*

anord. *haf*: *dēt*
nhd. *Hafen*: *kapasɛ*
ahd., nhd. *halb*: *paĺɛ*
ahd. *halba*: *paĺɛ*
got. *halba*: *ǵemp*
got. *halbs*: *paĺɛ*
anord. *halfa*: *paĺɛ*
nhd. *Halm*: *bük*
got. *haubiþ*: *kapasɛ*
nhd. *Haufe*: *kipí*
nhd. *Haupt*: *kapasɛ*
an. *hefja*: *derϑ*
anord. *herma*: *kreme*
ahd. *hirmen*: *kreme*
anord. *hlaða*: *rɛndɛ*
ahd. *houbit*: *kapasɛ*
ahd. *houf*: *kipí*
anord. *hǫfoð*: *kapasɛ*
as. *hrōm*: *kreme*
as. *hrōpan*: *kreme*
ahd. *hruom*: *kreme*
ahd. *hūfo*: *kipí*

got. *hundafaþs*: II *fat*

got. *in*: *ndjer*
got. *insailjan*: *ĺapɛrδí*

nhd. *Joch*: *pendɛ*

nhd. *Kamerad*: *dosɛ*
nhd. *kat*: *zī*
nhd. *keck*: *knełem*
ags. *clœ̄m*: *ńomɛ*
mhd. *kleine*: *ńomɛ*
ahd. *klëp*: *karpɛ*
ahd. *chliuwa*: *gogɛĺɛ*
mhd., nhd. *kōt*: *zī*
anord. *kœ̄nn*: *urtɛ*
nhd. *kratzen*: *gɛrusɛ*
ahd. *chreiz*: *rɛndɛ*
an. *krota*: *gerusɛ*
nhd. *kühn*: *urtɛ*
ahd. *kuoni*: *urtɛ*
nhd. *Kuppe*: II *kup*
nndl. *kwaad*: *zī*
mhd. *quāt*: *zī*
ahd. *quëc*: *knełem*
anord. *kveykva*, *kveikja*: *knełem*
got. *qius*: *knełem*

ags. *lagu*: *dēt*
as. *lagu-*: *dēt*
nhd. *Last*: *rɛndɛ*
got. *laufs*: *ĺabɛ*
got. *laus*: *ĺaj*

got. *lausjan*: *ĺaj*, *ĺeš*
ags. *lēas*: *ĺaj*
got. *leiþu*: *ĺum*
nhd. *Leute*: *ĺeń*
ahd. *lid*: *kĺirtɛ*
nhd. *lieb*: *jē*
ahd. *liotan*: *ĺeń*
got. *liþus*: *kĺirtɛ*
got. *liudan*: *ĺeń*
ahd. *liut*: *ĺeń*
ahd. *lob*: *ĺumɛ*
nhd. *Loch*: *ĺungɛ*
anord. *lof*: *ĺumɛ*
ahd. *loh*: *vɛrí*
ags. *loc*: *vɛrí*
ahd. *lōs*: *ĺaj*
ahd. *lōsjan*, *lōsōn*: *ĺeš*
nhd. *Lücke*: *ĺungɛ*
as. *lugina*: *bane*
ahd. *lūhhan*: *vɛrí*
got. *-lukan*: *vɛrí*
ags. *lūcan*: *vɛrí*
ahd. *luog*: *uikϑ*, *bük*

ahd. *mast*: *mazɛ*
nhd. *Mast*: *mazɛ*
ahd. *meizan*: *mih*
ahd. *meizil*: *mih*
nhd. *Mönch*: II *kłoǵen*
got. *mundrei*: *mund*
ahd. *muntar*: *mund*, *kĺirtɛ*
nhd. *munter*: *mund*
anord. *myrkr*: *mjer guĺɛ*

nhd. *Nonne*: II *kłoǵen*
schwed. *nöra*: *knełem*
norw. *nore*: *knełem*

ags. *ofnet*: *anɛ*
mhd. *æde*: *hut*

nhd. *Rahm*: *mazɛ*
ahd. *rāwa*: *rī*
ags. *rēama*: *mazɛ*
got. *riqis*: *eī*
got. *rimis*: *ruaj* und Bericht.
got. *rinnan*: *jerm*
mhd. *roum*: *mazɛ*
ags. *rōw*: *rī*
nhd. *rufen*: *kreme*
nhd. *Ruhe*: *rī*
nhd. *Ruhm*: *kreme*
ahd. *ruowa*: *rī*

ahd. *salo*: *zī, bl'ozɛ, ńołɛ*
ags. *salowig*: *bl'ozɛ*
ndd. *saul*: *ńołɛ*
nhd. *Seil*: *del*
ahd. *seil*: *del*
mhd. *seine*: *ǵɛrɛ* und Ber.
as. *selmo*: *ǵołɛ* und Ber.
ags. *sīd*: *ǵɛrɛ*
ahd. *scalmo*: *nǵeł-bɛtɛ*
norw. *skȧrv*: *karpɛ*
got. *skeinan*: *kϑieł*
ahd. *scërran*: *ľapɛ*

anord. *skilja*: *ľapɛ*
nhd. *Schale*: *ľapɛ*
nhd. *Scholle*: *pľis, popɛľɛ*
mhd. *schrove, schrof, schroffe*: *karpɛ*
nhd. *schmecken*: *amɛzɛ*
nhd. *schwarz*: *zī, bl'ozɛ*
ahd. *slahta*: *bane*
ahd. *smecken*: *amɛzɛ*
mhd. *smecken*: *amɛzɛ*
ahd. *snahhan*: *šeľigɛ*
anord. *snākr*: *šeľigɛ*
schwed. *snok*: *šeľigɛ*
nnorw. *snōk*: *šeľigɛ*
anord. *snūa*: *nus*
anord. *sǫlr*: *ńołɛ*
ahd. *spāhi*: *urtɛ*
ahd. *spaltan*: *paľɛ*
nhd. *spalten*: *paľɛ*
ahd. *spëhōn*: *urtɛ*
got. *spilda*: *paľɛ*
nhd. *Stachel*: *ǵemp*
got. *stautan*: *škeľ*
ahd. *steigal*: *kϑieł*
ahd. *steinmezzo*: *mazí*
nhd. *Stecken*: *ǵemp*
ahd. *stellan*: *štie*
ahd. *strōm*: *ǵemp*
ahd. *sūr*: *šuī*

got. *swarts*: *zī, bl'ozɛ*
ahd. *swarz*: *bl'ozɛ*
ahd. *swëro*: *l'ungɛ*

ags. *tange*: *danɛ*
ags. *tēona*: *δunɛ*
nhd. *tief*: *dēt*
as. *tiono*: *δunɛ*
ahd. *tiuf*: *dēt*
ags. *torht*: *marī*
anord. *tǫng*: *danɛ*
nhd. *trampeln*: *štip*
nhd. *trappen*: *štip*
nhd. *Treppe*: *štip*
ahd. *tūhhan*: *škeľ, anɛ*

got. *þairh*: *štir*
got. *þana-seiþs*: *ǵɛrɛ*
ags. *þrafian*: *štip*
got. *þūsundifaþs*: II *fat*

anord. *ūr*: *šuī, vrɛndɛ*
nhd. *Urlaub*: *jē*

anord. *valr*: *kľirtɛ*

got. *war*: *urtɛ*
mhd. *warn*: *ruaj*
as., ahd. *war*: *urtɛ*
as. *warōn*: *ruaj*
got. *weihs*: *avis*
ags. *weotuma*: *viǵe*
ahd. *widamo*: *viǵe*

nhd. *Winde*: *kerϑul*
nhd. *Windel*: *dreϑ*
nhd. *winden*: *dreϑ*
nhd. *Wittum*: *viǵe*
mnd. *wort, wurt*: *vaϑɛ*

ags. *worþ*: *vaϑɛ*
anord. *vǫrr*: *vɛr̄ŕ*

anord. *ȳra*: *vrɛndɛ*

ahd. *zanga*: *danɛ*

nhd. *Zange*: *danɛ*
nhd. *Zweig*: *dorbɛŕ, vik*
ahd. *zwīg*: *vik*
mhd. *zwis*: *zǵeδe*

X. Baltike.

(Lituanishtja e papërcaktuar.)

aitrùs: *hį̄δitɛ*
aklatis: *zī*
akstis: *ǵemp*
aĩ̃pti: *ľaps* II und Ber.
ãpvalkalas: *deł*
àtsaile: *deł*
àtseilis: *deł*
apr. *au-*: *hut*

lett. *būra*: *zī, dorbɛŕ*
buris: *zĩ̃, dorbɛŕ*
burnà: *buzɛ*
bùtas: *bane*
búti: *bane*

apr. *dadan*: *djaϑɛ*
dalìs: *dałoj*
dárbas: *ǵemp, vorbɛ*
dìdis: *zī*
dovanà: *bane*
dubùs: *dēt*

ẽdesis: *pľaf*
eigà: *pľok*
ẽska: *pľaf*

gaivus: *ngē*
gãras: *gatsɛ*

garba: *vorbɛ*
garbẽ̃: *ǵemp*
gẽ̃da: *zī*
gedù: *zī*
geliù, gélti: *ǵemp*
gelonìs: *ǵemp*
gémbė: *ǵemp*
apr. *gīdan*: *zī*
gìria: *zī*
gýsla: *deł*
glẽ̃ma: *ńomɛ*
gréndu, grę́sti: *grundɛ*

lett. *ígnis*: *kɛék*
lett. *ígstu*: *kɛék, hį̄δitɛ*
iñ, į̃: *ndjer*
lett. *jūr'a*: *hurδɛ*
júrės: *hurδɛ, šur̄*
jűsta: *bane*

lett. *kapát*: *kmesɛ*
kaplỹs: *kmesɛ*
kapotė: *bresɛ*
kapóti: *kmesɛ*
lett. *-kart*: *mih*
kaĩ̃tas: *mih*
kaũpas: *kipŕ*

kepù: *pjek*
kerpù: *karpɛ*
kertù: *buzɛ*
krỹ̃pti: *krip*
kúgis: *pľok*
kulnìs: *škeľ*
kūpűju: *kapitem*
kvãpas: *kapitem*
kvėpiù: *kapitem, kem*
kvepiù: *kapitem*

laigõnas: *zǵede*
lankà: *kĺirtɛ*
lãpas: *ľapɛ*
láukiu: *ruaj*
lett. *leija*: *kĺirtɛ*
leñkti: *kĺirtɛ, ľɛngór*
lẽ̃ju: *ľum*
lëkana: *bane*
lẽ̃̃kanas: *bane*
liaupsẽ̃: *ľumɛ*
liáuti: *škeľ*
liñkti: *ľengór*
lipsznùs: *ľapɛrδí*
lytùs: *ľum*
lubà: *ľabɛ*
lett. *luba*: *ľabɛ*

apr. *lubbo*: *kipí*
lett. *lůbít*: *ľabɛ*
lett. *lūkůt*: *ruaj*
lúžti: *ľungɛ*
lűbas, *lóbas*: *ľabɛ*
lett. *lůkans*: *ľengór*

mandrùs: *mund*
lett. *melns*: *zī*, *bľozɛ*
myglà, *miglà*: *mjergulɛ*
mundrùs: *mund*

lett. *nāku*: *kɛnaḱ*
nãszcziai: *bresɛ*
nekoczia: *bresɛ*

paliaubà: *škeľ*, *ǵemp*
pántis: *pendɛ*, *pľis*
pasmeř̃kt: *mor*
pàts: II *fat*
pavẽtis: *avis*
pérnai: *špor*
pèszti: *pilɛ*

pilìs: *mbül*
pílnas: *pľok*
pilnatis: *dosɛ*, *zī*
lett. *pils*: *mbül*
pinù, *pìnti*: *pendɛ*
pirmatis: *dosɛ*, *zī*
plėgà: *pľenk*
lett. *pluskas*: *ľeš*
plùskos: *ľeš*
pranókti: *kɛnaḱ*
putlùs: *kϑieł*

regẽti: *ruaj*
rẽju: *rɛndɛ*
rìmti: *ruaj*

lett. *sarke*: *ϑɛrras*
saũsas: *ndjetɛ*
selẽti: *šeľigɛ*
apr. *sen-*: *škeľ*
lett. *sils*: *zī*
skáistas, *skaistùs*: *kϑieł*
lett. *snaujis*: *nus*
spandyti: *pendɛ*
strãzdas: *dreϑ*
sumania: *zī*
sűlas: *ǵołɛ*
szalìs: *ǵemp*

szárka: *gogɛľɛ*, *mor̃*, *špor*
szlëjù: *rī*

taikõczia: *bresɛ*
tąsýti: *tund*
apr. *trapt*: *štip*
trepstu: *štip*
apr. *tresde*: *dreϑ*
trypiù: *štip*

ùžveriu: *vaϑɛ*
ůdžiu: *amɛzɛ*

vérdu: *derϑ*
veriù, *vérti*: *vɛrí*
lett. *weŕu*: *avarí*
vẽžamas: *jerm*
vënatis: *zī*
vënvẽtė: *avis*
vëtà: *avis*
lett. *wirkne*: *avarí*
vìrti: *vorbɛ*
lett. *wîta*: *avis*
vorà: *avarí*
apr. *wurs*: *hurðɛ*

žìlas: *zī*
žvãkė: *dukem*
žvėrìs: *dorbɛrí*

XI. Sllavisht.

(Sllavishtja e vjetër kishtare e papërcaktuar.)

aviti, *javiti*: II *avis*

Bělɔgradɔ: *avís*
slow. *bil*: *bük*
s.-kr. *bîljka*: *bük*

s.-kr., blg. *blago*: *bagɛtí*, II *bľegtūr*
s.-kr. *bòdēm*: *ǵemp*
s.-kr. *bódlja*: *ǵemp*
bogɔ: *bagɛtí*
slow. *bridək*: *bresɛ*

s.-kr. *briga*: *kipí*
bɔdrɔ: *kľirtɛ*
r. *bylína*: *bük*
byti: *bane*

ksl. *cěniti*: II *garátš*

r. *čadъ*: *kem*
r. *čerstvъ*: *ngrīń*
s.-kr. *čistòća*: *zī*
čistъ: *kϑieł*
r.-ksl. *črьstvъ*: *ngrīń*
s.-kr. *čvȓst*: *ngrīń*

s.-kr. *dȅsīm*: *ndieh*
dešǫ: *ndjeh*
r.-ksl. *dlato*: *ľapɛ*
dlъgъ: *viǵe*
č. *dobytek*: *bagɛtí*
r. *dolja*: *dałoj*
r.-ksl. *došu*: *ndieh*
gem.-sl. *drozdъ*: *dreϑ*
drъzъ: *derϑ*
duchъ: *kipí*
dvorъ: *dorbɛrí*
dvьrь: *dorbɛrí*

r. *gȁdkij*: *zī*
p. *garniec*: *vorbɛ*, II *garātš*
r. *gážu*, *gáditь*: *zī*
glagoljǫ: *tartałís*
blg. *glavńá*: II *głaník*, II *kłoǵen*
slow. *glen*: *ńomɛ*, II *gľinɛ*
r.-ksl. *glěnъ*: *ńomɛ*, II *gľinɛ*
r. *glěnь*: *ńomɛ*
r.-ksl. *glina*: II *gľinɛ*
s.-kr. *gluhòća*: *zī*
gnilъ: *kϑieł*
godъ: *ngē*

gore: II *ǵore*
r. *góre*: II *ǵorɛ*
goréti: *gatsɛ*
slow. *gorje*: II *ǵorɛ*
gorьkъ: *δunɛ*, *hį̄δitɛ*
ksl. *govьno*: *ndjetɛ*
slow. *grdíti se*: *ngriδem*
ksl. *greblo*: *deł*, *pilɛ*
slow. *grez*: *ľapɛrδí*
s.-kr. *Grezna* O. N.: *ľapɛrδí*
ksl. *gręza*: *ľapɛrδí*
r. *grjazь*: *ľapɛrδí*
r. *Grjazь* O. N.: *ľapɛrδí*
s.-kr. *gȓnac*: II *garātš*
ksl. *grъnьcь*: II *garátš*

č. *horšiti*: *hį̄δitɛ*
č. *hoře*: II *ǵorɛ*
klr. *hóžyj*: *ngē*
č. *hrnec*: *vorbɛ*, II *garātš*

chodataj: *škoj*
r. *chodátaja*: *škoj*
r. *choronítь*: *vaϑɛ*
chraniti: *ruaj*, *vaϑɛ*
chvalimъ: *jerm*

idǫ: *derϑ*

jadǫ: *derϑ*
s.-kr. *jarina*: *ǵełɛ*

blg. *jarem*, *jarmo*: *ǵełɛ*
jasli: *pľaf*
s.-kr. *jáviti*: *avís*
r. *javítь*: II *avís*
s.-kr. *jelo*: *ǵełɛ*
slow. *jeza*: *hį̄δitɛ kɛćk*
jędza: *hį̄δitɛ*, *kɛćk*
p. *jędza*: *kɛćk*
jęza: *hį̄δitɛ*
s.-kr. *jug*: *ǵełɛ*
jugъ: *kipí*

r. *kačátь*: *škes*
s.-kr. *kàljuga*: II *gaľige*
kašlь: *knełem*
r. *kladь*: *rɛndɛ*
ksl. *koliba*: *ľum*
kopati: *kmesɛ*
č. *kopet*: *kapitem*
č. *kopnouti*: *kmesɛ*
s.-kr. *kozje*: II *ǵorɛ*
č. *-krát*: *mih*
kratъ: *mih*
krěsъ: *krip*
krę(t)nǫti: *kerϑuł*, *štrungɛ*
r. *krony*: *kerϑuł*
s.-kr. *kúpa*: II *kup*
kupъ: *kipí*, II *kup*
gem.-sl. *kurva*: *kipí*
kypěti: *kapitem*

s.-kr., blg. *lakom*: *ruaj*
s.-kr. *làzina*: II *łazínɛ*

slow. *lepen*: *ľapɛ*
r. *lepénъ*: *ľapɛ*
blg. *lętnica*: II *ľetnitsɛ*
lęšti: *ľɛngór*
ksl. *lichotъ*: *zī*
ljubiti: *ľaps* I
ljudъ: *ľeń*
s.-kr. *lȍmača*: II *ľɛmištɛ*
r. *lomášnikъ*: II *ľɛmištɛ*
lomiti: II *ľɛmištɛ*
loza: II *łoznítsɛ*
s.-kr. *lȍznica*: II *łoznítsɛ*
ksl. *lǫkotъ*: *zī*
lǫkъ: *ľɛngór*
r. *lubъ*: *ľabɛ*
r. *luznútъ*: *ľungɛ*
lъjǫ, *lějǫ*: *ľum*

r. *mjátka*: *rās*
r. *mjátъ*: *štip*, *rās*
r. *monášenka*: II *kłoǵen*
r. *mórokъ*: *mjergułɛ*
mǫdrъ: *kĺirtɛ*, *mund*
č. *mrákota*: *mjergułɛ*
ksl. *mъgla*: *mjergułɛ*

d. *najątrzyć*: *hīδitɛ*
narodъ: *ľeń*
gem.-sl. *nebogъ*: *bagɛtí*
nitъ: *nus*
novъ: II *novɛ*

obętriti: *hīδitɛ*
s.-kr. *obići*: *avis*
ksl. *oblěklo*: *deł*
č. *ohavný*: *ndjetɛ*
s.-kr. *ȍputa*: II *oputɛ*
orǫdije: II *oputɛ*, II *ϑɛnǵíł*
osla: *viǵe*
ksl. *ǫglъ*, *ǫglije*: II *ϑɛnǵíł*

pekǫ: *pjek*
pęti: *pendɛ*
s.-kr. *pȉjavica*: II *piavétsɛ*
pila: *piłɛ*
pirъ: *urɛ*
slow. *plahta*: *pľaf*
s.-ksl. *planina*: *popɛ́ľɛ*
č. *pletivo*: *pľaf*
plěti: *paľɛ*
plъnъ: *pľok*
polje: *špał*
klr. *polonyna*: *popɛ́ľɛ*
r. *polótъ*: *paľɛ*
ksl. *polъ*: *paľɛ*
r. *pólyj*: *špał*
s.-kr. *ponȍsiti se*: *mbuī*
s.-kr. *pȍrota*: II *porotɛ*
porǫčiti: II *soǵe*
ksl. *pǫdarъ*: II *ϑɛnǵíł*

pǫto: *pendɛ*, *pĺis*
pǫtъ: *urɛ*
s.-kr. *prȁporac*: *gogɛ́ľɛ*
č. *prápor*: *gogɛ́ľɛ*
ksl. *praporъ*: *gogɛ́ľɛ*
pravъda: *ľapɛrδí*
s.-kr. *prȉćija*: II *prikɛ*
č. *překotiti*: *šḱes*
s.-kr. *prȉgoda*: *ngē*
r. *privitátъ*: *avis*
proče: *škep*
r. *púto*: *pendɛ*
pъstrъ: *kĺirtɛ*

raziti: *rās*
rinǫti: *rĭtɛ*
rosa: *reš*
r. *rubъ*: *karpɛ*
r. *rukojátъ*: *gɛrusɛ*
blg., s.-kr. *runo*: *kipí*

ksl. *sinǫti*: *kϑieł*
ksl. *skala*: *popɛ́ľɛ*
s.-kr. *skȍt*: II *skotɛ*
slama: *bük*
slavьnъ dьnъ: *kreme*
ksl. *sl̀ěmę*: *ǵołɛ*
ksl. *snujǫ*: *nus*
r. *solóma*: *bük*
r. *solovój*: *ńołɛ*, *bĺozɛ*
r. *soróka*: *gogɛ́ľɛ*, *ϑɛrás*
č. *spadati*: *šuī*

slowak. *statėk*: *bagɛtí*
steljǫ: *štie*
r. *-sterétь*: *štie*
č. *straka*: *ϑɛrás*
straža: II *bľegtūr*
s.-kr. *strug*: *kipí*
ksl. *struga*: *pľok*
slwk. *strunga*: *štrungɛ*
klr. *strunka*: *štrungɛ*
stьrǫ, stréti: *štie*
suchъ: *ndjetɛ*
r. *svóra*: *avarí*
ksl. *svьraka*: *ϑɛrás*
sъ, sǫ-: *špie, šur, škeľ*
ksl. *sъmetište*: II *ľɛmište*
sъvora: *avarí*
syrъ: *šur*

teplъ: *kϑieł*
ksl. *tricę*: *grundɛ*
r. *tropá*: *štip*
trupъ: *kipí*
ksl. *trъgъ*: II *tregoń*

u-: *hut*
ubogъ: *bagɛtí*
s.-kr. *udèsiti*: *ndjeh*
s.-kr. *ûgalj*: II *ϑɛnjíł*
blg., serb. *ugar*: *kipí*
č. *uhel*: II *ϑɛnjíł*
gem.-sl. *ulica*: *kipí*

variti: *vorbɛ*
č. *vazký*: *ńomɛ*
r. *vereníca*: *avarí*
vezomъ: *jerm*
větvь: *vik*
p. *węgiel*: II *ϑɛnjíł*
č. *vhod*: *ngē*
s.-ksl. *vitalište*: *avis*
s.-kr. *vîtao*: *ker ϑuł*
r. *vjázkij*: *ńomɛ*
vitati: *avis*
vlasъ: *krip*
slow. *voglen*: II *ϑɛnjíł*
s.-kr. *vòjnj*: II *vojna*
vonja: *kem*, II *vojna*
č. *vor*: *avarí*
r.-ksl. *vora*: *vaϑɛ*
vražьda: *ľapɛrδí*
vrьsta: *pèndɛ, bane*
s.-kr. *vûga*: II *ϑɛnjíł*
blg. *vъglen*: II *ϑɛnjíł*
č. *vystoupiti*: *štip*
vьrěti: *vorbɛ*
vьrǫ, vrěti: *vaϑɛ*
vьsь: *avis*

zabъvenъ: *bane*
zavistь: *ruaj*
r. *zavórъ*: *vaϑɛ*
p. *zboże*: *bagɛtí*
č. *zboží*: *bagɛtí*
n.-laus.-serb. *zbóžo*: *bagɛtí*
klr. *zbíže*: *bagɛtí*
ksl. *znakъ*: *uikϑ, bük*
zovǫ: *bane*
zvérь: *dorbɛrí*
zvonъ: *bane, Ząnɛ*
ksl. *zvьněti*: *Ząnɛ*

žila: *deł*
r. *žítelь*: *jełɛ*
r. *žitь*: *jełɛ*
živъ: *ngē*

XII. Të veçanta.

türk. *kapmak*: *kapasɛ*
hebr. צור, *çur*: II *tsur*

Norbert Jokl

STUDIEN ZUR ALBANESISCHEN ETYMOLOGIE UND WORTBILDUNG

Überreicht vom Verfasser.

Sitzungsberichte
der
Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien.
Philosophisch-Historische Klasse.
168. Band, 1. Abhandlung.

Studien
zur
albanesischen Etymologie
und
Wortbildung.

Von

Dr. **Norbert Jokl.**

Vorgelegt in der Sitzung am 14. Dezember 1910.



Wien, 1911.
In Kommission bei Alfred Hölder
k. u. k. Hof- und Universitäts-Buchhändler
Buchhändler der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften

VORWORT

In der Geschichte der Albanistik, insbesondere in den Studien über die albanische Sprache, nimmt das Werk des österreichischen Gelehrten Norbert Jokl einen besonderen Platz ein. Als der berühmteste Albanologe des 20. Jahrhunderts, Jokls ehemaliger Schüler Eqrem Çabej, über das albanistische Werk und über die Persönlichkeit des Professors anlässlich seines 30. Todestages sprach, zögerte er nicht, eine allgemeinere Meinung über die Hierarchisierung der Werte der Albanistik zu äußern, wobei er Jokl in eine Reihe mit den damaligen geschichtlich Größen F. Miklosich - G. Meyer – H. Pedersen stellte. Und er machte das, indem er ihn als wahren Meister der albanistischen Studien wertschätzte, der einen neuen Geist, eine Breite in den Forschungsmethoden, eine essentielle Tiefe in der wissenschaftlichen Kenntnis des Albanischen einführte. Nicht nur Çabej, sondern alle Wissenschaftler dieser und späterer Generationen haben erkannt, dass trotz wichtiger Ergebnisse Jokls Werk nicht als abgeschlossen betrachtet werden kann. Als er 1942 durch die Nationalsozialisten getötet wurde, kam es auf tragische Weise sogar zu einer Unterbrechung seines Werkes, und das genau zu einem Zeitpunkt, als man erwartete, dass er die Ergebnisse seiner Arbeit auf einem höheren Niveau synthetisieren und ein großes etymologisches Wörterbuch des Albanischen sowie eine vergleichende Referenzgrammatik vorlegen würde. Er hatte Pläne für diese Arbeit gemacht, über die wir einiges in seinem Briefwechsel mit Aleksandër Xhuvani, einem anderen berühmten Albanologen der Zeit, erfahren können.

Norbert Jokl wurde am 25. Februar 1877 in Bisenz (Südmähren) geboren. Sehr früh zog er nach Wien, wo er zur Schule ging und studierte. Zunächst studierte er Rechtswissenschaften, promovierte 1901 und war für eine kurze Zeit auf diesem Gebiet tätig. Als 25-jähriger begann er das Studium der vergleichenden indogermanischen, der slawischen, der germanischen und der romanischen Sprachwissenschaft bei den großen Autoritäten der damaligen Zeit: P. Kretschmer, V. Jagić, W. Meyer-Lübke, N. Vondrák und L. V. Schröder. Von 1903 bis 1923 arbeitete er als Hauptbibliothekar an der Universität Wien und war parallel dazu in Forschung und Lehre der Finno-Ugristik und der slawischen-baltischen-albanischen Philologie tätig, anfangs als Privatdozent und seit 1923 als außerordentlicher Professor. 1929 wurde er Mitglied der Rumänischen Akademie der Wissenschaften, und als der berühmte Indogermanist und Albanologe Holger Pedersen 1936 Präsident der Dänischen Akademie der Wissenschaften war, wurde Jokl auch dort zum Mitglied gewählt. 1937

überreichte ihm König Zogu von Albanien den Skanderbeg-Orden (Urdhni i Skënderbeut).

Als Spezialist für vergleichende Studien, vor allem für die slawische, die baltische und die albanische Sprache, begann Jokl seine Arbeit an der Dissertation "Ein urslawisches Entnasalisierungsgesetz" und verteidigte diese 1907. Das Werk, das wir hier veröffentlichen, war seine Habilitationsschrift mit dem Titel "Studien zur albanischen Ethymologie und Wortbildung", die er 1912 einreichte. In der Kommission saßen bekannte Autoritäten aus dem Wien der damaligen Zeit. 1913 wurde Jokl Privatdozent für indogermanische Sprachwissenschaft mit besonderer Berücksichtigung des Albanischen, Baltischen und Slawischen, und 1923 außerordentlicher Professor für vergleichende Sprachwissenschaft. Über die unterschiedlichen Aspekte des Lebens und des Werks von Norbert Jokl steht uns eine umfangreiche Monographie von dem Shkodraner Sprachwissenschaftler Dr. Petrit Kotrri zur Verfügung, die im Dukagjini-Verlag auf Deutsch veröffentlicht wurde.

Für seine Studien über das Albanische stützte sich Jokl auf vorhandene Dokumente über die albanischen Mundarten, so etwa die Mundart von Shkodra und Umgebung, der Arbnesh von Zadar, die Mundart von Elbasan, das Çamische von Pedersen, die Arbëresh-Mundarten und die Mundart von Korça, er besaß jedoch keine Belege der Mundarten des damaligen Nordostgegischen. Das in veröffentlichten Dokumenten wie dem *Cuneus Prophetarum* von P. Bogdani vorhandene Material bezog er in seine Arbeit bereits mit ein. Für die genauere Kenntnis der nordostgegischen Mundarten führte er Untersuchungen mit Albanern aus Tetova und Gostivar durch, die er in Wien traf. Besonders produktiv hierfür waren seine Kontakte mit einem aus Rapshisht nahe Gostivar stammenden Albaner, der in Südungarn lebte, für die er mit Unterstützung der Österreichischen Akademie der Wissenschaften eine besondere Erlaubnis einholen musste.

Jokl begann 1916 seine Zusammenarbeit mit dem Indogermanischen Jahrbuch, bei dem er für die albanische Sprache zuständig war. Diese Arbeit hatte früher A. Thumb inne, der bekannt ist für seine Forschungen über die alten Gräzismen im Albanischen. In der Sektion VII des Jahrbuches, das Anmerkungen zuPublikationen enthält, machte Jokl reiche objektive und kritische bibliographische Angaben zum Albanischen. Für diese Arbeit war er 23 Jahre verantwortlich, bis ihm gesetzlich verboten wurde, in einer deutschen Zeitschrift zu veröffentlichen. Sein Beitrag wurde in albanologischen und indogermanischen Kreisen hochgeschätzt, worauf unter anderem Tagliavini, Stadtmüller und Çabej hinweisen.

Während der nazionalsozialistischen Verfolgung der Juden in Wien geriet Jokl 1942 in eine bedrohliche Situation. Die Bemühungen von österreichischen, italienischen und anderen ausländischen Freunden und Kollegen sowie albanischen Kollegen und Beamten reichten für eine Rettung des Albanologen und großen Freundes der albanischen Welt jüdischer Herkunft nicht aus. Wie man den Berichten von Tagliavini, Stadtmüller, Koliqi und jüngst auch den systematischen Darstellungen und den Zusammenfassungen von Kotrri entnehmen kann, war innerhalb der albanischen Welt außer Koliqi und dem Premierminister auch der albanische Konsul in Wien, Nikolla Rotta, sehr bemüht, einen Weg zur Rettung Jokls zu finden, und teilte verzweifelt mit:

> "... aus Berlin kam kein Bescheid und Norbert Jokl wurde am 4. März 1942 um 8 Uhr abends in seiner Wohnung, Wien, VII, Neustiftig. 65, von zwei Gestapo-Beamten verhaftet und die Wohnung versiegelt. Er wurde in das Sammellager Wien, II, Castellezgasse 2 gebracht und am 8. Mai desselben Jahres hätte er mit einem Transport nach Polen abgehen sollen. Er wurde jedoch im letzten Moment nicht der Gruppe zugeteilt, sondern in die Rossauer-Kaserne übergestellt und ist dort infolge von Mißhandlungen, wie Verprügelung usw. gestorben. Eine Anfrage bei der Jüdischen Kultusgemeinde ergab, daß er nicht in Wien begraben wurde".

Zu diesen Umständen sowie zum Leben und zum Werk Norbert Jokls und zu seinem Beitrag für die albanischen Studien äußerte sich der berühmte Historiker Georg Stadtmüller. Diesem zufolge soll Jokl am 6. oder am 8. Mai 1942 mit einem Transport jüdischer Österreicher nach Minsk gebracht worden sein. Die zweite Version ist die oben zitierte von Rotta, während andere meinen, er habe sich selbst das Leben genommen oder sei möglicherweise in einem Lager in Riga getötet worden. Gemäß dem Balkanologen und Jokl-Schüler Georg Renatus Solta bleibt das ganze Geschehen jedoch ungeklärt:

> "Ob Jokl schon in Wien an Mißhandlungen gestorben ist oder noch nach Minsk transportiert wurde und dort umgekommen ist, wird wohl für immer im dunkeln bleiben".

Diese Meinung vertraten auch andere seriöse Forscher, wie etwa Eqrem Çabej auf der internationalen Konferenz über Jokl in Innsbruck, die vom Albanologen H. Ölberg 1972 organisiert wurde.

Sein ganzes Leben lang bewegte sich Norbert Jokl in Forscherkreisen, die sich hauptsächlich mit vergleichender Sprachwissenschaft beschäftigten.

Zu seinen frühen Freunden zählten Autoritäten wie V. Jagić, Mitglied der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, sein früherer Professor, der ihn in seinen albanischen Studien förderte, und der berühmte kroatische Romanist Petar Skok, ein Studienfreund, mit dem er auch später einen Briefwechsel führte, in dem sie häufig über unterschiedliche Etymologien diskutierten. Ein weiterer Freund war Milan Rešetar, der sich der Erforschung altslawischer Texte widmete. Mit Henrik Barić stand Jokl hauptsächlich in offiziellen Beziehungen, während er mit Baron Franz Nopcsa freundschaftliche Beziehungen pflegte, innerhalb derer sie oft die Terminologie des Kanuns und des Stammeslebens diskutierten. Mit Holger Pedersen pflegte er sehr freundschaftliche Beziehungen: während Pedersen Präsident der Dänischen Akademie der Wissenschaften war, wurde Jokl zum dortigen Mitglied gewählt; sie diskutierten über albanologische, armenologische und andere Fragen. Paul Kretschmer, der berühmte Komparatist und Hellenist, war sein Professor und sein Freund, der ihm in den schwierigen Zeiten zu helfen versuchte; sie diskutierten auch Fragen der urbalkanischen Sprachen. Einer der Autoren des lateinischen etymologischen Wörterbuchs, J. B. Hofmann, stützte sich häufig auf Jokl, und in seinem mit Walde gemeinsam veröffentlichten Werk über die lateinischen Etymologien hatte er über 800 albanische Wörter miteinbezogen, die – wie angenommen wird – von Jokl stammen. Zu seinem Freundeskreis gehörten auch andere berühmte Namen wie Sommer, Ribezzo, Leotti, Baldacci, Streitberg, Pokorny, Porzig, Spitzer, Krahe, Delbrück, Roques und Sandfeld.

Wie dem Briefwechsel entnommen werden kann, waren Jokls Werk und Persönlichkeit schon längst in den albanischen intellektuellen Kreisen bekannt. Bereits in den 30er Jahren des 20. Jahrhunderts finden wir Jokls Arbeiten in den albanologischen Publikationen, in den Veröffentlichungen des Kreises Dija, im Austausch mit *Hylli i Dritës* und anderen albanischen Zeitschriften der Zeit, in den Aktivitäten der albanischen Wiener Studenten, die sich auf Naim Frashëri bezogen, in den Referenzen der Autoren, deren Interessen über die Sprachwissenschaft hinausgingen, so etwa Gjergj Pekmezi, Faik Konica, Gjergj Fishta, Lasgush Poradeci, Lumo Skëndo, Shpend Bardhi, Nikollë Gazulli, Karl Gurakuqi, Shtjefën Gjeçovi, Lazër Shantoja und Ernest Koliqi, nicht zu sprechen von Aleksandër Xhuvani, Eqrem Çabej und anderen, die eine persönliche Freundschaft mit ihm pflegten. Albanologen aller Generationen sind immer wieder zu Jokls Werk zurückgekehrt, und nach dem zweiten Weltkrieg wurde nicht nur durch Beschäftigung mit Themen, die Jokl bearbeitet hatte, über sein Werk und seine Persönlichkeit geschrieben, sondern auch indem über ihn im

Besonderen geschrieben wurde, so unter anderem Çabej, Xhuvani, Koliqi, Jup Kastrati, Ahmet Kelmendi, Lazar Dodić, Ali Dhrimo, Mansaku, Albert Ramaj und Skënder Gashi. Jüngst publizierte der Shkodraner Forscher Petrit Kotrri in Innsbruck seine Dissertation über die Persönlichkeit und das Werk Norbert Jokls . In seinem Buch **Norbert Jokl und seine Studien zur albanische Sprache**, Dukagjini Balkan Books, Pejë, 2003, ff. 191 finden sich viele Anmerkungen, Diskussionen und Beurteilungen, die wichtig für die Persönlichkeit und das Werk Jokls sind.

Alle, die Norbert Jokl gekannt haben, Freunde und berühmte Kollegen, haben ihn als seriösen, kritischen, objektiven und suchenden Wissenschaftler beschrieben, als einen liebenswürdigen Menschen. Sein Schüler Eqrem Çabej schreibt etwa wie folgt über Jokl:

> "Norbert Jokl ist ein Prinzipienmensch und ein Charakter gewesen. Ein grosser Natur- und Tierfreund, war er im täglichen Umgang mit Kollegen und Schülern stets liebenswürdig und hilfsbereit und zugleich von großer Korrektheit. [...] In der wissenschaftlichen Kritik befolgte er prinzipiell die Regel 'suaviter in modo, fortiter in re'".

Norbert Jokl war nicht verheiratet und hatte keine Nachkommen. Er besaß eine sehr reiche Bibliothek, und gemäß denjenigen, die ihn kannten, sei es schwierig für ihn gewesen, sich ein Leben ohne diese vorzustellen.

Zu seinen Lebzeiten veröffentlichte Norbert Jokl zwei Monographien: **Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung.** Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse der Akademie der Wissenschaften, Wien, 168 (1911) 1. Abh., 1-121 und **Linguistisch- kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanischen**, Walter de Gruyter & Co. Berlin und Leipzig, 1923, 366 ff. Nach seinem Tod veröffentlichte Oskar E. Ofeiffer aus seinem Nachlass **Sprachliche Beiträge zur Paläo-ethonologie der Balkanhalbinsel** (Zur Frage der ältesten griechisch-albanischen Beziehungen), mit einem Vorwort von Georg R. Solta, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien, 1984, ff. 47. Jokl publizierte eine Reihe wertvoller Studien in Fachzeitschriften wie den *Indogermanischen Forschungen, Wörter und Sachen und derZeitschrift fuer slawische Philologie*, in Festschriften für bekannte Wissenschaftler, in Texten des Forschungsgebietes oder in großen Lexika.

Untersuchungen über die albanische Sprache stellten das Hauptbeschäftigungsgebiet der Forschungsarbeit Norbert Jokls dar. Gemäß Çabej führte dieser Meister im Vergleich mit seinen großen Vorgängern einen neuen Geist in diese Studien ein, eine breite Betrachtungsweise, er

erneuerte die Forschungsmethode, er vertiefte die Kenntnis über die albanische Sprache, auch wenn das Albanische nach Jokl in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts weiterhin ein Waisenkind der vergleichenden indogermanischen Sprachwissenschaft blieb. Nach Eric P. Hamp waren Jokls Erkenntnisse auch in den 60er Jahren des 20. Jahrhunderts zutreffend.

Die vorliegende Arbeit ist Jokls erstes großes Werk – **Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung. Bereits in diesem Werk arbeitete er mit einer etymologischen Herangehensweise, die die Gesamtheit der Lexikentwicklung betrachtete. Er legte einen Schwerpunkt auf die Wortetymologie und -geschichte, versuchte aber, ein möglichst vollständiges Bild deretymologischen Quelle des Wortes zu erhalten,** eine Rekonstruktion der Wortbildung und der Wortgeschichte in allen Entwicklungen. Çabej zögerte nicht, diese Betrachtungsweise als eine Art monographisches Traktat für die Wörter zu bezeichnen, was sicherlich größtenteils zu der von Çabej befolgten Praxis passen würde. Jokls etymologische Studien zeichnen sich sowohl durch ihre Tiefe und umfassende Analyse, als auch die Untersuchung der Elemente der materiellen Kultur aus. Wie von vielen Autoren angemerkt, folgte Jokl der unter dem Namen "Wörter und Sachen" bekannten, auf Rudolf Meringer zurückgehenden Forschungsrichtung undveröffentlichte sogar in der Zeitschrift "Wörter und Sachen". Diese Orientierung wurde vor allem in seinem Hauptwerk **Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanischen**, 1923 betont. Aus diesem Grund war er gezwungen, sich mit vielen Aspekten der Realienuntersuchung zu befassen, vor allem der Ethnographie. Sein juristisches Wissen half ihm oft, vor allem im Bereich des Gewohnheitsrechts, des Kanuns und der verwandtschaftlichen Beziehungen. Über diese Themen diskutierte er häufig mit seinem Freund, dem berühmten Ethnologen und Kenner der albanischen Welt, Baron Franz Nopcsa.

Auch in einer solchen kurzen Darstellung darf nicht unerwähnt bleiben, dass Norbert Jokl in seinen Studien eine große Kehrtwende vollbrachte, um das Albanische in erster Linie eigenständig und nicht in seiner Beziehung zu anderen Sprachen zu untersuchen. Diese Betrachtungsweise führte zu einer Reihe von grundlegenden Ergebnissen, unter anderem auch zur Erkenntnis, dass die Anzahl der Entlehnungen und der fremden Elemente im Albanischen deutlich geringer ist als bis dahin angenommen. So hatte Gustav Meyer die Meinung vertreten, die albanische Sprache könne aufgrund der Vielzahl ihrer romanischen Elemente als eine halbromanische Sprache bezeichnet werden. Er betonte sogar, dass der romanische Einfluss nicht nur in der Lexik, sondern auch in der Grammatik

des Albanischen zu sehen sei. Es war Holger Pedersen, der diese Thesen untersuchte und gleich im nächsten Jahrzehnt bewies, dass der lateinisch-romanische Einfluss auf die albanische Grammatik nicht so groß war, wie von Meyer angenommen, und im Bereich der Sprachstruktur sogar auf einige Suffixe reduziert werden könne, während er im Bereich der grammatischen Struktur zu vernachlässigen sei. Ohne uns in diese Diskussionen vertiefen zu wollen, behaupten wir, dass Jokl in diesen Fragen Pedersens Linie folgte, indem er häufig auch neue albanische Etymologien für Wörter vorschlug, die von Meyer als romanisch betrachtet worden waren. Gleichzeitig legte er neue Beiträge über die albanischen Entlehnungen aus dem Lateinischen vor, sei es auf dem Gebiet der Interpretation ihrer Anpassung und ihrer Entwicklung innerhalb des Albanischen oder als Wörter, die früher nicht als solche bekannt waren.

Was die Stellung des Albanischen in der Gruppe der indogermanischen Sprachen betrifft, kann Norbert Jokl, wie auch Çabej anmerkte, als ein Nachfolger G. Meyers betrachtet werden, der das Albanische als eine indogermanische satem- und nördliche Sprache bestimmt hatte. In dieser Hinsicht lieferte Jokl neue Erkenntnisse, vor allem was die Beziehung des Albanischen zu den baltischen Sprachen betrifft, was auch von späteren berühmten Wissenschaftlern wie etwa E. P. Hamp und Agnja V. Desnickaja nicht unerwähnt und ungwürdigt blieb. In einer früheren Zeitperiode wanderten die Vorfahren der Albaner aus dem Norden an die mediterrane Küste.

Wie Çabej zusammenfasste, gab es zwei Antworten auf die Frage nach der Herkunft des Albanischen: 1. aus dem Illyrischen, eine von Thunmann, Diefenbach, Fallmerayer, Hahn, Niebuhr, Benfey, Miklosich, Meyer, Kretschmer und Ribezzo unterstützte These; aus dem Thrakischen (in diesem Zusammenhang fand auch die Diskussion über die Beziehungen zu dem Rumänischen statt), eine von Hirt, Weigand, Whatmough und Barić unterstützte These. Die begrenzte Kenntnis der Sprachmaterialien der urbalkanischen Sprachen führte zur Miteinbeziehung außersprachlicher Elemente wie der Geschichte, Geographie oder Ethnologie, um diese Fragen zu untersuchen. Jokl brachte auch hier wichtige Argumente wie die onomastischen Studien und die Beziehungen des Uralbanischen mit dem Griechischen und Lateinischen ein. Diesen Untersuchungen folgend kam Jokl zur dritten Schlussfolgerung, dass das Albanische Nachfolger des Illyrischen sei, aber mit einer thrakischen Komponente, was Çabej als eine Synthese der beiden früheren Thesen betrachtete. Des Weiteren sah Jokl den frühen Standort des Albanischen in Dardanien, was das angenommene

thrakische Element und die Beziehung zum Rumänischen erklärte. Gemäß Çabej war Jokls These im Wesentlichen richtig, da der grundlegende Bestand des Albanischen illyrisch seiund Thraker auch an der Adria ansässig waren. In dem nach seinem Tod veröffentlichten Werk, **Sprachliche Beiträge zur Paläo-Ethnologie der Balkanhalbinsel**, kam Jokl zu folgender Schlussfolgerung:

> "Ziehen wir somit aus dem hier angeführten Wortmaterial die Summe, so ergibt sich, daß das Alb. die Sprache eines Volkes ist, das schon im Altertum, und zwar sowohl in vorrömischer als in römischer Zeit mit dem Gr. in sprachlichem Austausch stand, des weiteren, daß Alb. und Illyr. zusammengehören".

In diesem Punkt widersprach er aufgrund der Analysen des Sprachmaterials der Meinung rumänischer Forscher, die die Albaner aus dem Kreis der autochthonen Balkanvölker im Altertum ausgrenzten. Er widersprach den Ideen von A. Philippide, der den frühen Wohnsitz der Albaner in der äußersten Peripherie des Orbis Romanus suchte, vielleicht in Pannonien, und von V. Pârvan, der weiter ging und die These vertrat, die Albaner seien vor den Serben in der Völkerwanderungszeit von den Karpaten auf den Balkan eingewandert. Diesbezüglich kam Jokl zu einer anderen Schlussfolgerung:

> "Die hier besprochenen sprachlichen Berührungen des Alb. zum Gr. und Lat. bereiten, wie ich glauben möchte, allen derartigen Hypothesen ein Ende. Gegenstand weiterer Untersuchung wird es sein festzustellen, welchem von den beiden Völkern – Albanern und Griechen – auf der Balkanhalbinsel das Erstgeburtsrecht zukommt".

Norbert Jokls albanologisches Werk ist nicht abgeschlossen, in dem Sinne, dass es nicht beendet wurde. Jokl selbst hatte vor, eine historisch-vergleichende Grammatik des Albanischen und ein großes etymologisches Wörterbuch zu verfassen, wofür er sich als vorbereitet empfand. Es wird angenommen, dass er in einer Kopie des Meyerschen etymologischen Wörterbuchs viele Anmerkungen für sein Projekt des etymologischen Wörterbuchs machte, einige sind der Ansicht, dass er dieses bereits ausgearbeitet hatte, aber diese Kopie nicht erhalten geblieben ist. Wie dem auch sei, Jokls Beitrag für die albanischen Studien ist in vielen Forschungsbereichen sehr groß: in der Untersuchung der historischen Phonetik und in dem Festhalten relativer Chronologien des Lautwandels, in den Untersuchungen der historischen Morphologie, im Bereich der Wortgeschichte und -etymologie; er hatte ein zunehmendes Interesse für die

Aspekte der Schriftsprache und der Gegenwartssprache, also im Allgemeinen für alles, was mit dem Albanischen in Verbindung stand. Es fällt auf, dass sein Beitrag im Bereich der Syntax geringer ist. Aber auch hierüber mangelt es nicht an Diskussionen. Besonders wertvoll sind heute noch seine Studien über die Beziehungen des Albanischen zu den Nachbarsprachen, zur Balkanlatinität, zum Rumänischen und zu den romanischen Sprachen, zu den südslawischen Sprachenund zum Altgriechischen. Seine Studien über die altertümlichen Balkansprachen, über das Thrakische, das Illyrische und ihre Beziehungen zum Albanischen besitzen auch heute einen Wert.

Diese Darstellung von Jokls Werk und Persönlichkeit möchte ich mit den wohlbedachten Worten abschließen, die der beste Kenner seines Werkes, Eqrem Çabej, anlässlich Jokls 30. Todestages äußerte:

"Mit diesem Gelehrten verliert die Albanistik einen großen Vertreter, denjenigen, der die Studie der albanischen Sprache als seine Lebensmission gewählt hatte. Über die Ziele der Lehre hinaus verliert das albanische Volk einen Mann, der durch die objektive Diskussion im wissenschaftlichen Bereich auf indirekter Weise ein Verteidiger unserer Nationalrechte geworden ist".

Bis heute wurde Jokls Werk nicht in einer Reihe zusammengefasst veröffentlicht, weder in deutscher noch in albanischer Sprache. Seine Aufsätze wurden in Zeitschriften auf Albanisch veröffentlicht, und im Archiv des Instituts für Sprachwissenschaft und Literaturwissenschaft in Tirana befindet sich eine Reihe nicht veröffentlichter Übersetzungen, die in erster Linie für eine Verwendung durch die Wissenschaftler dieses Instituts angefertigt wurden. In diesem Institut befindet sich auch die Übersetzung des hier veröffentlichten Werks, die vom größten Albanologen der Zeit, Eqrem Çabej, verfasst wurde. Für die Veröffentlichung in der Akademie der Wissenschaften und Künste des Kosovo (AWKK) anlässlich des 100-jährigen Jubiläums der ersten Veröffentlichung des Werkes, das hiermit eine eigene Reihe mit den Werken Jokls begründet, baten wir das Zentrum für Albanologische Studien in Tirana, in dessen Rahmen auch das Institut für Sprachwissenschaft und Literaturwissenschaft tätig ist, uns eine Kopie der Übersetzung zur Verfügung zu stellen. Prof. Dr. Ardian Marashi, Direktor des Zentrums, zeigte sich unserer Bitte gegenüber sehr aufmerksam und überließ uns eine Kopie der Çabejschen Übersetzung des Werks wie auch Kopien der Übersetzungen weiterer Werke Jokls, die von anderen Forschern und Übersetzern angefertigt wurden. Selbstverständlich verpflichtete sich die AWKK, die Bestimmungen des Abkommens einzuhalten. Bei dieser

Gelegenheit bedanken wir uns beim Zentrum für Albanologische Studien in Tirana und seinem Direktor Prof. Dr. Ardian Marashi für ihr Entgegenkommen.

Der albanische Text des schreibmaschinegeschriebenen Manuskripts, das keine Sonderzeichen enthält, wurde von Mitarbeitern der AWKK eingetippt und von den Herausgebern korrekturgelesen. Besondere Aufmerksamkeit galt den diakritischen Zeichen, die von Jokl außergewöhnlich häufig verwendet wurden. Çabejs Übersetzung ist im damaligen Albanisch verfasst worden (möglicherweise gegen Ende der 1950er Jahre), also im damaligen Literaturtoskischen, umfasst aber auch besondere Formen des damaligen Literaturgegischen beziehungsweise des großen Sprachwissenschaftlers selbst. Wir haben versucht, die Sprache und die Schrift Çabejs in seiner Vollständigkeit zu erhalten.

Da viele Veröffentlichungen der Werke Jokls, insbesondere diejenigen in Zeitschriften und Festschriften, nicht leicht zu finden sind, entschied die AWKK, neben der Übersetzung ins Albanische auch die deutsche Version in phototypischer Form eingescannt zu veröffentlichen, und zwar aus zwei Gründen: auf diese Weise würden wir neue, während des Texteingebens möglicherweise entstehende Fehler in Jokls Text vermeiden, und gleichzeitig würde sich die Möglichkeit ergeben, diese Texte gemäß dem Original und seinem ursprünglichen Layout zu zitieren.

Zur Erlangung der Kopien der in Zeitschriften und unterschiedlichen Veröffentlichungen verbreiteten Arbeiten Jokls erhielten wir große Unterstützung durch Prof. Dr. Heiner Eichner vom Institut für Sprachwissenschaft der Universität Wien, den Komparatisten, der sich stets für das Albanische interessierte und dem das große Verdienst gebührt, die albanistischen Studien in diesem Institut gefördert zu haben. Prof. Eichner half uns, eine Kopie des Werks *Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung* zu bekommen, in dem Jokl selbst Ergänzungen und Anmerkungen für besondere Einträge seines Werks notiert hatte. Jokls Anmerkungen sind meist klar zu lesen, aber es gibt Fälle, wo seine Schrift nur schwer lesbar war. Aus diesem Grund entschieden wir, auch die Seiten mit Jokls handschriftlichen Anmerkungen eingescannt zu veröffentlichen. Bei dieser Gelegenheit möchten wir uns bei Prof. Eichner für seine besondere Unterstützung sehr herzlich bedanken.

Prishtinë, Mai 2011 Rexhep Ismajli
Ins Deutsche übersetzt von Blertë Ismajli und Eva Frantz

Bibliographische Angaben

Die folgenden Angaben basieren auf einigen Schriften über das Leben und das Werk Norbert Jokls. Unter den Autoren, die sich mit der Persönlichkeit und dem Werk Norbert Jokls befasst haben, befinden sich Forscher seiner Generation und vor allem der nachfolgenden Generation, darunter auch ehemalige Studenten und Forscher aus dem Bereich der Sprachwissenschaften, die aus denselben Kreisen stammten, in denen sich Jokl bewegte. Von besonderem Interesse sind die Schriften und die Hochschätzungen der Autoren wie **Eqrem Çabej, Carlo Tagliavini, Georg Stadtmüller, Aleksandër Xhuvani, Georg Renatus Solta, Gerhad Grimm, Mahir Domi, Eric P. Hamp, Hermann Ölberg**, und andere. Im Folgenden wird eine Liste ausgewählter Schriften wiedergegeben, die bei dieser Gelegenheit verwendet wurden.

Çabej (1972), Eqrem: *Das albanologische Werk Norbert Jokls.* In: Hermann M. Ölberg (ed.), Akten des Internationalen Albanologischen Kolloquiums, Innsbruck 1972. Zum Gedächtnis an Norbert Jokl, Innsbruck 1977, 3-22.

Çabej (1977), Eqrem: *Në tridhjetëvjetorin e vdekjes së Norbert Joklit.* In: Mësuesi, 25. 10. 1972, 8., sowie in: Studime gjuhësore 5 (Prishtinë) 1977, 204-208.

Dodić (1972), Lazar: Die Beziehung Norbert Jokls zu den zeitgenossischen Albanologen und albanischen Schriftstellern anhand seines Nachlasses, në Ölberg, Hermann (ed.): Akten des Internationalen Albanologischen Kolloquiums Innsbruck 1972, zum Gedächtniss an Norbert Jokl, Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft, Sonderheft 41, Innsbruck, 1977.

Domi (1972), Mahir: *Norbert Jokl (1877-1942).* In: Revista Pedagogjike 6 (1972) 152-162.

Grimm (1965), Gerhard*: Norbert Jokl.* In: Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, 3 (Graz-Köln) 1965, 128.

Kastrati (1973), Jup: Dr. Prof. Norbert Jokl – albanolog i shquar, Buletin shkencor, ILP, Shkodër, 1973, 167-203.

Kotrri (2003), Petrit : *Norbert Jokl und seine Studien zur albanischen Sprache*, Dukagjini Balkan Books, Pejë, 2003, 191.

Ölberg (1977), M. Hermann: Schriftenverzeichnis von Norbert Jokl, në Akten des Internationalen Albanologischen Kolloquiums Innsbruck 1972, zum Gedächtniss an Norbert Jokl, Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft, Sonderheft 41, Innsbruck, 1977, 67-74.

Seliger (1960), Kurt: *Ein österreichisches Gelehrtenschicksal.* In: Volksstimme 2 (Wien) 3.1.1960, 9-10.

Solta (1974), Georg R.: *Norbert Jokl. Indogermanist, Albanologe.* In: Neue Deutsche Biographie 10. 1974, 585.

Solta (1984), Georg R.: *Vorwort.* In: N. Jokl Sprachliche Beiträge zur Paläo-Ethnologie der Balkanhalbinsel (Zur Frage der ältesten griechisch-albanischen Beziehungen), Wien 1984. (Posthum).

Stadtmüller (1971), Georg: *Norbert Jokl und sein Beitrag zur Albanienforschung.* In: Beiträge zur Kenntnis Südosteuropas und des Nahen Orients XIII, "Dissertationes Albanicae" (München) 1971, 46-61.

Tagliavini (1949), Carlo: *Norbert Jokl (1877-1942).* In: Indogermanisches Jahrbuch 28 (1949), 296-301.

Xhuvani (1937), Aleksandër: *Gjashtëdhjetvjetori i Prof. Joklit.* In: Përpjekja shqiptare 1 (März 1937), 226-229.

Zwanziger (1982), Ronald: *Norbert Jokl – Albanologe und Bibliothekar. Zur 40. Wiederkehr seines Todestages.* In: Österreichische Zeitschrift für Buch-und Bibliothekswesen 31 (Wien) 1982, 243-250.

DIE VERÖFFENTLICHUNGEN NORBERT JOKLS[1]

Ein urslavisches Entnasalierungsgesetz. Archiv für slavische Philologie 28 (1906) 1-17.

Ein urslavisches Entnasalierungsgesetz. Antikritik und Nachträge. Archiv für slavische Philologie 29 (1907) 11-49.

Etymologisches. Gem.-sl. proso, *r.* prjáda, prudítь, prudъ, *aksl.* prędъ, *slov.* prǫd. Zbornik u slavu V. Jagića, Berlin 1908, 481-485.

Über "Etymologische Anarchie" und ihre Bekämpfung. Indogermanische Forschungen 27 (1941) 297-324.

Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung. Sitz.-Ber. der phil.-hist. Kl. d. Akademie d. Wiss. Wien, 168 (1911) 1. Abh., 1-121.

Beiträge zur albanesischen Grammatik. (1) Zur Geschichte des alb. ts *in Erbwörtern. (2) Vertretung des uralb.* zd *aus idg.* sd(h), zd(h). Indogermanische Forschungen 30 (1912) 192-210.

Katun. Zur Geschichte eines Balkanwortes. Indogermanische Forschungen 33 (1913/14) 420-433.

Eine albanesisch-neugriechische Wortparallele. Mitteilungen des Romanischen Instituts Wien, 1. Band, Heidelberg 1914, 298-308.

Wachsplattenaufnahme des Märchens "Die Stute und der Wolf", aufgesprochen von Mustafa Abdül aus Rapsist bei Gostivar. Aufnahme im Phonogrammarchiv Wien am 4.4.1914. Transkribiert und übersetzt von N. Jokl. Platte Nr. 2351, 2352.

Vorläufiger Bericht über die im Auftrag der Balkankommission der K. Akademie der Wissenschaften in Wien durchgeführten nordostgegischen Dialektstudien. Anzeiger der Akademie der Wissenschaften Wien, phil.-hist. Klasse, Band 52 (1915) Nr. XIII, 68-74.

Beiträge zur albanischen Grammatik. (3) Der Akkusativ-Nominativ und der Geschlechtswechsel im Albanischen. Indogermanische Forschungen 36 (1916) 98-164.

Beiträge zur albanischen Grammatik. (4) Die Verbreitung der Dehnstufenbildungen im Albanischen. Indogermanische Forschungen 37 (1916/17) 90-122.

Albanisch Grundriss der indogermanischen Sprach- und Altertumskunde 3, Geschichte der indogermanischen Sprachwissenschaft seit ihrer Begründung durch Franz Bopp II, Die Erforschung der indogermanischen Sprachen III, Straßburg 1917, 109-151.

Miszellen. (1) poln. jata, *cech.* jatka, *südsl.* pojata. *(2) bulg.* gracmul *"Speiseröhre, Schlund". (3) Alb. tosk.* ndene?, nene, *geg.* ndân, nâ'n, na'n *"unter, unterhalb".* AslPh 37 (1920) 542-547.

Vulgärlateinisches im Albanischen. Alb. bolɛ *"grosse Schlange".* Zeitschrift für Romanische Philologie 41 (1921) 228-233.

Das Finnisch-ugrische als Erkenntnisquelle für die ältere indogermanische Sprachgeschichte (Vorläufige Mitteilungen aus einer größeren Arbeit). Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay dla uczczenia jego działności naukowej 1868-1921, Cracow 1921, 97-112.

Vuks albanische Liedersammlung, herausgegeben und mit sprachwissen-schaftlich-sachlichen Erläuterungen versehen. Zbornik filoloških i lingvističkih studija A. Beliću povodom 25-godišnjice njegova naučnog rada posvećuju njegovi prijatelji i učenici, Beograd 1921, 33-86.

Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanischen. Berlin und Leipzig 1923.

Zur albanischen Sprachgeschichte. I. Intern Albanisches. II. Zur Kenntnis der alb.-lt. und alb.-rom. Beziehungen. III. Zu den älteren alb.-slav. Beziehungen. Arhiv za arbanasku starinu, jezik i etnologiju 1 (1923) 34-46.

---

[1] Nach Petrit Kotrri (2003)

Albaner. B. Sprache, Eberts Reallexikon der Vorgeschichte 1 (1924) 84-93.
Thrakisches, Streitberg Festgabe, Leipzig 1924, 173-181.
Naim Be Frashëri e Pasunimi i gjuhës Shqipe. Naim Frashërit! Vjershetorit dhe edukatorit kombetar. Graz 1925, 84-97.
Bemerkungen Jokls zu alb. buzem, buzmi *"Julblock".* E. Schneeweis, Die Weihnachtsbräuche der Serbokroaten. Erg.-Bd. 15 zur Wiener Zeitschrift für Volkskunde, 1925, 176.
Illyrier. B. Sprache. Eberts Reallexikon der Vorgeschichte 6 (1926) 33-48.
Zum Erbwortschatz des Albanischen. Indogermanische Forschungen 43 (1926) 47-64.
Griechisch-albanische Studien. Festschrift Paul Kretschmer, Wien-Leipzig, New-York 1926, 78-95.
Die Bektaschis von Naim Be Frashëri, herausgegeben und übersetzt von Norbert Jokl. Balkan-Archiv 2 (1926) 226-256.
Altmakedonisch-Griechisch-Albanisches. Indogermanische Forschungen 44 (1927) 13-70.
Die magyarischen Bestandteile des albanischen Wortschatzes. (Wortge-schichtliche Studien aus den südosteuropäischen Sprachen) Ungarische Jahrbücher 7 (1927) 46-84.
Kelten und Albaner (Eine Untersuchung ihrer Isoglossen) Symbolae Grammaticae in honorem Ioannis Rozwadowski, I, Cracoviae 1927, 235-250.
Albanisch-iranische Berührungen. Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes (WZKM) 34 (1927) 30-50.
Phryger. A. Sprache. Eberts Reallexikon der Vorgeschichte 10 (1927/ 28) 141-153.
Balkanlateinische Studien. Balkan-Archiv 4 (1928) 195-217.
Rumänisches im Albanischen. Revista filologicA, Cernăuţi 2 (1928) 246-267.
Mërkosh. Eine Entgegnung. Revista filologică, Cernăuţi 2 (1929) 359-361.
Thraker. B. Sprache. Eberts Reallexikon der Vorgeschichte 13 (1929) 278-298.
Zur Vorgeschichte des Albanischen und der Albaner. Wörter und Sachen 12 (1929) 63-91.
Balkangermanisches und Germanisches im Albanischen. Festschrift der 57. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner, in Salzburg 1929, 105-137.
Nji studim i Prof. Dr. Norbert Jokl (Përreth librit të Buzukut). Hylli i Dritës 6 (Shkodër 1930) 145-154.
Zur Geschichte des alb. Diphthongs -ua-,-ue-. Indogermanische Forschungen 49,1931, 274-300.
Zur Geschichte des alb. Diphtongs -ua-,-ue-. Indogermanische Forschungen 50 (1932) 33-58.
Südslavische Wortstratographie und albanische Lehnwortkunde. Sbornik Miletič, Sofia 1933, 118-146, 659-660.
Zur Ortsnamenkunde Albaniens. ZONF 10 (1934) 181-206.
Zur Lehre von den alb.-griech. Teilgleichungen. RIEB 1 (1934) 46-64.
Balkanlateinische Untersuchungen. 1. Lat. sagitta *auf der Balkanhalbinsel, 2. Lat.* retina *auf der Balkanhalbinsel, 3. Lat.* subterraneum *und die Frage der balkanlat. Schicksale von* -pt-, -ct-, *4. Das Balkanlt. als Vorlage für das alb. Übersetzungslehnwort.* RIEB 1/3 (1936) 44-82.
Zu den lateinischen Elementen des albanischen Wortschatzes. Glotta 25 (1936) 121-134.
Ein Beitrag zur Lehre von der alb. Vertretung der idg. Labiovelare. Mélanges linguistiques offerts à Holger Pedersen, København 1937, 127-161. (= Acta Jutlandica 9).
Dijtunija europjane e gjuha shqype. Cirka 2 (Shkodër 1937) 283-285.
Albanologische Beiträge zur Kenntnis des Balkanlateins. Vox Romanica 6, 1941/42, 207-232.
Zur Frage der vorrömischen Bestandteile der alpinlombardischen und rätoromanischen Mundarten. Vox Romanica 8 (1945/56) 147-215.

Posthum veröffentlichte Aufsätze:

Die Verwantschaftsverhältnisse des Albanischen zu den übrigen indogermanischen Sprachen. (Verfaßt ca. 1920-1925). Die Sprache 9 (1963) 113-156;

Sprachliche Bemerkungen zur älteren Geschichte der Albaner. (Hartuar shqip ca. 1933-1934). Studia Albanica 1 (1964) 47-50 (gjermanisht nga E. Çabej).

Rumänisches aus Albanien. (hartuar rreth 1925). Studia Albanica 2 (1964) 75-79.

Disa fjalë të shqipes si dëshmi të historisë së kulturës shqiptare. (hartuar rreth 1934-1937). Studime filologjike 3 (1964) 3-13. (përktheu E. Çabej).

Albanische Wörter als Zeugen albanischer Kulturgeschichte. (hartuar rreth 1934-1937) Studia Albanica 1 (1964) 51-60.

Shënime gjuhësore për historinë e lashtë të shqiptarëve. (hartuar rreth 1933-1934). Studime filologjike 2 (1964) 3-6.

Populli shqiptar dhe gjuha e tij. (Nga libri "Die Erforschung der indogermanischen Sprachen"). Shkëndija 5 (1943) 5-7; 6 (1943) 8-13; 7 (1943) 1-5; 8-9 (1943) 11-12; 10 (1943) 15-16; 11 (1943)4-7; Hylli i Dritës 9-12 (1943) 325-334; 6-7 (1944) 53-62.

Gjykime mbi At Gjergj Fishtën e veprën e tij. Bd. *A. Gjergj Fishta* (1871-1940) Shkodër 1943, 486-490.

Sprachliche Beiträge zur Paläo-Ethnologie der Balkanhalbinsel (Zur Frage der ältesten griechisch-albanischen Beziehungen). Aus dem Nachlaß herausgegeben von Oskar E. Pfeiffer. Mit einem Vorwort von Georg R. Solta. Schriften der Balkankommission, Linguistische Abteilung XIX, Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien 1984.

Rezensione und Rezensionsaufsätze:

Recension për: G. Pekmezi, *Grammatik der albanischen Sprache (Laut- und Formenlehre)*, Wien 1908. Archiv für slavische Philologie 31 (1909) 237-242.

Recension për M. Lambertz und G. Pekmezi, *Lehr- und Lesebuch des Albanischen,* Wien und Leipzig [1913ë. Archiv für slavische Philologie 35 (1914) 594-598.

Recension për Endzelin, Slavjano-baltijskie etjudy, Charьskovь 1911 (Slavisch-baltische Studien, angez. v. Jokl). Archiv für slavische Philologie 35 (1914) 307-317.

12. ***Recension*** për G. Weigand, *Albanesisch-deutsches und deutsch-albanesisches Wörterbuch,* Leipzig 1914. Indogermanische Forschungen 35 (1915) 32-38.

Recension për H. Krahe, *Die alten balkanillyrischen geographischen Namen auf Grund von Autoren und Inschriften bearbeitet*, Heidelberg 1925. ZONF 2 (1926/27) 238-245.

Rezension von Kr. Sandfeld, Balkanfilologien, Kpbenhavn 1926. Litteris 4 (1927) 191-210.

Recension von Balkan-Archiv 1-3, Leipzig 1925-1927. Indogermanische Forschungen 46 (1928) 379-385.

Rezension von A. Baldacci, *Studi speciali albanesi I.*, Rom 1932. Petermanns Mitteilungen 79 (1933) 162.

Rezension për M. Roques, Le dictionnaire albanais de 1635, Paris 1932. OLZ 37/7 (1934) 406-409.

Slaven und Albaner. (Artikull recensues për A. M. Seliscev, *Slavjanskoe naselenie v Albanii* , Sofia 1931). Slavia 13 (1934) 281-325, 609-645.Rez. A. Vaillant, RESI 15 (1935) 237.

Zur Erforschung der albanischen Mundart von Borgo Erizzo in Dalmazien. (Rezensions-aufsatz übwr C. Tagliavini *L'Albanese di Dalmazia*, Firenze 1937). Archivum Romanicum 24 (1940) 101-137.

Überreicht vom Verfasse

Sitzungsberichte
der
Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien.
Philosophisch-Historische Klasse.
168. Band, 1. Abhandlung.

Studien
zur
albanesischen Etymologie
und
Wortbildung.

Von

Dr. Norbert Jokl.

Vorgelegt in der Sitzung am 14. Dezember 1910.

Wien, 1911.
In Kommission bei Alfred Hölder
k. u. k. Hof- und Universitäts-Buchhändler
Buchhändler der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften

Druck von Adolf Holzhausen,
k. und k. Hof- und Universitäts-Buchdrucker in Wien

Sitzungsberichte
der
Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien.
Philosophisch-Historische Klasse.
168. Band, 1. Abhandlung.

Studien
zur
albanesischen Etymologie
und
Wortbildung.

Von

Dr. Norbert Jokl.

Vorgelegt in der Sitzung am 14. Dezember 1910.

Wien, 1911.

I.

Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung.

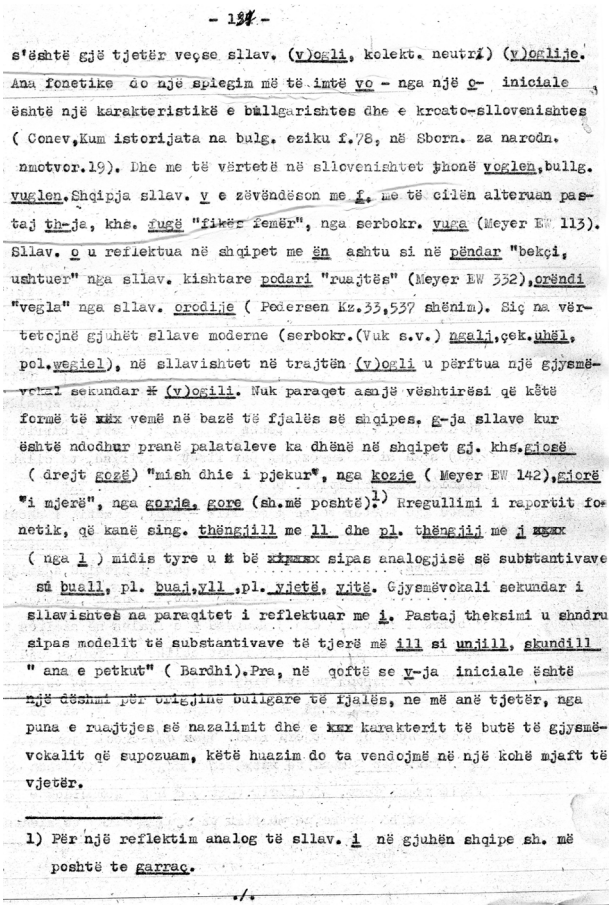
Von

Dr. **Norbert Jokl.**

(Vorgelegt in der Sitzung vom 14. Dezember 1910.)

Der albanesische Wortschatz stellt dem Etymologen noch eine Fülle interessanter Probleme. G. Meyer veranschlagt die Zahl der von ihm nicht gedeuteten Wörter auf etwa 730 (E. W., S. IX). Bedenkt man nun, daß Meyers Etymologisches Wörterbuch als das erste Werk seiner Art, ja das erste größere, mehrere Mundarten der Sprache zugleich berücksichtigende Wörterbuch überhaupt, den Wortschatz auch nicht entfernt erschöpft, so wird man ermessen können, wieviel für die etymologische Deutung noch zu tun übrig bleibt. Zwar gilt Pedersens Klage, das Albanesische sei noch immer unvollkommen bekannt (K. Z. 36, 308), auch heute. Dennoch aber ist die lexikalische Kenntnis der Sprache in der letzten Zeit bedeutend gefördert worden. Zwei größere Wörterbücher, das von Kristoforidi (Athen 1904) und das vom Verein Baškimi in Skutari 1908 herausgegebene, verzeichnen zahlreiche Wörter, die man in den bisherigen Glossaren vergeblich suchen würde. Zeichnet sich das an zweiter Stelle genannte Werk durch größere Reichhaltigkeit aus, so gewährt das Wörterbuch von Kristoforidi den für die Etymologie nicht hoch genug zu schätzenden Vorteil, die Wörter in dialektischer Lautgestalt zu verzeichnen und ihre Provenienz anzugeben. Die von einem bescheidenen, aber rührigen Kreis patriotischer Albanesen geförderte Literatur bereichert unsere Kenntnis der Sprache beträchtlich: albanesische Bücher beleh-

renden, unterhaltenden und erbaulichen Inhalts, Zeitungen, Zeitschriften, Aufzeichnungen volkskundlichen Charakters liefern Beiträge zur besseren Kenntnis des volkstümlichen Wortschatzes (von den zahlreichen Neuschöpfungen, die etymologisch ohne Interesse sind, zu schweigen). Aber auch eine genaue Lektüre der älteren Texte fördert manches noch ungehobene Material zutage. So findet man schon bei Bogdan eine ganze Reihe von Wörtern, die auch durch die oben erwähnten neuesten Wörterbücher belegt werden und etymologisches Interesse bieten. In den folgenden Untersuchungen war der Verfasser bestrebt, alle genannten Hilfsmittel und Quellenwerke zu benützen. Mehr und mehr gelangte er hiebei zur Überzeugung, daß G. Meyer in der Annahme von Entlehnungen zu weit gegangen sei. Sich in dieser Ansicht mit Forschern wie W. Meyer-Lübke (cf. Grundriß der rom. Phil., 2. Aufl. I, S. 1041) und H. Pedersen (Jahresber. f. rom. Philol. 9, I, 207) eins zu wissen, gereichte ihm zur Freude. Bemerkt sei noch, daß die folgenden Blätter im wesentlichen bloß eigentlich etymologische Probleme behandeln und grammatische nur soweit, als es die Wortdeutung erfordert. Etymologien, die sich nur im größeren Zusammenhang eines Abschnittes der Lautlehre erörtern lassen, sind fast ganz vermieden und werden einer späteren Untersuchung vorbehalten. Fragen der Morphologie hingegen sind von fast jeder etymologischen Untersuchung untrennbar. Mehr als in anderen Sprachen mußte aber gerade bei etymologischen Untersuchungen aus dem Albanesischen, dessen Morphologie noch so wenig bekannt ist, auf die Wortbildung eingegangen werden. Diese Richtung der Untersuchung glaubte der Verfasser auch im Titel der Arbeit ausdrücken zu sollen. Da aber die Morphologie bei der in den einzelnen Artikeln keineswegs gleichmäßigen Notwendigkeit ihrer Berücksichtigung kaum einen brauchbaren Einteilungsgrund für die ganze Abhandlung abgegeben hätte, so glaubte der Verfasser durch zahlreiche Verweisungen in den einzelnen Artikeln auf Vorhergehendes und Nachfolgendes die morphologische Gleichartigkeit am besten hervorzuheben. Wegen der hiedurch zuweilen notwendig gewordenen Wiederholungen bittet der Verfasser um geneigte Nachsicht.



- 13# -

s'është gjë tjetër veçse sllav. (v)ogli, kolekt. neutri) (v)oglije. Ana fonetike do një spiegim më të imtë vo - nga një o- iniciale është një karakteristikë e bullgarishtes dhe e kroato-sllovenishtes (Conev,Kum istorijata na bulg. eziku f.78, në Sborn. za narodn. nmotvor.19). Dhe me të vërtetë në sllovenishtet thonë voglen,bullg. vuglen.Shqipja sllav. v e zëvëndëson me f, me të cilën alteruan pastaj th-ja, khs. fugë "fikër femër", nga serbokr. vuga (Meyer EW 113). Sllav. o u reflektua në shqipet me ën ashtu si në pëndar "bekçi, ushtuer" nga sllav. kishtare podari "ruajtës" (Meyer EW 332),orëndi "vegla" nga sllav. orodije (Pedersen Kz.33,537 shënim). Siç na vërtetojnë gjuhët sllave moderne (serbokr.(Vuk s.v.) ngali,çek.uhël, pol.węgiel), në sllavishtet në trajtën (v)ogli u përftua një gjysmëvokal sekundar ŭ (v)ogŭli. Nuk paraqet asnjë vështirësi që këtë formë të mëx vemë në bazë të fjalës së shqipes. g-ja sllave kur është ndodhur pranë palataleve ka dhënë në shqipet gj. khs.gjosë (drejt gozë) "mish dhie i pjekur", nga kozje (Meyer EW 142),gjorë "i mjerë", nga gorje, gore (sh.më poshtë).[1] Rregullimi i raportit fonetik, që kanë sing. thëngjill me ll dhe pl. thëngjij me j mëx (nga l) midis tyre u ë bë xkpasx sipas analogjisë së substantivave si buall, pl. buaj,vll ,pl. vjetë, vjtë. Gjysmëvokali sekundar i sllavishtes na paraqitet i reflektuar me i. Pastaj theksimi u shndru sipas modelit të substantivave të tjerë më ill si unjill, skundill " ana e petkut" (Bardhi).Pra, në qoftë se v-ja iniciale është një dëshmi për origjinë bullgare të fjalës, ne më anë tjetër, nga puna e ruajtjes së nazalimit dhe e kur karakterit të butë të gjysmëvokalit që supozuam, këtë huazim do ta vendojmë në një kohë mjaft të vjetër.

---

1) Për një reflektim analog të sllav. i në gjuhën shqipe sh. më poshtë te garraç.

./.

Aus dem Manuskript der Übersetzung.
Archiv des Zentrums für Albanische Studien, Tirana.

I. Erbwortschatz.

amɛzɛ Geruch, Duft; bitterer Geschmack.

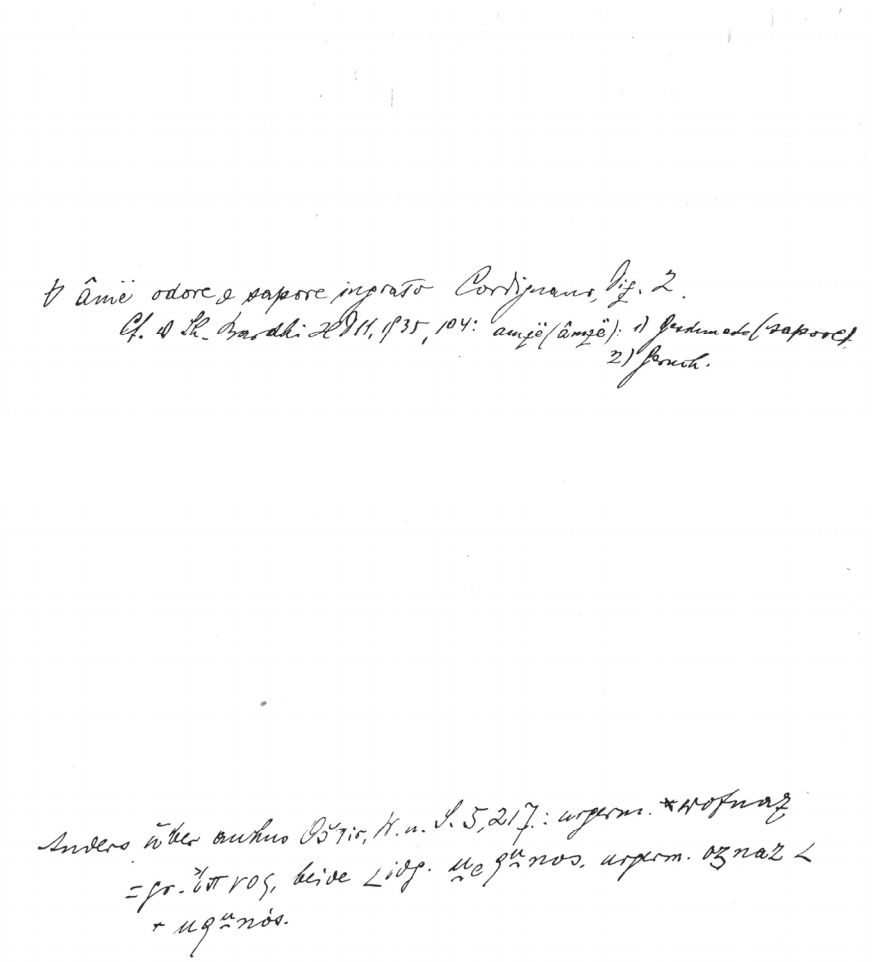
Kristoforidi, Lex. S. 4 gibt als Bedeutung: 1. *ὀσμή*, 2. *πικρὰ γεῦσις* an. Bašk.[1] s. v. *amez* (S. 22) kennt nur die zweite Bedeutung. Das Wort gehört zur Sippe von lt. *odor* Geruch, gr. *ὀδμή* Duft, lit. *ǔdžiu* rieche, zeigt sohin dasselbe Suffix wie gr. *ὀδμή*. *-zɛ* ist das gewöhnliche alban. Diminutivsuffix. Die Doppelbedeutung ‚Geruch, Geschmack' begegnet auch in ahd. *smecken* schmecken gegenüber mhd. *smecken* riechen, duften. Auch heute noch gebrauchen deutsche Mundarten (bayrisch, alemannisch, hessisch) *schmecken* für *riechen* (Weigand, D. Wb.[5] II, Sp. 745; Kluge, E. W.[7], 405). Wie nun in diesen deutschen Mundarten ‚*schmecken*' überwiegend in der zuletzt erwähnten Bedeutung verwendet wird, so konnte im geg. (cf. Bašk. l. c.) die Bedeutung ‚Geschmack' die allein herrschende werden. Die so gewonnene alb. Grundform **od-mā* zeigt Assimilation des *d* an *m*, die jener des *d* an *n* (*punɛ* Arbeit *< *spud-nā*: gr. *σπεύδω*, *štüń* stoße < **stūd-nio̯*, G. Meyer, A. St. 3, 28; Brugmann, Gr. 1[2], 664) analog ist.

anɛ f. Gefäß.

Meyer, E. W. 12 stellt das Wort zweifelnd mit *anɛ* Seite zusammen. Doch gehört es wohl zu ai. *ukhá-ḥ*, *ukhá* Topf, Kochtopf, lt. *aulla* Topf (nach Ausweis des Diminutivums *auxilla* aus **auxla*, Walde, E. W. 55, [2]75), got. *auhns* Ofen (eigentlich ‚Wärmpfanne'), ae. *ofnet* kleines Gefäß (Meringer, I. F. 21, 292; Fick. 3[4], 29; Feist, E. W. 37). Alb. Grundform **auqu-nā* mit Assimilation des Labiovelars an *n* entsprechend dem Schwund anderer Gutturale vor *n*: cf. *ndüń* beschmutze < **dhūg-nio̯*: ahd. *tūhhan* (G. Meyer, E. W. 302, A. St. 3, 9).[2]

[1] Fialuer i Rii i Shcypés Perbâam Préie Shocniiét t' Bashkimit [Shkoder 1908].

[2] Zum plur. tosk. *ena*, geg. *ȅn* (Pekmezi, Gr. 231) vgl. man den plur. tosk. *netɛ*, geg. *nèt* Nächte und das zu diesem Plural bei Pekmezi S. 94 Bemerkte. Auch die Quantität ist im geg. für *ȅn* dieselbe wie für *nèt*. *anɛ* geriet also in die Analogie von Wörtern wie *natɛ*. Der im tosk. neben *anɛ* vorkommende sing. *enɛ* wurde nach dem plur. gebildet.



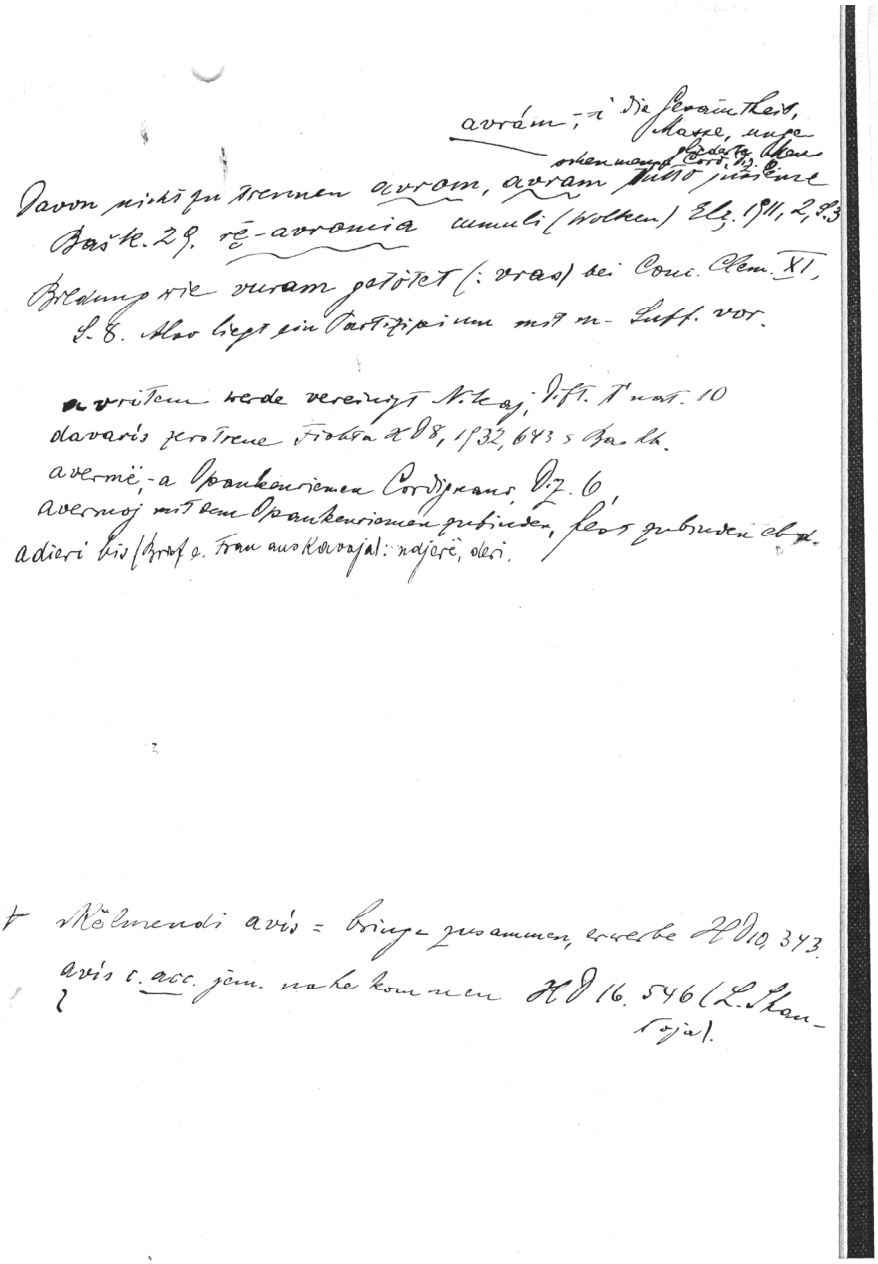
avarí zusammen.

Außer bei Jarník und Meyer (E. W. 20) findet man das Wort jetzt auch bei Jungg, Fjal.,[1] S. 2* und bei Bašk. S. 29. Jungg bezeichnet das Wort als türkische Entlehnung, eine Ansicht, die jedoch weder Meyer noch Bašk. teilt. In Wahrheit ist *avarí* ein sehr wohl aus alb. Mitteln zu erklärendes zusammengesetztes Wort. *a-* ist dieselbe Präposition, die wir auch sonst in Zusammensetzungen antreffen: *arotula* ringsumher (Meyer, E. W. 375), *avis* nähere (s. u.), *afɛr* nahe (s. u.). Es handelt sich wohl um Entlehnung aus lt. *ad.-var-i*: gr. ἀείρω verkopple, verknüpfe, συνάορος zusammengekoppelt, eng vereint, Gatte, Gattin, παράορος daneben gekoppelt, beigespannt, ἀπάορος abgekoppelt, getrennt, abstehend, lett. *weŕu*, *wērt* reihen, sticken, nähen, *wirkṇe* für *wir-tne* Aufgereihtes, Schnur, lit. *vorà* Reihe, russ. *svora* Koppel, aksl. *sъvora* fibula, č. *vor* Floß, r. *verenica* lange, ununterbrochene Reihe, wozu auch *verénьka* Bündel, Tracht Holz (cf. zur Sippe, Solmsen, Unters. 290 f., Zubatý, Arch. f. sl. Phil. 16, 418). Suffix-*ī* ist dasselbe wie in *ńerí* Mensch, Mann, *kałí* Ähre (Meyer, E. W. 313), *dorbɛrí* Herde (s. u.), *zī* f. Trauer, Hungersnot (s. u.). Näher wird über dieses Suffix unter *zī* gehandelt. *avarí* ist also ebenso ein erstarrtes Substantiv (‚Verkopplung, Aneinanderreihung') wie das synonyme *baškɛ* und verhält sich semasiologisch zu r. *verénьka* Bündel Tracht Holz ebenso wie *baškɛ* zu lt. *fascis* Bündel, Rutenbündel (G. Meyer, I. F. 6, 106).

avis nähere, *avitem* nähere mich; *avitiń* (Bogd.) bringe herbei, versammle, nähere.

Die bei Meyer fehlende aktive Form *avis* verzeichnen Kristoforidi, Lex. S. 1; Bašk. S. 29. Bogdan gebraucht Cuneus proph. I, 81, 10 *avitiń* für lt. congregare und gleich darauf für afferre; *tue u avitunè* (ebd. I, 87, 6) für ital. accostandosi. E. W. 20 stellt Meyer das Wort zweifelnd als Entlehnung aus s.-kr. *obići* besuchen, versuchen hin, was semasiologisch wenig paßt. Noch weniger befriedigt diese Deutung lautlich. sl. *b* erscheint in den alb. Lehnwörtern immer als *b*, sowohl inlautend

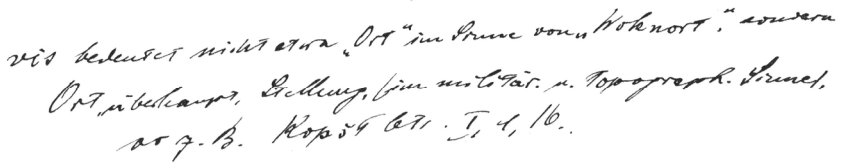
[1] Fialuur i voghel scŭp e ltiniscț. N' Sckoder 1895.



als anlautend (*robińε* Sklavin, *bisedoj* spreche; der Ortsname *Berat* aus *Bělъgradъ* usw.). In der Tat stellt *avis* ein Verbum compositum dar: *a-* ist die bei *avarí* besprochene Präposition; *-vis* ist identisch mit *vis* Ort, was demnach zur Bedeutung ‚nähere, bringe herbei, versammle' (eig. ‚einheimsen') gut stimmt. Die Form *avitiń* bei Bogdan ist gebildet wie *mundiń* (Bogd., l. c. I, 96, 42, *apiń* ebd. 14, 14, *mbušiń* ebd. 43, 12). — Das Verbum mit seinem stammhaften *t* bietet auch den Schlüssel zur lautlichen Erklärung von *vis* m. Ort, Platz, geg. *amvise* Hausmutter, dessen *s* auch noch bei Pedersen, K. Z. 36, 338 als Vertretung von idg. *k̂*, veranlaßt durch das anlautende *v*, betrachtet wurde. Es ist nämlich keineswegs notwendig, alb. *vis* mit lt. *vicus*, aksl. *vьsь* Dorf, got. *weihs*, Dorf, Flecken usw. zu verknüpfen, wie dies seit Meyer, E. W. 473 immer geschah (so z. B. Pedersen, l. c.; Brugmann, Gr. 1^2, 557; Walde, E. W. 670, ^{2}834; Feist, E. W. 313; Fick 3^4, 409). Lautlich und semasiologisch läßt sich alb. *vis* Ort, Platz zu lit. *vėtà* Ort, Stelle, lett. *vîta* Ort, Platz, aksl. *vitati* wohnen, verweilen (in späteren Quellen auch ‚in ein Haus hineingehen'), s.-ksl. *vitalište* Wohnung, r. *privitátь* sich aufhalten, wohnen, hausen stellen. Gleich dem alb. und sl. zeigt auch das lit. außer der allgemeinen Bedeutung des ‚Ortes' auch die spezielle des ‚Wohnens'. Dies geht aus Zusammensetzungen wie *vėnvė̃tė́* gemeinsame Wohnung mehrerer Personen (Nesselmann, S. 72), *pavė̃tis* Anbau, Erker, Laube hervor. Alb. Grundform: **veit-i̯o-* oder **vit-i̯o-*. Zur Bildung vgl. man gr. *οἰκίον*, *οἰκία* Häuslichkeit, Behausung, Haus: *οἶκος*.

bagεtí, geg. *baktí* Vieh, Weidevieh, Lastvieh.

Meyer, E. W. 22 gibt als Bedeutung ‚Weidevieh, Lastvieh' an (dies nach Hahn, A. St. 3, 11), erblickt in der letztern Bedeutung hypothetisch die Grundbedeutung und knüpft daran die Vermutung, das Wort gehöre zu afrz. *bague* Bündel, lomb. bergam. ven. *baga* Weinschlauch, sp. *baga* Packseil usw. (woher auch *bagage*). Allein die neueren Wörterbücher (Kristoforidi 39, Bašk. 33) geben nur die Bedeutung ‚Vieh' an. Desgleichen verzeichnet Kuluriotis, Ἀλφ. S. 56 *bagεtí* = ngr. *κτῆνος*. Auch ein älterer Beleg, nämlich Bogdan, Cun. proph. I, 90, 20 und 21 übersetzt das Wort bloß mit armenti. Ebenso wird das Wort in der Schrift: Fe-rẽfejεs a mεsime müslimane . . . prej J. H. M.,

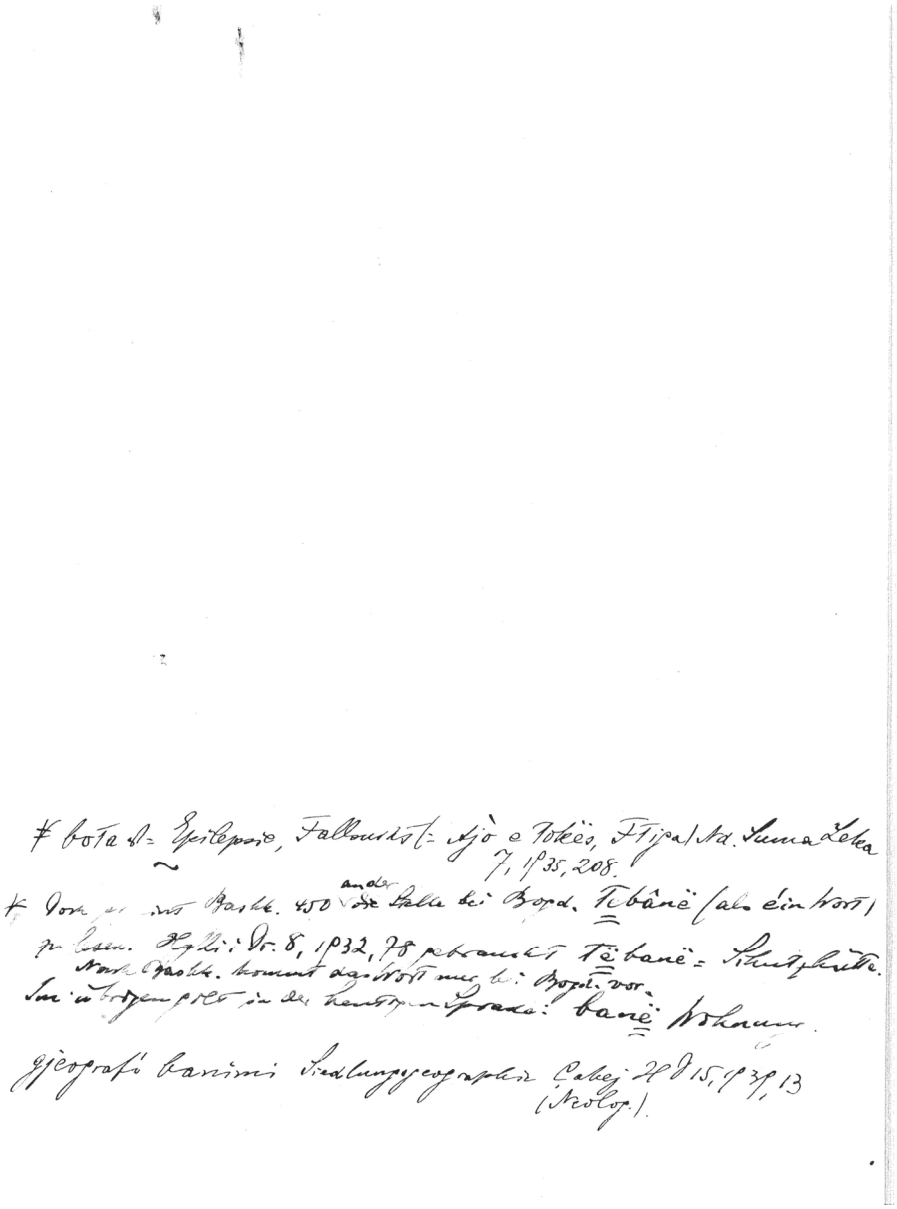


Elbasan 1909, S. 19 in der Bedeutung ‚Vieh' verwendet. Es ist daher nicht unbedenklich, bei der Erklärung von der Bedeutung ‚Lastvieh' auszugehen. Insbesondere ist zu beachten, daß das Suffix *-ɛtí* (s. u.) dem Grundwort Kollektiv- oder Abstraktsbedeutung verleiht. Von einem rom. *baga* aus hätte sich also nur die Bedeutung ‚Gepäck, Lasten', nicht aber ‚Lastvieh' ergeben. Überdies bietet sich ungezwungen eine andere Anknüpfung: sl. *bogъ* in č. *zbožĺ* < **sъbožьje* Vermögen, n.-laus.-sorb. *zbóžo* Vieh, p. *zboże* alt Reichtum, heute Getreide, klr. *zb'íže* Getreide, Habseligkeiten, ai. *bhága-ḥ* m. Gut, Glück, *bhájati* teilt zu usw. (cf. Berneker, E. W. 67).[1] Für den viehzüchtenden Illyrier besteht Gut, Reichtum, Vermögen in seinen Viehherden. In semasiologischer Hinsicht vergleiche man noch außer den angeführten slaw. Wörtern, die teils Vermögen, Reichtum, teils Getreide, teils Vieh bedeuten, das Verhältnis von slovak. *statek* zu čech. *statek*. Hier bedeutet es Gut, Habe, im slvk. Vieh. Ebenso: č. *dobytek* alt Eigentum, Geld, Vieh, Haustier, Tier; heute Vieh, Rindvieh; s.-kr. *blago* Schatz, Geld, Vieh; blg. *blago* Gut, Reichtum, Eigentum. Morphologisch entspricht: *ngushtetí* Enge, *madhështī* Größe, *dhuntí* Geschenk, *trektí* Handel (Meyer, A. St. I, 73), *shpreǧetī* Flechtenkrankheit (Bugge, BB. 18, 185), ferner das unten zu besprechende *limontí* Muße. Auszugehen ist für *bagetí* von einer mask. Grundform **bag[as]*, die auch im Geschlecht mit ai. *bhága-ḥ* m. Gut, Glück, sl. *bogъ* in: *u-bogъ*, *ne-bogъ*, ferner auch *bogъ* Gott (cf. Berneker, l. c.) übereinstimmt.

Geg. *bane* Wohnung, Aufenthalt, halb verfallenes Haus; *banoj* wohne; *botë* Erde, Boden, Welt, Leute. ≠

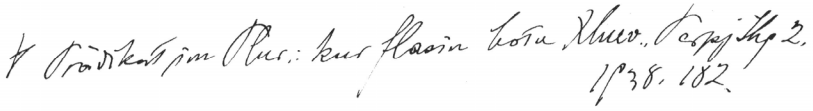
Schon Bogdan gebraucht Cun. proph. I, 95, 36 den plur. *të baana* = it. habitationi (sic). ≠Von den Wörterbüchern verzeichnet das Subst. nur Bašk. S. 33. Das Verbum gebraucht die Zeitschrift Tomoŗi (seit März 1910 in Elbasan erscheinend) Nr. 1, S. 4 und Anm. 5; daselbst findet man auch weitere Belege für die Anwendung des Wortes: Eltšija i zemers J. Krištit

[1] Zusammenhang von rom. *baga* mit der oben genannten idg. Sippe hat später I. F. 6, 116 Meyer selbst, jedoch unter Festhaltung der Entlehnung des alb. Wortes und der Grundbedeutung ‚Lastvieh' angenommen.



(hg. vom Jesuitenkollegium in Skutari) 5, Heft 2, 53, 59. Das Wort gehört zur idg. Wurzel *bheu̯ā-* (in alb. *bụj* wohne, miete, übernachte, ai. *bhavanam* Wohnung, Haus, got. *bauan* wohnen, ahd. *būan* wohnen, bebauen, lit. *búti* sein, *bùtas* Haus, aksl. *byti* sein, lt. *fui* usw.). Am nächsten steht das gleichbedeutende ai. *bhavana-*. Alb. Grundform **bhou̯onā*. Nach der zitierten Stelle bei Bogdan haben wir es mit einer als Abstraktum gebrauchten Partizipialbildung zu tun nach Art von *tè daletè* (Bogdan, l. c. I, 95, 33), während Bašk. das Wort als gewöhnliches Substantiv anführt. Nun dient das Suffix *-eno- -ono-* auch sonst zur Partizipal- und Abstraktbildung (cf. Brugmann, Gr. 2/1², S. 267 ff.): lit. *lẽ̃kanas* übrig geblieben, *lẽ̃kana* Rest, Reliquie, aksl. *zabvenъ* vergessen, lit. *dovanà* Gabe, as. *lugina* Lüge, ai. *hávana-m* das Anrufen. Morphologisch könnte mit alb. *bane* < **bhou̯onā* aus dem alb. selbst vielleicht auch tosk. *zɛ*, geg. *zą* Stimme < **ĝhu̯ono-*: aksl. *zvonъ* Schall verglichen werden, falls man mit Brugmann, Gr. 2/1², 268 das alb. und sl. Substantiv als Bildung mit Formans *-ono-* zu aksl. *zovǫ*, ai. *havatē* stellt. Doch können die beiden Substantiva nach Ausweis der übrigen slaw. Sippenangehörigen (cf. Kruszewski, Prace filolog. I, 101; Bloomfield, I. F. 4, 76; Osthoff BB. 24, 177 f.) auch auf eine eigene Wurzel *ĝhu̯en-* bezogen werden.

Sowie nun zu der hier behandelten Wurzel **bheu̯ā-*, **bheu̯ē-* sein, werden (cf. Hirt, Abl. 105, Brugmann, K. V. G. 142, Grundriß 2/1², 398) auch ai. *bhū́mi-ḥ* Erde (Brugmann, Gr. 1², 112, Walde, E. W. 253, ²326) gehört, so ist auch das bisher verkannte alb. *botɛ* Erde, Boden, Welt, Leute hier anzureihen. Grdf. **bhu̯ā-tā* oder **bhu̯ē-tā*. Das alb. Wort stellt also ein Substantivum mit *-tā-* Formans dar, das sowohl im Alb. als auch in den verwandten Sprachen zur Bildung von Verbal- und Eigenschaftsabstrakta und der auf ihnen beruhenden Konkreta verwendet wird: cf. alb. *ndjetɛ* Abscheu (s. u.), *ľatɛ* kleine Axt (s. u. s. *ľapɛ*), *vaϑɛ* Hürde (s. u.), ferner gr. *ἀήτη* das Wehen, *κοίτη* das Lager, lt. *subsessa* Hinterhalt, ahd. *slahta* Tötung, Schlachtung, Schlacht zu *slahan* schlagen, lit. *jū̃sta* Gürtel zu *jū̃smi* gürte, aksl. *vrъsta* Bewandtnis, Befinden, Lage: ai. *vr̥ttáḥ* (Brugmann, Gr. 2/1², 414 ff.). In der Ablautsstufe unserer Wurzel entspricht gr. *φυή* Wuchs, lt. *ama-bam* aus **bu̯ām* (Hirt, l. c.). Dabei sind hinsichtlich des Vokalismus von



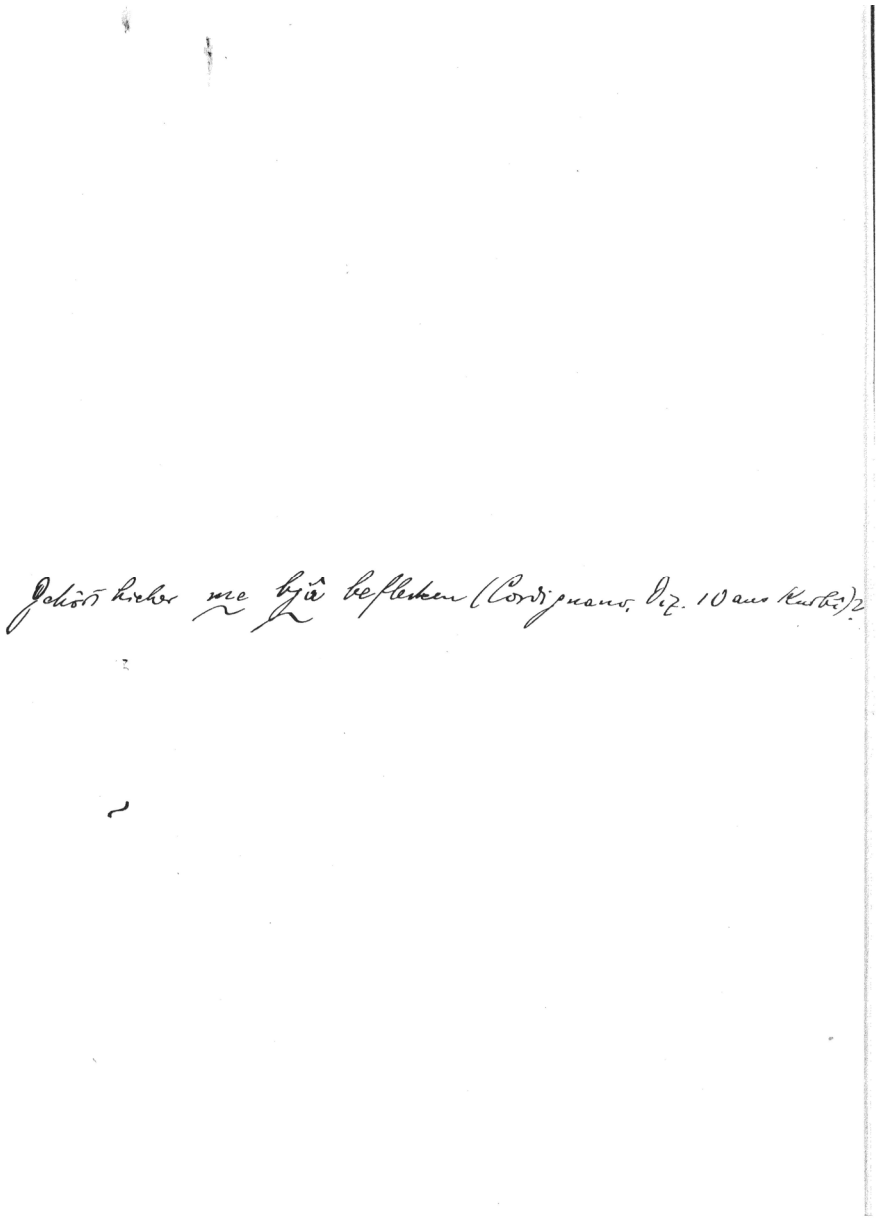
bildungsverwandten Wörtern außer dem angeführten gr. *ἀήτη* noch die Passiva *ndotem* verabscheue (s. u. bei *ndjetε* Abscheu) und *vdorem* gehe unter: *djerr* vernichte (Meyer, E. W. 70) zu vergleichen; die beiden Passivformen weisen auf Partizipia mit gelängtem Vokal, *ndotem* auf ein *to*-Partizipium. In semasiologischer und etymologischer Hinsicht läßt sich außer ai. *bhūmi-ḥ* auch noch lt. *fundus*, ahd. *bodam*, nhd. *Boden* usw. (‚Stätte des Wachstums': Wz. **bheu̯ā*, **bhū* Walde, E. W. 253, ²326) vergleichen. Meyer, E. W. 43 vergleicht *botε* zweifelnd mit ital. *motta* herabgeschwemmte Erde, frz. *motte* Erdscholle, eine Deutung, die wegen des gemein-alb. Anlautes *b* bedenklich ist.[1]

bl'ozε Ruß, Speichel.

Meyer, E. W. 40 gibt nur die Bedeutung ‚Ruß' an, während Kristoforiđi S. 48 für Permet auch die Bedeutung ‚Speichel' (ngr. *φτύσιμον*) anführt. Die scheinbar ziemlich weit auseinanderliegenden Bedeutungen lassen sich aufs beste vereinigen, wenn man das Wort zu ai. *maliná-ḥ* schmutzig, unrein, schwarz, wozu wahrscheinlich auch gr. *μέλας* schwarz, lett. *melns* schwarz usw.[2] (Wz. *melē* Hirt, Abl. S. 90) stellt. Zur Bedeutung vgl. man einerseits lt. *suāsum* rußiger Fleck auf einem Kleide < **suarssom*: *sordes* Schmutz, got. *swarts*, ahd. *swarz*, nhd. *schwarz* (Walde, E. W. 585, ²726), andererseits lt. *saliva* Speichel: ahd. *salo* dunkelfarbig, schmutzig, ags. *salowig* schmutzfarbig, r. *solovój* isabellfarben (Walde, E. W. 540 f., ²672). Aus einer Grundbedeutung ‚Schmutz' ergeben sich also beide Bedeutungen. Zu beachten ist, daß auch *pεštümε pεštimε* Speichel dialektisch ‚Ruß' bedeutet (Meyer, E. W. 336). Als suffixales Element ist in *bl'ozε -zε* abzutrennen, dem wir auch in *buzε*

[1] Auch Helbig, Die ital. Elem. im Alb. S. 88 f. (Jb. d. Inst. f. rum. Spr. 10) betrachtet als regelrechte Vertretung von ital. anlautendem *m m*. Nur zwei Wörter zeigen nach Helbig *b* für ital. anl. *m*. Doch ist auch in diesen das anlautende *b* des Alban. nicht auf rein lautlichem Wege zu erklären. Bei *botsiel'*, *butsel'* Radnabe < it. *mozzello* ist nach Helbig *butsel* kleine Tonne < it. *bozzello* von Einfluß gewesen. Das zweite von Helbig angeführte Beispiel: cal. *bεštjer* Feld, Feldarbeit < it. *mestiere* Kunst, Handwerk ist semasiologisch wohl kaum überzeugend und kann, falls man es gelten lassen will, seinen Anlaut der Einwirkung von *baštinε* Feld, Besitz, Landgut verdanken.

[2] Näheres darüber unten s. *zī*, wo auch weitere Literaturangaben.



Mund, *gjizɛ* Käse (s. u.), ferner im pl. *ńerɛz, ńerɛzit,* endlich in Wörtern wie *ńerɛzí* Menschheit, Menschlichkeit, Menschenmenge, *marɛz-í* Narrheit begegnen. Das Suffix hat also hauptsächlich Kollektivbedeutung, wie dies deutlich *trizɛ* Dreiheit, Zahl drei (Pedersen, Alb. Texte S. 199; Reinhold, Noctes pelasg., Anthol. S. 25, 26, Nr. 4) zeigt und kann mit westgerm. *-tja* < idg. *dja* (mnd. *gebēnete,* mhd. *gebeinze* Gebein, mhd. *gesteinze, getierze, gevogelze* [Brugmann, Gr. 2/1², 648, 472]) verglichen werden. Aus der Kollektivbedeutung konnte sich leicht die Abstraktbedeutung entwickeln. Innerhalb des Alb. begegnet *-d-* noch in *ľapɛr-ð-í* (s. u.); über den Zusammenhang von *-zɛ, -zi, -ð-í* wird am besten unten bei *zī* gehandelt.

bresɛ bittere Wurzel, Zichorie.

Bašk. S. 50 gibt als Bedeutung radice amara, Meyer, E. W. 47 Zichorie an. Auch ngr. *πικραλίδα* zeigt die Zichorie von ihrer Bitterkeit benannt. Das alb. Wort ist wurzelverwandt mit alb. geg. *brej,* tosk. *brɛń* nage, streite (letztere Bedeutung nach Kristoforiđi 50), lt. *ferio* hauen, stechen, *forare* bohren, ahd. *borōn,* nhd. *bohren* usw. (cf. Meyer, E. W. 37; Walde, E. W. 217, ²283). ‚Bitter' ist also eigentlich ‚schneidend, stechend, scharf', ganz wie das zu derselben Wurzel gehörige slov. *bridək* bitter (Berneker, E. W. 86) seine Bedeutung aus einer ursprünglichen ‚scharf, schneidend' entwickelt hat. Man vergleiche eine analoge Bedeutungsentwicklung bei d. *bitter*: *beißen,* got. *beitan,* lt. *findere* (Kluge, E. W. ⁷56; Walde, E. W. 224 f.), ferner bei gr. *πικρός* schneidend, scharf, bitter, ai. *piśáti* haut aus, schneidet zurecht (Prellwitz, E. W.², 369; Walde, E. W. 467, ²584). Das Suffix in *bresɛ* ist dasselbe wie das, welches in *gɛrusɛ, gɛresɛ, kmesɛ, ľusɛ, resɛ* aufgezeigt werden wird; cf. auch geg. *maise* Stütze, Brustwehr (Bašk. 248): geg. *maj (mbaj)* halte auf, stütze (ebd.). Es handelt sich um ein erweitertes *ti*-Suffix: *tja*.[1] Pedersen, K. Z. 36, 308 wendet sich zwar gegen die Annahme einer solchen Erweiterung, schließt aber die Möglichkeit der Nachweisung eines solchen Suffixes nicht aus.

[1] Aus den verwandten Sprachen läßt sich wohl lit. *-czia, -tė* (z. B. *nekoczia* Futterschwinge: *nėkóti, kapotė* Stock zum Ballspiel: *kapóti, taikõczia* Streichholz: *taikoti, nãszcziai* Wassertrage: *nèszti* (Zubatý, I. F. 3, 140; Leskien, Bildung d. Nom. 539) vergleichen.

Zum Suff. -ɨʃ- vorɛʒɛ Ort, wo sich früher Gestrüpp befand.
mehrere früher Gestrüppe e Sk., Gj. I, 11.
11, S. 5, Sp. 1.

Mit jeg. maise ist wohl manesse (Bogd. Cass. 2, 35, 10) identisch (= „aiaʒo" im i.). Schreibung ungesichert.
manɛse.
Vielleicht wohl auch jeg. mois Holzgestell der Wassermühle (Mopsra. Mb., 11 134.

— Durch die hier angeführten Wörter wird auch die Suffixgestalt von lt. Entlehnungen wie *martesɛ* Heirat, *vl'esɛ* Verlobung beleuchtet. Pedersen hatte K. Z. 36, 308 *-esɛ* aus lt. *-atio (*maritatio, velatio)* abgeleitet und dies Rom. Jahresb. 9, I, 212 mit Recht dahin ergänzt, daß eine Umformung von lt. *-ti̯o* zu *-tjā* eingetreten sei. Wie nämlich lt. *-ti̯o- -ōnis-* im Alb. vertreten ist, zeigt *arɛsüe* f., *arɛsén* m. Grund aus lt. *ratio* (Meyer, E. W. 14). Trat aber eine Umformung von *-ti̯o* zu *-tjā* ein — und dies war offenbar der Fall bei Wörtern, die als Abstrakta gefühlt wurden — so mußte ein heimisches Muster dafür vorhanden sein. Dies aber war in den angeführten Wörtern gegeben. Möglich ist übrigens auch, daß Bildungen wie *martesɛ, kɛrkesɛ* nicht direkt auf **maritatio, *circatio* zurückgehen, sondern aus den zugehörigen Verben *martoń, kɛrkoń* nach den eben besprochenen Mustern auf alb. Boden erwuchsen. Man vgl. insbesondere das neben *gɛrusɛ* vorkommende *gɛresɛ*.

bük Stroh, Spreu.

Die obige Schreibung nach Bašk. 59, Kristoforiđi 53, Jungg 14. Meyer schreibt E. W. 58 *bük*; das *k* beruht jedoch offenbar nur auf einem Versehen, da Meyer selbst das Wort A. St. I, 22 unter den Stämmen auf *-k* anführt. Es handelt sich um einen Reflex der Wz. **bhū-, *bheu̯ā-* wachsen, sprießen. Man vergleiche slov. *bil* Halm, s.-kr. *bîljka* ds., r. *bylína* Pflänzchen, Gräschen, Grashalm (Berneker, E. W. 112). Das alb. Wort zeigt gegenüber dem sl. *-l*-Suff. ein Suffix *-k-* wie die unten zu besprechenden *penk* Koppel und *ujkə* Fließ und wie sl. *znakъ* Zeichen: *znati*, ahd. *luog* Höhle, Versteck: lt. *lateo* (Brugmann, Gr. 2/1², 477). Das Bedeutungsverhältnis von *bük* Stroh, Spreu zu slov. *bil* Halm ist dasselbe wie das von aksl. usw. *slama*, r. *solóma* Stroh zu lt. *culmus* Halm, d. *Halm* (cf. Walde, E. W. 156, ²208).

burmɛ vollkommen reif (von der Feige, wenn sie zum Trocknen geeignet ist).

Meyers Erklärung (E. W. 55), wonach venez. *maduro, mauro* zunächst **mɛuro, *muro* und mit Antritt von *-mɛ *murmɛ, burmɛ* ergeben hätte, ist lautlich und formell wenig einleuchtend. Bezüglich des Anlautes vergleiche man das zur

ÖSTERREICHISCHE AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN
PHILOSOPHISCH-HISTORISCHE KLASSE

Schriften der Balkankommission
Linguistische Abteilung
XXIX

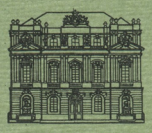
NORBERT JOKL

SPRACHLICHE BEITRÄGE ZUR PALÄO-ETHNOLOGIE DER BALKANHALBINSEL

(ZUR FRAGE DER ÄLTESTEN GRIECHISCH-ALBANISCHEN BEZIEHUNGEN)

AUS DEM NACHLASS HERAUSGEGEBEN VON
OSKAR E. PFEIFFER

MIT EINEM VORWORT VON
GEORG R. SOLTA



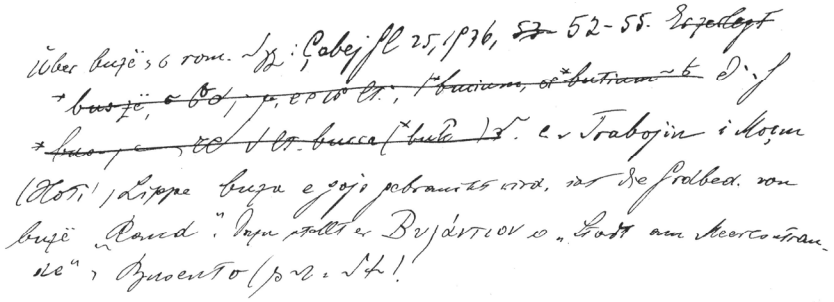
VERLAG DER
ÖSTERREICHISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN
WIEN 1984

Vergleichung *botɛ* — ital. *motta* Bemerkte. Das Wort gehört zur idg. Wz. **bhreu̯ā* wallen, gären, brauen, die auch in lt. *ferveo* sieden, wallen, kochen, *dēfrŭtum* eingekochter Most, aisl., ags. *brođ* Brühe, ahd. *briuwan*, nhd. *brauen*, ir. *bruith* kochen usw. (Walde, E. W. 169, 219, ²225, 286; Persson, Wurzelerweit. 126; Fick 3⁴, 263) erscheint. *-ur-* < *ɣ* in der Stellung nach dem Labial (cf. Pedersen, K. Z. 36, 319). Das Suffix ist das im alb. Partizipium gewöhnliche (Pekmezi, Gr. S. 194). Cf. auch unten s. *jerm*. Die Bedeutungsentwicklung stimmt vollkommen überein mit der von tosk. *pjekur*, geg. *pjekun* reif (eigentl. ‚gekocht'), ai. *pakvá-ḥ* gekocht, reif (wozu auch gr. *πέπων* reif). *brum* m., *brumɛ* f. Sauerteig ist wurzelverwandt (cf. g. Meyer, E. W. 49; Walde, E. W. 217, ²284).

buzɛ Mund; Lippe, Spitze, Rand, Schnabel, Mundart.

Meyer, der E. W. 57 nur die Bedeutungen ‚Lippe, Spitze, Rand' usw. verzeichnet, stellt das Wort zu lt. *bucca*; Grdf. **bus-zɛ* mit *s* < *k̂*. Diese Deutung scheitert daran, daß lt. *bucca* velares *k* hat; von Walde, E. W. 74, ²100, wird sie daher mit Recht abgelehnt. Einen Fingerzeig für die etymologische Erklärung des Wortes gibt die Bedeutung ‚Mund', die Pedersen, Alb. Texte S. 114 für das Tšamische bezeugt: zu lit. *burnà* Mund, arm. *beran* Mund, lit. *forāmen* usw. (cf. Fick 2⁴, 168; Bugge, KZ. 32, S. 4; Persson, ebd. 33, 292). Alb. Grundform: **bɣzɛ* mit *-ɣ-* > *-ur-* nach dem Labial wie in *burmɛ*. *r* schwindet oft vor Spiranten und Affrikaten, cf. *k'eϑ* schere: lit. *kertù*, ai. *kartarī* Schere (Meyer, E. W. 221, A. St. 3, 36), *kɛϑeń* wende um < lt. *convertere* (Meyer, E. W. 185), *pɛrpuϑ* beschmutze (Pedersen, Alb. Texte 177; Hahn, Texte 141): *pjerϑ* und neben *pɛrpurϑ* (Meyer, E. W. 342), geg. *pɛzaj* rufe (: *zą* Stimme, Meyer, E. W. 483, mit vorhergehendem *pɛr*); ferner *gatsɛ*, *ǵizɛ*, *vaϑɛ*, die unten besprochen werden sollen. Über Suff. *-zɛ* s. oben bei *bl'ozɛ*.[1] Die weitere Entwicklung der Be-

[1] Puşcariu, Jb. d. Inst. f. rum. Spr. 11, 48, 49 hält *buzɛ* — ohne jedoch diese Deutung als sicher hinzustellen — für den Reflex eines schon im Urroman. vertretenen Stammes *bud-*, der mit *ī*-Ableitung rum. *buză* arom. *budză* usw. ergeben habe, und stützt sich hiebei auf die Verbreitung des Stammes im Roman. Anders hatte die westrom. Formen Ascoli, Arch. gl. 7, 517 zu erklären versucht. Doch lassen sich wohl



deutungen ‚Mund, Lippe, Spitze, Rand' usw. ist der von alb. *anɛ* Seite, Saum, Ufer, Ende, Borte, lt. *ōra*, gr. *ὤα* Rand, Saum: lt. *ōs* Mund, ai. *óṣṭha-ḥ* Lippe: lt. *ōs* (Meyer, E. W. 11; Walde, E. W. 438, ²548) analog. Über die Aufnahme des alb. *buzɛ* in andere Sprachen vgl. man Meyer, E. W. 57.

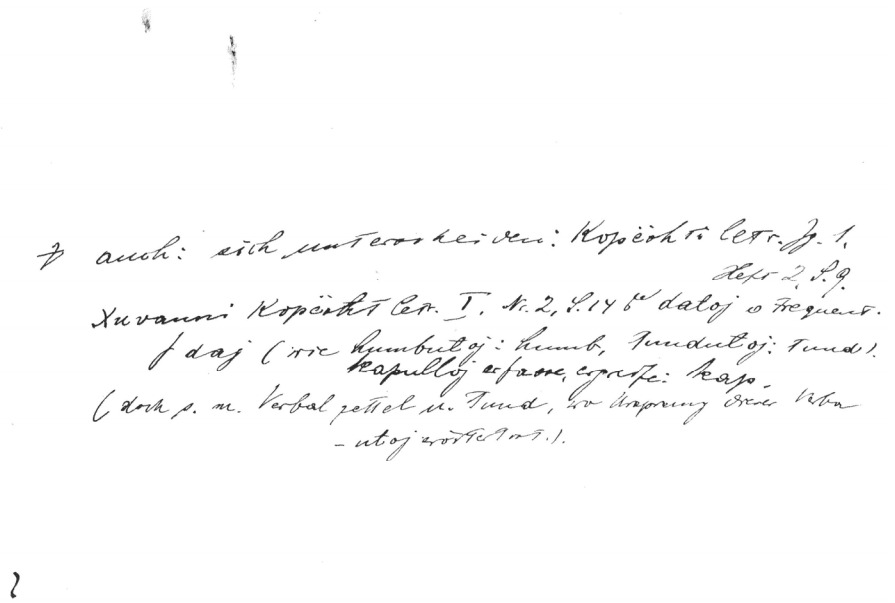
daloj scheide, teile.

Das Wort fehlt bei Meyer, wird jedoch von Kristoforidi, Lex. S. 91 verzeichnet. Auch das in der Übersetzung des Plutarchischen Pyrrhus von Dokɛ Sulɛ, Kap. 17 (Tomori, Nr. 9, S. 4, Sp. 1) gebrauchte, offenbar neu gebildete *padaluaršmɛ* = *ἄχριτος* unentschieden weist auf unser Verbum. Das Wort gehört zu ai. *dalayati, dālayati* spaltet, *dálam* Stück, Teil, Hälfte, lit. *dalìs* Teil, *dalyjù* teile, r. *dolja* Teil, Anteil, Schicksal, lt. *dolo* bearbeiten, behauen usw. (cf. zur Sippe Walde, E. W. 181, ²239; Boisacq, Dict. ét. 161; Berneker, E. W. 209).

Geg. *danɛ*, tosk. *darɛ* Zange.

Bašk. S. 80 schreibt *daan*, pl. *daana*, Jungg S. 20 *dan*, pl. *dena*; Kristoforidi S. 92 verzeichnet als geg. *dąnɛ*, pl. *dąnɛtɛ*, als tosk. *darɛ*, pl. *darɛtɛ*, als skutar. *denɛ*, pl. *dɛnɛtɛ* (letzteres wohl Druckfehler für *denɛtɛ*, indem ɛ̨ für ɛ gedruckt wurde: cf. die übrigen Wörterbücher). Das Wort gehört zu anord. *tǫng*, ags. *tange*, ahd. *zanga*, nhd. *Zange*, gr. *δάκνω*, ai. *dąśati* beißt (Boisacq, Dict. ét. 163). Die alb. Formen gehen auf **dak̂-nā* zurück. Meyers Bemerkung (E. W. 61): ‚Die Nichtverwandlung des *-a* vor tosk. *r* = geg. *n* weist auf Ausfall eines Lautes vor *n*', behält also ihre Richtigkeit. Die Behandlung von *-k̂n-* in der tosk. Form ist dieselbe wie in *parɛ* gesehen: ai. *páśyati* sieht, Wz. **pak̂-*, d. h. *r* trat für das zu erwartende *n* nach dem Muster der partizipialen Bildungen ein. Hervorzuheben sind noch die geg. Formen. Während die zwei spezifisch skutarin. Wörterbücher die Nasalierung des *a* nicht verzeichnen, gibt Kristoforidi als geg. *dąnɛ* an. Es handelt sich wohl nur um eine phonetisch getreuere Schreibung; so schreibt

bei keiner dieser Erklärungen alle ähnlich klingenden und bedeutungsverwandten ost- und westroman. Wörter unter einer Grundform vereinigen. (Cf. insbes. Puşcariu, l. c., S. 49; G. Meyer, E. W. 57.)



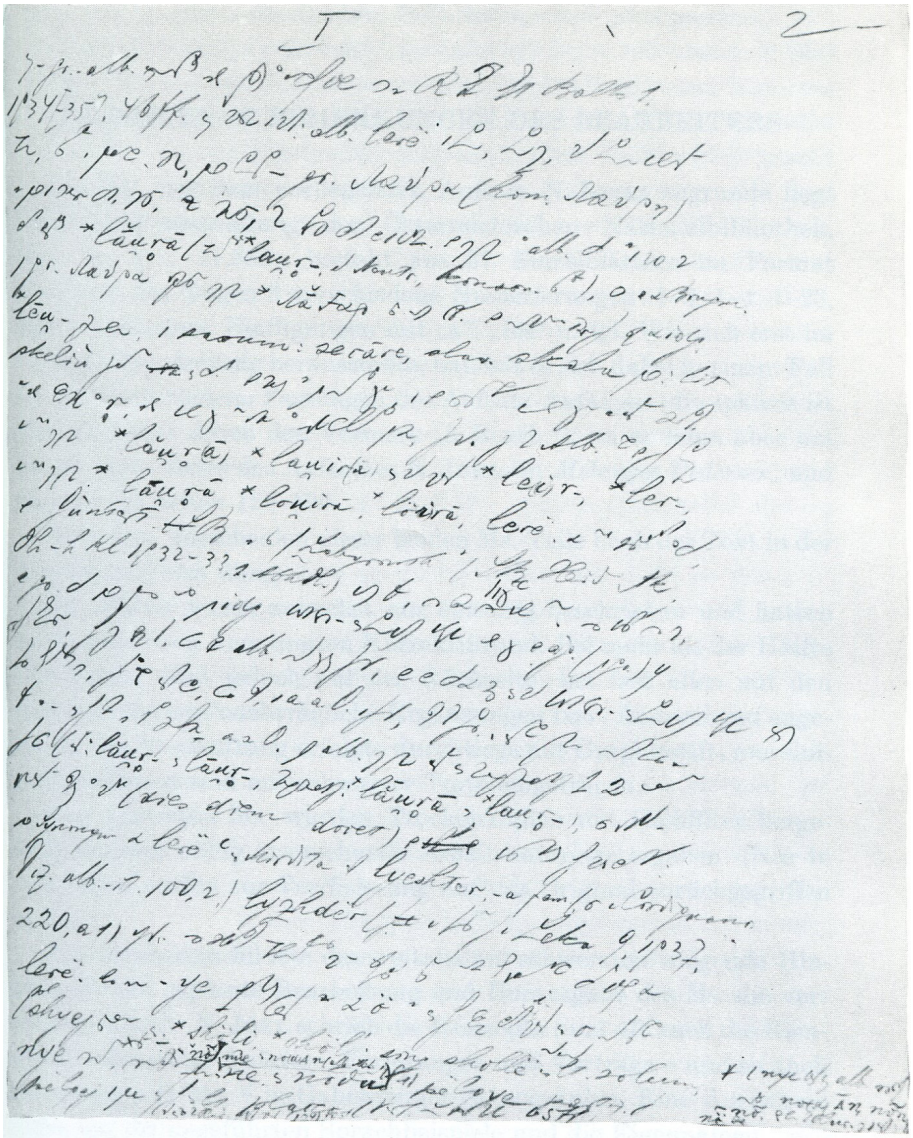
auch Pekmezi, Gr. 231 geg. *qn* Seite, während Jungg S. 4 und Meyer S. 11 nicht nasaliertes *a* schreiben.

del Sehne, Flechse, Ader.

Meyer, E. W. 63 vergleicht lit. *gýsla* Ader, Sehne, aksl. *žila* Ader, bringt jedoch selbst Einwände gegen diese Erklärung bei: die Verschiedenheit des Anlautes (*gh* im Lit. und Sl., *ĝh* im Alb.; cf. auch Hirt, BB. 24, 256), ferner die Verschiedenheit des Vokalismus. Die gleichen Schwierigkeiten bestehen aber auch bei Pedersens Deutung: lt. *filum* (I. F. 5, 68); den Unterschied im Anlaut hebt Pedersen l. c. hervor. K. Z. 36, 326 hat er darum selbst seine frühere Erklärung aufgegeben. Die genannten Schwierigkeiten werden vermieden, wenn man das Wort zu gr. *δέω*, *δίδημι* binden, ai. *dyati* bindet, *dāman-* Band stellt. Im Alb. selbst ist die Sippe auch noch durch *duai* Garbe vertreten: idg. **dē-* binden: cf. Boisacq, Dict. ét. 180; Walde, E. W. 519; G. Meyer, E. W. 76. *del* < *dō-lo-* ist ein Nomen instrumenti mit Suffix *-lo-* (cf. auch unten s. *pilε*), demnach ursprünglich ‚Bindemittel, Band'. Zum Suffix vgl. man ahd. *seil*, nhd. *Seil*, aksl. *greblo* Ruder, lt. *caelum* Meißel (Brugmann, Gr. 2/1 ², 362 ff.). In der Ablautstufe verhält sich *del* < **dō-lo* zu *duai* < **dē-n-* ganz so wie lit *ãp-valkalas* Anzug: aksl. *oblěklo* < **ob-velklo* Kleidung, lit. *àtsailė* Verbindungsstange zwischen Bracke und Achse: lit. *àtseilis* das vom Schwengel an die Achse gehende Eisen (Brugmann, l. c. 364, 365). Die vorausgesetzte Bedeutungsentwicklung ‚Band, Sehne' ist dieselbe, wie sie in ai. *snāyu-ḥ*, *snāyu* Band, Sehne tatsächlich vorliegt.

derθ gieße aus, p. *derδem* stürze mich, ergieße mich.

Die zuletzt angeführte Bedeutung des Passivums s. Kristoforidi, Lex. S. 213 s. v. *lum*. — Meyers Vergleichung mit aksl. *drzzz* kühn (E. W. 64) wird von Pedersen, K. Z. 36, 325 mit Recht abgelehnt; sie ist semasiologisch unwahrscheinlich. Aber auch eine eigene Deutung: ai. *sṛjáti* gießt aus, läßt strömen (BB. 20, 238) ist Pedersen, K. Z. 36, 289 bereit aufzugeben. Das Wort ist also bisher ungedeutet. Es gehört zu ai. *dhárā* Strom, Guß, Strahl, *dhārayú-ḥ* strömend, *dhārya-m*



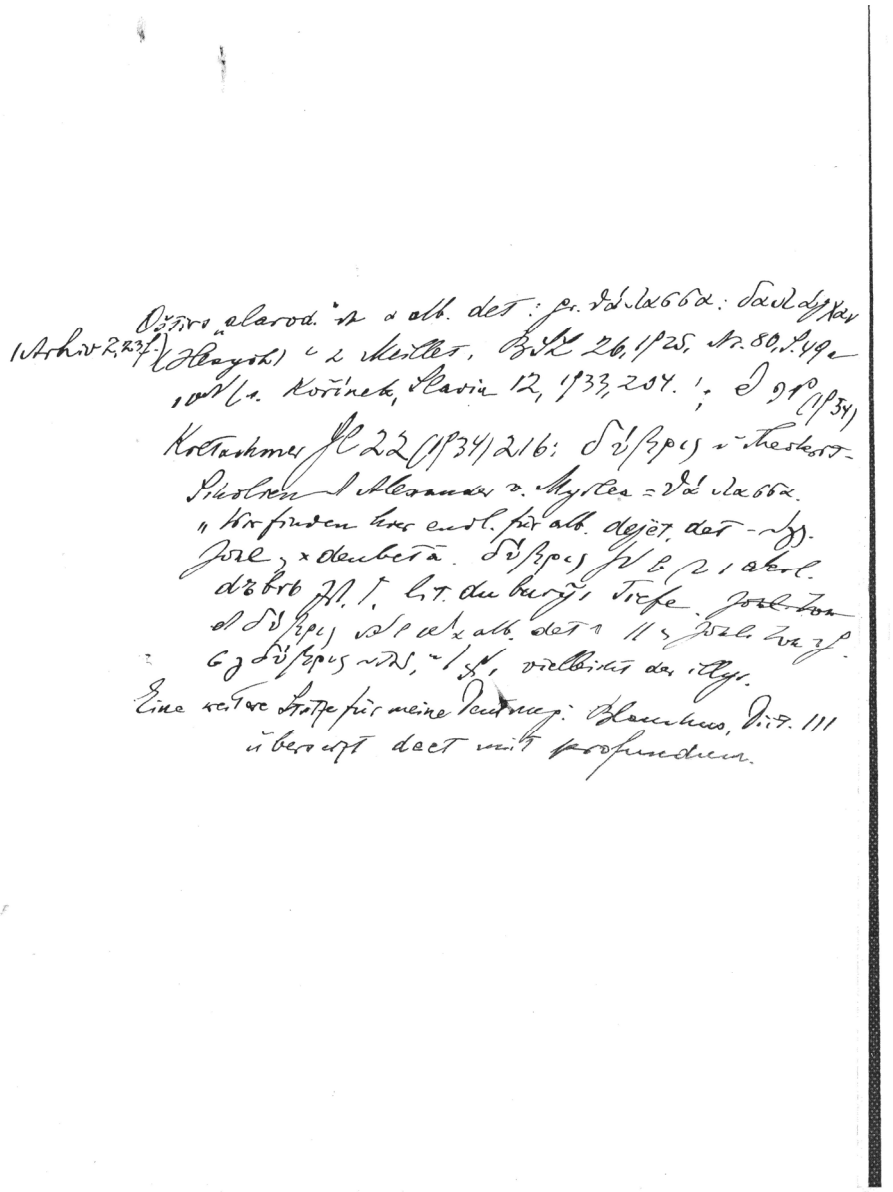
Fol. 2-recto des Ms. S. n. 11.863 der Österreichischen Nationalbibliothek.

Wasser,[1] welche Bedeutungen sich zu der unseres Wortes wohl fügen. *-ð-* in *derð*, *derðem* ist präsensbildendes idg. *-d-* oder *-dh-* (lit. *vérdu*, aksl. *idǫ*, *jadǫ* *[-d-* oder *-dh-]*; gr. ἔλδομαι, lt. *cudo*, got. *giutan [d]*, gr. πύθ-ομαι, *γήθομαι [dh]*. Cf. Brugmann, K. G. V. G. 521). Alb. *ð* entstand aus *d(h)* nach *r* wie sonst.

dēt, siz., cal. *deit*, siz. *dejɛt* Meer.

Bugge, BB. 18, 165 stellt das Wort zu *daľ* gehe aus, *daľɛ* Geschwulst, gr. θάλλω, wozu auch θάλασσα als ‚das schwellende' gehöre, und führt als semasiologische Parallele anord. *haf* Meer: *hefja* erheben an. Wiewohl nun Meyer, A. St. 4, 54 diese Deutung Bugges billigt, ist sie dennoch lautlichen Bedenken unterworfen. Denn eine solche Erklärung setzt eine Grundform **deľt* voraus, die schon Meyer, E. W. 64 vorgeschlagen hatte. Läge aber diese Form dem Worte zugrunde, so wäre sie im Gr.-Alb. gewiß noch erhalten. Denn dieser Dialekt hat *pɛrpjeľta* abschüssig: Kuluriotis, Ἀλφ. 164; Pedersen, K. Z. 33, 548. (Dieselbe Form kennt übrigens auch das Siz.: Marchiano, Canti pop. alb. S. 10.) Im Gr.-Alb. heißt es jedoch nicht **deľt*, sondern gleichfalls *dēt* (Meyer, A. St. 5, 29). Der Umstand, daß es im gesamten Balkan-Alb. — und nicht etwa bloß in einzelnen Dialekten, die z. B. auch für *ujk* Wolf *uk* kennen (cf. Pekmezi, Gr. 278) — *det* heißt, ist aber auch für die Beurteilung von siz. *deit*, *dejɛt* (Evang.-Übers. im Dial. v. Piana dei Greci, Matth. 4, 18) allein maßgebend. Von einer Form **deľt* ausgehend, könnte man allenfalls *dejɛt* begreifen; *ɛ* wäre Svarabhakti-Vokal etwa wie in *kɛjitš* Schlüssel (bei Rada), neben *kľütš*, *kütš* < sl. *ključь*. Allein um sich den Tatbestand so zurechtzulegen, müßte man eben die Existenz des *l* in **deľt* sichergestellt haben. Das Gr.-Alb. spricht aber dagegen. Auch eine zweisilbige Grundform, die auf *daľ* bezogen wird, etwa **dalit*, **delit* hilft nicht weiter, da ja dann das intervokalische *l* als *ł* erschiene. Siz. *dejɛt* im Zusammenhalt mit balkan-alb. *det* macht also eine andere Erklärung notwendig. — Erinnert man sich, daß, wie Pedersen, Festskrift til Vilh. Thomsen, S. 247 f. dargetan hat, *j* hiattilgend ist, so erkennt man in diesem Wort

[1] Zur weiteren wurzelhaften Erklärung der genannten ai. Wörter vgl. man Uhlenbeck, Ai. Et. Wörterbuch, S. 135, 136 (ved. *dhávante* strömen, laufen, gr. θέω laufen, rinnen).



eine Gruppe von Vokalen, die offenbar durch Ausfall der intervokalischen Media entstand. *dejɛt* ist also die unkontrahierte, daher ältere Form, von der bei der Erklärung auszugehen ist. Auch ist zu beachten, daß *e* nicht palatalisiert ist, weshalb diphthongischer Ursprung wahrscheinlich ist. Das Wort gehört zu got. *diups*, ahd. *tiuf*, nhd. *tief*, lit. *dubùs* tief.

Als Grundform ergibt sich: **deub-eto-*, was regelrecht **deɛt* und mit hiattilgendem *j* die im Siz. tatsächlich vorliegende Form *dejɛt* ergab; aus *dejɛt* entstand weiterhin siz., cal. *deit*. Im Alb. der Balkanhalbinsel zeigt *dēt* überall *ē* (cf. außer Meyer, E. W. 64 schon Bogdan, Cun. proph. 2, 4, 11: *deet*, ferner Pekmezi, Gr. 236; Pedersen, Alb. T. 116). Die Länge des *e* erklärt sich sohin durch Kontraktion ganz so wie z. B. die Länge des *u* in *kūt* Elle aus lt. *cubitus* über **kuɛt*. Das Meer ist also auch im Alb. ‚Tiefe, Vertiefung', wie denn auch ags. *lagu* Meer, as. *lagu-* See, Meer, lt. *lacus* See eigentlich ‚Vertiefung' ist (Fick 3^4, 358; Walde, E. W. 319, ^{2}406). Das Suffix ist dasselbe, das in lt. Weiterbildungen von Adjektiven auftritt: cf. *libertus*, fal. *loferta*, aus urit. **loufero-to* oder *loufere-to* (Sommer, I. F. 11, 227; Brugmann, Gr. 2/1^2, 404). Ähnliche Bildungen sind die femin. Eigenschaftsabstrakta auf *-tā* wie ai. *pūrṇatā* Fülle, got. *diupiþa* Tiefe, lt. *vīta* aus **vī-vitā*, aksl. *dobrota* Güte. Und in der Tat verzeichnet Bašk. S. 84 auch *dete*. Ob im Alb. für *det* Meer vom mask. oder fem. **deub-eto* oder **deub-etā* auszugehen ist, ist schwer zu bestimmen: mask. und fem. stehen ja im Alb. des öfteren bei demselben Substantiv nebeneinander; cf. z. B. *brum* m., *brumɛ* Sauerteig. Man vgl. ferner das fem. *degɛ* Zweig mit intervokalischer Media für ein vorauszusetzendes **deg* (Meyer, A. St. 3, 9) und die unten zu besprechenden Subst. *ľabɛ*, *šeľigɛ*. Pekmezi, Gr. 236; Jungg 21, 22; Bašk. 81 verzeichnen für das geg. neben *det* auch *ded*. *d* entstand sekundär im Auslaut, offenbar nach Analogie der Wörter, wo der Wechsel zwischen auslautendem *t* und inlautendem *d* etymologisch berechtigt war. Cf. geg. *sod* heute neben *sot* (Jungg 142, 143; Bašk. 402).

djaϑɛ m., n. Käse, griech. auch *diϑɛ*.

Die Nebenform *diϑɛ* findet sich in Griechenland in der Verbindung *java e(n)diϑit* (Meyer, A. St. 5, 72 f.). Das Wort

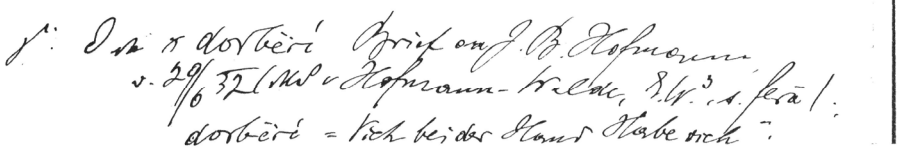
?

Bei N. Figlia, Catech. v. 1737, Bessar. 15, 208 findet
sich pdiedi Köne. Marchianò vermutet in der Annah-
me = Doh. adiaut die Form mit

gehört zunächst zu ai. *dádhi*, sauere Milch und weiterhin zu ai. *dhāya-ḥ* ernährend. pflegend, apr. *dadan* Milch, gr. θήιον Milch, τιθήνη Amme, lt. *felo* säugen (Walde, E. W. 215, ²280f.). Das Bedeutungsverhältnis zwischen alb. *djaϑε* Käse und ai. *dadhi* sauere Milch stimmt sehr wohl zu den Ausführungen Schraders, R. L. 409 f., wonach der älteste Käse nichts anderes als lac coagulatum, sauere Milch war. Die alb. Sprache bewahrt also noch eine Reminiszenz an diese primitive Käsebereitung. Auch morphologisch stimmen alb. *djaϑε* und ai. *dadhi* überein. Wie nämlich letzteres eine Reduplikationsbildung ist: *da-dh-i* (cf. Walde, l. c.; Brugmann, Gr. 2/1², 174), so auch *djaϑε*, das aus **de-dh-* entstand; *djaϑε* zeigt also den Reduplikationsvokal *e* (Typus: τέτανος Brugmann, Gr. 2/1², 129). In der angesetzten Grundform wurde *e* > *ia* wie in *mjaltε* Honig: μέλι, *djaϑtε* rechts: lt. *dexter*, gr. δεξιός (Pekmezi, Gr. 22). Gr.-alb. *diϑε* verhält sich zu *djaϑε* wie *vit* Jahr zu *vjet*. (Eine andere Reduplikationsbildung im Alb. s. unter *gogεl'ε* und *popεl'ε*.) Eine bloß scheinbare lautliche Schwierigkeit bereitet der eben erörterten Vergleichung das inlautende *ϑ* als Vertretung des angesetzten *dh*. Denn für das auslautende *ε* von *djaϑε*, das sowohl m. als n. ist, ist dieselbe Entstehung vorauszusetzen, die Pedersen bei Erklärung des n. *ujε* Wasser erwies (K. Z. 36, 339). *ε* trat zur Angleichung an sonstige Neutra an. In **de-dh-* stand also *dh* im Auslaute, wurde demnach *ϑ*. Und daß tatsächlich von **de-dh-* auszugehen ist, zeigen alb. *ašt* Knochen, *el'p* Gerste. Wie *dadhi* flektiert nämlich im ai. *ásthi* Knochen, dem im alb. *ašt* m. neben *ašte* f. Knochen entspricht. Demnach verhält sich hinsichtlich des Auslautes ai. *dadhi* zu dem hier angesetzten **djaϑ*, beziehungsweise zu *djaϑε* wie ai. *ásthi* Knochen zu alb. *ašt*, beziehungsweise zu *ašte*. Die gleiche Behandlung des Auslautes wie **djaϑ* gegenüber ai. *dadhi* zeigt alb. *el'p* m. Gerste gegenüber gr. ἄλφι (cf. über weitere Formen dieses Wortes Pedersen, K. Z. 34, 287). Daß *djaϑε* neutr. blieb, beruht offenbar darauf, daß es einen Stoffnamen bezeichnet (Pedersen, l. c.).

dorbεrí f. Herde.

Meyer, E. W. 71 vermutet Entlehnung aus it. *turba*. Allein hiebei ist Anlaut und Suffix nicht zu verstehen. Es



liegt ein altes Kompositum vor, das in *dor-bɛrí* zu zerlegen ist. *dor-*: gr. θήρ, lesb. φήρ, aksl. *zvěrь*, lit. *žvėrìs*, lt. *ferus* (Walde, E. W. 219, ²286) < *ĝhu̯ēr-* mit Ausfall des *v* nach alb. *ð*, *d* wie in *degɛ* Ast, Zweig < **dvaig-*: d. *Zweig*, *derɛ* < **d(h)verā*: aksl. *dvьrь*, *dvorъ*. *-bɛrí*: lit. *buris* Haufe, Herde (= *bu-ri-s* Osthoff, Etym. Parerga I, 9; Brugmann, Gr. 2/1², 355), lett. *būra* Haufe, Menge, ai. *bhúri-ḥ* reichlich, viel (idg. Wz. **bheu̯ā-* wachsen, werden). Die etymologische Analyse ergibt also eine Grundbedeutung ‚Tierhaufe, Tierherde, Tiermenge'. Zum Suffix-*í* vgl. man unter *zī*.

dosɛ Sau.

Das Wort ist auf Grund des von Pedersen, K. Z. 36, 286 erwiesenen Lautwandels *su* > alb. *d* vor betontem Vokal mit der idg. Bezeichnung für ‚Schwein' zu vereinigen. Grdf. **su̯-ātiā̯*. Das Suffix ist dasselbe wie in einem anderen Tiernamen: *bretkosɛ* Frosch neben *bretɛk* (über welches Wort Thumb, I. F. 26, 12 handelt). Es liegt ein ursprünglich von vokalischen Stämmen ausgegangenes *t*-Formans vor, das zur Kollektiv- und Abstraktbildung verwendet wird und in Konglutination mit *-í* < *ijā* (s. unten s. *zī*) in *parɛsí* die Vornehmen: *parɛ* erster, *maľɛsí*, geg. *maľtsī* das Gebirge: *maľ* Berg erscheint. Man vgl. lit. *pilnatis* f. Fülle, *pirmatis* principatus. Wie also d. *Stute* ursprünglich eine Herde von Zuchtpferden und dann erst das weibliche Tier bezeichnet, so wird wohl auch *dosɛ* zuerst eine Schweineherde bezeichnet haben. Man vgl. zur Bedeutungsentwicklung eines Kollektivums des weiteren noch d. *Kamerad*, *Frauenzimmer*. Das *o* in *dosɛ* erklärt sich aus Abstraktion von Fällen, wo das Suffix an stammanlautendes *ā* trat.[1]

dreð St. *dred* drehe zusammen, drehe um, zwirne, spinne.

In seinem E. W. 73 hat Meyer das Wort ungedeutet gelassen. Hingegen stellt er es A. St. 3, 18 zu gr. τρέχω laufe, ai. *dhrájati* streicht, gleitet dahin, an. *draga*, ags. *dragan* ziehen.

[1] Pedersen, K. Z. 38, 393 vermutet Zusammenhang von *dosɛ* mit *dēr* Schwein, *derk* Ferkel. Grundform könne *dērqᵘ* + palat. Vokal sein. Dabei bleibt aber die weitere Anknüpfung der Gruppe unklar.

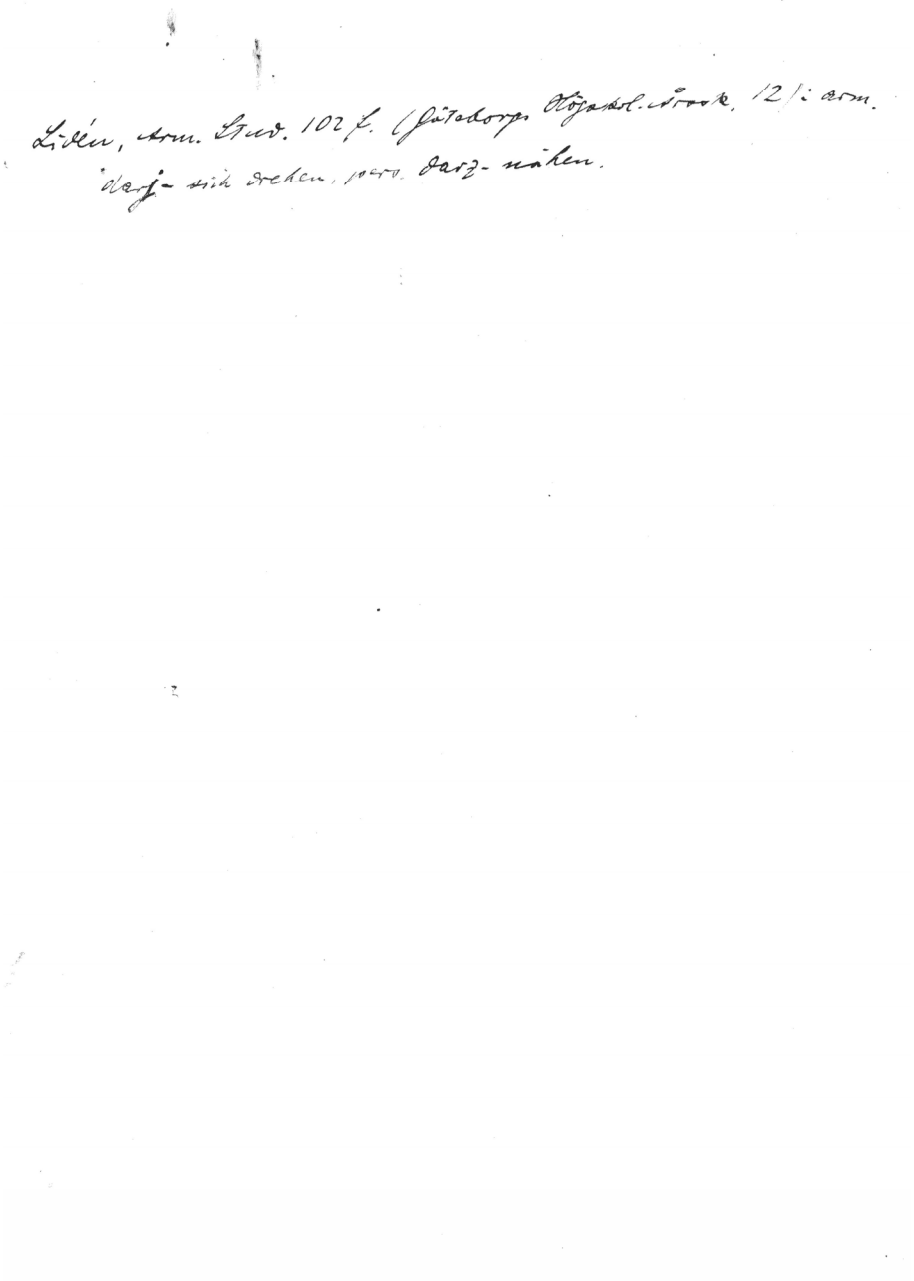
~

Pedersen, Arm. St. 120 102 ff. stellt alb. drerë
< *dregh- zu arm. darj Wendung, Umkehr,
Rückkehr, Bekehrung, dessen auch dridhme
Schreck.

Grundbedeutung sei ‚ziehen'. Allein das ai. Verbum und seine germ. Entsprechungen, die zweifellos zusammengehören (cf. Fick 3^4, 210), fügen sich semasiologisch wenig zu alb. *dreϑ* drehe, spinne. Das griechische Zeitwort hingegen muß aus lautlichen Gründen ferngehalten werden, denn es weicht im Guttural *(gh)* ab. Cf. Brugmann, Gr. 1^2, 690; Prellwitz, E. W.^{2}, 467; Feist, E. W. 278. Das alb. Verbum gehört zu ahd. *drāen* drehen, gr. *τόρνος* Zirkel, Dreheisen, *τερέω* bohren, drechseln, lt. *tero* reiben (Kluge, E. W.^{7}, 99; Walde, E. W. 624) als *tre-d(h)* mit präsensbildendem *d* oder *dh*. Anlautendes *dr* für *tr* erklärt sich durch Vorwegnahme der für den Auslaut geforderten Artikulationsart in den Anlaut. Es ist dies derselbe Vorgang wie in gem.-sl. *drozdъ* Drossel: apr. *tresde*, lit. *strãzdas*, aisl. *þrǫstr* usw. (Solmsen, K. Z. 37, 579; Berneker, E. W. 227). Weitere analoge Beispiele geben Solmsen, l. c. und E. Schröder, Anz. f. d. Alt. 24, 19. Zur Bedeutung ‚zwirnen, spinnen', die *dreϑ* noch zukommt, vgl. man ahd. mhd. *drât*, nhd. *Draht* = zusammengedrehter Faden. — Hieher gehört auch geg. (skutar.) *nnrizε* Windel (Bašk. 306). Diese Angabe berichtigt also Rossi, der das Wort mit *s* schrieb: *ndrisε*, was auch von Meyer, E. W. 301 übernommen wurde. Grundform etwa **n-dred-zε* (wahrscheinlicher als **n-dŗd-i̯a*). Zur Bedeutung vgl. man d. *Windel*: *winden*. *driδem* zittere, das Meyer, E. W. 73 (jedoch nicht mehr A. St. l. c.) mit *dreϑ* drehe vereinigt, ist anderen Ursprungs, der an anderer Stelle behandelt werden soll.

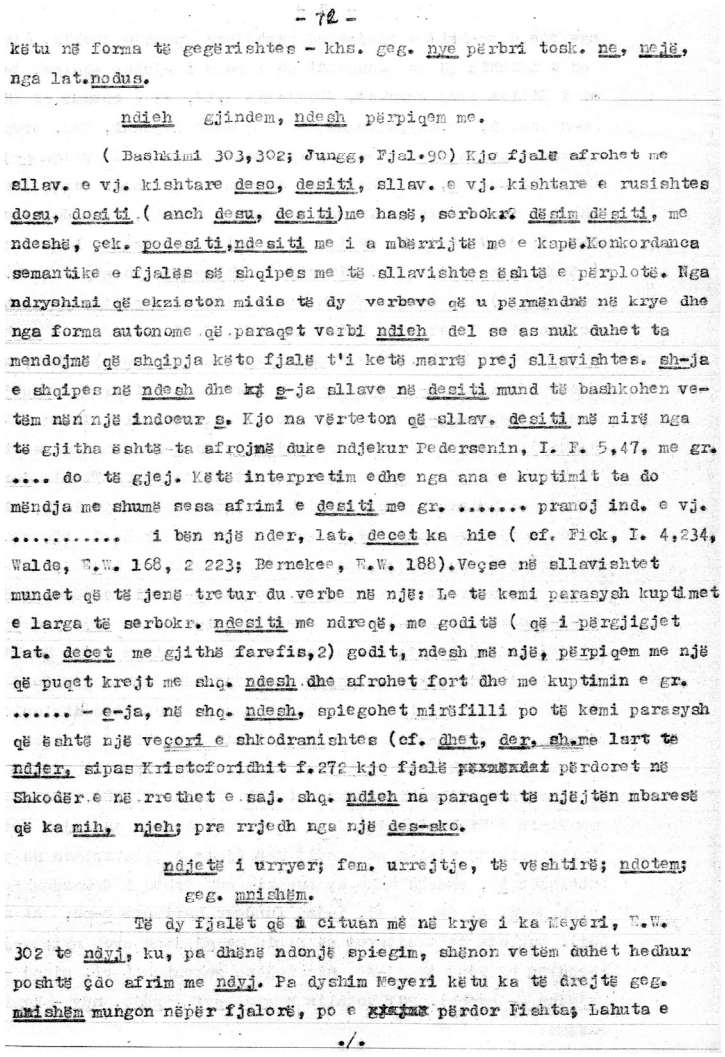
dukem scheine, erscheine, leuchte hervor, werde gesehen.

Die Bedeutung ‚erscheinen' findet sich z. B. Bogdan, Cun. proph. I, 12, 2; die Bedeutung ‚hervorleuchten, in die Augen fallen' (elucescere) ebd. 70, 3; am gleichen Orte 81, 10 gibt *duketè* ital. *si vede* ‚man sieht' wieder. Bugge, BB. 18, 189 nahm Entlehnung aus gr. *δοκεῖ* an, was Thumb I. F. 26, 2 aus lautlichen Gründen, nämlich wegen der hiebei vorausgesetzten Vertretung von gr. *o* durch alb. *u*, ablehnt. Alle genannten Bedeutungen erklären sich, wenn man das Wort mit lit. *žvãkė* Licht, gr. *διαφάσσειν· διαφαίνειν* Hesych, lt. *fax* Fackel (idg. Wz. *ĝhu̯ōqu̯-*, *ĝhu̯əqu̯-* Brugmann, Gr. 1^2, 312; Walde, E. W. 202, ^{2}265; Osthoff, Arch. f. Religionsw. 8, 20) vereinigt. Das alb. Verbum stellt die Schwundstufe dar.



δunε 1. Leid, Schmerz, Gewalt, üble, schädliche Tat; 2. Schmach, Beleidigung; *derε* bitter.

Die unter 1. angeführten Bedeutungen von *δunε* nach Kristoforidi, Lex. S. 89; die unter 2. gegebenen finden sich bei Baškimi, S. 100 und decken sich im wesentlichen mit den von Meyer, E. W. 87 angeführten ‚Schmach, Schandfleck, Ärgernis'. Doch läßt sich die von Kristoforidi gegebene Bedeutung ‚Gewalt' auch aus dem bei Meyer nach Jarník verzeichneten *pεr δuní* ‚mit Gewalt' entnehmen. Tomori Nr. 8, S. 1, Sp. 3 heißt es *pεr δunε* mit Gewalt. Meyer führt noch *δunoń* schmähe, *δun* bitter (letzteres nach Rossi) an, unterläßt aber eine Deutung der Gruppe. Nun hat Kristoforidi, l. c. *δunε* als geg. bezeichnet, Meyer hingegen sich über die Zugehörigkeit des Substantivs zu einem der Grunddialekte nicht ausgesprochen; dabei ist aber bisher übersehen worden, daß *δunurε* in der Bedeutung ‚entehrt, geschändet' schon bei Rada, Raps. 104 steht. Dadurch und durch gr. *δunε* (Meyer, A. St. 5, 75) ist das zwischenvokalische *n* auch für das tosk. gesichert. *n* kann daher nicht ursprünglich, sondern nur Assimilationsprodukt sein. Andererseits herrscht vollkommene Bedeutungsübereinstimmung mit ai. *dū-* Leid, Schmerz, *dunōti* versehrt, quält, brennt, wozu auch gr. *δαίω* brenne (Prellwitz, E. W.[2] 104; Boisacq, Dict. ét. 163) gehört. Als alb. Grundform ist sohin **dus-n-* anzusetzen, sei es, daß man **dus-* formell unmittelbar mit ai. *duṣ-yati* verdirbt verbindet und Perssons Ansicht (Wurzelerweit. S. 81), wonach *duṣ-yati* *s*-Erweiterung von *du-nōti*, *dū*, gr. *δαίω* ist, eine weitere Stütze aus dem Alb. zuführt, sei es, daß man das vorausgesetzte *-s-* in *dus-n-* als Überrest eines *s*-Stammes betrachtet, der ja auch in att. *δανός* brennbar, trocken < **δαϝεσ-νος* (Schulze, Quaest. ep. 167, n. 5) steckt. Alb. *δun* bitter gehört gleichfalls hieher. Zur Bedeutungsentwicklung ‚brennen — bitter' vgl. man sl. *gorьkъ* bitter: *gorěti* brennen. Eine Bestätigung erfährt die hier gegebene Analyse der Wortgruppe durch tosk. *derε* bitter, das Meyer, E. W. 97 zweifelnd unserer Gruppe anreiht. Denn die Wurzelverwandtschaft von *δun* bitter und *derε* bitter wird wohl nicht geleugnet werden können; das zwischenvokalische tosk. *r* führt auf *-n-* (also ohne vorausgehendes *-s-*) und *e* in *derε* hat schon



- 72 -

këtu në forma të gegërishtes - khs. geg. nye përbri tosk. ne, nejë, nga lat.nodus.

ndieh gjindem, ndesh përpiqem me.

(Bashkimi 303,302; Jungg, Fjal.90) Kjo fjalë afrohet me sllav. e vj. kishtare deso, desiti, sllav. e vj. kishtare e rusishtes dosu, dositi (anch desu, desiti)me hasë, serbokr. dësim dësiti, me ndeshë, çek. podesiti,ndesiti me i a mbërrijtë me e kapë.Konkordanca semantike e fjalës së shqipes me të sllavishtes është e përplotë. Nga ndryshimi që ekziston midis të dy verbeve që u përmëndnë në krye dhe nga forma autonome që paraqet verbi ndieh del se as nuk duhet ta mendojmë që shqipja këto fjalë t'i ketë marrë prej sllavishtes. sh-ja e shqipes në ndesh dhe ~~x~~ s-ja sllave në desiti mund të bashkohen vetëm nën një indoeur s. Kjo na vërteton që sllav. desiti më mirë nga të gjitha është ta afrojmë duke ndjekur Pedersenin, I. F. 5,47, me gr. .... do të gjej. Këtë interpretim edhe nga ana e kuptimit ta do mëndja me shumë sesa afrimi e desiti me gr. ..... pranoj ind. e vj. ..... i bën një nder, lat. decet ka hie (cf. Fick, I. 4,234, Walde, V.W. 168, 2 223; Bernekee, V.W. 188).Veçse në sllavishtet mundet që të jenë tretur du verbe në një: Le të kemi parasysh kuptimet e larga të serbokr. ndesiti me ndreqë, me goditë (që i përgjigjet lat. decet me gjithë farefis,2) godit, ndesh më një, përpiqem me një që puqet krejt me shq. ndesh dhe afrohet fort dhe me kuptimin e gr. ..... - e-ja, në shq. ndesh, spiegohet mirëfilli po të kemi parasysh që është një veçori e shkodranishtes (cf. dhet, der, sh.me lart të ndjer, sipas Kristoforidhit f.272 kjo fjalë përmëndet përdoret në Shkodër e në rrethet e saj. shq. ndieh na paraqet të njëjtën mbaresë që ka mih, njeh; pre rrjedh nga një des-sko.

ndjetë i urryer; fem. urrejtje, të vështirë; ndotem; geg. mnishëm.

Të dy fjalët që i cituan më në krye i ka Meyeri, V.W. 302 te ndyj, ku, pa dhënë ndonjë spiegim, shënon vetëm duhet hedhur poshtë çdo afrim me ndyj. Pa dyshim Meyeri këtu ka të drejtë geg. mnishëm mungon nëpër fjalorë, po e ~~gjejmë~~ përdor Fishta; Lahuta e

./.

Aus dem Manuskript der Übersetzung.
Archiv des Zentrums für Albanische Studien, Tirana.

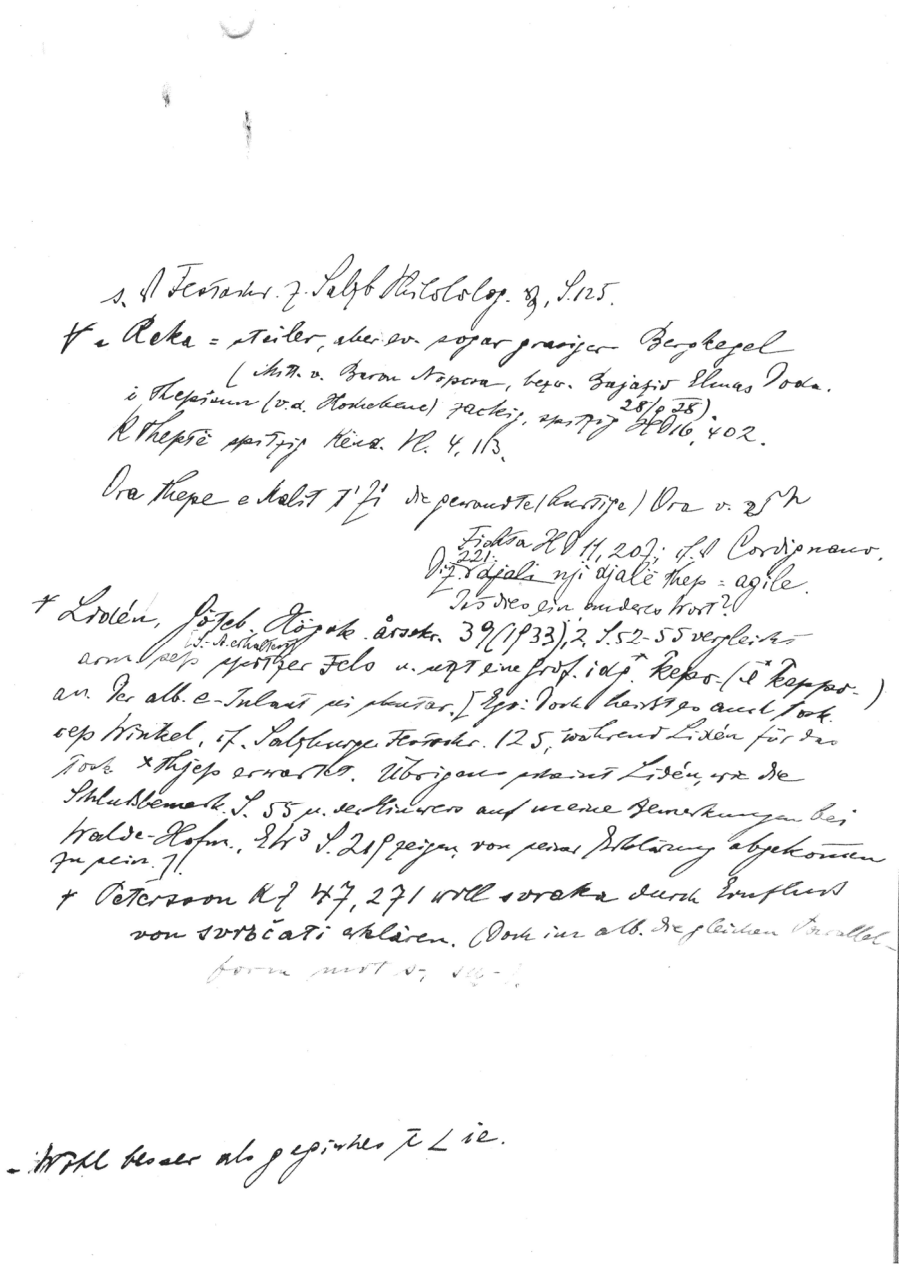
Meyer aus *eu* erklärt. Für den Vokalismus einer so anzusetzenden Grundform **deu-no-* bietet wiederum das Germ. sippenverwandte Parallelen: as. *tiono* Böses, Unrecht, Übel, Feindseligkeit (man beachte übrigens auch die Bedeutungsübereinstimmung dieses Wortes mit alb. *ðunε*), ags. *tēona* Unrecht, Leiden, Beleidigung, Streit (germ. Grdf.: **teuna* Fick 3^4, 165).

ϑep m. spitzer Fels, *ϑεpís* mache stachelig, spitze.

Die Sippe verzeichnet von den bisherigen Wörterbüchern nur Bašk., S. 473. Man vgl. ferner Fišta, Pika voëset (Zara 1909), S. 39, V. 5.: *Mal mii mal, ky, ravës s' thepisme.* Etymologisch gehört die Gruppe zu lt. *cippus* spitze Säule aus Holz oder Stein, urspr. Pfahl, ai. *śepa-ḥ* penis. (Über die Verbreitung der Sippe in den verwandten Sprachen cf. Walde, E. W. 121, ^{2}163; cf. auch Brugmann, Gr. 1^2, 726, 801.) Als Grundform ergibt sich demnach: **k̂oipo-*. Das alb. Wort stimmt also auch in der Vokalstufe mit dem Ai. überein, während der Bedeutung nach das Lt. nahesteht.

ϑεrás, ϑεrés, ϑir̄ rufe, schreie, lade ein.

Meyer, E. W. 90 setzt alternativ einen Stamm *ϑer̄* oder *ϑir̄* an, ohne sich über die Etymologie zu äußern. Die Etymologie zeigt die Richtigkeit des ersten Gliedes der Alternative. Das Wort gehört nämlich zur Basis idg. *k̂or-*, wovon r. *soróka*, č. *straka*, lit. *szárka*, lett. *sarke* Elster (Walde, E. W. 143, ^{2}193). Die alte, auch im Sl. nachweisbare Parallelform mit *su̯* (aksl. *svraka*) findet sich im Alb. gleichfalls: *sor̄ε* (Meyer, E. W. 390; Pedersen, K. Z. 36, 337). Bezüglich des Anlautes verhält sich also der alb. Präsensstamm *ϑir̄*: alb. *sor̄ε* wie russ. *soróka*, č. *straka*: akls. *svraka*. Zur Bedeutungsentwicklung unseres Verbums (‚krächzen, schreien') vgl. man gr. *κράζω* schreien: *κρώζω* krächzen. Die ursprüngliche Präsensflexion zeigt das von Bašk. S. 475 verzeichnete *ϑir̄* (bei Bašk. gemäß dem daselbst wiedergegebenen Sprachgebrauch geschrieben *thirri* cf. *rriedhi* S. 381 (= derivare, trarre l'origine). Man vgl. übrigens auch imper. *ϑir̄* bei Pedersen, Alb. Texte 13. Es handelt sich also wohl um ein ursprüngliches *n*-Präsens nach Art von *mar̄* nehme (ebd. S. 12). *r̄* entstand also aus *rn*, *i* aus *e* vor ursprünglicher Doppelkonsonanz. Da *n* ursprünglich nur im Prä-



sens berechtigt war, erklären sich auch die Formen mit *r* wie *e ϑirmeja* (bei Meyer, E. W. 90).

eṛ m., *eṛε* f. Dunkelheit, Finsternis, *u-eṛ* es wird Abend.

Die weiteren zur Sippe gehörigen Wörter bei Meyer, E. W. 96. Das bei Meyer fehlende masc. *eṛ* wird durch Bašk. 103 bezeugt. Neben *eṛε*, *eṛ* findet sich auch *teṛε* (Meyer, l. c.), *teṛ* (Bašk. 454; Jungg 156; Pekmezi, Gr. 276). Die Schreibung *tę̄ṛ* mit nasalem *ę*, die sich bei Meyer-Lübke, Gröbers Grundr.², I, 1049 findet, ist in den genannten geg. Glossaren nicht bezeugt. Damit wird aber auch die Herleitung des alb. *teṛ* aus lt. *tenebrae* (so Meyer-Lübke, l. c.; Pekmezi, Gr. 43, Anm. 6) zweifelhaft und G. Meyers Ansicht, die die Formen mit *t-* durch Anwachsen des vorgesetzten Artikels erklärt, dürfte wohl das Richtige treffen. Es fragt sich nun, wie *eṛ* usw. zu erklären sei: gr. ἔρεβος, got. *riqis* Finsternis. Grdf.: **ergu̯* mit *rgu̯* > *ṛ* ganz ähnlich wie auch *rk* zu *ṛ* wurde (z. B. in *soṛε*, Pedersen, K. Z. 36, 337). Die Ablautsverhältnisse sind denen des von gr. ὄρφνη Finsternis, Dunkelheit < *orgu̯-sn-* (so Hirt, I. F. 12, 226; Scheftelowitz, BB. 29, 17) vergleichbar, falls dies tatsächlich hieher zu stellen ist. Eine andere Deutung von ὄρφνη zuletzt bei Petersson, I. F. 24, 273.

gatsε glühende Kohle.

Das bisher ungedeutete Wort gehört zur idg. Sippe *gu̯her-/gu̯hor-* warm sein (in ai. *ghṛṇóti* leuchtet, glüht, aksl. *gorěti* brennen, lit. *gãras* Dampf, lt. *formus* warm usw.) und stellt in morphologischer Hinsicht das zu einem *t*-Partizipium gebildete Kollektivum dar. Demnach ist als Grundform *gu̯hor-t-i̯ā* anzusetzen. Die Behandlung von *ti̯* ist dieselbe wie in *mjaltsε* Biene < **meliti̯ā* (Meyer, E. W. 282) und dem unten zu besprechenden *gεṛutsε* neben *gεṛusε*. Cf. auch geg. *maltsī* Gebirge neben tosk. *malεsī*. *r* schwindet im alb. oft vor Spiranten und Affrikaten; Beispiele hiefür wurden unter *buze* angeführt.

gδent behaue Holz, hoble, prügle; geg. *δend*, *δę̄nn* aushauen, schneiden.

Nur das erstgenannte Verbum findet sich bei Meyer; *δend* hingegen wird schon durch Bogdan, Cun. proph. I, 67, 19:

Ostir, Anz. f. sl. Phil. 36, 444 f. zieht auch zu al. rãno (sks. rãno, ursprünglich
č. ráno, r. rano) heran, erst voralb. *ōrgnō (> nog, al. rgj)
rãno < ārdno- ist čechisch schwarz aus čerdno- (ist
gr. ἐρεβεννός aus *ερεβρεννός gekürzt). Da von Jokl gegen
diese Worte, u. gegen pōr- krähe: lit. spárka,
mōr- Laus: mrkšt ungenannte Krankheit gegen
gegen die erhaltenen rg- u. ngj- unter Zweifel ist,
mōr- Laus zu- Luft- etc. (so auch Brause, pōr- krähe
bōz- zu- Luft- nach Meyer von Gr. τορνός, dem es
ähnlich in Bedeutung gegen nahe steht als dem lit.
spárka Elster.

* Identisch mit Gjorâ Flussname in Dusk (Tirana), Lekaj, 1933,
114 erklärt mit „schwarzer Feuerstein“. Dieselbe hat gj-
für g- (wie skirdal, vl. *gacâ. Vgl. auch gurgac Feuerstein.
gacë „Schutt (= brüchig) Jurakuppe“ Illyr. 1935. Nr. 2. S. 8. VI. Jokl 101.
auch fz.: gacë e ks gëmërë Shantoja, Hom. e Dor. VI. 77 (= S. 731
(Vier gejagte also, dass „Steine, Flut“ zu Boden. Dann ist ein Fenster auch ehrlich.“
die Feder)
gaca nën ki flut mbi ata Arshi XII, 103

v. Alb. jĕsenn Radlj.

i gdendum artig Podm. gdendje Artig-
keit etc.

Richter: Rhenel, -a (Kirdl. Span. Splitter Cord. Fr.-alb. 563.

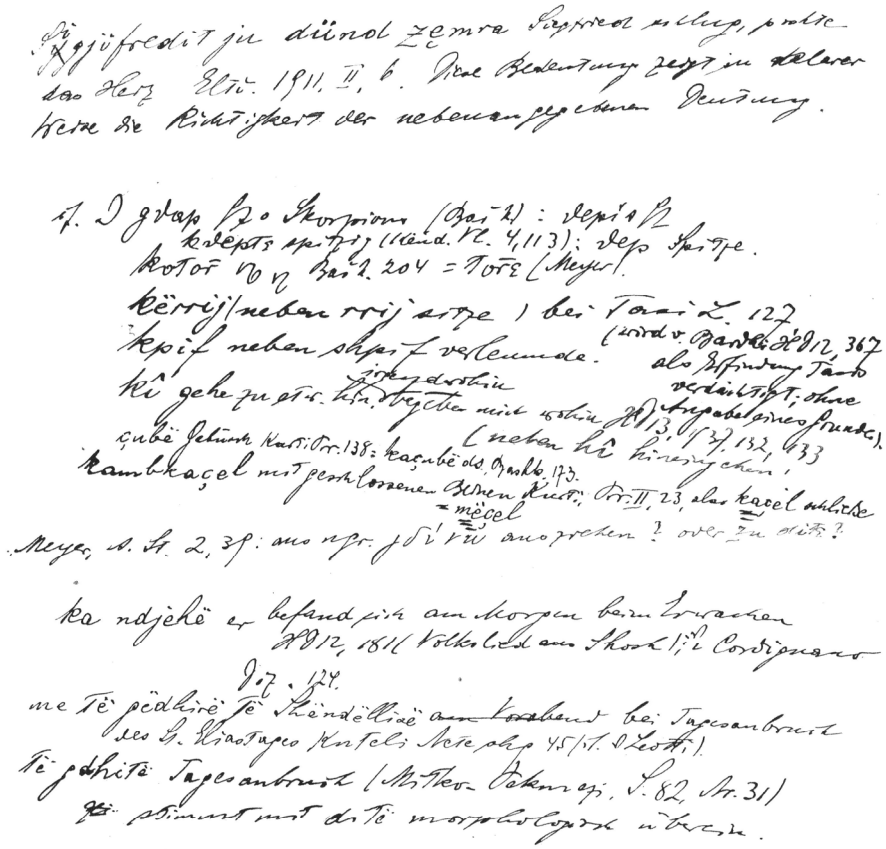
δendi štatè štüła excidit columnas septem, ferner durch Kristoforiđi, S. 87 (*δend* = *gdend* πελεκίζω, λέπω) und Jungg, S. 27 (*δẹnn* intagliare, scolpire) bezeugt. Ein weiterer Beleg bei Kristoforiđi, Ǵaja e maľɛsorɛvet, Tomoŗi, Nr. 11, S. 3, Sp. 1: *δɛndni puškɛtɛ* ‚schießt die Büchsen ab', was gleichfalls auf eine Grundbedeutung ‚hauen, schlagen' schließen läßt; cf.: *i ra δjetɛ dufekɛ* er schoß zehnmal auf ihn (Pedersen, Alb. Texte 111) gegenüber: *ra me grušt* . . . er schlug mit der Faust . . . Meyer, der allein *gδɛnt* kennt — man beachte hingegen Kristoforiđi, der Lex. S. 60 *gδent*, nicht *gδɛnt* schreibt[1] — stellt dies E. W. 471 zu *vǵe* Aleppokiefer < lt. *abiegnum*. Allein abgesehen vom semasiologischen Moment, spricht die Existenz von *δent* gegen diese Erklärung. *δent* gehört zu an. *detta* aufschlagen, niederfallen, *datta* schlagen, klopfen < germ. **dentan dantôn* (Fick 3^4, 200). In *g* zeigt sich dasselbe Präfix, das bereits Meyer, E. W. 230 s. *küroń* in *kɛ́kür* festgestellt hat und das sich weiterhin auch in einer Reihe von unten zu besprechenden Fällen wie *gδiń*, *kɛnaḱ*, *kneľ*, *kϑieľ*, *kɛeḱ* und *keḱ*, *kľirtɛ* erweisen läßt. *g* < *k* durch Assimilation an den folgenden stimmhaften Konsonanten. Meyer scheint l. c. Entlehnung aus lt. *co-* anzunehmen. Doch läßt sich eine solche Annahme nicht streng erweisen. Die Verbreitung des Präfixes könnte auch an Urverwandtschaft denken lassen.

gδiń, geg. *gɛδi̯* mache Tag, beginne den Tag.

Im Skutar. gilt nach Bašk. 122 *gδi̯* < **ko-di-ni̯o* : *dihet* es tagt, *ditɛ* Tag. Die tosk. und die von Bašk. für Skutari bezeugte Form zeigen dieselbe Behandlung des Präfixes *ko-*, die bei *gδent* gezeigt wurde. Pedersen, K. Z. 33, 546 bemerkt, gegen die Zusammenstellung von *gdiń* mit *dihet* spreche der Umstand, daß Suff. *g* kaum anzusetzen sei. Das Wort sei daher von *dihet* möglicherweise zu trennen. Bei Feststellung eines Präfixes *ko-* schwinden diese Bedenken. — Kristoforiđi gebraucht in der bereits zitierten Schilderung Ǵaja e Maľɛsorɛvet, Tomaŗi Nr. 10, S. 1, Sp. 2 ein Substantiv *gɛδim* Tagesanbruch.

---

[1] *gδent* : *gδɛnt*, *δend* (Kristoforiđi, Ǵaja e malés., l. c.) wie *vent* Ort: *vɛnt*.



Geg. (skutar.) *gɛrusɛ, gɛresɛ, krūsɛ, krūs* Schabeisen,
lt. (bei Arnobius) *grosa* Schabeisen des Silberarbeiters.

Die Belege für die einzelnen Formen sind: *gɛrusɛ gɛresɛ* Kristoforidi 62, 63, *krusɛ* Bašk. 209, *krūs* Jungg 62; Meyer, A. St. 5, 87. Am letzterwähnten Orte stellt Meyer skut. *krūs* Reibeisen zu *krus* falte, runzle, dieses wieder zu *kɛrus* biege, was schon der Bedeutung wegen unzulässig ist. Lt. *grosa* findet sich bei Arnobius 6, 14. Walde, E. W. 276, [2]354 vermutet Entlehnung aus einer unbekannten Sprache.[1] Bedenkt man nun, daß skutar. *ū* aus *ō* entsteht, daß auch sonst in der zugehörigen Sippe *gr-* mit *kr-* wechselt, daß für *gr-* auch *gɛr-* auftritt (Meyer, E. W. 130 s. *griń*: *gɛruań* kratze, schabe neben *kruań, kruj* [geg.] dass.), so ist die Identität von skutar. *krusɛ, gɛrusɛ* und lt. *grosa* in Laut und Bedeutung so vollständig, daß Waldes Frage, woher das Wort dem Lt. zugekommen sei, beantwortet ist, zumal *gɛresɛ* (so schreibt Kristoforidi 62) schon von Meyer, E. W. 130 innerhalb des Alb. richtig angeknüpft wurde. Das bei Arnobius überlieferte Wort stellt somit einen der ältesten schriftlich fixierten Bestandteile des alb. Wortschatzes dar. Es fragt sich weiter, wie sich die in der Überschrift des Artikels genannten Substantiva formell zueinander und zu den anderen Zugehörigen der alb. Sippe verhalten. Zur Beantwortung dieser Frage ist es nötig, die verbalen Formen des Alb. zu betrachten. Diese sind: *gɛruań, kruań,* geg. *kruj, kruej* kratzen, schaben, *grüeń* scharren, hacken, *grień* mache urbar, *gɛrüj* (geg.) schabe, auch *gɛrüej* (Meyer, E. W., l. c.; Kristoforidi, 163, 179; Bašk. 208). *ua* in *gɛruań, kruań* < *ō*, *üe, ie* in den anderen Formen < *e*. Die beiden Gruppen vereinigen sich also am besten, wenn man den bekannten alb. Verbalablaut 1. *e*, 2. *ē* > *ō* annimmt. Die Etymologie bestätigt diese Annahme. Cf. außer dem von Meyer, E. W. 130 Bemerkten noch an. *krota* eingraben, < *grd-*, d. *kratzen* < *gradj-* (cf. Fick 3[4], 51; Kluge, E. W.[7], 263 f.). Vom Aor. aus, wo also *ē*, alb. *ō* berechtigt war, wurde ein präs. auf *-uań* in derselben Weise neu gebildet, wie dies Pedersen, A. T. S. 152

[1] Das Wort gehört der Vulgärsprache an. Ein Verzeichnis der bei Arnobius vorkommenden Vulgarismen, unter denen auch *grosa* genannt wird s. bei Stange, Beil. z. Progr. d. Gymn. zu Saargemünd 1892/93.

fr Jasik. 1858 përrugë

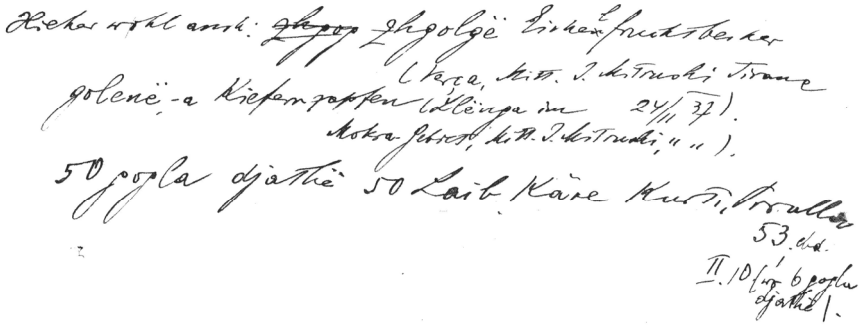
+ me kenë jukem Corr.-It.-alb. 43f

für das formell analoge *ľuaj* gezeigt hat, während die Formen auf *ie* den urspr. Präsens-Vokalismus bewahren. *gɛ̄usɛ*, *gɛ̄utsɛ*, *krūsɛ* und das von Arnobius überlieferte lt. *grosa* richten sich nach dem Aoristvokalismus, *gɛ̄esɛ* nach dem Präsensvokalismus. Nach diesem Muster oder nach einem Muster ähnlicher Art kam dann die Doppelheit der Nomina actoris wie *kɛndés* (Permet) Hahn, *kɛndúes* (Mirɛdita), *knnues* (Skutari) Sänger, Hahn (Kristoforiđi 151; Jungg 58; Bašk. 196) zustande. Das Suff.-*sɛ*, das wir so erhalten haben, ist dasselbe, das schon in *bresɛ* (s. o.) abgetrennt werden konnte, also ein erweiterter *ti*-Stamm. Mit *-ti-* gebildete Stämme werden auch im Sl. als nom. instr. verwendet: russ. *rukojatь* Handhabe, Griff.

gogɛľɛ Kugel, Ball, Gallapfel.

In der Bedeutung ‚Kugel, Ball' ist das Wort schon bei Bogdan, Cun. proph. I, 33, 2 belegt. Die Bedeutung ‚Gallapfel' bezeugt Bašk., S. 128. Das Wort gehört zu lt. *galla* Gallapfel,[1] ai. *glāu-ḥ* Ballen, Kugel, geballte Masse, ahd. *chliuwa* Kugel, Knäuel (Walde, E. W. 259, 271 f.; ²333, 347; Fick 3⁴, 58: Wz. **gel[ā]*). Alb. Grdf. **ga(l)-gal-nā*. Der Ansatz eines Suff.-*n-* und damit der Gruppe *-ln-* ist notwendig, da zwischenvokalisches *l* zu *ł* wird, während *lj* bei Bogdan und im heutigen Skutar. als *j* erscheint, z. B.: *enǵije* n. pl. die Engel (Bogd. Cun. proph. I, 13, 5). Im Suffix stimmt also das alb. Wort zu lt. *galla* < **gal-nā*. Im übrigen ist **ga(l)-gal-* eine Reduplikationsbildung nach Art von ksl. *praporъ* Schelle, čech. *prápor* Fahne, ai. *gárgara-ḥ* Strudel (Brugmann, Gr. 2/1², 127f.; Vondrák, vgl. sl. Gr. 1, 497f.). Das *l* der ersten Silbe schwand dissimilatorisch. Das scheinbar befremdliche intervokalische *g* weist also durch seine Stellung auf den Ausfall eines vorhergehenden Konsonanten. Aber auch im Vokal der ersten Silbe hat die Liquida eine Spur hinterlassen. Alb. *-o(l)-* entstand aus *-ál-* mit Stoßton ebenso wie alb. *-or-* < *-ár-* in *sōrɛ* Krähe: lit. *szárka*, r. *soróka* Elster (Pedersen, K. Z. 36,

[1] Schuchardt setzt Zeitschr. f. rom. Phil. 29, 323, 324 wegen kat. *gall* Wasserblase für lt. *galla* eine wahrscheinliche Grundbedeutung ‚Wasserblase' an, die auf schallnachahmendem *glgl* beruhe. Doch ist wohl bei der Frage nach der Grundbedeutung und etymologischen Erklärung von lt. *galla* Gallapfel das synonyme und dabei morphologische selbständige alb. Wort eine nicht zu übersehende Instanz.



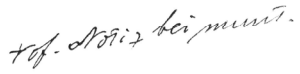
337). Zur gestossenen Intonation in der Reduplikationssilbe cf. č. *prápor* Fahne, s.-kr. *pràporac* Schelle. — Eine andere Reduplikationsbildung im Alb. oben bei *djaϑε* und unten s. *popεľε*. — Unser Wort fehlt zwar bei Meyer im E. W., findet sich jedoch A. St. 5, 78 nach Reinhold, Noctes pelasg., Πρόδρομος λεξ. 64 zitiert, u. zw. nur in den Verbindungen: *makarundε gógεľε* maccheroni alla napoletana (in Spezzia), *makarundε gogεlεmšε*. Zur etymologischen Erklärung fügt Meyer hinzu: ‚Wenn man die Bedeutung von *gogε* als „plumper, ungeschickter Mensch" (E. W. 126) erwägt, so wird man diese Bezeichnung der dicken und kurzen neapolitanischen Maccheroni dahin beziehen dürfen. *gogε-lεmšε* wäre plumper Knäuel.' Diese Erklärung wird aber als unrichtig erwiesen durch den alten Beleg *gogεľε* bei Bogdan, l. c. Mit *gogε* — einem Worte lautnachahmenden Ursprungs — ‚Spitzname der Wlachen, Maurer, ungeschickter Mensch' kann es demnach nichts zu tun haben. *gogεľεmšε* bei Reinhold ist nicht in *gogε-ľεmšε*, sondern in *gogεľľεmšε* zu zerlegen, erweist sich also als eine Zusammenrückung, die nicht ‚plumper Knäuel', sondern ‚Kugelknäuel' bedeutet.

grundε, krundε, krunde f. Kleie.

Meyer bemerkt E. W. 132: ‚Es ist verführerisch, das Wort mit ndd. *grand* Weizenkleie, grober Kiessand zu verbinden, das zu ags. *grindan*, engl. *grind* ebenso gehört wie asl. *tricę* Kleie zu *ter-* reiben. Doch macht der Vokalismus Schwierigkeiten.' In Wahrheit löst sich die Schwierigkeit, wenn man eine Grundform *ghrn̥d-* ansetzt, wobei *-n̥-* (wahrscheinlich über *-εn-*) zu *-un-* wurde. Denn derselbe Wandel läßt sich in *mund* ich kann, *štrungε* Abteilung des Pferches, wo Ziegen gemolken werden, *tunt*, pass. *tundem* schüttle, bewege (s. u.) zeigen. Man vgl. insbesondere noch lit. *gréndu, grę́sti* reiben. Weiteres über die Sippe bei Walde, E. W. 244, ²316; Fick 3⁴, 340. Zu gr. *χεράς — άδος* Gerölle, Kies, das gleichfalls hieher gestellt wurde, cf. jetzt Fränkel, K. Z. 42, 258 und Charpentier, K. Z. 43, 167.

ǵełε Speise; cal. Leben; *ǵełís* leben, wohnen; *ǵelíń* leben, wohnen.

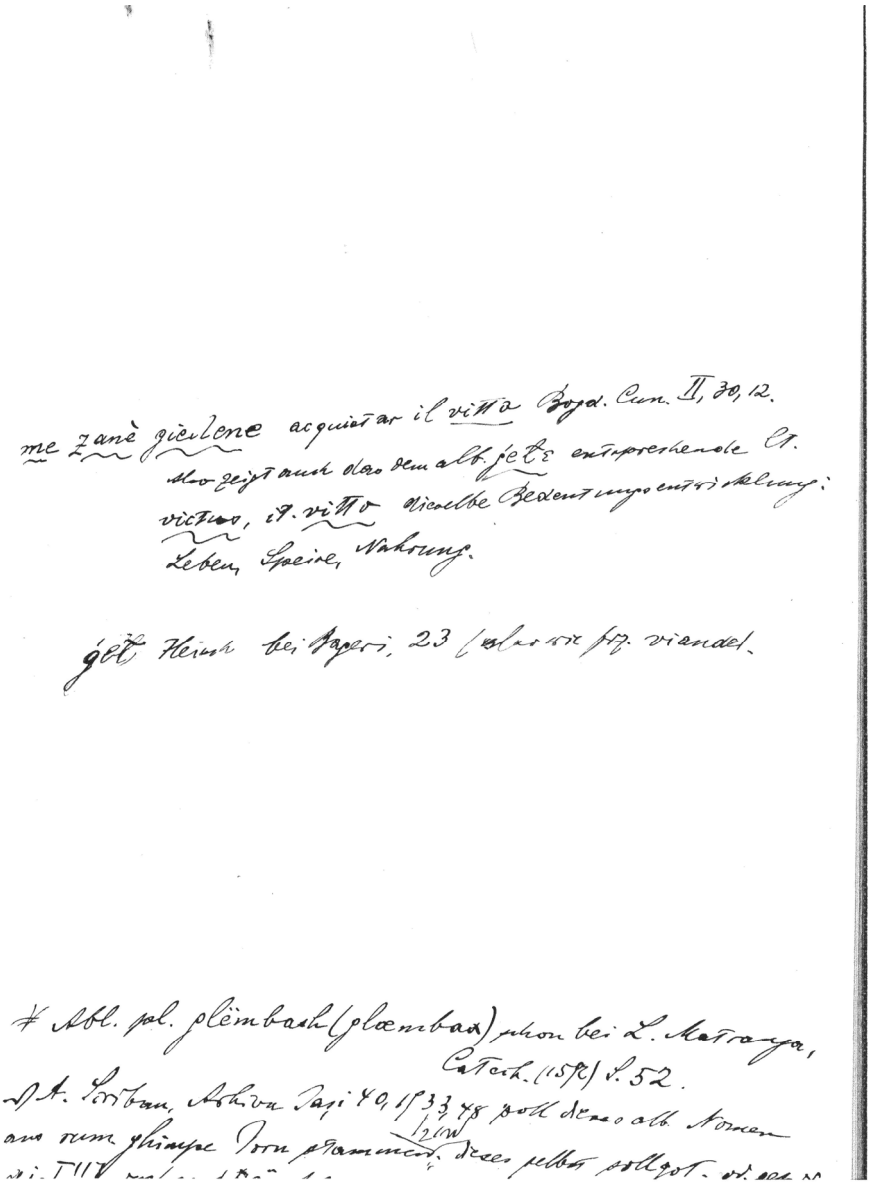
Meyer stellt E. W. 138 die Sippe als Entlehnung zu serbokroat. *jelo* Speise. Zwei Umstände sprechen gegen eine solche



Erklärung: 1. zeigen die Ortsnamen des heutigen Albaniens, die slawischen Ursprungs sind, keine Vertretung des sl. *j* durch alb. *ǵ*. Nach der österreichischen Generalkarte von Europa, 1 : 200.000 seien genannt: *Jagodina* (Blatt Elbasan), *Juranište* (ebd.), *Jalovec* (Blatt Prizren), *Jelšani* (Blatt Monastir), *Jagodina* (Blatt Durazzo), *Juga* (Blatt Skutari). Man vgl. ferner sichere Entlehnungen aus dem Sl., die gleichfalls anlautendes *j* zeigen: *jarinɛ* reif (skr. *jarina*, Meyer, E. W. 161), *jarm* Pflug (blg. *jarъm*, *jarmo* ebd.), *jugɛ* Süd (skr. *jug* ebd. 164). 2. hat *ǵełɛ*, wie sich jetzt durch Veröffentlichung eines Stückes des ältesten bisher bekannten alb. Denkmales, der Bibelübersetzung des Dom Ǵon Buzuk v. J. 1555 (Tomori Nr. 11, S. 3) zeigt, *ǵełin* er lebt (3. Buch d. Könige 17, 24) neben sich. Das Wort kann einerseits von *ǵałɛ* lebendig nicht getrennt werden, aber ebensowenig von *ǵełɛ* Speise, cal. Leben. Man vgl. nämlich z. B. ital. *vivanda* Speise: *vivere* leben. (Bei Bogdan, Cun. proph. I, 2, 5 entspricht einem alb. *ǵełɛ* in der ital. Übersetzung *vivanda*.) So erklärt sich jetzt *ǵełis* leben, wohnen (beide Bedeutungen Cun. proph. II, 3, 7) und *ǵełiń* wohnen (diese Bedeutung schon bei Bogdan, Cun. proph. I, 82, 11). Die Bedeutung ‚wohnen' (Bogd.) hat sich aus der Bedeutung ‚leben' (Buzuk, s. o.) ebenso entwickelt wie bei russ. *žitь* leben, wohnen, *žitelь* Einwohner. Einer Erklärung bedarf noch das Verhältnis des inlautenden Vokals von *ǵałɛ* lebendig zu dem von *ǵełɛ*, *ǵeliń*, *ǵelís (ǵɛłís)*. Darüber gibt eben die jetzt ans Licht gekommene Form *ǵełin* er lebt (Buzuk) Aufschluß. Es ist dies nämlich eine Bildung mit *-iń*, wie sie heute in einzelnen Dialekten (Pekmezi, Gr. 184) und bei Bogdan und Blanchus häufig ist. Cf. *apiń* (Bogd. Cun. proph. I, 14, 14), *ϑiϑiń* (Blanchus 24), *bušiń* (Bogd. l. c. I, 43, 12), *ńehen* (ebd. I, 26, 36). Wie bei letzterem Verbum (cf. Pedersen, K. Z. 36, 339) trat auch bei *ǵełin* ‚er lebt' Umlaut ein. *ǵełɛ* Speise, Leben aber ist eine postverbale Bildung wie z. B. *kartɛ* Streit: *kɛrtoń* streite (Meyer, E. W. 220).

Tosk. *ǵɛmp*, best. *ǵembi*, *ǵɛmp*, *ǵembi*; geg. *ǵem*, gr. *gl'imp*, siz. *gl'ɛmbɛ*. Dorn; *ǵep* (Kavall.) Dorn, *gl'ep* Nadel.

Die offenbar zu einer Sippe gehörigen Wörter finden sich bei Meyer, E. W. an zwei verschiedenen Stellen; während er E. W. 140 *ǵɛmp*, *gl'imp*, *gl'ɛmbɛ* zu lit. *gémbė* ein in die Wand



geschlagener Nagel stellt, vergleicht er S. 138 *gl'ep* Nadel zweifelnd mit *k'ep* nähe. Allein beide Deutungen sind unhaltbar. Denn mit Recht hat Pedersen, K. Z. 36, 334 gegen die Vergleichung von *ǵɛmp* usw. mit lit. *gémbė* die Gestalt des Anlautes im gr.-alb., das auf ursprüngliches *gl-* weist, geltend gemacht. Bestätigt wird der Ansatz eines ursprünglichen *gl* im Anlaut durch das bei Kristoforidi S. 62 verzeichnete *gem* = *ǵem* und dieses (S. 79) = *ǵemp*. Die Form *gem* gehört jenen geg. Dialekten an, die in der Gruppe *gl* die Palatalisation des Gutturals schwinden lassen (Pekmezi, Gr. S. 64). Die ganze Sippe gehört zu lit. *geliù, gélti* steche, *įgélti* einstechen, *gelonìs* Stachel.[1] *ǵémp, ǵɛmp* (beide Schreibungen gelten für das Tosk. nach Pekmezi, Gr. 246) < **gle-mo-*. Das Bedeutungsverhältnis zwischen *ǵɛmp* Dorn und lit. *geliù* stechen wird schon durch das Denominativ *ǵemboń* steche beleuchtet, findet aber auch an skr. *bódlja* Dorn, *bòdēm* steche eine Parallele. Der Auslaut von tosk. *ǵemp*, geg. *ǵem* ist ebenso zu beurteilen wie der von tosk. *trɛmp*, geg. *trem* (lt. *tremo*): auslautendes *m* wird *mp* (*mb-*) (Pekmezi, Gr. 23; Brugmann, Gr. 1^2, 908). Das Suffix des alb. Wortes ist dasselbe wie in ai. *éma-ḥ* Gang, gr. οἶμος Bahn (ai. *éti* er geht, gr. εἶσι), gr. φλογμός Brand: φλέγω, got. *doms* Urteil, Gericht: Wz. **dhē-* setzen, ahd. *strōm*, nhd. *Strom*: Wz. **sreu-* fließen, gr. ῥέω usw. (Brugmann, Gr. 2/1 ^{2}, 246 ff.). In der gr. Form *gl'imp*, die den ursprünglichen Anlaut noch erhalten hat, ist inlautendes *i* aus *ie* entstanden. Siz. *gl'ɛmbɛ* entstand neben ursprünglichem **gl'ɛmp* wie *aštɛ* f. neben *ašt* m., *vjetɛ* neben *vit*, *djaϑɛ* neben ursprünglich vorauszusetzendem **djaϑ* (s. o. s. *djaϑɛ*). — Aber auch *ǵep* Dorn (so bei Kavalliotis, Meyer, A. St. 4, 9) ist hieher zu stellen. Denn den ursprünglichen Anlaut *gl* zeigt noch *gl'ep* Nadel (Hahn, Reise durch d. Geb. d. Drin 158), deren Einreihung in die Sippe keinerlei Schwierigkeiten bereitet. Dieses Anlautes wegen ist aber Meyers Vergleichung mit *k'ep* nähe aufzugeben. Im Suffix ist *ǵep* von *ǵɛmp* verschieden; es enthält wohl ursprüngliches *-bho*-Suffix (cf. lit. *dárbas* Arbeit: *daraũ, -ýti*, lit. *garbė̃* Ehre: *giriù* lobe, *pa-liaubà* das Aufhören: *liáuti* aufhören, got. *halba* Hälfte,

[1] Die weitere etymologische Verknüpfung der lit. Wörter ist strittig. Cf. Boisacq, Dict. ét. S. 118; Hirt, Abl. S. 87; Fick I, ^{4}404; Petersson, I. F. 24, 259.



Vendlindja e Joklit - Bzenec
Jokls Geburtsort - Bisenz

Seite: lit. *szalìs* Seite (Brugmann, Gr. 2/1², 388 f.), dessen *b(h)*,[1] in den Auslaut getreten, *p* ergab und hierauf verallgemeinert wurde. Meyer nahm E. W. 138 an, *ǵep* Stachel, das er damals nur aus Thunmann 9 kannte, sei überhaupt Verwechslung mit *ǵemp*. Allein durch den Abdruck von Kavalliotis (A. St. 4), wo sich tatsächlich *ǵep* findet, hat er diese Vermutung wohl selbst beseitigt. Bei *ǵep* Garnspule, kurzes dünnes Röhrchen ist wohl von einer Bedeutung ‚spitzes Stöckchen, Stock' auszugehen (cf. etwa lit. *akstis* spitzes Stöckchen, gr. *ἀκίς* Spitze, Stachel, d. *Stecken, Stachel*).

Tosk. *ǵerε, ǵerε* breit, geg. *ǵąnε*.

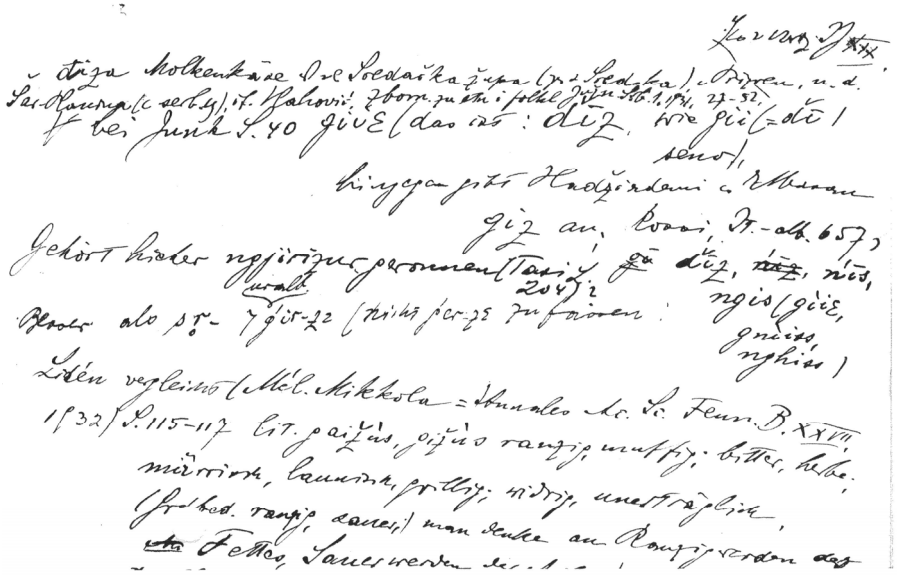
Die Schreibung der tosk. Form mit inlautendem *ε* findet sich bei Hahn und Meyer; Kristoforiđi schreibt jedoch *ǵerε*, so im Psalter, Ps. 104, 25; 119, 45, ebenso Lex. S. 76. Auch tosk. Schriftsteller schreiben *ǵerε*, z. B. Ešref Frašɛri (Diturija,[2] I, 97), Lumo Skɛndo (pseud. für Midhat Frašɛri): Lirija, Nr. 78, S. 3. Das Wort gehört zu got. *þana-seiþs* weiter, ag. *sîd* lang, weit, breit, ir. *sîth* lange, lt. *serus* spät, mhd. *seiþe* langsam, träge (idg. Wz. **sēi-* langsam, spät kommen, sich hinausziehen. Walde, E. W. 567, ²705; Fick 3⁴, 439). Das alb. Wort weist auf eine Ablautform mit Vokal *a*.

ǵizε Käse, Topfen; gelabte Milch.

Die letztere Bedeutung ist skutarinisch nach Rossi *(džiz)* und nach Bašk. 143. Das Wort gehört zu lt. *serum* Molke, Käsewasser, gr. *ὀρός* Molken, ai. *sará-ḥ* flüssig. *r* schwand vor *z* wie in *buzε* (s. o., wo auch andere Beispiele für diese Erscheinung). Das Suffix stimmt mit dem von *buzε, bl'ozε* überein. Urspr. *s* > *ǵ* wie regelmäßig vor betontem Vokal. *ie* > *i* wegen der ursprünglichen Doppelkonsonanz. In sachlicher Beziehung gilt dasselbe wie für *djaϑε*. Gerade die für *ǵizε* noch belegte Bedeutung ‚gelabte Milch' erweist die Richtigkeit der oben s. *djaϑε* Schrader entnommenen Ansicht von der ursprünglich noch völlig primitiven Bereitungsart des Käses.

[1] Cf. unten s. *škel'p*.

[2] Diturija. E pɛrkohɛšmɛ škǵip literare ðe diturake. Sel'anik 1909.

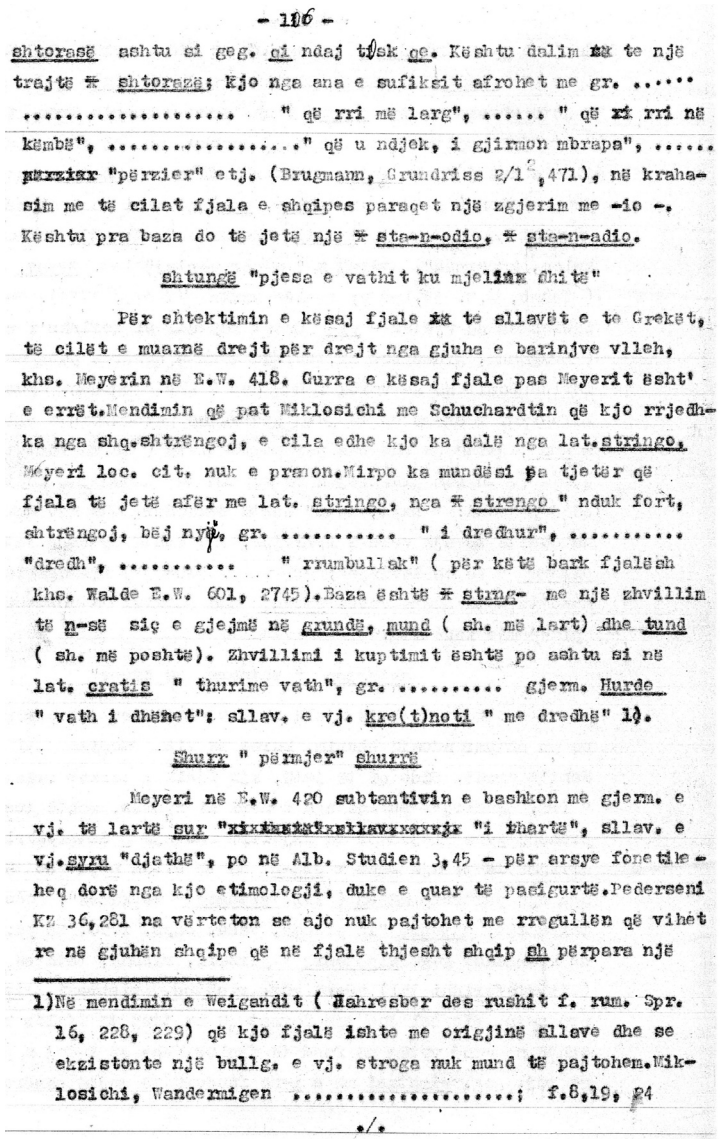


ǵoʎɛ Platte, auf die man Viehsalz legt.

Das Wort gebraucht Naim Be Frašɛrī in seinem ländlichen Gedicht Bagɛtí e Bujkɛsija (mir nur in dem Abdruck in der Zeitschrift Lirija zugänglich, hier Nr. 84, S. 2, Sp. 3). Auch Kristoforiđi verzeichnet das Wort in seinem Lex. für Permet (S. 82), ebenso Bašk. 143. Das bisher ungedeutete Wort gehört zu lit. *sûlas* Bank, as. *selmą* Brett, aksl. *slěmę* Balken, die auf einer Grundbedeutung ‚Brett' beruhen (Walde, E. W. 581, ²722; J. Schmidt, Vokalismus 2, 78). Alb. Grdf.: **sēlā*.

hɨ̄đitɛ (Bogd.) pl. Brennessel, gr. *hiϑ-*, geg. *hɨ̄ϑ* Nessel; geg. *hiđun*, *iđun*, tosk. *hiđurɛ*, *hiđɛtɛ*, *iđɛtɛ* bitter, *iđɛnoj*, *iđɛroj* erbittere, ärgere.

Durch das von Bašk. S. 160 angeführte *hɨ̄ϑ* wird Hahn, der für die geg. Form des Wortes gleichfalls Nasal angibt, jedoch Stud. II, 147 nur die Deminutivform *hɨsɛł*, *hɨϑɛs* verzeichnet — was übrigens Meyer, E. W. 152 richtig in *hɨϑɛł*, *hɨϑɛϑ* ändert — ergänzt. Welches die ältere Lautgestalt sei, insbesondere welches der ursprüngliche Auslaut sei, zeigt Bogdan, Cun. proph. I, 48, 5 durch die oben angeführte Form *hɨ̄đitɛ* (geschrieben *hijnđitè*), eine Form, die den Lexikographen bisher entging. Somit ist *ϑ* in geg. *hɨ̄ϑ*, gr. *hiϑ* ursprünglich nur im Auslaut berechtigt und von da aus verallgemeinert. Dies ermöglicht aber weitere Anknüpfung: ai. *inddhé* entzündet, entflammt, gr. *αἴϑω* brennen, aisl. *eisa* < **aidhsā* glühende Asche, ahd. *ëssa*, nhd. *Esse* usw. (Walde, E. W. 10, ²14; Boisacq, Dict. ét. 23). *h* ist unorganisch wie in *herđe* Hode für *erđe*: gr. *ὄρχις* (Meyer, E. W. 151); in der Tat zeigt die gleich zu besprechende, hieher gehörige Wortgruppe auch einen Anlaut ohne *h*. Zur Bedeutungsentwicklung von *hɨ̄ϑ* vgl. man d. *Brenn*nessel. — Hier ist auch anzureihen: geg. *iđunɛ*, tosk. *iđɛtɛ*, daneben geg. *hiđun*, tosk. *hiđɛtɛ*, *hiđurɛ* bitter, geg. *iđsním*, *hiđsnóm*, tosk. *iđɛrím* Bitterkeit, Zorn, Trauer, Ärger. Meyer, E. W. 157 stellt diese Wörter zu aksl. *jęza* morbus, slov. *jeza* Zorn usw., indem er sl. *-enz-* unmittelbar alb. *iđ-* gleichstellt, demnach für die sl. Wörter *ĝ* oder *ĝh* annimmt. Allein dagegen spricht die Natur des *z* in aksl. *jęza*, in den glagol. Denkmälern *jędza*. Dies kann aber nur aus *g* entstanden sein (Vondrák, Altkirchensl. Gr. 135).



- 116 -

shtorasë ashtu si geg. oi ndaj tësk që. Kështu dalim në të një trajtë * shtorazë; kjo nga ana e sufiksit afrohet me gr. .....
..... " që rri më larg", ... " që rri në këmbë", ..." që u ndjek, i gjirmon mbrapa", ... përzier "përzier" etj. (Brugmann, Grundriss 2/1², 471), në krahasim me të cilat fjala e shqipes paraqet një zgjerim me -io -. Kështu pra baza do të jetë një * sta-n-odio, * sta-n-adio.

shtungë "pjesa e vathit ku mjelim dhitë"

Për shtektimin e kësaj fjale në të sllavët e to Grekët, të cilët e muarnë drejt për drejt nga gjuha e barinjve vllehë, khs. Meyerin në E.W. 418. Gurra e kësaj fjale pas Meyerit është' e errët. Mendimin që pat Miklosichi me Schuchardtin që kjo rrjedhka nga shq. shtrëngoj, e cila edhe kjo ka dalë nga lat. stringo, Meyeri loc. cit. nuk e pranon. Mirpo ka mundësi pa tjetër që fjala të jetë afër me lat. stringo, nga * strengo " nduk fort, shtrëngoj, bëj nyjë, gr. ..... " i dredhur", ... "dredh", ... " rrumbullak" (për këtë bark fjalësh khs. Walde E.W. 601, 2745). Baza është * strng- me një zhvillim të n-së siç e gjejmë në gzundë, mund (sh. më lart) dhe tund (sh. më poshtë). Zhvillimi i kuptimit është po ashtu si në lat. cratis " thurime vath", gr. ..... gjerm. Hurde " vath i dhënet"; sllav. e vj. kre(t)noti " me dredhë" lq.

Shurr " përmjer" shurrë

Meyeri në E.W. 420 subtantivin e bashkon me gjerm. e vj. të lartë gur "i thartë", sllav. e vj. syru "djathë", po në Alb. Studien 3,45 - për arsye fonetike - heq dorë nga kjo etimologji, duke e quar të pasigurtë. Pedersen KZ 36,281 na vërteton se ajo nuk pajtohet me rregullën që vihet re në gjuhën shqipe që në fjalë thjesht shqip sh përpara një

1) Në mendimin e Weigandit (Jahresber des rushit f. rum. Spr. 16, 228, 229) që kjo fjalë ishte me origjinë sllave dhe se ekzistonte një bullg. e vj. stroga nuk mund të pajtohem. Miklosichi, Wandermigen .....; f. 8, 19, 24

./.

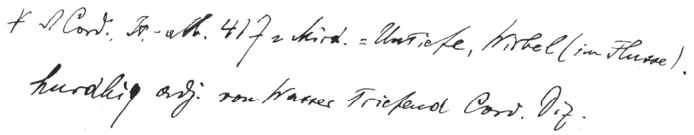
Aus dem Manuskript der Übersetzung.
Archiv des Zentrums für Albanische Studien, Tirana.

Man ist daher genötigt, falls man die Verbindung von alb. *iδεrím* usw. mit sl. *jęza*, lett. *ígstu*, *ígt* innerlichen Schmerz haben, verdrießlich, mürrisch sein, aisl. *ekke* Schmerz aufrecht erhalten will, Wechsel zwischen palatalem und velarem Guttural anzunehmen (so Brugmann, Ber. d. Sächs. Ges. 1897, 38 u. 31). Pedersen hat wahrscheinlich darum K. Z. 36, 326 die Ansicht ausgesprochen, man könne die alte Etymologie von *iδεtε* immerhin durch eine gleichwertige neue ersetzen. Dazu kommt noch, daß die Sippe von *jęza*, lett. *ígstu* usw. im Alb. eine auch im Guttural übereinstimmende Entsprechung hat (s. unten *kelk*). Dies macht die Trennung des alb. *iδεtε* usw. von der balt.-sl. Gruppe um so wahrscheinlicher. Der Verbindung von *iδεtε* usw. mit *hiϑ* Brennessel, gr. *αἴϑω* brenne usw. stehen hingegen keine Schwierigkeiten im Wege; alb. *δ* vertritt idg. *dh*.[1] Zur Bedeutungsentwicklung des alb. Wortes ‚bitter' gegenüber der Bedeutung der idg. Sippenverwandten (gr. *αἴϑω* brennen, ai. *inddhé* entzündet usw.) vgl. man aksl. *gorъkъ* bitter: *gorěti* brennen. Die weitere Bedeutung der alb. Sippe ‚Zorn, Trauer, Ärger' konnte sich aus der Bedeutung ‚bitter, brennend' entwickeln. Cf. außer d. *erbittern* = *ärgern* č. *horšiti* ärger machen, zornig machen: *hořký* bitter = aksl. *gorъkъ*, ferner p. *najątrzyć* erbittern, in Zorn bringen: aksl. *obętriti* entbrennen lassen, lit. *aitrùs* bitter, brennend im Munde (Berneker, E. W. 269).

hurδε geg. Teich, Zisterne, Sumpf; tosk. mit Wasser gefülltes Loch.

Die geg. Bedeutungen nach Bašk. S. 163, die tosk. nach Kristoforidi 481. Von den bei Meyer, E. W. 154 angeführten Bedeutungen weichen diese insoferne ab, als die obigen, von Albanesen verfaßten Wörterbücher die Bedeutung ‚tiefe Stelle im Fluß' nicht kennen. Auch ist, wie jetzt aus Kristoforidi hervorgeht — l. c. wird es für Berat angeführt — *hurdε* auch tosk., nicht nur, wie Meyer angibt, geg. Das Wort gehört

[1] Falls man die von Meyer, A. St. 3, 29, 30 vorgeschlagene Fassung der Vertretung von idg. *d* und dem damit im Alb. zusammenfallenden *dh* annimmt, wonach nach *n* immer *d*, niemals *δ* erscheint, so wäre in geg. *hiϑ*, *hīδitε* (Bogd.) *δ* aus Fällen wie *iδun* verschleppt. (Die Sippe enthält ja auch in den verwandten Sprachen Wörter mit Nasalinfix und solche ohne Nasal.)



zu apr. *wurs* Teich, lit. *júrės* Meer, lett. *jûr'a* Meer, avest. *vairi* See, ai. *vār(i)* Wasser (idg. **[e]u̯ēr-* Wasser: Walde, E. W. 691, ²860). *h* ist wie in *herδe, hiδεtε hut* (s. u.) zu beurteilen. Im Suffix vgl. man *ſapεr-δ-í* (s. u.) und das bei *buzε* Bemerkte.

hut vergeblich, leer, eitel; *hutoj* verzögere, halte hin; verdumme, betäube; *me u hutue* albern, töricht, bestürzt werden, hingehalten werden; *(h)utuem* albern, töricht.

hut vergeblich, leer, eitel, bei Meyer und Kristoforidi fehlend, findet sich bei Bašk., S. 163. *me u hutue* gebraucht Fišta in der Lahuta I, S. 22[1] (‚bestürzt werden'). Ferner verzeichnen es Bašk. 164 (u. zw. auch in der Bedeutung ‚albern, töricht werden'), Jungg 48; *hutoj* in der Bedeutung ‚verzögern, hinhalten' bei Bašk. 164; ‚verdummen, betäuben' bei Kristoforiđi 481. Die von Meyer, E. W. 155 angegebenen Bedeutungen (‚sperre den Mund auf, gaffe verwundert, verdumme') bedürfen also einer wesentlichen Ergänzung. Alle erwähnten scheinbar so verschiedenen Bedeutungen lassen sich sehr wohl vereinigen. Auszugehen ist von *hut* vergeblich, leer, eitel, das sich zu gr. *αὔτως* leer, vergeblich, eitel, *αὔσιος* dass., *(Ϝ)ετός* ohne Grund, umsonst, *(Ϝ)ετώσιος* vergeblich, unnütz, got. *auþeis*, ahd. *odi* leer stellt. Das alb. *hut* stimmt mit gr. *αὔτως*, *αὔσιος* in der Bedeutung vollkommen überein und gehört wie die genannten Wörter zu ai. *ava*, lt. *au-*, *vĕ*, pr. *au-*, aksl. *u-* weg (Brugmann, Gr. 2/1², 408; Froehde, BB. 20, 194; Boisacq, Dict. ét. 104, 293; Weigand, Deutsch. Wb.⁵, 2, 330; Walde, E. W. 51, ²70). Auch morphologisch herrscht zwischen *αὐ-τως*, *αὔσιος* < *αὐ-τ-ιος*, got. usw. *auþeis* (cf. Schulze, K. Z. 40, 414, Anm. 1) und *hut* Übereinstimmung. Dem Vokalismus nach steht *hut* zu den angeführten Wörtern im Ablautsverhältnis; falls got. *us-*, *uz-*, ahd. usw. *ur-* aus-, heraus, von — weg tatsächlich, wie Brugmann, K. V. G. 468, 463; Holthausen, I. F. 17, 293 annehmen, zu dieser Sippe *au̯e-* gehören (cf. aber auch W. Lehmann, Das Präfix *uz-* S. 10), so wären sie bezüglich des Vokalismus mit

[1] Lahuta e maltsiis. Kânge Populloré. Zwei Teile, beide anonym und ohne Angabe des Ortes und Jahres erschienen. Verfasser dieser Gesänge ist Ǵ. Fišta, Priester des Franziskanerordens in Skutari. Heft 2 ist in Zara gedruckt.

† Dafür: Urdhajë Urllajë Name eines Fließ[wasser]s in Kurbë
ÄD 7, 1931, 572 a 22, 541 a 17; dessen Zufluß:
Urdhajel ebd.

† dieher wohl noch: koha e ballkutës Schulterknochen, -bein
(Cordignano D 78).
me u kutlue auf der Bärenhaut liegen (Godin,
WB 1,
kutrojë dumme Frau, Törichte Frau (Kurbë, Prralla 105,
Cordignano, D 7, alb. 15, 60.
[entlehnt Suffix komplex. -rr + ojë] 7.

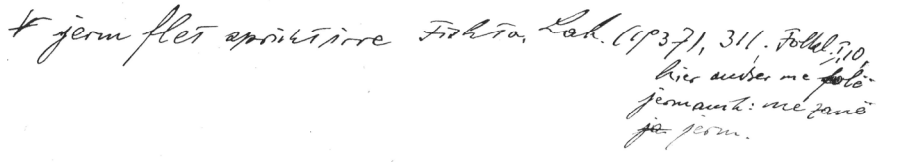
hut zu vergleichen. Das anlautende *h* ist unorganisch; Rossi schreibt *utuem* (cf. den vorigen Artikel). Die weiteren Bedeutungen der Sippe fließen aus der besprochenen ‚leer, eitel, vergeblich, nichtig'. Die Bedeutung ‚verzögern, hinhalten' ergibt sich aus dieser ohne Schwierigkeit (‚vereiteln'). Die Bedeutungsentwicklung ‚leer, nichtig, albern, töricht' (*me u hutue, [h]utuem, hutoj* in der von Kristoforidi und Meyer angegebenen Bedeutung) findet an mhd. *œde* unbewohnt, leer, eitel, dumm, töricht eine Parallele.

jē f. Erlaubnis, Urlaub.

Pedersen, Festskrift t. Thomsen 253 findet Meyers Zusammenstellung (E. W. 162, A. St. 3, 40) mit lt. *jus* Recht, ai. *yō-ḥ* Heil, Wohl wegen des Anlautes nicht zwingend (cf. auch Brugmann, Gr. 1^2, 277). Sichere Hinweise auf die Unterscheidung von idg. *i̯* und *j* (halbvokalischem und spirantischem *j*) im Alb., die Meyer l. c. annimmt (alb. *j*, *ǵ*), fehlen nämlich. Bei Zusammenstellung mit ai. *ávi-ḥ* günstig, *ávaḥ* n. Befriedigung, Gunst, Beistand, *ávati* freut sich, fördert, hilft, schützt, gr. *ἐνῆής* wohlwollend, mild, *ἀΐτας* Freund, Geliebter, got. *avi-liuþ* Gnade, Dank usw. (Walde, E. W. 53, ^{2}71 f. idg. Wz. *au̯e-* lieb, gern haben) erklärt sich das anlautende *j* als hiattilgend. Zur Bedeutung vgl. man alb. *dašɛ́ɛ* Erlaubnis (Pedersen, A. T. 115): *dašurɛ* geliebt, *deša* liebte, ferner d. *Erlaubnis, Urlaub*: *lieb* (Kluge, E. W. ^{7}, 118), mhd. *gunst* = Wohlwollen, Erlaubnis. Alb. Grundform: *au̯-i̯a* mit Umlaut von *a* > *e*.

jerm rasend, wahnwitzig (Bogdan); *hjerm* dass. (Rossi). ✗

Bogdan gebraucht das Wort Cun. proph. I, 35, 11 (= it. *frenetico*). E. W. 163 zitiert Meyer das Wort nach Rossi, gibt jedoch keine etymologische Deutung: gr. *ὄρωρα* bin erregt *ὦρτο* erhob sich, lt. *orior* sich erheben, got. *rinnan* rennen, laufen (Walde, E. W. 436, ^{2}547). Der Anlaut zeigt hiattilgendes *j*, wie *jap* gebe neben *ap* (Pedersen, Festskrift t. Thomsen 247), *jē* Erlaubnis (s. o.). *-m-* ist dasselbe Partizipialsuffix wie in den altskutar. Formen *bām, besuem, ńjermuem* (Bogdan, Cun. proph. I, 22, 6), *bīm* geboren, entsprossen (ebd. I, 83, 13), das auch schon oben in *burmɛ* festgestellt wurde. Es ist mit dem Suffix in aksl. *vezomъ, chvalimъ*, lit. *vẽžamas*, ai. *kṣāmá-ḥ* ver-



kohlend, versengt, *bhīmá-ḷ* furchtbar, lt. *opīmus* nährend, fruchtbar, fett, wohlgenährt gleichen Ursprungs und stellt wohl eine lautliche Variante von *-meno-* dar (Brugmann, Gr. 2/1², 232; K. V. G. 111), die ursprünglich nach Konsonanten, langen Vokalen, Diphthongen berechtigt ist.

kandɛ (geg.), *kɛndɛ* (tosk.) Gefallen, Appetit.

Das geg. Wort verzeichnen Jungg, S. 54 (geschr. *kânne*); Bašk. 180 (cf. Meyer, A. St. 6, 6, 19), das tosk. Meyer, A. St. 5, 85. Meyer stellt an dieser Stelle das Wort zweifellos richtig zu dem gleichbedeutenden *ɛndɛ* und knüpft daran die Vermutung, es könnte aus Verschmelzung von *ka ɛnda* es gelüstet mich, macht mir Vergnügen entstanden sein. Gegen eine solche morphologische Erklärung — Zusammensetzung mit *ka* hat — ergibt sich jedoch der Einwand, daß sie im Alb. ohne Analogon dasteht. Es ist daher wohl rätlich, auch in diesem Wort eine Zusammensetzung mit dem bei *gðent, gðiń* bereits besprochenen und unten noch zu erwähnenden Präfix *ko-* zu erblicken und es sohin auch morphologisch einem d. *Gelüste* gleichzusetzen, zumal Meyer, E. W. 5 auch andere mit Präfix gebildete Sippenverwandte wie *prɛń* erquicke, gefalle, *prēhem*, ruhe, habe Wohlgefallen nennt.

kapasɛ Ölfaß.

Das Wort bezeugt Pedersen, A. T. 54 (Glossar 139); es gehört unmittelbar zu alb. *kap* fasse (cf. d. *Faß, Gefäß*: *fassen*, d. *Hafen*: lt. *capio*, lt. *capis*, *capedo* Henkelschale: *capio*) und des weiteren zu lt. *caput-itis*, ai. **kaput* in *kapucchalam* Haar am Hinterkopf, Schopf, aisl. *hǫfuð*, got. *haubiþ*, ahd. *houbit*, nhd. *Haupt* (die drei letztgenannten vielleicht durch Vermischung mit einem zu ai. *ka-kúbh-* Spitze, Gipfel gehörigen Wort mit *u*-Diphthong in der Wurzelsilbe: Brugmann, Gr. 2/1,² 428; Bartholomae, I. F. 5, 226; Walde, E. W. 96, ²129, wo weitere Literaturangaben). Daß die zuerst genannten Wörter *caput, hǫfuð* zu *capio* gehören, zeigt Johansson, Beitr. z. gr. Sprache 136. Lt. *capit-*, got. *haubiþ* weisen gegenüber *caput*, ai. **kaput*, die den schwächeren Stamm *kaput-* wiedergeben, wohl auf einen stärkeren Stamm **kapu̯ot-*, *kapu̯et-*, bezw. *kaup-u̯et-* (Brugmann, l. c.). Derselbe Stamm liegt dem alb. *kapasɛ* zugrunde,

† Diese Erklärung ohne Nennung von Meyer-Lübke wiederholt bei Sh.
Buzuku ZDMG 1935, 104.

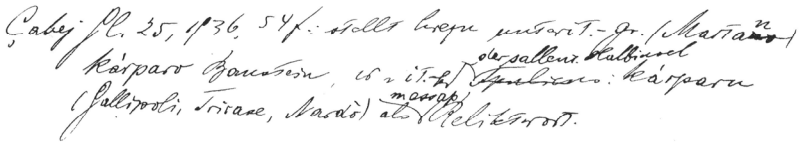
das also auf **kapu̯ot-i̯a* zurückgeht. Da aber *kapasɛ* etymologisch nicht von alb. *kap* fasse, andererseits morphologisch auch kaum von lt. *capit-is*, got. *haubiþ* usw. getrennt werden kann, die letztgenannten Wörter jedoch zur Sippe von lt. *capio* gehören, ergibt sich aus dem idg. Gepräge tragenden *kapasɛ* der Schluß, daß auch alb. *kap* idg. Erbwort und nicht Entlehnung aus türk. *kapmak* fangen, erhaschen ist. Damit kommt Meyers ursprüngliche Ansicht (BB. 8, 185) wieder zu ihrem Rechte, während er E. W. 174 dem alb. Verbum fremden Ursprung zuschreibt.

kapitem atme schwer.

Das Wort stimmt in der Bedeutung vollkommen zu lit. *kūpčiju*, *kūpčti* schwer atmen, zu dem es im Ablautsverhältnisse steht. Zur gleichen Sippe gehören (cf. Wiedemann, I. F. 1, 256) gr. *καπνός* Rauch, *καπύω* hauche aus, lt. *vapor* Dunst, Dampf, Brodem, got. *afhvapjan* ersticken, lit. *kvãpas* Hauch, Duft, Wohlgeruch, *kvepiù*, *-ėti* duften, *kvėpiù*, *kvẽpti* hauchen, *kvėpà* der kurze Atem, aksl. *kypěti* sieden, č. *kopet* Ruß. Als alb. Grundform ergibt sich: **k(u̯)ap-*. Zum Schwund des *u̯* in der Sippe vgl. man Hirt, Handb. d. gr. Laut- u. Formenl. 135, 144 und zuletzt Niedermann, I. F. 26, 46, wo weitere Literaturangaben. Meyer vermutet E. W. 176 zweifelnd Entlehnung aus ngr. *κόπος* Mühe. Allein einer solchen Herleitung widerspricht die Vertretung des inlautenden Vokals (cf. Thumb, I. F. 26, S. 7 und 9). Morphologisch gehört das Verbum zu den zahlreichen Zeitwörtern auf *-ís*, welche Kategorie auch Erbwörter ergriffen hat; man vgl. z. B. *svaritem* hänge herunter neben *svarem* (Kristoforidi, Lex. 366).

karpɛ, *karmɛ* Fels, Klippe.

Die Wörter bezeugt Kristoforidi, Lex. 144 für Dibra und Baškimi 182, 183; sie stellen sich zu der besonders im Germ., aber auch in den anderen Sprachzweigen vertretenen idg. Wurzel **(s)kerep-*, einer Weiterbildung zu *sker-* (Fick 3^4, 456). Cf. insbes. norw. *skarv* nackter Fels, mhd. *schrove*, *schrof*, *schroffe* Felsklippe, Steinwand, *schraf* dass., lit. *kerpù* schneide, ai. *kṛpāṇa-ḥ* Schwert. Während die genannten germ. Wörter in der Bedeutung vollkommen zu dem Alb. stimmen, vergleiche

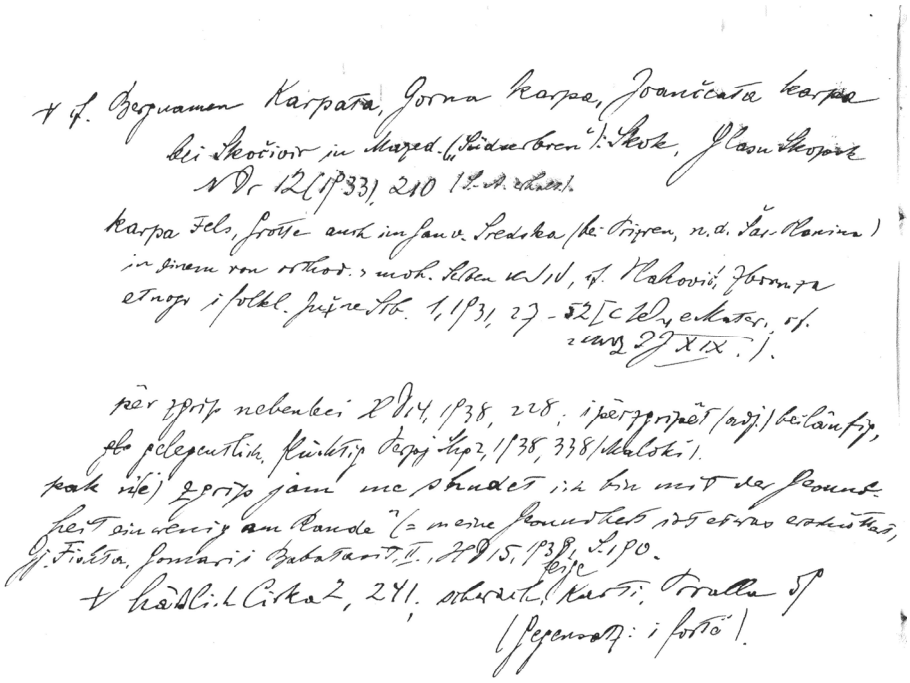


man für das Bedeutungsverhältnis des lit. *kerpù* schneide zu alb. *karpɛ* Fels lt. *seco* schneide: *saxum* Fels (Walde, E. W. 548 = ²681). In morphologischer Hinsicht ist alb. *karmɛ* < **karp-n* mit *m* < *-pn-*, wenn anders die Schreibung bei Kristoforidi richtig ist. Bašk. schreibt neben *karmɛ* allerdings auch *karme*.

škrep, *krep* 1. Fels, fester Sandstein (diese Bedeutung nach Bašk. 426), 2. Abhang (so Meyer und Kristoforidi), *zgrip* Rand sind gleichfalls hier einzureihen. *škrep*, *zgrip* enthalten *tš* < *dis*. Meyer, E. W. 205 zieht ital. *greppo* vorspringender Fels heran, eine Deutung, die mit der hier gegebenen im Grunde nicht unvereinbar ist — Meyers weitere Anknüpfung des im Rom. fremden Wortes an ahd. *klëp* Klippe müßte allerdings aufgegeben werden — jedoch den Anlaut von *škrep*, *zgrip* unberücksichtigt läßt. In semasiologischer Hinsicht verhält sich *zgrip* Rand zu der hier besprochenen Sippe mit der Bedeutung ‚schneiden' (lit. *kerpù*) wie russ. *rubz* Rand: *rubítь* hauen, schneiden.

kɛék, *keik*, *kek* böse, schlecht, zornig.

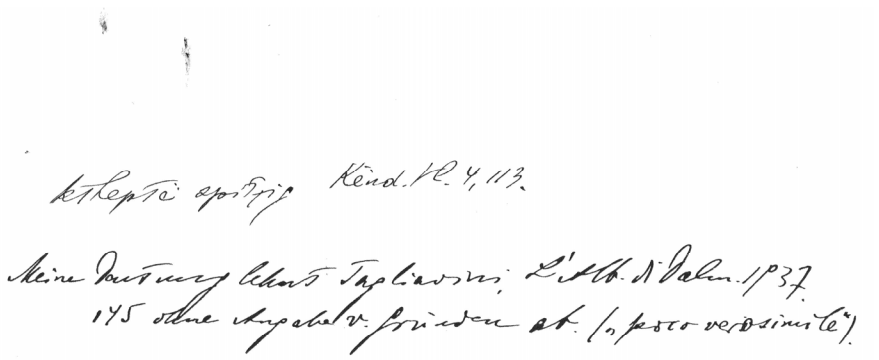
Seine ursprüngliche Deutung (E. W. 184: gr. *κακός*) hat Meyer, A. St. 5, 85 zurückgenommen und durch eine andere ersetzt. Darnach soll das Wort aus lt. *cadūcus* entlehnt sein, indem *keik* die Grundform sei. Mit Recht wendet sich Pedersen, K. Z. 36, 327 auch gegen diese Deutung, da sie des Vokals wegen unmöglich ist. Denn um zu der bei Kavalliotis (Meyer, A. St. 4, 59) verzeichneten Form *kɛék* zu gelangen, müßte man von einem lt. **cadōcus* ausgehen. Doch findet sich hievon sonst keine Spur. In Wahrheit wird man für das Alb. von *kɛék* als Grundform auszugehen haben, da man, wie sich gleich zeigen wird, von dieser Form sehr wohl zu *keik*, *kek*, nicht aber umgekehrt von *keik* zu *kɛék* gelangen kann. Trennt man nun *kɛ-ek*, so ist *kɛ* das mehrfach besprochene Präfix (: lt. *co-*, *com-*); *-ek* gehört zu lett. *ígnis* sauer, böse, Murrkopf, *ígstu*, *ídſu*, *ígt* innerlichen Schmerz haben, verdrießlich sein, aksl. *jędza* Krankheit (*dz* < *g*), slov. *jeza* Zorn, p. *jędza* Furie, böses Weib, lt. *aeger* verstimmt, unwohl, krank, vielleicht anord. *ekki* Schmerz, Betrübnis (Walde, E. W. 10 f., ²14 f.; Berneker, E. W. 268 f.; Zupitza, Guttur. 161; Fortunatov, Arch. f. sl. Phil. 11, 573). Aus den angegebenen Bedeutungen



der Angehörigen dieser Sippe lassen sich auch alle weiteren Bedeutungen des alb. Wortes, wie sie auch sonst verzeichnet werden (z. B. Hahn, A. St. 2, 44: scharf von Essig und Hunden: cf. lett. *ígnis* sauer, böse, ferner Pedersen, Alb. T. 139: *benem keḱ* ich werde krank: cf. lt. *aeger*), begreifen. Zur Zusammensetzung eines Adjektivs mit *kɛ* vgl. man aus dem Alb. selbst das unten zu besprechende *kɟiełł*, ferner lt. *concavus, compos, concinnus*, d. *getreu, gesund, gerecht*. Als Grundform des stammhaften Bestandteiles ist wohl *-aigi̯o-* anzusetzen. *ḱ* entstand im Auslaut und wurde verallgemeinert. Aus *kɛéḱ* entstand **kɛíḱ* = geg. (Blanchus) *keiḱ* vermöge Beeinflussung des *e* durch nachfolgendes *ḱ* wie sie auch im pl. *štiǵe*: *štek* Durchgang, *briǵe*: *brek* Ufer (Pekmezi, Gr. S. 57, 90, 285) zu beobachten ist. Weiterhin entstand aus *kɛéḱ keḱ*, ganz ebenso wie *pył* Wald aus **pɛył* < lt. **padūlem* für *palūdem* (so schon Miklosich, Die rom. Elem. i. Alb., S. 46) oder das unten zu besprechende *zī* aus **zɛí*. Wenn bei den enklit. Pronominalformen *mɛ* + *e* *ma* ergibt (Pekmezi, Gr. 132), so ist dies keine Instanz gegen diese Erklärung von *keḱ*. Man beachte, daß es sich bei *mɛ* + *e* um enklitische, also tonlose Silben handelt, während bei *keḱ, pył, zī* die zweite der zu kontrahierenden Silben betont ist.

kɛnaḱ befriedigen, ergötzen, vergnügen.

: lit. *pranókti* einholen, erreichen, lett. *nāku, nākt* kommen. *kɛ-* in *kɛnaḱ* ist das schon des öfteren besprochene Präfix. In semasiologischer Hinsicht ist das Verbum nach der gegebenen Analyse eigentlich ‚erreichen, zureichen, zusammenkommen', Bedeutungen, die leicht zu der oben gegebenen hinüberleiten: cf. lt. *convenire* zusammenkommen, dann: passen, befriedigen, ahd. *biquāmi* passend, tauglich, nhd. *bequem*, ags. *gecwēme* passend, angenehm: got. *qiman*, nhd. *kommen* (Kluge, E. W.[7], 48; Fick 3[4], 61), ferner d. *hinreichend, zureichend* = *genügend*. Zur Entwicklung der Bedeutung ‚ergötzen' aus der hier angesetzten Grundbedeutung vgl. man d. *Vergnügen*: *genügen*, mhd. *vergenüegen, vernüegen* zufriedenstellen (: ahd. *ginuog*, got. *ganōhs* genug und weiterhin zu ai. *aśnóti* erreicht, erlangt, lt. *nanciscor* Brugmann, K. V. G. 148; Walde, E. W.[2], 506).



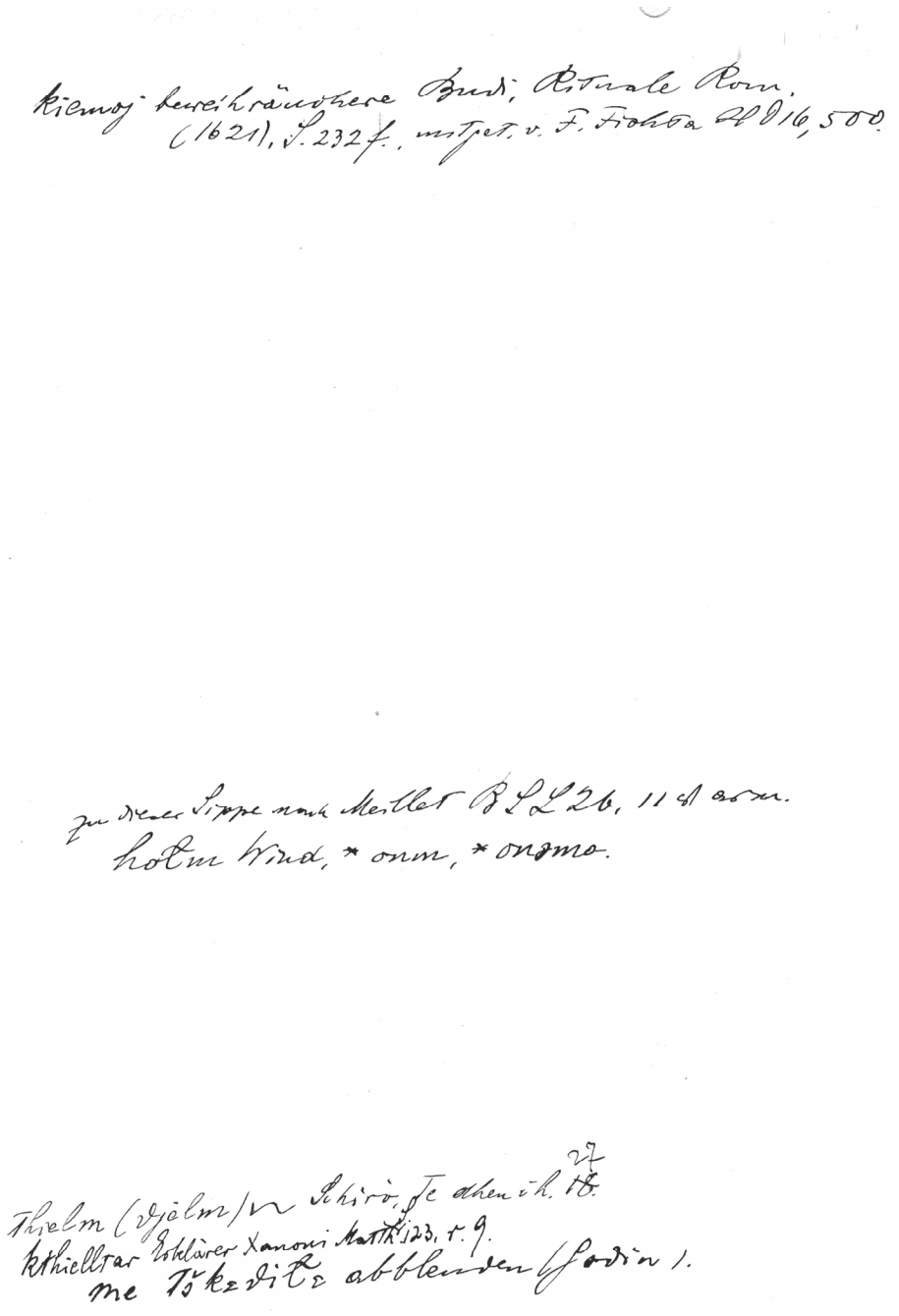
kem, *ḱem* Weihrauch, *kɛńem*, *gnem* dass.

kem ist die speziell skutar. Form, die durch Jungg, S. 56; Bašk., S. 189 bezeugt ist. Meyer, E. W. 222 führt geg. *ḱem* an (cf. auch Kristoforiđi, S. 184) und stellt dies zweifelnd zu sl. (russ. usw.) *čadъ* Rauch als **ked-mo*. Da die idg. Wz. **qu̯ēp-* (gr. *καπνός*, lt. *vapor*, lit. *kvepiù* dufte) im Alb. vertreten ist, u. zw. durch *kapitem* (s. o.), hingegen eine Wz. **ked-* allein stünde, so empfiehlt es sich wohl, auch *kem*, *ḱem* zu jener Basis zu stellen. Grundform *k(u̯)ep-no*. Dies hat den weiteren Vorteil, daß die angesetzte Grundform auch im Suffix mit gr. *καπνός* Rauch stimmt. *pn* > *m* wie in *ǵumɛ* Schlaf: *ὕπνος*. Semasiologisch ergeben sich keine Schwierigkeiten. Zur Ablautsstufe vgl. man insbes. lit. *kvepiù* dufte. Die Behandlung des Anlautes *k(u̯)* ist dieselbe wie bei *kapitem* (s. o.). Skut. *kem* verhält sich zu sonstigem *ḱem* wie skut. *đet* zehn zu sonstigem *đjetɛ*.

Meyer führt E. W. 222 unter *ḱem* auch das von Blanchus S. 178 bezeugte *gnem* tus an, freilich, ohne sich über das lautliche Verhältnis zu *ḱem* auszusprechen. Nun bezeugt Kristoforiđi, Lex. S. 184 für Berat *kɛńem*. Es ist völlig klar, daß dieses tosk. Wort mit dem von Blanchus angeführten geg. *gnem* identisch ist. *g* steht für *k* im Anlaut, wie oft; *ɛ* in unbetonter Silbe wird auch sonst unterdrückt. Damit entschwindet aber jede Möglichkeit, das Wort mit *kem*, *ḱem* zu vereinigen. Vielmehr ist es in *kɛ-ńem* zu zerlegen, worin *kɛ* das wiederholt erwähnte Präfix ist. Berat. *-ńem*: — *nem* bei Blanchus wie *ḱem* : *kem*, *đet* : *đjetɛ*. Etymologisch ist *-nem*, *-ńem* aber nichts anderes als der alb. Reflex von gr. *ἄνεμος* (mit Abfall des anlautenden Vokals, der auch sonst im Alb. zu beobachten ist: *tetɛ* acht: *ὀκτώ*, *ndēr* Ehre aus lt. *honōrem*, *ngushtɛ* eng aus lt. *angustus*, Pekmezi, Gr. 51). Über die weitere Verbreitung der Sippe im Alb. s. Meyer, E. W. S. 5 *(ą̨j)* und oben unter *kandɛ*, *kɛndɛ*. In semasiologischer Hinsicht vgl. man insbesondere sl. *vonja* Duft.

kϑiel adj. rein; *kϑiel*, *kɛϑiel*, geg. *kϑīl* heitere auf; *ϑjeshtɛ* echt, rein, unverfälscht.

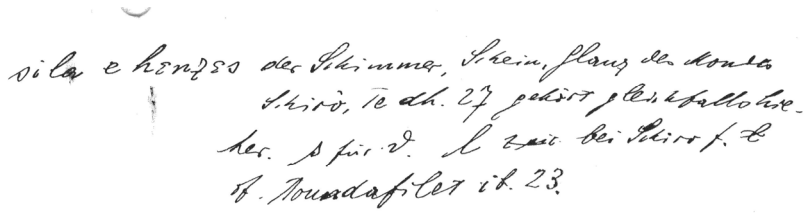
Die Morphologie der Wörter wird durch Gegenüberstellung einerseits von *kϑiel* und *ϑjeshtɛ*, andererseits von *kϑiel* und siz. *fjeγɛ* heiter, *fjeγonem* bei Schiro (= *kϑielloj* erkläre bei Bašk.) klar. Denn *kϑiel* neben *fjeγɛ* zeigt in *k* das bekannte



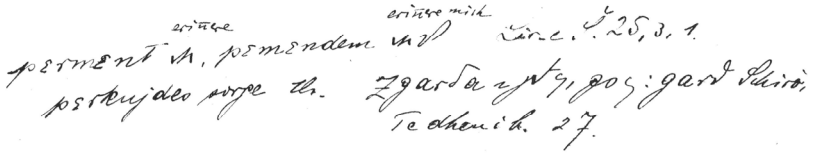
Präfix, wobei zu beachten ist, daß Kristoforidi, Lex. 149 *kɛϑiel* als die tosk. Form angibt. Andererseits ergibt *kϑiel* neben *ϑještɛ* die Abtrennung eines suffixalen *-l-* in *-ϑiel* (wie gleich unten gezeigt wird). Wir erhalten auf diese Weise als Stamm alb. **ϑe-*, das Reflex der idg. Wz. *(s)k̂ēi̯-* ist, sich also zu sl. *sinǫti* erglänzen und wohl auch zu got. *skeinan* scheinen, ai. *chāyā* Glanz, Schimmer (cf. Pedersen, K. Z. 36, 318; Hirt, BB. 24, 263; PBB. 23, 353; Walde, E. W. 80, ²107; Fick 3⁴, 462; Feist, E. W. 237) stellt. Das Verbum *kϑiel* ist von einem bei Budi und Bogdan noch erhaltenen und auch bei Bašk. verzeichneten Adjektiv *kϑiel* ausgegangen, das idg. *-lo-*Formans enthält (cf. sl. *teplъ* warm, *gnilъ* verfault, lit. *putlùs* aufgeblasen, ahd. *steigal* steil; Brugmann, Gr. 2/1², 362). Auch im siz. *fjeγɛ* ist dieses Adj. noch erhalten; siz. $\gamma < l$. Zur Zusammensetzung eines Adj. mit *kɛ* vgl. man das oben unter *kɛélk* Bemerkte. Die hier zu beobachtende Denominativbildung des Alb., die ohne Hilfe einer *i̯o-*Ableitung vollzogen wird, ist dieselbe, wie ein *zɲat, nɲat* verlängere (: *i ɲatɛ* lang), *tšmal* tue, daß die Sehnsucht vergeht (: *mal* Sehnsucht), *zbarϑ* mache weiß (: *i barδɛ* weiß), *stɛrvít* gewöhne (: *vjet* Jahr). Cf. Pekmezi, Gr. 227. *ϑještɛ* enthält *sto-*Suffix. Man vgl. *vješt e parɛ* September: *vjeľ* halte Weinlese, Meyer, E. W. 475). Der Bedeutung nach verhält sich *ϑještɛ* echt, rein, unverfälscht zu *kϑiel* heitere auf und der Wz. *sk̂ēi̯-* wie sl. *čistъ* rein zu lit. *skáistas skaistùs* hellglänzend, hehr strahlend und der gleich bedeutenden Wz. *sqēi̯-* (Pedersen, I. F. 5, 73, Ark. f. nord. fil. 20, 283; Walde, E. W. 97, ²107; Berneker, E. W. 158, 122). — Während Meyer im E. W. die eben besprochenen Wörter nicht deutet, hat Bugge, BB. 18, 191 eine Erklärung von *kϑiel* gegeben, die er selbst als ‚kühnen Versuch' bezeichnet. Das Verbum entstand nach Bugge etwa in der Verbindung *(boreanus) convertit *diellan*, was Alb. zunächst *kɛrϑ diel* ergab; dies sei zu *kɛϑiel, kϑiel* verschmolzen und später mit einem Objekt verbunden worden. Doch dürfte es wohl schon die Existenz von *ϑještɛ* klar machen, daß hier keine Entlehnung vorliegt.

kľirtɛ Tal.

Meyer verzeichnet das Wort E. W. 192 ohne Erklärung; in den später erschienenen A. St. 4 (Wortverzeichnis des Ka-



vila e hengës der Stein, Platz der Donau
Shirò, Te dh. 27 gehört gleichfalls hie-
her. S für d. Anl. bei Shirò f. L
B. Foundafilet ib. 23.

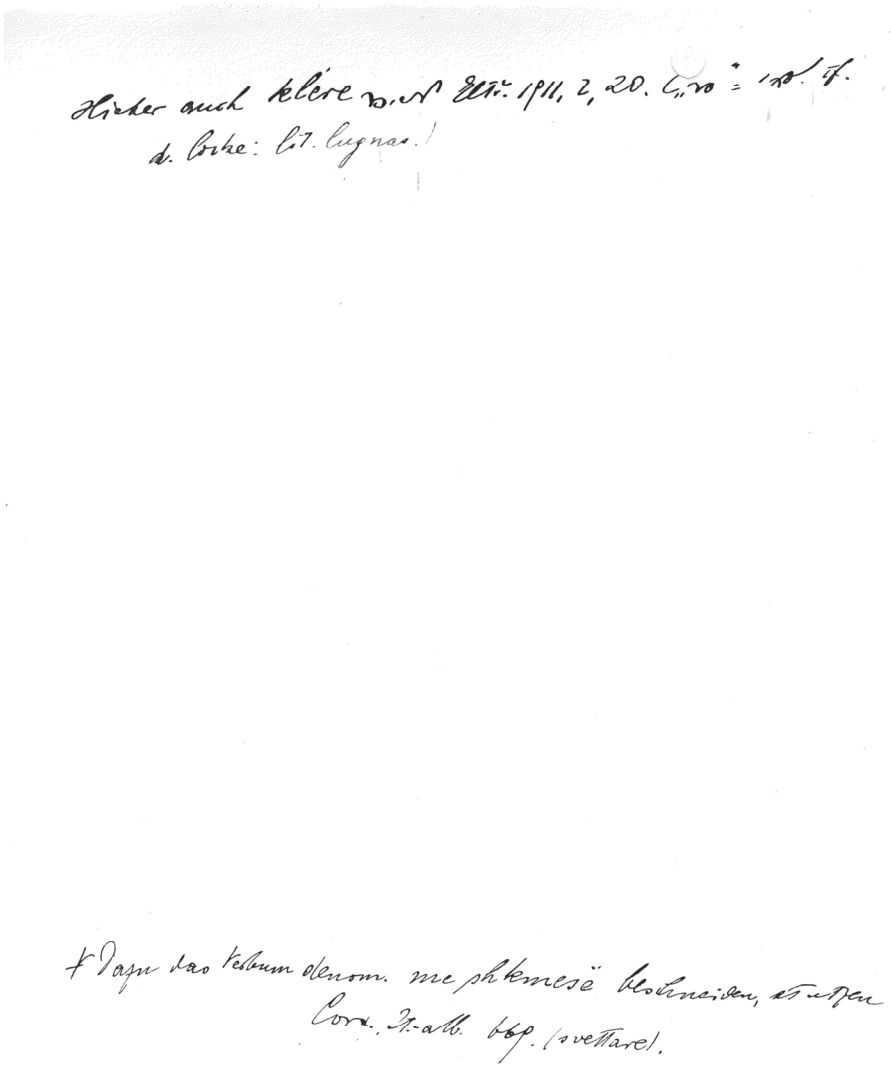


pesmentë sh. pesmendem sh. ertüre mit Turc. J. 25, 3. 1.
pesmendës vorige th. Zgarda zpt 9, 905: gard Shirò,
Te dhen ib. 27.

valliotis) bezeichnet er S. 76 das Wort als unklar. — Einen Fingerzeig für die Erklärung gibt die Erwägung, daß Kavalliotis' Wortverzeichnis einen alb. Dialekt wiedergibt, der die Gruppe Guttural + *l* nicht erhält; cf. *ǵuhɛ* Zunge (A. St. 4 37): gr.-alb. *gľuhɛ*, *kütš* Schlüssel (ib. S. 67) gegenüber südtosk. (Berat) *kľütš* (Kristoforiđi, S. 159), sl. *ključ*. Somit ist der Schluß berechtigt, daß in *kľirtɛ* die Gruppe *kl'-* nicht ursprünglich ist, demnach zwischen *k* und *l'* ein Vokal ausfiel. Man kann also in *kľirtɛ* das öfter besprochene Präfix *kɛ* + *li-r-tɛ* finden, worin *tɛ* das von Meyer, A. St. 2, 76 f. besprochene alb. Suffix ist (cf. *liktɛ* = *lik* böse, mager, *afɛrtɛ* benachbart: *afɛr* nahe usw.), das weiterbildend an Adjektiva gefügt wird. Das so erhaltene *-lir-* stellt sich zu lett. *leija* Tal, das mit lt. *lituus* Krummstab der Auguren, gekrümmtes Signalhorn, got. *liþus*, ahd.usw. *lid* Glied auf eine Wz. *lei-* biegen weist (cf. Walde, E. W. 425, 345, ²437, 533; Fick 3⁴, 365; Persson, Wurzelerw. 187; Johansson, I. F. 19, 120 Anm.); alb. *-lir-* ist aus der Wurzel mit *-ro-*Suffix gebildet wie gr. *πικρός* scharf, bitter (eigentl. ‚stechend'), akol. *pɩstrɔ* bunt: Wz. *peiḱ-* stechen, sticken, ahd. *muntar* lebhaft, frisch, eifrig, behend, aksl. *mǫdrɔ*: got. *mundon* sein Augenmerk auf etwas richten, gr. *μαθεῖν* lernen (Brugmann, Gr. 2/1², 349), aksl. *bɔdrɔ* wachsam: *bdĕti* wachen (ebd., Berneker, E. W. 105 ff.). Das Bedeutungsverhältnis von alb. *k-lir-tɛ* Tal, lett. *leija* Tal und Wz. *lei-* biegen ist dasselbe wie jenes von lit. *lankà* Tal, Wiese und *leñkti* biegen, lt. *vallis* Tal und Wz. *u̯al-* biegen (cf. aisl. *valr* rund, lit. *apvalùs* rund, Walde, E. W. 647), gr. *ἄγκος* Tal: *ἄγκυλος* krumm, ai. *añcati* biegt (Boisacq, Dict. ét. S. 7; Prellwitz, E. W.², 4; Walde, E. W. 29, ²40).

kmesɛ, *kɛmés*, *kamés* f. Hacke, Hippe.

Das Wort, bei Meyer, E. W. 193 unerklärt, stellt sich zu alb. *kep* behaue Steine, haue aus (Meyer, E. W. 185; zur Bedeutung cf. auch Kristoforiđi 152), lit. *kapóti*, lett. *kapāt* hacken, hauen, lit. *kaplỹs* Hacke, aksl. *kopati* graben, hauen, gr. *σκάπτω* graben, *σκαπάνη* Grabscheit, Hacke (Solmsen, Beiträge z. gr. Wortforsch. I, 196 f.; Prellwitz, E. W.², 236; Walde, E. W. 94 f., ²127, 684). Alb. Grundform: **kapnetiā* oder **kopnetiā*, in der *pn*, wie in *ǵumɛ* Schlaf < *supnos*: gr. *ὕπνος* *m* ergab. Das Suffix ist dasselbe wie in *gɛresɛ*, *bresɛ* (s. o.),



ferner in *tšɛlésɛ* Stößel. **kopnetį̄ā* erweist sich als Bildung aus dem Präsensstamm, wie ja auch *gɛresɛ* aus dem Präsensstamm gebildet ist. Der zugrundeliegende Präsensstamm ist ein Nasalpräsens, wie es auch durch die verwandten Sprachen (cf. čech. *kopnouti*) belegt ist. — *-ne-* in **kapnetį̄ā*, *kopnetį̄ā* entstand aus *-neu-* (Typus: ai. *stṛṇṓ-ti*, *tanṓ-ti*). Die idg. Flexion *-neú- -nu-* dürfte also im alb. uniformiert worden sein.

knełem erhole mich, werde wieder lebendig.

Schreibung und Bedeutung nach Pisko, Handbuch d. nordalb. Spr., S. 77. Das Wort gehört als *k-neł* zu got. *ganisan* gesund, gerettet, selig werden, ahd. usw. *ginesan* am Leben bleiben, geheilt werden, gr. *νόστος* Heimkehr, ai. *Nā́satjāu* Götterärzte (Weigand, D. W.[5], 1, 679; Prellwitz, E. W.[2], 310). *-neł-* < **nes-l-* mit *sl* > *ł* wie in alb. *kołɛ* Husten: aksl. *kašlъ* (Meyer, E. W. 195). Das Verbum ging wie *kɘ́ieł* heitere auf (s. o.) von einem mit *lo*-Formans gebildeten Adjektiv aus. Bemerkenswert ist, daß *k-* hier und auch in *kɛnaḱ*, *kɘ́ieł* ganz wie lt. *cum*, germ. *ga-* der Perfektivierung dient. Bašk. 196 gibt als Bedeutung ‚divenire vivo e splendente, rischiararsi' an, die sich mit der von Pisko verzeichneten recht wohl vereinigt. Die Bedeutung ‚glänzend werden' beruht nämlich auf prägnanter Verwendung für das Feuer oder die Sonne, ganz ähnlich wie das sippenverwandte norw. *nøre* anzünden, Feuer anmachen, schwed. dial. *nöra* id. bedeutet, während aisl. *nøra* erfrischen, ernähren heißt (Meringer, Wörter u. Sachen I, 168 f.). Man vgl. in semasiologischer Hinsicht noch aisl. *kveykva*, *kveikja* (Feuer) anzünden, eigentl. ‚lebendig machen' zu got. *qius* lebendig, ahd. *quëc* lebendig, nhd. *keck* (Kluge, E. W.[7], 236). Über die Grundbedeutung der Wz. *nes-* cf. Meringer, l. c. Das Alb. bietet also eine der Germ. und Ai. parallele Entwicklung. Baškimis Schreibung *knnell* mit *nn* beruht auf etymologischen Erwägungen; in der skutar. Aussprache, die Bašk. wiedergibt, unterscheiden sich *nn* und *n* in dieser Stellung nicht (daher z. B. *knim* Studium bei Pisko, l. c. S. 70 gegenüber *knnim* bei Bašk. 196, *me šnoš* heilen Pisko 71, *šnnoš* Bašk. 430.

kreme (geg.), *kremte* (tosk.) Feiertag, Festtag.

Meyer, E. W. 205 führt als tosk. Form *krɛmtɛ* an. Doch stimmen in der Schreibung *kremte* für das Tosk. zwei alb.

† Kënd. Kl. 4, 138, 140 ᶜ me u këndellun = me u
zgjitun, me u shëndoshun,
me u freskuem ig. vrsv.
to: Kluvani, Pcd. 64: me këndellë
auffrischen, beleben,
knellët plur. = të shndritura schalls,
Sidita Leka 5, 1933, 52,
mirdit. Dialekt Kost.

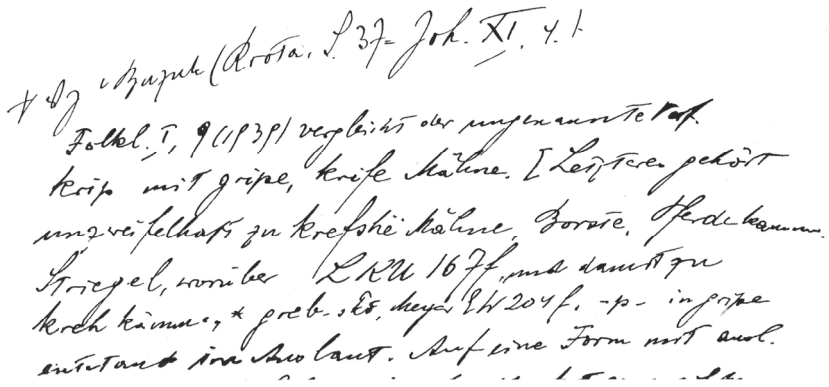
† s. auch obige Wrzl. [an-ce-sh-], Leka, kënd.
Ich wird Gjerk. Schreckung voll bewirkt durch Korpi.. këk'
u këndet der Körper schaudert auf (wie wahrscheinl. zu über-
setzen). Dann aber gehört das Verb zu këndet = Lampe, candela (Ide.
† Kathol. Jahrbuch Gjerk., Statist. d. Diözese). Meyer-L., g.
Gr. 72 f.

Autoren, nämlich Pekmezi, Gr. 252 und Kristoforidi, Lex. 176 überein. Die oben angeführte geg. *kreme* verzeichnet Jungg, Fjal. 60 und Pekmezi, l. c., während sich die bei Meyer angeführte geg. Form *kremtɛ* auch bei Bašk., S. 206 u. zw. in der Schreibung *krémté* findet. Meyer läßt das Wort ungedeutet. Bugge, BB. 18, 168 vermutet Zusammenhang mit ahd. *hirmen* ruhen, rasten. Doch ergibt sich gegen diese Deutung in sachlicher Hinsicht der Einwand, daß die Vorstellung des Feiertags als Ruhetags jüdisch-christlich ist. Man müßte also für das Wort eine andere Bedeutung ansetzen, die dann durch christlich-religiösen Einfluß modifiziert wurde. Es ist daher erlaubt, eine andere Anknüpfung vorzuschlagen: as. *hrôm*, ahd. *hruom*, nhd. *Ruhm*,[1] aisl. *herma* berichten, melden, ai. *kīrtí-ḥ* Erwähnung, Ruhm, Kunde, *car-kar-ti* erwähnt, rühmt, gr. κήρυξ Herold (cf. Osthoff, Etym. Parerga 35; Walde, E. W. 99, ²132; Feist, E. W. 145). Als alb. Grundform ergibt sich **krō-m-*, die mit as. usw. *hrom* im Suffix übereinstimmt (cf. zum Suffix des germ. Wortes Brugmann, Gr. 2/1², 249). Als Basis wäre hiedurch statt des gewöhnlich angesetzten *qer-ā*, worin *ā* nur auf dem nicht eindeutigen Germ. beruht, *qer-ō* anzusetzen. Zu dem bei dieser Deutung vorausgesetzten Bedeutungsverhältnis: Ruhm-Fest, vgl. man insbesondere aksl. *slavьnъ dьnъ* dies solemnis, č. *slavnost* Feier, Fest, Festtag, s.-kr. *slàvljenje* das Feiern des Hausfestes, alles zu *slava* Ruhm. — In der Motion folgt das alb. Wort den Namen der Wochentage wie *premte* Freitag.

krip m. Haar.

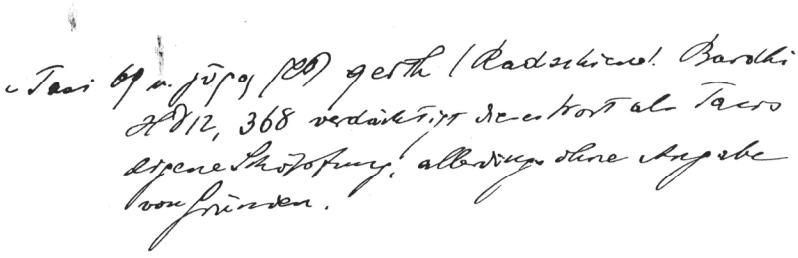
Außer den bei Meyer, E. W. 206 zitierten Stellen (Schirò Raps. 58, Mitko) bezeugen das Wort noch: Marchiano, Canti pop., S. 54, Diturija I, 86, ferner wiederholt Bogdan. Das Wort gehört zu lit. *krypti* sich drehen, wenden, *kreipti* drehen, wenden, aksl. *krěsъ τροπή*, temporum mutatio. Zur Bedeutungsentwicklung cf. ir. *folt* Haar, kymr. *gwallt* Haupthaar, aksl. *vlasъ* Haar, avest. *varəsa* Haar: gr. *ἑλύω* winden, krümmen, lt. *volvo* usw. (cf. Walde, E. W. 688, ²857). Das Haar wird also als ‚Locke' bezeichnet.

[1] Semasiologisch nicht wesentlich anders gestaltet sich die Etymologie für das alb. Wort, wenn man mit E. Schröder (Z. f. d. Alt. 42, 67) as. *hrôm* usw. zu as. *hrôpan*, nhd. *rufen* stellt. Alb. *-m-* wäre dann < *-bn-*, cf. unten bei *l'umɛ* selig.



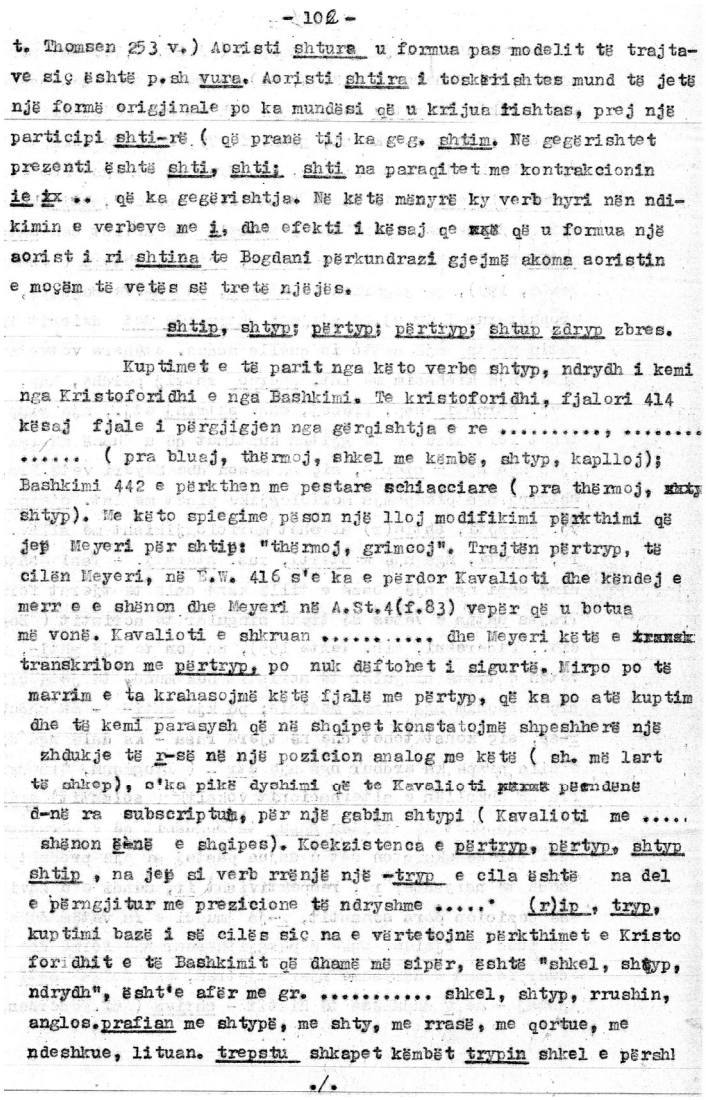
ḱerϑuł Kreis, Garnwinde, Haspel; *ḱerϑuloj (-ɛłoj)* umgebe, umringe.

Schreibung und Bedeutung des erstgenannten Wortes nach Kristoforiđi, Lex. 186 (cf. auch Bašk. 63). Meyer, E. W. 220 schreibt *ḱerϑɛl'* (mit weichem *l*) und gibt als Bedeutung ‚Kreis, Reif, Garnschwinge an (was mit Garnwinde, Haspel wohl nicht identisch ist). Meyer stellt das Wort zu dem aus *circus* entlehnten *ḱark*, indem aus dem Deminutivum **ḱerkϑ* über **ḱerϑ ḱerϑɛl'* — u. zw. unter Einwirkung von *circellus*, ngr. *κερκέλι* — entstanden sei. Allein zunächst sprechen lautliche Gründe gegen eine solche Erklärung. Bestehen doch Deminutiva wie *zokϑ* Vögelchen: *zok*, *mikϑ* Freundchen: *mik*. Auch in *ujkϑ* Fließ ist die Lautfolge *kϑ* erhalten. Es ist also nicht einzusehen, warum nicht das von Meyer vorausgesetzte **ḱerkϑ* neben *ḱark* erhalten geblieben sein sollte. Des weiteren ist auch die von Meyer — allerdings nur zweifelnd vermutete — Einwirkung von lt. *circellus*, ngr. *κερκέλι* mit den sonst zu beobachtenden Tatsachen der Akzentuation nicht zu vereinigen. Denn die lt. Paroxytona gehen mit unveränderter Betonung ins Alb. über. Man denke an lt. *honōrem* < *ndēr*, lt. *cornutus* > *kɛrutɛ*, lt. *família* > *fɛmijɛ*, südalb. *fɛmiľɛ*. Kristoforiđi l. c. gibt aber *ḱérϑuł* an, was also zu *circellus* nicht stimmt. Endlich stimmt auch die Bedeutung ‚Garnwinde' nicht zu dem angenommenen rom. Substrat. In Wahrheit handelt es sich um den alb. Reflex der idg. Wurzel **qert-*, **qerāt-* in gr. *κάρταλος* Korb, ai. *kṛṇátti* dreht den Faden, spinnt, aksl. *krę(t)nąti* drehen, *krętati* biegen, lt. *cratis* Flechtwerk (cf. Walde, E. W. 148, ²198). Die Bedeutung des alb. Wortes stimmt sehr wohl zu der der genannten Sippe. Bezeichnungen der Haspel, Winde sind auch sonst von Verba für ‚drehen, winden' hergeleitet. Man vergleiche außer d. *Winde*, s.-k. *vîtao*: *vîti*, č. *krony* < **kront-n-*: aksl. *krętiti* (Arch. f. sl. Phil. 28, 3). Das čech. Synonym ist also mit dem alb. *ḱerϑuł* auch sippenverwandt. In morphologischer Hinsicht enthält alb. *ḱerϑuł* *lo*-Formans wie z. B. alb. *mjegułɛ* (cf. Brugmann, Gr. 2/1², 362 und unten s. *mjergułɛ*), *piłɛ* (s. u.). Im Suffix stimmt also *ḱerϑuł* zu dem sippenverwandten ir. *cert-le* Knäuel, alb. *rϑ* < *rt* wie auch sonst.



kipí Haufe.

Das Wort, das bei Meyer, E. W. 228 ohne Provenienz und ohne Deutung verzeichnet wird, gehört nach Kristoforiđi 188 dem südl. Tosk. (Berat, Permet) an. Es ist mit aksl. *kupъ* Haufe, lit. *kaũpas* dass., ahd. *houf* Haufe, Schar, nhd. *Haufe*, ahd. *hūfo* Haufe verwandt. Speziell dem zuletzt genannten ahd. Wort entspricht das Alb. in der Ablautstufe. Als Grundform ist sohin anzusetzen: **kūp-íjā*. *kipí* steht für *küpí* und zeigt den dem Südtosk. eigentümlichen Wandel von *ü* zu *i*. Daß auch Bašk., S. 66 *i* schreibt, vermag kaum zu beweisen, daß auch das geg. *i* hat. Denn Bašk. beschränkt sich (s. Vorwort, S. VI) durchaus nicht auf den geg. Wortschatz, sondern übernimmt auch vieles von Kristoforiđi. Andererseits bezeugt Kristoforiđi das Wort nur für das Tosk. und Jungg, der nur den geg. Wortschatz aufzeichnet, enthält das Wort überhaupt nicht. Entlehnung, etwa aus sl. *kupъ*, ist abzulehnen, da sl. *u* in der weitaus überwiegenden Mehrzahl der Fälle im Alb. nicht durch *ü* wiedergegeben wird. Dies zeigt folgende Liste: *duf* = sl. *duchъ* (Kristoforiđi 106), *jugε* = sl. *jugъ* (Meyer, E. W. 164), *kurvε* = sl. *kurva* (ebd. 217), *trup* = sl. *trupъ* (ebd. 438), *runs* Lamm = serb., blg. *runo* Flies (ebd. 371), *rus* blond (ebd.), *ugar* Aufreißen der Brache = serb., blg. *ugar* aufgerissene Felder (ebd. 456), *uľitsε* (Kristoforiđi 292) = sl. *ulica* Gasse, *ubrigε* Zuflucht (bei Rada) = serb. *briga* Sorge mit sl. Präf. *u* (Meyer, E. W. 455), *strug* Hobel = serb. *strug* dass. (ebd. 355). Nur *klütš*, *klitš* Schlüssel (woraus dann *kütš*, *kεjtš*) und *galige* Sumpf (bei Rada, s. u.) widersprechen scheinbar. Doch handelt es sich in beiden Fällen um Wiedergaben von sl. *lju (ključ, kaljuga)*. Es liegt also wohl Lautsubstitution von sl. *lju* durch alb. *lü* vor; ein ähnliches Verhältnis besteht zwischen d. *ü*, frz. *u* und russ. *ju*, das in Entlehnungen die genannten Laute wiedergibt: r. *Tjuringija Türingen*, *Ljubek Lübeck*, *kjuveta cuvette*; südsl. *lj* + Vokal und alb. mouilliertes *l* + Vokal waren also nach Ausweis dieser Fälle zur Zeit der Aufnahme nicht identisch. — Zudem erscheint sl. *kup* tatsächlich im Alb. als *kup* (s. u.).



- 102 -

t. Thomsen 253 v.) Aoristi shtura u formua pas modelit të trajtave siç është p.sh vura. Aoristi shtira i toskërishtes mund të jetë një formë origjinale po ka mundësi që u krijua tishtas, prej një participi shti-rë (që pranë tij ka geg. shtim. Në gegërishtet prezenti është shti, shtij, shti na paraqitet me kontrakcionin ie ix .. që ka gegërishtja. Në këtë mënyrë ky verb hyri nën ndikimin e verbeve me i, dhe efekti i kësaj që që u formua një aorist i ri shtina te Bogdani përkundrazi gjejmë akoma aoristin e moçëm të vetës së tretë njëjës.

shtip, shtyp; përtyp; përtryp; shtup zdryp zbres.

Kuptimet e të parit nga këto verbe shtyp, ndrydh i kemi nga Kristoforidhi e nga Bashkimi. Te kristoforidhi, fjalori 414 kësaj fjale i përgjigjen nga gërqishtja e re ....., ... (pra bluaj, thërmoj, shkel me këmbë, shtyp, kaplloj); Bashkimi 442 e përkthen me pestare schiacciare (pra thërmoj, shtyp). Me këto spiegime pason një lloj modifikimi përkthimi që jep Meyeri për shtip: "thërmoj, grimcoj". Trajtën përtryp, të cilën Meyeri, në T.W. 416 s'e ka e përdor Kavalioti dhe këndej e merr e e shënon dhe Meyeri në A.St.4(f.83) vepër që u botua më vonë. Kavalioti e shkruan ....., dhe Meyeri këtë e transkribon me përtryp, po nuk dëftohet i sigurtë. Mirpo po të marrim e ta krahasojmë këtë fjalë me përtyp, që ka po atë kuptim dhe të kemi parasysh që në shqipet konstatojmë shpeshherë një zhdukje të r-së në një pozicion analog me këtë (sh. më lart të shkep), o'ka pikë dyshimi që te Kavalioti përmë pëmdënë d-në ra subscriptum, për një gabim shtypi (Kavalioti me ..... shënon gjënë e shqipes). Koekzistenca e përtryp, përtyp, shtyp shtip , na jep si verb rrënjë një -tryp e cila është na del e përmgjitur me prezicione të ndryshme .....* (r)ip , tryp, kuptimi bazë i së cilës siç na e vërtetojnë përkthimet e Kristoforidhit e të Bashkimit që dhamë më sipër, është "shkel, shtyp, ndrydh", është afër me gr. ..... shkel, shtyp, rrushin, anglos.prafian me shtypë, me shty, me rrasë, me qortue, me ndeshkue, lituan. trepstu shkapet këmbët trypin shkel e përshl

./.

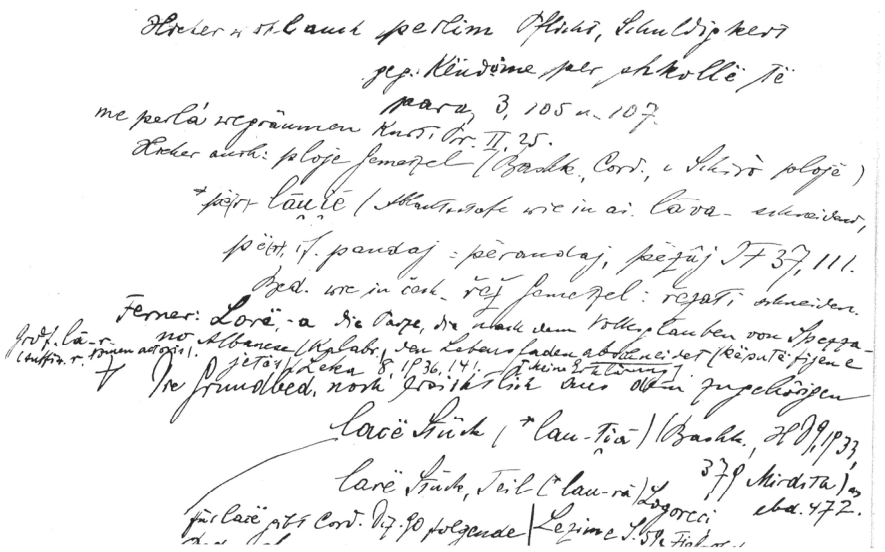
Aus dem Manuskript der Übersetzung.
Archiv des Zentrums für Albanische Studien, Tirana.

ľabɛ Rinde, Kork.

Das Wort findet sich in der Zeitschrift Tomoṙi, Nr. 2, S. 4, Sp. 1, u. zw. in der Übersetzung des Plutarchischen Pyrrhus von Dokɛ Sulɛ. Im Gr. entspricht *φλοιός*. Etymologisch gehört das Wort zu lt. *liber* Bast, r. *lubъ* Innenrinde, Borke, Bast, pr. *lubbo* Brett, lit. *lubà* Brett, *lūbas*, *lóbas* Baumrinde, lett. *lubīt* schälen, *luba* lange Dachschindel (cf. Feist, E. W. 175; Walde, E. W. 335, ²425 f.; Fick 3⁴, 376), mit denen das alb. Wort ablautet. Alb. Grundform *laub-*, idg. Basis *ləubh-*, *lōubh-* (cf. Brugmann, K. V. G. 88; Wiedemann, Handb. d. lit. Spr. 14). Einigermaßen befremdlich könnte nur die Erhaltung der intervokalischen Media im Alb. scheinen. Doch ist wie bei *degɛ* f. Ast, Zweig < einem urspr. masc. **dvoighos* von einer männlichen Grundform **laubhos* auszugehen (cf. oben s. *djaϑɛ*). Im grammatischen Geschlecht stimmte also das Wort ursprünglich mit r. *lubъ*, got. *laufs* Blatt überein.

ľaj bezahle (eine Schuld); *ľam* Bezahlung; *pɛrľaj* beraube; *bľej*, *bľeń*, *bľē* kaufe.

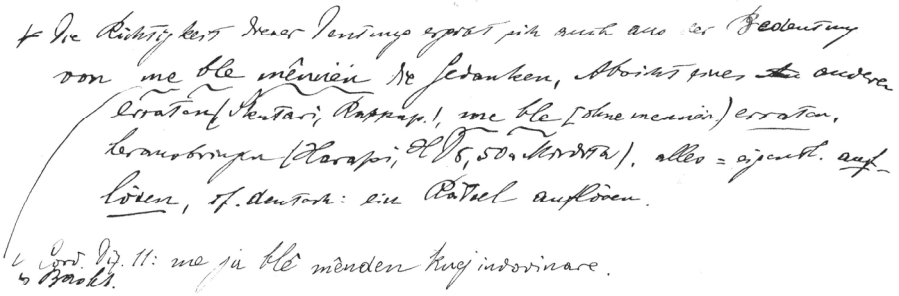
ľaj bezahle (eine Schuld) fehlt zwar bei Meyer, E. W., wird jedoch von Kristoforiđi, S. 195; Bašk. 221; Pisko 143; Meyer, A. St. 6, 14 verzeichnet. Das Wort ist zwar äußerlich mit *ľaj* wasche zusammengefallen, ist jedoch, wie die Bedeutung und insbesondere der sogleich zu erörternde Zusammenhang mit *pɛrľaj* beraube lehren, anderen etymologischen Ursprungs; es ist urverwandt mit lt. *luo* büße, bezahle, mit dem es in der Bedeutung vollkommen übereinstimmt. Über die Sippe dieses Verbums in den verwandten Sprachen cf. Walde, E. W. 354, ²447; Weigand, D. W.⁵, II, 84, 85 (gr. *λύω* löse, *λύτρον* Lösegeld, got. *fraliusan*, ahd. *farliosan* verlieren, got. *laus* los, leer, eitel, nichtig, ahd. *lōs* frei, ledig, beraubt, mutwillig, ags. *lēas* leer, beraubt, ahd. *lôsan* mit Geld lösen, bezahlen für etwas usw.). Zu lt. *luo* steht alb. *ľaj* < **lau-nio* im Ablautsverhältnis, während got. *laus*, ahd. *lōs*, got. *lausjan* — die Weiterbildung mit *s* zeigen — auf derselben Ablautstufe stehen. Ahd. *lōs* mit seinen Bedeutungen ‚frei, ledig, beraubt' und ags. *lēas*, das ‚leer, beraubt' bedeutet, zeigen aber auch deutlich, daß alb.



pɛrl'aj beraube ihrer Sippe anzureihen ist. Meyer verbindet dieses Wort E. W. 237 mit *l'aj* wasche, bade, was aus semasiologischen Gründen nicht angeht.[1] — Die Existenz von *l'aj* bezahle eine Schuld vermag auch auf *bl'eń*, *bl'ej*, *bl'ē* kaufe Licht zu werfen. Zwar hat Meyer, E. W. 39 das Wort aus lt. *ablevare* hergeleitet, allein diese Deutung ist nach Pedersens Ausführungen (Rom. Jahresber. 9, I, 210) kaum mehr haltbar. *bl'ē* vielmehr als *b-l'ē* < *leu̯-* eigentlich ‚daraufzahlen, entgelten'. Das anlautende *b-* ist die Präposition *mbɛ*, *mɛ*, die dieselbe Behandlung zeigt wie in *bɛl'eϑ* sammle (Kavalliotis; Meyer, E. W. 265, A. St. 4, 80), *brɛnda* neben *mbrɛnda* drinnen (cf. über die Zusammensetzung Pedersen, Rom. Jahresb. 9, I, 213), skutar. *binem* erstaune: tosk. *mbiń*, geg. *pį* mache starr (Meyer, E. W. 265); analog wird auch anlautendes *n* behandelt, d. h. es schwindet, eventuell nachdem es einen folgenden tonlosen Konsonanten tönend gemacht: *diǵoń*, *dɛǵoń* höre aus lt. *intelligo* (Meyer, E. W. 66), *der*, *ǵer* neben *ndjer* (s. u.). Durch die hier gegebene Erklärung wird auch die Bedeutung der Komposita klar: *špɛrbl'eń* vergelte, *kšešpɛrbl'im* Vergeltung. Deutlich tritt die ursprüngliche Bedeutung des Verbums in *bl'uam* Aufgeld (Kavalliotis), eigentlich ‚Aufzahlung' hervor. Der Ablautstufe nach entspricht got. *fra-liusan*. In morphologischer Hinsicht ist von *bl'ē* (cf. Pedersen, Alb. T. 12; Pekmezi, Gr. 233) auszugehen; *b-l'ē* < *-leu̯ō*. Der allgemeinen Tendenz der alb. Verba folgend, geriet das Wort (cf. Pedersen, l. c.) in die *n*-Konjugation und wurde so Verba wie *pɛl'kéń* im Ausgang angeglichen; daher die Abstraktbildung *kšešpɛrbl'im* = *pɛl'kím*. Nach dem Muster solcher Fälle, wo Abstrakta auf *-ím* neben solchen auf *-úam* stehen (cf. *e šɛl'bueme*, Kristoforidi, Lex. 386 neben *šɛl'bím*), wurde dann zu *-bl'ím* *bl'uam* gebildet.

---

[1] Die von Papahagi, Jahresber. d. Instit. f. rumän. Spr. 14, 164 angeführten parallelen rumän. Redensarten (drum. *M'am spălat de datorie*, arom. *mi laŭ di borğe* parallel zu alb. *l'aj dɛtürɛnɛ*) beruhen auf Beeinflussung der inneren Wortform des rum. durch das alb. Die anderen Balkansprachen kennen keine ähnliche Ausdrucksweise. Analoge Erscheinungen sind auch sonst im rum. nachweisbar. Man vgl. die Entstehung der Bedeutung von rum. *lume* Welt (nach aksl. *světъ* Licht, Welt, Puşcariu, Et. W. d. rum. Spr. S. 97, Nr. 1127).



ľapɛ Bauchfell der Schlachttiere; *ľɛpīj* meißle; *ľatɛ* kleine Axt.

Die beiden erstgenannten Wörter, die von Kristoforidi, Lex. 197, 204 angeführt werden, gehören zu gr. λέπω schäle, λέπος n. Rinde, Schale, Fell, λοπός dass., λοπίς Schuppe, slov. *lepen* Blatt, r. *lepénь* Stückchen, Fetzen, Rest, Abschnitzel, lit. *lãpas* Blatt, Laub (cf. Prellwitz, E. W.[2], 265; Walde, E. W. 335, [2]425 f.). G. Meyer hat zwar E. W. 236 mit gr. λέπω alb. *ľakur* nackt verbunden; allein diese Gleichung besteht nicht zu Recht, da gr. λέπω und seine Sippe nicht Labiovelar, sondern Labial enthalten. Dies zeigen deutlich die oben angeführten balt.-sl. Entsprechungen.[1] — Zu *ľapɛ* gehört aus dem alb. *ľɛpīj* meißle (geg. und tosk.; für das geg. ist wegen des bei Kristoforidi 204 bezeugten aor. *ľɛpīna* von einem präs. *ľɛpɨj* auszugehen. Cf. auch das tosk. Partizipium *ľɛpirɛ*). Zur Bedeutungsentwicklung von *ľɛpīj* meißle gegenüber gr. λέπω schäle vgl. man lt. *scalpo* meißeln, kratzen, ritzen zu d. *Schale, schälen* anord. *skilja* trennen, scheiden. Am besten wird man daher für die Basis *lep-* von einer Grundbedeutung ‚spalten, trennen' ausgehen, aus der sich dann auch die Bedeutung von *ľapɛ* Fell (spez. Bauchfell der Schlachttiere) ebenso erklärt wie die von *scortum* Fell, Leder, ai. *kr̥tti-ḥ* Fell: Wz. *sqer* scheiden, schneiden (ahd. *sceran* usw.), gr. δέρμα abgezogenes Fell, Haut: ai. *dr̥ṇáti* spaltet, gr. δέρω schinde (Walde, E. W. 143, [2]192). In morphologischer Beziehung ist *ľɛpīj (ľɛpɨj)* meißle ebenso zu beurteilen wie das von Pedersen, Rom. Jahresber. 9, I, 211 besprochene *ľɛpíń* lecke. Hier ist auch *ľatɛ* kleine Axt, Hacke anzureihen. Das Wort fehlt bei Meyer, findet sich jedoch bei Bašk. 226; Kristoforidi 199. Meyer führt E. W. 60 nur das Denominativ *ľatoń* an, das er zu *dałtɛ* Meißel = rum. *daltă* aus aksl. *dlato* stellt. Allein *ľatoń* gehört als Denominativ natürlich zu *ľatɛ*, nicht zu *dałtɛ*. Es liegt nun kein Grund vor, *ľatɛ* als direkte oder indirekte Entlehnung aus dem Slav. aufzufassen. Den Wandel *dl* > *gl* (cf. Pedersen, K. Z. 33, 545; Bugge, BB. 18,

[1] Hingegen gehören *ľakur* nackt, *ľɛkurɛ*, *ľikurɛ*, skut. *ľkur* f. Haut, Fell, Leder, Baumrinde, Schote zu aksl. *lǫčǫ* trenne, gr. λαχίς f., λάχος n. Fetzen, λαχίζω zerreisse, lt. *lacinia* Zipfel (eig. ‚Fetzen'), *lancino* zerfleischen, zerreissen usw. (cf. Prellwitz, E. W.[2], 258; Walde, E. W. 317, [2]403).

Hieher auch lipizë, scaffale (Barič.); jedin vergleichen
lepizë, lepitës Anziehestein.

Neue Fassung nach Kaschiastelli am Albanon, wo diese
Art bei den Pulsati, einem moskam. Orden in
Gebrauch; bei Tacit. 2. 250 aus latore, latuske.

167; Meyer, A. St. 4, 81) haben, wie unten bei *soǵe* Wacht, Turm (s. Teil II) gezeigt wird, auch noch Entlehnungen aus dem Sl. mitgemacht. Man würde also für sl. *dlato* alb. **gl'atɛ*, **ǵatɛ* erwarten. *l'atɛ* < **lap-tā* mit *pt* > *t* (cf. unten s. *ngris*). Die Bedeutung stimmt zu *l'ɛpīj* meißle sehr gut; cf. gr. *σκαλίς* Hacke: lt. *scalpo* meißle. Zum Suffix von *l'atɛ* vgl. man das für *botɛ* Erde, Welt Bemerkte.

l'apɛrδí schmutzige Rede; *l'aparós* beschmutze, stinke.

Die bei Meyer fehlenden Wörter verzeichnen Kristoforidi 198, bezw. 197; Bašk. 226. Sie gehören zu ai. *rēpaḥ* n. Fleck, Schmutz, *lepa-ḥ* das Bestreichen, der Schmutz, gr. *λίπος* n. Fett, *λιπαρός* fett, aksl. *lěpъ* Schmiere, Vogelleim, lit. *lipsznùs* klebrig, lt. *lippus* triefäugig (weiteres über die Sippe in den verwandten Sprachen bei Walde, E. W. 343, ²434 f.). Idg. Basis *leip-*, *loip-*, alb. *l'ap-* < *loip-*. Zur Vertretung des Diphthongs *oi* im Alb. cf. *ǵal'mɛ* Seil, Spagat: got. *insailjan* (Brugmann, Gr. I², 183). Was die Bedeutung ‚schmutzige Rede' betrifft, so ist sie schon spezialisiert; denn der Ortsname *L'aparda* (Dorf nordöstlich von Berat; die österreichische Generalkarte 1 : 200.000, Blatt Elbasan schreibt *Ljaparda*) berechtigt zur Annahme, daß eine ältere, allgemeinere Bedeutung ‚Schmutz, Schlamm' zugrunde liegt. Man vgl. slawische Ortsnamen wie serb. *Grezna*, r. *Grjazь*, *Grjazovec*, *Grjaznucha*, *Grjaznoe*, die alle zu ksl. *gręza* Kot, r. *grjazь* Kot, Schmutz, slov. *grez* weicher tiefer Kot, Morast gehören (Miklosich, Slav. Ortsnamen aus Appellativen, S. 27). Übrigens weist auch das Verbum *l'aparós* beschmutze, stinke auf die weitere ursprüngliche Bedeutung des Substantivs: ‚Schmutz'. In morphologischer Hinsicht ergibt die Nebeneinanderstellung von *l'apɛrδī* und *l'aparós* die Teilung: *l'apɛr-δī*. Die Basis *loip-* ist also im Alb. wie im gr. *λιπαρός* mit Suffix *-aro-* weitergebildet. Den Vokal des Suffixes zeigt außer *l'aparós* auch noch der Ortsname *L'aparda*. Das Endstück *-δī* aber erweist sich wiederum als Konglutinat, wie dies aus dem Nebeneinander *l'apɛr-δī* — *L'apar-da*, ferner aus *ńerí* neben *ńer*, *kałí* neben *kał* hervorgeht. Man erhält also, da *δ* in *l'apɛr-δī* aus *d* nach *r* entstand, *-d-ī* (= *d-i̯ā*). *-d-* vergleicht sich dem slaw. Suffix *-da* : *pravьda*, *vražьda*. (Cf. über letzteres Brugmann, Gr. 2/1², 472.) Im Alb. selbst hängt mit dem Konglutinat *-δī*

zum Suff. v. Katze cf. auch pâte f. (pej.).
zu Katze wohl auch: Cic Felo dd 17, 1941, 74

x) Bei Jaci L. 221 dazu als Synon.: Katuris.

Gehört zu plépa, pelépa² Augenbutter. a in lápsrdi entstand in unbetonter Silbe aus ε nach l, plépa < *plεpa < *plaipa. Zeigt regelrecht entstandenen Stammvokal.

das Konglutinat *-zī (ńerezí, marezí)* zusammen: *-z* < *dj*. Näheres über die Art des Zusammenhangs bei *zī*.

ľaps wünsche, begehre.

Das Wort wird von Kristoforiđi 198 für Tirana verzeichnet (fehlt hingegen bei Meyer, E. W.): idg. **leubh-*, in got. *galaufs* begehrenswert, schätzbar, wertvoll, ai. *lúbhyati* empfindet heftiges Verlangen, lat. *lubido*, *libido* Begierde, *libet*, *lubet* es beliebt, aksl. *ljubiti* lieben usw. (Cf. über die Sippe in den verwandten Sprachen: Walde, E. W. 336, ²426; Feist, E. W. 180.) Grundform des alb. Stammes: **laub-*. In morphologischer Hinsicht ist vor allem zu beachten, daß alb. *s* nicht urspr. *s* sein kann, sondern — da ja auch Entstehung aus Labiovelar hier wohl ausgeschlossen ist — aus *-ti̯-* entstand. Die Gruppe *-bt-*, *-pt-* ist nun im Alb. nicht erhalten geblieben, sondern zu *t* geworden [cf. *štatɛ* sieben: lt. *septem*, Brugmann, Gr. 1², 722, 971, ferner *ľatɛ* (s. o.), *ngris* (s. u.)]. Andererseits kann auch nicht angenommen werden, daß das auslautende *b* der Basis und *-ti̯-* von altersher durch einen Vokal getrennt waren, da ja dann *b* als intervokalisch ausgefallen wäre. Es handelt sich also um eine analogisch entstandene verbale Neubildung. Wie neben *mbrap* komme zurück *mbraps* (Kristoforiđi 231), *prapsem* (Lumo Skɛndo, Kɛndime,[1] S. 12) steht, so konnte zu einem **ľap* < *laub-* *ľaps* gebildet werden. Eine ähnliche Bildung ist auch *ľaps* bin müde, überdrüssig.

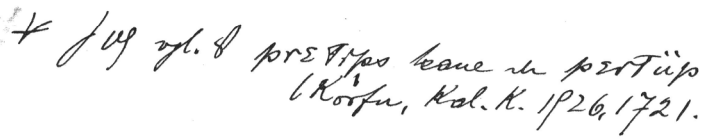
ľaps bin müde, überdrüssig.

Zu gr. λαπαρός schlaff, weich, λαπάζω (den Magen) leeren, ἀλαπαδνός schwach, elend, lit. *alpsti* schwach werden (Weiteres über die gr. Sippe bei Boisacq, Dict. ét. 41; Persson, Wurzelerweit. 170, 226). Zur Bildung vgl. man das vorige Verbum.

ľeń bin geboren, entstehe, *ľind* gebäre, *poľem* Volk.

Über die Art des Zusammenhanges der beiden genannten Verba, den schon Meyer E. W. 241 zweifelnd vermutet hatte, vgl. man Pedersen, Alb. Texte S. 12. Daselbst wird auch die Entstehung der *n*-Flexion von *ľeń* erklärt. Sind nun *ľeń* und

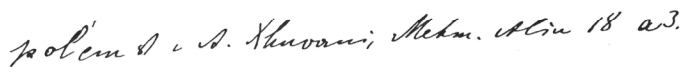
[1] Kɛndime pɛr škołat e para prej Lumo Skɛndo. Sel'anik, 1910.



ľind, wie Pedersen lehrt, nicht zu trennen und enthält (Pedersen, l. c.) *ľeń* lautgesetzlich geschwundenes *d*, so entfällt natürlich Meyers Vermutung, daß *ľeń* aus lt. *levare* entlehnt sei. Das Wort ist vielmehr aus den Mitteln des Erbwortschatzes zu erklären: got. *liudan* wachsen, ahd. *liotan* dass., *liut* Volk, nhd. *Leute*, aksl. *ljudъ* Volk, lett. *ļaudis* Leute. *ľindem* verhält sich zu *ľeń* wie *zǵindem* (Kavalliotis) zu *ǵeń*. *i* in *ľindem* ist also wohl durch Analogie entstanden. Denn dafür, daß auch das aus idg. *eu* entstandene alb. *e* vor Doppelkonsonanz, wie urspr. *e* zu *i* wird, lassen sich andere Beweise kaum erbringen. — Zu den genannten Verben gehört auch *poľem* Volk (schon bei Bogdan) mit derselben Bedeutungsentwicklung, die die sippenverwandten sl. *ljudъ* Volk, ahd. *liut* Volk aufweisen. Als semasiologische Parallelen für *poľem* Volk: *ľeń* werde geboren, *ľind* gebäre seien noch genannt: sl. *narodъ* Nation: *roditi* gebären, lt. *natio*: *nasci* geboren werden, *gens*: *gignere*. *po-ľem* < **leud-m-* mit dem Partizipialsuffix, das unter *jerm* besprochen wurde. Und in der Tat liegt eine als Partizipium noch gebrauchte Form vor: *ľem* = ital. generato (Bogdan, Cun. proph. I, 8, 7). Meyers mit Zweifel vorgetragene Vermutung, *poľem* sei aus gr. *πόλεμος* entlehnt und bedeute eigentlich ‚Verwirrung', ist semasiologisch unbefriedigend und wird auch durch das sippenverwandte und morphologisch gleichgebildete *ľemε* ‚Geburt' (in dieser Bedeutung nicht in den Wörterbüchern, jedoch in der Schrift: Feřε-fejεs a mεsime myslimane . . . kε0ümun škip ne dialekt t'Elbasanit prej J. H. M., S. 5), ferner ‚Osten' (so Kristoforidi, Psalter, Ps. 78, 26 und Lex. 203) widerlegt. Hieher gehört ferner *ľēs* der Erzeuger (Bogdan, Cun. proph. I, 8, 7)

ľeš Wolle, Haar, *ľetε* Mähne.

Meyers Deutung von *ľeš* (: germ. *Flies*, mhd. *vlies*, ags. *fleos* aus einer gemeinsamen Grundform **tleusi-* E. W. 241) wird dadurch unwahrscheinlich, daß ein Anlaut *tl-* für die germ. Sippe nicht gesichert ist. Fick 3^4, 255 stellt das germ. Wort vielmehr zu lett. *pluskas* Zotten, lit. *plùskos* Haarzotten, Haar, ir. *luascach* zottig. Thurneysen, I. F. 14, 128, dem hierin Kluge, E. W.^{7}, 477 folgt, verbindet mhd. *vlies* usw. mit mir. *lō* < *pluso-* Wollflocke, lt. *pluma*. Also enthält die Sippe von mhd. *vlies* aller Wahrscheinlichkeit nach anlautendes *pl*. *pl* bleibt aber



im alb. Anlaut erhalten. Es ist daher berechtigt, für alb. *ľeš* eine andere Anknüpfung zu suchen: ai. *lava-ḥ* Schneiden, Abschneiden, Abgeschnittenes, Schnur, Wolle, Haar; Abschnitt, Stück, *laví-ḥ* Sichel, gr. λαῖον dass. (cf. Petersson, I. F. 24, 268, Fick 3^4, 370, Walde, E. W. 354, ^{2}447). Alb. Grundform **leu-s-* mit *s*-Formans. Man vgl. die germ. *s*-Weiterbildungen der genannten Sippe: got. *lausjan*, ahd. *lōsjan*, *lōsōn* usw. (Fick 3^4, 377 f., Walde, l. c.). Über die Verwandtschaft von *s*-Formans und *s*-Determinativ cf. Persson, Wurzelerweit. S. 89, Anm. 2, Brugmann, Gr. $2/1^2$, 515, 538. Hier ist auch das bisher ungedeutete alb. *ľetɛ* Mähne < **leu-t-* anzureihen, das sich semasiologisch zu *ľeš* Haar verhält wie frz. *crinière* Mähne: *crin*, lt. *crinis* Haar. Über weitere alb. Vertreter der hier behandelten Sippe s. o. sub *ľaj*.

ľɛngór biegsam (Rada).

Meyer, E. W. 244 stellt das Wort zweifelnd zu *ľɛngoń* sieche, leide (aus lt. *langueo, -ēre*). Allein dies ist schon der Bedeutung wegen unwahrscheinlich. Vielmehr gehört *ľɛngór* biegsam zu lit. *leñkti* biegen, *liñkti* krumm werden, aksl. *lęšti* biegen, *lǫkъ* Bogen, lett. *lùkans* biegsam (< **lank-* Bielenstein, Lett. Spr. I, S. 140), gr. λοξός seitwärts gebogen, lt. *licinus* aufwärts gebogen (zur Sippe vgl. man Fick, BB 21, 276; Prellwitz, E. W.^{2}, 265, 274; Walde, E. W. 318, ^{2}405; Zupitza, Gutt. 69; K. Z. 36, 58 a). Im Suffix stimmen die gleichfalls cal. *hjezor* schattig: *hie*, *ǵatulór* langsam: *ǵatɛ* überein. Ob dieses Suffix lateinischen oder heimischen Ursprungs ist, ist schwer auszumachen; jedenfalls ist auch die letztere Annahme nicht völlig von der Hand zu weisen, da *ro*-Formans auch in *ľapɛrδí*, *L'aparda* (s. o.) nachweisbar ist. *-or* < *ā-ro* könnte dann durch Antritt des *ro*-Formans an ursprüngliche *ā*-Stämme und Verallgemeinerung dieses Konglutinates erklärt werden. Entscheidet man sich für lt. Ursprung, so wäre Kontamination von *-ar* und *-tor*, *-tuar* < lt. *-arius*, *-tore* (cf. Meyer-Lübke in Gröbers Grundriß^2, 1, 1055) zu *-or* anzunehmen.

ľimontí Muße.

Meyer führt das Wort nach Rada an. Jetzt gebraucht es Dokɛ Suľɛ in der Übersetzung des Pyrrhus von Plutarch,



Hoder: pleng- = Haken z. Aufhängen v. Kessel (Mirdit. Corr.
Dz. 1*ɟɛŋ- leng, cf. polɔ̈ anapel Bertol. 44.

Zum Suff. cf. ndɛ́nor (für ndɛ́nor) = Säpokarev,
Storm. 2, 9, 521.

Cap. 14 (Tomŏri, Nr. 6, S. 4, Sp. 1). Der Ubersetzer dürfte das Wort wohl den Schriften Radas entnommen haben. Kristoforiđi und Bašk. verzeichnen das Wort nicht. Meyer, E. W. 246 denkt zweifelnd an Herleitung aus ital. *alimentare* (eigentlich = ‚Pensionär'), was semasiologisch unglaubwürdig ist und auch lautlich nicht stimmt. Es handelt sich vielmehr um ein aus alb. Mitteln gebildetes Kompositum, dessen erster Bestandteil ein Imperativ ist: **ľɛ-mon-t-ī* = ‚Lasse-die-Zeit', worin *ľɛ* imper. von *ľɛ*, *mon-* accus. von *mot* die Zeit ist. Dieselbe Akkusativform findet sich z. B. *i šɛrbeva mot e mon* (Rada, Raps.); ferner in *gi9mon* immer (‚jeder Zeit' Pekmezi, Gr. S. 215, cf. d. *allweil*). Auch sonst sind Zusammensetzungen mit *ľɛ* nach Art der hier behandelten im alb. nachweisbar; z. B. geg. *ľebarkí* (Meyer, E. W. 242), tosk. *ľɛbarkɛ* (Kristoforiđi 201) Durchfall. Das *i* der ersten Silbe in *ľimontí* entstand aus *ɛ* nach *ľ* wie auch in cal. *ľivere* neben *ľɛvere* Lumpen, Fetzen (Meyer, E. W. 244), geg. *ľivroj* neben *ľɛvroj*, *ľɛroj* pflüge, geg., tosk. *ľišoj* lasse aus neben tosk. *ľɛšoj*, tosk. *ľikurɛ*, geg. *ľikur* Haut neben tosk. *ľɛkurɛ* (cf. Pekmezi, Gr. 285). In der Bedeutung entspricht das alb. Wort etwa einem frz. *passe-temps*. — Das unmittelbare Substrat des Substantivs auf *ī* ist ein von **ľɛ-mon-* gebildetes Adjektiv auf *-ɛtɛ*, wie Meyer, A. St. 2, 77 solche anführt: *ɛrɛtɛ* dunkel neben *ɛrɛ*, *maimɛtɛ* fett, *ľargɛtɛ* neben *ľargɛ* weit. Daß zwischen *n* und *t* in *ľimontí* ein Vokal ausfiel, ist weniger aus der Erhaltung der Gruppe *-nt-* — Rada, Raps. 18 schreibt neben *ľimontí* auch *kɛntuar* — als aus morphologischen Gründen zu schließen.

ľum, *ľumɛ*, *ľümɛ* Fluß; *ľisɛ*, *ľusɛ*, *ľüse* Bach.

Meyer, E. W. 251 führt die Form *ľümɛ* aus Blanchus an. Sie findet sich auch bei Bogdan, Cun. proph. I, 67, 19. Die von G. Meyer, l. c. gegebene Deutung < lt. *flūmen* bezeichnet W. Meyer-Lübke, Gröbers Gr.² I, 1047 als ‚nicht ganz sicher'. In der Tat bereitet die Herleitung aus dem lt. l. lautliche Schwierigkeiten. Der lt. Anlaut *fl* soll durch *ľ* vertreten sein, während sonst lt. *fl* erhalten bleibt: *fľok* Flocke < lt. *floccus*, *fľuturoj* fliege, flattere < lt. *fluctulare*; die Schwierigkeit der Vertretung des lt. *ū* in *flūmen* (gegenüber gewöhnlichem *ü*) geht aus Meyer-Lübke, l. c. hervor; 2. übersieht die Erklärung *ľumɛ* < *flūmen* das oben angeführte *ľisɛ*, *ľusɛ*, *ľüse* Bach. Die erstgenannte der

STUDIME ETIMOLOGJIKE E SHQIPES DHE FJALORI
POR RRETH E FJALËVE NË FAQE GJUHË

4

Faqe 64

Leksiku i shqipes i paraqet etimologut edhe sot një tok proble
mesh interesante. G.Meyeri numrin xx e fjalëve që ai nuk i spjegoi e
çmon se është ng nja 730 (fj.et.f.IX).Po të mendojmë që Fjaluri
etimologjik i Meyerit, si e para vepër e këtij llloji, dhe mund të
themi, si i pari fjalor i madh që përfshin e ka parasysh njëkohësisht
disa nga dialektet e gjuhës, është larg nga të përfshirët gjithë thes
rin e gjuhës atëhere mund ta marrim me mënd se sa punë mbetet për
të kryer në fushën e interpretimit etimologjik të fjalëvet. Paht'e
vërtetë se ankimi i Pedersenit që shqipen nuk e njohim akoma në
mënyrë të plotë (K.Z.36, 308) vlen edhe për sot e gjithë ditën. Po
me gjith atë njohja e leksikut të kësaj gjuhe në kohët e fundit
ka shkuar mjaft përpara. Dy fjalorë të mëdhenj, ai i Kristoforidhit
(Athinë 1904) dhe ai që botoi më 1908 Shoqënia Bashkimi në Shkodër,
kanë shumë fjalë që do t'i kërkonim më kot glosarët e gjertanishëm. I
Në qoftë se nga këto dy vepra e dyta shqyrton për një pasuri fjalësh më
madhe, fjaluri i Kristoforidhit ka këtë dobi që fjalët na i paraqet
në trajtën e tyre dialektore dhe shënon edhe provenienën e tyre -
dobi kjo, që për punën e etimologjisë ka vlerë shumë të madhe. Lite-
ratura, që po punohet në një rreth vërtet modest, po të gjallë patrio-
tësh shqiptarë, pasuron shum edhe kjo njohjen tonë të gjuhës: libra
shqip me qrendi didaktike, dëfryese ose morale- fetare dhe shënime
me karakter folklloristik na japin kontribute të reja për një njohje
më të mirë të visarit të gjuhës popullore (duke lanë mënjanë neolo-
gjizmat e shumta, që s'kanë ndonjë interes për ne nga pikëpamja e
etimologjisë). Po edhe një leximi i sakët i teksteve të xxxxxxx
moçme na mjerrë në shesh një material që gjer më sot kish mbetur i
pazbuluar.Kështu ne gjejmë që xx te Bogdani një burim fjalësh, të
cilat gjënden dhe në fjalorët më të rinj që përmëndëm më lart dhe
janë interesante për punë të etimologjisë. Në kërkimet që po paraqe-
sim më poshtë autori është munduar të qfrytëzojë të gjitha këto mjete
e burime që thamë. Në këtë punë ai formoi bindjen gjithmonë e më
shumë që G.Meyeri ka shkuar tepër larg në prenimin e huazimeve.

Aus dem Manuskript der Übersetzung.
Archiv des Zentrums für Albanische Studien, Tirana.

drei Formen führt Meyer, E. W. 247 nach Hahn, Reise durch d. Geb. d. Drin, S. 24, jedoch ohne Deutung, an. Die österreichische Generalkarte von Mitteleuropa 1 : 200.000 verzeichnet auf dem Blatte Prizren drei Wasserläufe dieses Namens. Hier findet sich die Schreibung *Ljusa* (*lj* = *ľ*, cf. *Ljaparda* = *L'aparda*) und *Lüsja*. Stellt man nun die alb. Wörter zu cymr. *lliant* Strom, Meer, aksl. *lьjǫ*, *lějǫ*, gieße, lit. *lėjù* gieße, *lytùs* Regen, got. *leiþu* Obstwein, Wz. *lei-* (Walde, E. W. 337, ²427; Fick 3⁴, 364), so ergeben sich keinerlei Schwierigkeiten. Grundform von *ľümɛ*, *lumɛ*, *ľum* ist **li-m-*, eine Form, die im Namen des Flusses *Lim* in der Herzegowina noch erhalten ist. Das Suffix ist dasselbe, das in *poľem* Volk festgestellt wurde. *ü* in *ľüm* ist durch den nachfolgenden Labial hervorgerufen. Beispiele für den Wandel *i* > *u* nach *ľ* geben Meyer, E. W. 250 und Pekmezi, Gr. 56: *ľuľe* Blume < lt. *lilium*, *koľubɛ* Hütte, sl. *koliba*, *ľuaϑ* Wiese aus ngr. λιβάδι. *ľisɛ*, *ľusɛ* weisen dasselbe Suffix auf wie *bresɛ*, *kmesɛ*, lt. *grosa* (bei Arnob.). *ü* in *ľüsɛ* entstand, wenn die Form tatsächlich zu Recht besteht, wohl nach *ľüm*.

Tosk. *ľumɛ*, geg. *ľum* glücklich, selig; geg. *ľumní* Seligkeit, Ruhm, Glückseligkeit, *ľumnoj* preise Heilige oder Verstorbene, rühme.

Weitere Angehörige der Sippe bei Meyer, E. W. 250; die oben angeführten geg. Wörter wurden nicht nur mit Meyers Bedeutungsangaben, sondern auch mit denen von Bašk., S. 240 versehen. Die Sippe ist bei Meyer ungedeutet. *ľumɛ*, *ľum* entstand aus *lub-no* und gehört zu ahd. *lob* Lob, Preis, Ruhm, anord. *lof* Ruhm, lit. *liaupsẽ* Lobpreisung, Lobgesang, *liáupsinti* lobpreisen usw. (cf. zur Verbreitung der Sippe in den verwandten Sprachen Walde, E. W. 336, ²426; Berneker, I. F. 10, 151 und oben s. *ľaps*). Semasiologisch stimmt zu den angeführten Wörtern insbesondere *ľumní* Ruhm, Seligkeit gut. Die Behandlung von *bn* > *m* ist nach dem Vorstehenden dieselbe wie die von *pn* (*ǵumɛ* Schlaf < *supnos*: gr. ὕπνος). Eine solche Übereinstimmung in der Vertretung von *bn* und *pn* ist auch von vornherein wahrscheinlich, da ja als Zwischenstufe zwischen *pn* und *m mn* anzunehmen ist (Meyer, A. St. 3, 32) und einer solchen Annahme bei *bn* noch weniger Hindernisse

+ Lyrje HDB, 68. Nderlysaj Vereinigungspunkte der Flüsse: Lumi i Shalës, Lumi i Fi, Lumi i Bardhë in Shetki (HDB 13, 1937, 357 f. u. Beiheft 4) vor der Vereinigung heißen die Lumi i Bardhë u. Lumi i Fi.

+ Lumur Dieti 174, 1, 4.

i Lumshimi Akt. der Heilige Vater, Conc. Prov. 1706, 4, dunny

Bisher Akzentangaben bei K. Bardhi HDB 11, 1935, 307 f.: 1) Zusammens. lumë me për Fj, lum na për të Madhnën Jon, Shumti (lumtsina), 2) e „artikulierte Adj.", des dem Part. Prät. analog (me analogjin të pjesëzës) i lum, e lume, të lumë, të lume, z. B. i lumi un, e lumja të moj nânë, i Lumi Jon. 3) lumnú, lumtsuni, lumtsuró mit Ableg. Bed. a) der Glückliche, die, Glückliche Lage, b) das glückliche Gedeihen, c) Name, der ein glücklich macht (also der Glückbringende) Fem. d) Gnade, Verdienst, durch Taten u. Leiden Tugenden verdienen der Heiligen. e) [theol.] Seligkeit. f) lumnim kthalenbet. pa lumnoj mit dem Bed., g) lumtsitet (adv.) f. b) lumnoj, Fork. lumsoj a) glücklich machen (atë e ka lumnue Jon i Zj. b) Glück wünschen, beglückwünschen (lumnoj nikon për martesë, festim, Jahr, Geburtstag, Ostern, Weihnachten, Namenstag) c) theol. katholisch selig sprechen 7) lumnoj Fk. frohlocken, jauchzen Bash. Gord. St. Bardhi mit Akk. der Frau auf, über die Seelig. sei. 8) Pass. me lumnue, mesht. i. 3. Bed. të lumtë; abgeleitet 1. Bed. Ma Lumnisha, Diabet. 1. e lumna, i lumna Jon, e Meyer auch im Med. lumem = lumnohem

im Wege stehen als bei *pn*. Auch im lt. werden *pn* und *bn* in gleicher Weise zu *mn* (*somnus* < *sụepnos*, vgl. *sopor*, *Samnium*, vgl. *Sabelli*). Morphologisch ist *lum* < *lub-no-* eigentlich eine Partizipialbildung: ‚gelobt, gepriesen'.

lungɛ Geschwür, Entzündung der Mandeln.

Die Bedeutung ‚Geschwür' verzeichnen Meyer, E. W. 53 und Bašk. 241, während Kristoforiđi, Lex. 213 die speziellere Bedeutung ‚Entzündung der Mandeln' angibt. Meyer, l. c. stellt das Wort zweifelnd zu *buľungɛ* Beule am Körper und in Metallgeräten und damit zu *buľɛ* Keim, Knospe < lt. *bulla*. Allein dabei bleibt die Behandlung der ersten Silbe unklar. Das Wort gehört eher zu ai. *rṓga-ḥ* Gebrechen, Krankheit, *rujā* Bruch, Schmerz, Krankheit, lit. *lúžti* brechen (intr.), nhd. *Lücke*, *Loch*, r. *luznútь* schlagen, stoßen (zur Sippe cf. Walde, E. W. 352, ²445). Das alb. Wort weist zusammen mit ai. *rṓga-ḥ*, *rujā* auf *leu-g-*, während die balt.-sl. Wörter *leu-ĝ-* reflektieren. Zur Bedeutungsentwicklung des Wortes (‚Geschwür') gegenüber den ai. ‚Schmerz, Krankheit' vgl. man ahd. *swëro* leiblicher Schmerz, Krankheit, Geschwulst, Geschwür, nhd. *Geschwür*.

maɾ̄ nehme, empfange, halte, fasse.

Meyer, E. W. 261 stellt das Verbum zweifelnd zu ai. *mṛ́śáti* berührt, wobei er alb. *dritɛ* für **drstɛ* als lautliches Analogon heranzieht. *mer-* stünde für *mers-*. Allein in den nach dem E. W. erschienenen A. St. 3, 14 zeigt Meyer selbst, daß in *dritɛ* nicht der Lautwandel *rs*, sondern *k̂t* > *t* vorliegt: *dritɛ*: ai. *dṛ́ś-*, gr. *δέρκω*, ags. *torht*. Die Entstehung von *ɾ̄* < *rk̂* ist demnach nicht wahrscheinlich gemacht. Übrigens ist die Gleichung alb. *maɾ̄* nehme: ai. *mṛ́śáti* berührt auch in semasiologischer Hinsicht wenig befriedigend. Besser stellt man darum das alb. Verbum zu gr. *μάρη* Hand (cf. Neisser, BB. 19, 121 f.), *εὐμαρής* leicht zu handhaben, wobei dasselbe Bedeutungsverhältnis vorliegt wie in gr. *χείρ*, alb. *dorɛ* Hand: ai. *hárati* nimmt, hält, *hárah* n. das Nehmen, der Griff, *haraṇa-m* das Nehmen, der Arm (Prellwitz, E. W.², 504). Man vgl. ferner das österr. *Greiferl* = Hand. *ɾ̄* in *maɾ̄* < *rn*. Das Verbum ist, wie Pedersen, K. Z. 33, 542 und Alb. T. 12 zeigt, eines der

lunge: jemanden bed. penis Rossi u. Lotti: Geschwür, Abszess, Drüsengeschwulst, Leistenbeule, Hodenwasserbruch, Mannbarkeitsfindung.
Meine Bedeutung widersprüchlich – ohne Angabe v. Pirson-Walde-S. II, 413 S. Lagercrantz Namenbuch an Hofmann 22/6 1938.

Nach Tagliavini, L'Alb. di Palm. 182: ein dunkles Wort.

ältesten Nasalverba im Alb. Damit stimmt gut, daß nur das Präsens und das Partizipium *r̄* zeigen.[1]

mazɛ Rahm, Sahne; Haut auf der Milch.

Das Wort fehlt bei Meyer, findet sich jedoch Bašk. 257, Jungg *(maz)* 76, Kristoforiđi 217, der auch die letztgenannte Bedeutung (ngr. τσίπα) anführt; etymologisch gehört es zur Sippe von alb. *mań* mäste, *maim* fett, lt. *madeo* bin naß, gr. μαδάω zerfließe, löse mich auf, ai. *mēda-ḥ* Fett, *mědha-ḥ* Fettbrühe, kräftiger Trank, ahd. *mast*, nhd. *Mast* (Brugmann, Gr. 1^2, 624). Grundf.: *madi̯ā*. Da die Sahne den Fettgehalt der Milch darstellt, ist die Bezeichnung semasiologisch leicht verständlich. Zum Bedeutungsverhältnis ‚Haut auf der Milch' gegenüber ‚Rahm' cf. mhd. *roum* Sahne, nhd. *Rahm* gegenüber ags. *rēama* Häutchen (Fick 3^4, 348).

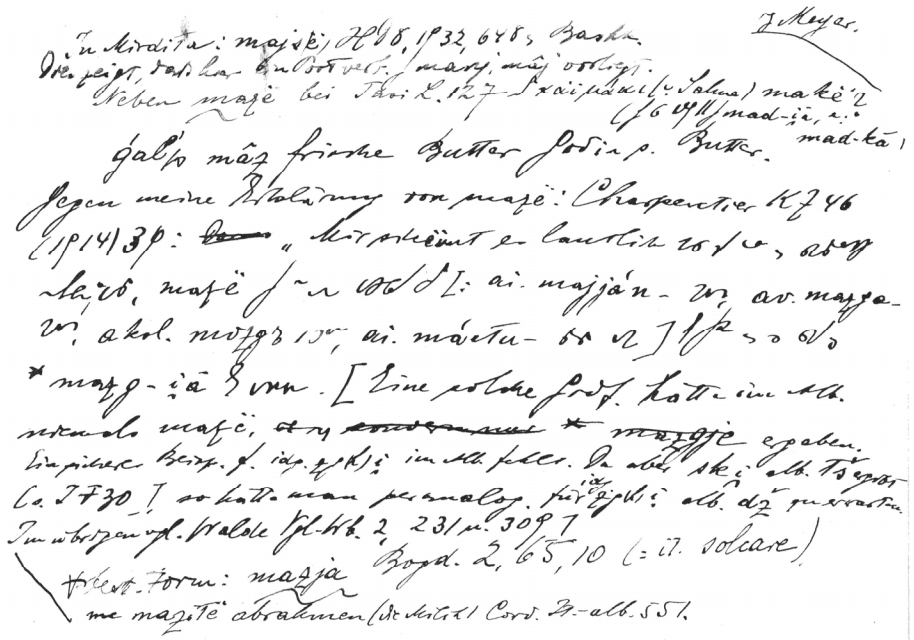
Geg. *mazí* Furche; die bearbeitete Erde, die zur Aufnahme der Saat vorbereitet wurde; Aufreißen der Brache.

Form und Bedeutung nach Kristoforiđi 217, der *ugar* als Synonym anführt, Bašk. 257; Meyer, E. W. 264 gibt nach Rossi *mazie* Furche an, läßt jedoch das Wort ungedeutet. Es gehört zu Wz. *mad* hauend schneiden, schlagend brechen (ahd. *steinmezzo*, lt. *maialis* verschnittenes Schwein < *madi̯alis*, Sommer, I. F. 11, 265; Walde 361, ^{2}455). Zur Bedeutung vgl. man gr. φάρος Furche: φάρω spalte, zerstückle, lt. *ferio* stoßen, hauen, schlagen (Walde, E. W. 217, ^{2}283). An eine Grundform **madi̯ā* > **mazɛ* trat *-í* sekundär an, wie dies bei *zī* näher ausgeführt wird. Dem Suffix nach vergleiche man das synonyme *vɛrí* (s. u.). Den sekundären Antritt von *-í* zeigt auch geg. *ɫɛbarkí* Durchfall gegenüber tosk. *ɫɛbarkɛ*.

mbül, *mbil* schließe, verschließe, schließe ein.

Das Wort gehört zu lit. *pilìs* Schloß, Burg, lett. *pils* dass., ai. *pū́r* Burg, befestigte Stadt, *gōpuram* Stadttor, gr. πόλις Burg,

[1] Entfernter verwandt ist gr. μάρπτω fassen, das Pedersen BB. 20, 231 vergleicht. Über μάρη : μάρπτω cf. Brugmann, I. F. 18, 131; Persson, Wurzelerw. 62, über μάρπτω Kretschmer, K. Z. 31, 392. Daß μάρη alten *r-n*-Stamm zeigt, ist nicht sicher (cf. Pedersen, K. Z. 32, 248).



Stadt, *πύλη* Tor, wobei ein ähnliches Bedeutungsverhältnis wie zwischen russ. *zamknúti* verschließen und *zámokъ* Schloß, Burg, č. *zámek* usw. anzunehmen ist. (Zur Sippe vgl. man zuletzt Jacobsohn, K. Z. 42, 272 f.) In der anzusetzenden Grundform stimmt *mbül* am besten zum balt. Worte: *m-pl̥ˀ-*, bezw. *-pu̯l̥ˀ-*. Damit ist ein Beleg für die Vertretung von sonant. *l* im Alb. gewonnen. Wie also in antesonantischer Stellung das sonant. *r* durch *ir* wiedergegeben ist, so in der gleichen Stellung sonant. *l* durch *il*. *ü* entstand aus *i* nach dem Labiallaut. Nebenformen zu *mbül* führt Kristoforidi, Lex. S. 232 an. Von diesen ist nur tosk. *mbɛlüń* mit *mbül*, *mbil* etymologisch zu vereinigen. Pedersen, A. T. 156 führt *mbɛlij*, *mbłi̯j* an. *ɛ* entstand in unbetonter Silbe. Die von Pedersen angeführten Formen zeigen, daß eine Verbalbildung nach Art der von Pekmezi, Gr. 184, 152 f. angeführten vorliegt. Hingegen gehören *mbɛšél'*, *mbɛtšél'*, *mbɛrtšel'*, *mɛšel'*, die von Kristoforidi l. c. gleichfalls verzeichnet werden, sämtlich zu *tšel'*.

mburr lobe, *mburrem* prahle, bin stolz.

Meyer, E. W. 55 stellt das Wort zweifelnd zu *burr* Mann, Ehemann, das er wieder mit ahd. *gibūro* Mitbewohner verbindet. Wiedemann, BB. 27, 219 hält jedoch die Verbindung von *mburr* lobe und *burr* Mann für zweifelhaft und vermutet Zusammenhang mit der von Miklosich, E. W. 268 s. *pŭch-* behandelten sl. Sippe. Allein dabei bleibt das lautliche Verhältnis zwischen dem Auslaut des sl. und dem des alb. Verbums unklar: sl. *ch* < *s*. Übrigens ist es trotz der schon durch die Bedeutung empfohlenen Trennung von *burr* Mann und *mburr* lobe recht wohl möglich, für *mburr* innerhalb des Alb. eine Anknüpfung zu finden: *bie* führe, bringe, lt. *fero*, gr. *φέρω* trage, idg. *bher-*. Auch *mbahem*, das zu dieser Sippe gehört (Meyer, E. W. 35), hat die Bedeutung ‚brüste mich'. Die bedeutungsverwandten *mbahem* und *mburr* sind also auch sippenverwandt. Man vgl. zur Bedeutung ferner s.-kr. *ponòsiti se* stolz sein: *nòsiti* tragen. In lautlicher Hinsicht ist **bhr̥-n-*, *bhₑr-n-* (cf. Wiedemann, l. c.) mit *u* wegen des vorhergehenden Labials anzusetzen. Wie *marr* ist auch *mburr* altes Nasalpräsens.

Norbert Jokl

A. 4

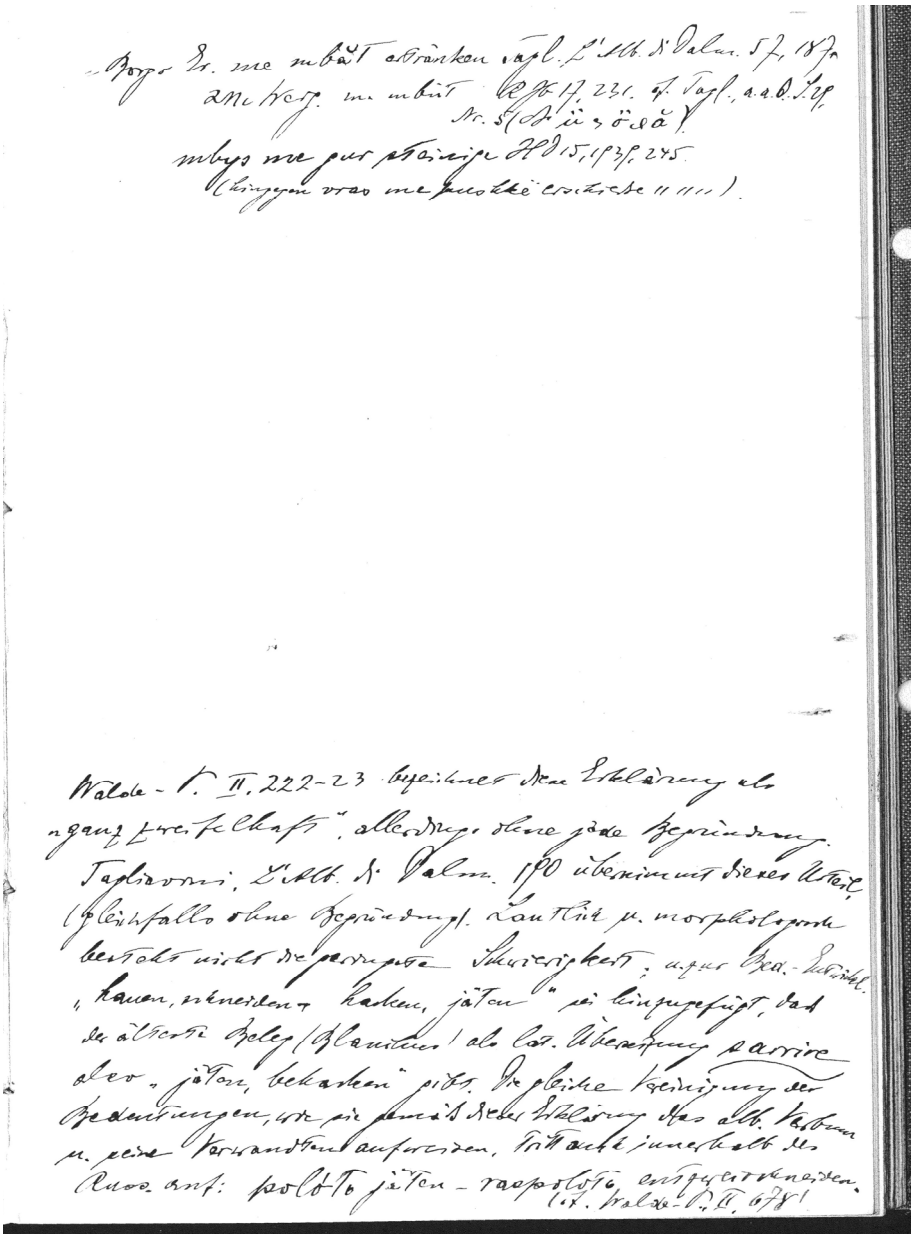
Studime rreth etimologjisë e shqipes dhe
përrreth formimit e fjalëve në këtë gjuhë.

Tosk. *mbüt, mbüs* ersticke, erdroßle, ertränke;
skut. *müs* töte.

Die Bedeutung ‚töte' ist skutar. (cf. Jungg, Fjal. S. 85). Die anderen (tosk.) Bedeutungen entstanden wie die von frz. *noyer* ertränken, ersäufen < lt. *necare* töten; ebenso ital. *annegare* ertränken < lt. **adnecare*. (Für ‚ertränken' gilt im Skut. *me müt n'uj*; cf. Bogdan, Cun. proph. I, 2, 7.) Wesentlich für die Etymologie sind ferner die Bedeutungen des Kompositums: *pɛrmbüs*, gr. *prɛmis* leere aus, kehre um, stürze um, werfe hin; sic. *pɛrmis* töte, *pɛrmismɛ* niedergeschlagen, *pɛrmisurɛ* ausgeglitten, *pɛrmbüsem* falle aufs Gesicht, *pɛrmbütɛjɛ* Sündflut. Alle Bedeutungen, insbesondere ‚umkehren, umstürzen, hinwerfen' vereinigen sich mit der des Simplex unter einer Grundbedeutung ‚schlagen' (‚töten' = ‚erschlagen', ‚umstürzen, hinwerfen' = ‚niederschlagen'). Damit ist aber Anknüpfung an lt. *confūtare* niederschlagen, aisl. *bauta* schlagen, stoßen, ahd. *bōzan* dass. und entfernter an lt. *battuo* (cf. Walde, E. W. 137, 63; [2]185, 85; Fick 3[4], 274) ermöglicht.

mih grabe, grabe das Land um, hacke; *-mɛstɛ*, adv. *-mɛzaj* (in: *ńimɛstɛ, ńimɛzaj* einfach, *dümɛzaj* zweifach).

mih: got. *maitan* hauen, schneiden, ahd. *meizan* dass., *meizil* Meißel. Das Bedeutungsverhältnis von ‚hauen, schneiden' zu ‚hacken, graben, umgraben' zeigt sich auch bei alb. *griń* zerhacke, schneide klein: *grüeń* scharre, hacke, *grień arɛnɛ* mache das Land urbar (Meyer, E. W. 130). *grüeń* stimmt also in der Bedeutung vollkommen zu *mih*, für das Bašk. 266 die Bedeutung ‚hacke' angibt. ‚Primitive Schneidewerkzeuge dienten gleicherweise zum Schneiden, Schaben und Graben' (Walde, E. W.[2], 127). Diese Beobachtung erhält also durch die hier besprochenen alb. Sippen einen deutlichen Beleg. In sachgeschichtlicher Hinsicht kann man bei Erklärung der Bedeutung der Sippe von alb. *mih* auch daran erinnern, daß der Hackbau eine der ältesten Wirtschaftsformen darstellt (Ed. Hahn, Die Haustiere und ihre Beziehung zur Wirtschaft des Menschen, S. 388 ff., Das Alter der wirtschaftlichen Kultur, S. 54 ff.; Schrader, R. L., S. 11), daß demnach die Bedeutungsreihe ‚hauen' (got. *maitan*), ‚hacken, Land umgraben' (alb. *mih*) auch sachgeschicht-



lich einleuchtend ist. Da der Ausgang *h* aus *-sk̂ō* entstand (Brugmann, Gr. 1², 758; Meyer, E. W. 314 s. *ńof*), so ergibt sich eine alb. Grundform: *mid-sk̂ō*. — Hier sind auch die Numeralia *ńémɛstɛ*, *dű̂mɛstɛ* einfach, zweifach, adv. *ńémɛzaj*, *dű̂mɛzaj* (Pekmezi, Gr. 126) anzureihen. *-mɛstɛ -mɛzaj* (mit ɛ in unbetonter Silbe) stellt sich zu der hier behandelten Gruppe. wie lt. *duplex*, gr. *δίπλαξ*: *plango* schlagen, gr. *πλάζω* (Walde, E. W. 472, 188; ²588, 247). Auch im Lett. heißt ‚einfach' *wîn-kart*, zweifach *diwkart*, worin *kart* einem lit. *kařtas* Hieb, Mal (= aksl. *kratъ*, č. *-krát* Mal) entspricht.

mjergułɛ, mjegułɛ Nebel, Finsternis.

Meyer, E. W. 283 identifiziert diese Formen mit geg. *ńegul* Nebel < lt. *nebula*, indem aus *ń* durch *mń mj* wurde. Ein heimisches, dem lit. *myglà*, sl. *mьgla* entsprechendes Wort könne eingewirkt haben. Dabei bleibt aber das *r* in *mjergułɛ* unerklärt. — Brugmann hat Gr. 2/1², 362 alb. *mjegułɛ* Nebel von lt. *nebula* getrennt und betrachtet es — wohl mit Recht — als Erbwort. Allein seine Vergleichung: gr. *ὀμίχλη*, lit. *miglà (myglà)* stößt auf lautliche Schwierigkeiten. Denn entweder hatte *mjegułɛ* eine ursprüngliche Lautfolge *-gl-*, dann erwartet man eine Form mit *-gl'-*, *-ǵ-* oder war in *mjegułɛ g* und *l* schon ursprünglich durch einen Vokal getrennt, dann erwartet man Ausfall des intervokalischen *g*. Auch der Vokalismus des alb. Wortes stimmt zu lit. *miglà* usw. nicht. Vielleicht hilft folgendes zur Erklärung weiter. Psalm 97, 2 (‚Wolken und Dunkel ist um ihn her', Luther) lautet in der Übersetzung von Kristoforidi: *rē eđe mjergułɛ ěštɛ rɐϑ atī*. In der čech. Brüderbibel lautet die Stelle: *oblak a mrákota jest vůkol něho*. Die beiden gleichbedeutenden Wörter: alb. *mjergułɛ*, čech. *mrákota* lassen sich auch etymologisch vereinigen: *mrákota* < ursl. *mork-*. Im Guttural weicht das Alb. zwar vom Sl. ab, deckt sich jedoch mit dem germ. Reflex der Sippe: anord. *myrkr* Finsternis (Fick 3⁴, 313; Kern, I. F. 4, 108; Osthoff, ebd. 8, 12 Anm.; Solmsen, K. Z. 34, 27). Auch die Bedeutung ‚Nebel', die dem alb. *mjergułɛ* außer ‚Finsternis' zusteht, kehrt im Sl. wieder: russ. *mórokъ* Finsternis, dichter Nebel, čech. *mrákotný* dunkel, neblig. Aus *mjergułɛ* entstand *mjegułɛ* in ganz derselben Weise wie aus *ľargoj* das gleichbedeutende *ľagoj* (verzeichnet von Bašk., S. 222) ent-



Norbert Jokl në Luftën e Parë Botërore, 1914.
Norbert Jokl als Fähnrich im Ersten Weltkrieg, 1914.

stand. In formantischer Hinsicht ist vor Suffix *-lā* Vokal des Vorstücks anzusetzen, dessen Qualität nicht mehr genau zu ermitteln ist. *u* entstand nach dem Guttural.

morr Laus.

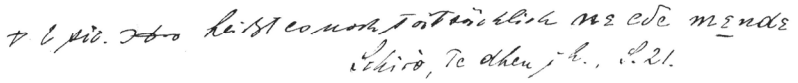
: ai. *marcáyati* gefährdet, versehrt, beschädigt, *marká-ḥ* Hinsterben, Tod, lit. *pasmerkt* verderben. Die Bedeutungsentwicklung ist dieselbe wie bei gr. *φθείρ* Laus: *φθείρω* verderbe. *rr* < *rk* wie in *sorrε* Krähe (: lit. *szárka* usw., Pedersen, K. Z. 36, 337). Das inlautende *o* weist wie der gleiche Vokal in *sorrε* auf ursprünglichen Stoßton.

mund kann, siege.

Meyer, E. W. 291 stellt das Wort nur zu got. *mundrei* Ziel, ahd. *muntar*, nhd. *munter*, lit. *mundrùs* dass. unter Ablehnung des Zusammenhanges mit aksl. *mǫdrъ* weise, lit. *mandrùs* übermütig. Nun gehören aber (Fick 3^4, 308, Feist, E. W. 200) got. *mundrei*, ahd. *muntar* jedenfalls zu den eben genannten balt.-sl. Wörtern, mit denen sie sich unter einer Basis *men-dh-* vereinigen. Dasselbe gilt auch von dem alb. Verbum. *-und* < *-n̥d* wahrscheinlich über *-end-* wie in *grundε* (s. o.), *štrungε*, *tund* (s. u.).

ndaj nahe; bei: zu, im Vergleich zu.

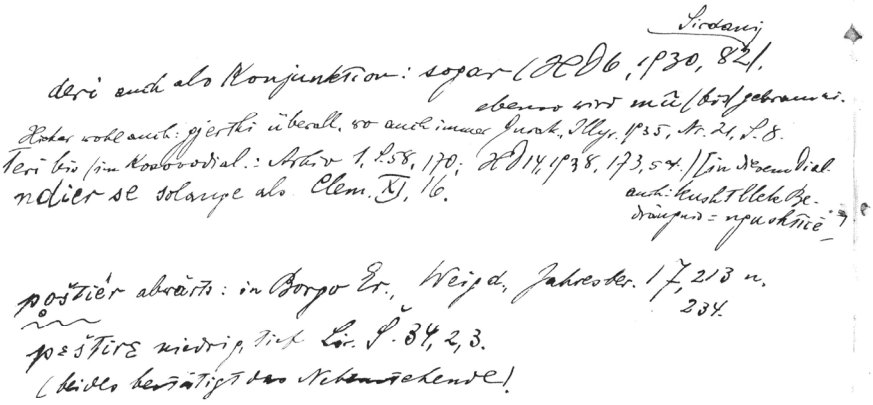
Eine Übersicht über den Gebrauch dieser — nur uneigentlich so zu nennenden — Präposition gibt Pedersen, A. T. 166. Daselbst wird auch die Diskrepanz in der Kasusrektion hervorgehoben. Außer den daselbst angeführten Stellen wären beispielsweise noch bemerkenswert: *Zoti εštε ndaj ǵiθε atürε* der Herr ist allen denen nahe (Kristoforidi, Ps. 145, 18). *Aviteniu ndaj mue* = accedite ad me (Bogdan, Cun. proph. I, 15, 16). Pekmezi, Gramm. 209 führt geg. *ndaj*, *ndej* zu, im Vergleich zu mit dem accus. an. Pedersen hebt l. c. neben Gebrauchsweisen wie *ndaj natε*, *ndaj ditε*, die sich also mit Pekmezis Angaben decken, auch Gebrauchsweisen wie *ndaj kišet* apud ecclesiam (Blanchus), *ndaj kalit* vicin del cavallo (Rada) — Konstruktionen, die wiederum den oben angeführten aus Kristoforidi und Bogdan analog sind — hervor und nennt die Kasus *kišet, kalit* Dative. Nach der folgenden etymologischen Analyse können diese Kasus ebensogut Genetive wie adnominale Dative (cf. gr. *γραμματεὺς τῇ βουλῇ* Ratsschreiber, lt. *opercula doliis*, besonders



stark entwickelt im slaw. *vъsěmъ rabъ*, ahd. *ein vorlouf allen*: Brugmann, K. V. G. 434; Vondrák, Vgl. sl. Gr. 2, 365 f.) sein. Vom intern alb. Standpunkt ist natürlich die Frage überhaupt nicht aufzuwerfen. — Synonym mit *ndaj* ist *ndanɛ* adv. nahe bei, Präpos. mit Genet. bei, von seiten, was Meyer, E. W. 11 richtig zu *anɛ* stellt. Die sinnverwandten Wörter *ndaj, ndanɛ* sind auch etymologisch zu vereinigen: *ndaj* < **nd-ani* als alter Lokativ. (Cf. über einen Reflex des Loc. im Alb. Pedersen, K. Z. 36, 310 und ferner Rom. Jahresber. 9 (1905), I, 209, wo *malï* unbest. ‚Genetiv' zu *mal'*, als loc. mit *-eĭ* oder *-oĭ* gedeutet wird. Von *malï* unterscheidet sich das hier angesetzte **ani* nur durch die im Sandhi entstandene Behandlung des *-i*.) Die Rektion mit dem Akkusativ beruht wohl auf Beeinflussung durch andere Präpositionen.

ndjer, nǵer, nǵera, ńer, ǵer bis.

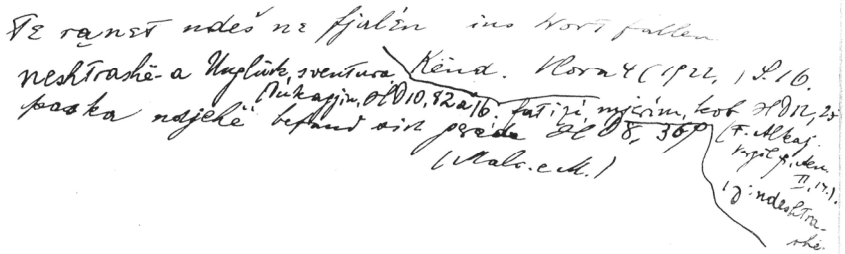
Außer diesen bei G. Meyer, E. W. 299 verzeichneten Formen findet sich noch *ndjerɛ* (Blanchus 21; Bogdan, Cun. proph. I, 4, 14; 82, 11); *ńera* (Pedersen, Alb. T. 171), *ǵerɛ* (bei Meyer, E. W. 139 unerklärt), *ǵer, nǵetš, ndü, ndütš* (Kristoforiđi, Lex. 79). — *ndjerɛ* bis mit allen angeführten Nebenformen: alb. *iń* bis < **eni* Meyer, E. W. 159, gr. *ἐν*, lt. *in*, germ. *in*, lit. *iñ*, *į̃* usw. als **entero-*. Eine begriffliche Parallele bietet gr. *ἔστε*, lokr. delph. *ἔντε* bis, das, so verschieden auch die Deutungen dieses Wortes lauten mögen (cf. Brugmann, I. F. 15, 72, anders bezüglich des zweiten Bestandteiles Thumb, K. Z. 36, 199, wieder anders Günther, I. F. 20, 11 f.), als ersten Bestandteil eine lokale Präposition enthält. Ein morphologisches und akzentuelles Analogon zu *ndjerɛ* < **entero-* bietet *peštiere* tief unten, das schon im ältesten Denkmal der alb. Sprache, der Bibelübersetzung von Buzuk, Kön. 3, 17, 23, angewendet wird (veröffentlicht in der Zeitschrift Tomoŗi, Nr. 12); ein weiterer Beleg bei Bogdan, Cun. proph. I, 34, 8, geschrieben *pefctierè* (bei Meyer fehlt das Wort). Nicht nur das auslautende *è* ist als *ɛ* zu lesen, sondern auch das *e* der ersten Silbe. Bogdan schreibt nämlich oft ungenau *e* für *è* (= *ɛ*), z. B. *delijrunè* l. c. I, 34, 7 (tosk. *dɛl'ir*, geg. *dl'ir*), *njerezitè* l. c. 34, 8 (tosk. *ńerɛzit*, geg. *nierzit*), *ghezojnè* ebd. (tosk. *gɛzoj*, geg. *gzoj*). Das Wort gehört zu *poš-tɛ* herab, unterirdisch; unten, hinunter, *pɛrpoš*



unten (worüber Pedersen, A. T. 180, K. Z. 36, 290 gehandelt hat: *-poš* < **pēd-su* zu Füßen). Grundform von *peſctierè* (= *peštierɛ*) ideal *pēd-s-t-ero*. Tatsächlich ist natürlich von *poštɛ* auszugehen. — Aus *ndj* von *ndjerɛ* konnte *nj́* entstehen (cf. Pedersen, A. T. 128, s. *j́ekɛt*). *nj́etš* entstand aus *nj́er tš*, worin *tš* das Interrogativpronomen ist. Zum Schwunde des *r* s. oben bei *buzɛ*. Das in Skutari geltende *der* (Kristoforiđi 79) ist insbesondere wegen des oben angeführten *ndü ndütš* gleichfalls hieher zu stellen. Im skutarin. unterbleibt ja öfter die Palatalisierung des *e*; cf. skutar. *ðet* zehn gegenüber tosk. *ðjetɛ*. Zum anlautenden *d* in *der* < **en-t-ero* vgl. man die oben für *blē* (s. *ľaj*) angeführten Beispiele: geg. *digjoj*, ferner *bɛľeϑ* (Kavall.), skut. *binem* usw. Ebenso enstand *j́er* aus *nj́er*. Es ist daher auch durchaus zweifelhaft, ob das gleichbedeutende *deri* entlehnt ist. Schon Miklosich hatte Entlehnung von alb. *deri* aus dem sl. (s.-ksl., kroat. *deri*) wegen *ndjerɛ* — die anderen Formen waren damals noch nicht bezeugt — nur zweifelnd angenommen. (Alb. Forsch. I, 18). Meyer übernahm Miklosichs Ansicht (E. W. 299). Vielleicht handelt es sich bloß um Beeinflussung des heimischen Wortes durch das slaw. im Ausgang *i*, wiewohl auch diese Annahme keineswegs notwendig ist. (Cf. nämlich *derɛ* A. St. 6, 35. Das auslautende *i* für *ɛ* wie in *ki*.) — Doubletten der mit *j́* anlautenden Formen sind *kütš*, *kür*; *ḱ* stets hier für *j́* wie auch sonst (cf. *j́uaj-ḱuaj*, *j́eðɛ-ḱeðɛ*). Zum Vokal von *kütš*, *kür*, *ndütš*, *ndü* — es handelt sich um geg. Formen — cf. geg. *nüe* Knoten neben tosk. *nē*, *nejɛ* < lt. *nōdus*.

ndieh sich befinden, *ndeš* treffen.

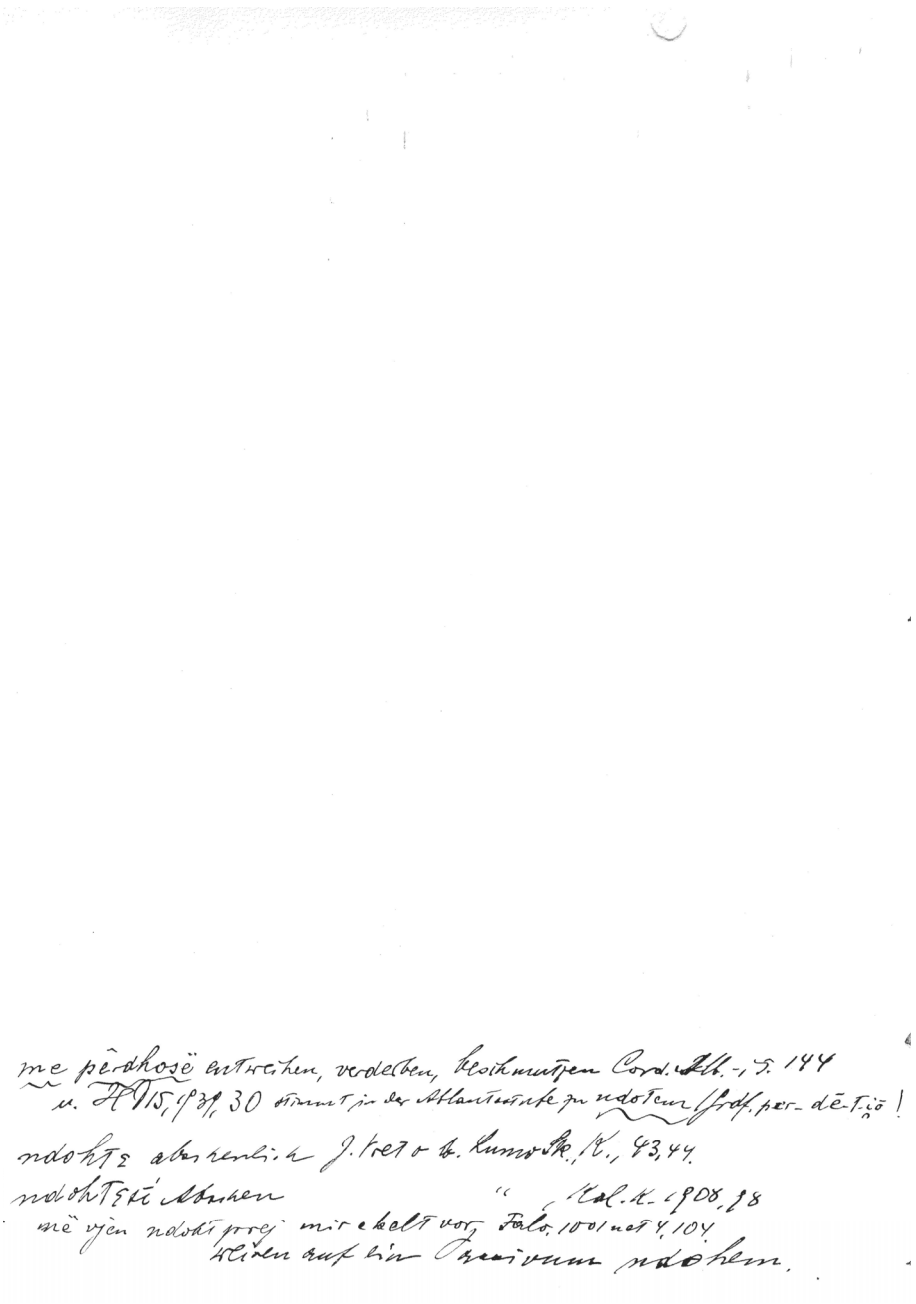
(Bašk. 303, 302; Jungg, Fjal. 90.) Das Wort gehört zu aksl. *dešǫ*, *desiti* finden, r.-ksl. *došu*, *dositi* (auch *dešu*, *desiti*) begegnen, s.-kr. *dȅsīm*, *dȅsiti* treffen, čech. *podesiti*, *udesiti* einholen, erwischen. Die Bedeutungsübereinstimmung zwischen dem alb. und sl. Wort ist vollkommen. An Entlehnung des Alb. ist bei der Verschiedenheit der beiden oben genannten Verba und der Selbständigkeit der Bildung von *ndieh* nicht zu denken. Alb. *š* in *ndeš* und sl. *s* in *desiti* lassen sich nur unter idg. *s* vereinigen. Dies zeigt, daß sl. *desiti* am besten mit Pedersen, I. F. 5, 47 zu gr. *δήω* werde finden zu stellen ist. Diese Deutung empfiehlt sich auch der Bedeutung wegen besser



als die Zusammenstellung mit gr. *δέχομαι* nehme an, ai. *daśasyáti* gefällig sein, lt. *decet* es ziemt (cf. Fick, I⁴, 234; Walde, E. W. 168, ²223; Berneker, E. W. 188). Möglicherweise sind jedoch im sl. zwei Verba zusammengeflossen. Man beachte die kaum zu vereinigenden Bedeutungen von s.-kr. *udèsiti* 1) richten, zurechtmachen (die zur Sippe von lt. *decet* stimmt), 2) treffen, auf jem. stoßen, die mit der von alb. *ndeš* identisch ist und sich mit der von gr. *δήω* ganz nahe berührt. — Das *e* in alb. *ndeš* erklärt sich als skutar. Eigenheit (cf. *δet, der* s. o. s. *ndjer*); nach Kristoforidi 272 ist das Wort in und um Skutari in Gebrauch. Alb. *ndieh* zeigt denselben Ausgang wie *mih, ńeh*, also < *des-skō*.

ndjetɛ abscheulich; fem. Abscheu, Ekel; *ndotem* verabscheue; geg. *nnīšem* abscheulich.

Die beiden zuerst genannten Wörter verzeichnet Meyer, E. W. 302 unter *ndi̯i̯*, indem er, ohne eine Erklärung zu geben, sich darauf beschränkt, Zusammenhang mit *ndi̯i̯* beflecke abzulehnen. Zweifellos hat Meyer hierin Recht. Geg. *nnīšem* fehlt in den Wörterbüchern, wird jedoch von Fišta, Lahuta e malts. I, 14 gebraucht. Die Gruppe gehört zu *δjes* scheisse, pass. *δītem*, die zu gr. *χέζω*, ai. *hadati* (Meyer, E. W. 86, Prellwitz, E. W.² 503) gestellt werden. Zur Bedeutungsentwicklung von *ndjetɛ* gegenüber *δjes* vergleiche man z. B. čech. *ohavný* ekelhaft: ksl. *govьno* Kot, ai. *guváti* cacat. In morphologischer Hinsicht schließt sich *ndjetɛ* an die Verbal- und Eigenschaftsabstrakta mit *tā*-Formans an, die schon oben bei *botɛ* besprochen wurden. Es fragt sich ferner, wie sich *ndjetɛ* formell zu *δjes* stellt. Wie neben *ϑaṅ* trockne < **saus-ni̯ō*: lit. *saũsas*, aksl. *suchъ* trocken (Meyer, E. W. 88), aor. *ϑava* ein Partizipium *ϑatɛ* trocken trat, so stellte sich neben *δjes*, aor. *δjeva* ein Partizipium *ndjetɛ*. Im letzten Grunde ist also eine Bildung wie *ndjetɛ* darauf zurückzuführen, daß im Aor. das stammhafte *d* von *δjes* < *ĝhedi̯ō* inlautend wurde, demnach lautgesetzlich ausfiel (3. sing. aor. *δjeu*, Pedersen, Alb. T. 152 s. *ľuaj*). So erklärt sich jetzt auch das geg. Passivum *δitem* bescheisse mich (mit geg. *i* < *ie*); das alb. Passivum (Reflexivum) wird durch Anhängung der Formen von *jam* an das Partizipium gebildet. Geg. *nnīšem* < **ndīšem* geht entweder auf **ndiet-šem* : *ndjetɛ*


me pëdhosë entrechen, verderben, bekannt aus Cord. Kh.-, S. 144
u. H 15, 19, 30 stimmt in der Akzentstufe zu ndoftem Grdf. per-dē-t.ō !
ndohtë aber reduz. z. J. tret o b. Lumo Sk., K., 43, 44.
ndohtësë Abnehmen " " Kal. K.- 908, 98
më vjen ndoht prej mir ekelt vor Falo. 100, not 4, 104.
Klären auf ein Praesens ndohem.

(cf. *mošɛ* Greis neben *motšɛ* : *mot*) oder auf *ndied-šem* mit stammhaftem *d* und Behandlung der Gruppe *dš* wie in *pɛrpoš* unten < *pēd-su* (Pedersen, K. Z. 36, 290) zurück. Morphologisch ist ersteres wahrscheinlicher. *ndotem* verabscheue weist auf ein *t*-Partizipium mit Ablaut. In der Ablautsstufe verhält sich *ndotem* zu *δjes* wie *vdorem* gehe unter zu *vdjer* vernichte.

ngē, skut. *ngae* Gelegenheit, freie Zeit, Muße.

Die Bedeutung nach Kristoforidi, Lex. S. 260 (εὐκαιρία), Baškimi 291 (opportunità, l'aver tempo di fare una cosa), Jungg, Fjal. S. 86 (opportunità). Die beiden zuletzt angeführten Wörterbücher geben die Schreibung *ngae*, die sich auch bei Pisko, Handb. d. nordalb. Spr. 129 findet (‚*S kam ngae* = ich habe keine Zeit' = keine freie Zeit). Meyers Deutung (E. W. 305): lit. *gyv-*, aksl. *živ-*, ai. *jīv-*, mit der Ablautsstufe von lit. *gaivus* munter, wird von Pedersen, K. Z. 36, 325 mit Recht abgelehnt; daß nämlich *ngē* — und nur diese Form war Meyer bekannt — der Ablautsstufe nach mit lit. *gaivus* übereinstimmt (alb. *e* < *ai*), ist eben wegen des geg. *ngae* ausgeschlossen. Das *e* in tosk. *ngē* entstand sekundär durch Kontraktion. Man vgl. noch geg. *roe* Aufmerksamkeit, Acht: tosk. *re*, geg. *hā̈* das Essen aus *hae* (Pekmezi, Gr. 247): tosk. *hē*. Primär ist aber der Vokal *a* der geg. Form *ngae*, wie dies besonders deutlich die bestimmte Form *ngaja* (Lahuta e maltsiis I, S. 11) zeigt. Dieser Umstand aber verbietet die Verbindung mit lit. *gaivus* (Wz. *gu̯eu̯ĕ-*). Bei einer anderen Deutung, die sohin notwendig wird, wird auch die Verteilung der Bedeutungen zu beachten sein. Meyer geht von der Bedeutung ‚Kraft, Munterkeit' aus, die sich in den Wörterbüchern von Jungg, Baškimi und Kristoforidi nicht findet und bei Meyer nur für Schirò, also das ital. alb. belegt ist. Die allgemein im Balkanalb. herrschende Bedeutung ist ‚Gelegenheit, freie Zeit'. Diese Bedeutung stellt das Wort zu aksl. *godъ* Zeit, rechte Zeit, r. *godъ* Jahr, Zeit, s.-kr. *gôd* Festtag, Jahr, günstige Gelegenheit, *prìgoda* Gelegenheit, ahd. *gigat* passend. Alb. Grundform: **gadhā* mit lautgesetzlichem Ausfall der intervokalischen Media. Die Bedeutung ‚Kraft, Munterkeit' (Schirò) ist sekundär entwickelt ganz so wie auch klr. *hóžyj* (: gem. sl. *godъ*) frisch, munter (cf. Berneker, E. W. 318) bedeutet. — Hieher gehört auch das Verbum im-

In der Malčija von Skutari wird ae in ngae noch deutlich diphthongisch gesprochen, kaum in Skutari selbst in ë (Camaj, Phonologie) cf. A[ntonin] Baumtij, Jg., S. 56.

pers. geg. *ńjend*, was Kristoforiđi, Lex. 263 mit *εὐκαιρῶ*, *ἀδειάζω* (also ‚Zeit haben, frei sein') übersetzt. Die gleiche Bedeutung liegt auch im sl. Reflex der Sippe vor: aksl. *godъ* außer *ὥρα* Zeit auch *καιρός* rechte Zeit, *vъgodъ εὐκαίρως* (entspricht also dem alb. *ńjend* in der Bedeutung vollkommen) *godě byti* passend sein, čech. *vhod* gelegen, just, recht, s.-kr. *zgòda* Gelegenheit, Bequemlichkeit. In morphologischer Hinsicht liegt eine *n*-Formation vor, wie sie z. B. auch *l'ind* (cf. Pedersen, A. T. 12) aufweist.

ngriđem bin brünstig; *ngriđurε* Bocksgestank; *gεrdεs* Mädchenjäger.

ngriđem verzeichnet Reinhold, Noctes Pelasg., Πρόδρομος Λεξ. 66 und nach ihm Meyer, A. St. 5, 97. An dieser Stelle vermutet er Urverwandtschaft mit slov. *grdệti se*[1] Ekel empfinden. Semasiologisch viel ansprechender erscheint jedoch die Zusammenstellung mit ai. *gr̥dhyati* ist gierig, *gr̥dhnúḥ* gierig (über die ai. Sippe vgl. man Uhlenbeck, E. W. der ai. Spr. 82). Neben der Wz. *gardh-* gierig sein zeigt das Ai. auch eine synonyme *gard-*: *garda-ḥ* geil, gierig (ebd. 78). Über die Möglichkeit der weiteren Verknüpfung der genannten ai. Wörter mit der germ. Sippe von got. *gredus* Hunger vgl. man Feist, E. W. 117 und die daselbst verzeichnete Literatur. Alb. Grundform: *gr̥d-*. Die besondere Bedeutungsentwicklung des alb. *ngriđem* gegenüber ai. *gr̥dhyati* ist gierig leuchtet von selbst ein. Cf. lat. *cupido*: *cupio* begehren. Hieher gehört auch *gεrdεs* Mädchenjäger (Reinhold, l. c. 64), das Meyer, A. St. 5, 77 zu *gεrdís* ekle mich stellen will, eine Deutung, die semasiologisch gewiß nicht befriedigt. *-εr-* in *gεrdεs* für *ri* < *r̥* wie oft.

ngrīń, *ngrī*, geg. *ngrį̄* friere, erfriere, mache frieren; *škrīń*, *škrī*, geg. *škrį̄* schmelze, taue auf, zergehe, *škreh* dass.

ngrīń und *škrīń* verzeichnet samt den Nebenformen Meyer, E. W. 306 f., während die Form *škreh* von Kristoforiđi, Lex. 400 (s. *škrįtε*) angeführt wird. Aus *škrīń* (daneben *tškrīń*) ist der ursprüngliche Anlaut, nämlich *kr*, ersichtlich. Dies stellt die Gruppe zu r. *čerstvъ* hart, trocken, fühllos, *čerstvína* Kruste,

[1] Pleteršnik I, 247 schreibt *grdíti se*.

†† v. Z. B. in einem Briefe St. Krstans a. d. J. 18[illegible] /
ngjendi (caps. ' njenni) wenn sie Zeit haben. =
kur të jin dalë koha.

3. pl. aor. act. ngridë sie reißen L. S. Č. 76, 1, 1.

bei Jasi, 1 Sg. Schluß-d. d. P. S. 107: ngryda = 3 ps. Sg. reiße, ebd. S. 114: ngryda, ngrida Zwirn 26 i T. fermentare, lievitare in Gärung bringen, gären machen, ngridhë, ngrydhë Zug, Zauberei, ngrydhlë, ngryd. je Zug, Zauberei, fermentazione Gärung.

Khuvani, Krit. 38 hält ngryth für eine der Wortbildungen Jasis. Übrigens ist ngrydhun nach St. Gurakuqi AO II, 1935, 312 völlig in Ordnung, „wie auch das Opportunitätsverhältnis" der Infinitive: shkrydhun (shkrythtuem, shkrijtuem, shkriftuem).

[Vgl. hierher auch: i shkrydhët porës Kënd. IC 4, 173; lorken Ilsija I Pll, 2, 5 P1; zorn, wüst (Jasi 47 = ngrydh, ngridh u. shkrydh) sind jedenfalls keine Jespersenismen: ὀργάω, ὀργάζομαι, denn i shkrydhët lorken porës: ngrydh, ngridh gären machen (umgangsl.) = kol. kyrrō lorken, porrō: č. kypěti, pāsen.

*) † die bedauerte ebenda Gr. v. li. grdlygati bei Walde-Pok. I 633 nicht übernommen, dort vielmehr zu sch.-kol. glъzdo, akšl. gladъ.

†† i krîtë einij Kurti Orr. II, 25.

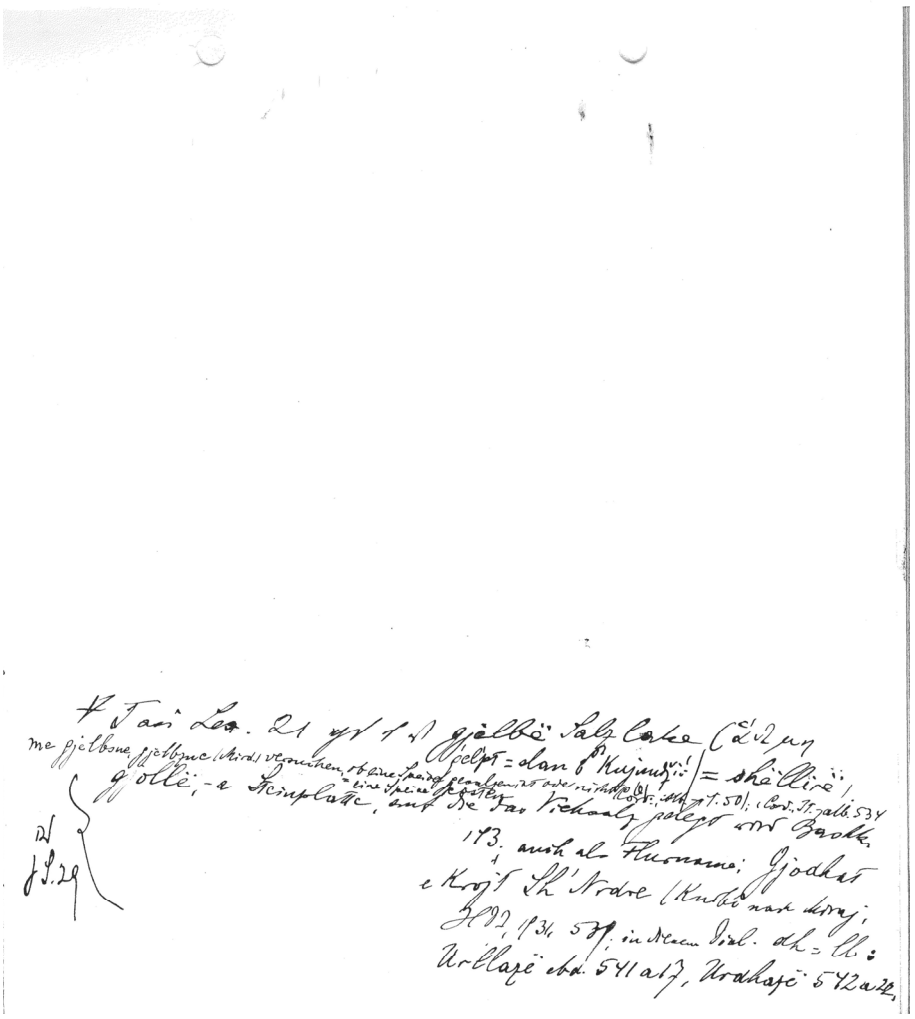
r.-ksl. *črьstvъ, čьrstvъ* fest, solide, s.-kr. *čvȓst* (mit Metathese) fest, hart, lt. *crassus* dick, fett, grob (cf. Walde, E. W. 148, ²198; Berneker 171: Basis **qerāt* flechten, zusammenknüpfen, zu einem Knäuel zusammenwickeln). Daß der Begriffskern der alb. Sippe ‚fest, hart' ist, ersieht man daraus, daß sowohl die Bedeutung ‚frieren' als die ‚zergehen' erst in der präpositionalen Zusammensetzung entstand. Auch in der von Kristoforiđi, S. 410 erwähnten geg. Redensart: *qštε ngrīm e qštε bāmε štank* er wurde starr und steif (vor plötzlichem Schreck), schimmert noch die Grundbedeutung durch. Eine genaue Parallele zur Bedeutungsentwicklung ‚fest werden — gefrieren' bietet das Gr.: ngr. *παγώνω* gefrieren und schon agr. *πάγος* Reif, Frost: *πήγνυμι* befestige, *πηγός* fest, stark; *qštε ngrim* = ngr. *ξεπαγιάζει*. Auch das oben angeführte r. *čerstvína* die Kruste ist in semasiologischer Hinsicht für die hier behandelte alb. Sippe mit der Bedeutung ‚gefrieren, zergehen' interessant: cf. lt. *crusta*: gr. *κρύος* Frost, *κρύσταλλος* Eis. — Für die Feststellung der alb. Grundform ist (das bei Meyer fehlende, jedoch von Kristoforiđi bezeugte) *škreh* wichtig. Denn man kann von *škreh* zu *ngriń* gelangen, jedoch nicht umgekehrt. Grundform von *š-kreh*: **-kret-sk̂ō*. *ngriń, škriń* < **-kret-nį̄ō* wie *viń* < lt. *venio*.

ngrüs, ngris mache Abend, *-em* verbringe den Abend,
ngrisetε, ungrís es dämmert, wird Abend.

Die bei Meyer ungedeutete Sippe vergleicht sich dem lt. *creper* dämmerig, dunkel, *crepusculum* Dämmerung. Auch für das lt. Wort fehlt es bisher an einer befriedigenden Anknüpfung (cf. Walde, E. W.[1] und [2]). Alb. Grundform: *n-kŗp-tį̄o-*. Die Gruppe *pt* unterliegt der Vereinfachung zu *t*: cf. *štatε* sieben < *septṃ̄ti* (G. Meyer, A. St. 3, 33; Brugmann, Gr. 1², 722); insbesondere handelt über *pt* > *t* Pedersen, K. Z. 36, 325. Man vgl. auch oben *ľatε* (s. *ľapε*). Eine analoge Bildung s. bei *rās*.

nǵeľbεtε, nǵeľmεtε salzig.

Pedersen, K. Z. 36, 285, dem aus Pisko 147, Jungg. 88, Albania II, 157 nur die Schreibung *ńeľm* vorgelegen hatte, erkannte die Möglichkeit einer Vorstufe *nǵeľm* und damit einer Anknüpfung an die Sippe von lt. *sal*. Die Lautung *nǵeľbεtε*



ist jetzt tatsächlich für Tirana durch Kristoforiđi Lex. S. 262 bezeugt. Auch für Skutari gibt Kristoforiđi l. c. 263 *ńjeľmɛtɛ* an, was in Anbetracht der übereinstimmenden, oben zitierten Angaben von Pisko und Jungg, ferner von Bašk. 146, die Anlaut *ń* bezeugen, ungenau sein dürfte. Jedenfalls bestätigt aber die für Tirana bezeugte Form Pedersens Deutung, die übrigens zweifelnd ein mündliches Zeugnis des Anlautes *nj́* für Mittelalbanien herangezogen hatte. In *ńeľm* < *n-sal-mo* steckt das *mo*-Suff. wie in gr. ἅλμη. *e* < *a* durch Einfluß des folgenden *ľ*, das umlautende Wirkung ausübt. (Hierüber s. Meyer-Lübke, Gröbers Grundr. 1², 1042 ff.) Cf.: *heľm* Trauer, Gift: ahd. *scalmo* Seuche, *eľp* Getreide: gr. ἅλφι. *njeľbɛtɛ* zeigt Suff. *-bho-*, worüber Brugmann, Gr. 2/1², 388 zu vergleichen ist. Cf. auch unten bei *škeľm*, *škeľp*.

nus Bindfaden, Schnur.

Meyer, E. W. 312 führt das Wort nur für das ital. Alb. — ohne Erklärung — an. Doch verzeichnet es jetzt auch Bašk. 309. *nus* zur Sippe von lt. *neo*, *nēre*, gr. *νέω* spinnen, *νῆμα* Gespinst, Faden, Wz. **snē-*, woneben idg. **snēu-* in aisl. *snūa* zusammendrehen, aksl. *snujǫ*, *snovati* anzetteln, lett. *snaujis* Schlinge, ai. *snutáḥ* von der Sehne (cf. Walde, E. W. 410, ²514). Das alb. Wort zeigt also die Ablautstufe des ai. In morphologischer Hinsicht vgl. man aksl. *nitь* Faden, Strick (das auf eine Wz. **snēi-* weist): *nus* < *nu-tio-*. Semasiologisch verhält sich alb. *nus* Faden zu aisl. *snūa* zusammendrehen ebenso wie ahd. *drât* Faden: ahd. *drâen*, nhd. *drehen*.

ńołɛ f. Fleck.

Das bei Meyer fehlende Wort wird in der Zeitschrift ‚Diturija' (Salonichi), I, S. 60, Sp. 1, gebraucht und auch von Kristoforiđi Lex. 287, Bašk. 148 gebucht. Da *ń* aus *nj́* entstanden sein kann (cf. Pedersens Bemerkungen K. Z. 36, 285 über *ńelm*), so ergibt sich die Möglichkeit einer Anknüpfung an ahd. *salo*, *sal(a)wêr* dunkelfarbig, schmutzig, ags. *salo* dunkelfarbig, isl. *sölr* schmutziggelb (germ. Grundform *salva-*), russ. *solovój* isabellgelb, ir. *salach* schmutzig. (Cf. zur germ. Sippe Fick, 3⁴, 437.) Alb. *ńołɛ* < *n-sāl-v-* stimmt im Vokalismus zu ndd. *saul* schmutzig, rußig (= as. **sōl*), das gleichfalls zu der

me nëlmuve ëmpökelun jos.

njollë als Synonym von vurradë (hyper), kurvelesh, vrratë, -a, der Narbe, Lieme: Folklore I (1929), 21.

hier besprochenen Sippe gehört (Holthausen, I. F. 25, 150). Alb. *-lv-* > *ll* wie sonst.

ńomɛ, nǵomɛ, ngl'omɛ feucht, frisch, grün, zart; *ńom* befeuchte, benetze, tränke Tiere.

Den Fingerzeig für die etymologische Erklärung dieser bei Meyer, E. W. 314 ungedeuteten Sippe gibt die von Kristoforiđi S. 264 für das Tšamische gebuchte (Meyer noch nicht bekannte) Form *ngl'omɛ*. Durch den so geklärten Anlaut stellt sich das Wort zu r.-ksl. *glěnъ* Schleim, zähe Feuchtigkeit, r. *glěnъ* Saft, slov. *glen* Schleim, Schlamm usw., lit. *glẽma* zäher Schleim, *gléima, glemẽsa* dass. (Juškevič, Slov., I, 444), gr. *γλοιός* klebriges, schmutziges Öl, klebrige Feuchtigkeit, ags. *clām* Lehm (idg. Wz. *glēi-* cf. Wood, I. F. 18, 43; Siebs, K. Z. 37, 34; Meillet, M. S. L. 8, 298; Berneker, E. W. 310, 303; Fick 3^4, 57). Zur Bedeutung des alb. Wortes (‚feucht') gegenüber der der angeführten Wörter aus den verwandten Sprachen (‚klebrig, schlammig') vgl. man čech. *vazký* feucht gegenüber r. *vjazkij* klebrig, zähe, schlammig. Aus der Grundbedeutung ‚schleimig' (woraus ‚feucht') konnte sich dann auch die Bedeutung ‚zart' entwickeln. Man vgl. das zur gleichen Sippe gehörige mhd. *kleine* rein, zierlich, zart, nhd. *klein* (eigentl. ‚gesalbt, mit Fett bestrichen', Kluge, E. W.^{7}, 247). Alb. Grundform: **glēmo*. Im Ablaut und in formantischer Hinsicht stimmt also das alb. Wort besonders gut zu lit. *glẽma*.

paľɛ Seite, Partei; Klasse, Abteilung.

In der Bedeutung ‚Seite, Partei' wird das Wort z. B. Lirija, Nr. 76, S. 2 und Tomori, Nr. 2, S. 4 (Plutarchs Pyrrhus, Kap. 5, übers. von Doke Sul'ɛ) verwendet. Die Bedeutung ‚Klasse, Abteilung' gibt Bašk. S. 312. Bei Meyer, E. W. fehlt das Wort; denn das E. W. 320 verzeichnete *paľɛ* ‚Falte, Reihe, Joch, Paar, Kranz getrockneter Feigen' ist damit schon der Bedeutung wegen offenbar nicht identisch, und ist übrigens nach Bašk. auch in der geg. Aussprache davon unterschieden. Denn das zuletzt angeführte Wort schreibt Bašk. 317 *pale*, während er das in der Überschrift dieses Artikels genannte S. 312 *paal* schreibt. Aus denselben Gründen ist Identifizierung mit *parɛ* Paar < lt. *par*, woneben *paľɛ* (so z. B. Lirija, Nr. 70, S. 1;

Tomori, Nr. 11, S. 3, Sp. 1; cf. auch Kristoforidi, Lex. 300) abzulehnen. Zum Semasiologischen vgl. man Waldes Bemerkung (E. W. 449[2], 561) über den Deutungsversuch *par*: *pars*, zur geg. Aussprache Bašk. 312: *paal*, *pala* Partei, *paal*, *paala* Paar. *paľɛ* Seite, Partei, Abteilung (geg. *pāľ*, best. *paľa*) gehört offenbar zu ksl. *polъ* Seite, Ufer, Geschlecht, Hälfte. Da nun *paľɛ ľ* zeigt, u. zw. auch im Skutar., so ist nicht ursprüngliches zwischenvokalisches *-l-* und auch nicht *-lį-*, sondern *-ln-* anzusetzen. Das Wort ist daher am besten als partizipiale *n*-Bildung anzusehen, die zusammen mit sl. *polъ* wohl zu Wz. **(s)phel-* (ai. *phálati* birst, springt entzwei, *phála-ḥ* Pflugschar, aksl. *plěti*, r. *polótь* jäten, got. *spilda* Schreibtafel, ahd. *spaltan*, nhd. *spalten* usw.) (cf. Fick 3[4], 511; Walde, E. W. 549, [2]732) zu stellen ist. Zur Bedeutungsentwicklung ‚Seite, Hälfte—spalten' cf. got. *halbs*, ahd., nhd. *halb*, ahd. *halba* Seite, Richtung, an. *halfa* Hälfte, Teil, Seite: lt. *scalpo* mit einem Werkzeug schneiden, meißeln, kratzen, ritzen (Fick 3[4], 85; Walde, E. W. 549, [2]682). Weitere Reflexe der Wz. **(s)phel-* im alb. cf. s. *plis* u. *popɛľɛ*.

Tosk. *pendɛ*, *pɛndɛ*, geg. *pęndɛ*, *pęnnɛ* Paar Ochsen, Joch (Ackermaß); *penk* Koppel.

Meyer vereinigt das erstgenannte Substantiv (E. W. 326) mit *pendɛ* Feder, Flügel < lt. *penna* Feder. Aber die weit auseinanderliegenden Bedeutungen ‚Paar Ochsen, Joch' (als Ackermaß) und ‚Feder, Flügel' stehen einer solchen Deutung entgegen. Zudem zeigt nirgends im Roman. *penna* (bezw. *pinna*)[1] die Bedeutung ‚Paar Ochsen, Joch'. Das alb. Wort ist vielmehr verwandt mit lit. *spandyti* spannen, *pinù*, *pìnti*, aksl. *pęti* spannen, aksl. *pǫto* Fessel usw. Grundbedeutung des alb. Wortes ist also ‚Gespann'. Zur Bedeutungsentwicklung ‚Gespann—Paar' vgl. man ai. *yugám* Joch, Paar, ferner frz. *couple* Paar (eigentlich ‚Koppel': lt. *copula*). Die weitere Entwicklung der Bedeutung zu Joch (als Ackermaß) findet in d. *Joch*, lt. *iugera* ein Analogon. In morphologischer Hinsicht handelt es sich um eine Bildung auf *-tā*, wie sie oben bei *botɛ*, *ľatɛ* bereits

[1] Über die Entwicklung der Bedeutungen im Rom. cf. Gröber, ALL. 4, 437; Meyer-Lübke, Zeitschr. f. rom. Phil. 24, 403 f.; Pușcariu, ebd. 28, 682 f.

besprochen wurde (cf. aksl. *vrъsta*, lt. *repulsa* usw.). Nun wäre es vom lautlichen Standpunkte allerdings vollständig einwandfrei, alb. *pɛndɛ* als Entlehnung aus slaw. *pǫto* zu erklären (zum Lautlichen vgl. man *pɛndar* Hüter von Feldern und Weingärten < aksl. *pǫdar*, Meyer, E. W. 332; näheres unten bei den Entlehnungen s. *ϑɛnǰil*). Doch sprechen zwei Momente gegen eine solche Erklärung: 1. die selbständig entwickelte Bedeutung des alb. Wortes, die nirgends auf sl. Boden eine Entsprechung findet, 2. das Vorhandensein des hier zu besprechenden *penk* m. Koppel. Dieses Wort verzeichnet Pekmezi, Gr. 266;[1] stellt man es zu der hier besprochenen Basis idg. **(s)pen-*, so findet es vollständige Synonyma an russ. *púto* Koppel, Spannstrick, lit. *pántis* Strick zum Binden der Füße des Viehs. In morphologischer Hinsicht zeigt *penk* *k*-Suffix wie *bük* Stroh (s. o.), *ujkϑ* Fließ (s. u.). *e* vor Nasal + Explosiva wie in *vent* Ort. Die beiden besprochenen Wörter *pɛndɛ* und *penk* stützen sich also gegenseitig. Zu *penk* mag dann *pengɛ* hinzugetreten sein, wie auch sonst neben zahlreichen Maskulinen Feminina stehen, z. B.: *ľot* Träne — *ľotɛ*, *djep* Wiege — *djepe*, *djebɛ*. Zu einem Denominativ *pɛngoń* wurden dann die Abstrakta *pɛngésɛ* Spannkette, Spannriemen, Hindernis, *pɛngím* Hindernis (cf. russ. *púty* Spannseile, Fesseln) gebildet. Bemerkt sei noch, daß Kristoforiđi außer dem bereits oben erwähnten tosk. *pɛndar* Hüter von Feldern und Weingärten — nur dieses verzeichnet Meyer, E. W. — noch ein geg. *pɛndar* Bauer, Besitzer eines Gespannes *(γεωργός, ζευγίτης)* verzeichnet. Natürlich kann dies von unserem *pɛndɛ τὸ ζευγάρι τῶν βοῶν* nicht getrennt werden, hat also mit tosk. *pɛndar*, das dem Slaw. entstammt, nichts zu schaffen.

pilɛ Werkzeug zum Flachskämmen, -hecheln; Flachskämmerin, -hechlerin; *pjekɛtɛ* Augenwimpern.

pilɛ fehlt bei Meyer, wird jedoch von Kristoforiđi, S. 326 für Berat und von Bašk., S. 351 gebucht. Es gehört zu gr.

[1] Meyer, E. W. 327 führt nur *pengɛ* Fußschlinge, Hindernis nach Blanchus an und leitet dies aus lt. *pedica* her. Die dieser Deutung entgegenstehende Schwierigkeit s. Meyer-Lübke, Gröbers Gr. 1², 1050. Um so größer sind natürlich die Schwierigkeiten für eine Deutung von *penk* < *pedica*.

πέκτω kämmen, scheren, lt. *pecto* kämmen, lit. *pèszti* rupfen, an den Haaren zausen, ahd. *fahs* Haar usw. Alb. Grundf.: **peĥ-lā*; *i* < *ie* vor ursprünglicher Doppelkonsonanz, *-ĥl-* wurde ebenso behandelt wie *-sl-* (z. B. in *kołɛ* Husten). — *lā* ist das idg. Suffix zur Bezeichnung des nom. instrum. (cf. aksl. *greblo* Ruder, lt. *pīlum* Stempel zum Stampfen, Mörserkeule (Brugmann, Gr. 2/1 ², 364 ff.). Gegen Entlehnung des alb. Wortes aus lt. *pīlum* Mörserkeule oder sl. *pila* Säge spricht die Bedeutung. Zu derselben Wortsippe gehört *pjekɛtɛ* Augenwimpern (Pedersen, A. T., S. 32, 178), das sich mit ai. *pakṣman-* n. Augenwimpern, Haare in der Bedeutung vollkommen deckt. Während aber die Wortsippe in den Satem-Sprachen *ĥ* zeigt (cf. insbesondere lit. *pèszti*, avest. *pašnəm* Augenlid), enthält alb. *pjekɛtɛ* velares *k*. Es handelt sich also wahrscheinlich um Entlehnung aus einer Centum-Sprache.

pjek berühre, begegne, schlage.

Die Bedeutung ‚schlage' ist, wie Pedersen, A. T. 178 zeigt, die Grundbedeutung. Meyers Verbindung mit lt. *plecto* (E. W. 341) ist, da *pl* in den meisten Dialekten erhalten bleibt, der Anlaut *pj* in *pjek* aber gem.-alb. ist, aufzugeben. Es handelt sich wohl um Umstellung aus **kep-* zu gr. κόπτω schlage usw. Man vgl. die analoge Erscheinung in gr. ἀρτοκόπος Bäcker: πέσσω < *pequ̯i̯ō* backe, ferner wohl auch lit. *kepù* backe — sl. *pekǫ* backe. Näheres über derartige Metathesen zuletzt bei Niedermann, I. F. 26, 45 f.; Hirt, I. F. 21, 171. — Die alb. Vertretung der Sippe in ihrer ursprünglichen Lautfolge — ohne Metathese — wurde schon oben unter *kmesɛ* besprochen.

pľaf bunte, wollene Decke, *pľɛhurɛ*, *pɛľhurɛ*, *pľuhurɛ*, *pɛľurɛ* grobe Leinwand, Segel.

Meyer hat E. W. 343 *pľaf* und *pľɛhurɛ* mit Recht miteinander verglichen. Durch Nachweisung eines Sippenverwandten von *pľaf* innerhalb des Alb. entfällt aber schon die Annahme einer Entlehnung aus slov. kroat. *plahta* Bettuch, Tischtuch, die Meyer als unsicher erwähnt hatte, indem er ihre weiteren Schwierigkeiten hervorhob. Es ist daher gerechtfertigt, für *pľaf* eine Anknüpfung aus den Mitteln des Erbwortschatzes zu suchen: lt. *plecto*, ahd. *flihtu*, *flehtan*, nhd.

flechte, ai. *prašna-ḥ* Geflecht, geflochtener Korb usw. *pl'ah* < *plok̂s-qo-* auf Grund eines *s*-Stammes, der in gr. *πλέκος* n. Flechtwerk, *πλοκμός* Haarflechte < **ploksmo* (cf. Meillet, MSL. 11, 313) noch erhalten ist. Zur Bildung vgl. man lt. *ēsca* Speise, lit. *ėska* (oder *ėskas*) Fraß, Aas < *ēd-s-k-* auf Grund eines *s*-Stammes, der sich noch in lit. *ėdes-is* Fraß, aksl. *jasli* Krippe, ahd. *ās*, nhd. *Aas* zeigt (cf. J. Schmidt, Neutra 379). Zum *k*-Suff. vgl. man *bük*, *penk*, *ụjkϑ*. Die Behandlung des Auslautes ist dieselbe wie in den alb. Verben auf *-h* (*ńoh*, *mih*). In semasiologischer Hinsicht sei auf čech. *pletivo* Gewebe: *pletu* flechte verwiesen.

pl'enk, *pl'engu* Schande.

Kristoforiđi S. 331 und Bašk. S. 355 verzeichnen dieses bei Meyer fehlende Wort. Es ist sippenverwandt mit lt. *plango* schlage, aisl. *flekkr* Fleck, Mal, Makel, nhd. *Fleck*, lit. *plėgà* Prügel, körperliche Züchtigung. Das alb. Wort zeigt die Ablautsstufe *plĕg-* (oder *plĕk-*), wie die angeführten Wörter aus dem germ. (Über die verschiedenen Ablautsstufen der Sippe, cf. Walde, E. W. 472, ²588.) *e* vor Nasal + Explosiva wie in *vent*, *penk*. Zur Bedeutungsentwicklung des alb. Wortes vgl. man außer dem aisl. *flekkr* d. *Fleck* = Schandfleck (‚der Fleck auf der Ehr'), ferner lt. *pudet me* schäme mich: *pavio* schlage (Walde, E. W. 498, ²621).

pl'is Erdscholle, grüner Erdkloß.

Die letztere Bedeutung nach Kristoforiđi 331. Meyer vermutet E. W. 345 zweifelnd Entlehnung aus ngr. *πιλί(ν)ϑος* Ziegel. Allein diese Annahme erweist sich darum als unwahrscheinlich, weil nach Kristoforiđi l. c. die Entsprechung von ngr. *πλί(ν)ϑος* alb. *plĭtε* ist, das auch in der Bedeutung mit *πλί(ν)ϑος* übereinstimmt, während sich *pl'is* der Bedeutung nach entfernt. Das Wort gehört vielmehr zur idg. Wz. *(s)phel-* (ai. *phála-ḥ* Pflugschar, *phálati* birst, springt entzwei, gr. *σπάλαξ*, cf. auch o. bei *pal'ε* und bei *popεl'ε*. Grundform: *pli-ti̯o-*, sei es, daß man von **pli-*, einer Weiterbildung der genannten Wz. (cf. Fick 3⁴, 252) ausgeht, sei es, daß man *pl̥-ti̯o-* ansetzt, wobei *l̥* dieselbe Behandlung im Alb. erführe, die auch *r̥* zeigt. In morphologischer Hinsicht liegt *-i̯o-* Weiterbildung eines Substantivs

- 143 - 144

osë: dosë, bretkosë

-ës-: parës-i, malësi

-d- : lapër-dh-i, hurdhë

- zë- : blozë, gjizë, pl. njerëz, njerëzi, marrëzi.

- zi-, zë-, -zit: prapazi, përparazi, shtorasë, poshtazi.

Formante me okluziv gutural:

-k: byk, penk "qen të lidhur", ujk-th

-g : plok, vik

-ig-: shligë:

Formante me -s-:

is- : madh-ësh-t-i, prish "shpërngul

të huaja (lat.)

-aj: në emra topike dhe në emra çetash të gegërisë:

Nikaj, Lukaj, Kolaj etj.

Prefikse:

kë-: gdhent, gdhinj, këndë kandë "andje, ëndë" këeq "keq", kënaq, kënjem, klirtë "luginë", kthiellë "i kthillët", knellem.

sh -: sh-kel, sh -k(r)ep "i përgjaj", sh-pre, sh-tryp "zbras", sh-tir "kaloj lumin", sh-urr "përmjerr".

O-: oroe

verbe:

-h: mih, shkreh

- d: derth, dreth

~~të hajja (romane)~~

- ëzonj: kuncrëzoj kurcrëzoj, vargëzoj

Marrë nga: "Studien zur alb Etimologie und Wortbildung"
Gjendet në Bib. Kombetare 80 B 80

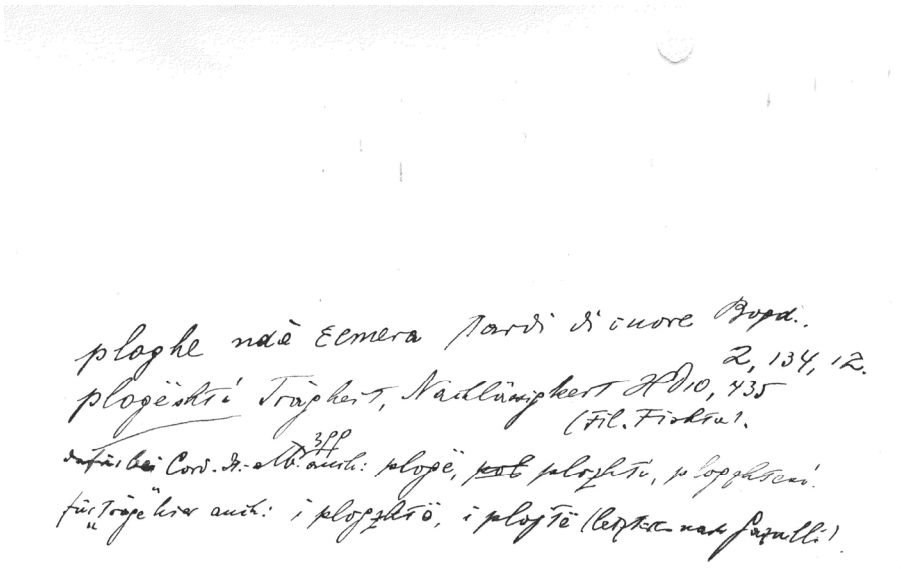
mit *to*-Formans vor; cf. lit. *pánczei* Fesseln gegenüber aksl. *pǫto* (Brugmann, Gr. 2/1², 409). Das Bedeutungsverhältnis (‚Scholle = Gespaltenes') kehrt wieder in d. *Scholle*: Wz. **sqel* spalten (Kluge, E. W. ⁷412), ai. *loṣṭá-* m. n. Erdkloß zu einer Wz. **leust-, loust-, lust-* stechen, stoßen, schlagen, ai. *logáḥ* Erdscholle zu *rujáti* bricht, zerbricht) Petersson, I. F. 24, 251 f.).

pľok, pľogu, pľogɛ, pľogɛtɛ nachlässig, träge; *pľogɛní* Nachlässigkeit.

pľogɛ gebraucht bereits Bogdan; cf. ferner Bašk. 356, Kristoforidi 332, wo auch die übrigen oben angeführten Wörter verzeichnet werden. *plog-* steht für **pa-log-*, entspricht also vollkommen dem synonymen lt. *neglego* kümmere mich nicht, vernachlässige (*pa* ohne = *nec*), wozu ferner *religens* gottesfürchtig, gr. *ἀλέγω* kümmere mich um etwas, *ἀλεγύνω* besorge (cf. zur Sippe in den verwandten Sprachen Walde, E. W. 176, ²233; Boisacq 42). Alb. *-lŏg-* < *lēg-*, worin *ē* die im alb. asigm. Aor. gewöhnliche Vokalstufe darstellt. Für den Verlust des Vokals von *pa* vor der Liquida lassen sich Analogien beibringen: *pruľun—peruľun* (Bašk. 366), *print* < lt. *parentem*. Das auslautende *ɛ* in *pľogɛ* trat sekundär an wie in den unter *djaϑɛ* aufgezählten Fällen.

pľok, pľogu Haufe.

Kristoforidi, Lex. 332 verzeichnet das bei Meyer fehlende Wort als tosk., nämlich für Permet und Kortša. *pľok, pľogu* < **plē-go* gehört zu alb. *pľot* voll, lt. *plēnus*, got. *fulls*, lit. *pílnas*, aksl. *plъnъ* usw. Die Bildung des Wortes mit Formans *-go-* stellt das Wort zu den bei Brugmann, Gr. 2/1², 507 aufgezählten Nomina; das Vorstück (hier *plē-*) hat das Aussehen einer einsilbigen Wurzel oder eines Wurzelnomens. Man vgl. in morphologischer Hinsicht ksl. *struga* Strömung, Barke (Wz. *sreu-* fließen), lit. *eigà* Gang, *at-eigà* Ankunft: *eĩti* gehen, lit. *kúgis* Hammer: *káuti* schlagen usw. Auf diese Weise läßt sich mit alb. *pľok* Haufe auch ahd. *folc* Haufe, Kriegsvolk, nhd. *Volk*, anord. *folk* Schar, Stamm, Volk usw. vereinigen, ohne daß man es nötig hätte, für diese Wörter eine Wz.-Erweiterung von *pel-* (so allerdings Fick 3⁴, 235) anzunehmen.



Tosk. *popɛ́lɛ, popeĺ*, geg. *popɛĺ* großes Felsstück, großer Stein; Klumpen, Scholle.

Das Wort wird von Kristoforiđi 333, Bašk. 358 in den erstgenannten Bedeutungen gebucht. Es ist wie *gogɛ́lɛ* (s. o.) eine Reduplikationsbildung; zum Typus vgl. man ai. *dádhṛši-ḥ* kühn, gr. *δηδέχαται* (Brugmann, Gr. 2/1², 129). Demnach *pōpɛ́lɛ* < **pē-pel-n-*. Ebensogut möglich ist aber auch eine *gogɛ́lɛ* < *gá(l)-gal-n* analoge Grundform uralb. *pá(l)-pal-n*; damit ist die weitere Anknüpfung an serb.-ksl. *planina* Berg, klr. *polonina* unfruchtbarer Ort (ursl. **poln-*), die weiterhin mit ahd. *felis*, nhd. *Fels*, gr. (Hesych) *πέλλα* Stein, ai. *pāṣyam* Stein, Fels verbunden werden (Kluge, E. W.⁷, 132; Weigand, D. W.⁵, I, 519; Prellwitz, E. W.², 359; Fick 3⁴, 237; Brugmann, Gr. 1², 430; J. Schmidt, K. Z. 32, 387), gegeben. Im Suffix *-n-* stimmt mit dem alb. Wort am besten das Sl. überein. Falk-Torp vermuten an der erwähnten Stelle bei Fick Zusammenhang mit der Wz. *(s)phel-* spalten, eine Verbindung, die durch die morphologische Betrachtung des alb. Wortes an Wahrscheinlichkeit gewinnt. Andere Angehörige der Sippe wurden bereits oben *(paĺɛ, pĺis)* besprochen. Meyer verzeichnet das Wort nach Kavalliotis unter *pupɛ* Quaste, Weintraube (Kul. Hügel), mit dem er es zusammenstellt. Dagegen spricht der Vokalismus. Zur Bedeutung ‚Klumpen, Scholle' vgl. man das wurzelverwandte *pĺis*, ferner d. *Scholle*: sl. *skala* Fels.

priš 1. verderbe, zerstöre, zerbreche; 2. wandere aus.

priš 2. fehlt in Meyers E. W., findet sich jedoch in dem von ihm nach Erscheinen des Wörterbuches mitgeteilten Text A. St. 5, 32 (‚Die neidische Königstochter'), ferner bei Kristoforiđi 343. Gerade diese Verwendung zeigt, daß Meyers Deutung (: *πρίω* säge, dessen Bedeutung ursprünglich eine allgemeinere gewesen sein müßte) einer Ergänzung bedarf. *priš* verderbe, zerstöre: ahd. *freisa* Gefährdung, Gefahr, Schrecken, Verderben — das schon in der Bedeutung dem alb. Worte ganz nahe kommt —, as. *frēsa* Gefahr, Lebensgefahr, *frēsōn* in Gefahr, Versuchung bringen, nhd. *Fraisen*, got. *fraisan* versuchen, prüfen. Falls man durch die — insbesondere sich semasiologisch sehr empfehlende — Verbindung der genannten germ. Wörter mit lt. *periculum, experior* das richtige trifft (so Hirt,

Bei Tasi L. 209: popelë, popël = runder und grosser Stein (στρόγγυλος καὶ μεγάλος λίθος), Synonym: zhëmbël.
= Aggysk.: pópal, -i runder Stein (ɛubej), plur. pópala.

Walde-Pok. Vgl. Wb. 2, 65 will das alb. Wort zu akal. polanina (< *pelā- „Stellen, [etwas] in senkrechter Lage [ganz u. gar nicht u. hergehört].

Abl. 121, cf. auch Walde, E. W. 462, ²576; Fick 3⁴, 245), so bleibt auch Meyers Verbindung von alb. *priš* mit gr. *πρίω* aufrecht; denn bei Verbindung von ahd. *freisa* usw. mit *periculum* ist von einer Erweiterung von *per-*, nämlich *p(e)ris-* (Basis nach Hirt *perēi-*) auszugehen, was auch für *priš* stimmt; und auch gr. *πρίω* kann nach Prellwitz, E. W.², 384 zu *πείρω* und damit gleichfalls zu idg. *per-* gehören. Ähnliches gilt natürlich, falls man mit Wiedemann, BB. 28, 48 — der übrigens auch Hirts Ansatz für die germ. Sippe zur Wahl stellt — für diese von *fr-ai-s* = idg. *pr-ōi-s* oder *pr-āi-s*, also einer Wurzelerweiterung mit *i*-Diphthong und *s* ausgeht. Auch auf eine solche Grundform kann alb. *priš* bezogen werden. (Anders über ahd. *freisa* O. Hoffmann, Γέρας 38; Brugmann, Gr. 1², 925). Zur Bedeutungsentwicklung ‚verderben, zerstören': idg. *per-* vgl. man gr. *πέρθω* < *per-dh-*. — *priš* wandere aus: ahd. *firren*, as. *ferrian*, *firrōn*, an. *firra* entfernen (germ. Grundform: **ferzian*, **ferison*, Fick 3⁴, 231). Das Alb. entspricht genau bis auf den Wurzelvokal, der hier schwand. Alb. Grundform *pris-*. Dies stellt einen Rest des alten Komparativs im Alb. dar, der seiner Bildung nach, nämlich im Suffix-Ablaut, einem lt. *magis* entspricht. Übrigens ist dies nicht der einzige Rest des alten Komparativs im Alb., auch *maδεšti* Stolz, Aufwand: *maϑ* groß (best. *maδi*), lt. *magnus*, ai. *mahant-* usw. ist so zu erklären. *maδeš-t-i* < *maĝis-* entspricht also vollkommen einem lt. *magis*. Cf. zum Suffixablaut Sommer, I. F. 11, 58; J. Schmidt, K. Z. 26, 385; Brugmann, Gr. 2/1², 548. Zur Weiterbildung vgl. man das unter *limonti* Bemerkte. Die beiden Verba *priš* verderbe und *priš* wandere aus sind also Wurzelverwandte, jedoch in der Bildung verschieden; das eine stellt eine Weiterbildung mit *-s-*, das zweite eine Ableitung vom alten Komparativ dar.

reš, *rešen* es schneit, regnet.

Wie die Bemerkung bei Bašk., S. 374 zeigt, ist die Bedeutung des Verbums mit der Übersetzung ‚es schneit' (so Meyer, E. W. 363) nicht erschöpft, da das Wort auch vom Aschenregen, Feuerregen usw. gebraucht wird. Meyer nimmt l. c. zweifelnd Entstehung aus **vreš* und damit Zusammenhang mit ai. *varšá-* Regen, gr. *Ϝέρση*, air. *frass* Regenschauer an. Später, A. St. 3, 86, bezeichnet er jedoch das Wort als

unerklärt; und dies mit Recht, da ja anlautendes *vr-* im Alb. erhalten bleibt. Stellt man jedoch *reš* zu aksl. *rosa*, lit. *rasà* Tau, ai. *rasā* Feuchtigkeit, Naß, lit. *ros*, *rõris* (idg. Wz. *eres*, eine Parallelwurzel von *u̯eres*, die *Fέρση*, ai. *varṣá-* Regen zugrunde liegt, cf. Walde, E. W. 529, ²658), so bestehen keinerlei lautliche Schwierigkeiten. *rešɛn*, das Meyer nach Lecce verzeichnet, ist eine Nebenform zu *reš* — nur diese Form verzeichnet Bašk. — wie *hipɛn* er steigt hinauf (Bogd. Cun. proph. I, 14, 13; 36, 17) zu *hip*. Cf. Pekmezi, Gr. 184.

rɛndɛ, geg. *rą́nd* schwer, gewichtig, lästig.

Gegen Meyers Deutung (: lt. *grandis*) bestehen lautliche Bedenken. Denn *gr* bleibt im Anlaut erhalten; cf. z. B. *grį* zerhacke, *grua* Frau, *grik* Herde, < lt. *gregem*. *rɛ̃ʒ* Kreis, das Meyer, A. St. 3, 8 als lautliche Parallele für die Behandlung des Anlauts anführt (: ahd. *chreiz* < *graidos*) ist etymologisch dunkel (Pedersen, Rom. Jahresber. 9, I, 215); *re* Acht, nach Meyer, E. W. 362 < lt. *grevis* = *gravis*, ist anders zu erklären (Wiedemann, BB. 27, 210). Auch semasiologisch stimmt alb. *rɛndɛ* schwer, gewichtig, lästig nicht zu lt. *grandis*, wie Meyer, A. St. 4, 25, selbst hervorhebt; im Rom. bedeutet *grandis* nur ‚groß', nicht ‚schwer'. Alb. *rɛndɛ* läßt sich mit lit. *rė̃ju* schichte vereinigen. In semasiologischer Hinsicht vgl. man d. *Last*, *lästig*: anord. *hlaða* aufschichten, r. *kladъ* Last: *kladú* lege, schichte. Morphologisch handelt es sich um einen Rest eines alten Partizipium auf *-ent-*, *ont-*, wie es auch noch in *vrɛndɛ* (s. u.) vorliegt. Der Auslaut zeigt im Tosk. *-ɛ*, analog dem Auslaut der meisten Adjektiva (cf. Pekmezi, Gr. 104).

geg. *rįtɛ* feucht, naß.

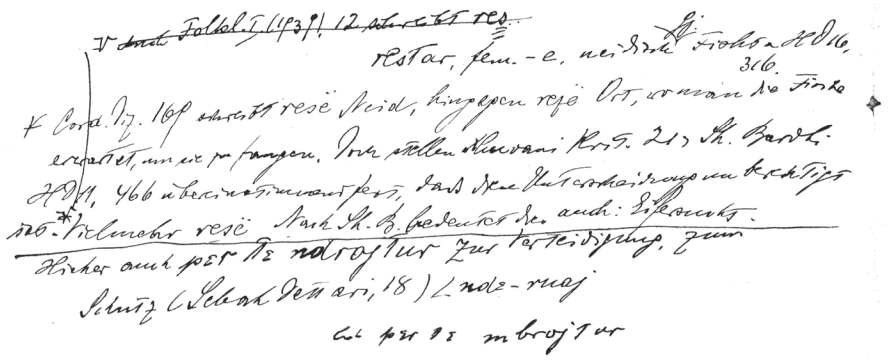
Kristoforidi, Lex. 351 und Bašk. 375 buchen das bei Meyer fehlende Wort: ai. *riṇáti* läßt fließen, *rīyatē* gerät ins Fließen, *rīṇa-ḥ* fließend, in Fluß geraten, aksl. *rinǫti* fließen, *rěka* Fluß, lt. *rīvus* Bach usw. (alles zur Wz. *rei-* fließen, worüber Walde, E. W. 527, ²655; Fick 3⁴, 341 zu vergleichen ist). Das alb. Wort ist mit dem schon öfter besprochenen Suffix *-tɛ* gebildet und weist auf eine nasale Verbalbildung, die auch in ai. *rināti*, sl. *rinǫti* erscheint. Die ursprüngliche Bedeutung ist ‚fließend, flüssig', woraus sich dann natürlich leicht die Bedeutung ‚feucht'

entwickeln konnte. Auch gr. ὑγρός vereinigt die Bedeutung ‚feucht, naß' mit ‚fließend, flüssig'. Grundform **rinɛtɛ*, da bei ursprünglicher Lautfolge *-nt-*, *-nd-* zu erwarten wäre.

ruaj bewache, bewahre, hüte, sehe an, schaue; *resɛ* Neid; Ort, wo man die Fische erwartet, um sie zu fangen.

Die zuletzt genannten zwei Bedeutungen von *ruaj* nach Rada, Gramm. S. 62 (it. *miro*). Das Verbum gehört zu alb. *rē* in *vɛ rē* gebe Acht, das Wiedemann, BB 27, 210 mit Recht zu lit. *regė́ti* sehen, schauen, ir. *réil* klar < **reg-lis*, *rosc* Auge < *rog-sko* gestellt hat. Insbesondere die von Rada angegebene Bedeutung ‚sehe, schaue' stimmt zu der des lit. Verbums vollkommen.[1] In morphologischer Hinsicht stellt das Verb eine Aoristbildung dar, wie sie Pedersen, A. T. 152 für *l̓uaj* gezeigt hat: vom Aorist aus, wo intervokalisches *g* regelrecht schwand und wo auch der lange Vokal berechtigt war, wurde das Präsens neugebildet. Aus der Bedeutung ‚sehen, schauen' konnte sich die Bedeutung ‚bewahren = *servare*' entwickeln (so z. B. Bogdan, Cun. proph. I, 68: Manna ruhetè nde Enetè Aarta. Manna servatur in vasa aurea). Man vgl. die ganz analoge Bedeutungsentwicklung von nhd. *bewahren* gegenüber mhd. *warn* aufmerken, achten, beachten, as. *warōn* beachten: gr. ὁράω sehe. Hieher auch *tɛ ruanš* daß du beschützest, woraus *truaṅ* (Meyer, E. W. 369), Bedeutungen, die sich zu der hier gegebenen Etymologie fügen. Meyers Meinung, unser Verbum sei aus sl. *chraniti* entlehnt, ist lautlich unwahrscheinlich. Denn erscheint das *a* der viele Jahrhunderte vor den slaw. übernommenen lat. Wörter als *a*, u. zw. *ă* und *ā* in gleicher Weise (z. B. *faḱe facies*, *fat fātum*, *ǵukatɛ judicatum*, *kunat cognatus*, *ngrat ingratus*. Meyer-Lübke, Gröbers Gr. 1[2], 1041), so ist es unglaubwürdig, daß das später übernommene slaw. *a* den Wandel von alb. *ā* zu *ō*

[1] Die geg. Form *roe* zeigt, daß *ē* in tosk. *rē* Kontraktionsprodukt ist. Man vgl. das oben besprochene *ngē*, *ngae*. Zu erklären bleibt noch die im geg. neben *roe* vorkommende Form *oroe*. *o* ist Präfix und gehört zu ai. *ā* in *viśa ā* zum Volke hin, ahd. *ā* < idg. *ē* in *āwahst* Zuwachs, *āmad* Nachmahd, gr. *η-* in *ἠ-ρέμα* sanft, leise: got. *rima* Ruhe, lit. *rìmti* ruhig sein (Brugmann, Alb. Kern 30, I. F 15, 103; W. Lehmann, Präf. *uz-* 138 f.; Prellwitz, E. W. [2]177; Walde, E. W. 284, [2]363): *oroe* also = das Zusehen.



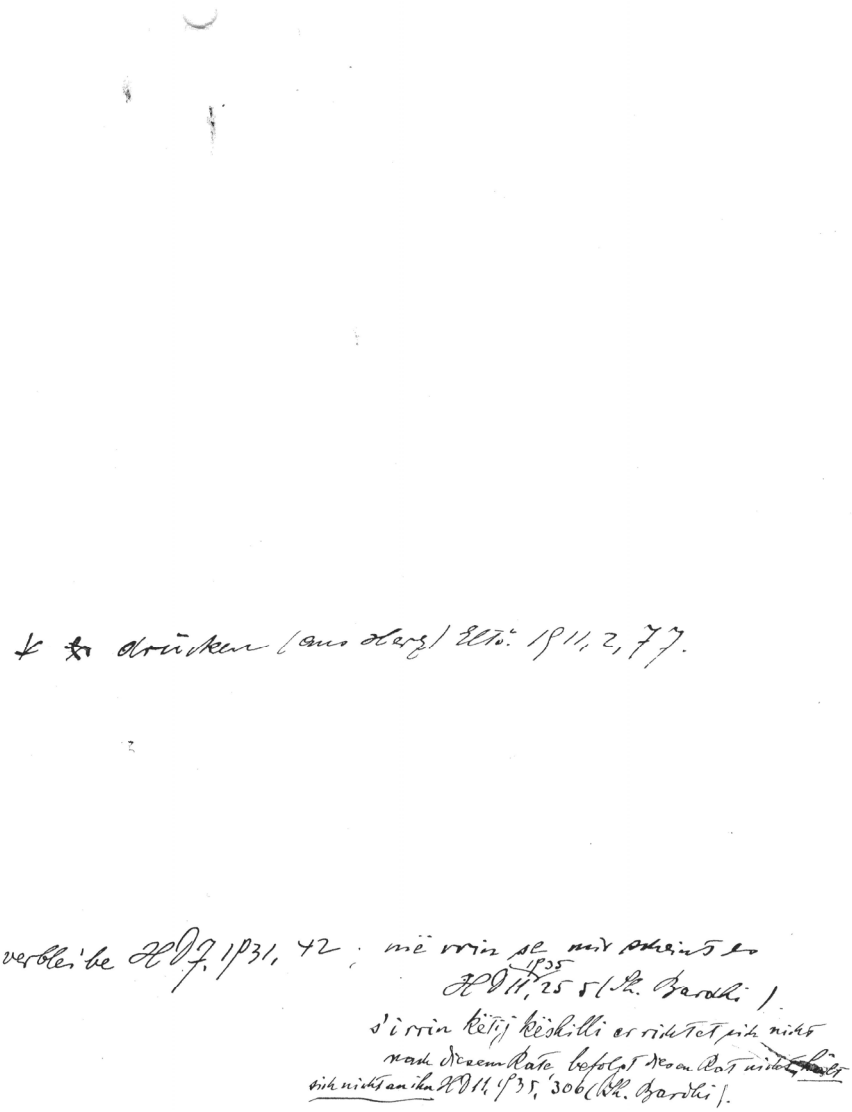
und weiterhin die Diphthongierung von *ō* mitgemacht habe. Übrigens sprechen auch sichere slaw. Lehnwörter gegen eine solche Annahme: *ľakɛmí* Habsucht < serb., blg. *lakom* gierig, habsüchtig, *prak*, *pragu* Schwelle < serb., blg. *prag* dass., *mbras* leere, Ableitung von serb. *prazan* leer, blg. *prazen* dass., *stap* Stock, Stab, serb., blg. *stap* dass., *starisvat* erster Hochzeitsgast < serb. *stari svat*, *Glava* Name eines Dorfes bei Tepelen (Lirija, Nr. 74, S. 2). — Zu *ruań* schaue, bewahre gehört ferner: geg. *resɛ* 1. Neid (in dieser Bedeutung angewendet von Fišta, Pika voeset, S. 43), 2) Ort, wo man die Fische erwartet, um sie zu fangen. Beide Bedeutungen verzeichnet Bašk. 374. Zur ersten Bedeutung vgl. man lt. *invidia* Neid: *video*, aksl. *zavistъ* Neid: *viděti* sehen. Die zweite Bedeutung erklärt sich als ‚Auslug, Warte, Spähung' (cf. etwa lit. *láukiu* auf jem. warten, *exspectare*: gr. λεύσσω sehen, lett. *lūkůt* schauen). Morphologisch stellt sich *resɛ* : *ruań* ebenso wie *gɛ̄resɛ* Schabeisen : *gɛ̄ruań* (s. o.). Man vgl. auch noch die oben besprochenen Wörter wie *bresɛ*, *kmesɛ*.

r̄as dränge zusammen, trete zusammen, stopfe fest, trete.

Die Bedeutungen nach Jungg, Fjal. 120 (inzeppare, stivare, calcare) und Bašk. 320, wo noch mettere o entrare per forza hinzugefügt ist. Das bei Meyer, E. W. 372 angedeutete Wort stellt sich zu alb. *r̄ah* schlage (: sl. *raziti*, Meyer, l. c. 371). Grundform: **raĝ-tį̄ō*. Der Bildung nach entspricht alb. *ngris* (s. o.). Zum Bedeutungsverhältnis ‚schlagen-treten' vgl. man ahd. *berjan* schlagen, klopfen, treten, kneten, russ. *mjátь* kneten, treten; daneben *mjátka* Gedränge, Schläge, Prügel.

r̄ī halte mich auf, wohne, ruhe aus.

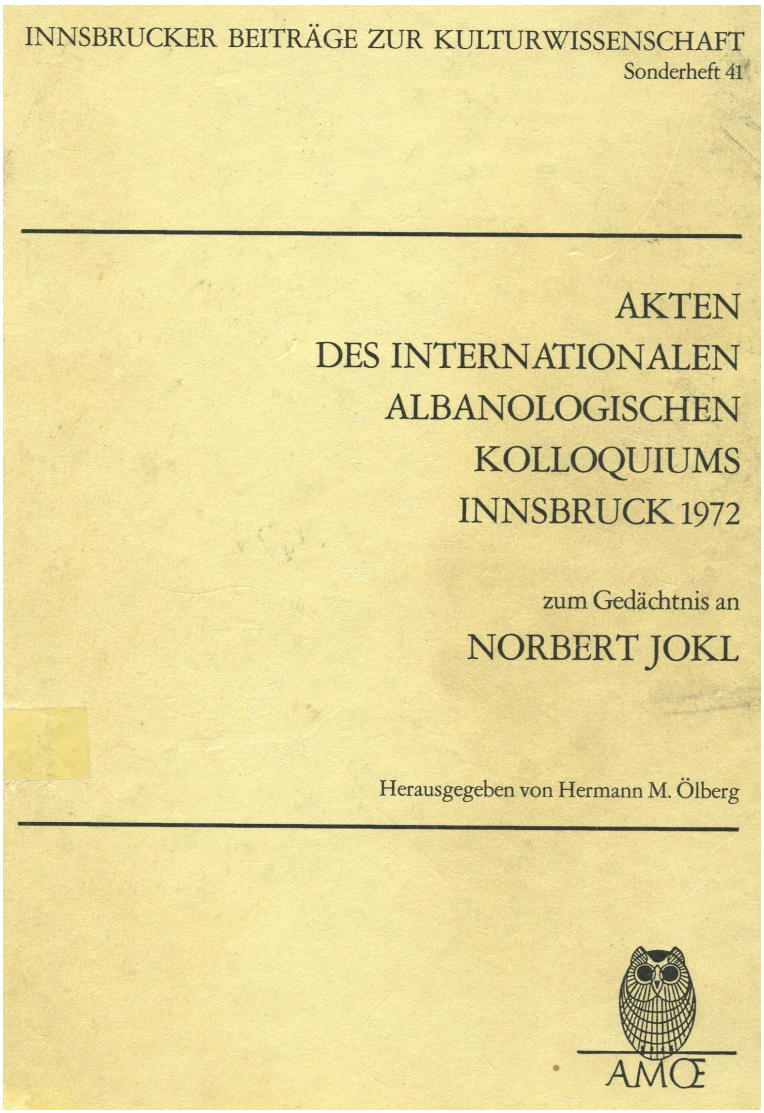
Meyers Verbindung des Wortes mit ai. *śrayati* lehnt sich an, lit. *szlėjù* lehne an, gr. κλίνω (E. W. 374), die übrigens Meyer selbst nur zweifelnd aufstellt, lehnt Pedersen, K. Z. 33, 545 ab. A. St. 4, 59 hat dann Meyer selbst seine eigene Deutung des Wortes als sehr unsicher bezeichnet, dasselbe Urteil aber auch über Bugges Etymologie: lt. *nidus*, arm. *nist* liege, sitze mit Wandel von anlautendem *n* > *r* (wie nach Bugge auch in *r̄i* neu, *r̄e* Wolke, BB 18, 170) gefällt. Da also die bisherigen Versuche wohl kaum genügen, wird eine neue



Deutung berechtigt sein: ahd. *ruowa*, mhd. *ruowe*, daneben ahd. *râwa*, nhd. *Ruhe*, ags. *row* Ruhe, Rast, gr. ἐρωή Ruhe, Rast, das Zurückweichen, Nachlassen, Aufhören < ἐρωϝα (cf. Fick, K. Z. 22, 375 f.; J. Schmidt, ebd., 32, 335). Das ī in *rī* entstand aus *ū* im Auslaut wie in *šī* Regen (: ὗει), *ϑī* Schwein (: lt. *sūs*), *mī* Maus (: lt. *mūs*), *ti* du (: *tū*). Über den Auslaut dieser Wörter cf. Pedersen, K. Z. 36, 282. Das so erschlossene *ū* des alb. Wortes steht zu idg. *ōu*, *ēu*, worauf gr. ἐρω(ϝ)ή, ahd. *ruowa*, ahd. *râwa* weisen, im Ablautsverhältnis (cf. Hirt, Abl., S. 33 f.; Brugmann, K. V. G. 143). Nun heißt es zwar im geg. *rį̄*; es wäre jedoch verfehlt, dies gegen die hier gegebene Deutung verwenden zu wollen. Denn es heißt im geg. auch *mį̄* die Maus, trotzdem das Wort deutlich zu *mūs* gehört. Der geg. Nasal ist also sekundär. In morphologischer Hinsicht ist *rī* am besten als Präsens nach Art von *kϑiel*, *zǵat* usw. (s. o. s. *kϑiel*) zu fassen.

šeľigɛ, *šľigɛ* Schlange, Natter.

Die Schreibung *šeľigɛ* findet sich bei Meyer, E. W. 401 und Jungg, Fjal. 127, während Bašk. 429 und 416 *šľigɛ* neben *šélige* (*é* = *ë*) bietet. Die Schreibung mit *l* entspricht besser den Ausführungen Pedersens, K. Z. 33, 541 f. über alb. *l*. Das bisher ungedeutete Wort gehört zu air. *selige* Schildkröte, nir. *seilche* Schnecke (Grundf. **selikiâ*), lit. *selėti* schleichen, gr. εἰλί-ποδας schleichfüßige, ai. *t-sárati* schleicht heran (cf. Osthoff, BB. 22, 255 ff.; Walde, E. W. 560, ²696). Das alb. Wort enthält *go*-Formans, wie dies zur Bildung von Tiernamen auch in den verwandten Sprachen oft verwendet wird; cf. ai. *urą́ga-ḥ*. *urága-ḥ* Schlange, *bhująga-ḥ*, *bhujaga-ḥ*, Schlange, *patą́gá-ḥ* fliegend, Vogel, gr. ὄρτυξ Wachtel, τέττιξ Zikade (Brugmann, Gr. 2/1², 508, 510, 511; cf. auch O. Richter, I. F. 9, 199 f.). Im Alb. erscheint *go*-Suffix auch in *plŏk*, *plŏgu* Haufe (s. o.). Über die Verwandtschaft zwischen *go*- und *ko*-Suffix bei Bildung von Nomina der genannten Bedeutungskategorie — *ko*-Suffix erscheint im ir. Wort — cf. Brugmann, l. c. 505. Zwischenvokalisches *g* im Alb. ist natürlich nicht alt. Der feminine Ausgang reiht das Wort den oben bei *djaϑɛ* angeführten Beispielen an, d. h. auszugehen ist von **š(ɛ)ľik*, während *š(ɛ)ľigɛ* sekundär ist. Das Bedeutungsverhältnis zwischen *š(ɛ)ľigɛ* und lit. *selėti* schleichen hat an lt. *serpens*: *serpere*, anord. *snākr*

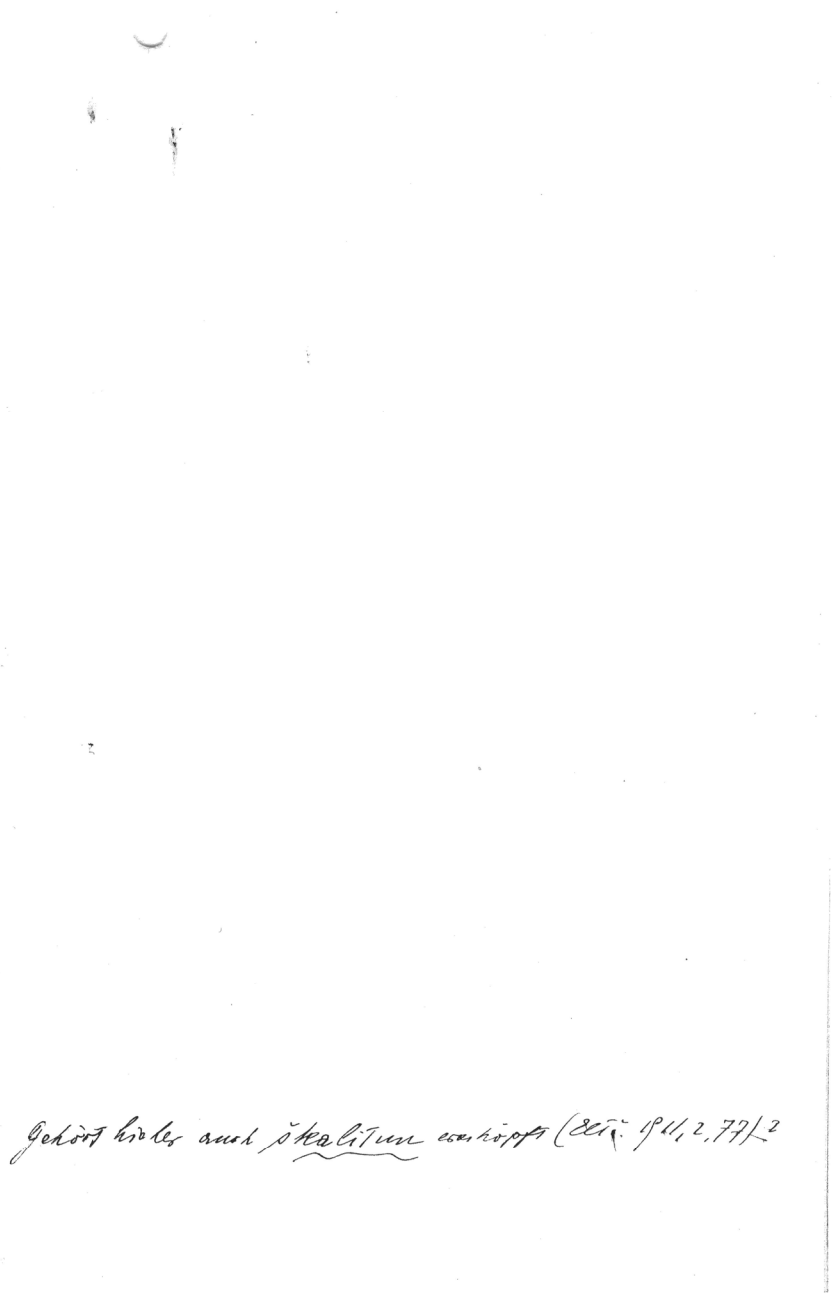

INNSBRUCKER BEITRÄGE ZUR KULTURWISSENSCHAFT
Sonderheft 41
AKTEN
DES INTERNATIONALEN
ALBANOLOGISCHEN
KOLLOQUIUMS
INNSBRUCK 1972
zum Gedächtnis an
NORBERT JOKL
Herausgegeben von Hermann M. Ölberg
AMŒ

Schlange: ahd. *snahhan* irrepere (Kluge, E. W.[7], 408; Fick 3[4], 518) ein Analogon. Auch das semasiologische Verhältnis zwischen alb. *š(ε)ligε* Schlange, Natter und ir. *seilche* Schnecke hat durchaus nichts Befremdliches. Auch sonst wird nämlich der Schnecken- und der Schlangenname aus dem gleichen Wortmateriale gebildet: Nnorw. *snôk* Schnecke: an. *snâkr* Schlange, schwed. *snok* Ringelnatter (Fick, l. c.). Das ir. Wort verhält sich zu lit. *selėti* schleichen der Bedeutung nach ganz ähnlich wie d. *Schnecke*: schweiz. *schnaacken* repere, serpere (worüber Kluge, l. c. 409). Die genannten Wörter aus dem Ir. hat mit lit. *selėti* — jedoch ohne Heranziehung des alb. Wortes — schon Bezzenberger bei Fick 2[4], 292 verglichen und sie des weiteren mit lt. *salio* verbunden. Gegen diese Zusammenstellung mit *salio* wendet sich Walde, E. W. 541, [2]673 (s. *salmo*). Auch Osthoff, BB. 22, 257 trennt *salio* von lit. *selėti*. Hingegen stimmt air. *selige*, nir. *seilche* zu alb. *š(ε)ligε* semasiologisch und morphologisch recht wohl, und ebensowenig können alle genannten Wörter von lit. *selėti* getrennt werden. Aus Bezzenbergers Deutung braucht also nur lt. *salio* gestrichen zu werden, während alb. *š(ε)ligε* eine Art von semasiologischem Bindeglied zwischen dem ir. und lit. Wort darstellt, demnach Bezzenbergers Etymologie zu stützen vermag.

škeľ trete, zertrete, übertrete, verachte; *škeľm*, *šķeľm*[1] Tritt, Fußtritt, *škeľp*, *škeľbi* Fußtritt, *šķeľmoj*, *šķeľboj* trete, *škaľ* hexe.

Meyer setzt E. W. 407 eine Wz. **skel-*, *skol-* an. Aber gegen eine solche Aufstellung ergeben sich mancherlei Einwände: 1. ergibt *sq* im Alb. *h* (cf. *haŗ* ich jäte: Wz. *sqer*, *halε* Schuppe: lit. *skélti* spalten usw. Brugmann, Gr. 1[2], 582, wozu also *škaľ* hexe (eigentlich ‚trete', Meyer, l. c.) nicht stimmt). 2. fehlt es an weiterer Anknüpfung. Beide Schwierigkeiten schwinden, wenn das Wort in *š-kal-* zerlegt wird. Da nun die Gruppe *š-k* im Anlaut dieses Wortes nicht wie ursprüngliches *sk-* behandelt wird, ergibt sich der weitere Schluß, daß zwischen *š* und *k* ein Vokal ausfiel. *š-* ist der Reflex von idg. *sem-*, *sm̥-* (aksl. *sǫ-*, ai. *sa-*, *sam-*, apr. *sen-*, gr. *ἑ-* usw.). Weitere Spuren

[1] Meyer schreibt zwar E. W. 407 *šķeľm*; allein Bašk. gibt S. 313 *šķeľm* an, was in Anbetracht der Parallelform *škeľm* wohl das allein richtige ist.


Gehört hierher auch škaliturn enthöpft (dazu Pll, 2, 771)?

dieses Präfixes werden weiter unten nachzuweisen sein. *kal-* < *kol-* gehört zu lit. *kulnìs* Ferse, lt. *calx* Ferse, *calcare* treten (letztere mit stammauslautendem Guttural; cf. Walde, E. W. 87, ²117) gr. κολετρᾶν treten. Einer besonderen Besprechung bedarf noch das Verhältnis von *škaľ* zu *škeľ* und zu *škeľm*. Pedersen, K. Z. 36, 326 f. wendet sich gegen die von Meyer gelegentlich (z. B. E. W. 185) ausgesprochene Ansicht, daß ein aus *a* umgelautetes *e* keine Mouillierung des *k* bewirke. Bei der Etymologie von Wörtern wie *keḱ* schlecht, *kep* behaue Steine, *gegɛ*, *keδe* (geg.) Mädchen vor der Mannbarkeit, *škeľ*, *škep* und anderen mit *k* vor *e* müsse man besonders vorsichtig sein. Der Schlüssel des Rätsels dürfte in den meisten Fällen Entlehnung (aus anderen Sprachen oder Dialekten) sein. Ebenso wie für *keḱ* (s. o.) besteht aber auch für die hier zu besprechende Gruppe und das gleich unten folgende *škep* noch eine andere Möglichkeit. Während nämlich *škaľ* behexe (‚trete') auf **sm̥-kol-nō* (cf. *kulnìs*) weist, deuten die Formen mit *šḱe-* wie *šḱeľm*, *šḱeľmoj*, *šḱeľboj* (Kristoforidi 395) gegenüber *škeľp* auf inlautendes *e* hin, sei es, daß dies aus einer mit *kol-* ablautenden Form herstammt, sei es, daß es durch ein *i* der folgenden Silbe bedingt ist, sich also im Konjugationsschema von **kolnis*, **kalnis* usw. (1. pers. **kolnį̂o*, **kalnį̂o*) verbreitete. In *škeľ* wird daher ein Kontaminationsprodukt aus beiden Formenkategorien: Typus *kal-nō* und Typus *kal-nį̂ō* bezw. *kel-nō* zu erblicken sein. Da nun auch sonst im Alb. die *no*-Verba zu *nį̂o*-Verben wurden (*štüń* < *stūd-nį̂o*: got. *stautan* [Meyer, A. St. 3, 28], *ndüń* beschmutze < **dhūg-nį̂o*: ahd. *tūhhan*, ebd. 9), so ist die Annahme eines Typus **kalnis* wahrscheinlicher. Morphologisch vergleicht sich das Nebeneinander von *škeľm*, *škeľp* der Doppelheit *nǵeľmɛtɛ*, *nǵeľbɛtɛ* (s. o.). *škeľp*, *škeľbi* verhält sich dem Suffix nach zu *škeľ* ebenso wie lit. *paliaubà* das Aufhören: *liáuti* aufhören (Brugmann, Gr. 2/1², 389).[1]

[1] Helbig, Jb. d. Institut. f. rum. Spr. 10, 24 führt *škel'* trete, zertrete, übertrete, verachte auf lt. **excalleare* aus dem Wege treten, zurück. Allein abgesehen von den Bedeutungen, die sich nicht ganz ungezwungen vereinigen lassen, ergeben sich gegen diese Erklärung zwei Einwände: 1. Einwandfreie Beispiele für den Übergang lat. Verba in die *n*-lose alb. Konjugation wurden nicht erbracht (cf. Pedersen, Rom. Jb. 9, I, 211 und unten s. *tund*). 2. Das Verb ist mit heimischen Mitteln suffigiert.

Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen

aus dem Bereiche des Albanischen

von

Norbert Jokl
Dr. phil. u. jur., a. o. Professor und Oberbibliothekar
an der Universität Wien

Gedruckt mit Unterstützung der Akademie der Wissenschaften in Wien, der Emergency Society for German and Austrian Science and Art in New York, sowie der Pan-Albanian Federation of America „Vatra“ in Boston.

1923

Walter de Gruyter & Co.
vormals G. J. Göschen'sche Verlagshandlung — J. Guttentag, Verlagsbuchhandlung
Georg Reimer — Karl J. Trübner — Veit & Comp.
Berlin und Leipzig

škep, škrep gleiche ein wenig.

Meyer, E. W. 408 führt nur *škep* an; aber Kristoforiđi, Lex. 393 verzeichnet neben *škep škrep* als die richtigere Form und gibt auch eine etwas modifizierte Bedeutung an: ‚gleiche ein wenig' (bei Meyer ‚gleiche'). Durch die Form *škrep* löst sich für dieses Verbum die von Pedersen an der bereits zitierten Stelle (K. Z. 36, 327) erwähnte Schwierigkeit des unmouillierten *k* vor *e*. Aber auch die etymologische Anknüpfung ist hiedurch ermöglicht; wie *škaľ* ist auch dieses Wort zu zerlegen. *škrep* = *š-krep*, worin *š-* wiederum der Reflex von *sem/som-, sm̥-*; *-krep*: lt. *corpus* Körper, ai. *kŕ̥p-* Gestalt, Schönheit (idg. *qṛ̥ep*; cf. zur Sippe Walde, E. W. 144, ²194). In Bildung und Bedeutungsentwicklung entspricht also alb. *š-krep* ‚gleiche (ein wenig'), dem d. *gleich*, ahd. *gilîh*, got. *galeiks*, eigentlich ‚einen übereinstimmenden Körper habend' (Kluge, E. W.⁷, 175). Für den Wegfall des *r*, wie ihn *škep* gegenüber *škrep* zeigt, lassen sich Parallelen beibringen, z. B.: *tendeľinɛ* neben *trendeľinɛ* Bergmelisse (Kristoforiđi, Lex. 420; Meyer verzeichnet E. W. 436 nach Hahn nur *trɛndeľinɛ*), *tokɛ* neben *trokɛ* Erdoberfläche (Kristoforiđi 425, 433; Meyer, E. W. 432), geg. *škepɛtī* blitze, aber in dem gleichfalls noch geg. Elbasan *škrepɛtij* (Kristoforiđi 400, cf. auch Meyer, E. W. 409), *vangułoń* neben *vrangułoń* zwinkere mit den Augen (Kristoforiđi 36), *pa* übrigens, also neben *pra* (Kristoforiđi 296, cf. aksl. *proče*), *pɛrtrüp* kaue neben *pɛrtrüp* (s. unten s. *štüp*) u. a.

škoj gehe, gehe vorüber, verfließe; *škues (škūs), škes* Heiratsvermittler.

Meyer, E. W. 408 gibt für *škoj* nur die beiden zuletzt angeführten Bedeutungen an; doch ist ‚gehen' als Grundbe-

Man beachte ferner *škaľoj*, das nach Helbig, l. c. Anm., wegen des *ľ* nicht auf lt. *callis* zurückgehen kann (so Meyer, E. W. 407). Meyer führt nur die Bedeutung ‚werde närrisch' an. Allein das Verb ist identisch mit dem von Lumo Skɛndo, Kɛndime pɛr škoľat e para, S. 14 gebrauchten *tškaľoj* hervorkommen, hervorschießen, ausschlagen (vom Getreide), das eine konkretere Bedeutung zeigt und sich deutlich an die oben besprochene Sippe anschließt (eig. ‚austreten'). Daraus konnte sich leicht die Bedeutung ‚närrisch werden' ergeben. Zur Verbalbildung cf. Pedersen Rom. Jb. 9, I, 211. *ľ* entstand also in zwischenvokalischer Stellung.

Dazu auch škërbej ähnle, gleiche Kënd. VK. 4, 205.
škërbyje pjellgë das Überlaufen
nachahmen Förmeth. Lëvr. 185.
bei Xanoni, Zv. Matth. (Unj. Sh. Mat. I. 64 / Konun. pu F, 45)
me škërbye imitari.
škërbyes Nachahmer JJ 15, 193 f. 194.

+ shkëj Transit. = übertreffe: Aj falo, Aje mijë
nji net 4, 4.

deutung durch die Angaben von Kristoforidi, Lex. 397; Bašk. 425; Pekmezi, Gr. 273 gesichert. Die Bedeutung ‚gehe' gibt Kristoforidi, l. c. zwar als nur geg. an, aber nach Pekmezi ist sie gemeinalb. Daß die Angabe Pekmezis richtig ist, beweist z. B. der Sprachgebrauch von Leskovik (Lirija, Nr. 93, S. 1, Sp. 3, wo *škoj* in der Bedeutung ‚gehen, reisen' verwendet ist). Meyer enthält sich einer abschließenden Deutung, indem er bloß bemerkt, den Lauten genüge Herleitung aus lt. *sequor*, der Bedeutung nicht ganz. Allein nirgends im rom. hat lt. *sequor* die Bedeutungen ‚gehen, vorübergehen'. Ein anderer Erklärungsversuch ist daher geboten. Das Wort ist Denominativ zu alb. *štek, štegu* Weg, ganz wie das von Quintilian getadelte vulgärlt. *viare* gehen, reisen zu *via* Weg gebildet ist. Es kann sich daher um Beeinflussung der ‚inneren Wortform' durch das lt. handeln. *škoj* < *št(ɛ)goj* über **štkoj*. Die heutige Form *škoj* verhält sich zur angesetzten Grundform ganz ähnlich wie heutiges geg. und it.-alb. (cf. Hanusz, MSL 6, 266) *špī* Haus : tosk. *štɛpi*. Man vgl. in lautlicher Hinsicht noch etwa *kšu* so, in Leskovik (Lirija, Nr. 93, S. 1, Sp. 4) für *kɛštu*.[1] Daß in der Grundform **št(ɛ)goj* intervokalisches *g* erhalten blieb, erklärt sich nach den Ausführungen G. Meyers, A. St. 3, 37. Cf. *agoj* tage. Zum Vokalismus *šteg-*, **št(ɛ)gój* > *štkoj* vgl. man lt. *excitare* über **šktoń* > *tšoń* (Meyer, E. W. 448). Wie sehr übrigens Bezeichnungen des Gehens durch häufigen Gebrauch verändert werden, dies führen Marchot, Rev. des langu. rom. 1893, 146 und M. Bréal, MSL. 9, 31 an romanischen Beispielen aus. Zur Bedeutungsentwicklung ‚gehen, vorübergehen ist frz. *passer* gehen, vorübergehen zu vergleichen. — Hieher gehört auch *škues* Heiratsvermittler (so schon Kristoforidi 398 und Bašk. 427). Bei Jungg, Fjal. 131 findet sich *škūs*, während Meyer außer *škūs* auch noch die von Hahn verzeichnete Form *škes* anführt. Herleitung aus *škoj* merkt schon Kristoforidi, l. c. an; hingegen will Bugge, BB. 18, 184 das Wort als Entlehnung aus lt. (Plautus) *cotio* Mäkler (cf. afrz. *cosson* Mäkler, it. *cozzone* Mäkler, Kuppler) betrachtet wissen. Allein das Nebeneinander von *škues* und *škes* zeigt deutlich, daß wir es mit einer Ableitung von einem Verbum auf *-oń* zu tun haben; cf.

[1] *kšu* gebraucht auch Naim Be Frašɛri, Fletore e Bektašińet[3], S. 9.

me pkkue per. t. acc. keiratan (v. d. Frau) Gjeçov, Kanun, § 31a (§ 11) [cf. russ. vychoditь za muž].

* Die Richtigkeit dieser Deutung spricht für sie daraus, daß als innere Flexion pkkoj : shkoj gebraucht wird (Gjeçov ergänzt: shkoçe me pkkue in einem Klagelied aus Shkreli, Kylli i Dritës 8, § 32, 1 41 (57); gjan mejine QQ 6, 21; gojanme çue ebd. 40 u. a.

Ypi ist auch Jok. In Berat kennt es nämlich neben pkkypō vor (mündl. Mitteilung des Herrn Themistokles Kasapi aus Berat).

† pšetues gesunken bei Sami de Frashëri, «Kipseroja ...»

S. 39 gegenüber gestellt bei Meyer, E. W. 277

† Diese Form in Tirana (Dituri 3, § 28, 268, 41 von Romagnese Donna gleichfalls als Hypostase: shkoj vertreten wird, te. Anm. 1. / Wortbildung: shkesë

24 Heirats-vermittlung, in Labinoti: (bei Albanien) v shkesë-a (s/s/ ~ ze zv/dh): G. Bakolli, Çështje Shq. 1, § 37, 237. (Ebenso v Kërmilli, Fikur 199.

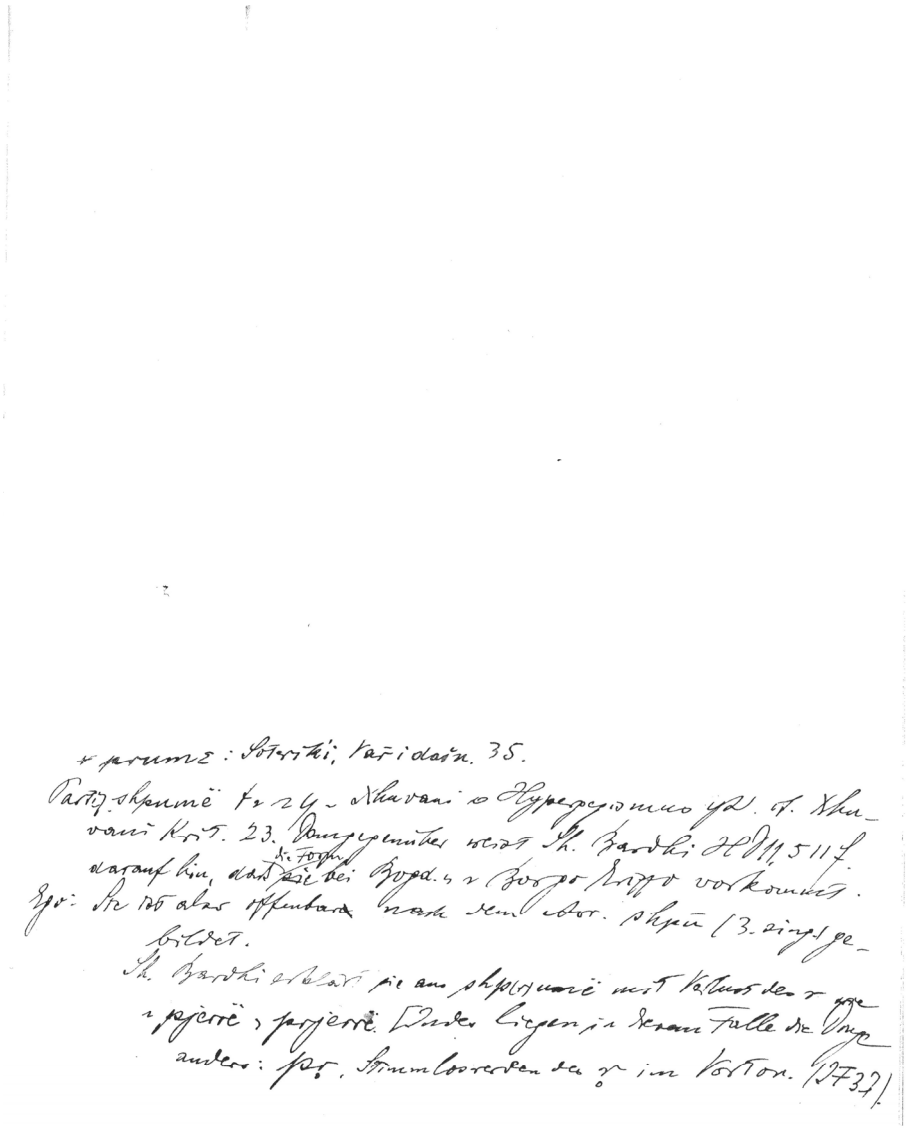
geg. *knnues* (Jungg, Fjal. 58): tosk. *kɛndés* Sänger von *kɛndoń* singe. Zudem ist Bugges Etymologie auch lautlich unmöglich. Denn entweder wurde *cotio* zu einer Zeit entlehnt, die vor dem Wandel von $\bar{o} > e$ lag (wie *ndēr* < lt. *honōrem*), dann begreift man eine Form **kes*, nicht aber *škues*, *škūs*, worin *ue*, *ū* auf $\bar{o}$ weisen; oder aber die Entlehnung fand nach dieser Zeit statt, dann ist wieder der inlautende Vokal der von Hahn verzeichneten Form *škes* unverständlich. Auch der Anlaut fügt sich nicht zu Bugges Deutung. Allerdings bedarf die von Kristoforiđi zuerst ausgesprochene und hier vertretene Deutung noch einer semasiologischen Stütze. Eine semasiologische Parallele bietet ksl. *chodataj* Gesandter, Vermittler, russ. (aus d. ksl.) Anwalt, Fürsprecher, Vertreter, Vermittler; *chodátaja* Brautwerberin: *choditi* gehen. Als weitere semasiologische Parallele mag die von Miklosich, Lex. palaeosl. s. *chodataj* (S. 1093) angeführte mlt. Wendung: *tu inter illum et nos medius discurristi* dienen.

škes, *škas* gleite aus.

Weitere Vertreter der Sippe bei Meyer, E. W. 411. Eine Deutung gibt Meyer nicht, sondern meint nur, *škies* und *škas* stehen im Ablautsverhältnis und weisen auf *skes*. Allein dieselben lautlichen Gründe, die oben bei *škeľ* gegen ein **skel-*, **skol-* angeführt wurden, sprechen auch gegen **skes-*, **skos*. Vielmehr ist das Wort in *š-kes* zu zerlegen. *kes* gehört als **ketio* zu čech. *(pře-)kotiti* umstürzen, *káceti* umwerfen, r. *kačátь* wiegen, refl. wanken. Das Bedeutungsverhältnis zwischen dem sl. und alb. Wort ist dasselbe wie zwischen lt. *labor* gleite und *labo* wanken. *š-* ist wohl lt. *ex*: *-kas* braucht keineswegs im Ablautsverhältnis zu *kes* zu stehen, sondern kann auch auf Angleichung an die zahlreichen Verba auf *-as* beruhen.

špie führe hin; *špurɛ* Geleit.

Meyer scheint (E. W. 35) das Präsens *špie* zu *bie* führe, bringe zu stellen, während er das Präteritum *pruva*, *prura*, Partiz. *prurɛ* richtig zu Wz. *per-* in ai. *píparmi* führe hinüber, geleite, gr. *πόρος* Gang, *περάω* dringe durch, lt. *portare* tragen. Allein bei Vereinigung von *špie* mit *bie* bleibt der Anlaut unerklärt. Man versteht weder die Natur des *š-* noch das *p* in *špie*. Das Verb ist in *š-pie* zu zerlegen; das stammhafte Ele-

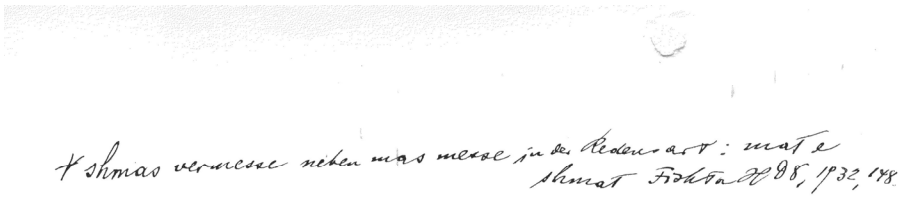


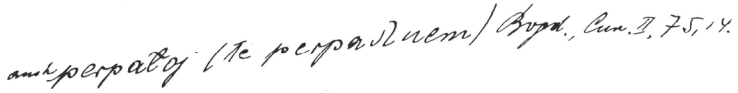
ment gehört zu aor. *pruva*, partiz. *prunε*, welche Formen Meyer richtig erklärt hat. Trennung des Präsens und des Präteritums, wie sie Meyer vornimmt, ist also nicht nötig. *š-* ist Reflex von idg. *sem-/som-*, *sm̥-* (s. o. s. *škep*, *škrep*, *škeľ*). Wie sl. *sъ*,[1] so hat auch alb. *š-* bei diesem Verbum perfektivierende Bedeutung. *š-purε* entspricht einem d. *Ge-leit* wie *š-krep*, *š-kep* einem ahd. *gi-līh*. Die von Meyer erwähnten, oben angeführten präteritalen Formen sind jünger und analogisch entstanden (cf. Meyer, l. c.). Eine ältere Form findet sich bei Bogdan, Cun. proph. I, 66, 16: *ſcpuu*, was als *špū* zu lesen ist. Dieser Aorist findet eine lautliche Entsprechung an *špurε* Geleit < *pr̥ā*. Beide zeigen *r̥*, *špū* noch Abfall des *r* wie *bie*. Zur Vertretung des *r̥* nach Labialen vgl. man Pedersen, K. Z. 36, 319 im Zusammenhalt mit Brugmann, Gr. 1 ², 465. In der Ablautsstufe entspricht der Aor. *špū* z. B. dem Aor. *griša*. Dies weist darauf hin, daß das alb. Präteritum außer den Reflexen des idg. Perfektums (Pedersen, Festskr. til V. Thomsen, 253 f.) auch Reste des Aor. in sich aufgenommen hat. Man vgl. übrigens auch die Ausführungen bei *štie*.

špał offenbare, *pεrpāł* veröffentliche.

Meyer führt E. W. 320 nur *špaľ* offenbare mit weichem *ľ* an und stellt dies zu *paľε* Falte, geht also hiebei von einer Grundbedeutung ‚entfalten' aus. Der Begriff des Offenbarens, Mitteilens des Verborgenen haftet also hienach an der Präposition *š* = *tš*: lt. *dis*. (Pedersen, K. Z. 36, 321.) Allein eine solche Deutung wird widerlegt durch die von Meyer nicht verzeichnete, jedoch schon von Bogdan, Cun. proph. I, 73, 9, II, 2, 6 gebrauchte Form *pεrpāł* veröffentlichen, ein Verbum, das trotz seiner Zusammensetzung mit einer Präposition von ganz anderem Sinn eine fast identische Bedeutung aufweist. Daraus folgt, daß der Begriffskern der Sippe am Verbum und nicht an der Präposition haftet. lt. *palam* offen, öffentlich, vor den Augen der Leute, r. *pólyj* offen, frei, unbedeckt zeigen diese Bedeutung und stellen demnach die außeralb. Bezüge dar. Mit ihnen gehört unser Wort zu idg. **pelā* ausbreiten (ahd. *fëld*, aksl. *polje* Feld usw. cf. Walde, E. W. 443, ²554). *pεrpāł* ist also ‚veröffentlichen, verbreiten', während *špał* gleichsam ein ‚ausöffentlichen, ausbreiten' darstellt. Die Schreibung *špał* mit

[1] [Zum Etymon cf. besonders Brugmann, Gr. 2/2², 852. K.-N.]


† shmas vernacsse neben mas messe in der Redensart: mat e
shmat Fishta 98, 1932, 148


antiperpatoj (le perpadunem) Byzd., Cun. II, 75, 14.

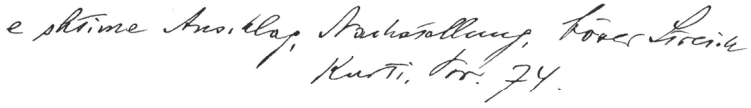
ł gibt im Gegensatz zu Meyer Kristoforiđi, Lex. 408; sie wird durch *pɛrpāl* bei Bogdan, l. c. (geschrieben *pèrpaaλ*) bestätigt.

špoī, tšpoī schicke fort, jage fort, entferne; *tšpoīem* entferne mich.

Die Bedeutungen nach Kristoforiđi, Lex. 409, während Meyer, E. W. 414 nur ‚jage fort' angibt. Das bei Meyer ungedeutete Wort ist in *(t)š-poī* zu zerlegen; *-poī* gehört als **pēr-n-* mittelbar zu got. *fairra* fern, weg von, ahd. *ferro* fern, ai. *pára-ḥ* entfernter. Lautlich entspricht am besten lit. *pérnai* im vorigen Jahre (das ja gleichfalls zu got. *fairra* usw., Wz. *per-* gehört; Walde, E. W. 461, ²575; Feist, 74f.). lit. *-ér-* mit stoßendem Akzent entspricht alb. *-or-* < *ér* ganz ebenso wie lit. *-ár-* in *szárka*, alb. *-or* < *ār* in *soīɛ* (cf. Pedersen, K. Z. 36, 337) entspricht. Aus dem Alb. selbst reiht sich natürlich *para, par* vor usw. (cf. Meyer, E. W. 321) hier an.

štie, geg. *štī, štīj* lege hin, werfe, schleudere, schieße, mache eine Fehlgeburt.

Meyer hat dieses Verbum in seinem E. W. 416 in einem Artikel mit *štjeł* wickle auf behandelt und dies auch noch A. St. 3, 73 und 78 aufrecht gehalten. Die gemeinsame Grundform sei **stel-* (gr. *στέλλω*, aksl. *steljǫ*, ahd. *stellan*). *štie* sei zwar — wie *bie* aus **bier (φέρω)* — zunächst aus *štier* entstanden, das aber seinerseits aus *stel-* mit Wandel von *l* zu *r* hervorgegangen sei. Allein ganz abgesehen davon, daß Meyers Lehre von der Vertretung von idg. *l* durch alb. *r* (A. St. 3, 78) nicht aufrecht zu halten ist (Pedersen, K. Z. 33, 551), so läßt sich in unserem besonderen Falle die Identifizierung von *štie* und *štjeł* durch die Tatsachen nicht rechtfertigen. Denn wie z. B. aus Pekmezi, Gr. S. 275 hervorgeht, handelt es sich um zwei semasiologisch und formell verschiedene Verba. *štieł* bedeutet ‚wickle auf', *štie* hat die oben angeführten Bedeutungen. *štieł* bildet den Aor. *štoła, štie* im tosk. *štira, štiva, štura* (Pedersen, Alb. T., 195), im geg. *štiva, ština*. Bei Bogdan, Cun. proph. I, 92, 23, 24 heißt es: *štiu ndɛ det* deiecit in mare, *štiu ndata uje* gettò in quelle acque. Es ergibt sich die sehr naheliegende Anknüpfung an lt. *sterno* auf den Boden hinstreuen, hinbreiten, niederstrecken, ai. *stṛṇóti* streut, wirft nieder, alb.



štriń breite aus usw., eine Sippe, die sich mit sämtlichen oben angeführten Bedeutungen sehr gut vereinigt. *štie* < **ster-*, wie ja auch Meyer lehrt. Während also *štriń* in morphologischer Hinsicht sich an lt. *sterno*, ai. *stṛṇóti* anschließt, steht *štie(r)* morphologisch dem aksl. *stьrǫ*, *strěti* < **sterti*, r. *sterétь* nahe. — Es fragt sich nur noch, wie die andern vorhandenen Formen aus einer solchen Grundform hervorgegangen sind. 3. sing. aor. *štiu* (Bogdan, l. c., Pedersen, A. T. 195) weist, da *-u* in der 3. sing. aor. nach Ausweis des Mediums nicht ursprünglich ist, zunächst auf *šti-*; dies ist aber — mit auch sonst nachweisbarem Abfall von *r* — aus **štir* entstanden, was wieder auf *stṛ*^{r}- zurückgeht (Brugmann, Gr. 1^{2}, 465). In der Ablautsstufe ist also *griša* und das oben besprochene *špū* (Bog.) zu vergleichen. Der vorhandene Aor. ist dann weiterhin ein Produkt verschiedener Ausgleichungen; *ṛ*^{r}, bezw. *-ir-*, konnte nur in antesonantischer Stellung entstehen, *r* nur im Auslaut abfallen. Durch Verallgemeinerung und gegenseitige Beeinflussung entstand aus einer Form *šti-* dann — mit hiattilgendem *v* — *štiva* (cf. Pedersen, Festskr. t. Thomsen 253 f.). Der Aor. *štura* ist nach Formen wie *vura* gebildet. Der tosk. Aor. *štira* kann ursprünglich sein; möglich ist aber auch, daß er nach einem partic. *štirε* (woneben geg. *štīm*) neu gebildet ist.[1] Im geg. gilt das Präsens *štī*, *štį̄*; *štī* zeigt die geg. Kontraktion von *ie* > *ī*. Das Verbum geriet so unter Einwirkung der Verba auf *į̄*, was dann die Bildung eines neuen Aor. *ština* zur Folge hatte. Hingegen hat Bogdan noch den älteren Aor.: 3. *štiu*.

štip, *štüp* zerstoßen, zertreten, zerquetschen; *pεrtüp*, *pεrtrüp* kauen; *štrip*, *zdrüp*, herabsteigen.

Die Bedeutungen des erstgenannten Verbums nach Kristoforidi und Bašk. Kristoforidi, Lex. 414 gibt als ngr. Entsprechung *κοπανίζω*, *τσαλαπατῶ*, *καταπλακώνω* (also zerstoßen, mit Füßen treten, niederdrücken), Bašk. 442 übersetzt pestare, schiacciare (also zerstampfen, zertreten, quetschen). Meyers Übersetzung von *štip* ‚zerreiben, zerstoßen' wird dadurch einiger-

[1] Doch macht der Konj.: *štεrε* (Pedersen, A. T. 195), *štjεrε* (Lirija, Nr. 101, S. 1, Sp. 1) mit seinem *r* die erstere Ansicht wahrscheinlicher. — Anders nämlich durch Einwirkung von *štij* setze über einen Fluß wird *štiu*, *štirε* von Pedersen, A. T. 196 erklärt.

WÖRTER UND SACHEN

KULTURHISTORISCHE ZEITSCHRIFT
FÜR SPRACH- UND SACHFORSCHUNG

IN VERBINDUNG MIT

J. J. MIKKOLA R. MUCH M. MURKO

UND DER INDOGERMANISCHEN GESELLSCHAFT

HERAUSGEGEBEN VON

H. GÜNTERT R. MERINGER W. MEYER-LÜBKE

FESTBAND XII

MIT 63 ABBILDUNGEN

RUDOLF MERINGER GEWIDMET

„Sprachforschung, der ich anhänge und von der ich ausgehe, hat mich doch nie in der Weise befriedigen können, daß ich nicht immer gern von den Wörtern zu den Sachen gelangt wäre."
Jakob Grimm.

HEIDELBERG 1929
CARL WINTER'S UNIVERSITÄTSBUCHHANDLUNG

Zur Vorgeschichte des Albanischen und der Albaner.

Von Norbert Jokl.

Mit 2 Abbildungen.

Die Frage der Erweisbarkeit vorbalkanischer Sitze der Albaner habe ich EBERTs R.-L. 1, 92 f. (§ 6) aufgeworfen und hier sowie WZKM. 34, 30 ff. sprachliche Daten zu ihrer Beantwortung beizubringen versucht. Handelt es sich in dem einen Falle, abgesehen von alban.-balt. Übereinstimmungen, um das auffällige Zusammentreffen des Alb. mit fugr. Sprachen im Besitz eines Kulturwortes (alb. *pishtar* Kienspanhälter, Spleißenhälter — mordw. *peš* [Grdf. **pišti*] ds., finn. *pihti* forceps, *pärepihti* Spleißenhälter mit Wandel von *š* zu *h* vgl. SETÄLÄ, Yhteissuomal. äännehist. S. 279 ff.), eines

maßen modifiziert. Die Form *pɛrtrüp*, die Meyer im E. W. 416 noch nicht anführt, wird von Kavalliotis gebraucht und darnach von Meyer in den später erschienenen A. St. 4 (S. 83) abgedruckt. Kavalliotis schreibt *παρτριούπ* und Meyer gibt die Lesung *pɛrtrüp* nur fragend. Allein der Vergleich mit dem gleichbedeutenden *pɛrtüp* und die Erwägung, daß Schwund des *r* in analoger Stellung im Alb. oft genug nachzuweisen ist (s. oben s. *škep*), schließt wohl jeden Zweifel aus, daß bei Kavalliotis unter dem *α* das *ι* subscriptum durch Druckfehler ausfiel (mit *ᾳ* bezeichnet nämlich Kavalliotis das alb. *ɛ*). Die Form *pɛrtrüp* aber ist mit der von Meyer im E. W., l. c. gegebenen Deutung der Sippe (: lt. *stīpare*) nicht zu vereinbaren. Das Nebeneinander von *pɛrtrüp*, *pɛrtüp*, *štüp*, *štip* ergibt vielmehr ein Stammverbum *-trüp*, das mit verschiedenen Präpositionen zusammengesetzt ist. *-t(r)ip*, *trüp*, dessen Bedeutungskern, wie sich aus den angeführten Übersetzungen von Kristoforiđi und Bašk. erweist, ‚treten, quetschen' ist, gehört zu gr. *τραπέω* keltern, ags. *þrafian* drücken, drängen, tadeln, verweisen, lit. *trepstu* mit den Füßen stampfen, *trypiù* mit den Füßen mehrfach treten, stampfen, pr. *trapt* treten, r. *tropá* Fährte usw. Alb. Grundform: **trpō*, was regelrecht *trip* ergab. *ü* wurde durch den nachfolgenden Labial hervorgerufen, wie auch sonst. Zur Ablautsstufe vgl. man insbesondere das gr. Wort und lit. *trypiù*. *š* in *š-t(r)üp*, *š-t(r)ip* ist eher das oben bei *šk(r)ep* besprochene alb. *š* als lt. *ex*. Das Bedeutungsverhältnis ‚kauen' (*pɛrtrüp* bei Kavalliotis): ‚treten, quetschen' (*štüp*) ist dasselbe wie bei r. *mjatь* treten, kneten, kauen.

Ein Kompositum von *-trip* ist auch *štrip* herabsteigen, das sich schon in der ältesten alb. Bibelübersetzung (Kön. 3, 17, 23, veröffentl. im ‚Tomoŗi', Nr. 12, S. 3), nämlich der des Dom Ǵon Buzuk aus dem Jahre 1555 findet. Mit diesem Verbum ist aber *trüp*, *strüp*, geg. *zdrüp*, sic. *zdrip* (Meyer, E. W. 439) herabsteigen offenbar identisch. Bugge hat BB. 18, 186 die bei Meyer verzeichneten Formen aus it. *derupo* herabstürzen herzuleiten versucht. Aber dabei bleibt der Anlaut der jetzt ans Licht gelangten ältesten Form, nämlich *štrip*, unerklärt, nicht minder aber der von *strüp*, *zdrüp*, *zdrip* und *trüp*.[1]

[1] Der Anlaut *t* in *trüp* spricht auch gegen die Herleitung Jarníks (cf. Pedersen, K. Z. 36, 287) aus rum. *rîpă*, alb. *ripɛ*.

v. Korfis prätips Kal. K. 1/26, 172.
kaue (= gr. μαθῶ).

Meyer-Lübke, E.W. Nr. 2687 setzt *dirupāre von einem selten bezeugten abgeschwächten alb. Zdrüp an. Dadurch wird zwar die Stimmlosigkeit des Anlauts bestätigt, nicht aber die der Bedeutung. Denn die rom. Formen haben nur die Bedeutung „herabstürzen", nicht „herabeitern". Mehr noch fällt der inlautende Vokal für die Erklärung ins Gewicht. Bei Buzuku heißt es štrip d. mit i. Diese älteste Text unterscheidet aber zwischen i und ü (mit ü prüke, früme, atüne). Ebenso wird bei Bogd. Cun. z. 4, 1, 17 shkrippunè gleichgesetzt, trotzdem auch hier zwischen i u. ü unterschieden wird. Also ist bei der Erklärung von i auszugehen. Damit fällt die Etymologie *dirupāre.

shkripi Cleu. XI, 18.

Denn bei den erstgenannten Formen müßte man ja eine Zusammensetzung, etwa **disderupo* annehmen, was keinen Sinn (oder allenfalls den entgegengesetzten) gäbe, während der Anlaut *tr-* bei der von Bugge vorgeschlagenen Deutung lautlich schwer zu erklären ist. In der Tat handelt es sich um ein Kompositum **dš-trip*, woraus sich alle Formen erklären lassen. Zum Bedeutungsverhältnis vgl. man nhd. (eigentl. nd.) *Treppe* : *trappen* und *trampeln* (Kluge, E. W.[7], 464, 462), č. *vystoupiti* aussteigen: *stoupiti* treten. Zur Gestalt des Anlautes vgl. man insbesondere das Nebeneinander von *zboń*, *dɛboń*, *tboń*, *dzboń*.

štir, *štij*, *štür* setze über einen Fluß, treibe an, reize, stifte an.

Meyer führt E. W. 419 nur *štür* an. Doch ist diese Form nach Kristoforiđi 413, 414 nur geg., u. zw., wie sich gleich zeigen wird, nicht allgemein gegisch. Für das Tosk. bezeugt Kristoforiđi *štir* (Berat) und *štij* (Permet). Während nun Meyer die Form *štür* und die Bedeutungsangaben hiezu Hahn, A. St. 3, 127 entnahm, hat er die Reihenfolge der einzelnen Bedeutungen abgeändert. Bei Hahn steht nämlich ‚setze über einen Fluß' an erster Stelle, die anderen Bedeutungen folgen wie oben. Meyer hat ‚treibe an, reize an, setze über einen Fluß'. Kristoforiđi kennt l. c. nur die Bedeutung ‚setze über einen Fluß'. Auch Pedersen führt A. T. 195 s. *štij* stoße ein formell damit zusammenfallendes *štij* setze über einen Fluß — ohne eine andere Bedeutung — an. Das von Pedersen verzeichnete Verb deckt sich also mit dem von Kristoforiđi für Permet bezeugten. Pedersen knüpft daran Bemerkungen über das Zusammenfließen von Formen von *štie* werfe und *štij* (s. oben s. *štie*) an. Mit diesen Angaben Pedersens kommt auch Bašk., S. 439 überein, der *štī* setze über einen Fluß und *štī* werfe, mache eine Fehlgeburt gar nicht sondert. Endlich kennt auch Jungg, Fjal. 136 (der den skutar. Dialekt wiedergibt) nur *štīr* setze über einen Fluß. Aus all dem geht wohl zur Genüge hervor, 1. daß tatsächlich mit Hahn als Grundbedeutung ‚setze über einen Fluß' anzunehmen ist, während die anderen Bedeutungen sekundär sind; 2. daß die Form *štir (štij)* die weitaus verbreitetere ist; *štür* ist bloß dialektisch. Der Abfall des *r* in *štij* erklärt sich nach der oben bei *štie* für diese Form und Aor. *šti(u)* angegebenen Art. Das *ü* in *štür* dürfte durch *štüń* hervorgerufen

Grundriss

der

indogermanischen Sprach- und Altertumskunde

begründet

von

Karl Brugmann und Albert Thumb

herausgegeben

von

Karl Brugmann und Christian Bartholomae.

3



Straßburg
Verlag von Karl J. Trübner
1917.

Geschichte der indogermanischen Sprachwissenschaft
seit ihrer Begründung durch Franz Bopp

herausgegeben

von

Wilhelm Streitberg.

II

Die Erforschung der indogermanischen Sprachen

unter Mitwirkung

von

A. Brückner, K. v. Ettmayer, N. Jokl, J. Karst, E. Kieckers,
H. Reichelt, † A. Thumb, R. Thurneysen, A. Walde

herausgegeben

von

Wilhelm Streitberg.

III.

Slavisch-Litauisch, Albanisch.

Straßburg
Verlag von Karl J. Trübner
1917.

II.

Albanisch.

Von

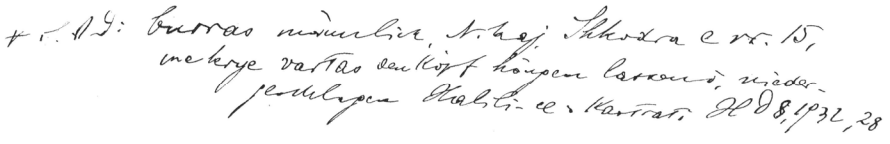
Norbert Jokl.

Die Sprache der Albaner oder Škipetaren ist bis heute ein Stiefkind der idg. Sprachwissenschaft geblieben. Während auf dem

sein (cf. übrigens auch Pekmezi, Gr. S. 55). Überblickt man diesen Tatbestand, so ergibt sich auch eine etymologische Anknüpfung. *štir* ist in *š-tir* zu trennen, worin *š-* die schon öfter besprochene Präposition (= idg. *sem-*, *sm̥-*) ist; *-tir* gehört zu ai. *tiráti* er dringt hindurch, *tárati* übersetzt, macht durch, überwindet, *tiráḥ* durch — hin, hinüber, lt. *trans*, got. *þairh* (Thumb, K. Z. 36, 198 f.; Walde, E. W. 623, ²774). In den ai. Wörtern ist *-ir-* als *r̥* zu fassen (Brugmann, Gr. 1², 460). Nicht anders steht es mit der Ablautsstufe des alb. Verbums (cf. Brugmann, Gr. 1², 465). Die Verwendung von *š-* dürfte der des sl. *sъ* < **sm̥-* analog sein, sei es, daß es zur Perfektivierung dient (s. o. bei *špie*) oder den räumlichen Ausgangspunkt bezeichnet. Die von Hahn noch angegebene Bedeutung ‚treibe an, reize an' ist sekundär, was bei einem Verbum der Bewegung (cf. lt. *incitare* antreiben, *citare* in Bewegung setzen; gr. *κίω* gehe) nicht weiter befremdet. Dabei konnte allerdings die besprochene lautliche Beeinflussung durch *štüń* stoße maßgebend gewesen sein.

štorasε aufrecht.

Meyer führt das Wort E. W. 417 nach Kavalliotis an, ohne eine Bemerkung daran zu knüpfen, während er es A. St. 4, 91 als unklar bezeichnet. Jedenfalls gehört es zur idg. Wz. **stā-* stehen. Die Quelle, aus der das Wort geschöpft ist, ist toskisch; es ist daher gestattet, intervokalisches *r* auf *n* zurückzuführen. Man erhält so eine Grundform **stā-n-*, in der das *n* wohl von einem *n*-Partizipium (cf. *štuarε* stehend, Pedersen A. T. 196, *štuara* in piede, Rada, Raps., S. 50) ausgegangen ist. Zum Suffix ist geg. *rištasi* neuerdings, kürzlich (Kristoforidi 351) neben geg. *rištas*, *rištazi*, *rištazε* zu vergleichen. Das *s* ist also, wie die Formen mit inlautendem *z* beweisen, nur im Auslaut berechtigt und von da aus weiter verschleppt. geg. *rištasi* mit seinem auslautenden *i* verhält sich zu *štorasε* wie geg. *ki* : tosk. *kε*. Das auf diese Weise zu erschließende **štorazε* vergleicht sich im Suffix dem gr. *-δον*, *-δην*, *-δα*: *ἀποστατδόν* fern abstehend, *στάδην* stehend, *μεταδρομάδην* nachlaufend, *μίγδα* vermischt u. a. m. (Brugmann, Gr. 2/1², 471), denen gegenüber es Erweiterung mit *-i̯o-* aufweist. Grundform also etwa **stā-n-odi̯o*, **stā-n-adi̯o*.



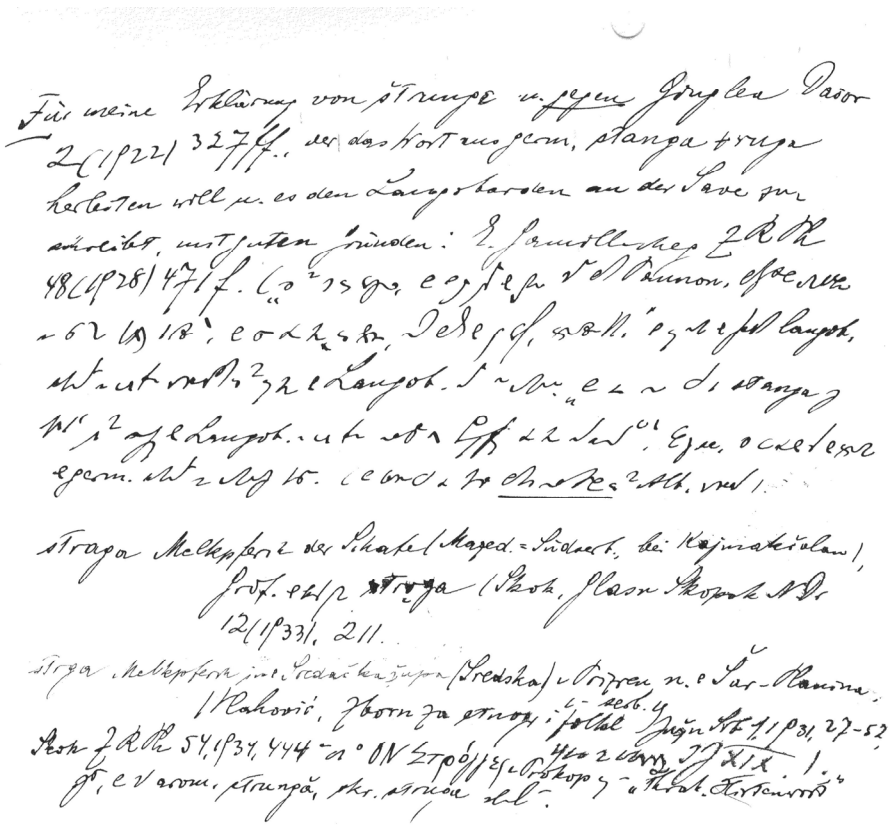
štrungɛ Abteilung des Pferches, in dem Ziegen gemolken werden.

Über die Wanderung des Wortes zu Slawen und Griechen, die das Wort unmittelbar aus der Sprache wlachischer Hirten entlehnten, cf. Meyer, E. W. 418. Der Ursprung des Wortes ist nach Meyer dunkel. Die von Miklosich und Schuchardt befürwortete Herleitung aus alb. *štrɛngoń* drücke, presse aus, nötige, das selbst wieder aus lt. *stringo* entlehnt ist, weist Meyer, l. c. ab. Allein Urverwandtschaft mit lt. *stringo* < **strengo* straff anziehen, schnüren, gr. *στραγγός* gedreht, *στραγγεύω* drehe, *στρογγύλος* rund usw. (cf. über die Sippe, Walde, E. W. 601, [2]745) ist sehr wohl möglich. Grundform **strŋg-*, mit einer Entwicklung des *ŋ*, wie in *grundɛ*, *mund* (s. o.), *tund* (s. u.). Die Bedeutungsentwicklung ist genau die gleiche wie in lt. *crātis* Flechtwerk, Hürde, gr. *κυρτία*, d. Hürde: aksl. *krę(t)nǫti* drehen.[1]

šurē harne, *šurɛ* f. Harn.

Meyer, der E. W. 420 das Substantivum zu ahd. *sūr* sauer, aksl. *syrъ* Käse stellt, gibt diese Deutung A. St. 3, 45 — u. zw. aus lautlichen Gründen — als unsicher auf. Pedersen zeigt K. Z. 36, 281 ihre Nichtübereinstimmung mit der sonst zu beobachtenden Regel, daß in echt alb. Wörtern kein *š* vor einem ursprünglichen hinteren Vokal erscheint. Pedersen vermutet nun lt. Ursprung, nämlich aus **exurinari*, macht sich jedoch sogleich selbst den Einwand, dies hätte nur ein Verb **šurōń*, nicht *šurē* (das Jungg, Fjal. 138 bezeugt) ergeben können. Zweifellos ist jedoch Pedersen im Recht, wenn er die lautlichen Schwierigkeiten des *š* vor *u* durch die Annahme, daß es sich um ein Kompositum mit *š-* handle, zu beseitigen sucht. Zu einer solchen Annahme bietet ngr. *κάτουρον* Harn (: agr. *οὖρον* dass., *οὐρέω* harne) eine gute Parallele. *š-* kann lt. *ex-* sein;

[1] Der Ansicht Weigands (Jb. des Institut. f. rum. Spr. 16, 228, 229), daß das Wort slav. Ursprungs sei und ein altblg. *strǫga* existiere, vermag ich mich nicht anzuschließen. Daß das Wort im Slav. fremd sei, hat Miklosich, Wander. d. Rum. S. 8, 19, 24 (Denkschr. d. Wien. Ak., phil.-hist. Kl., Bd. 30; cf. außer klr. *strunka* auch slovak. *strunga*) und Slaw. Elem. im Magy.[2], S. 115 f. (= Nr. 792) wahrscheinlich gemacht. Ein ablg. *strǫga* ist nicht belegt.



mindestens ebenso wahrscheinlich ist aber die Annahme der Identität mit dem bereits öfter besprochenen *š-* = idg. *sm-*. Wie bei slaw. *sъ* würde es sich in diesem Falle um Bezeichnung des Ausgangspunktes einer Bewegung (aksl. *sъ nebese* vom Himmel, čech. *spadati* herabfallen) handeln. Damit wäre vollkommene semasiologische Übereinstimmung mit ngr. *κάτουρον* gegeben. *-ur̄* < **ur-n-* gehört zur Sippe von lt. *ūrīna* Harn, anord. *ūr* feiner Regen, lit. *júrės* Meer, gr. *οὐρέω* harne usw. (cf. Walde, E. W. 691, ²860; Fick 3⁴, 32), zu welchen Wörtern es im Ablautsverhältnisse steht. Bei *šur̄* < *s-ur-n-* handelt es sich um eine Verbalbildung, die der von *mar̄* entspricht. Das Femininum *šur̄ɛ* verhält sich zu *šur̄* wie *lidɛ* Band zu *liϑ* binde, *kartɛ* Hader, Streit, Zank zu *kɛrtoń* streite, zanke. Es liegt also eine postverbale Bildung vor.

tartalis zapple.

Das in den Wörterbüchern fehlende Wort findet sich bei Pedersen, A. T., S. 74. Es gehört zu ai. *tar-alá-ḥ* schwankend, zitternd. Über die Bildung des ai. Wortes cf. Persson, Wurzelerweiter. S. 51; Brugmann, Gr. 2/1², 356 f. I. F. 1, 502. *tartalis* ist eine Reduplikationsbildung und steht für **tar-tar-ís*, worin das zweite *r* dissimiliert wurde. Die Bildung des Verbums entspricht der von *γαργαίρω* ich wimmle (*γάρ-γαρα* Gewimmel, ai. *galgalīti* herabträufeln, aksl. *glagoljǫ* spreche < **golgoljǫ* usw. (cf. Brugmann, K. V. G., 482 f.). Weitere Sippenverwandte bei Persson, l. c., Walde, E. W. 635, ²789. Das alb. und das herangezogene ai. Wort zeigen die besondere Übereinstimmung, daß sie des konsonantischen Determinativs der übrigen Sippenverwandten entbehren.

geg. *tšąštjɛ, tšaštjɛ, tšąšte,* tosk. *tšɛštjɛ* Frage.

Die geg. Form *tšąštjɛ* ist für Elbasan bezeugt (Tomoŗi, Nr. 4, S. 1, Sp. 2, S. 2, Sp. 4), während die Schrift Fe-ŗɛfejɛs a mɛsime myslimane pɛrmbɛledun prei J. H. M., Elbasan, 1909, auf dem Titelblatte, ferner S. 1 und im Wörterverzeichnis am Schlusse *tšaštje* schreibt. Bašk. S. 72 hat die Form *tšąšte*. Die Form *tšɛštjɛ* ist in der Zeitschrift Lirija, Nr. 74, S. 2 in einer Korrespondenz aus Argyrokastro angewendet. Dieselbe Form findet sich auch in dem Sammelwerke Val'ɛt e detit von Spiro

Risto Dine, Sofia, 1908, S. 851 (ohne Angabe der Provenienz, doch jedenfalls tosk.). Das Nebeneinander von geg. *ą* und tosk. *ε* weist auf ursprünglichen Nasalvokal. Das Wort ist aus einer Zusammenrückung: geg. *tš ąšt*, tosk. *tš εštε* was ist es? entstanden. Das so entstandene *tšąšt*, *tšεštε* wurde mit dem zur Bildung der Nomina actionis verwendeten Suffix *-ɛ̨ʹɛ* versehen. Die Form *tšąšte* (Bašk.) ist zu beurteilen wie *mbɫʹeδe* Versammlung neben *mbεjeδijε* (Meyer, E. W. 265), *mbɫʹeδɛɫʹɛ* (Pedersen, A. T. 157).

tšem erforsche, enthülle, entdecke, *tšemetε* es kommt zu Tage.

Nur die letztere Form findet sich bei Meyer, E. W. 446 (ohne Deutung). Das Aktivum wird durch Kristoforiđi, Lex. 446 und Bašk. 73 bezeugt. Das Wort ist wohl aufzufassen als **tš-ap-nio̯*, worin *tš-* das bekannte Präfix (: lt. *dis*) ist, während das stammhafte Element zur Sippe von lt. **apio* verbinden, umwinden, *cōpula* Band gehört. Als Grundbedeutung ergibt sich also ‚losbinden, lösen'.

tund schüttle, bewege.

Nach Meyer, E. W. 452, dem sich auch Meyer-Lübke, Gröbers Gr. 1², 1056 anschließt, ist dies aus lt. *tundo* stoße entlehnt. Rom. Jahresb. 9, I, 211 äußert jedoch Pedersen Bedenken gegen eine solche Annahme, da die wenigen, für den Übergang lt. Verba in die *n*-lose alb. Konjugation beigebrachten Beispiele durchaus zweifelhaft sind. Pedersens Einwand ist in diesem Fall um so berechtigter, als sich leicht ohne die Annahme der Entlehnung aus dem lt. auskommen läßt. Das alb. Verbum stimmt nämlich in der Bedeutung vollkommen zu ai. *tąsáyati* schüttelt, bewegt hin und her, das zusammen mit lit. *tąsýʹti* mehrfach zerren, got. *at-þinsan* heranziehen usw. eine *s*-Erweiterung des Wz. *ten-* darstellt. Zu derselben Wurzel nur mit *d(h)*-Präsens (oder Erweiterung) läßt sich auch alb. *tund* stellen. Grundform: **tn̥d-* mit derselben Vertretung von *n̥* vor Konsonanten, die oben bei *grundε*, *mund*, *štrungε* besprochen wurde. *mund* läßt sich überdies auch morphologisch mit *tund* vergleichen; morphologisch kann auch lt. *tendo* herangezogen werden.

uikϑ Fließ.

Meyer faßt dieses bei Kavalliotis vorkommende Wort (E. W. 457 und A. St. 4, 99) als Deminutivum zu *uik*, *ulk* Wolf. Allein eine solche Deutung ist semasiologisch gewiß nicht überzeugend. Entferntere Wurzelverwandtschaft ist hingegen, wie sich gleich zeigen wird, möglich. In formeller Hinsicht ist die Erklärung Meyers, der das Wort als Deminutiv auffaßt, richtig. Man erhält auf diese Weise *uik-* < **ulk-*. Dies stellt sich aber zwanglos zur Sippe von lt. *vellus* Fließ, *vellere* rupfen, raufen (Walde, E. W. 654, ²813f.), zu denen unser Wort im Ablautsverhältnisse steht. In morphologischer Beziehung ist es eine Bildung mit *k*-Suffix wie die oben besprochenen: *bük*, *penk*, ferner wie aksl. *znakъ* Zeichen: *znati*, ahd. *luog* Höhle, Versteck: lt. *lateo* usw. (Brugmann, Gr. 2/1², 477). Wenn alb. *uik*, *ulk* Wolf mit lt. *lupus*, gr. *λύκος* usw. auf *u̯l̥-qu̯-* (‚reissendes Tier'), eine Erweiterung der Wz. *u̯el-* (wozu auch lt. *vellere* gehört) zurückgeht (Walde, E. W. 355, ²448), so kann ein entfernterer Zusammenhang zwischen *uikϑ* Fließ und *uik* Wolf auch weiterhin angenommen werden.

urɛ Brücke.

Das bisher ungedeutete Wort gehört zu *uδɛ* Weg (‚Fahrt') sohin zur Sippe von lt. *veho* fahren und geht zunächst auf **uδ-rā*, **ud-rā* zurück. Das Bedeutungsverhältnis zwischen *urɛ* Brücke und *uδɛ* Weg, Reise ist dasselbe wie zwischen lt. *pons* Brücke, Steig und aksl. *pǫtь* Weg, ai. *pánthā-ḥ* Pfad, Weg, Bahn. Man vgl. auch die Bedeutungen von avest. *pərətuš* Durchgang, Furt, Brücke. Bezeichnungen der Brücke gehen aus denen der Furt hervor, da das Übersetzen der Flüsse auf Brücken erst später an die Stelle des Durchfurtens trat (Schrader, R. L. 114).[1] Suffix-*rā* ist identisch mit dem Suffix, das oben in *dor-bɛ-r-i* nachgewiesen wurde; cf. gr. *ἕδ-ρα* Sitz (: *ἕζομαι*), aksl. *pirъ* convivium (: *piti*), ahd. *būr* Wohnung (: *būan*) usw. (Brugmann, Gr. 2/1², 354f.). Die Brücke also etwa = ‚Überfahrt, Furt', alb. *-δr-*, *-dr-* > *r* wie in *dirsɛ*, *djersɛ* Schweiß < **svidrot-*: gr. *ἵδρως* (Pedersen, K. Z. 36, 288; cf. auch Pedersen K. Z. 40, 212).

[1] Cf. auch die Ausführungen Meringers, Wörter u. Sachen I, 187 u. 192 f.

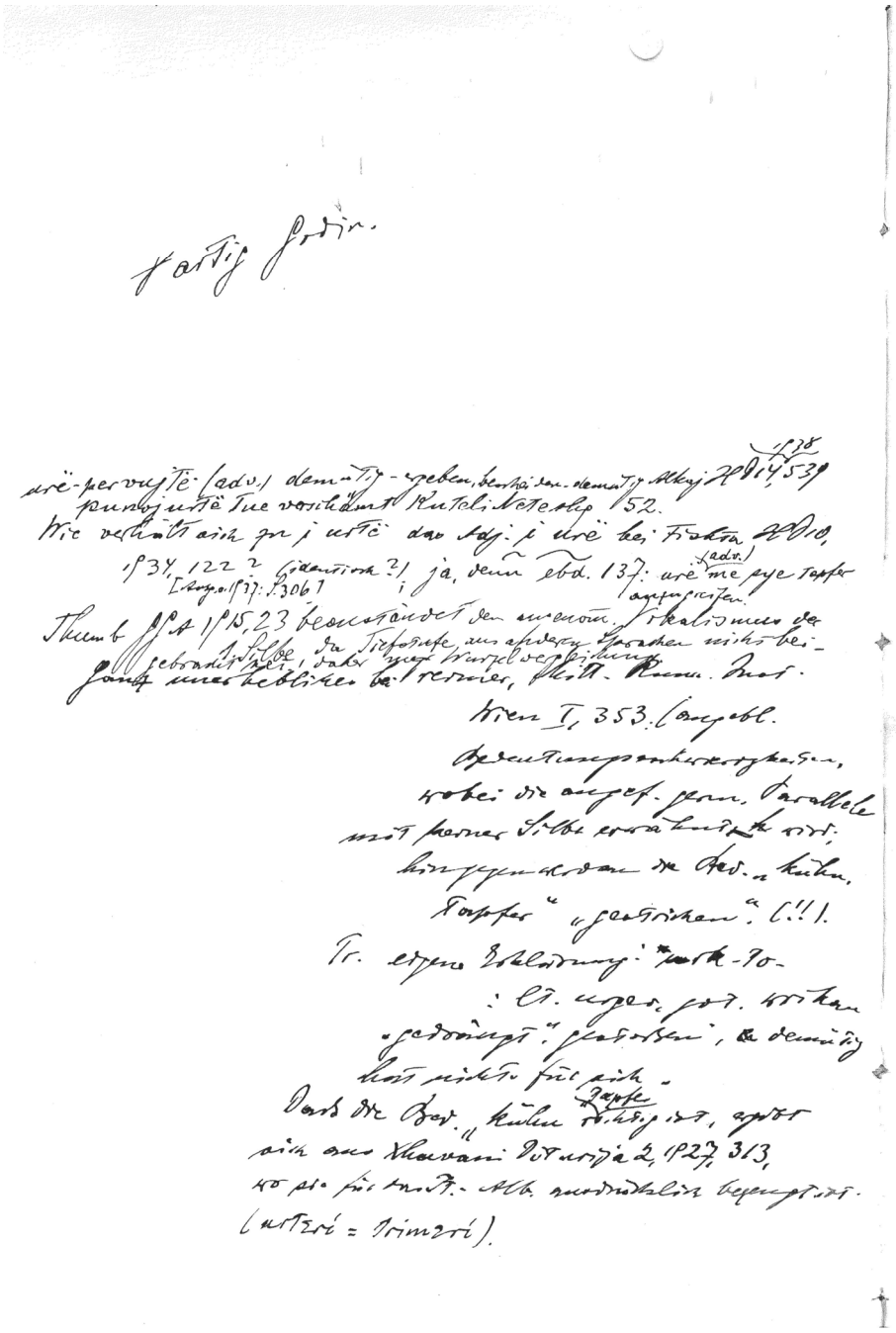
„Ura Viz Stelle auf kahlem Berg beim Dorf Fosekut (es wurde mir gesagt betont, dass hier der Name nicht stimme, weil keine Brücke existiere.)" (Nopcsa, Forsch. Geol. Nordalb. 617.

Sollte hier noch der Stamm ved. van uré „Übergang, Furt" zu suchen sein?

Ganz ähnlich wird ja auch *-tr-* > *r*; plur. *tɛ tjerɛ* : *tjetɛr* (Pekmezi, Gr. 149, dessen Ansicht, daß der Plur. anders gebildet wird, demnach zu modifizieren ist). *tɛ tjerɛ* enthält also einen zweimal vorgesetzten Artikel (*tjetɛr* neben *jatɛr*).

urtɛ klug, weise, bescheiden; kühn, tapfer.

Meyers Deutung: *uí* erniedrige, demütige; *uíem* bücke mich, daneben *ul* dass. (E. W. 458) wurde von Pedersen, K. Z. 33, 551 mit Recht abgelehnt, da der hiebei vorausgesetzte Lautwandel *l* > *r* sonst nicht nachweisbar ist und die Grundbedeutung des Wortes ‚klug' nicht, wie Meyer annimmt, ‚demütig, friedfertig' ist. In der Tat wird Pedersens Annahme durch die gleich nachzuweisende Bedeutung ‚kühn, tapfer' gerechtfertigt. Ist nun ‚klug' die Grundbedeutung, so gehört das Wort als **urɛtɛ* zu got. *war* behutsam, as. *war*, ahd. *war*, *giwar* aufmerksam, vorsichtig, gr. *ἐπὶ ὄρονται* sie beaufsichtigen, *ὁράω* sehe, lt. *vereor* ängstlich beobachten, ehrfurchtsvoll scheuen (Feist, E. W. 309; Walde, E. W. 659, ²820) und weist eine Bedeutungsentwicklung auf, die auch in lt. *prūdens* klug < **pro-u̯idens* (‚vorsichtig') ahd. *spāhi* klug: ahd. *spëhōn* spähen, lt. *specio* (Brugmann, I. F. 16, 500) wiederkehrt. Bei Marchiano, Canti popolari alban. delle colonie d'Italia (Foggia, 1908), S. 74, 30 heißt es: *trimθi, si i ùrti c'isc*, was Marchiano übersetzt: il giovine, baldo come era (Note zu 30: *ùrti* virtuoso, prudente, ma qui potrebbe interpetrarsi (!) valoroso, come il latino virtus). Tatsächlich läßt sich eine solche Bedeutung (nämlich ‚tapfer, kühn') schon aus Bogdan belegen; Cun. proph. I, 28, 44 heist es — vom Jüngling, der im Zeichen der Venus steht —: *deſceron . . . me ù baam i urtè* desidera . . . attendere allà virtù. Von einer Grundbedeutung ‚vorsichtig, klug' konnten sich die scheinbar fast entgegengesetzten Bedeutungen: einerseits ‚weise, bescheiden' (cf. frz. *sage* wie Dozon Vocab. S. 6 tatsächlich übersetzt), andererseits ‚kühn, tapfer' entwickeln. Zur Entwicklung der letzteren Bedeutung vgl. man ahd. *kuoni* kühn, kampflustig, nhd. *kühn* gegenüber anord. *kœnn* weise, erfahren (beide zu Wz. germ. *kan—kun*, nhd. *können*, Kluge, E. W.⁷, 270). Wie also das ahd. Wort deutlich machen kann, gelangte *urtɛ* zur Bedeutung ‚tapfer, kühn', durch eine Ellipse; auszugehen ist von ‚weise im Kampfe'.

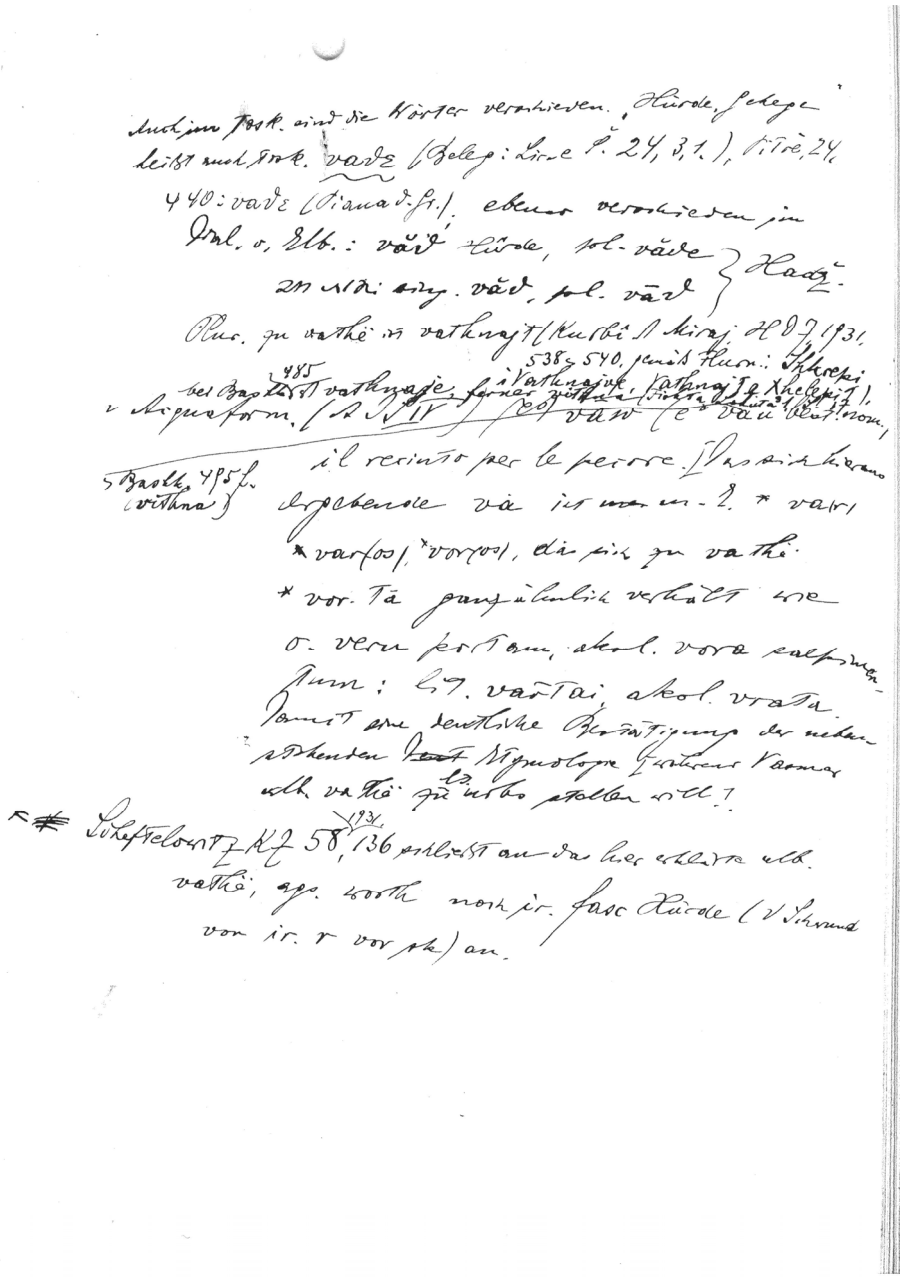


vaϑε Hürde, Schafstall, Verzäunung, Gehege, Hof um das Haus.

Meyer, E. W. 463 identifiziert tosk. *vεϑ* Ohrring = geg. *vąϑ* mit der Bezeichnung für ‚Hürde, Schafstall'; er folgt hierin Hahn, A. St., Heft 3, S. 5, der jedoch nur die geg. Lautform anführt. Allein die neueren Wörterbücher gegischer Provenienz, nämlich Jungg und Baškimi, zeigen, daß es sich um zwei verschiedene Wörter handelt. Ohrring heißt im geg. (nordgeg.) (cf. Jungg 169; Bašk. 485) *vąϑ* mask.; mask. Geschlecht gibt auch Meyer an. Hingegen lautet das Wort für Schafhürde, Gehege usw. im nordgeg. *vaϑε* fem., unterscheidet sich also durch den Vokalismus und das grammatische Geschlecht von dem ersteren. Es geht darum nicht an, *vaϑε* Hürde mit Meyer, E. W. l. c. zu *vank* Felge, Radkranz zu stellen, da dies wegen des im geg. fehlenden Nasals abzulehnen ist. *vaϑε* Hürde, Schafstall, Verzäunung, Gehege, Hof um das Haus vielmehr < **vor-tā* zu ags. *worþ* m., n. Gehege um das Haus, Hof, mnd. *wort*, *wurt* f. die erhöhte oder eingehegte Hofstatt, r.-ksl. *vora* saepimentum, welche Wörter mit dem Alb. in der Bedeutung vollkommen übereinstimmen, und weiterhin zu aksl. *vorǫ*, *vrěti* schließen, r. *zavórə* Stangenzaun, lit. *užveriu* schließe, mache zu, ai. *api-vṛṇōti* verschließt, bedeckt, verhüllt, lt. *aperio* usw. (cf. Walde, E. W. 36 f., ²50; Fick 3⁴, 395). *-t-* wurde in der oben angeführten Grundform nach *r* zu *ϑ*, worauf *r* vor dem Spiranten ausfiel; cf. *kεϑeń* < lt. *convertere* (Meyer, E. W. 185), ferner *buzε*, *gjizε* (s. o.). Im Suffix stimmt *vaϑε* < **vor-tā* mit *botε*, *ľatε*, *ndjetε* (s. o.) überein. — Im Alb. ist die obige Sippe noch durch *vaṙ*, geg. *voṙ* Grab (zum geg. *o* cf. Pekmezi, Gr. 55) vertreten; auch Meyer, A. St. 5, 104 hat *var* begraben unter Zurückziehung seiner früheren Deutung (: *birε*, E. W. 37) zu *ver-* umhüllen, einschließen, schützen gestellt. Grundform **vor-n-* das Umschlossene, Geschützte; cf. r. *choroníti* begraben gegenüber aksl. *chraniti* schützen, schirmen.

vεṙí Furche.

Meyer, E. W. 37 schreibt *vεrí* (nach Hahn), eine Schreibung, die ihn veranlaßt, das Wort mit *vεrε* Loch zu *birε* zu stellen. Allein ganz abgesehen von den Zweifeln, die Meyer selbst über die Zusammengehörigkeit der mit *v* und *b* an-



lautenden Wörter aussprach, ist, wie sich jetzt zeigt, die von ihm angenommene Schreibung des Wortes nicht genau. Kristoforidi schreibt nämlich (Lex. 22) *vεrí* und gibt als Bedeutung ‚(kleine) Furche' an. Das Wort gehört zu lt. *versus* Furche, Linie, Strich, Reihe (: *verro*), anord. *vǫrr* Ruderschlag. Doch kann es sich nicht um volle lautliche Übereinstimmung handeln, da alb. *r* nicht aus *rs* entstanden ist. Vielmehr ist davon auszugehen, daß lt. *verro* in **ver-so* zu zerlegen ist; cf. gr. *ἀπό-ϝερ-σε* riß fort (Meyer, Griech. Gr.[3], 164; Persson, Wurzelerw. 129). Grundform für das alb. Wort kann sohin **ver-n-ija* sein, d. h. es liegt dem alb. Wort die Wurzelform ohne *s*-Erweiterung, u. zw. in einer *n*-Suffix zeigenden Partizipialbildung zugrunde.[1]

viǵe Geschenk, in Eßwaren bestehend, zur Hochzeit, zur Geburt von Kindern, beim Bau eines neuen Hauses.

Meyer teilt dieses Wort E. W. 472 nach Mitko — ohne Deutung — mit. Da das Wort, soweit ich sehe, aus dem Tšam. und Gr. bisher nicht überliefert ist, läßt sich über die Natur des *ǵ* ein völlig sicheres Urteil nicht fällen. Die folgende Erklärung sei daher mit Vorbehalt gegeben. Ist *ǵ* aus *gl* entstanden, so läßt sich das Wort mit gr. *ἔδνον* Brautgeschenk des Bräutigams, ahd. *widamo* Mitgift des Bräutigams für die Braut, nhd. *Wittum*, ags. *weotuma* Kaufpreis der Braut, aksl. *věno* Mitgift (cf. Vondrák, Vgl. slaw. Gram. I, 414; Walde, E. W.[2], 818; Boisacq, Dict. ét. 215) vereinigen. Als alb. Grundform ergibt sich zunächst *ved-l-*; *dl* wurde zu *gl*, dann zu *ǵ*,

[1] Hingegen gehört tosk. *vεrε* Loch, tšam., skut. *virε* (Kristoforidi, Lex. 22) wohl zu der s. *vaϑε* besprochenen idg. Sippe *ver-* schließen (aksl. *vьrǫ*, *vrěti* schließen, lit. *užveriu* schließe, mache zu usw., mit einer Bedeutungsentwicklung, wie sie ahd. *loh*, gen. *lohhes* Verschluß, Gefängnis, verborgener Aufenthalt, Loch, Öffnung = ags. *loc* Verschluß, Schloß: got. *-lūkan*, ahd. *lūhhan*, ags. *lūcan* schließen aufweist. Ganz besonders vgl. man in semasiologischer Hinsicht (cf. Johansson, I. F. 25, 216) das sippenverwandte lit. *veriù*, *vérti* öffnen oder schließen, refl. *vẽrias* sich öffnen. Das *i* in *virε* ist zu beurteilen wie in *vit* Jahr (neben *vjet*: lt. *vetus*). *vεrε* bezog das *ε* der ersten Silbe aus dem gleichbedeutenden und sippenverwandten *vεríms*. Meyer vermutet, daß tosk. *vεrε* für *vεnε* steht. Allein durch die von Kristoforidi bezeugte Form *virε* (tšam., skut.) wird diese Ansicht widerlegt.

wie in *gatɛ* lang < *dlang-tɛ*: gr. *δόλιχος* lange Rennbahn, *δολιχός* lang, ai. *dīrghá-ḥ* lang, aksl. *dlъgъ* dass. usw. (Pedersen, K. Z. 33, 545; Bugge, BB. 18, 167; Meyer, A. St. 4, 81; über lt. *longus* cf. van Wijk, I. F. 23, 375; Walde, E. W.², 440). *l*-Suffix wie in gr. *ζεύγλη* Jochriemen, *ἕλλα* Sitz, aksl. *osla* Wetzstein (: gr. *ἀχόνη*) usw. (Brugmann, Gr. 2/1², 362 ff.). Das *e* der angesetzten Grundform wurde vor der ursprünglichen Doppelkonsonanz zu *i*.

vik, *vigu* Übergangssteg, aus einem Balken bestehend, Tragbahre, Pflugdeichsel.

Die angeführten Bedeutungen nach Kristoforidi 30, Bašk. 493, Jungg 172; u. zw. gibt Bašk. sämtliche angeführten Bedeutungen, Kristoforidi nur die erste, Jungg nur die zweite. Zu bemerken ist, daß Dokɛ Sul'ɛ in der Übersetzung des Plutarchischen Pyrrhus, Kap. 17 (Tomoŗi, Nr. 12, S. 3) *vik* schlechthin für *φορεῖον* gebraucht. Meyer führt E. W. 472 aus: ‚*vik* m. Steg. Aus lt. *vīcus* Quartier, Gasse. *vik* Totenbahre Bla[nchus], Ro[ssi] ist mir unklar.' Die oben angeführten Angaben zeigen, daß Meyers Deutung unhaltbar ist. Denn es handelt sich nicht um ‚Steg' im Sinne von ‚Weg', sondern um einen aus einem Balken bestehenden Übergangssteg. Zudem hat das Wort *g*, nicht *k*, das nur im Auslaut entstand; ferner sind bei einer Herleitung aus lt. *vīcus* die andern Bedeutungen unverständlich. Vergegenwärtigt man sich das Bedeutungsverhältnis von frz. *branche* Ast, Zweig, Tragholz und des verwandten *brancard* Tragbahre, Gabeldeichsel, pl. Tragebäume, so zeigt sich, daß für das alb. Wort von einer Grundbedeutung ‚Ast, Zweig' auszugehen ist. Der Ast, über einen kleinen Wasserlauf gelegt, dient als Übergangssteg und kann auch als Bahre und Deichsel (frz. *brancard*) verwendet werden. So ergibt sich Anschluß an ai. *vayá* Ast, Zweig, ir. *fē* Rute, aksl. *větvь* Ast, Zweig. Die weitere wurzelhafte Deutung der Sippe ist nicht mit voller Sicherheit zu bestimmen (cf. Walde, E. W.², 841; Verf. Arch. f. sl. Phil. 29, 44). Zum Suffix vgl. man alb. *pľok*, *pľogu* Haufe (s. o.); möglich ist natürlich auch Ansatz eines urspr. *gh*-Suffixes, in welchem Fall alb. *degɛ* Ast, Zweig, ahd. *zwīg*, nhd. *Zweig* (Brugmann, Gr. 2/1², 513; Meyer, A. St. 3, 9) heranzuziehen sind.

vorbɛ irdener Kochtopf.

Meyer verzeichnet dieses schon bei Bogdan (z. B. Cun. proph. I, 27, 37; 92, 24) vorkommende Wort, ohne es zu deuten; es gehört zu aksl. *vьrěti* kochen, sieden, *variti* kochen, *varъ* Glut, Hitze, lit. *vìrti* kochen usw. Zur Bedeutung vgl. man č. *hrnec*, poln. *garniec* Topf: ai. *ghṛṇá-ḥ* Glut, Hitze, lt. *fornax* (Walde, E. W. 238, ²309; Berneker, E. W. 371). Das Suffix ist dasselbe wie in lit. *garba* Ehre: *giriù* lobe, *dárbas* Arbeit: *darýti* tun (Brugmann, Gr. 2/1², 389), alb. *škeľp*, *škeľbi* (s. o.). Da das Wort geg. Ursprungs ist, läßt sich nicht sicher ermitteln, ob *o* urspr. langen Vokal reflektiert oder wie in *votɛr* für tosk. *vatrɛ*, *voř* Grab = tosk. *vař* durch spezifisch geg. Labialisierung nach *v* (cf. Pekmezi, Gr. 55) entstand.

vrɛndɛ leichter Regen.

Zu aisl. *ūr* feiner Regen, *ȳra* fein regnen, avest. *vār* Regen, lt. *ūrīna* Harn (cf. Walde, E. W. 691, ²860), alb. *šurɛ* Harn (s. o.). Der Bildung nach ist das alb. Wort Rest eines idg. Partizipiums auf *-ent-*, *-ont-* wie das oben besprochene *rɛndɛ*. Auch für das auslautende ɛ gilt das für *rɛndɛ* Bemerkte. Die Schreibung *vrenne* (Bašk. 500) gibt den Lautstand des nordwestl. Geg. wieder.

Zɑ̨nɛ Muse, Göttin.

Von den Wörterbüchern verzeichnet das Wort nur Bašk. 511, der auch die oben angeführte Übersetzung gibt. Folgende Belege aus Texten mögen den Sinn des Wortes klar machen. Lahuta e maltsiis I, S. 12 (Verfasser dieser anonym erschienenen Lieder ist P. Gerǵ Fišta) heißt es:

Prênnoj dielli, n' ciell duel hâna
N' Vélechik po pingron Xâna.[1]

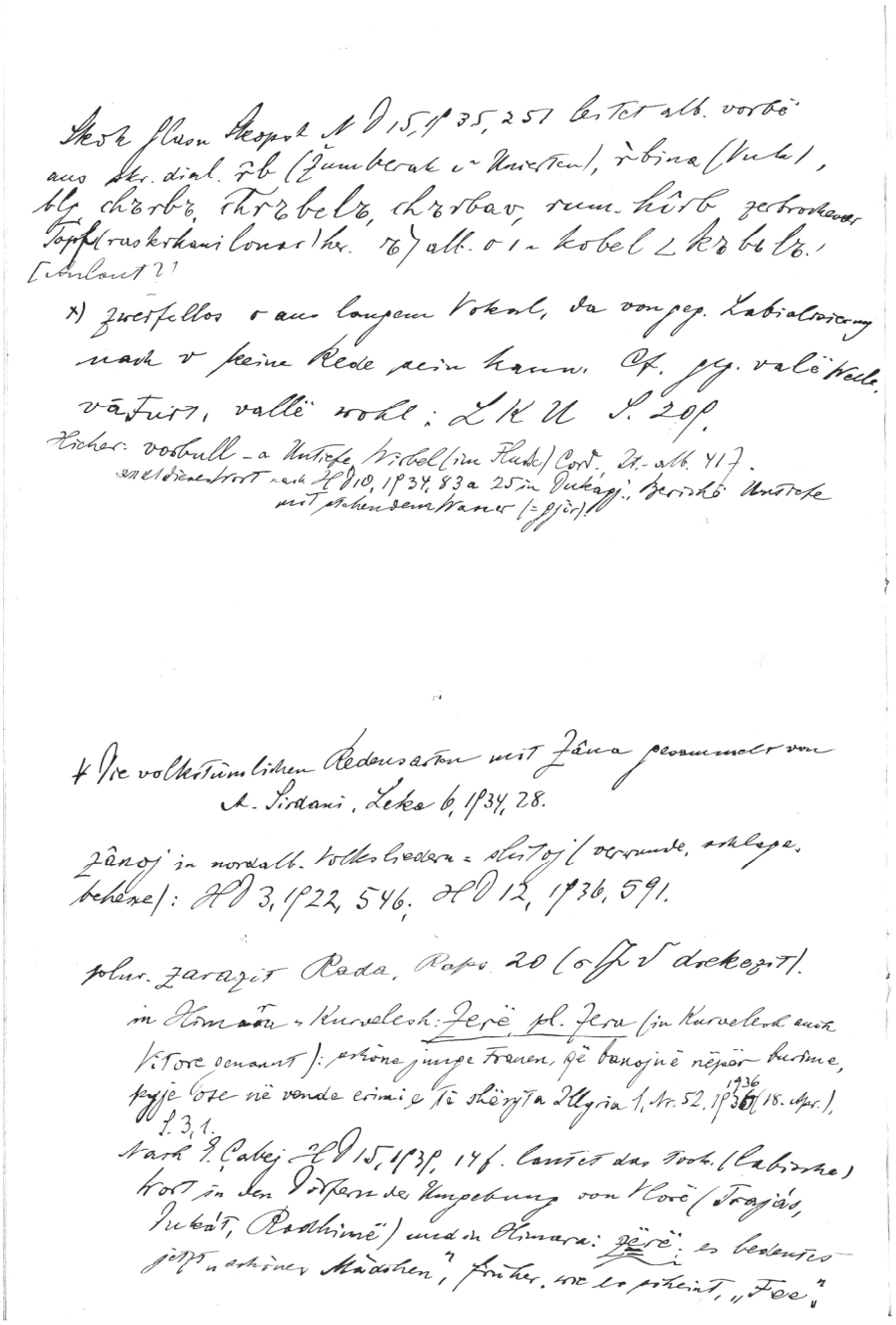
In der Sammlung ‚Pika voëset' von Fišta, S. 37, Strophe 1, V. 3:

Kâ t' kennojmë, oj Zâna e malit?

Ebd., Strophe 5:

Djergu, Zânë, praa m' çeste t' ême
Edhè kângës m' i' a ênn ti fillet.

[1] X in der Baškim. Orthographie = z.



Zạne ist also in der Tat eine Göttin des Schalles, des Gesanges. Auch Kraft und Tapferkeit wird ihr zugesprochen: *Burre i fort' e trim si Xâna* (Lahuta e Maltsiis, I, S. 5). Wegen ihrer vorwiegenden Eigenschaft als Göttin des Schalles und Gesanges ist ihr Name zu geg. *zą*, tosk. *zɛ* Stimme (: aksl. *zvonъ* Schall, ksl. *zvьněti* klingen, Meyer, E. W. 483) zu stellen.[1] Als ‚Stimme' deutet das Wort auch schon Hahn, Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar, S. 69 (Denkschriften der Wiener Ak., Phil.-hist. Kl. 16), der von Berggeistern, *Zana* genannt, berichtet und sie als die albanesischen Elfen bezeichnet. Bemerkenswert ist, daß Hahn von einer Mehrheit von *Zana* spricht, während die oben angeführten Textstellen und meine alban. Gewährsmänner (z. B. Sef Harapi und Rok Prennuši aus Skutari) von der *Zana* (im sing.) melden.

Tosk. *zǵeđe*, geg. *zgjeđe*, *zgeđe* Ochsenjoch.

Die obigen Formen verzeichnet Pekmezi, Gr. 283; Kristoforidi, Lex. 369 führt *sgeđɛ* an; Bašk. 397: *sǵeđe* und *sgieđe* (= *zgieđe* S. 518, was mit Pekmezis *zgjeđe* völlig übereinstimmt, da Bašk. *ie* für *je* schreibt); Jungg, Fjal. 150 schreibt *zgieđ*, *zgieł* (für welche Schreibung dasselbe wie für Bašk. gilt). Wiewohl das Wort aus dem Tšamischen und Gr.-Alb. meines Wissens bisher nicht belegt ist,[2] läßt sich schon aus dem vorgeführten dialektischen Material wenigstens ein Wahrscheinlichkeitsurteil über die ursprüngliche Gestalt des Anlauts gewinnen. Denn das Nebeneinander der geg. Formen *zgjeđe* und

[1] Ursprünglich dachte ich an Entlehnung aus lt. *Diana*, gab jedoch diese Deutung aus lautlichen Gründen (cf. *djał* < lt. *diabolus* [Pedersen, Rom. Jb. 9, I, 216 und teilweise anders Thumb, I. F. 26, 12]) und der Bedeutung wegen auf. Herr Hofr. Meyer-Lübke macht mich jedoch darauf aufmerksam, daß der Anlaut nicht entscheide, da *diabolus* als christlicher Terminus einer späteren Schicht angehöre, daß *Diana* in einem großen Teil des roman. Gebietes, insbesondere auch im rum. nachweisbar sei (*zînă*, arom. *dzînă*; Puşcariu, E. W. d. rum. Spr., S. 181, Nr. 1942) und die einigermaßen abweichende alb. Bedeutung durch volksetymologische Verknüpfung mit geg. *zą*, tosk. *zɛ* erklärt werden könne.

[2] Das von Meyer, E. W. 484 mit *zǵeđe* usw. vereinigte gr.-alb. *zevl'ɛ* < ngr. *ζεῦλα* für *ζεῦγλα* ist, wie sich aus dem folgenden ergeben wird, mit *zǵeđe* lautlich nicht in Übereinstimmung zu bringen.

† Für die Deutung aus Diana [illegible] der Komparativ, daß der Kreter de Jûna in den Jomsvikinga Þegna / mit goldenen Ringen Gegt. statt der antike Analogie: Frau mit der Fackel meint Jokl a. a. O. 205, 1924, 40 anmerkungsw. i. f. JJ 11. VII. 1931.

‡ A. zitiert auch Nedkiewicz, Przysłowia do charakt. naszego potocz. - Krakau 66-67 (röm. perdina, venez. de Diana / m. Lit.

Zu vergl. auch: R. Tappolet, La survivance de „Diana" dans les patois romands. Schweiz. Arch. f. Volksk. 22, 1918, S. 225-231 (Vox Romana, 14, 1925, 129).

zgeđe, von denen die erstere nach Ausweis der beiden skutar. Wörterbücher von Bašk. und Jungg skutar. ist, und der tosk. Form *zǵeđe* läßt sich aus ursprünglichem *gl* verstehen. In geg. Mundarten verliert sich nämlich in der Gruppe *kl*, *gl*, *j* oder besser die Palatalisierung des Gutturals: Pekmezi, Gr. 64; daher *zgeđe*. Wir erhalten also ursprüngliches **zgl'eđe*. Da *-gl-* auf *-dl-* zurückgehen kann, ergibt sich **zdleđe* = **zd-leđe*. Das Wort gehört also zur Sippe von alb. *l'iϑ* binde, verbinde, gürte, *l'iđe*, *l'iđɛ* Band, Fessel, lt. *ligo* binden, wozu auch mit verschiedenem Guttural lit. *laigõnas* Bruder der Frau (Wiedemann, BB. 27, 212; Brugmann, I. F. 21, 319; Walde, E. W. 338f., ²429). Mit diesem letzteren stimmt *zǵeđe* im Vokalismus überein, indem *e* aus *ai* entstand. Zum Anlaut vgl. man *zǵiϑ* < **zd-liϑ*, **dz-liϑ*, Meyer, E. W. 245). Mundartlich (Berat, Argyrokastro) kommt auch *zjeđe*, *dzjeđe* vor, wozu Pekmezi, Gramm. S. 67 (Wandel von *sḱ*, *zǵ* > *sj*, *cj*, *zj*, *dzj*) zu vergleichen ist. Daß aber in dieser Gruppe auch das aus *-gl-* hervorgegangene *ǵ* ganz analog behandelt wird, zeigt das von Kristoforiđi, Lex. 121 — leider ohne Ursprungsbezeichnung — angeführte *zjiϑ* = *sǵiϑ* (: *l'iϑ*), das also mit tosk.-mundartl. *zjeđe* = *zǵeđe* im Anlaut übereinstimmt. Es fragt sich nun, wie *zd-* zu erklären ist; es als identisch mit sonstigem alb. *zd-*, *dz-*, *dš-*: lt. *dis* zu betrachten, verbietet der Sinn. Mehr empfiehlt es sich, in dem *zd-* dieses Wortes die Entsprechung von lt. *bis* altlt. *duis*, gr. *δίϛ*, ai. *dvíḥ*, mhd. *zwis* zweimal zu erblicken, wobei anlautendes *du̯-* wie in dem sippenverwandten *degɛ* Ast, Zweig und in dem oben besprochenen *dorbɛrí* durch *d* wiedergegeben wurde. Das Wort bedeutet also nach dieser Analyse ‚Zweigespann' bigae, eine Bedeutung, die sich mit der tatsächlich belegten sehr wohl vereinigt. — Meyer, E. W. 484 will das Wort aus ngr. *ζεῦλα* für *ζεῦγλα*, und zwar auf dem Wege **zegl'a*, *zǵeła*, *zǵeđa* herleiten. Allein diese Erklärung berücksichtigt nicht die dialektologischen Tatsachen. Denn die Verwechslung von *ł* und *đ* ist bloß dialektisch: z. B. in Skutari (Pekmezi, Gr. S. 61) und in Argyrokastro (Erveheja v. Muhamet Tšami, hg. v. J. Vretua², S. XV u. Note). Hingegen ist in unserem Wort, wie die obigen Belege zeigen, das inlautende *đ* gemein-albanesisch (geg. u. tosk.), während die von Jungg angeführte Form *zgieł* nur skutarinisch ist. Nach Meyer müßte man aber von einer gemeinalban. Grund-

Indogermanische Forschungen

ZEITSCHRIFT

FÜR

INDOGERMANISCHE SPRACH- UND ALTERTUMSKUNDE

HERAUSGEGEBEN

VON

KARL BRUGMANN UND WILHELM STREITBERG

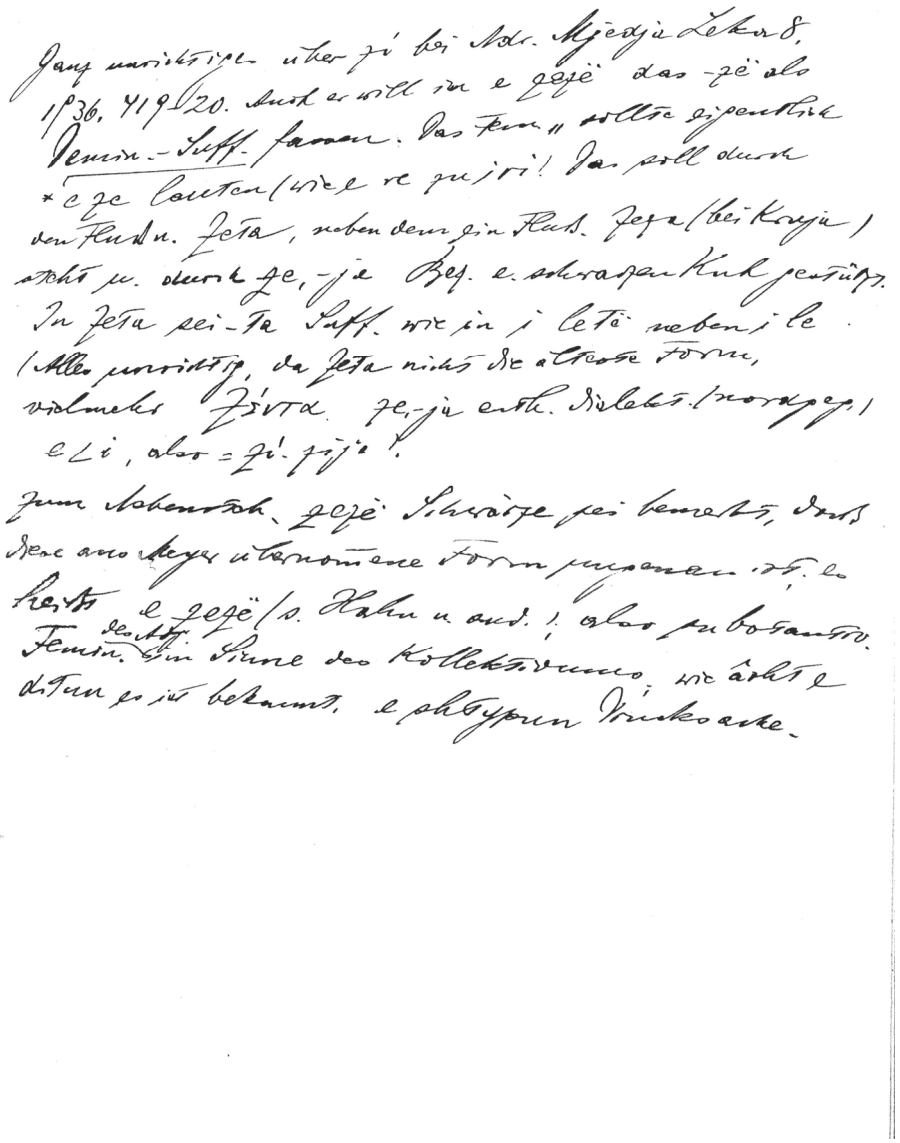
SIEBENUNDZWANZIGSTER BAND.

STRASSBURG
VERLAG VON KARL J. TRÜBNER
1910.

form *zǵeła* ausgehen, die weiterhin gemeinalb. *zǵeδα* ergeben hätte. Dies gegen den Ansatz *zǵeła*, *zǵeδα*. Aber auch die weitere von Meyer angenommene Vorstufe **zegl'a*, *zǵeła* ist unrichtig, da die Gruppe *gl'* ganz anders behandelt wurde, weitere Beispiele für eine solche Metathese fehlen und endlich auch die *l*-Laute in *zǵeła* und **zegl'a* sich in ihrer Qualität unterscheiden.

zī, fem. *zezɛ* schwarz, unglücklich, schlimm, *zī* subst. fem. Trauer, Hungersnot, *zezɛ* subst. fem. Schwärze.

Meyer, E. W. 484 will im adj. fem. *zezɛ* ein Deminutivum erblicken. Ihm folgt darin z. B. Densusianu, Baust. z. rom. Philol. 472. Aber ganz abgesehen davon, daß ein so gebildetes femininum eines Adjektivums vollständig aus dem sonst im Alb. üblichen Bildungsschema der adjectiva femin. herausfallen würde, ergeben sich gegen diese auch für die Etymologie und Lautlehre wichtige Auffassung dieser Form zwei Bedenken: 1. gibt es auch ein Abstraktum *zezɛ* die Schwärze; hierin ein Deminutivum zu erblicken, geht gewiß nicht an. 2. lautet der plur. masc. *tɛ zes* und *zezɛ*, fem. *tɛ zeza* (Pekmezi, Gr. 106). Das zweite *z* ist also stammhaft und offenbar aus *-dz̨-* entstanden, während sich die scheinbar stark abweichenden Formen *zī* (adj. masc.) und *zī* (subst. fem.) durch lautgesetzlichen Ausfall des *d* in intervokalischer Stellung erklären. Damit fällt aber auch die von Meyer unter Vorbehalt gegebene Deutung (A. St. 4, 83): lit. *žìlas* grau, lett. *fils* blau. Denn die soeben über die Natur des zweiten *z* aufgestellte Ansicht findet an der Etymologie eine Bestätigung; die Gruppe gehört zu lit. *gedù* trauere (cf. *zī* Trauer), *gėda* Schande, Unehre (cf. alb. *t' undzifte fakeja* eigentl. dein Gesicht werde schwarz, von Kristoforiđi, Lex. 278 mit *αἰσχύνη εἰς σέ* Schande auf dich übersetzt), apr. *gīdan* Scham, r. *gádkij* widerlich, häßlich, schmutzig, *gážu*, *gádit'* beschmutzen, besudeln, verderben, mhd. *quāt*, *kōt*, nhd. *kat*, *kot* Unrat, Schmutz, mhd., adj. *quāt*, nndl. *kwaad* böse, häßlich, verderbt, mengl. *cwēd* schlimm (cf. über die Sippe Zubatý, Arch. f. sl. Phil. 16, 422; Brugmann, I. F. 5, 375f.; Wiedemann, BB. 30, 212). Die Bedeutung der zuletzt angeführten germ. Adjektiva, nämlich ‚schlimm' kommt aber auch dem alb. *zī* zu; so verwendet bei Meyer, A. St. 6, 12, Sprichw. 93. Die Verwandt-



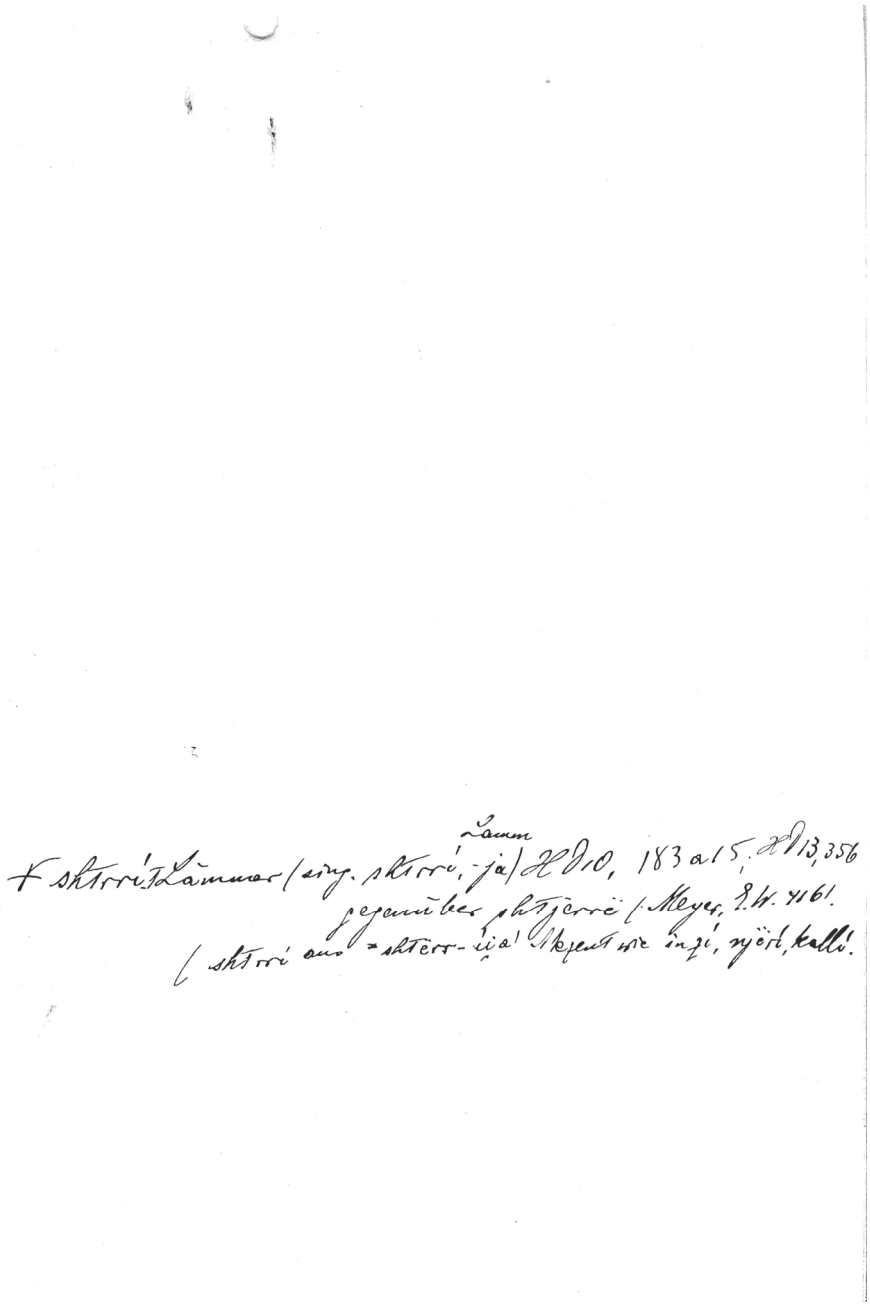
schaft der Begriffe ‚schwarz — schmutzig' (cf. mhd. *quāt*, *kōt* usw.) zeigt ahd. *salo* schmutzig, schwarz, ai. *maliná-ḥ* schmutzig, befleckt, von unbestimmt dunkler Farbe, grau, dunkelgrau, schwarz (Böhtlingk, Sanskrit-Wörterbuch in kürzerer Fass. 5, 38): *mála-m* Schmutz, Unrat, ferner d. *schwarz*, got. *swarts* wohl zu lt. *sordes* Schmutz (Feist, E. W. 257; Kluge, E. W.[7], 419; Fick 3[4], 550; Walde, E. W. 585, [2]726). Zu ai. *maliná-ḥ*, *mála-m* wird von den meisten Etymologen (cf. z. B. Hirt, Abl. 90; Schrader, R.-L. 744; Brugmann, I. F. 9, 367; Solmsen, K. Z. 38, 443; Prellwitz, E. W.[2], 287; Walde, E. W. 398, [2]500) auch gr. *μέλας* schwarz, lett. *melns* schwarz gestellt; Bedenken äußert van Wijk, I. F. 20, 344 Anm. Doch sei dem, wie ihm wolle, auf jeden Fall wird der hier für alb. *zī* vorausgesetzte Bedeutungswandel schon durch die angeführten Beispiele bestätigt. Als Anlaut der oben besprochenen Gruppe (r. *gádkij*, mhd. *quāt* usw.) setzt Berneker, E. W. 289 **g(u̯)ōdh-*, **g(u̯)ēdh-* an. Es ergibt sich also ein neuer Beleg für Pedersens Lehre von der alb. Vertretung der Labiovelare, bezw. der Velare mit *u̯*-Nachschlag vor hellem Vokal (K. Z. 36, 307 ff.). Kehren wir nun zur morphologischen Erklärung zurück, so haben wir zwei lautlich übereinstimmende, jedoch funktionell verschiedene Formenpaare vor uns: *zezɛ* (fem. des Adjekt.) die schwarze, (subst. fem.) die Schwärze, *tɛ zezɛ* (nom. masc. des Adjekt.) die schwarzen; *zī* (nom. masc. des adj.) schwarz, *zī* (subst. fem.) Trauer, Hungersnot. 1. *zezɛ* fem. des adj. und subst. fem. < **gu̯edhi̯ā* (die Adjektiva auf *-i̯o-* haben ja auch sonst Adjektivabstrakta neben sich); *tɛ zezɛ* nom. pl. masc. < etwa **gu̯edhi̯oi* (cf. *ńerezitɛ* best. plur. < **neridi̯oi* Pedersen, Rom. Jahresb. 9, [1905], I, 209). 2. fem. abstr. *zī* < **gu̯edhíjā*, **gu̯edhíi̯a*. Dies ergab zunächst — cf. *ϑεní* Laus, Nies < **k̂ɛnīdā* (Meyer, A. St. 3, 13) — **zεí* und hierauf mit Kontraktion *zī*. Ganz analoge Kontraktionen sind auch bei lat. Lehnwörtern zu beobachten, z. B. *pül* Wald < **padūlem* für *palūdem* (Meyer, E. W. 360); die zu erschließende Mittelstufe zwischen der lt. Grundform und der heutigen alb. Form ist offenbar **pɛül*; cf. ferner *lirɛ* frei < *līber* über **liɛr*, ferner von Erbwörtern das oben besprochene *kelḱ* aus *kɛelḱ* bei Kavalliotis. Ebenso wie *zī* (subst. fem.) erklärt sich auch *zī* schwarz (adj. masc.) < **gu̯edhíjo-*, **gu̯edhíi̯o-* mit einer Betonung wie sie auch das ai. in *kšatríya-ḥ*



herrschend, *ajríya-ḥ* wild, *usríya-ḥ* rötlich hat.[1] Aus dem Gesagten ergeben sich mehrfache Folgerungen: Wir sehen im fem. abstr. ein Nebeneinander von *-íi̯ā* und *-i̯ā (zī, zezε)*, das dem Verhältnis von gr. *μανία* Raserei, *πενία* Armut: lit. *gìrìa* Trank ai. *vidyá* Wissen entspricht (cf. Brugmann, Gr. 2/1², 184 f., 1², 264). Dasselbe Nebeneinander von *-ii̯o-* und *-i̯o-* zeigt sich aber auch im Motionsschema des Adjektivs, indem neben dem masc. *zī* < **gu̯edhíi̯o-* das fem. *zezε* < **gu̯edhi̯ā* steht. Es ist dies ein Verhältnis, das an lit. Flexionsverhältnisse erinnert, wo die *ijo*-Stämme außer im nom. sg. masc. und fem. und im acc. sing. masc. und fem. in die Analogie der *jo*-Stämme übergehen: masc. *dìdis*, fem. *dìdė*, acc. m. *dìdį*, fem. *dìdę*, aber gen. sg. masc. *dìdžo*, fem. *didžõs* (Wiedemann, Handb. d. lit. Spr. 84). Der Unterschied ist nur der, daß im Alb. die *jo*-Form noch mehr um sich greift. — Schon das Vorhandensein eines fem. Adjektivabstraktums *zī* neben einem mask. Adj. *zī*, das im Rom. kein Analogon hat, und neben einem fem. Abstraktum *zezε* zeigt, daß in *-íjā* ein heimisches Suffix vorliegt (so auch Pedersen, Rom. Jahresb. 9, I, 208); rom. *-ía* trat dann zu diesem bloß hinzu. Masc. *zī* ist zu beurteilen wie *ńerí* Mann, Mensch,[2] *kałí* Ähre (cf. ai. *náriya-*, *nárya-* männlich, mannhaft; im Gegensatz dazu weist das Alb. auf eine Betonung **neríi̯o*). Ebenso hat *zī* fem. abstr. unter den oben besprochenen Wörtern Bildungsverwandte: *avarí* zusammen (‚Verkopplung, Aneinanderreihung'), eine Bildung, etwa wie lit. *su-mania* consilium, gr. *μανία* Raserei, *dorbεrí* Herde (*-ii̯o*-Ableitung zu dem im Balt. vorliegenden subst. lit. *buris* Haufe, Herde, lett. *būra* Haufe, Menge). Aber auch sekundär trat *-ī* < *-ii̯ā* an andere Suffixe an. Deutlich wird dies bei Bildungen wie: *ńerεz-í* neben dem pl. *ńerεz*, best. *ńerεzitε* (s. o.), geg. *vłazní* Brüderschaft neben pl. *vłazεn*. Wie hier *-í* < **ii̯ā* an das Suffix *-idi̯-*, beziehungsweise an ein Konglutinat von *di̯*-Suff. und *n*-Suff. trat, so trat *í* auch an ein Suff. *-eti̯-* in *parεsí* die Vornehmen, der Adel, *maľεsí* Gebirge. Suff. *-εs-* in *parεs-í* entspricht nämlich dem Suff. in: lit. *pirmatis* pricipatus: *pírmas* der erste, *pilnatis* f. Fülle, m. (*i̯o*-St.) Vollmond: *pílnas* voll, *aklatis* Blindheit: *ãklas* blind,

[1] Zum Alter der ai. Betonung in diesen Fällen cf. Hirt, I. F. 16, 78.

[2] Diese Schreibung nach Pekmezi, Gr. 264; Meyer, E. W. 313 schreibt *ńerí*.


shtrrí Kammer (sing. shtrrí, -ja) Lämmer Lasgush 2010, 183 a 15, Xh 13, 356
gegenüber shtjerrë (Meyer, Alb. Wb. 416).
(shtrrí aus *shterr-ia? Skjerstad 182 ingi, nyörk. kalle.

vënatis Einheit: *vënas* ein, ksl. *lichotь ἀνωμαλία* inaequalitas: *lichъ περιττός* redundans, *lǫkotь* Widerhaken: *lǫkъ* krumm (Brugmann, Gr. 2/1², 488). Dem alb. *-ɛs-í* ähnliche Konglutinate sind lt. *servitium, pueritia*, s.-kr. *čistòća, gluhòća* (Brugmann, l. c. 194). Ein verwandtes Suffix ist das in *dosɛ* auftretende. Sekundär ist *-í* auch angetreten in *ľapɛr-ð-í* (dessen *d*-Suffix dem Suff. von *ńerɛz* verwandt ist), *maðeští* Stolz < **maĝis-t-*, wie sich aus der Gegenüberstellung *maðeštuer* (Bogdan, Cun. proph. I, 7, 4) *maðešt-í* ergibt, *ľimon-t-í* (s. o.), *maz-í*; in letzterem Wort wohl zur Bezeichnung des kollektiven Sinnes (‚das Gefurche').

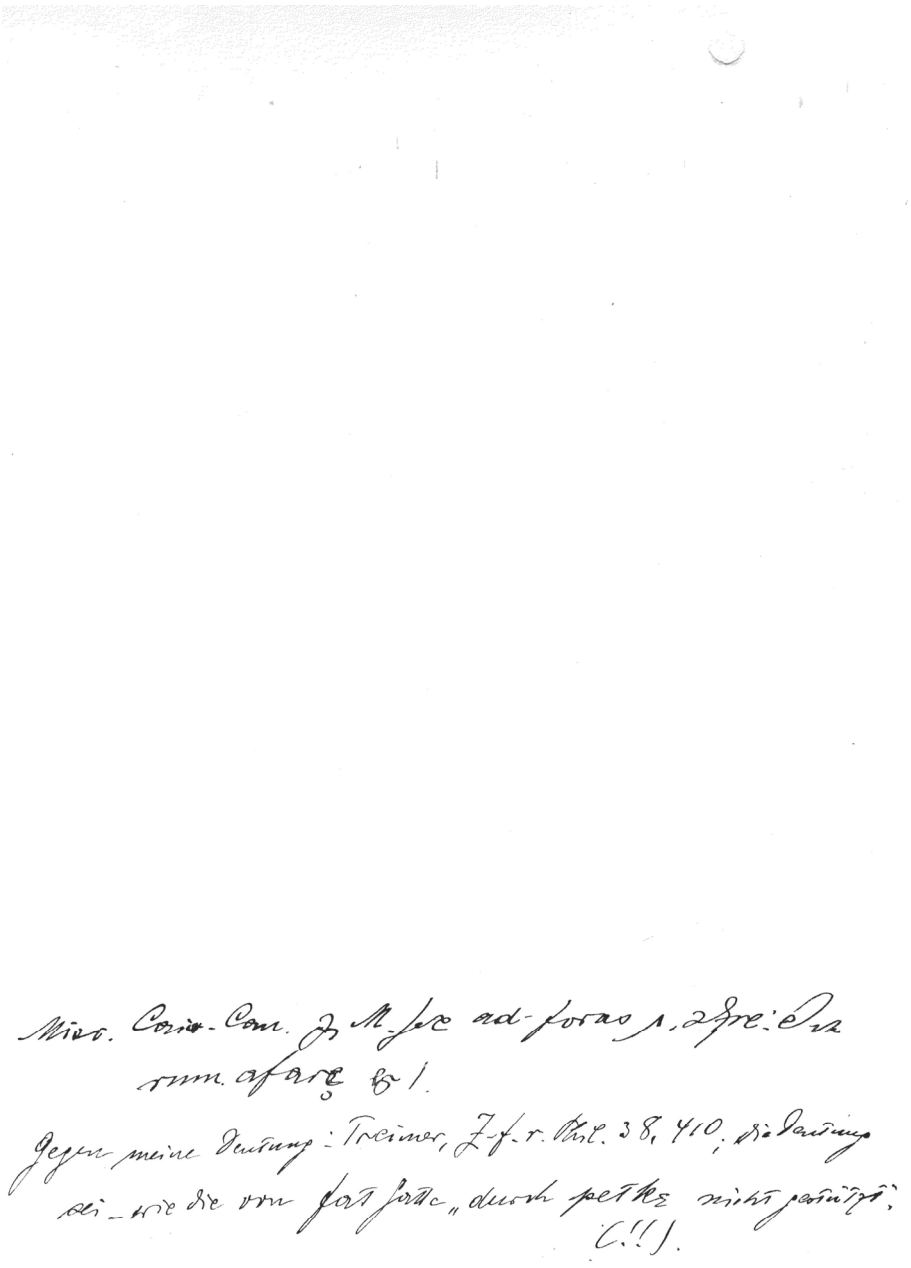
Suff. *-zi, -zɛ, -zit.*

Das Sufix erscheint z. B. in tosk. *prapazɛ, prapazi, prapazit* von hinten (Kristoforidi, Lex. 340), geg. *prapaz* (Bašk. 361): *prapa* hinten, *pɛrparazi* von vorn (Kristoforidi, 318), tosk. *poštazi, poštazɛ* von unten (Pekmezi, Gr. 269; Kristoforidi, Lex. 335). Es handelt sich um den alb. Reflex der idg. *dh*-Formantien; cf. hom. *πόθι* wo, *αὐτόθι* da, ai. *ádhi* an, auf (Brugmann, K. V. G. 454). *-zɛ, -zi* erklärt sich durch eine ähnliche Erweiterung von *-dhi*, wie sie in gr. *ἐντανθοῖ*, lt. *ubī, ubei* (Brugmann, I. F. 15, 80 a 3) vorliegt; demnach etwa < **-dhi̯i* oder *-dhi̯ei* nach dem Lokativ. *-zit* ist ein Konglutinat des eben besprochenen Formans mit idg. *-tos*: ai. *i-táḥ* von hier, lt. *intus*, gr. *ἐντός*, lokr. *ἐχθός*, att. *ἐκτός*.

II. Entlehnungen.

afɛr nahe, unweit, beinahe.

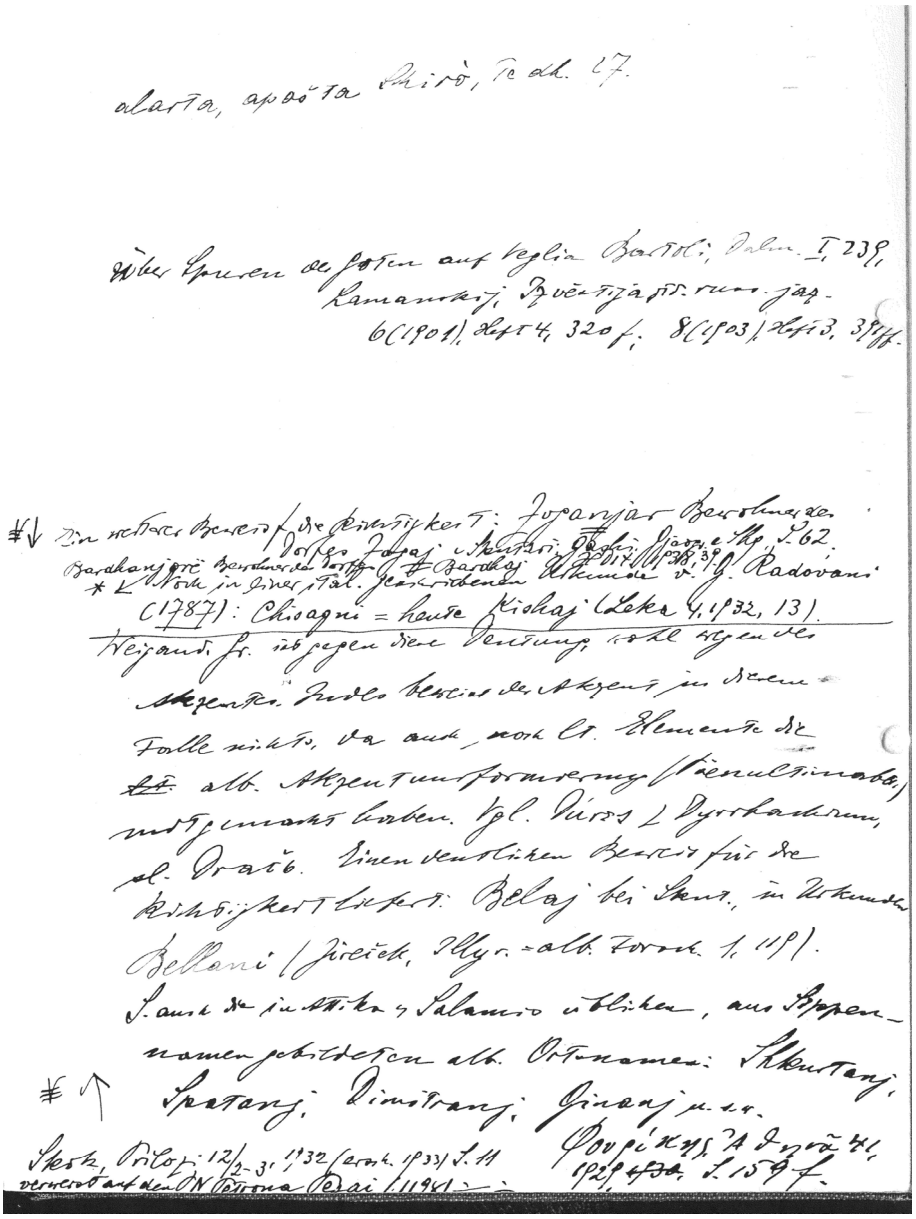
Bogdan schreibt das Wort z. B. Cun. proph. II, 152, 4 *afferè*. Meyer, E. W. 3 geht von dem zugehörigen Verbum *afɛroj* nähere aus, das von einem lt. **affinare*: *affinis* angrenzend, benachbart herzuleiten sei. *afɛr* sei dann zu *afɛroj* hinzugebildet und geg. *afĕr* aus dem Tosk. entlehnt. Allein mit Recht hat Pedersen, Rom. Jahresber. 9, I, 212 für die Frage der Entlehnungen des Alb. aus dem Lt. den methodologischen Grundsatz aufgestellt, daß bei Ansatz der lt. Substrate für alb. Wörter nicht nur auf das Zeugnis des Rum., sondern mehr noch auf das übereinstimmende Zeugnis aller übrigen rom. Sprachen



Gewicht zu legen sei. Ein **affinare* nähern: *affinis*, wie es nach Meyers Deutung *afɛroj* und weiterhin tosk. *afɛr* voraussetzen, kennen die rom. Sprachen nicht (rom. *affinare* = it. *affinare*, frz. *affiner* heißt ‚fein machen', gehört also nicht zu *affinis*, sondern zu *fino*, *fin* fein). — Ein Synonym von *afɛr* ist *pɛr anɛ*, *pranɛ* nahe (wörtlich: zur Seite, bei Seite). *mb' anɛ* zur Seite, neben. Dies gibt einen Fingerzeig für die Deutung unseres Wortes: Zerlegt man *a-fer* (was in unbetonter Stellung *fɛr* ergab), so erkennt man in *-fɛr* das got. *fēra* Seite; zum Auslaut vgl. man die von Bogdan gebrauchte Form auf *-è* = *ɛ*. *a-* ist die schon wiederholt besprochene Präposition *a* (*avarí*, *avitem*, ferner *ajaštɛ* draußen, *arotula* ringsumher). Andere Entlehnungen aus dem Germ. sind *petkɛ* Kleid (Thumb, Z. f. d. Wortf. 7, 266, Pedersen, R. Jb. 10, II, 344 f.), geg. *fat* Gatte (s. u.). Die Goten waren von 396 bis 535 nach Chr. im Besitze von Nordalbanien (Hahn, A. St. 1, 310); Entlehnungen sind also auch von vornherein nicht unwahrscheinlich. Aber auch andere wandilische, also den Goten nahe verwandte Stämme, wie Heruler und Taifalen (cf. Löwe, K. Z. 39, 311) kamen mit den Illyriern in nachbarliche Berührung. Auch die Dialekte dieser Völkerschaften können als Quelle der hier erwähnten germ. Wörter in Betracht kommen. — Daß speziell Ortsbezeichnungen entlehnt werden, zeigt *vis-à-vis*, das in der minder gebildeten Wiener Umgangssprache für ‚gegenüber' gebraucht wird.

-aj (Ortsnamen-Suffix).

Die so gebildeten Ortsnamen sind insbesondere im geg. sehr zahlreich; hier eine kleine Liste, die auf Vollständigkeit durchaus keinen Anspruch erhebt: *Nikaj*, *Lukaj*, *Zogaj*, *Zülfaj*, *Rupaj*, *Racaj*, *Blakaj*, *Bunjaj*, *Marknikaj*, *Dednikaj*, *Pecaj*, *Gropaj*, *Piraj*, *Hažiakaj*, *Kołaj*, *Lulašpepaj*, *Lotaj*, *Salbegaj*, *Dautaj*, *Hadžiaj*, *Salmanaj* (die Schreibung der vorstehenden Ortsnamen nach der österr. Karte 1:200.000). Es handelt sich um ursprüngliche Sippennamen, die das lt. Suffix *-aneus* > *anius* (cf. it. *Galvagni*, *Mascagni*) enthalten. Dies wird aus Bogdan, Cun. proph. klar. Bd. II enthält als Anhang antichità della casa Bogdana = alb. plechienia e fctepisse *Bogdanagnet*; ebenso wird S. 2 dieses Anhangs Casa Bogdana mit



Sctepija e *Bagdanagnet* übersetzt. Hier zeigt sich also noch der ältere Lautstand und die adjektivische Funktion des in die Sprache aufgenommenen lt. Suffixes. Das Suffix blieb lange produktiv, da es, wie *Salbegaj, Dautaj, Hadžiaj* zeigen, auch noch türk. (mohammed.) Namen weiterbildete.

Tosk. *avís, avít* erscheine.

Nur Pekmezi, Gr. 232, verzeichnet dieses von geg. *avís* nähere (s. o.) verschiedene Verbum, während die Wörterbücher nur das geg. Wort kennen. *avís* erscheine entstammt dem sl.: aksl. *aviti, javiti* offenbaren, zeigen, s.-kr. *jáviti* bekannt machen, *jáviti se* erscheinen, r. *javítь* zeigen, *javítь sja* erscheinen.

Geg. *blegtūr, blegtuer*, best. *blegtori* Hirte.

Angewendet wird das Wort von Fišta, Pika voëset S. 41 (*‚blegturi i yt‘*) und S. 43 (*‚blektori‘*), verzeichnet von Bašk. S. 46 (*‚blegtuer, blegtori‘*): hier werden auch noch *blegtarī* pastorizia, ceto dei pastori, *blegtore* pastorale angeführt. Gebildet ist das Wort wie *tregtār*[1] Kaufmann: *tregɛ* Marktplatz < ksl. *trъgъ*; *bleg-tuer* weist also auf **bleg*, das aus s.-kr. *blâgo* Schatz, Geld, Vieh entlehnt ist. Die Behandlung des inlautenden sl. *a* nach Liquida ist dieselbe wie in geg. *štrezɛ* Schildwache < sl. (aksl., blg., s.-kr.) *straža* Wache.

diegułār, tiegułār Töpfer.

Die Schreibung *diegułār* nach Kristoforidi, Psalter, Psalm 2, V. 9; Kristoforiđi, Lex. 423 führt *tiegułār* (ohne Bedeutung) an; Bašk. 456 verzeichnet *tiegułār* figolo, vasaio. Das Wort gehört zu *tjegułɛ* < lt. *tegula*. Das anlautende *d* in *diegułār* erklärt sich wohl durch Anlehnung an *djeg* brennen.

Tosk. *ϑɛnǵíł*,[2] *ϑinǵíł, fɛnǵíł*, geg. *ϑńił*, pl. *-ij* Kohle, verglühtes Holzfeuer.

Die bei Meyer, E. W. 90 angeführte Erklärung Flechias (Arch. glottol. 2, 342): lt. *favilla* ist lautlich unmöglich, da *fa-*

[1] Über das Verhältnis der Suffixe *-tār* u. *-tuar*, geg. *tūr* cf. Pekmezi, Gr. S. 219.

[2] Die Schreibung *ǵ* nach Pekmezi, Gr. S. 240, ferner Erveheja, v. Muhamet Tšami, hg. v. J. Vretua[2], S. 16.

(Beleg aus Jireček, Rom. II, 51, wonach -aj dasselbe Suff. ist, das auch im dalm.-rom. Nom. pl. Jemniciani / Jumnei. Das ist jener -aj, das auch in slav. Familiennn. u. das Suff. aus lt.-anus erklärt).

† blegë, f. pl. -a Hirtenmädchen, Hirtin HDict 4, 138, 256.
Kurs., Prellat. V. Cordignano Dict. alb. S. 373 (nach letzterem aus Skutari),
blegshë, pl.-a dss. Fishta HDict 16, 485.

Vgl. ferner gremtës Spielzeug. Kuj. 9.

† kthnill, -i N. Sirdani, Leka 5, 2, 93, Cordignano, Dict. 220.
Thendiell Gj. Fishta HDict 11, 209.
In Aprilia e Kepe: therngî Leka, 4, 333 (sil pl. therngî zjermit.)
Gj. Vasili: dânpûka („unser der jun. ge[?]ene Viehkrankheit" Leka 4, 334.

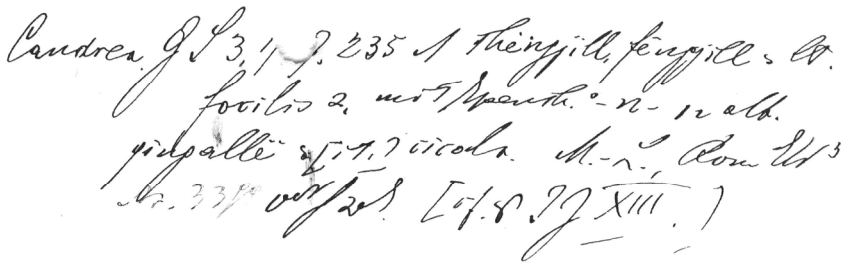
villa nur **feľɛ* ergeben hätte (Pedersen, K. Z. 33, 538). Meyer selbst hat übrigens diese Erklärung A. St. 4, 62 zurückgezogen. Nach Pedersen, l. c., ist das Wort unerklärt. Es ist aber nichts anderes als das slaw. *(v)ǫglъ*, (collect. neutr.) *(v)ǫglije*. Die lautlichen Verhältnisse bedürfen einer näheren Erklärung. *vǫ-* aus anlautendem *ǫ* ist ein gemeinsames Merkmal des Blg. und Kroat.-slov. (Conev, Kъm istorijata na bъlg. ezikъ. S. 78 in: Sborn. za narodn. umotvor. 19). In der Tat findet sich slov. *voglen*, blg. *vъglen*. Das Alb. substituiert anlautendes sl. *v* durch *f*, mit dem dann *ϑ* wechseln kann. Cf. *fugɛ* Weibchen dér Goldamsel aus s.-kr. *vùga* (Meyer, E. W. 113). Sl. *ǫ* ist durch alb. *ɛn* wiedergegeben, wie im tosk. *pɛndár*[1] Feldhüter < ksl. *pǫdarъ* Hüter (Meyer, E. W. 332), *orɛndí* Gerätschaft < sl. *orǫdije* Gerät (Pedersen, K. Z. 33, 537 Anm.). Wie nun moderne Slawinen (s.-kr. [Vuk s. v.] *ùgalj*, č. *uhel*, poln. *węgiel*) zeigen, bildete sich im Sl. in der Form *(v)ǫglъ* ein sekundärer Halbvokal **(v)ǫgьlъ*. Diese Form dem Alb. als Substrat zugrunde zu legen, bereitet keine Schwierigkeit. Sl. *g* erscheint im Alb. in der Nachbarschaft von Palatalen durch *ǵ* wiedergegeben; cf. *ǵosɛ* (richtig *kozɛ*) Ziegenbraten < *kozje* (Meyer, E. W. 142), *ǵorɛ* unglücklich < *gorje, gore* (s. u.).[2] Die Regelung des Lautverhältnisses zwischen sing. *ϑɛnǵíł* mit *ł* und pl. *ϑɛnǵíj* mit *j* < *ľ* erfolgte nach Analogie der alb. Substantiva wie *buał* Büffel, pl. *buaj*, *ył* Stern, pl. *ýjɛtɛ, ýjtɛ*. Der sl. sekundäre Halbvokal erscheint durch *i* wiedergegeben. Die Betonung wurde dann nach dem Muster anderer Substantiva auf *-ił* wie *uńíl* Evangelium, *skundíł* Saum (Blanchus) umgestaltet. Deutet also der anlautende *v*-Laut auf blg. Ursprung, so müssen wir wegen des noch erhaltenen Nasalismus und des zu erschließenden weichen Charakters des Halbvokals die Entlehnung in recht alte Zeit hinaufrücken.

Verba auf *-ɛzoń, -ɛzoj*.

Solche sind beispielsweise: *kałɛzoj* verleumde, klage an, rede nach, geg. *kunorɛzoj*, tosk. *kurorɛzoj* kränze (Kristoforiđi, Lex. 171), *vargɛzoj* reihe auf, fädle auf (: *vark* Reihe, Kette

[1] Über geg. *pɛndār* Bauer, Besitzer eines Gespannes s. o. bei *pendɛ*.

[2] Über eine analoge Reflexwirkung von sl. *ъ* im alb. cf. unten s. *gaŕatš*.



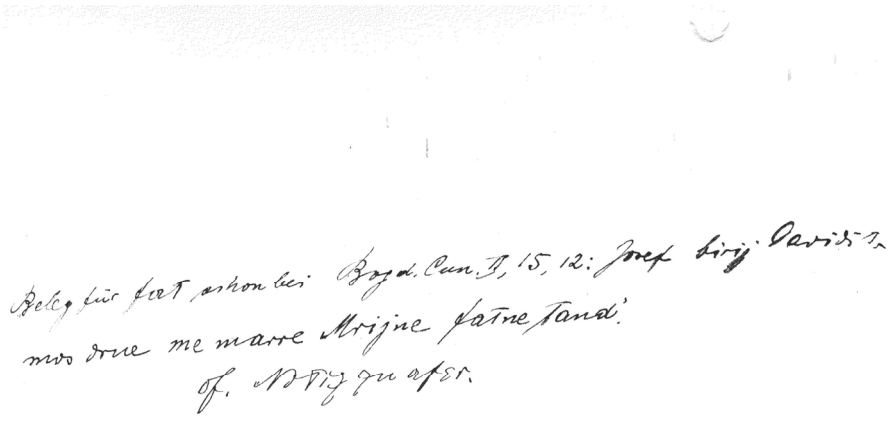
ebd. 15) u. a. m. *-ɛzoj* stellt die alb. Entsprechung der roman. Verbalbildung auf *-idiare* < gr. *ίζειν* (it. *festeggiare* feiern, schmausen, frz. *nettoyer* reinigen, *guerroyer* Krieg führen) dar.

Geg. *fat* Gatte.

Meyer vereinigt das Wort E. W. 100 mit *fat* Zufall, Verhängnis, Glück < lt. *fātum*, was semasiologisch wenig glaubwürdig ist. Denn wiewohl *fatum* allgemein rom. ist, hat es nirgends die Bedeutung ‚Gatte' entwickelt; und Auffassungen der Ehe, wie sie höheren Kulturstufen eigen sind (‚Ehen werden im Himmel geschlossen'; ‚des Mannes Schicksal ist die Frau') darf man den in primitivsten Verhältnissen lebenden Bergstämmen Illyriens wohl kaum zutrauen. In der Tat ist alb. *fat* Gatte nichts anderes als germ. **fadi* Herr, Gatte, das im wulfil. got. in *brūþfaþs* Bräutigam, junger Ehemann, *hundafaþs*, *þūsundifaþs* Anführer von hundert, tausend Mann (: gr. *πόσις*, ai. *páti-ḥ* Herr, Gatte, lit. *pàts* Ehemann usw.) erhalten ist. Der alb. Auslaut *t* zeigt, daß die Casus obl. wie *-fadis* dem alb. zugrunde liegen; eine solche Form wurde dann wie alb. Sprachgut behandelt. Das in den Auslaut geratene *d* wurde, wie auch sonst im alb. zu *t*. Die Entsprechung germ. *-fadis*: alb. *fat* läßt darauf schließen, daß germ. (got.) *d* zur Zeit der Übernahme sich mit dem heutigen alb. *ð* nicht deckte; denn sonst wäre im heutigen alb. Auslaut *ϑ* zu erwarten. Offenbar hatte also das intervokalische *d* im zugrunde liegenden got. Wort zur Zeit der Übernahme bereits den Lautstand des späteren ostgot., wo jedes wulfil. *d* zum Verschlußlaut geworden war, erreicht (cf. Wrede bei Stamm-Heyne, Ulfilas[10], S. 358, § 63, Anm. 1).

furatɛ Zweig.

Dieses durch Pedersen, A. T. 41, 127 bezeugte Wort entstammt dem lat. *furcata*, bedeutet demnach eigentlich ‚Gabelung' und zeigt eine Bedeutungsentwicklung, die auch in d. *Zweig* (eigentlich ‚Gabelung', Kluge, E. W.[7], 512), alb. *degɛ* usw. vorliegt. *rk* des Substrats wurde zu *r* wie auch sonst; cf. Pedersen, A. T. 145 s. *kuē*. Eine jüngere Entlehnung ist *furkɛ* Heugabel, Rockenstab, Spinnrocken (Meyer, E. W. 114).



gaľige Sumpf.

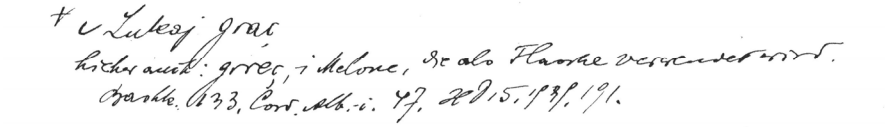
Das Wort fehlt in den Wörterbüchern, findet sich jedoch bei Rada, Raps. S. 104, Canto 30, 10. Es ist Entlehnung aus s.-kr. *kàljuga* Sumpf. Anlaut *g* für *k* wie auch sonst (cf. z. B. *gàleʒ* Pferdchen bei Marchiano, Canti popol. alb. S. 84, 13). Zur Vertretung von sl. *lju* vergleiche man das oben bei *kipí* Bemerkte.

gaɾ́átš, *gɛɾ́átš*, *gɛɾ́éts* Blumenscherbe, zerbrochener Krug.

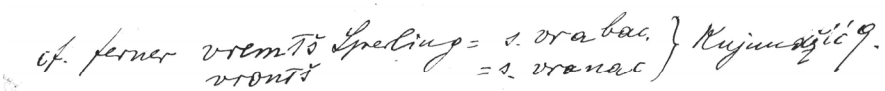
Meyer, gibt E. W. 120 *gaɾátš* Blumenscherbe — ohne Deutung — an, während Kristoforiđi 59 auch die anderen Formen, u. zw. *gɛɾátš* für Kavaja, Berat, *gɛɾéts* für Kruja verzeichnet und das Wort mit ‚zerbrochener Krug' übersetzt. Auch Bašk. gibt S. 121 diese Übersetzung. Das Wort ist aus dem sl. (ksl.) *grъnьcь* Topf = s.-kr. *grnac*, č. *hrnec*, poln. *garniec*) entlehnt; *aɾ*, *ɛɾ* beruhen auf Lautsubstitution für sl. *rъ* (also sonant. *r*), sl. *rn* ergab *ɾ* wie ererbtes *rn*. Das Nebeneinander von alb. *tš* und *ts* beruht gleichfalls auf Lautsubstitution, stellt nämlich verschiedene Versuche der Wiedergabe des sl. weichen *cь* dar (cf. das oben besprochene *ɔɛngíł* < *(v)ǫgьlь*, ferner *tšɛnít* achten, schätzen < sl. *cěniti*. Pekmezi, Gr. 235). Insbesondere der letztere Umstand deutet auf ein ziemlich hohes Alter der Entlehnung, da diese in eine Zeit fällt, wo im südsl. die Erweichung noch nicht geschwunden war. Auch der Umstand, daß das Lehnwort den Wandel von *rn* > *ɾ* noch mitgemacht hat, führt zu dem gleichen chronologischen Schluß.

głaník, *gľaník* großer Stein beim Herde zum Daraufliegen der Holzscheite; großer Stein, als Hilfe beim Besteigen des Pferdes dienend.

Das Wort wird beispielsweise Vaľɛt e detit, S. 837 in der ersten der oben angeführten Bedeutungen verwendet und hier mit *gł* geschrieben. Dieselbe Schreibung findet sich bei Kristoforiđi, Lex. 64, während Bašk. 127 weiches *ľ* schreibt. Lautstand und Suffix weisen deutlich auf Entlehnung. Es handelt sich um eine an blg. *glavńá* dickes Holzscheit, Feuerbrand sich anschließende Bildung auf *-nik*. Dieses Suffix ist ja im Alb. überhaupt — auch bei Wörtern nicht slaw. Ursprungs —



+ v Lutaj grat
bisher auch: grreq, i Melone, sc als Flurname verwendet.
Arkiv. 633, Corr. Alb.-i. 47, 2015, 139, 191.



cf. ferner vremtë Sprechung = s. vrabac } Kujundžić 9.
vrontë = s. vranac

produktiv geworden; cf. *besník* der Treue : *besɛ* Glauben, Treue, *fisník* Edelmann : *fis* Geschlecht (Pekmezi, Gr. 220). *głanik*, *gľanik* also < **glav-nik*. Die zweite der oben angeführten Bedeutungen entwickelte sich sekundär aus der ersten.

gľinɛ Ton, Lehm.

Die obige Schreibung des Wortes findet sich in der Zeitschrift Diturija (Salonichi, 1909), Bd. I, S. 22 angewendet. Bašk. 195 schreibt *kłį*, best. *kłįa* fem. Schlamm, Schmutz. *glīnɛ* ist junge Entlehnung aus sl. *glina* Ton, Lehm. Geg. *kłį* könnte aber auch slawischem *glěnъ* (r.-ksl. *glěnz*, slov. *glen* Schleim, Schlamm) entstammen; das inlautende *i* des geg. Wortes beruht auf geg. Monophthongierung von *ie* vor *n*; cf. *zīj* koche aus *zíeń* (tosk. *zíej*): Pekmezi, Gr. S. 54.

ǵorɛ unglücklich; der Ärmste.

Meyer, E. W. 141 entkräftet seine Vermutung, nämlich Herleitung aus türk. *kor* blind durch Hinweis auf alb. *kor* blind, das den Reflex des genannten türk. Wortes darstellt. *ǵorɛ* ist Entlehnung aus slaw. *goŕe* in: aksl. *gore* wehe, slov. *gorje* Wehe, Jammer, r. *góre* Leid, Gram, č. *hoře* Jammer usw. (cf. Berneker, E. W. 333). Das anlautende alb. *ǵ* gegenüber sl. *g* erklärt sich wie in *ǵosɛ* Ziegenbraten aus serb. *kòzjē* (Meyer, E. W. 142) durch Einwirkung des palatalisierten *e* (Umspringen der Palatalisation).

kłoǵen, *kɛłoǵen*, *kłogɛr* Getreidebrand; Lolch, Unkraut.

Schreibung und Übersetzung nach Bašk. 195; Kristoforidi 150, 73 (s. *grožułɛ*); Jungg 58. Meyer führt das Wort nach Jungg als ‚*kľogɛn*, best. *kľogna* (*ń* ?)' an. Allein in seinem nach Meyers E. W. erschienenen Wörterbuch schreibt Jungg *kłogen*, was als *kłoǵen* zu lesen ist. Denn Jungg bezeichnet *ǵ* mit *g* und *g* mit *gh* (cf. *gaal* vivo, S. 33, *gaan* largo ebd., *gum* sonno S. 42, hingegen *ghabue (me)* errare S. 35, *ghaɛ* riso, gioija S. 36). Unzweifelhaft geht jetzt die richtige Lesung auch aus den oben erwähnten anderen Wörterbüchern hervor. Meyer stellt das Wort zu sl. (serb., blg.) *glavnja* Brand, gegen welche Deutung sich eine Reihe lautlicher Bedenken erheben: Die vorausgesetzte Vertretung von sl. *a* durch gem.-alb. *o* (cf.

INDOGERMANISCHES JAHRBUCH

IM AUFTRAG DER INDOGERMANISCHEN GESELLSCHAFT

HERAUSGEGEBEN

VON

WILHELM STREITBERG † UND ALOIS WALDE †

X. BAND

JAHRGANG 1924/25

BESORGT VON

WALTER PORZIG

1926

WALTER DE GRUYTER & CO.

VORM. G. J. GÖSCHEN'SCHE VERLAGSHANDLUNG / J. GUTTENTAG, VERLAGS-BUCHHANDLUNG / GEORG REIMER / KARL J. TRÜBNER / VEIT & COMP.

BERLIN UND LEIPZIG

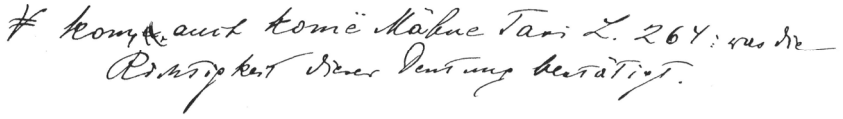
Kristoforidi, Lex. 150) wird durch die Ortsnamen nicht bestätigt (cf. *Berat* < *Bělzgradъ, Graždani, Jagodina, Radomir, Blata*). Auch von vornherein ist eine solche Vertretung unwahrscheinlich, da schon lt. *ā* an dem Wandel von *ā* > *o* des Alb. nicht mehr teilnimmt. Die Gruppe sl. *vń* < *vьń* soll durch *ǵn* wiedergegeben sein. In Wahrheit ist das Wort mit *kłoǵer*, geg. *kłoǵin* Mönch < ngr. *καλόγερος* (weitere Formen bei Meyer, E. W. 169) identisch. Dies beweist schon die von Kristoforidi angeführte Nebenform *kłoger*. Die Getreidekrankheit ist also nach der schwarzen Farbe ‚Mönch' benannt. Man vgl. ähnliche Bedeutungsentwicklungen im d.: *Nonne* ein forstschädlicher Schmetterling, *Mönch* eine Meisenart; im russ.: *monášenka* Nonne, Fichtenspinner. Übrigens bedeutet das Wort nach Kristoforidi nicht nur ‚Getreidebrand', sondern auch ‚Lolch, Unkraut'. Mit dieser Bedeutung aber vgl. man das schon bei Meyer, E. W. 169 nach Heldreich angeführte gr.-alb. *kalojérϑ* Pflanzenname Bellevalia comosa. — Das geg. *n* in *kłoǵen* für gr. *r* ist ebenso zu beurteilen wie in *n* im Stadtnamen *Ǵinokastrɛ* neben *Ǵirokastrɛ* (Kristoforidi, Lex. S. 82) = *Ἀργυρόκαστρον*. Es liegt eine Entlehnung des Geg. aus dem Tosk. vor; daß die Tosken als unmittelbare Nachbarn der Griechen das gr. Wort weiter vermittelten, ist leicht verständlich.

komtɛ adj. aus Haaren erzeugt; *komtɛ, komɛtɛ* m. Gewebe aus Bockshaar. ≠

Meyer führt E. W. 196 nur das Subst. nach Mitko an; das Adjekt. verzeichnet jetzt Bašk. S. 200. Damit ist aber offensichtlich die allgemeinere Bedeutung gegeben. Das Adjekt. ist mit alb. Suff. *-tɛ* gebildet und stellt sich als Entlehnung zu lt. *coma*.

kup Haufe von Hülsenfrüchten.

Meyer, E. W. 215 leitet dieses Wort zusammen mit *kup* Gipfel aus lt. **cuppus* (it. *coppo* Trinkgefäß, prov. *cobs* testa capitis) ab. Der Bedeutung nach näher steht aber aksl. *kupъ* Haufe. Denn wiewohl man bei Ableitung von lt. **cuppus* wohl die Bedeutung ‚Gipfel' begreifen kann (cf. afz. *cope* Gipfel, d. *Kuppe*, Kluge, E. W.[7], 258, 272), so hat sich die Bedeutung ‚Haufe' aus dem genannten lt. Wort nirgends entwickelt. Ein lt. und und ein sl. Wort flossen also zusammen. Daß ein serb. *kúpa*



Haufe ins Alb. entlehnt und zu *kapitsɛ* umgedeutet wurde, nimmt auch Meyer, E. W. 175, A. St. 4, 113 an.

łazínɛ freier Platz, wo man Pferde, Esel usw. anbindet.

Kristoforidi verzeichnet dieses Wort für Permet Lex. S. 192. Es ist eine ziemlich junge Entlehnung aus sl. (s.-kr.) *làzina* Lichtung. Das anlautende *ł* und das im tosk. erhaltene intervokalische *n* lassen auf späte Entlehnung schließen. Auch das zugehörige sl. *lazъ* Gereut ging ins Alb. über: *las*, cal. *γas* < *łas* Meyer, E. W. 231.

łoznítsɛ Zweig.

Kristoforidi verzeichnet das Wort Lex. 193 für Kortša. Es ist sl. *loznica*, demin. zu aksl. *loza* Zweig, Rebe, s.-kr. *lòznica* wilde Rebe, blg. *lóznica*.

ľetnitsɛ Name eines im Frühling gefangenen Fisches.

Das Wort fehlt in den Wörterbüchern, wird jedoch nach Lumo Skɛndo (Lirija, Nr. 70, S. 3) in Pogradec am Ochridasee gebraucht. Es ist aus sl. (blg.) *lětnica* entlehnt, das im blg. Dialekt dieser Gegend in derselben Bedeutung gebraucht wird (Gerov, 3, 33).

ľɛmištɛ gefallene Dürrreiser, Genist.

E. W. 243 stellt Meyer das Wort zu *ľɛmš* Knäuel, was weder semasiologisch noch morphologisch befriedigt. Das Wort ist Entlehnung aus einem sl. *lomište*: *lomiti* brechen; cf. s.-kr. *lòmača* Reiser, russ. *lomášnikъ* Reisholz, Reisig. *ľɛmištɛ* bedeutet ursprünglich ‚Bruchort', ‚Ort, wo dürres Reis sich befindet', dann dieses selbst. Eine ähnliche Metonymie zeigt z. B. ksl. *sъmetište* stercus (‚Kehrort, Ort, wo zusammengekehrt wird, Kehrichtsort').

mejtoń denke, überdenke.

Das Wort fehlt merkwürdigerweise in den Wörterbüchern, findet sich jedoch z. B. bei Naim Be Frašɛri, Bagɛtī e Bujk'ɛsija (mir nur im Abdruck der Zeitschrift Lirija zugänglich, hier Nr. 86, S. 1, Sp. 3), bei Dozon, Man. S. 26, Pedersen, A. T. 101, Val'ɛt e Detit, S. 295, 802, 825, Diturija I, S. 3, 11, Li-



= ram vorrello
limište pun xic. štëirò Te dhen i h. 23.

i mejtuar natdendësit Lumo Skendo Leka 10/1938, 134.

rija, Nr. 61, S. 1 usw. an vielen anderen Stellen. Es entstammt lt. *meditari* (vlglt. *meditare*) mit regelrechtem Ausfall der intervokalischen Media.

mburoń, puroń verteidige, schütze.

Meyer vermutet E. W. 267 Entlehnung aus it. *barrare* (Meyer schreibt das alb. Wort mit *r*). Allein Kristoforiđi führt neben *mburoń* auch *puroń* (für Berat) an (Lex. 338); und dies ist wohl die ursprüngliche Gestalt des Anlauts, da aus einem ursprünglich anlautenden *b*, das Meyer annimmt, *puroń* nicht erklärt werden kann. Das Wort ist sohin aus rom. *parare* wehren, schützen entlehnt.

novɛ pl. Neuigkeiten.

Belege: Marchiano, Canti popol. alb. S. 36, 51 *(nóvė tė mîrė)*, Vigo, Canti popol. sicil. S. 696. In den Wörterbüchern fehlt das Wort. Es ist aus sl. *novъ* neu entlehnt. Da es in Volksliedern der ital. Albanesen erscheint, so handelt es sich um eine ziemlich alte Entlehnung.

oputɛ Schuhriemen (eigentlich Riemen zum Befestigen der *opingɛ, opangɛ*).

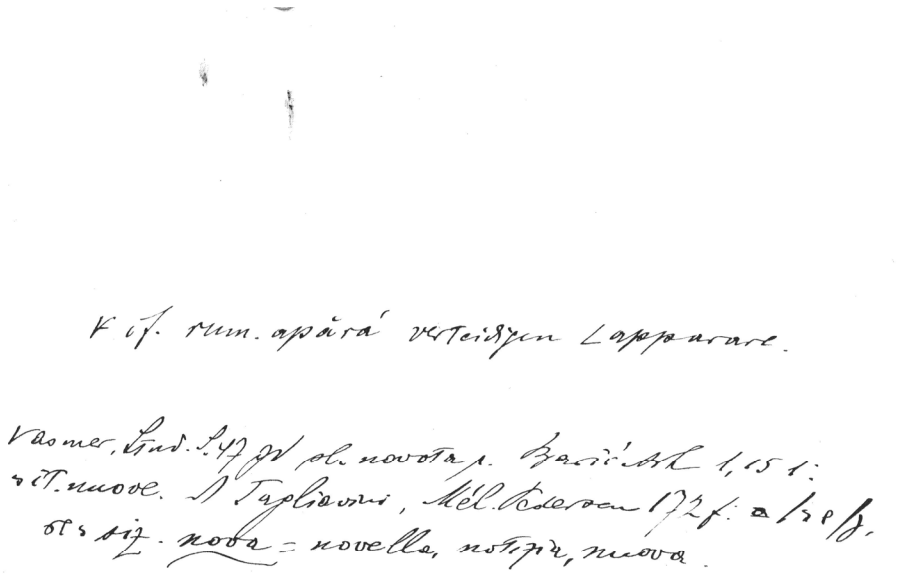
Das bei Meyer fehlende Wort wird von Kristoforiđi, Lex. 288 und Bašk. 311 gebucht. Es ist aus dem gleichbedeutenden s.-kr. *ȍputa* entlehnt. Da s.-kr. *u* hier aus *ǫ* entstand, ist die Entlehnung jünger als die von *θɛnýł* (s. o.), *pɛndâr* Hüter von Feldern, *orɛndí* Gerät < sl. *orǫdije* Gerät (Pedersen, K. Z. 33, 537 Anmerk.).

ovuł Groschen, Beitrag.

Das Wort fehlt in den Wörterbüchern. Angewendet wird es z. B. Tomōri, Nr. 13, S. 2, Sp. 2. Es entstammt dem gr. *ὀβολός*. Aus der Vertretung des zweiten *o* lautgeschichtliche Schlüsse zu ziehen, wird kaum angehen, da Angleichung an alb. Wörter auf *-uł* wie *akuł, muguł* vorliegen wird. Man vgl. noch *iđuł, iđułɛ* (schon bei Bogdan, Cun. proph. I, 3, 9) < gr. *εἴδωλον*.

pałoń vermindere; *pałohem* nehme ab.

Das Wort fehlt in den bisherigen Wörterbüchern, findet sich jedoch Val'ɛt e detit 829. Es ist von lt. *paulus* gering,



winzig, klein abgeleitet und zeigt die übliche Vertretung von lt. *au*. Wegen des *l* ist nicht die ältere lt. Form *paullus*, sondern die jüngere *paulus* zugrunde zu legen.

piavetsɛ Blutegel.

Kristoforiđi, Lex. S. 324; Bašk. S. 347 verzeichnen dieses bei Meyer fehlende Wort. Miklosich, Alb. Forsch. I, 29 führt nach Rossi bloß alb. *piskavizz-a* (‚eine Entstellung des sl. Wortes') an. Dieselbe Form *piskavitsɛ* verzeichnet auch Meyer, E. W. 339. Das zugrundeliegende sl. Wort ist serbokr. *pìjavica*.

podɛ, pod oberes Stockwerk.

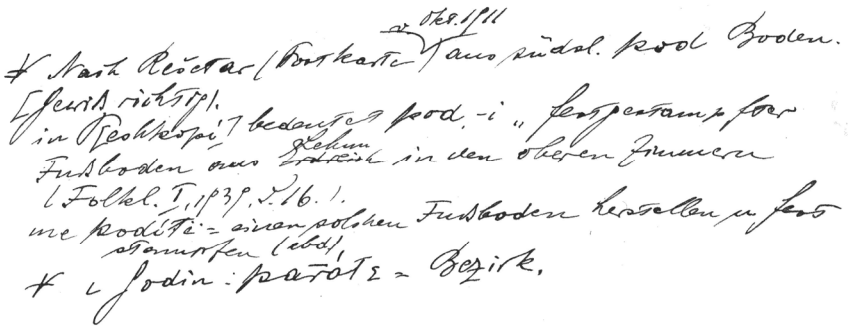
Die erstere Form findet sich in der ältesten, seit kurzem teilweise bekannten alb. Handschrift, dem Kodex des Dom Ǵon Buzuk, Kön. 3, 17, 19 (die Verse 17—24 wurden von der Zeitschrift Tomōri, Nr. 12, S. 3 veröffentlicht). *pod* ist nach Bašk. 357 skutar. *pod(ɛ)* ist nichts anderes als lt. *podium* < gr. *πόδιον*. Da aber lt. *-di-* in alten Entlehnungen als *-z-* erscheint (cf. *reze* Strahl < **radia* für *radius*), da ferner auch in den rom. Sprachen *-di-* durchwegs verändert wird (cf. it. *poggio* usw. Meyer-Lübke, Gr. d. rom. Spr. I, 429), so liegt eine jüngere, wahrscheinlich gelehrte Entlehnung vor.

Geg. *porotɛ, parotɛ* vierundzwanzig vereidigte Zeugen.

Kristoforiđi, Lex. 334 und Bašk. 358, 321 bezeugen dieses Wort, das aus s.-kr. *pȍrota* die Geschworenen entlehnt ist. Die Schreibung *parotɛ* erklärt sich aus dem Umstande, daß im Geg. *a* stark gegen *o* hin gesprochen wird; es handelt sich also um eine Art umgekehrter Schreibung. Während der langen slaw. Herrschaft über Albanien fanden auch Einrichtungen des slaw. Prozeßrechtes Eingang.

prikɛ Mitgift.

Belege: Val'ɛt e detit S. 309, Anm. 3 und S. 833. In den Wörterbüchern fehlt das Wort. Es ist aus ngr. *προῖκα*, Mitgift = agr. *προίξ* entlehnt. Meyer, E. W. 333 und Kristoforiđi, Lex. 316 verzeichnen bloß *pɛrkij*, das zwar indirekt der



gleichen Quelle entstammt, jedoch durch Vermittlung des serb. *prćija* ins Alb. überging.

skotė Rasse, Geschlecht.

Tomori, Nr. 5, S. 2, Sp. 2 gebraucht dieses Wort, das auch von Bašk. S. 400 gebucht wird. Zugrunde liegt s.-kr. *skȍt* pecus, progenies.

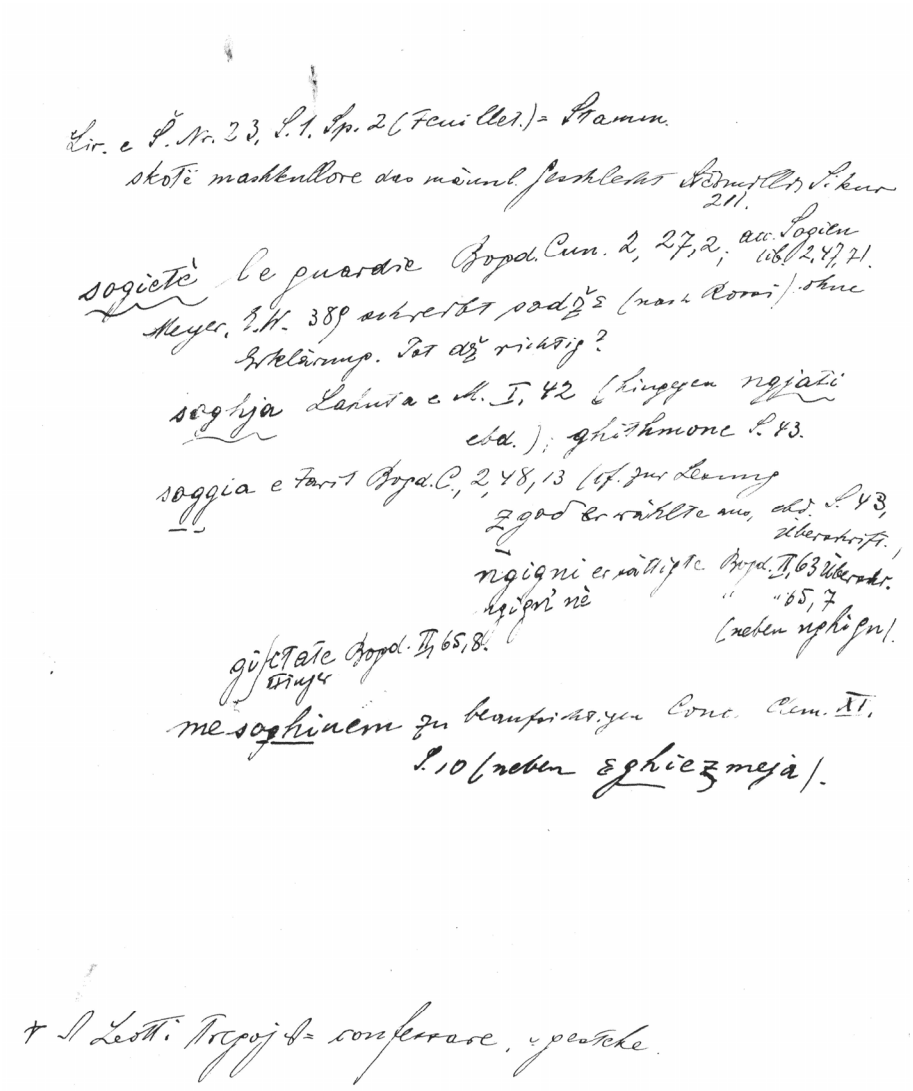
Geg. *soǵe* Wache, Turm.

Das von Kristoforidi, Lex. 376[1] verzeichnete Wort gehört offenbar zu *sodís* sehen, schauen, betrachten (gebraucht von Bogdan, Cun. proph. I, 2, 5 und 4, 16). *sodís* fehlt zwar bei Meyer, E. W., ist jedoch mit dem hier, S. 396 verzeichneten *sudít* sorge für etw., betrachte im Grunde identisch. Beide Verbalformen stammen aus einer Fortsetzung von aksl. *sǫditi*. Während aber *sudít* die s.-kr. (oder westbulg., mazedonische) Vertretung des sl. *ǫ* zeigt, stimmt *sodís* in der Behandlung von aksl. *ǫ* mit *porosít* < *porǫčiti* überein, weist also durch seine Vertretung von sl. *ǫ* auf Entlehnung aus dem blg. Dialekt von Debra (cf. Vondrák, Vgl. sl. Gr. I, 131). Das Subst. *soǵe* entstand aus **sod-lā* (zum Suffix vgl. man die oben besprochenen Wörter wie: *pilε, mjergulε, mjegulε, viǵe, ker∂ul*), d. h. das entlehnte Verbum wurde mit dem Suffix für alb. Nomina instrumenti u. dgl. versehen. *-dl-* wurde weiterhin zu *-gl-*, *ǵ* wie in *ǵatε* lang < **dlang-tε*. In lautlicher Hinsicht bietet das Wort darum besonderes Interesse, weil dadurch ein chronologischer Anhaltspunkt für den Wandel alb. *dl* > *gl* gewonnen ist. Der alb. Lautwandel war also zur Zeit der sl.-alb. Beziehungen noch wirksam und fand auch noch nach dem Schwund der Nasalvokale in der genannten blg. Dialektgruppe statt.

tregoń, trεgoń erzähle, setze auseinander, zeige an, verrate; zeige, beweise.

Die Schreibung *tregoń* nach Kristoforidi, Lex. 430; hier findet sich die Übersetzung ‚erzähle, setze auseinander'. Meyer gibt als Bedeutung ‚zeige an, verrate' und schreibt an erster

[1] [Bašk. 402, Jungg 142, 198. K.-N.]


Lir. e Š. Nr. 23, S. 1. Sp. 2 (Feuilleton) = Stamm.
skotë maskullore dhe mëmë femërore shumësi skotë, S. kur 211.
sogjetë le guardie Bopd. Cum. 2, 27, 2; ave. Sogien (66) 2, 47, 71.
Meyer, E.W. 389 ushtrisë, sodë (nach Comi) ohne Erklärung. Ist dë richtig?
soghja Lahuta e M. I, 42 (singen ngjiati ebd.); ghishmone S. 43.
soggia e fortë Bopd. C, 2, 48, 13 (cf. gur Lemy zgod er rrëfeltë nu, ebd. S. 43, Überschrift.)
ngigni e rrallë te Bopd. II, 63 Überschr. ngjyrë nè " 65, 7 (neben nghjyn).
gjyqtaïe Bopd. II, 65, 8. (neben gjyq)
me soghinem gu kaupsirsoja Comi Cum. II, S. 10 (neben eghiezmeja).
+ Il Lestë. Ngrojë = conservare, preserve.

Stelle *trɛgój*, daneben auch *tregój*; eine Form *tɛrgoj* versieht Kristoforidi mit Fragezeichen. Aber auch die Bedeutung ‚beweise, zeige' eignet dem Verbum, wie z. B. aus folgender Stelle zu ersehen ist: *Fazil paša tregon sa ńɛ ńeri i maϑ e i mɛntšim ɛšt' i zoti kɛ tɛ ngáthɛ ńɛ mbretɛrí ǵüsɛm tɛ vdekurɛ* (Diturija [Salonichi], I, S. 33). Fazil Pascha beweist, wie sehr ein großer und verständiger Mann fähig ist, ein halb totes Reich zu beleben. Ebenso: *u tregua burɛ* er erwies sich als Mann (Lirija, Nr. 101, S. 2). — Meyer vermutet l. c. Herleitung aus lt. *tradere*, indem *d* geschwunden und dann *g* wie in *pagua* < *pavonem* eingetreten sei. Allein da *pagua* aus dem it. *pagone* stammt (Meyer, E. W. 318), beweist dieses Beispiel für *tregoń* nichts. Mit Recht lehnt daher Pedersen, K. Z. 33, 538 Meyers Deutung ab und betrachtet das Wort als unerklärt. Ebenso ist für Puşcariu, E. W. der rum. Spr. I, 163 Meyers Herleitung *trɛgoń* < *tradere* sehr zweifelhaft. — Das Verbum ist in der Tat nichts anderes als das Denominativum von *tregɛ* Marktplatz < ksl. *trъgъ*; es ist also mit *tregoj* treibe Kleinhandel im Grunde identisch. In semasiologischer Hinsicht ist zu beachten, daß in alter und primitiver Zeit der Marktplatz mit dem Versammlungsplatz, der Stätte der Besprechung gemeinsamer Angelegenheiten zusammenfällt (cf. Schrader, R.-L. 521 ff.). Man vgl. insbesondere das Bedeutungsverhältnis von gr. *ἀγορά* Markt, *ἀγοράζω* kaufen, *ἀγορεύω* öffentlich reden, laut und unverhohlen sagen, kund tun, melden. Insbesondere die beiden letzten Bedeutungen berühren sich mit denen von *tregoń* (‚erzähle, zeige, beweise') ganz nahe. *tregoń* ist also eigentlich ‚zu Markt bringen, publik machen', woraus sich dann sowohl die Bedeutung ‚erzählen' als ‚anzeigen' ergibt.

tsurɛ m., *tsurɛ* f. Fels.

Von den Wörterbüchern verzeichnen das Wort Jungg 177, Bašk. 481; gebraucht wird es beispielsweise von Fišta, Lahuta e maltsiis, I, S. 15; Pika voëset, S. 5. Es ist jedenfalls hebr. צוּר *çur* Fels, scharfkantiger Stein. Im Türk. und Arab.[1] ist das Wort, soweit ich sehe, nicht nachzuweisen. Durch Vermittlung

[1] Bei diesen Nachforschungen erfreute ich mich der Unterstützung des Herrn Priv.-Doz. Dr. Hrozný.

der Osmanen kann also das semit. Wort nicht zu den Albanesen gelangt sein. Wahrscheinlich waren demnach Juden die Vermittler. Auch ein anderes Wort semitischer (arabischer oder hebräischer?) Herkunft, nämlich *aní*, Schiff ist im Türk. nicht nachzuweisen (cf. Meyer, E. W. 13). Zu bemerken ist, daß in der hebräischen Aussprache der Juden hebr. צ = *ts* ist.

vojna tɛ mira pl. Wohlgerüche.

Beleg: Tomōri, Nr. 6, S. 4, Sp. 4. Das Wort entstammt dem Sl.: aksl. *vonja* Duft, s.-kr. *vònj*, *vònja* Geruch.

Berichtigungen und Nachträge.

S. 3, Art. *amɛzɛ*, Z. 4 v. o. lies lit. *ǔdžiu* statt *ǔdžiu*.
S. 5, Z. 12 v. u. lies *bagɛtí*, *baktí* st. *bagetí*, *baktí*.
S. 6, Z. 3 v. u. Das Erscheinen des ‚Tomōri' mußte mit Nr. 13 eingestellt werden.
S. 7, Z. 4 v. o. lies ahd. *būan* st. *buan*.
S. 9, Z. 10 v. u. lies Kluge, E. W.[7], 56 st. E. W. 7, 56.
S. 11, Z. 3 v. o. lies lt. *dēfrŭtum* st. *defrūtum*.[1]
S. 11, Art. *buzɛ*, Z. 8 v. o.: arm. *beran* ist von lit. *burnà* usw. besser fernzuhalten, da es der Entlehnung aus dem ‚japhetischen Sprachkreis' verdächtig ist. Cf. jetzt N. Marr, Bull. Acad. St.-Pétersbourg, 6. Ser., t. 4, 1910/2, S. 149; lies lt. *foramen* st. lit.; Z. 12 lies A. St. 3, 6 st. 3, 36.
S. 12, Z. 3 v. o. lies ai. *óṣṭha-ḥ* st. *óṣṭha-ḥ*.
S. 13, Art. *dɛl*, Z. 9 v. u. lies ksl. *greblo* st. aksl.
S. 14, Z. 4 v. o. lies gr. *πύϑω* st. *πύϑα*.
S. 16, Z. 3 v. u. lies *dorbɛrí* st. *dorbɛrí*.
S. 17, Z. 2 v. o. lies *žvėrìs* st. *žvėrìs*.
S. 18, Z. 17 v. o. lies ahd. mhd. *drāt* st. *drât*.

[1] Nach dem Muster von G. Meyers A. St. 1, 2 und anderer albanologischer Publikationen habe ich die lt. Quantitäten in der Regel nur dann bezeichnet, wenn sie mir für die albanesische Etymologie relevant zu sein schienen. Dabei leiteten mich besonders typographische Rücksichten.

S. 19, Z. 18 v. u. lies ai. *dū-* st. *dū.*

S. 20, Z. 5 v. o. lies ags. *tēona* st. *teona.*

S. 20, Art. *ϑep,* Z. 5 v. o. lies ai. *šépa-ḥ* st. *šepa-ḥ.* Zur Sippe vgl. man jetzt auch die Ausführungen Endzelins, K. Z. 44, S. 58, der lett. *sìpsna* ‚eine starke Rute', lit. *szipulys* ‚Holzspan, Holzscheit' mit lt. *cippus,* ai. *šépa-ḥ* vergleicht.

S. 22, Z. 15 v. o. Falls man mit v. Blankenstein, I. F. 21, 113 f.; Pedersen, Vgl. Gr. d. kelt. Spr. I, 138, 149; Meillet, MSL, 9, 49 in lt. *cum* wegen sl. *sъ* palatales *k̂* ansetzt, so könnte dies allenfalls zu Gunsten der Entlehnung des Präfixes in den hier besprochenen alb. Wörtern geltend gemacht werden. Indessen vgl. man zum Anlaut von lt. *cum* Brugmann, Gr. 2/2², S. 852 und zur alb. Entsprechung von sl. *sъ* und Bestimmung von dessen Anlaut außer dem hier s. *škeľ* (S. 78), *škep* (S. 80) usw. Bemerkten auch noch meine Analyse von *škiľtsɛ, štšīľ, štšiľe* Lab = *coagulum* in einem demnächst in den I. F. erscheinenden Aufsatz.

S. 22, S. 2 v. u. lies Tomorī st. Tomarī.

S. 26, Z. 9 v. o. lies blg. *jarem* st. *jarъm.*

S. 28, Art. *ǵɛrɛ,* Z. 6 v. o. lies ags. *sīd* st. *sîd*; Z. 7 v. o. lies mhd. *seine* st. *seime*; ir. *sith* st. *sîth.*

S. 29, Art. *ǵolɛ,* Z. 1 v. o. lies Frašɛri st. Frašɛrī; Z. 6 v. o. lies as. *selmo* st. *selma.*

S. 29, Art. *hīδitɛ,* Z. 13 v. o. Ahd. *essa,* nhd. *Esse* ist von der hier besprochenen Gruppe von gr. *αἴϑω* usw. besser zu trennen; cf. Kluge, E. W.⁷, 120 und die daselbst verzeichnete Literatur.

S. 31, Z. 1 v. o. lies lett. *jūr'a* st. *júr'a.*

S. 32, Art. *jē,* Z. 7 v. o. lies ai. *āvi-ḥ* st. *ávi-ḥ*; Z. 9 v. o. got. *awi-liuþ* st. *avi-liuþ.*

S. 33, Art. *kandɛ,* Z. 2 v. o. lies A. St. 6, 6, 17 st. 19.

S. 39, Z. 19 v. o. lies aksl. st. akol.; Z. 27 v. o. lies *ἀγκύλος* st. *ἄγκυλος*; Z. 7 v. u. lies lett. *kapát* st. *kapāt.*

S. 41, Z. 12 und 17 v. o. lies as. *hrōm* st. *hrôm,* bezw. *hrom*; Z. 22 v. o. lies *dɤnɤ* st. *dɤnъ.*

S. 42, Z. 19 v. u. lies *honōrem* > *ndēr* st. <; Z. 13 v. u. lies *krę(t)nǫti* st. *krę(t)nąti*; Z. 8 v. u. lies r. *krony* st. č. Z. 7 r[illegible] st. čech.

S. 44, Art. *ľabɛ*, Z. 6 v. o. lies lett. *lûbít* st. *lubīt*; Z. 6 v. u. lies ahd. *lōsan* st. *lôsan*.

S. 46, Z. 12 v. u. lies ahd. *scëran* st. *sceran*.

S. 47, Z. 11 v. o. lies ai. *lēpa-ḥ* st. *lepa-ḥ*.

S. 48, Art. *ľaps* bin müde, Z. 2 lies lit. *alpti* st. *alpsti*.

S. 50, Z. 3 v. o. lies Schur st. Schnur.

S. 52, Z. 11 v. o. Den Zusammenhang des Flußnamens *Lim* und des alb. Appellativums *ľum* erkennt bereits Vondrák, Altksl. Gr., S. 53, erklärt jedoch das *i* des Flußnamens aus intern slawischen Verhältnissen (cf. aksl. *plinǫti* neben *pljunǫti*). Allein die etymologische Analyse des alb. Wortes — und von diesem ist ja nach der Sachlage auszugehen — läßt *i* als ursprünglich erkennen.

S. 53, Z. 13 v. o. lies lit. *lúžti* st. *lúžti*.

S. 55, Art. *mburī*, Z. 2 v. o. lies ahd. *gibūro* st. *giburo*.

S. 65, Z. 13, 12 v. u. lies ahd. *drāt, drāen* st. *drât, drâen*.

S. 69, Z. 5 v. o. lies ksl. *greblo* st. aksl.

S. 70, Art. *plis*, Z. 2 v. o. lies ngr. *πλίνθος* st. *πιλίνθος*; Z. 8 nach gr. *σπάλαξ* füge ein ‚Maulwurf'.

S. 71, Art. *plok, plogɛ* nachlässig, träge, Z. 4 f.: Zu lt. *religens, religio* vgl. man jetzt W. Otto, Arch. f. Religionswiss. 12 (1909), S. 541, der gegen die Verbindung dieser lt. Wörter mit gr. *ἀλέγω* usw. nichts einzuwenden hat, da Form und Bedeutung aufs beste zusammenpassen, gleichzeitig aber hinzufügt: ‚Jedoch ist nicht recht einzusehen, weshalb man die doch zunächst sich anbietende Verbindung mit *legere* verschmäht hat'. Walde, E. W.², 874 billigt dieses Urteil. Damit ist im wesentlichen die Ansicht Wiedemanns BB. 27, 240 Anm. aufgenommen, der ebenfalls lt. *religens* gleichzeitig mit gr. *ἀλέγω* und lt. *lego*, gr. *λέγω* verbindet. Auch v. Lingen, Die Wrz. *ΛΕΓ* und *ΛΕΧ*, S. 35 fragt, aus welchem formalen Grunde Fick *neglego, religens* zu der Wz. *leg* sich kümmern, *eligo, colligo* zu der Wz. *leg* sammeln, lesen stelle. Das Alb. beantwortet nun diese Frage v. Lingens. Denn einem lt. *legere* zusammenlesen, wählen, lesen entspricht im alb. *mbľeϑ* sammle, versammle (Meyer, E. W. 265) mit palatalem *ĝ*, einem lt. *neglegere* nicht achten, vernachlässigen alb. *plok, plogɛ* nachlässig, träge mit velarem *g*. Die bisherige communis opinio, die

(cf. Otto, l. c.), *lego* und *religens* trennt, erhält also durch das Alb. eine lautliche Stütze.

S. 72, Art. *popɛlɛ*, Z. 3 v. o. lies ai. *dádhr̥ši-ḥ* st. *dádhrši-ḥ*; Z. 8 v. o. klr. *polonyna* st. *polonina*.

S. 74, Z. 3 v. o. lies lt. *rōs, rōris* st. lit. *ros, rōris*.

S. 75, Z. 3 v. u. lies *judicātum, cognātus, ingrātus* (mit *ā* st. *a*); Anm., Z. 5 v. o. lies ahd. *āmād* st. *āmad*, got. *rimis* st. *rima*.

S. 76, Z. 4 und 3 v. u. lies arm. *nist* Lage, Sitz, *nstem* liege st. *nist* liege, sitze.

S. 77, Z. 2 v. o. lies ahd. *rāwa* st. *râwa*, ags. *rōw* st. *row*.

S. 78, Z. 6 v. o. lies nnorw. *snōk*, an. *snākr* st. *snôk, snâkr*; Z. 1 v. u. lies gr. *ἀ-* st. *ἄ-*.

S. 80, Art. *škep*; Z. 12 v. u. lies ahd. *gilīh* st. *gilîh*; Z. 6, 5 v. u. *škepɛtīj, škrepɛtīj* (mit *īj*)) Z. 2 v. u. *pɛrtüp* st. *pɛrtrüp*.

S. 84, Art. *špoṙ*, Z. 4 v. o. lies ahd. *fërro* st. *ferro*.

S. 85, Z. 5 v. o. lies r. *-steréti* st. *steréti*.

S. 86, Z. 4 v. u. lies lt. **derūpo* st. it. *derupo*.

S. 88, Z. 15 v. o. lies setzen: st. setzen.

S. 89, Art. *štrungɛ*. Zu alb. *štrungɛ* und seinen Verwandten vgl. man jetzt Vasmer, Roczn. slaw. 2, 27, der hierüber bemerkt: ‚Ich denke mir rum. *strungă* sei aus aksl. **strǫga* Hürde entstanden ... Dieses aber kann aus griech. *στράγγα* Auspressung stammen, einem Deverbativum zu *στραγγίζω* auspressen, ausdrücken ... melken. Bei für den Bedeutungswandel günstigen Sandhiverhältnissen könnte die Bedeutungsveränderung schon im Griech. vor sich gegangen sein. Freilich kann ich sie nicht belegen.‘ Doch ist, wie Vasmer ja selbst hervorhebt, aksl. **strǫga* ebensowenig belegt wie ngr. *στράγγα* in der Bedeutung ‚Hürde‘.

S. 92, Art. *uikϑ*, Z. 5 v. u. Endzelin, K. Z. 44, 61 vermutet Entlehnung des alb. *ulk* aus sl. **vьlkъ*; die Verbindung *vu-* kenne, wie es scheint, das Alb. nur in jüngeren Lehnwörtern. Allein wie in alten Entlehnungen aus dem Slaw. anlautendes antevokalisches *v* behandelt wird, zeigt das S. 105 f. besprochene *ϑɛnǵíl, fɛnǵíl*.

S. 96, Z. 5 v. o. lies *ἑλλά* st. *Ἕλλα*.

S. 101, Z. 16 v. o. Im Gegensatze zu Bernekers Ansatz **g(u)ōdh-*, **g(u)ēdh-* setzt v. Osten-Sacken, K. Z. 44, 156 einen Anlaut **gu̯*, demnach die Ablautsstufe **gu̯ē(u̯)dh-*,

**gu̯ō(u)dh-* an. Für das Alb. macht dies natürlich keinen Unterschied aus.

S. 103, Z. 13 v. o. lies Suffix st. Sufix.

S. 103, Art. *afɛr* und S. 107, Art. *fat.* Über die Dauer der Erhaltung der got. Sprache in Illyricum vgl. man besonders Bartoli, Das Dalmatische, I., S. 238 f.

Morphologische Übersicht.

Reduplikationsbildungen: *djaϑɛ* Käse, *gogɛľɛ* Kugel, Ball, Gallapfel, *popɛľɛ* Felsstück.

Formans *-í* < *ijā*:

zī (fem. subst.) Trauer, Hungersnot, *ľimontí* Muße, *ńerɛzí* Menschheit, *kipí* Haufe, *dorbɛrí* Herde usw.

Formantia mit Nasalen:

-m- *burmɛ* reif, *jerm* rasend, *ľemɛ* Geburt, *poľem* Volk, *kɛńem* Weihrauch, *ľum* Fluß, *ńgeľmɛtɛ* salzig;

-n- *karmɛ* Fels, Klippe, *kem, k'em* Weihrauch, *ľum* selig, *danɛ, darɛ* Zange, *bane* Wohnung.

Formans mit labialem Verschlußlaut:

bho- *ńgeľbɛtɛ* salzig, *škelp* Fußtritt. *ǵep* Dorn.

r- und *l*-Formantia:

-r- *dor-bɛ-r-í* Herde, *urɛ* Brücke (*-or* in *lɛngór, hjezór* vielleicht fremd).

-l- *pilɛ* Werkzeug zum Flachskämmen, *viǵe* Hochzeits- und andere Festgeschenke, *mjergulɛ* Nebel, *kerϑuł* Kreis, Garnwinde, *kϑieł* rein, *knelem* erhole mich.

Formantia mit dentalem Verschlußlaut:

-tā *botɛ* Erde, Boden, Welt, Leute, *ľatɛ* kleine Axt, *ndjetɛ* Abscheu, *pendɛ* Paar Ochsen, *vaϑɛ* Hürde.

-sɛ *bresɛ* bittere Wurzel, Zichorie, *kmesɛ* Hacke, *lusɛ* Bach, *resɛ* Neid, Ort, wo man Fische erwartet, um sie zu fangen, geg. *mbaisɛ* Stütze, *gɛ̄rusɛ, gɛ̄resɛ* Schabeisen.

-osɛ *dosɛ* Sau, *bretkosɛ* Frosch.

-ɛs- *parɛs-í* die Vornehmen, *maľɛsí* das Gebirge.

-d- *ľapɛr-ð-í* schmutzige Rede, *hurðɛ* Teich.

-zɛ bl'ozɛ Ruß, Speichel, *trizɛ* Dreiheit, *ǵizɛ* Käse, *buzɛ* Mund, Rand, Lippe, pl. *ńerez* Menschen, *ńerɛzí* Menschheit, *maɾ̄-ɛz-í* Narrheit.

-zi, -zɛ, -zit prapazi von hinten, *pɛrparazi* von vorn, *štorasɛ* aufrecht, *poštazi* von unten.

Formantia mit gutturalem Verschlußlaut:

-k bük Stroh, *penk* Koppel, *ujk-ϑ* Vließ.

-g pl'ok Haufe, *vik* Übergangssteig, aus einem Balken bestehend, Tragbahre, Pflugdeichsel.

-ig- šl'igɛ Schlange, Natter.

s-Formantia.

is- maδ-ɛš-t-í Stolz, Aufwand, *priš* wandere aus.

Fremd (lt.):

-aj in geg. Ortsnamen und in Sippennamen wie *Nikaj, Lukaj, Kolaj* u. a.

Präfixe:

kɛ- gδent behaue Holz, *gδiń* tage, *kɛndɛ, kandɛ* Gefallen, *kɛeĺ* böse, *kɛnak* befriedige, ergötze, *kɛńem* Weihrauch, *kl'irtɛ* Tal, *kϑieł* rein, *knełem* werde wieder lebendig.

š- š-keĺ trete, *š-k(r)ep* gleiche, *š-pie* bringe hin, *š-trüp* steige herunter, *š-tir* setze über einen Fluß, *š-uɾ̄* harne.

ō- oroe Acht, Beachtung.

Verba:

-h mih grabe, *-škreh* taue, schmelze.

-d -derϑ gieße, *dreϑ* drehe.

Fremd (roman.):

-ɛzoń kunorɛzoj, tosk. *kurorɛzoj* kränze, *vargɛzoj* reihe auf u. a. m.

Index.

(Die Verweise auf Tl. II: Entlehnungen sind durch Vorsetzung von II kenntlich gemacht.)

I. Albanesisch.

afɛrtɛ: *klirtɛ*
agoj: *škoj*
ɑj: *kem*
ajaštɛ: II *afɛr*
akuł: II *ovuł*
amvise: *avis*
apiń: *avis, ǵałɛ*
anɛ: *buzɛ*
arɛsüe, arɛsén: *bresɛ*
ārotula: *avarí*, II *afɛr*
ašt(ɛ): *djaϑɛ, ǵemp*
avitiń: *avis*

bām: *jerm*
banoj: *bane*
baškɛ: *avarí*
baštinɛ: *bane*
Berat: *avis*
besník: II *głaník*
bɛľeϑ: *laj, ndjer*
bɛštjér: *bane*
bie: *mbur*
binem: *ndjer, ľaj*
bisedoj: *avis*
bľej, bľeń, bľē: *ľaj*
botsieľ, butsieľ: *bane*
bretɛk: *dosɛ*
bretkosɛ: *dosɛ*
brɛnda: *ľaj*
brɛń, brɛ̨j: *bresɛ*
brum, brumɛ: *burmɛ, dēt*
buał: II *ϑɛnǵił*
bų̨j: *bane*
buľɛ: *ľungɛ*
buľungɛ: *ľungɛ*
burmɛ: *buzɛ*
burē: *mburē*
bušiń: *ǵelɛ*

dałtɛ: *ľapɛ*
daľ: *dēt*
tè daletè: *bane*
daľɛ: *dēt*
darɛ: *danɛ*
dašɛľɛ: *jē*
ded: *dēt*
degɛ: *vik, dēt, dorbɛrí, zǵeδe*
deit: *dēt*
dejɛt: *dēt*
derɛ: *δunɛ*
deri: *ndjer*
derk: *dosɛ*
derē: *dosɛ*
dɛboń: *štip*
diϑɛ: *djaϑɛ*
digjoj: *ndjer, ľaj*
dihet: *gdiń*
djaϑtɛ: *djaϑɛ*
djal: *Zɑ̨nɛ*
djep, djepe, djebɛ: *pendɛ*
djerē: *bane*
djeg: II *diegułār*
djersɛ: *urɛ*
dirsɛ: *urɛ*
dorɛ: *marē*
driδem: *dreϑ*
dritɛ: *marē*
duf: *kipi*
duai: *deł*
dzboń: *štip*
dzjeδe: *zǵeδe*
δend, δɛ̨nn: *gδent*
δet: *ndieh, kem, ndjer*
δjes: *ndjetɛ*

ϑatɛ: *ndjetɛ*
ϑɛnɨ́: *zī*
ϑɛpís: *ϑep*
ϑī: *rrī*
ϑiϑiń: *ǵelɛ*
ϑir̄: *ϑɛr̄as*
ϑješte: *kϑieł*

eľp: *nǵeľbɛtɛ, djaϑɛ*
enǵije: *gogɛľɛ*
eīrɛtɛ: *ľimontí*
ɛndɛ: *kandɛ*

fɛmijɛ, fɛmiľɛ: *kerϑuł*
fɛnǵíł: II *ϑɛnǵíł*
fisník: II *głaník*
fjeγɛ: *kϑieł*
fľok: *ľum*
fľuturoj: *ľum*
fugɛ: II *ϑɛnǵíł*
furkɛ: II *furatɛ*

gem: *ǵemp*
gɛδį: *gδiń*
gɛδim: *gδiń*
gɛrdɛs: *ngriδem*
gɛrdís: *ngriδem*
gɛrüj, gɛīrüej: *gɛīrusɛ*
gɛr̄átš: II *gar̄atš*
gɛr̄esɛ: *gɛīrusɛ*
gɛr̄éts: II *gar̄atš*
gɛīruań: *gɛīrusɛ*
gɛīrusɛ, gɛīresɛ: *bresɛ*
gɛīrutsɛ: *gatsɛ*
gľaník: II *głaník*
gľep: *ǵemp*
gľembɛ: *ǵemp*

gľimp: *ǵemp*
gnem: *kem*
gogɛlɛmšɛ: *gogɛľɛ*
grį: *rɛndɛ*
grień: *gɛīrusɛ*
griḱ: *rɛndɛ*
griń: *gɛīrusɛ, mih.*
griša: *špie, štie*
grua: *rɛndɛ*
grüeń: *gɛīrusɛ*

ǵałɛ: *ǵełɛ*
ǵaľmɛ: *łapɛrδí*
ǵąnɛ: *ǵɛrɛ*
ǵatulór: *ľɛngór*
ǵatɛ: *viǵe*, II *soǵe*
ǵeδɛ: *ndjer*
ǵełiń: *ǵełɛ*
ǵełís: *ǵełɛ*
ǵeń: *ľeń*
ǵep: *ǵemp*
ǵer: *ndjer*
ǵerɛ: *ǵɛrɛ*
ǵɛmp: *ǵemp*
ǵiϑmon: *ľimontí*
ǵizɛ: *bľozɛ*
ǵosɛ: II *ϑɛnǵíł*
ǵuaj: *ndjer*
ǵumɛ: *ľumɛ, kem*

hä: *ngē*
haľɛ: *škeľ*
har̄: *škeľ*
hē: *ngē*
heľm: *nǵeľbɛtɛ*
herδe: *hį̄δitɛ*
hiδun: *hį̄δitɛ*
hiδurɛ, hiδɛtɛ: *hį̄δitɛ*

hiϑ: *hį̄δitɛ*
hį̄ϑ: *hį̄δitɛ*
hįϑɛl, hįϑɛϑ: *hį̄δitɛ*
hįϑɛs: *hį̄δitɛ*
hip(ɛn): *reš*
hįsɛł: *hį̄δitɛ*
hjerm: *jerm*
hjezór: *ľɛngór*
hutoj: *hut*

iδɛnoj, iδɛroj: *hį̄δitɛ*
iδɛtɛ: *hį̄δitɛ*
iδuł(ɛ): II *ovuł*
iδun: *hį̄δitɛ*
iń: *ndjer*

jap, ap: *jerm*
jarinɛ: *ǵełɛ*
jarm: *ǵełɛ*
jatɛr: *urɛ*
jerm: *burmɛ*
jugɛ: *ǵełɛ, kipí*

kałɛzoj: II *-ɛzoń*
kałí: *arar̄í, zī*
kalojérϑ: II *kłoǵen*
kamés: *kmesɛ*
kapitsɛ: II *kup*
kap: *kapasɛ*
karmɛ: *karpɛ*
kep: *kmesɛ*
kɛϑeń: *vaϑɛ, buzɛ*
kɛjitš: *kipí, dēt*
kɛkür: *gδent*
kɛłoǵen: II *kłogen*
kɛmés: *kmesɛ*

kɛndés: *škoj, gɛrusɛ*
kɛndɛ: *kandɛ*
kɛndúes: *gɛrusɛ*
kɛntuar: *ľimontí*
kɛńem: *kem*
kɛrkesɛ: *bresɛ*
kɛrus: *gɛrusɛ*
kɛrutɛ: *kerϑul*
kɛštu: *škoj*
kłį: II *gľinɛ*
kłogɛr: II *kłoǵen*
kłoǵɛr: II *kłoǵen*
kľütš, kľitš: *kipí, dēt*
kmesɛ: *bresɛ*
knnues: *gɛrusɛ, škoj*
kołɛ: *knełem, piłe*
koľubɛ: *ľum*
krep: *karpɛ*
kruań: *gɛrusɛ*
kruj, kruej: *gɛrusɛ*
krundɛ, krunde: *grundɛ*
krūs(ɛ): *gɛrusɛ*
ksešpɛrbľim: *ľaj*
kšu: *škoj*
kurorɛzoj: II *-ɛzoń*
kurvɛ: *kipí*
kūt: *dēt*

ḱartɛ: *ǵelɛ, šurē*
ḱeδɛ: *ndjer*
ḱeϑ: *buzɛ*
ḱem: *kem*
ḱep: *ǵemp*
ḱi, ḱɛ: *štorasɛ*
ḱor: II *ǵore*
ḱuaj: *ndjer*
ḱür: *ndjer*
ḱütš: *ndjer*
ḱütš: *dēt, kipí*

łas: II *łazínɛ*

ľabɛ: *dēt*
ľagoj: *mjergułɛ*
ľakɛmí: *ruaj*
L'aparda O.N.: *ľapɛrδí*
ľaparós: *ľapɛrδí*
ľapɛrδí: *zī, bľozɛ*
ľargɛtɛ: *ľimontí*
ľargoj: *mjergułɛ*
ľatɛ: *bane, ľapɛ, ngrüs*
ľem: *ľeń*
ľemɛ: *ľeń*
ľēs: *ľeń*
ľɛkurɛ: *ľimontí*
ľɛmš: II *ľɛmištɛ*
ľɛngoń: *ľɛngór*
ľɛpīj: *ľapɛ*
ľɛpíń: *ľapɛ*
ľɛroj: *ľimontí*
ľɛšoj: *ľimontí*
ľɛvere: *ľimontí*
ľɛvroj: *ľimontí*
ľiδɛ: *šurē*
ľiϑ: *zǵede*
ľiktɛ: *kľirtɛ*
ľikur(ɛ): *ľimontí*
Lim: *ľum* u. Nachtr.
ľind: *ľeń, ngē*
ľirɛ: *zī*
ľisɛ: *ľum*
ľišoj: *ľimontí*
ľivere: *ľimontí*
ľivroj: *ľimontí*

ľot, ľotɛ: *pendɛ*
ľuaϑ: *ľum*
ľuaj: *gɛrɛsɛ*
ľuľe: *ľum*
ľumɛ (Fluß): *ľum*
ľümɛ: *ľum*
ľumní: *ľumɛ*
ľusɛ: *ľum, bresɛ*
ľüsɛ: *ľum*

maδɛští: *priš, zī*
maim: *mazɛ*
maimɛtɛ: *ľimontí*
maise: *bresɛ*
maľesí: *zī, dosɛ, gatsɛ*
mań: *mazɛ*
martesɛ: *bresɛ*
marē: *šurē*
marɛzí: *ľapɛrδí, bľozɛ*
mbahem: *mburē*
mbɛjéδijɛ: *tšąštjɛ*
mbɛłij: *mbüł*
mbɛlüń: *mbüł*
mbɛrtšeľ: *mbüł*
mbɛšeľ: *mbüł*
mbɛtšel: *mbüł*
mbil: *mbül*
mbiń: *ľaj*
mbľeδe: *tšąštjɛ*
mbľeδɛľɛ: *tšąštjɛ*
mbłij: *mbüł*
mbrap, mbraps: *ľaps* I.
mbrɛnda: *ľaj*
mɛšeľ: *mbüł*
-mɛstɛ: *mih*
-mɛzaj: *mih*

mī: *rī*
mih: *ndieh*
mjaltsɛ: *gatsɛ, djaϑɛ*
mjegułɛ: *mjergułɛ*
muguł: II *ovuł*
mundiń: *avis*
müs: *mbüt*

ndanɛ: *ndaj*
ndej: *ndaj*
nder: *škoj, kem*
ndeš: *ndieh*
ndjerɛ: *ndjer*
ndjetɛ: *bane*
ndotem: *bane, ndjetɛ*
ndrisɛ: *dreϑ*
ndü: *ndjer*
ndüj: *ndjetɛ*
ndüń: *anɛ, škeľ*
ndütš: *ndjer*
nē: *ndjer*
nejɛ: *ndjer*
ngae: *ngē*
ngaja: *ngē*
ngľomɛ: *ńomɛ*
ngriδurɛ: *ngriδem*
ngris: *ngrüs*
nguštɛ: *kem*
ńend: *ngē*
ńer(a): *ndjer*
ńetš: *ndjer*
ńomɛ: *ńomɛ*
nnīšem: *ndjetɛ*
nnrizɛ: *dreϑ*
nüe: *ndjer*

ńeguł: *mjergułɛ*
ńehen: *ǵeł-*

ńeľm: *ńgeľbɛtɛ*
ńer: *ndjer*
ńerɛz: *bľozɛ*
ńerɛzí: *ľapɛrδí*
ńerezitɛ: *zī*
ńerí: *zī*
ńof: *mih*
ńom: *ńomɛ*

orɛndí: II *ϑɛnǵíł*, II *oputɛ*
oroe: *ruaj*

pa: *škep*
padałuaršmɛ: *dałoj*
pagua: II *tregoń*
paľɛ: *špał*
para, par: *špoī*
parɛ: *danɛ*
parɛsí: *zī, dosɛ*
parotɛ: II *porotɛ*
pengɛ: *pendɛ*
pengesɛ: *pendɛ*
penk: *pendɛ, bük*
peštiere, peštierɛ: *ndjer*
petkɛ: II *afɛr*
pɛľhurɛ: *pľaf*
pɛľurɛ: *pľaf*
pɛndár: II *ϑɛnǵíł, pendɛ*, II *oputɛ*
pɛndɛ: *pendɛ*
pɛngoń: *pendɛ*
pɛrkīj: II *prikɛ*
pɛrľaj: *ľaj*
pɛrmbüs: *mbüt*
pɛrmbüsem: *mbüt*
pɛrmbütɛjɛ: *mbüt*

pɛrmisurɛ: *mbüt*
pɛrpāł: *špał*
pɛrparazi: *-zi*
pɛrpjeľta: *dēt*
pɛrpoš: *ndjer, ndjetɛ*
pɛrpuϑ, pɛrpurϑ: *buzɛ*
pɛrtüp: *štip*
pɛrtrüp: *štip*
pɛštümɛ, pɛštimɛ: *bľozɛ*
pɛzą̄j: *buzɛ*
pį: *ľaj*
pilɛ: *deł*
piskavizza: II *piavetsɛ*
pjekɛtɛ: *pilɛ*
pjekur, pjekun: *burmɛ*
pľehurɛ: *pľaf*
pľitɛ: *pľis*
pľogɛńí: *pľok*
pľot: *pľok*
pľuhurɛ: *pľaf*
poľem: *ľeń*
porosít: II *soǵe*
poštazi: *-zi*
pošte: *ndjer*
pra: *škep*
prak: *ruaj*
pranɛ: II *afɛr*
prapazɛ, prapazit: *-zi*
prapsem: *ľaps* I.
premte: *kreme*
prɛmis: *mbüt*
prɛń: *kandɛ*
print: *pľok*

pruľun: *pľok*
pruva: *špie*
punɛ: *amɛzɛ*
pül: *kɛćk, zī*
pupɛ: *popɛľɛ*
puroń: II *mburoń*

rąnd: *rɛndɛ*
re: *rɛndɛ, ruaj, ngē*
resɛ: *ruaj, bresɛ*
rešɛn: *reš*
rezɛ: II *podɛ*
ripɛ: *štip*
rištas(i): *štorasɛ*
rištazi, -zɛ: *štorasɛ*
robińɛ: *avis*
roe: *nge*
runs: *kipí*

ŗah: *ŗas*
ŗeϑ: *rɛndɛ*

sodís: II *soǵe*
soŗɛ: *špoŗ, gogɛľɛ, maŗ*
sot, sod: *dēt*
stɛrvít: *kϑieł*
strug: *kipí*
sudít: II *soǵe*
svaritem, svarem: *kapitem*

šeľigɛ: *dēt*
ši: *rī*
škałoj: *škeľ*
škaľ: *škeľ*
škas: *šḱes*
škeľm: *škeľ*
škeľp: *škeľ*

škepɛtīj: *škep*
škreh: *ngrīń*
škrep: *karpɛ*
škrep: *škep*
škrepɛtīj: *škep*
škrī, škrį: *ngrīń*
škrīń: *ngrīń*
škues, škes: *škoj*
šḱeľboj: *škeľ*
šḱeľm: *škeľ*
šḱeľmoj: *škeľ*
šḱligɛ: *šeľigɛ*
špɛrbľeń: *ľaj*
špī: *škoj*
špurɛ: *špie*
štatɛ: *ľaps* I, *ngrüs*
štek: *škoj*
štɛpī: *škoj*
štī, štį̄j: *štie*
štīj: *štir*
štjeł: *štie*
štrezɛ: II *bľegtūr*
štrɛngoń: *štrungɛ*
štriń: *štie*
štrip: *štip*
štuarɛ: *štorasɛ*
štüń: *škeľ, štir, amɛzɛ*
štüp: *štip*
štür: *štir*
šuŗɛ: *šuŗ*

tboń: *štip*
tendeľinɛ: *škep*
teŗɛ: *eŗ*
tetɛ: *kem*
ti: *rī*
tiegułąr: II *diegulār*

tjegułɛ: II *diegułār*
pl. *tɛ tjerɛ*: *urɛ*
tjetɛr: *urɛ*
tokɛ: *škep*
tregɛ: II *tregoń*
trendeľinɛ: *škep*
trɛmp, trem: *ǵemp*
trizɛ: *bľozɛ*
trokɛ: *škep*
truań: *ruaj*
trup: *kipí*

tšɛnít: II *garātš*
tšɛštjɛ: *tšąštjɛ*
tškałoj: *škeľ*
tšmał: *kϑieł*
tšpoŗ: *špoŗ*

ubrigɛ: *kipí*
uδɛ: *urɛ*
ugar: *kipí*
ujɛ: *djaϑɛ*
uik, uľk: *uikϑ*
ujkϑ: *bük*
uk: *dēt*
uľ: *urtɛ*
uľitsɛ: *kipí*
uń: *urtɛ*
uńíł: II *ϑɛnǵíł*

ül: II *ϑɛnǵíł*

vąϑ: *vaϑɛ*
vaϑɛ: *bane*
vanguloń: *škep*
vank: *vaϑɛ*
vargɛzoj: II *-ɛzoń*
vaŗ: *vaϑɛ*
vatrɛ: *vorbɛ*

vdjer: *ndjetɛ*
vdorem: *ndjetɛ, bane*
vent: *pendɛ*
vɛϑ: *vaϑɛ*
vɛrɛ: *vɛrí*
vɛrímɛ: *vɛrí*
vǵe: *gδent*
virɛ: *vɛrí*
vis: *avis*
vit: *ǵemp, vɛrí, djaϑɛ*

vjeľ: *kϑieł*
vješt e parɛ: *kϑieł*
vjetɛ: *ǵemp*
vłaznί: *zī*
vľesɛ: *bresɛ*
voŗ: *vaϑɛ*
votɛr: *vorbɛ*
vrangułoń: *škep*
vrenne: *vrɛndɛ*

zą, zɛ: *Zą̄nɛ, bane*
zbarϑ: *kϑieł*
zboń: *štip*
zdrip: *štip*
zdrüp: *štip*
zezɛ: *zī*
zgeδe: *zǵeδe*
zgrip: *karpɛ*
zǵat, nǵat: *kϑieł*
zǵela: *zǵeδe*
zǵindem: *ľeń*
zíej: II *gľinɛ*
zīj: II *gľinɛ*
zjeδe: *zǵeδe*

II. Altindisch.

ajríya-ḷ: *zī*
añcati: *kľirtɛ*
ádhi: *-zi*
apivŗ̥ṇōti: *vaϑɛ*
ava: *hut*
ávati: *jē*
ávaḥ: *jē*
aśnṓti: *kɛnaḱ*
asthi: *djaϑɛ*

ā: *ruaj*
āvi-ḷ: *jē*

i-táḥ: *-zi*

inddhé: *hī̧δitɛ*

ukhá-ḷ: *anɛ*
ukhá: *anɛ*
urą́ga-ḥ: *šeľigɛ*
usríya-ḷ: *zī*

ḗma-ḷ: *ǵemp*
óṣṭha-ḷ: *buzɛ*

ka-kúbh-: *kapasɛ*
kapucchala-m: *kapasɛ*
kartarī: *buzɛ*
kīrtí-ḷ: *kreme*
kŗ́tti-ḷ: *ľapɛ*
kŗṇátti: *ḱerϑuł*
kŗp-: *škep*
kŗpāṇa-ḷ: *karpɛ*
kṣatríya-ḷ: *zī*
kṣāmá-ḷ: *jerm*

gárgara-ḷ: *gogɛľɛ*
garda-ḷ: *ngriδem*
galgalīti: *tartalís*
guváti: *ndjetɛ*
gōpura-m: *mbüł*
gŗdhnú-ḷ: *ngriδem*
gŗ́dhyati: *ngriδem*
glāu-ḷ: *gogɛľɛ*

ghŗṇá-ḷ: *vorbɛ*
ghŗṇṓti: *gatsɛ*

carkarti: *kreme*

chāyá: *kϑieł*

jīvá-ḷ: *ngē*

tą̄sáyati: *tund*
tanṓti: *kmesɛ*
tárati: *štir*
taralá-ḷ: *tartalís*
tiráti: *štir*
tiráḥ: *štir*
tsárati: *šeľigɛ*

dą̄śati: *danɛ*
dádhi: *djaϑɛ*
dala-m: *daloj*
dalayati: *daloj*
daśasyáti: *ndieh*
dádhŗ̥ṣi-ḷ: *popɛľɛ*
dāman-: *deł*
dīrghá-ḷ: *viǵe*
dunō-ti: *δunɛ*

duš-yati: *δunɛ*
dū-: *δunɛ*
dyš-: *maɾ*
dyati: *deɬ*
dvíḥ: *zɟeδe*

dhávantē: *derϑ*
dhāya-ḥ: *djaϑɛ*
dhārayú-ḥ, *dhārya-m*: *derϑ*
dhárā: *derϑ*
dhrájati: *dreϑ*

nárya-, *náriya-*: *zī*
Nāsatjāu: *kneɬem*

pakvá-ḥ: *burmɛ*
pakšman-: *piɬɛ*
patągá-ḥ: *šeľigɛ*
páti-ḥ: II *fat*
pánthā-ḥ: *urɛ*
pášyati: *danɛ*
pāšya-m: *popɛľɛ*
pįšáti: *bresɛ*
píparmi: *špie*
pū́r: *mbül*
pūrṇatā: *dēt*
prašna-ḥ: *pľaf*

phálati: *paľɛ*, *plïs*
phā́la-ḥ: *paľɛ*, *plïs*

bhága-ḥ: *bagɛtí*
bhavana-m: *bane*
bhīmá-ḥ: *jerm*
bhująga-ḥ: *šeľigɛ*
bhū́mi-ḥ: *bane*
bhúri-ḥ: *dorbɛrí*

markā́-ḥ: *moɾ*
marcáyati: *moɾ*
mala-m: *zī*
maliná-ḥ: *bľozɛ*, *zī*
mahánt-: *priš*
mṛšáti: *maɾ*
méda-ḥ: *mazɛ*
médha-ḥ: *mazɛ*

yugá-m: *pendɛ*

riṇáti: *rįtɛ*
rīṇa-ḥ: *rįtɛ*
rīyatē: *rįtɛ*
rujáti: *plïs*
rujā: *ľungɛ*
répaḥ: *ľapɛrδí*
róga-ḥ: *ľungɛ*

lava-ḥ: *ľeš*
laví-ḥ: *ľeš*
lúbhyati: *ľaps* I
lēpa-ḥ: *ľapɛrδí*
lōgá-ḥ: *plïs*
lōšṭá-: *plïs*

vayá: *vik*
varšá-: *reš*
vār(i): *hurδɛ*
vidyā: *zī*
vṛttá-ḥ: *bane*

šépa-ḥ: *ϑep*
šráyati: *rī*

sa-, *sam-*: *škeľ*
sará-ḥ: *ɟizɛ*
sṛjáti: *derϑ*
stṛṇṓti: *štie*, *kmesɛ*
snāyu-ḥ, *snāyu*: *deɬ*
snutáḥ: *nus*

hadati: *ndjetɛ*
haraḥ: *maɾ*
havatē: *bane*
hávana-m: *bane*

III. Avestisch.

pašnəm: *piɬɛ*
pərətu-: *urɛ*

varəsa-: *krip*
vairi-: *hurδɛ*

IV. Armenisch.

beran: *buzɛ* und Nachträge

nist: *rī* und Berichtigungen

V. Griechisch.

a) Altgriechisch.

ἀ-: *škeľ*
ἄγκος, ἀγκύλος: *klirtε* und Ber.
ἀγορά: II *tregoń*
ἀγοράζω: II *tregoń*
ἀγορεύω: II *tregoń*
ἀείρω: *avarí*
αἴθω: *hīδitε*
ἀήτη: *bane*
ἄϊτας: *jē*
ἀκίς: *ǵemp*
ἀλαπαδνός: *ľaps* II
ἀλεγύνω: *pľok*
ἀλέγω: *pľok* u. Nachtr.
ἄλμη: *nǵeľbετε*
ἅλφι: *djaϑε*
ἄνεμος: *kem*
ἀπάορος: *avarí*
ἀπόϝερσε: *vεrī́*
ἀποσταδόν: *štorasε*
ἀρτοκόπος: *pjek*
αὐτόϑι: *-zi*
αὖτως: *hut*
αὔσιος: *hut*

γαργαίρω: *tartalís*
γάργαρα: *tartalís*
γήϑομαι: *derϑ*
γλοιός: *ńomε*

δαίω: *δunε*
δάκνω: *danε*
δανός: *δunε*
δέκομαι: *ndieh*
δεξιός: *djaϑε*
δέρκω: *maī*
δέρμα: *ľapε*
δέρω: *ľapε*
δέω: *deł*
δήω: *ndieh*
διαφάσσειν: *dukem*
δίδημι: *deł*
δίπλαξ: *mih*
δίς: *zǵeδe*
δόλιχος, δολιχός: *viǵe*

ἔδνον: *viǵe*
ἕδρα: *urε*
εἴδωλον: II *ovuł*
εἰλίποδας: *šeľigε*
ἐκτός: *-zi*
ἕλδομαι: *derϑ*
ἑλλά: *viǵe*
ἑλύω: *krip*
ἐν: *ndjer*
ἐνηής: *jē*
ἐνταυϑοῖ: *-zi*
ἔντε: *ndjer*
ἐντός: *-zi*
ἐπὶ ὄρονται: *urtε*
ἔρεβος: *eī*
ἔστιε: *ndjer*
εὐμαρής: *maī*
ἐχϑός: *-zi*

ϝέρση: *reš*
ϝετός: *hut*
ϝετώσιος: *hut*

ζεύγλη: *viǵe*

ἠρέμα: *ruaj*

ϑάλασσα: *dēt*
ϑάλλω: *dēt*
ϑέω: *derϑ*
ϑήνιον: *djaϑε*
ϑήρ: *dorbεrí*

κακός: *kεék*
καπνός: *kapitem, kem*
καπύω: *kapitem*
κάρταλος: *kerϑuł*
κήρυξ: *kreme*
κίω: *štir*
κλίνω: *rī*
κοίτη: *bane*
κολετρᾶν: *škeľ*
κόπτω: *pjek*
κράζω, κρώζω: *ϑεrās*
κρύος: *ngrīń*
κρύσταλλος: *ngrīń*
κυρτία: *štrungε*

λαῖον: *ľeš*
λαπάζω: *ľaps* II
λαπαρός: *ľaps* II
λέπος: *ľapε*
λεύσσω: *ruaj*
λιπαρός: *ľapεrδí*
λίπος: *ľapεrδí*
λοξός: *ľengór*

λοπίς: ľapε
λοπός: ľapε
λύκος: uikϑ
λύω: ľaj

μαδάω: mazε
μανία: zī
μάρη: maī
μάρπτω: maī
μέλας: blǒzε, zī
μέλι: djaϑε
μεταδρομάδην: štorasε
μίγδα: štorasε

νόστος: knełem

ὀβολός: II ovuł
ὀδμή: amεzε
οἰκίον, οἰκία: avis
οἶμος: ǵemp
ὀκτώ: kem
ὀμίχλη: mjergułε
ὁράω: ruaj, urtε
ὀρός: ǵizε
ὄρτυξ: šeľigε
ὄρφνη: eī
ὄρχις: hīδitε
ὄρωρα: jerm
οὐρέω: šuī
οὖρον: šuī

πάγος: ngrīń
παράορος: avarí
πέκτω: piłε
πέλλα: popεľε
πενία: zī
πέπων: burmε
περάω: špie
πέσσω: pjek
πήγνυμι: ngrīń
πηγός: ngrīń
πικρός: kľirtε, bresε
πλέκος: pľaf
πλοχμός: pľaf
πόϑι: -zi
πόρος: špie
πόσις: II fat
πρίω: priš
προίξ: II prikε
πύϑω: derϑ
πύλη: mbūł

σκαλίς: ľapε
σκαπάνη: kmesε
σκάπτω: kmesε
σπάλαξ: plīs
σπεύδω: amεzε
στάδην: štorasε
στέλλω: štie
στραγγεύω: štrungε
στραγγός: štrungε
στρογγύλος: štrungε
συνάορος: avarí

τερέω: dreϑ
τέτανος: djaϑε
τέττιξ: šeľigε
τιϑήνη: djaϑε
τόρνος: dreϑ
τραπέω: štip
τρέχω: dreϑ

ὑγρός: rįtε
ὗει: rī
ὕπνος: kem

φάρος: mazí
φάρω: mazí
φέρω: mbuī
φϑείρ: moī
φϑείρω: moī
φήρ: dorberí
φλογμός: ǵemp
φύη: bane

χέζω: ndjetε
χείρ: maī
χεράς: grundε

ᾠά: buzε

b) Neugriechisch.

ζεῦλα: zǵeδe
καλόγερος: II klo-ǵen
κάτουρον: šuī

κερκέλι: kerϑuł
κόπος: kapitem
λιβάδι: ľum
παγώνω: ngrīń

πικραλίδα: bresε
πλί(ν)ϑος: plīs und Ber.
προῖκα: II prikε

VI. Italisch.

(Lateinisch unbezeichnet.)

aeger: *kɛ́ḱ*
affinis: II *afɛr*
ama-bam: *bane*
angustus: *kem*
au-: *hut*
aulla: *anɛ*

battuo: *mbüt*
bis: *zǵede*
bucca: *buzɛ*

caducus: *kɛ́ḱ*
caelum: *deł*
calcare: *škeľ*
calx: *škeľ*
capedo: *kapasɛ*
capio: *kapasɛ*
capiš: *kapasɛ*
caput: *kapasɛ*
cippus: *ϑep*
circellus: *ḱerϑuł*
citare: *štir*
co-: *gδent* u. Nachtr.
coma: II *komtɛ*
compos: *kɛ́ḱ*
concavus: *kɛ́ḱ*
concinnus: *kɛ́ḱ*
confutare: *mbüt*
convenire: *kɛnaḱ*
cornutus: *ḱerϑuł*
copula: *tšem, pendɛ*
corpus: *škep*
cotio: *škoj*
crassus: *ūń*
cratis: *štrungɛ, ḱerϑuł*
creper: *ngrüs*
crepusculum: *ngrüs*
crinis: *ľeš*
crusta: *ngrūń*
cudo: *derϑ*
culmus: *bük*
cupido: *ngriδem*

decet: *ndjeh*
defrutum: *burmɛ*
dexter: *djaϑɛ*
Diana: *Ząnɛ*
diabolus: *Ząnɛ*
dis: *zǵeδe*
dolo: *dałoj*
duis: *zǵeδe*
duplex: *mih*

esca: *pľaf*
excitare: *škoj*

familia: *ḱerϑuł*
fascis: *avarí*
fatum: II *fat*
favilla: II *ϑenǵíł*
fax: *dukem*
felo: *djaϑɛ*
ferio: *bresɛ, mazí*
fero: *mbuī*
ferveo: *burmɛ*
ferus: *dorbɛrí*
filum: *deł*
findere: *bresɛ*
floccus: *ľum*
fluctulare: *ľum*
flumen: *ľum*
foramen: *buzɛ*
forare: *bresɛ*
formus: *gatsɛ*
fornax: *vorbɛ*
fui: *bane*
fundus: *bane*
furcata: II *furatɛ*

galla: *gogɛľɛ*
gens: *ľeń*
grandis: *rɛndɛ*
grosa: *gɛrusɛ*

honorem: *kem, ḱerϑuł*

in: *ndjer*
incitare: *štir*
intelligo: *ľaj*
intus: *-zi*
invidia: *ruaj*

jugera: *pendɛ*
jus: *jē*

lacus: *dēt*
langueo: *ľɛngór*
lateo: *uikϑ, bük*
levare: *ľeń*
līber: *zī*
liber: *ľabɛ*

libertus: *dēt*
libet, lubet: *ľaps* I
libido, lubido *ľaps* I
licinus: *ľɛngór*
ligo: *zǵeđe*
lilium: *ľum*
lippus: *ľapɛrđí*
lituus: *kľirtɛ*
fal. *loferta*: *dēt*
longus: *viǵe*
luo: *ľaj*
lupus: *uikϑ*

madeo: *mazɛ*
magis: *priš*
magnus: *priš*
maialis: *mazí*
meditari: II *mejtoń*

nanciscor: *kɛnak*
natio: *ľɛń*
nebula: *mjergułɛ*
necare: *mbüt*
neglego: *pľok*
neo, nēre: *nus*
nidus: *rī*

odor: *amɛzɛ*
opimus: *jerm*
ora: *buzɛ*
orior: *jerm*
os: *buzɛ*

palam: *špal*
paludem: *zī*
pavio: *pľenk*
paulus: II *pałoń*
pavo: II *tregoń*
pecto: *piłɛ*
pedica: *pendɛ*
penna: *pendɛ*
periculum: *priš*
pilum: *piłɛ*
pinna: *pendɛ*
plango: *pľenk*
plecto: *pjek, pľaf*
plenus: *pľok*
pluma: *ľeš*
podium: II *podɛ*
pons: *urɛ*
prudens: *urtɛ*
pudet: *pľenk*
pueritia: *zī*

radius: II *podɛ*
ratio: *bresɛ*
religens: *pľok* u. N.
rivus: *rįtɛ*
ros: *reš*

Sabelli: *ľumɛ*
saliva: *bľozɛ*
salio: *šeľigɛ*
Samnium: *ľumɛ*
saxum: *karpɛ*
scalpo: *ľapɛ, paľɛ*
scortum: *ľapɛ*
seco: *karpɛ*
sequor: *škoj*
serpens: *šeľigɛ*
servitium: *zī*
serum: *ǵizɛ*
serus: *ǵɛrɛ*
somnus: *ľumɛ*
sopor: *ľumɛ*
sordes: *bľozɛ*
specio: *urtɛ*
sterno: *štie*
stipare: *štip*
stringo: *štrungɛ*
suasum: *bľozɛ*
subsessa: *bane*
sus: *rī*

tendo: *tund*
tenebrae: *eī*
trado: II *tregoń*
trans: *štir*
tu: *rī*
tundo: *tund*

ubi: *-zi*
urina: *šurī*

vallis: *kľirtɛ*
vapor: *kapitem, kem*
ve-: *hut*
veho: *urɛ*
vello: *uikϑ*
vellus: *uikϑ*
vereor: *urtɛ*
verro: *vɛrī́*
versus: *vɛrī́*
viare: *škoj*
vicus: *avis, vik*
vita: *dēt*
volvo: *krip*

VII. Romanisch.

it. *affinare*: II *afɛr*
frz. *affiner*: II *afɛr*
it. *alimentare*: *limonti*
it. *annegare*: *mbüt*

sp. *baga*: *bagɛti*
lomb. (berg., ven.) *baga*: *bagɛti*
afrz. *bague*: *bagɛti*
it. *bozzello*: *bane*
frz. *brancard*: *vik*
frz. *branche*: *vik*
arom. *budză*: *buzɛ*
rum. *buză*: *buzɛ*

prov. *cobs*: II *kup*
afrz. *cope*: II *kup*
it. *coppo*: II *kup*
afrz. *cosson*: *škoj*

frz. *couple*: *pendɛ*
it. *cozzone*: *škoj*
frz. *crin*: *ľeš*
frz. *crinière*: *ľeš*

rum. *daltă*: *ľapɛ*
arom. *dzînă*: *Zɑ̨nɛ*

it. *festeggiare*: II *-ɛzoń*

katal. *gall*: *gogɛľɛ*
it. *greppo*: *karpɛ*
frz. *guerroyer*: II *-ɛzoń*

venez. *maduro*, *mauro*: *burmɛ*
it. *mestiere*: *bane*
it. *motta*: *bane*, *burmɛ*

frz. *motte*: *bane*
it. *mozzello*: *bane*

frz. *nettoyer*: II *-ɛzoń*
frz. *noyer*: *mbüt*

rom. *parare*: II *mburoń*
frz. *passe-temps*: *ľimonti*
it. *poggio*: II *podɛ*

rum. *rîpă*: *štip*

frz. *sage*: *urtɛ*
it. *turba*: *dorbɛri*

it. *vivanda*: *ǵeɫɛ*

rum. *zînă*: *Zɑ̨nɛ*

VIII. Keltisch.

(Irisch unbezeichnet.)

bruith: *burmɛ*
fē: *vik*
folt: *krip*
frass: *reš*
kymr. *gwallt*: *krip*

kymr. *lliant*: *ľum*
lō: *ľeš*
luascach: *ľeš*
rēil: *ruaj*
rosc: *ruaj*

salach: *ńoɫɛ*
seilche: *šeľigɛ*
selige: *šeľigɛ*
sith: *ǵerɛ* u. Ber.

IX. Germanisch.

nhd. *Aas*: *pľaf*
got. *aflvapjan*: *kapitem*
ahd. *āmād*: *ruaj*

ahd. *ās*: *pľaf*
got. *at-þinsan*: *tund*
got. *auhns*: *anɛ*

got. *auþeis*: *hut*
ahd. *āwahst*: *ruaj*
got. *awi-liuþ*: *jē*

got. *bauan*: *bane*
anord. *bauta*: *mbüt*
nhd. *beißen*: *bresɛ*
got. *beitan*: *bresɛ*
nhd. *bequem*: *kɛɲaḱ*
ahd. *berjan*: *ras*
nhd. *bewahren*: *ruaj*
ahd. *biquāmi*: *kɛnaḱ*
nhd. *bitter*: *bresɛ*
ahd. *bodam*: *bane*
nhd. *Boden*: *bane*
nhd. *bohren*: *bresɛ*
ahd. *borōn*: *bresɛ*
ahd. *bōzan*: *mbüs*
nhd. *brauen*: *burmɛ*
nhd. *Brennessel*: *hi̯ðitɛ*
ahd. *briuwan*: *burmɛ*
an., ags. *broð*: *burmɛ*
got. *brūþfaþs*: II *fat*
ahd. *būan*: *bane*, *urɛ*
ahd. *būr*: *urɛ*

an. *datta*: *gðent*
an. *detta*: *gðent*
got. *diupiþa*: *dēt*
got. *diups*: *dēt*
got. *dōms*: *ǵemp*
ahd. *drāen*: *nus*, *dreϑ*
an. *draga*: *dreϑ*
ags. *dragan*: *dreϑ*
nhd. *Draht*: *dreϑ*

ahd. *drāt*: *nus*, *dreϑ*
nhd. *drehen*: *nus*

anord. *eisa*: *hi̯ðitɛ*
an. *ekki*: *kɛéḱ*
nhd. *erbittern*: *hi̯ðitɛ*
nhd. *Erlaubnis*: *jē*
ahd. *essa*: *hi̯ðitɛ* und Nachtr.
nhd. *Esse*: *hi̯ðitɛ* und Nachtr.

ahd. *fahs*: *piłɛ*
got. *fairra*: *špoṛ*
ahd. *farliosan*: *ľaj*
nhd. *Faß*: *kapasɛ*
nhd. *fassen*: *kapasɛ*
ahd. *fëld*: *špał*
ahd. *felis*: *popɛľɛ*
nhd. *Fels*: *popɛľɛ*
got. *fēra*: II *afɛr*
mhd. *vergenüegen*, *vernüegen*: *kɛnaḱ*
nhd. *Vergnügen*: *kɛnaḱ*
as. *ferrian*, *firrōn*: *priš*
ahd. *fërro*: *špoṛ*
anord. *firra*: *priš*
ahd. *firren*: *priš*
nhd. *flechte*: *pľaf*
nhd. *Fleck*: *pľenk*
anord. *flekkr*: *pľenk*
mhd. *vlies*: *ľeš*
ahd. *flihtu*: *pľaf*
anord. *folk*: *pľok*

ahd. *folc*: *pľok*
nhd. *Volk*: *pľok*
nhd. *Fraisen*: *priš*
got. *fraliusan*: *ľaj*
nhd. *Frauenzimmer*: *dosɛ*
ahd. *freisa*: *priš*
as. *frēsa*: *priš*
got. *fulls*: *pľok*

got. *galaufs*: *ľaps*
got. *ganisan*: *knełem*
got. *ganōhs*: *kɛnaḱ*
mhd. *gebeinze*: *bľozɛ*
mnd. *gebēnete*: *bľozɛ*
nhd. *Gefäß*: *kapasɛ*
mhd. *gevogelze*: *bľozɛ*
ags. *gecwēme*: *kɛnaḱ*
nhd. *Geleit*: *špie*
nhd. *Gelüste*: *kandɛ*
nhd. *gerecht*: *kɛéḱ*
nhd. *Geschwür*: *ľungɛ*
mhd. *gesteinze*: *bľozɛ*
nhd. *gesund*: *kɛéḱ*
mhd. *getierze*: *bľozɛ*
nhd. *getreu*: *kɛéḱ*
ahd. *gibūro*: *mburṛ*
ahd. *gigat*: *ngē*
ahd. *gilīh*: *škep*, *špie*
ahd. *ginësan*: *knełem*

ahd. *ginuog*: *kɛnaḱ*
got. *giutan*: *derϑ*
ahd. *giwar*: *urtɛ*
ndd. *grand*: *grundɛ*
got. *grēdus*: *ngriδem*
nhd. *Greiferl*: *maī*
engl. *grind*: *grundɛ*
ags. *grindan*: *grundɛ*
mhd. *gunst*: *jē*

anord. *haf*: *dēt*
nhd. *Hafen*: *kapasɛ*
ahd., nhd. *halb*: *paĺɛ*
ahd. *halba*: *paĺɛ*
got. *halba*: *ǵemp*
got. *halbs*: *paĺɛ*
anord. *halfa*: *paĺɛ*
nhd. *Halm*: *bük*
got. *haubiþ*: *kapasɛ*
nhd. *Haufe*: *kipí*
nhd. *Haupt*: *kapasɛ*
an. *hefja*: *derϑ*
anord. *herma*: *kreme*
ahd. *hirmen*: *kreme*
anord. *hlaða*: *rɛndɛ*
ahd. *houbit*: *kapasɛ*
ahd. *houf*: *kipí*
anord. *hǫfoð*: *kapasɛ*
as. *hrōm*: *kreme*
as. *hrōpan*: *kreme*
ahd. *hruom*: *kreme*
ahd. *hūfo*: *kipí*

got. *hundafaþs*: II *fat*

got. *in*: *ndjer*
got. *insailjan*: *ĺapɛrδí*

nhd. *Joch*: *pendɛ*

nhd. *Kamerad*: *dosɛ*
nhd. *kat*: *zī*
nhd. *keck*: *knelem*
ags. *clœ̄m*: *ńomɛ*
mhd. *kleine*: *ńomɛ*
ahd. *klëp*: *karpɛ*
ahd. *chliuwa*: *gogɛĺɛ*
mhd., nhd. *kōt*: *zī*
anord. *kœ̄nn*: *urtɛ*
nhd. *kratzen*: *gɛrūsɛ*
ahd. *chreiz*: *rɛndɛ*
an. *krota*: *gerusɛ*
nhd. *kühn*: *urtɛ*
ahd. *kuoni*: *urtɛ*
nhd. *Kuppe*: II *kup*
nndl. *kwaad*: *zī*
mhd. *quāt*: *zī*
ahd. *quëc*: *knelem*
anord. *kveykva*, *kveikja*: *knelem*
got. *qius*: *knelem*

ags. *lagu*: *dēt*
as. *lagu-*: *dēt*
nhd. *Last*: *rɛndɛ*
got. *laufs*: *ĺabɛ*
got. *laus*: *ĺaj*

got. *lausjan*: *ĺaj*, *ĺeš*
ags. *lēas*: *ĺaj*
got. *leiþu*: *ĺum*
nhd. *Leute*: *ĺeń*
ahd. *lid*: *klirtɛ*
nhd. *lieb*: *jē*
ahd. *liotan*: *ĺeń*
got. *liþus*: *klirtɛ*
got. *liudan*: *ĺeń*
ahd. *liut*: *ĺeń*
ahd. *lob*: *ĺumɛ*
nhd. *Loch*: *ĺungɛ*
anord. *lof*: *ĺumɛ*
ahd. *loh*: *vɛrí*
ags. *loc*: *vɛrí*
ahd. *lōs*: *ĺaj*
ahd. *lōsjan*, *lōsōn*: *ĺeš*
nhd. *Lücke*: *ĺungɛ*
as. *lugina*: *bane*
ahd. *lūhhan*: *vɛrí*
got. *-lukan*: *vɛrí*
ags. *lūcan*: *vɛrí*
ahd. *luog*: *uikϑ*, *bük*

ahd. *mast*: *mazɛ*
nhd. *Mast*: *mazɛ*
ahd. *meizan*: *mih*
ahd. *meizil*: *mih*
nhd. *Mönch*: II *kłoǵen*
got. *mundrei*: *mund*
ahd. *muntar*: *mund*, *klirtɛ*
nhd. *munter*: *mund*
anord. *myrkr*: *mjer guĺɛ*

nhd. *Nonne*: II *kłoǵen*
schwed. *nöra*: *knełem*
norw. *nore*: *knełem*

ags. *ofnet*: *anɛ*
mhd. *æde*: *hut*

nhd. *Rahm*: *mazɛ*
ahd. *rāwa*: *rī*
ags. *rēama*: *mazɛ*
got. *riqis*: *eī*
got. *rimis*: *ruaj* und Bericht.
got. *rinnan*: *jerm*
mhd. *roum*: *mazɛ*
ags. *rōw*: *rī*
nhd. *rufen*: *kreme*
nhd. *Ruhe*: *rī*
nhd. *Ruhm*: *kreme*
ahd. *ruowa*: *rī*

ahd. *salo*: *zī*, *bl'ozɛ*, *ńołɛ*
ags. *salowig*: *bl'ozɛ*
ndd. *saul*: *ńołɛ*
nhd. *Seil*: *del*
ahd. *seil*: *del*
mhd. *seine*: *ǵɛrɛ* und Ber.
as. *selmo*: *ǵołɛ* und Ber.
ags. *sīd*: *ǵɛrɛ*
ahd. *scalmo*: *ńǵel-bɛtɛ*
norw. *skárv*: *karpɛ*
got. *skeinan*: *kϑiel*
ahd. *scëran*: *l'apɛ*

anord. *skilja*: *l'apɛ*
nhd. *Schale*: *l'apɛ*
nhd. *Scholle*: *pl'is*, *popɛl'ɛ*
mhd. *schrove*, *schrof*, *schroffe*: *karpɛ*
nhd. *schmecken*: *amɛzɛ*
nhd. *schwarz*: *zī*, *bl'ozɛ*
ahd. *slahta*: *bane*
ahd. *smecken*: *amɛzɛ*
mhd. *smecken*: *amɛzɛ*
ahd. *snahhan*: *šel'igɛ*
anord. *snākr*: *šel'igɛ*
schwed. *snok*: *šel'igɛ*
nnorw. *snōk*: *šel'igɛ*
anord. *snūa*: *nus*
anord. *sǫlr*: *ńołɛ*
ahd. *spāhi*: *urtɛ*
ahd. *spaltan*: *pal'ɛ*
nhd. *spalten*: *pal'ɛ*
ahd. *spëhōn*: *urtɛ*
got. *spilda*: *pal'ɛ*
nhd. *Stachel*: *ǵemp*
got. *stautan*: *škel'*
ahd. *steigal*: *kϑiel*
ahd. *steinmezzo*: *mazí*
nhd. *Stecken*: *ǵemp*
ahd. *stellan*: *štie*
ahd. *strōm*: *ǵemp*
ahd. *sūr*: *šur̄*

got. *swarts*: *zī*, *bl'ozɛ*
ahd. *swarz*: *bl'ozɛ*
ahd. *swëro*: *l'ungɛ*

ags. *tange*: *danɛ*
ags. *tēona*: *δunɛ*
nhd. *tief*: *dēt*
as. *tiono*: *δunɛ*
ahd. *tiuf*: *dēt*
ags. *torht*: *mar̄*
anord. *tǫng*: *danɛ*
nhd. *trampeln*: *štip*
nhd. *trappen*: *štip*
nhd. *Treppe*: *štip*
ahd. *tūhhan*: *škel'*, *anɛ*

got. *þairh*: *štir*
got. *þana-seiþs*: *ǵɛrɛ*
ags. *þrafian*: *štip*
got. *þūsundifaþs*: II *fat*

anord. *ūr*: *šur̄*, *vrɛndɛ*
nhd. *Urlaub*: *jē*

anord. *valr*: *kl'irtɛ*

got. *war*: *urtɛ*
mhd. *warn*: *ruaj*
as., ahd. *war*: *urtɛ*
as. *warōn*: *ruaj*
got. *weihs*: *avis*
ags. *weotuma*: *viǵe*
ahd. *widamo*: *viǵe*

nhd. *Winde*: *kerϑúl*
nhd. *Windel*: *dreϑ*
nhd. *winden*: *dreϑ*
nhd. *Wittum*: *viǵe*
mnd. *wort, wurt*: *vaϑɛ*

ags. *worþ*: *vaϑɛ*
anord. *vǫrr*: *vɛ̄rí*

anord. *ȳra*: *vrɛndɛ*

ahd. *zanga*: *danɛ*

nhd. *Zange*: *danɛ*
nhd. *Zweig*: *dorbɛrí, vik*
ahd. *zwīg*: *vik*
mhd. *zwis*: *zǵeδe*

X. Baltisch.

(Litauisch unbezeichnet.)

aitrùs: *hį̄δitɛ*
aklatis: *zī*
akstis: *ǵemp*
aĩpti: *ľaps* II und Ber.
ãpvalkalas: *deł*
àtsaile: *deł*
àtseilis: *deł*
apr. *au-*: *hut*

lett. *būra*: *zī, dorbɛrí*
buris: *zĩ, dorbɛrí*
burnà: *buzɛ*
bùtas: *bane*
búti: *bane*

apr. *dadan*: *djaϑɛ*
dalìs: *dałoj*
dárbas: *ǵemp, vorbɛ*
dìdis: *zī*
dovanà: *bane*
dubùs: *dēt*

ẽdesis: *pľaf*
eigà: *pľok*
ẽska: *pľaf*

gaivus: *ngē*
gãras: *gatsɛ*

garba: *vorbɛ*
garbẽ: *ǵemp*
gẽda: *zī*
gedù: *zī*
geliù, gélti: *ǵemp*
gelonìs: *ǵemp*
gémbė: *ǵemp*
apr. *gīdan*: *zī*
gìria: *zī*
gýsla: *deł*
glẽma: *ńomɛ*
gréndu, grę́sti: *grundɛ*

lett. *ígnis*: *kɛ́ėk*
lett. *ígstu*: *kɛ́ėk, hį̄δitɛ*
iñ, ĩ: *ndjer*
lett. *jūr'a*: *hurδɛ*
júrės: *hurδɛ, šuī*
jűsta: *bane*

lett. *kapát*: *kmesɛ*
kaplỹs: *kmesɛ*
kapotė: *bresɛ*
kapóti: *kmesɛ*
lett. *-kart*: *mih*
kaĩtas: *mih*
kaũpas: *kipí*

kepù: *pjek*
kerpù: *karpɛ*
kertù: *buzɛ*
krỹpti: *krip*
kúgis: *pľok*
kulnìs: *škeľ*
kūpűju: *kapitem*
kvãpas: *kapitem*
kvėpiù: *kapitem, kem*
kvepiù: *kapitem*

laigõnas: *zǵede*
lankà: *klĩrtɛ*
lãpas: *ľapɛ*
láukiu: *ruaj*
lett. *leija*: *klĩrtɛ*
leñkti: *klĩrtɛ, ľɛngór*
lẽju: *ľum*
lëkana: *bane*
lẽ̃kanas: *bane*
liaupsẽ̃: *ľumɛ*
liáuti: *škeľ*
liñkti: *ľengór*
lipsznùs: *ľapɛrδí*
lytùs: *ľum*
lubà: *ľabɛ*
lett. *luba*: *ľabɛ*

apr. *lubbo*: *kipí*
lett. *lůbít*: *ľabɛ*
lett. *lūkůt*: *ruaj*
lúžti: *ľungɛ*
lűbas, *lóbas*: *ľabɛ*
lett. *lůkans*: *ľengór*

mandrùs: *mund*
lett. *melns*: *zī*, *bľozɛ*
myglà, *miglà*: *mjergulɛ*
mundrùs: *mund*

lett. *nāku*: *kɛnaķ*
nãszcziai: *bresɛ*
nekoczia: *bresɛ*

paliaubà: *škeľ*, *ǵemp*
pántis: *pendɛ*, *plľis*
pasmeřkt: *mor*
pàts: II *fat*
pavẽtis: *avis*
pérnai: *špor*
pèszti: *pilɛ*

pilìs: *mbül*
pílnas: *pľok*
pilnatis: *dosɛ*, *zī*
lett. *pils*: *mbül*
pinù, *pìnti*: *pendɛ*
pirmatis: *dosɛ*, *zī*
plėgà: *pľenk*
lett. *pluskas*: *ľeš*
plùskos: *ľeš*
pranókti: *kɛnaķ*
putlùs: *kϑiel*

regẽti: *ruaj*
rẽju: *rɛndɛ*
rìmti: *ruaj*

lett. *sarke*: *ϑɛras*
saũsas: *ndjetɛ*
selẽti: *šeľigɛ*
apr. *sen-*: *škeľ*
lett. *sils*: *zī*
skáistas, *skaistùs*: *kϑiel*
lett. *snaujis*: *nus*
spandyti: *pendɛ*
strãzdas: *dreϑ*
sumania: *zī*
sűlas: *ǵolɛ*
szalìs: *ǵemp*

szárka: *gogɛľɛ*, *morī*, *špor*
szlëjù: *rī*

taikõczia: *bresɛ*
tąsýti: *tund*
apr. *trapt*: *štip*
trepstu: *štip*
apr. *tresde*: *dreϑ*
trypiù: *štip*

ùžveriu: *vaϑɛ*
ůdžiu: *amɛzɛ*

vérdu: *derϑ*
veriù, *vérti*: *vɛrí*
lett. *weŕu*: *avarí*
vẽžamas: *jerm*
vënatis: *zī*
vënvẽtė: *avis*
vëtà: *avis*
lett. *wirkne*: *avarí*
vìrti: *vorbɛ*
lett. *wîta*: *avis*
vorà: *avarí*
apr. *wurs*: *hurðɛ*

žìlas: *zī*
žvãkė: *dukem*
žvėrìs: *dorbɛrí*

XI. Slawisch.

(Altkirchenslawisch unbezeichnet.)

aviti, *javiti*: II *avis*

Bělъgradъ: *avís*
slow. *bil*: *bük*
s.-kr. *bîljka*: *bük*

s.-kr., blg. *blago*: *bagɛtí*, II *bľegtūr*
s.-kr. *bòdēm*: *ǵemp*
s.-kr. *bódlja*: *ǵemp*
bogъ: *bagɛtí*
slow. *bridək*: *bresɛ*

s.-kr. *briga*: *kipí*
bъdrъ: *kľirtɛ*
r. *bylína*: *bük*
byti: *bane*

ksl. *cěniti*: II *garátš*

r. *čadъ*: *kem*
r. *čerstvъ*: *ngrīń*
s.-kr. *čistòća*: *zī*
čistъ: *kϑieł*
r.-ksl. *črьstvъ*: *ngrīń*
s.-kr. *čvr̂st*: *ngrīń*

s.-kr. *dȅsīm*: *ndieh*
dešǫ: *ndjeh*
r.-ksl. *dlato*: *ľapɛ*
dlъgъ: *viǵe*
č. *dobytek*: *bagɛtí*
r. *dolja*: *dałoj*
r.-ksl. *došu*: *ndieh*
gem.-sl. *drozdъ*: *dreϑ*
drъzъ: *derϑ*
duchъ: *kipí*
dvorъ: *dorbɛrí*
dvьrь: *dorbɛrí*

r. *gǎdkij*: *zī*
p. *garniec*: *vorbɛ*, II *garātš*
r. *gážu*, *gáditь*: *zī*
glagoljǫ: *tartałís*
blg. *glavńá*: II *głaník*, II *kłoǵen*
slow. *glen*: *ńomɛ*, II *gl'inɛ*
r.-ksl. *glěnъ*: *ńomɛ*, II *gl'inɛ*
r. *glěnь*: *ńomɛ*
r.-ksl. *glina*: II *gl'inɛ*
s.-kr. *gluhòća*: *zī*
gnilъ: *kϑieł*
godъ: *ngē*

gore: II *ǵore*
r. *góre*: II *ǵorɛ*
goréti: *gatsɛ*
slow. *gorje*: II *ǵorɛ*
gorьkъ: *δunɛ*, *hį̄δitɛ*
ksl. *govьno*: *ndjetɛ*
slow. *grdíti se*: *ngriδem*
ksl. *greblo*: *deł*, *pilɛ*
slow. *grez*: *ľapɛrδí*
s.-kr. *Grezna* O. N.: *ľapɛrδí*
ksl. *gręza*: *ľapɛrδí*
r. *grjazь*: *ľapɛrδí*
r. *Grjazь* O. N.: *ľapɛrδí*
s.-kr. *gȓnac*: II *garātš*
ksl. *grъnьcь*: II *garátš*

č. *horšiti*: *hį̄δitɛ*
č. *hoře*: II *ǵorɛ*
klr. *hóžyj*: *ngē*
č. *hrnec*: *vorbɛ*, II *garātš*

chodataj: *škoj*
r. *chodátaja*: *škoj*
r. *choronítь*: *vaϑɛ*
chraniti: *ruaj*, *vaϑɛ*
chvalimъ: *jerm*

idǫ: *derϑ*

jadǫ: *derϑ*
s.-kr. *jarina*: *ǵełɛ*

blg. *jarem*, *jarmo*: *ǵełɛ*
jasli: *pľaf*
s.-kr. *jáviti*: *avís*
r. *javítь*: II *avís*
s.-kr. *jelo*: *ǵełɛ*
slow. *jeza*: *hį̄δitɛ kɛéĺ*
jędza: *hį̄δitɛ*, *kɛéĺ*
p. *jędza*: *kɛéĺ*
jęza: *hį̄δitɛ*
s.-kr. *jug*: *ǵełɛ*
jugъ: *kipí*

r. *kačátь*: *škes*
s.-kr. *kàljuga*: II *gaľige*
kašlь: *knełem*
r. *kladь*: *rɛndɛ*
ksl. *koliba*: *ľum*
kopati: *kmesɛ*
č. *kopet*: *kapitem*
č. *kopnouti*: *kmesɛ*
s.-kr. *kozje*: II *ǵorɛ*
č. *-krát*: *mih*
kratъ: *mih*
krěsъ: *krip*
krę(t)nǫti: *kerϑuł*, *štrungɛ*
r. *krony*: *kerϑuł*
s.-kr. *kúpa*: II *kup*
kupъ: *kipí*, II *kup*
gem.-sl. *kurva*: *kipí*
kypěti: *kapitem*

s.-kr., blg. *lakom*: *ruaj*
s.-kr. *làzina*: II *łazínɛ*

slow. *lepen*: *ľapɛ*
r. *lepénъ*: *ľapɛ*
blg. *lętnica*: II *ľetnitsɛ*
lęšti: *ľɛngór*
ksl. *lichotъ*: *zī*
ljubiti: *ľaps* I
ljudъ: *ľeń*
s.-kr. *lȍmača*: II *ľɛmištɛ*
r. *lomášnikъ*: II *ľɛmištɛ*
lomiti: II *ľɛmištɛ*
loza: II *łoznítsɛ*
s.-kr. *lȍznica*: II *łoznítsɛ*
ksl. *lǫkotъ*: *zī*
lǫkъ: *ľɛngór*
r. *lubъ*: *ľabɛ*
r. *luznútъ*: *ľungɛ*
lъjǫ, *lějǫ*: *ľum*

r. *mjátka*: *r̄as*
r. *mjátъ*: *štip*, *r̄as*
r. *monášenka*: II *kłoǵen*
r. *mórokъ*: *mjergułɛ*
mǫdrъ: *kĺirtɛ*, *mund*
č. *mrákota*: *mjergułɛ*
ksl. *mъgla*: *mjergułɛ*

d. *najątrzyć*: *hį̄ðitɛ*
narodъ: *ľeń*
gem.-sl. *nebogъ*: *bagɛtí*
nitъ: *nus*
novъ: II *novɛ*

obętriti: *hį̄ðitɛ*
s.-kr. *obići*: *avis*
ksl. *oblěklo*: *deł*
č. *ohavný*: *ndjetɛ*
s.-kr. *ȍputa*: II *oputɛ*
orǫdije: II *oputɛ*, II *ϑɛnǵítł*
osla: *viǵe*
ksl. *ǫglъ*, *ǫglije*: II *ϑɛnǵítł*

pekǫ: *pjek*
pęti: *pendɛ*
s.-kr. *pȉjavica*: II *piavétsɛ*
pila: *pitł*
pirъ: *urɛ*
slow. *plahta*: *pľaf*
s.-ksl. *planina*: *popɛ́ľɛ*
č. *pletivo*: *pľaf*
plěti: *paľɛ*
plъnъ: *pľok*
polje: *špał*
klr. *polonyna*: *popɛ́ľɛ*
r. *polótъ*: *paľɛ*
ksl. *polъ*: *paľɛ*
r. *pólyj*: *špał*
s.-kr. *ponȍsiti se*: *mbur̄*
s.-kr. *pȍrota*: II *porotɛ*
porǫčiti: II *soǵe*
ksl. *pǫdarъ*: II *ϑɛnǵítł*

pǫto: *pendɛ*, *pĺis*
pǫtъ: *urɛ*
s.-kr. *prȁporac*: *gogɛ́ľɛ*
č. *prápor*: *gogɛ́ľɛ*
ksl. *praporъ*: *gogɛ́ľɛ*
pravъda: *ľapɛrðí*
s.-kr. *prȓćija*: II *prikɛ*
č. *překotiti*: *škés*
s.-kr. *prȉgoda*: *ngē*
r. *privitátъ*: *avis*
proče: *škep*
r. *púto*: *pendɛ*
pъstrъ: *kĺirtɛ*

raziti: *r̄as*
rinǫti: *rį̄tɛ*
rosa: *reš*
r. *rubъ*: *karpɛ*
r. *rukojátъ*: *gɛr̄usɛ*
blg., s.-kr. *runo*: *kipí*

ksl. *sinǫti*: *kϑieł*
ksl. *skala*: *popɛ́ľɛ*
s.-kr. *skȍt*: II *skotɛ*
slama: *bük*
slavьnъ dьnъ: *kreme*
ksl. *sěmę*: *ǵołɛ*
ksl. *snujǫ*: *nus*
r. *solóma*: *bük*
r. *solovój*: *ńołɛ*, *bĺozɛ*
r. *soróka*: *gogɛ́ľɛ*, *ϑɛr̄ás*
č. *spadati*: *šur̄*

slowak. *statek*: *bagɛtí*
steljǫ: *štie*
r. *-sterétъ*: *štie*
č. *straka*: *ϑɛrás*
straža: II *blegtūr*
s.-kr. *strug*: *kipí*
ksl. *struga*: *plok*
slwk. *strunga*: *štrungɛ*
klr. *strunka*: *štrungɛ*
stъrǫ, stréti: *štie*
suchъ: *ndjetɛ*
r. *svóra*: *avarí*
ksl. *svraka*: *ϑɛrás*
sъ, sǫ-: *špie, šur, škeľ*
ksl. *sъmetište*: II *ľɛmište*
sъvora: *avarí*
syrъ: *šur*

teplъ: *kϑieł*
ksl. *tricę*: *grundɛ*
r. *tropá*: *štip*
trupъ: *kipí*
ksl. *trъgъ*: II *tregoń*

u-: *hut*
ubogъ: *bagɛtí*
s.-kr. *udèsiti*: *ndjeh*
s.-kr. *ûgalj*: II *ϑɛnjíł*
blg., serb. *ugar*: *kipí*
č. *uhel*: II *ϑɛnjíł*
gem.-sl. *ulica*: *kipí*

variti: *vorbɛ*
č. *vazký*: *ńomɛ*
r. *vereníca*: *avarí*
vezomъ: *jerm*
větvь: *vik*
p. *węgiel*: II *ϑɛnjíł*
č. *vhod*: *ngē*
s.-ksl. *vitalište*: *avis*
s.-kr. *vîtao*: *kerϑuł*
r. *vjázkij*: *ńomɛ*
vitati: *avis*
vlasъ: *krip*
slow. *voglen*: II *ϑɛnjíł*
s.-kr. *vòjnj*: II *vojna*
vonja: *kem*, II *vojna*
č. *vor*: *avarí*
r.-ksl. *vora*: *vaϑɛ*
vražьda: *ľapɛrδí*
vrьsta: *pèndɛ, bane*
s.-kr. *vûga*: II *ϑɛnjíł*
blg. *vъglen*: II *ϑɛnjíł*
č. *vystoupiti*: *štip*
vьrěti: *vorbɛ*
vьrǫ, vrěti: *vaϑɛ*
vьsь: *avis*

zabъvenъ: *bane*
zavistь: *ruaj*
r. *zavórъ*: *vaϑɛ*
p. *zboże*: *bagɛtí*
č. *zboží*: *bagɛtí*
n.-laus.-serb. *zbóžo*: *bagɛtí*
klr. *zbíže*: *bagɛtí*
ksl. *znakъ*: *uikϑ, bük*
zovǫ: *bane*
zvérь: *dorbɛrí*
zvonъ: *bane, Zɑ̨nɛ*
ksl. *zvьněti*: *Zɑ̨nɛ*

žila: *deł*
r. *žítelь*: *jełɛ*
r. *žitь*: *jełɛ*
živъ: *ngē*

XII. Vereinzeltes.

türk. *kapmak*: *kapasɛ*
hebr. צור, *çur*: II *tsur*

Inhaltsverzeichnis.

Seite

Vorbemerkung 1
I. Erbwortschatz 3
II. Entlehnungen 103
Berichtigungen und Nachträge 116
Morphologische Übersicht 120
Index 122

NATIONAL-BIBLIOTHEK WIEN

PËRMBAJTJA – INHALT

PARATHËNIE 7
BIBLIOGRAFI E BOTIMEVE TË NORBERT JOKL-IT 17
STUDIME MBI ETIMOLOGJINË DHE FJALËFORMIMIN E SHQIPES 21
I LEKSIKU I TRASHËGUAR 25
II. HUAZIME 132
PASQYRË MORFOLOGJIKE 147
TREGUES 149

STUDIEN ZUR ALBANESISCHEN ETYMOLOGIE UND WORTBILDUNG 169
VORWORT 173
DIE VERÖFFENTLICHUNGEN NORBERT JOKLS 182
I. ERBWORTSCHATZ 192
II. ENTLEHNUNGEN 382
BERICHTIGUNGEN UND NACHTRÄGE 407
MORPHOLOGISCHE ÜBERSICHT 411
INDEX 413

Norbert Jokl
STUDIME PËR ETIMOLOGJINË
DHE FJALËFORMIMIN SHQIP
*****
STUDIEN ZUR ALBANESISCHEN
ETYMOLOGIE UND WORTBILDUNG
2011

Botues
AKADEMIA E SHKENCAVE DHE E ARTEVE E KOSOVËS

Redaktor teknik:
Taulant Veseli

Realizimi kompjuterik:
ASHAK

Madhësia: 27.5 tabakë shtypi
Tirazhi: 500 copë
Formati: 16x24 cm

Shtypi:
VI - PRINT
Mitrovicë

Katalogimi në publikim - (CIP)
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

811.18'373.611
Jokl, Norbert
Studime për etimologjinë dhe fjalëformimin shqip / Jokl Norbert ; përktheu Eqrem Çabej ; përgatitja dhe parathënia Rexhep Ismajli. - Prishtinë : Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2011. - 435 f., fotografia e autorit. ; Studien zur albanesichen Etymologie und Wortbildung / Jokl Norbert ; - 24 cm. - (ASHAK : Botime të Veçanta ; CXV : Seksioni i Gjuhësisë dhe letërsisë ; Libri 46)

Titulli paralel në gjuhën gjemane. - Parathënie : f. 7-16. Shënime bibliografike : f. 16-20 ; Vorwort : s. 171-181. -
Die Veröffentlichungen Norbert Jokls : s. 182-185.
1. Çabej, Eqrem 2. Ismajli, Rexhep

I**SBN 978-9951-413-97-8**